

Міністерство освіти і науки України

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ

ІХ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(присвячена пам'яті професора
Григорія Євтієвича Мазнева)

«УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ»

ЧАСТИНА 2

Міністерство освіти і науки України

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ

ІХ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(присвячена пам'яті професора
Григорія Євтіювича Мазнева)

«УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ»

ЧАСТИНА 2

06-07 березня 2025 року

Харків – 2025

Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (присвячена пам'яті професора Григорія Євтієвича Мазнева). (м. Харків, 06-07 березня 2025 року). Харків : ДБТУ. Ч. 2. 2025. 744 с.

ГОЛОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ

В.М. МИХАЙЛОВ – проректор з наукової роботи ДБТУ, доктор технічних наук, професор.

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

М.А. СЕРІК – проректор з науково-педагогічної роботи ДБТУ, кандидат технічних наук, доцент;
Ю.М. САГАЧКО – завідувачка кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування ДБТУ, кандидат економічних наук, доцент.

ЧЛЕНИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

В.І. АРАНЧІЙ – перший проректор Полтавського державного аграрного університету, професор;
І.Г. БРИТЧЕНКО – проректор з міжнародних зв'язків, професор Університету менеджменту безпеки в Кошице (Словаччина), доктор економічних наук, професор;
С.І. ВАСИЛШИН – директор Інституту обліку і фінансів НААН, провідний науковий співробітник ННЦ «Інститут аграрної економіки», доктор економічних наук, професор;
Н.М. ВДОВЕНКО – завідувачка кафедри глобальної економіки НУБіП, доктор економічних наук, професор;
Т.А. ВЛАСЕНКО – завідувачка кафедри економіки підприємства та організації бізнесу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, доктор економічних наук, професор;
О.В. ГРІДІН – доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування ДБТУ, кандидат економічних наук, доцент;
Ю.І. ДАНЬКО – проректор з наукової роботи СНАУ, доктор економічних наук, професор;
С.О. ЗАЙКА – професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування ДБТУ, кандидат економічних наук, професор;
С.М. КВАША – проректор з навчальної та виховної роботи НУБіП, доктор економічних наук, професор, академік НААНУ;
І.О. КРЮКОВА – завідувачка кафедри обліку і оподаткування ОДАУ, доктор економічних наук, професор;
Т.М. ЛОЗИНСЬКА – завідувачка кафедри публічного управління та адміністрування ПДАУ, доктор наук з державного управління, професор;
О.С. МАКОВОЗ – професор кафедри менеджменту Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», доктор економічних наук, професор;
О.В. МАНДИЧ – професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ДБТУ, доктор економічних наук, професор;
А.В. МОСКАЛЕНКО – декан факультету менеджменту, адміністрування та права ДБТУ, доктор юридичних наук, професор;
С.І. МІНЕНКО – завідувачка відділу аспірантури та докторантури, Голова Ради молодих вчених ДБТУ, членкиня РМВ при ХОВА, доктор філософії, доцент;
В.М. НАГАЄВ – професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування ДБТУ, доктор педагогічних наук, професор;
В.С. НІЦЕНКО – професор кафедри підприємництва та маркетингу, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, доктор економічних наук, професор;
Г.П. ПАСЕМКО – професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування ДБТУ, доктор наук з державного управління, професор;
РАФАЛ РЕБІЛАС – проректор з міжнародних питань, академія ВСБ, Домброва-Гурнича, Республіка Польща;
ЯЦЕК СКУДАРСКИ – доктор-інженер, Варшавський університет природничих наук – SSGW, Республіка Польща;
О.В. СМІГУНОВА – в.о. вченого секретаря Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України, кандидат економічних наук, доцент;
І.Б. ЯЦІВ – професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності ЛНУП, доктор економічних наук, професор;
А.М. ЯЦУН – професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування ДБТУ, доктор економічних наук, професор.

**ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ, СПІВРОБІТНИКИ ТА
ЗДОБУВАЧІ ЯКИХ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ:**

- *Державний біотехнологічний університет*
- *Delft University of Technology, Delft, Netherlands*
- *Warsaw University of Life Sciences, Warsaw, Poland*
- *Kuyavian-Pomeranian Academy, Bydgoszcz, Poland*
- *University of Economics and Humanities in Bielsko-Biala, Poland*
- *Бердянський державний педагогічний університет*
- *Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»*
- *Відокремлений підрозділ національного університету
біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»*
- *Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут»*
- *Відокремлений структурний підрозділ
«Івано-Франківський фаховий коледж Львівського
національного університету природокористування»*
- *Відокремлений структурний підрозділ
«Інститут інноваційної освіти Київського
національного університету будівництва і архітектури»*
- *Відокремлений структурний підрозділ
«Тлумецький фаховий коледж Львівського
національного університету природокористування»*
- *Відокремлений структурний підрозділ
«Харківський фаховий коледж харчової промисловості
Державного біотехнологічного університету»*

- Відокремлений структурний підрозділ
Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу
Уманського національного університету садівництва
- Вінницький національний аграрний університет
- Вінницький національний технічний університет
- Волинський національний університет імені Лесі Українки
- Громадська організація «Міжнародна
фундація освітян та науковців»
- Громадської організації «Професійна організація аудиторів,
бухгалтерів та викладачів обліково-контрольних дисциплін»
- Державна митна служба України
- Державна установа «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»
- Державна установа «Інститут регіональних
досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
- Державна установа «Інститут ринку і
економіко-екологічних досліджень НАН України»
- Державне підприємство «Науково-дослідний
та конструкторсько-технологічний
інститут трубої промисловості ім. Я.Ю. Осади»
- Державний вищий навчальний заклад
«Приазовський державний технічний університет»
- Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
- Державний податковий університет
- Державний торговельно-економічний університет
- Державний університет «Житомирська політехніка»
- Державний університет «Київський авіаційний інститут»

- *Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку*
- *Державний університет інфраструктури та технологій*
- *Дніпровський державний технічний університет*
- *Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*
- *Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України*
- *Донбаська державна машинобудівна академія*
- *Донбаська національна академія будівництва і архітектури*
- *Донецький державний університет внутрішніх справ*
- *Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*
- *Дунайський інститут водного транспорту
Державного університету інфраструктури та технологій*
- *Запорізький національний університет*
- *Західноукраїнський національний університет*
- *Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу*
- *Ізмаїльський державний гуманітарний університет*
- *Інститут демографії та проблем
якості життя НАН України*
- *Інститут економіки промисловості НАН України*
- *Інститут тваринництва НААН України*
- *Інституту кліматично орієнтованого
сільського господарства НААН*
- *Київський кооперативний інститут бізнесу і права*
- *Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

- Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Київський національний університет технологій та дизайну
- Київський університет інтелектуальної власності та права
- Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
- Липківатівський аграрний фаховий коледж
- Позівська філія Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу
- Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
- Луцький національний технічний університет
- Львівська філія ПВНЗ «Європейський університет»
- Львівський державний університет внутрішніх справ
- Львівський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом
- Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
- Львівський національний університет природокористування
- Львівський національний університет імені Івана Франка
- Львівський торговельно-економічний університет
- Маріупольський державний університет
- Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
- Миколаївський національний аграрний університет
- Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

- *Науково-дослідний центр
індустріальних проблем розвитку НАН України*
- *Національна академія аграрних наук України*
- *Національна академія Національної гвардії України*
- *Національна академія Служби безпеки України*
- *Національний аерокосмічний університет імені
М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»*
- *Національний інститут стратегічних досліджень*
- *Національний лісотехнічний університет України*
- *Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»*
- *Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»*
- *Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*
- *Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*
- *Національний транспортний університет*
- *Національний університет «Запорізька політехніка»*
- *Національний університет «Львівська політехніка»*
- *Національний університет біоресурсів і
природокористування України*
- *Національний університет водного
господарства та природокористування*
- *Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*
- *Національний університет харчових технологій*
- *Одеський національний економічний університет*

- *Одеський національний технологічний університет*
- *Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*
- *Північноукраїнський інститут імені Героїв Крут
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний
заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»*
- *Поліський національний університет*
- *Полтавський державний аграрний університет*
- *Полтавський університет економіки і торгівлі*
- *Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний
заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»*
- *Приватний вищий навчальний заклад «Вінницький
інститут конструювання одягу і підприємництва»*
- *Приватний вищий навчальний заклад Бориспільський
інститут муніципального менеджменту при
Міжрегіональній академії управління персоналом*
- *Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»*
- *Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний
класичний університет імені Пилипа Орлика»*
- *Приватний заклад вищої освіти
«Харківський технологічний університет «ШАГ»*
- *Прикарпатська державна сільськогосподарська дослідна
станція Інституту сільського господарства Карпатського
регіону національної академії аграрних наук України*
- *Рівненський державний гуманітарний університет*
- *Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка*
- *Сумський державний університет*
- *Сумський національний аграрний університет*

- *Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова*
- *Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля*
- *Товариство з обмеженою відповідальністю «Аудиторська фірма «КАПІТАЛ ГРУП»*
- *Товариство з обмеженою відповідальністю «ГАЛЕОН»*
- *Товариство з обмеженою відповідальністю «Епіцентр»*
- *Український державний університет залізничного транспорту*
- *Український державний університет імені Михайла Драгоманова*
- *Український державний університет науки і технологій*
- *Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу*
- *Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*
- *Уманський національний університет садівництва*
- *Університет митної справи та фінансів*
- *Харківський інститут ПрАТ ВНЗ «МАУП»*
- *Харківський національний автомобільно-дорожній університет*
- *Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*
- *Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*
- *Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*
- *Харківський національний університет радіоелектроніки*
- *Харківський соціально-економічний фаховий коледж*

- *Херсонський державний аграрно-економічний університет*
- *Херсонський національний технічний університет*
- *Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут*
- *Хмельницький національний університет*
- *Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*
- *Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка*
- *Центральноукраїнський національний технічний університет*
- *Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет»*
- *Черкаський державний технологічний університет*
- *Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*
- *Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*
- *Чернівецький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету*

МАЗНЄВ ГРИГОРІЙ ЄВТІЙОВИЧ (1940-2017)

**Шановні учасники конференції,
колеги та гості!**

Сьогоднішня конференція має особливе значення, адже вона присвячена світлій пам'яті видатного науковця, талановитого педагога, блискучого організатора та справжнього патріота вітчизняної науки – **професора Григорія Євтієвича Мазнева.**

Його життєвий шлях – це яскравий приклад незламної волі, наполегливості та відданості своїй справі.

Григорій Євтієвич народився 1 січня 1940 року в селищі Зелений Гай, що в Курській області. У ранньому дитинстві він залишився без батьків, але це не зламало його дух. Навпаки, важкі життєві обставини лише загартували його характер, навчили самостійності, відповідальності та прагненню до знань. Завдяки своїй наполегливості він успішно закінчив з відзнакою **Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства (ХІМЕСГ)** та розпочав свій професійний і науковий шлях.

Професор Мазнев зробив неоціненний внесок у розвиток освіти та науки. Протягом **44 років він очолював кафедру організації виробництва, бізнесу та менеджменту**, яка під його керівництвом була визнана зразковою та нагороджена **Почесною Грамотою Ради Міністрів СРСР**. Завдяки його зусиллям 8 квітня 1997 року було **створено факультет менеджменту** та відкрито чотири нові економічні спеціальності. Його діяльність на посаді декана факультету принесла йому заслужене визнання – у 1999 році він став дипломантом, а у 2000 році переможцем престижного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» у номінації «Кращий декан».

Завдяки унікальному баченню майбутнього освіти та науки у 2010 році на базі факультету менеджменту було засновано **Навчально-науковий інститут бізнесу і менеджменту**, який Григорій Євтієвич очолював майже 20 років. Його прогресивні ідеї, новаторські підходи та організаторський талант стали основою для виховання поколінь успішних фахівців.

Наукова діяльність професора Г.Є. Мазнева охоплювала широкий спектр досліджень. Він є автором **понад 500 наукових праць, 60 авторських свідоцтв і патентів на винаходи**. Його унікальні методики та дослідження знайшли практичне застосування у розвитку сільськогосподарського виробництва та менеджменту. Він одним із перших у системі агропромислового комплексу ініціював **впровадження підприємницької освіти для студентів технологічних і інженерних спеціальностей**, розробивши **структуровану програму підготовки підприємців**, яка включала програму елітарної освіти бізнес-лідерів.

Визначним досягненням професора Г.Є. Мазнева стало **створення у 2006 році науково-дослідної лабораторії «Обґрунтування інноваційних агротехнологій»**. Під його керівництвом у лабораторії було розроблено та впроваджено у виробництво інноваційні ресурсозберігаючі технології вирощування зернових, кормових, технічних та овочевих культур. Ці технології отримали широке визнання на національному та міжнародному рівні – у 2006-2015 роках сім книг з описом розроблених методик здобули **сім золотих медалей на всеукраїнських конкурсах «Кращий вітчизняний товар року»**. А у 2009 році лабораторія була **нагороджена двома золотими медалями міжнародної виставки «Агро-2009»** за активну інноваційну діяльність у сільському господарстві.

Григорій Євтієвич Мазнев був не лише видатним ученим та викладачем, а й чудовим наставником, який виховав багато поколінь науковців та управлінців, ставши **прикладом справжнього лідера**, що вмів надихати,

підтримувати та спрямовувати молодь до нових звершень. Його людяність, принциповість, доброзичливість та безмежна любов до своєї справи зробили його одним із найшанованіших науковців свого часу.

За свої заслуги Григорій Євтіювич отримав численні **державні нагороди**, серед яких:

- Почесне звання «Заслужений працівник освіти України» (2005);

- Медаль «За трудову відзнаку» (1986);

- Медаль «Ветеран праці» (1987);

- Нагрудний знак «Винахідник СРСР» (1984);

- Знаки «Відмінник освіти України» (2000) та «Відмінник аграрної освіти та науки України» (2003);

- Знак пошани (2003);

- численні Почесні грамоти Міністерства освіти і науки України та Міністерства аграрної політики України.

Григорій Євтіювич Мазнев залишив після себе не лише велику наукову спадщину, а й світлу пам'ять у серцях тих, хто мав честь працювати з ним, навчатися у нього чи просто спілкуватися. Він був і залишається яскравим прикладом того, як **відданість науці, освіті та людям** здатна змінювати світ на краще.

Сьогодні, коли ми зібралися для обговорення актуальних проблем управління соціально-економічними системами, ми не лише вшановуємо пам'ять видатного науковця, а й продовжуємо його справу – справу освіти, науки, прогресу.

Нехай ця конференція стане ще одним кроком до розвитку тих ідей, які професор Г.Є. Мазнев втілював у життя.

Світла пам'ять Григорію Євтіювичу Мазневу!!!

Секція

*Інновації, інвестиції та
цифрові технології в
забезпеченні
конкурентоспроможності
суб'єктів економічних
відносин*

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Горященко Ю.Г., доктор економічних наук, професор,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7020-1412>

Гармаш О.В., аспірант,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

Роздрібна торгівля (торгівля у роздріб або на роздріб, ритейл) – особлива форма торгівлі та вид економічної діяльності, що є маркером інтенсифікації суспільного життя в тому чи іншому регіоні. Саме ця галузь до останнього лишається «на плаву», є однією з ознак платоспроможності населення і сигналом суттєвих змін в економіці.

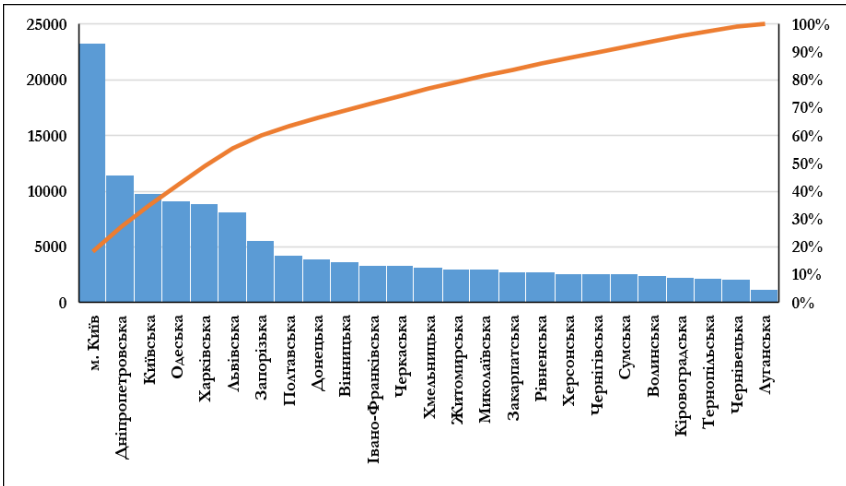

**Рис. Розподіл обороту роздрібної торгівлі по регіонах
у січні 2022 р. у порядку зменшення його частки, млн грн***

* Лінія сукупних значень відображає відсоток від підсумкової суми
(25000 = 100 %)

** Без урахування тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Ряд науковців і практиків проводять паралель між соціально-економічним розвитком та розвитком торгівлі (ритейлу), вказують на регіональні аспекти та особливості ведення торгівлі в різних регіонах України. Серед них – О. Кавун-Мошковська, Н. Власова, О. Колчкова, В. Бровченко, І. Севрук, Л. Мартинова, А. Лялюк та ін.

Як видно з рис., напередодні повномасштабної війни лідерами за показником обороту роздрібної торгівлі були м. Київ, Дніпропетровська, Київська, Одеська та Харківська області, аутсайдерами – Чернівецька, Тернопільська, Кіровоградська, Волинська та Сумська області.

Однак, не дивлячись на певні регіональні особливості ведення роздрібної торгівлі, які безпосередньо залежать від рівня соціально-економічного розвитку регіонів, варто зауважити величезне значення розвитку торгівлі та її підтримки на найвищому рівні, оскільки саме вона підвищує цінність товарів і послуг, прямо впливає на сервіс, налаштовує фідбек, виявляє «перші дзвіночки» кризи.

Література:

1. Кавун-Мошковська О.О. Private Labels у роздрібній торгівлі: сутність, види та регіональні аспекти розвитку. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. Вип. 1. С. 22-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2023_1_5
2. Лялюк А. Тенденції розвитку роздрібної торгівлі у Волинській області: регіональні фактори розвитку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. № 2. С. 119-127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2021_2_16
3. Горященко Ю.Г. Оцінка модернізаційного потенціалу підприємництва на основі динамічних показників доданої вартості високотехнологічної продукції. *Економіка. Управління. Інновації*. 2022. 1(30). DOI: [https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2022-1\(30\)-4](https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2022-1(30)-4)
4. Дані Державної служби статистики України URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.01.2025).

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАНЬ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

Крук О.М., кандидат економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5659-6603>

Борисова С.Є., доктор економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6521-0410>

Диджиталізація логістичних процесів стає не просто трендом, а необхідною умовою виживання бізнесу в конкурентному середовищі. Особливої гостроти це питання набуло після 2022 року, коли традиційні ланцюги постачань зазнали суттєвих порушень, а бізнес змушений був швидко адаптуватися до нових реалій [1]. Українські підприємства сьогодні стикаються з безпрецедентними викликами в організації логістичних процесів. Порушення традиційних маршрутів постачання, необхідність пошуку альтернативних шляхів доставки, зростання логістичних витрат та потреба в підвищенні безпеки поставок вимагають впровадження сучасних цифрових рішень.

Основні напрями диджиталізації систем управління ланцюгами постачань представляють собою комплексну трансформацію традиційних бізнес-процесів із застосуванням сучасних цифрових технологій для покращення прозорості та адаптивності процесів у логістичних лініях постачань [2-3]. До ключових напрямів цифрової трансформації логістичних процесів пропонується віднести:

1) впровадження систем управління складськими запасами (Warehouse Management System – WMS), які гарантують автоматизацію всіх складських процесів та оптимізують використання складських площ через автоматичне планування розміщення товарів з урахуванням їхніх характеристик. Така система гарантує повну простежуваність товарів на складі, що особливо актуально для підприємств з широким асортиментом продукції;

2) впровадження транспортних систем управління (Transportation Management System – TMS), які забезпечують комплексне управління транспортною логістикою: планування маршрутів, контроль витрат палива та відстеження вантажів у реальному часі. Динамічна маршрутизація з урахуванням дорожньої ситуації дозволяє оптимізувати час доставки та знизити транспортні витрати;

3) інтеграція електронного документообігу в логістичні процеси передбачає повну цифровізацію всієї супровідної документації, включаючи товарно-транспортні накладні, сертифікати якості, митні декларації тощо. Впровадження електронного документообігу не тільки прискорює процеси опрацювання документів, але й значно знижує ризики помилок, пов'язаних з людським фактором;

4) впровадження систем управління взаємовідносинами з постачальниками (Supplier Relationship Management – SRM), які забезпечують автоматизацію процесів взаємодії з постачальниками, включаючи проведення тендерів, оцінку постачальників, контроль виконання договірних зобов'язань та аналіз ефективності співпраці. SRM-системи дозволяють створити єдиний інформаційний простір для всіх учасників ланцюга постачань, що підвищує прозорість процесів та спрощує комунікацію;

5) запуск систем прогнозування та планування попиту (Demand Planning Systems). Такі системи використовують складні алгоритми аналізу даних та машинного навчання для прогнозування майбутнього попиту на продукцію. Точне прогнозування дозволяє оптимізувати рівні запасів, знизити витрати на зберігання та мінімізувати ризики дефіциту товарів;

6) впровадження технологій Інтернету речей (IoT) в логістичні процеси. IoT-пристрої, такі як датчики температури, вологості, руху, дозволяють здійснювати постійний моніторинг стану товарів протягом всього ланцюга постачань. Дані заходи важливі для продукції, що вимагає специфічних умов зберігання та транспортування, особливо в умовах стрімкого розвитку торговельного бізнесу, який диктує необхідність забезпечення швидкої та якісної доставки товарів;

7) використання технологій блокчейн для забезпечення прозорості та безпеки логістичних операцій. Блокчейн дозволяє створити незмінний реєстр всіх операцій в ланцюзі постачань, що підвищує довіру між партнерами та спрощує процеси аудиту.

Усі перераховані напрями диджиталізації тісно взаємопов'язані та створюють синергетичний ефект при комплексному впровадженні. Важливо зазначити, що успішна реалізація проєктів цифрової трансформації вимагає системного підходу та врахування специфіки конкретного бізнесу. При цьому особливу увагу слід приділяти питанням інтеграції різних цифрових рішень між собою та з вже існуючими інформаційними системами підприємства.

Окрім запропонованих ключових напрямів цифрової трансформації логістичних процесів, необхідно розглянути додаткові можливості диджиталізації систем управління ланцюгами постачань.

Наприклад, віртуалізація логістичних процесів дозволяє підвищити ефективність управління ланцюгами постачань. Завдяки віртуальним симуляціям (digital twins) можна створювати цифрові копії ланцюгів постачань для тестування нових стратегій без ризику для реальних процесів, що, своєю чергою, забезпечує більш ефективне управління ризиками та ідентифікацію слабких місць у логістичних системах.

Перспективним напрямом для зниження витрат на транспортування та забезпечення доставки товарів у важкодоступні райони є розширення використання автономних транспортних засобів, таких як вантажівки та дрони. Автономні вантажівки оснащені сучасними системами навігації, сенсорами та штучним інтелектом, що дозволяє їм самостійно обирати оптимальні маршрути, реагувати на зміни дорожньої ситуації та уникати заторів. Дрони є особливо ефективними для доставки невеликих вантажів у важкодоступні місця, наприклад, у сільську місцевість, гірські райони або під час екстрених ситуацій, таких як стихійні лиха. Вони можуть значно скоротити час доставки, оскільки не залежать від стану доріг чи транспортної інфраструктури. Важливою перевагою таких технологій є зменшення екологічного впливу завдяки використанню електричних автономних транспортних засобів, які знижують викиди вуглекислого газу.

Зростаюча залежність від цифрових технологій робить логістичні системи вразливими до кіберзагроз. Для забезпечення безпеки необхідно впроваджувати багатофакторну автентифікацію, шифрування даних, моніторинг аномальної активності, що дозволить знизити ризики та гарантувати надійність систем.

Все більшого значення набуває створення «зелених» ланцюгів постачань, адже використання енергоефективних рішень, впровадження відновлюваних джерел енергії та мінімізація вуглецевого сліду відповідають сучасним екологічним стандартам і сприяють сталому розвитку підприємств [3-5].

Серед перспективних інноваційних рішень варто відзначити впровадження соціальних мереж і краудсорсингу для взаємодії з клієнтами, адже використання соціальних платформ дозволяє збирати інформацію про попит, моніторити задоволеність клієнтів і навіть прогнозувати популярність нових продуктів на основі відгуків.

Мікрофулфілмент-центри, які представляють собою невеликі локальні склади для швидкої обробки замовлень, стають незамінними для ринку електронної комерції. Їхня автоматизація за допомогою робототехніки та штучного інтелекту дозволяє зменшити час доставки, підвищити ефективність і знизити витрати.

Аналіз емоцій клієнтів за допомогою емоційного штучного інтелекту відкриває можливості для прогнозування поведінки покупців і адаптації стратегій доставки, забезпечуючи відповідність очікуванням споживачів.

Квантові обчислення, хоча й перебувають на ранніх етапах впровадження, потенційно можуть революціонізувати логістику, забезпечуючи надзвичайно швидке вирішення складних задач оптимізації, таких як маршрутизація транспорту або управління запасами.

Автономні мікророботи для складської логістики також є перспективною технологією, адже здатні працювати у вузьких просторах і самостійно виконувати завдання, що відкриває нові можливості для оптимізації роботи складів.

Сукупність розглянутих інноваційних рішень забезпечує адаптацію бізнесу до сучасних викликів, підвищує його гнучкість, сприяє сталому розвитку в умовах цифрової трансформації та глобальних викликів.

Загалом, враховуючи швидкий розвиток цифрових технологій, українські підприємства повинні орієнтуватися на інновації, які сприяють не лише підвищенню продуктивності, але й збереженню конкурентоспроможності в умовах динамічного середовища. Комплексний підхід до диджиталізації, що охоплює технічні, економічні та організаційні аспекти, є важливим фактором успішного розвитку логістичних систем у майбутньому.

Література:

1. Васильців Н. Трансформація та адаптація логістики до викликів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-78>
2. Птащенко О.В., Сохацька О.М. Особливості логістичної діяльності в умовах діджиталізації. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 6(276) 2022. С. 50-54.
3. Гайкова Т.В., Загорянський В.Г., Леонтович А.О. Впровадження цифрових технологій в управління ланцюгами постачань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки*. 2023. Вип. 7(1). С. 222-228. DOI: [https://doi.org/10.32515/2664-262X.2023.7\(38\).1.222-228](https://doi.org/10.32515/2664-262X.2023.7(38).1.222-228)
4. Полянська А.С., Мартинець В.Б., Кабан О.В. Оптимізація ланцюга постачання підприємства в умовах кризових явищ. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(2). С. 112-127.
5. Леонova С.В., Басараб Н.Р., Рудник Л.В. Пріоритети використання БПЛА в логістичному забезпеченні будівництва. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-49>

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА СТАЛОЇ РОЗБУДОВИ СИСТЕМ АГРОПРОМИСЛОВИХ РИНКІВ УКРАЇНИ

Нікішина О.В., доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України», м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7172-3551>
Зеркіна О.О., кандидат економічних наук, доцент,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України», м. Одеса, Україна

Одним із принципів сталої розбудови систем агропромислових ринків (далі – АПР) є інноваційність. Він передбачає залучення інноваційних надбань вітчизняної науки для глибокої переробки аграрної сировини й випуску кінцевої продукції з доданою вартістю для потреб внутрішнього й зовнішнього ринків [1].

Формування інноваційної інфраструктури є одним із важливих завдань Цілі сталого розвитку (ЦСР) 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура». У мирний час частка витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у ВВП складала всього 0,4 %, що значно нижче цільового індикатора 2030 р. (3 %). Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової досягала 1,9 % (для переробної промисловості – 2,4 %), що менше значення 2030 р. (15 %) [2].

У воєнний час очікуваною є тенденція до погіршення індикаторів сталого розвитку для реалізації завдання 9.5 ЦСР 9 в Україні. У 2022 р. порівняно з 2021 р. загальні витрати промислових підприємств на інновації зменшилися на 25 % (табл. 1). У другий воєнний рік на фоні загального зменшення інноваційних витрат (на 8,5 %) відбувається зростання витрат на НДР, виконані іншими підприємствами (на 60,1 %) та власними силами (на 16,2 %), а також на наукові дослідження (на 20,5 %). Знижувальний тренд інших витрат на інновації (крім НДР) продовжився в 2023 р. (на 18,9 %).

У воєнний час видова структура промислових інновацій істотно не змінилася (див. табл. 1). У 2023 р. у структурі домінують інші інновації з часткою 65,3 %; питома вага наукових досліджень і НДР, виконаних власними силами, є приблизно однаковою і складає 34,7 % і 30,2 % відповідно. В умова війни зросла частка НДР, виконаних іншими підприємствами – з 2,7 % в 2021 р. до 4,5 % в 2023 р.

Таблиця 1

**Динаміка витрат на інновації промислових підприємств
України у мирний і воєнний час, млн. грн.**

Показники	2021	2022	2023	2022 у % до 2021	2023 у % до 2022
1. Витрати на інновації, всього, у т.ч. за видами:	10171,7	7640,5	6989,2	75,1	91,5
2. Наукові дослідження	3385,5	2014,9	2428,1	59,5	120,5
у % до загальних витрат на інновації	33,28	26,37	34,74	X	X
2.1. НДР, виконані власними силами	3111,4	1816,6	2110,7	58,4	116,2
У % до загальних витрат	30,59	23,78	30,20	X	X
2.2. НДР, виконані ін. підприємствами	274,2	198,3	317,4	72,3	160,1
у % до загальних витрат	2,70	2,60	4,54	X	X
3. Інші витрати на інновації (крім НДР)	6786,1	5625,6	4561,1	82,9	81,1
у % до загальних витрат	66,72	73,63	65,26	X	X

Джерело: укладено за даними Державної служби статистики України [3]

Також змінилася структура інновацій промислових підприємств за джерелами фінансування. У 2022 р. порівняно з 2020 р. відбулося скорочення частки власних коштів на 6,5 % за одночасного зростання питомої ваги коштів з інших джерел (на 5,5 %) та державного бюджету (на 1,4 %). Загалом у структурі промислових інновацій домінують власні кошти підприємств (78,9 % в 2022 р.) та інші джерела фінансування (17,3 %), що мають зростаючий тренд [1].

Незважаючи на воєнні дії, інноваційна активність промислових підприємств в Україні поступово відновлюється, ринкові суб'єкти адаптуються до нових умов господарювання, змінюючи структурні параметри інноваційної сфери. Так, у 2022 р. порівняно з 2021 р. кількість упроваджених видів інноваційної продукції зросла на 33,7 %, з них нових для ринку – на 8 %; у 2023 р. приріст склав 15,7 % і 7,9 % відповідно (табл. 2).

Незважаючи на 40 %-ве скорочення в 2022 р. упроваджених машин і обладнання, у другий воєнний рік їх кількість зросла на 16,2 %. Однак їх частка у загальній величині впровадженої інноваційної продукції зменшилася з 39,2 % в 2021 р. до 18 % в 2023 р. (див. табл. 2). У воєнний період кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, зросла на 2 од. (257 в 2023), у т.ч. в переробній промисловості – на 5 од (241 підприємство або 93,8 % від

загальної кількості). У сфері виробництва харчових продуктів у 2023 р. впроваджували інновації 51 суб'єкт (21,2 % від переробній промисловості), у сфері виготовлення напоїв – 8 підприємств [3].

Загалом аналіз показників інноваційної сфери (див. табл. 1, 2) свідчить про поступове відновлення інноваційної активності промислових підприємств, зокрема, в продовольчій сфері, та наявність у державі інноваційного потенціалу, достатнього для розбудови сталих і конкурентоспроможних систем АГП у воєнно-повоєнній економіці України.

Таблиця 2

**Кількість упровадженої інноваційної продукції
промислових підприємств в Україні, од.**

Показники	2020	2021	2022	2023	2022 у % до 2021	2023 у % до 2022
1. Кількість упроваджених видів інноваційної продукції, всього	4066	1756	2347	2715	133,7	115,7
2. З них нових для ринку	691	375	405	437	108,0	107,9
у % до загальної кількості	16,99	21,36	17,26	16,10	X	X
3. З них упроваджених машин, обладнання	647	689	420	488	61,0	116,2
у % до загальної кількості	15,91	39,24	17,90	17,97	X	X

Джерело: укладено за даними Державної служби статистики України [3]

У цілому для промисловості та її основних секторів характерна спадна тенденція інноваційної активності в воєнний час (табл. 3). У перший воєнний рік витрати на інновації в промисловості скоротилися на 24,9 %, у переробній – на 19,9 %; у другий воєнний рік темпи зменшення, склали 8,5 % і 5 % відповідно. У 2023 р. позитивною тенденцією стало зростання інноваційних витрат у сферах виробництва харчових продуктів (на 11,6 %), напоїв (на 90,5 %) та неметалевої мінеральної продукції (на 175 %), що загалом дозволило зменшити темпи скорочення показника для переробної промисловості та збільшити її частку в загальних інноваційних витратах з 84,9 % в 2021 р. до 94 % в 2023 р. Загалом проведені розрахунки свідчать про точкові тенденції відродження в 2023 р. інноваційної активності в деяких секторах АГП, їх вищу адаптивність і стійкість порівняно з іншими видами економічної діяльності. Сектор виробництва іншої неметалевої продукції продемонстрував найвищі темпи зростання інноваційних витрат; його питома вага зросла з 0,44 % в 2021 р. до 2,41 % в 2023 р. [4].

Таблиця 3

Динаміка витрат на інновації промислових підприємств за видами економічної діяльності, млн. грн.

Види економічної діяльності (ВЕД)	Роки			2022 у % до 2021	2023 у % до 2022
	2021	2022	2023		
1. Промисловість, всього	10171,7	7640,5	6989,2	75,1	91,5
2. Переробна промисловість, всього, у тому числі:					
2.1. Виробництво харчових продуктів	8637,9	6920,0	6572,5	80,1	95,0
<i>у % до переробної промисловості</i>	<i>10,27</i>	<i>12,82</i>	<i>15,07</i>	X	X
2.2. Виробництво напоїв	н.д.	221,5	422,0	X	190,5
<i>у % до переробної промисловості</i>	<i>X</i>	<i>3,20</i>	<i>6,42</i>	<i>X</i>	<i>X</i>
2.3. Виробництво ін. неметалевої мінеральної продукції	38,2	57,7	158,3	150,9	274,5
<i>у % до переробної промисловості</i>	<i>0,44</i>	<i>0,83</i>	<i>2,41</i>	<i>X</i>	<i>X</i>
3. Постачання електроенергії	319,5	413,6	320,7	129,5	77,6
<i>у % до промисловості</i>	<i>3,1</i>	<i>5,4</i>	<i>4,6</i>	<i>X</i>	<i>X</i>
4. Добувна промисловість	1153,6	245,9	69,5	21,3	28,3
<i>у % до промисловості</i>	<i>11,34</i>	<i>3,22</i>	<i>0,99</i>	<i>28,4</i>	<i>30,9</i>

Джерело: укладено за даними Державної служби статистики України [3]

Таким чином, враховуючи позитивний вплив впроваджених інновацій на тенденції розвитку вітчизняних ринків агрохімії в воєнний час, можна стверджувати, що інноваційні надбання посилюють адаптивність, відтак, і загрозостійкість систем АПР. Це доводить важливість їх застосування в ході розбудови ринків продуктів глибокої переробки сировини в воєнно-повоєнній економіці України.

Література:

1. Нікішина О.В. Методологічні засади та принципи розбудови систем агропромислових ринків України в воєнно-повоєнний період. *Grail of Science*. 2024. № 46, С. 407-425. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.29.11.2024.046>
2. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Київ : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 174 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 26.01.2025).
4. Нікішина О.В. Стратегічні напрями розбудови систем агропромислових ринків у контексті реалізації завдань Плану Відновлення України. *Grail of Science*. 2025. № 48. С. 174-190. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.10.01.2025.018>

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙ НА БЕЗПЕКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Азаренков С.Г., аспірант*,

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1159-8699>

Банківська індустрія під час глобалізаційних процесів швидко розвивається, безпека залишається головною проблемою для банків. Незважаючи на значний технологічний прогрес, досягнутий за останні кілька років, що забезпечує безпеку банківських програм, нові загрози залишаються головним пріоритетом. Із зростанням поширеності цифрового банкінгу та впровадженням мобільного зв'язку банківських програм, фінансові установи стикаються з унікальними проблемами щодо захисту конфіденційних даних клієнтів і запобігання несанкціонованого доступу до них.

Як відзначає С. Лесун, «...фінансова безпека є фундаментальною складовою фінансової стійкості та основою стабільного і гармонійного розвитку будь-якого бізнесу. Впровадження новітніх цифрових технологій, оптимізація бізнес-процесів та адаптація до глобальних змін вимагають від суб'єктів економічної діяльності ефективного управління ризиками та побудови ефективної системи захисту фінансових ресурсів» [1, с. 342].

Банківські інновації відбивають важливу роль у забезпеченні безпеки банків, запобіганні кіберзагрозам, оптимізації управління ризиками, нагляду за операціями з грошовими потоками. Популярність диджитал-технологій інновації в банківському бізнесі містять у собі самі цифрові технології, фінансові продукти, системи управління ризиками та безпека. Вони забезпечують процес підвищення якості обслуговування клієнтів, покращують наявну систему управління банківськими ризиками.

О. Колодізєв до ключових інновацій банківського бізнесу щодо запровадження диджитал-інструментів відносить: здійснення міжбанківських р2р-переказів, аналіз великих даних (а також їх зберігання та накопичення); біометричні способи ідентифікації; використання системи BankID НБУ; інтернет і мобільний банкінг; QR-банкінг; технології блокчейн та доповнена та віртуальна реальність [2, с. 338].

SWOT-аналіз чітко демонструє можливі недоліки та загрози, пов'язані з цифровим банкінгом (табл.).

* Науковий керівник – Коваленко В.В., д.е.н., професор

SWOT –аналіз цифрового банкінгу

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
– цілодобовий доступ незалежно від місця розташування; – зручність використання та портативність; – зниження собівартості операцій і витрат для банку і клієнта; – можливість надання широкого асортименту обслуговування та постійний контроль рахунків; – оперативність здійснення операцій	– недоступність у разі технічних проблем у системі; – потреба в отриманні відповідних знань; – неможливість доступу, якщо немає Інтернету чи мобільного телефону; – зниження ризику незаконного заволодіння майном клієнта персональні дані третіми особами; – недостатня безпека транзакцій через Інтернет
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
– поява нових, більш дешевих технологічно рішень; – розвиток фінансової інклюзії населення; – розвиток «безготівкової економіки»; – розвиток цифрової трансформації держави	– можливість кібератак; – технологічні ризики (несправності, перебої або відсутність доступу до системи); – операційні ризики (помилки при виконанні операцій); – скорочення робочих місць

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [3]

При цьому, слід виокремити ризики, які супроводжують процес запровадження цифрових технологій у банківський бізнес такі як ризики кібератак та інші кіберзагрози, ризики втрати конфіденційних даних, викрадення персональних даних; ризики автоматизації та використання цифрових фінансових платформ, ризики надмірної залежності від цифрових технологій.

Серед даних ризиків найбільшу загрозу становлять кібератаки та крадіжка ідентифікаційної інформації. Уникнення від даних загроз вимагає високих стандартів безпеки та ефективної реакції на інциденти.

Таким чином, для підвищення рівня безпеки банківського бізнесу за необхідне є впровадження новітніх цифрових технологій. Попри загрози, які несуть новітні технології, вони дозволяють банкам створювати ефективні механізми моніторингу та контролю за фінансовими операціями. Використовуючи інноваційні рішення, банки можуть миттєво ідентифікувати та нейтралізувати загрози та ризики.

Література:

1. Лесун С.М. Фінансова безпека підприємств та її особливості в умовах цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024, № 3(39). С. 341-352. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-3\(39\)-341-352](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-3(39)-341-352)
2. Колодізев О.М., Береговий В.О. Фінансова безпека банків в умовах воєнного стану: вплив диджитал-інструментів та інновацій. *Бізнес-інформ*. 2024. № 9. С. 335-341. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-9-335-341>
3. Medvid I., Dmitrishyn D. Digital banking in the financial services market of Ukraine. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2024. № 2. С. 18-27. DOI: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2024.2-02>

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Благой В.В., кандидат економічних наук., доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>

Данько Є.О., здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

Сектор побудованих активів є одним з найбільш значущих секторів світової економіки, забезпечуючи близько 10 % світового ВВП та 8 % світової зайнятості. Із загальним річним доходом майже \$ 10 трлн і доданою вартістю \$ 3,6 трлн, будівельна галузь становить близько 6 % світового ВВП. Точніше, на неї припадає близько 5 % загального ВВП у розвинених країнах, тоді як у інших країнах вона, як правило, становить понад 8 % ВВП. Очікується, що галузь значно зросте найближчими роками, і до 2025 року її доходи, за оцінками, становитимуть \$ 15 трлн. [1].

Сектор побудованих активів є ключовим елементом світової економіки. Подальше впровадження інформаційного моделювання дозволяє оптимізувати використання ресурсів, знижувати витрати та покращувати екологічну стійкість. Через швидке зростання галузі, актуальність дослідження можливостей значно зростає.

Термін «життєвий цикл» відноситься до всіх фаз, які проходить побудований актив, від початкової концепції до остаточної фази закінчення терміну служби, незалежно від того, чи вони

перепрофільовані або повністю демонтовані. Ключові фази відповідно до загальноприйнятої міжнародної розбивки включають: планування, проектування, будівництво, експлуатацію та закінчення терміну служби [2].

Побудовані активи можуть коштувати значні суми грошей, які витрачаються протягом їх життєвого циклу. Фаза експлуатації майже завжди є найдорожчою фазою життєвого циклу побудованого активу.

Цей повільний темп інновацій виникає через великий обсяг та масштаб сектора. Будь-яке покращення продуктивності та успішне впровадження сучасних процесів матиме великий вплив. Наприклад, зростання продуктивності на 1 % у всьому світі може заощадити 100 мільярдів доларів на рік [3].

Історично будівництво велося під керівництвом невеликої команди, яка контролювала весь процес проектування та будівництва. Через це інформація про проектування зберігалася в руках небагатьох людей, з обмеженим обміном. Сектор будівельної промисловості, значною мірою покладається на аналогові та/або індивідуальні та робочі процеси. Багато з них схильні до помилок, які часто виявляються набагато пізніше. Зміни в проекті для усунення цих помилок можуть бути повільними та дорогими, і пов'язані з ризиком необхідності додаткових змін та замовлень на зміну. Фахівці також часто працюють ізольовано, і їхня робота може конфліктувати з роботою інших.

Метою цифровізації в галузі будівництва активів є не лише запис, зберігання та обмін інформацією у цифровому вигляді, а й додавання контексту до цієї інформації.

Сучасне програмне забезпечення для проектування дозволяє представляти всі аспекти побудованого активу таким чином, де дані об'єкти будуть мати атрибути, а також їх зв'язок з іншими об'єктами. Сукупність всіх об'єктів (звана моделлю) може бути легко використана для визначення іншої інформації, такої як кількість певної одиниці проекту або їх загальний розмір та ін. Це дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення та швидше отримувати доступ до інформації по всьому проекту.

Ще одним покращенням є можливість значно кращого доступу до інформації на запит. Можливість віддаленого доступу до інформації, проектування рішень та пошуку альтернативних рішень проблем означає, що робота може виконуватися швидше і точніше, знижуючи стрес і фінансові витрати.

Однією з основних технологій є використання Common Data Environment (CDE), де учасники можуть отримувати доступ до інформації та обмінюватися нею через безпечну хмару. Це значно оптимізує процеси та скорочує втрати інформації [4].

Інформаційне моделювання будівель, або скорочено BIM, є процесом використання цифрових інструментів для проектування, аналізу, затвердження та документування створення та використання побудованого активу і є невід'ємним компонентом процесів управління оцифрованою інформацією.

Література:

1. Shaping the Future of Construction – A Landscape in Transformation: An Introduction. *World Economic Forum*. 2016. P. 7-8. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Shaping_the_Future_of_Construction.pdf
2. Життєвий цикл активів – про що потрібно знати керівнику підприємства. URL: <https://smart-eam.com/ua/news/zhiznennyj-cikl-aktivov/>
3. Shaping the Future of Construction – A Breakthrough in Mindset and Technology. *World Economic Forum*. 2016. P. 5. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Shaping_the_Future_of_Construction_full_report_.pdf
4. What is a common data environment (CDE) in construction?. URL: <https://www.oracle.com/construction-engineering/what-is-cde-and-bim/>

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Бідун В.О., здобувач вищої освіти*,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

В умовах війни, що триває, сільське господарство України стикається зі значними проблемами, які пов'язані з формуванням та використанням їхнього ресурсного потенціалу. Ці труднощі зумовлені як історичними особливостями розвитку аграрного сектору, так і наслідками поточної ситуації. Втрата земельних угідь, скорочення трудових ресурсів та руйнування інфраструктури вимагають нового підходу до управління ресурсами, спрямованого на забезпечення ефективності аграрного виробництва та продовольчої безпеки.

* Науковий керівник – Зайка С.О., к.е.н., професор

Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств визначається як сукупність наявних виробничих ресурсів, які можуть бути мобілізовані для досягнення максимального результату у виробництві сільськогосподарської продукції [1]. Його структурними компонентами є земельні, трудові, матеріально-технічні та фінансові ресурси, кожен із яких має свої особливості формування та використання. Як зазначають науковці [2-6], ефективне використання цього потенціалу є основою розвитку аграрного сектору, особливо в умовах обмежених ресурсів.

Воєнні дії в Україні спричинили серйозні втрати земельних угідь, руйнування інфраструктури, скорочення трудових ресурсів та зменшення доступу до фінансування.

Земельні ресурси потребують відновлення через розмінування, впровадження сучасних технологій обробітку ґрунтів та раціоналізацію сівозмін. Водночас необхідно вирішувати питання збереження родючості земель, оскільки їх виснаження ставить під загрозу ефективність виробництва.

Трудовий потенціал сільського господарства значно скоротився через масову міграцію та втрату кваліфікованих кадрів. Для вирішення цієї проблеми потрібні програми підтримки молодих спеціалістів, що включають освітні ініціативи та надання фінансових стимулів для роботи в аграрному секторі. Крім того, важливим є впровадження інноваційних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, які дозволять компенсувати дефіцит робочої сили шляхом механізації та автоматизації виробничих процесів.

Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств України залишається недосконалою. Багато господарств працюють із застарілою технікою, що знижує продуктивність та ефективність використання ресурсів. Для вирішення цієї проблеми необхідно забезпечити доступ до сучасного обладнання через програми державної підтримки, субсидії та міжнародну допомогу. Оновлення технічного парку дозволить значно підвищити якість і швидкість виконання сільськогосподарських робіт.

Фінансові ресурси є одним із найбільш уразливих елементів у структурі потенціалу підприємств. Унаслідок війни значна частина підприємств зазнала фінансових втрат, що ускладнює їхню діяльність [4]. Надання пільгових кредитів, залучення інвестицій та сприяння доступу до міжнародних ринків може забезпечити відновлення фінансової стабільності.

Ефективність використання ресурсного потенціалу може оцінюватися через показники ресурсовіддачі та ресурсоемності. Високі результати в цьому напрямі залежать від впровадження інноваційних підходів до управління ресурсами, які враховують як сучасні потреби, так і перспективи розвитку галузі. Зокрема, використання цифрових технологій у сільському господарстві дозволяє оптимізувати управлінські рішення, зменшити витрати та підвищити ефективність виробництва сільськогосподарської продукції [6].

В цілому, формування та раціональне використання ресурсного потенціалу є важливою передумовою для збереження та розвитку сільськогосподарських підприємств України. Попри численні труднощі, використання інноваційних технологій, підтримка з боку держави та міжнародних організацій створюють можливості для відновлення аграрного сектору. А ефективне управління ресурсами не лише забезпечить продовольчу безпеку країни, але й сприятиме її економічному розвитку.

Література:

1. Skudlarski J., Zaika S.O., Boblovsky O.Y. Satellite characteristics of resource potential agrarian enterprises. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 193 С. 67-76. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/13366/1/9_193_2018.pdf
2. Zaika S., Hridin O., Zaika O. Innovations in sustainable agricultural development: trends, issues, perspectives. *Електронний журнал «Економіка та суспільство»*. 2023. Вип. 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-69> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2582/2500>
3. Заїка С.О., Грідін О.В. Ресурсозберігаючі технології як пріоритетний напрям інноваційного розвитку аграрної економіки. Соціально-економічні аспекти стійкого розвитку економіки України: колективна монографія / За ред. О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2016. С. 246-253.
4. Каращенко В., Рибіцький О. Ефективне управління фінансовими ресурсами у сільськогосподарських підприємствах. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-139>
5. Мазнев Г., Бобловський О., Красноручський О., Артеменко О., Заїка С. Адаптація інноваційних агротехнологічних рішень до умов різного забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Техніка АПК*. 2008. № 9-10. С. 12-16.
6. Мазнев Г.Є. Інноваційні ресурсозберігаючі технології: ефективність в умовах різного фінансового стану агроформувань: [монографія] / За ред. проф. Г.Є. Мазнева. Харків: Вид-во «Майдан», 2015. 592 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/8095/3/Innovative_resource_saving_technologies_mon_2015.pdf

7. Олійник І.В. Цифрова трансформація в агропромисловому комплексі: вплив на продуктивність та стійкість підприємств. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 20. С. 135-141. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.15>

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BIM

Благой В.В., кандидат економічних наук., доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>

Данько Є.О., здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

Метою дослідження є огляд на можливості програм для інформаційного моделювання у галузі будівництва і визначення їх переваг для збереження матеріальних, трудових, екологічних та фінансових ресурсів.

Найбільш офіційне визначення BIM представлено у стандарті ISO 19650, який визначає BIM як «використання загального цифрового представлення побудованого активу для спрощення процесів проектування, будівництва та експлуатації з метою формування надійної основи прийняття рішень» [1].

Оскільки фізичні об'єкти представлені у вигляді 3D-об'єктів, комунікація може здійснюватися як з використанням даних, так і візуальних і контекстних підказок, що значно полегшує комунікацію та розуміння. Оскільки проекти є цифровими, можна створити програмне забезпечення, яке переглядає модель в автоматичному або напівавтоматичному режимі, щоб виявити будь-які елементи проекту, які суперечать обмеженням.

Більшість людей вважають візуальне подання зручним способом спілкування між колегами і базовим рівнем того, що складає BIM, а називатимуть його «3D BIM».

Зазвичай, як тільки фахівці звикають працювати з геометричними даними, вони додають інформацію, пов'язану з послідовністю та плануванням проекту, щоб розуміти, як усе відбувається з часом. Ця інформація дозволяє фахівцям краще вкладатися в строки і розуміти необхідний термін виконання робіт під час фізичного будівництва та експлуатації. Це відомо як «4D BIM».

Наступний елемент, який зазвичай додається, – це інформація про вартість, ціни та продуктивність, яка допомагає менеджерам проектів відстежувати та контролювати витрати. Наявність цієї інформації дає змогу краще оцінити, як рішення вплинуть на витрати. Вона також дозволяє менеджерам проектів відстежувати бюджети та залишатися у рамках проекту. Це відомо як «5D BIM».

BIM не є новим, але це глобальна тенденція, яка зростає. Звіти прогнозують, що більш широке застосування BIM дозволить розблокувати 15-25 % економії на світовому ринку інфраструктури до 2025 року. Саме технологічні зміни, найімовірніше, будуть здійснювати найбільший вплив на будівельний сектор. Вигода велика: якщо ширше прийняття BIM по всій Європі забезпечить 10 % економії будівельного сектору, то для ринку на 1,3 трлн євро будуть додаткові 130 мільярдів євро. Навіть цей вплив може бути невеликим у порівнянні з можливими соціальними та екологічними перевагами, які можуть бути досягнуті в порядку зміни клімату та ефективності використання ресурсів [2].

Висновок. Використання BIM дозволяє оптимізувати процеси проектування, будівництва та експлуатації об'єктів, забезпечуючи більш точне планування та контроль витрат. Ширше впровадження цієї технології може сприяти значним економічним і екологічним перевагам у галузі.

Література:

1. Building Information Modelling (BIM). URL: <https://erarental.org/building-information-modelling/>
2. Посібник з впровадження інформаційного моделювання в будівництві, створений Європейським державним сектором. Стратегічні дії щодо роботи будівельного сектору: рушійна цінність, інновації та зростання. 2016. С. 4-6. URL: https://eubim.eu/wp-content/uploads/2020/12/2017_EU-BIM-Handbook_ua.pdf

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Булах І.І., викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист, Відокремлений структурний підрозділ
Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського
національного університету садівництва, м. Умань, Україна

Короташ А.І., викладач-спеціаліст,
Відокремлений структурний підрозділ
Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського
національного університету садівництва, м. Умань, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1537-2454>

В умовах стрімкого розвитку технологій та глобалізації системи економічних відносин підприємства досить часто зіптовхуються з викликами, що пов'язані з необхідністю забезпечення їх конкурентоспроможності та економічної безпеки. Інноваційні технології при цьому виступають потужним інструментом, здатним забезпечити стійкі конкурентні переваги для суб'єктів господарювання. Однак, їх впровадження вимагає значних інвестицій та систематичного підходу до управління інноваційними процесами.

Однією з основних проблем в даному аспекті є високий рівень невизначеності та ризиків, пов'язаних з впровадженням нових технологій в бізнес-процеси підприємств. При цьому вони досить часто стикаються з проблемами забезпечення належного рівня рентабельності інвестицій в інновації, а також нормалізацією їх впливу на фінансову стабільність. Недостатнє розуміння економічних аспектів безпеки може призвести до неправильної оцінки ризиків та прийняття неефективних управлінських рішень.

Крім того, суб'єктам господарювання важливо забезпечити наявність чітких стратегій та механізмів інтеграції інноваційних технологій у виробничі та управлінські процеси. Часто підприємства не мають достатнього досвіду та ресурсів для ефективного використання нових технологій, що знижує їхню конкурентоспроможність. Також варто зазначити, що впровадження інновацій вимагає відповідної підготовки персоналу та змін у організаційній культурі, що є додатковим викликом для багатьох підприємств.

Аналіз конкурентного середовища показує, що підприємства, які активно використовують інноваційні технології, значно підвищують

свою конкурентоспроможність та адаптивність до зміни ринкових умов. Однак, відсутність систематичного підходу до впровадження інновацій може призвести до втрати потенційних переваг та викликати зростання рівня економічних загроз господарської діяльності підприємств.

Як відомо, сучасні інноваційні технології мають значний вплив на конкурентоспроможність підприємств та їх економічну безпеку. Зокрема, впровадження новітніх технологій дозволяє суб'єктам господарювання підвищувати ефективність здійснення виробничих процесів на засадах зниження витрат та підвищення якості продукції. Це сприяє зміцненню позицій таких підприємств на ринку та здобуттю ними низки конкурентних переваг. При цьому використання інновацій сприяє створенню нових продуктів і послуг, що відповідають потребам споживачів, внаслідок чого відбувається зростання частки ринку та доходів підприємства [1].

З іншого боку, інноваційні технології сприяють автоматизації та цифровізації бізнеспроцесів, що дозволяє швидко адаптуватися до ринкових змін та мінімізувати специфічні ризики, пов'язані з непередбачуваними ситуаціями. Тож, бачимо, що інновації підвищують функціональний рівень інформаційної безпеки підприємства, а інноваційні технології стають ключовим фактором у зміцненні економічної безпеки та забезпеченні довгострокової конкурентоспроможності на ринку.

Особливістю сьогодення є й те, що інноваційні технології кардинально змінюють структуру системи економічної безпеки підприємства. В практичному аспекті вони забезпечують автоматизацію процесів моніторингу та аналізу, дозволяючи вчасно виявляти загрози господарській діяльності та реагувати на них. Зокрема, сучасні IT-рішення інтегрують різні компоненти безпеки, формуючи єдину інформаційну систему, яка покращує функціональну координацію та управління. В той же час використання засобів кібербезпеки захищає підприємство від несанкціонованого витоку даних, а аналітичні інструменти на базі штучного інтелекту допомагають прогнозувати ризики та розробляти стратегії захисту. Таким чином, технологічний розвиток робить систему економічної безпеки більш гнучкою, інтегрованою та ефективною, вносячи в її структуру цільові орієнтири та трансформований механізм реалізації.

Розвиток та впровадження інноваційних технологій тісно пов'язаний з економічною безпекою підприємства, адже інновації сприяють зниженню залежності від впливу зовнішніх факторів, таких

як коливання цін на сировину або зміни в державному регулюванні; зростанню стійкості до конкурентного тиску та економічних криз; зміцненню позицій підприємства на ринку та зростанню його інвестиційної привабливості. Однак також важливо зазначити, що активна інноваційна діяльність підприємства може бути пов'язана з певними ризиками, що пов'язані з високими витратами на проведення досліджень та розробок, невизначеністю результатів впровадження інноваційних проектів; та можливістю невдач та майбутніх втрат [2].

Загалом впровадження інноваційних рішень в бізнес-процеси підприємства несе певні ризики, які можуть вплинути на їх фінансову стабільність і рентабельність. Основною причиною цього є висока вартість впровадження нових технологій, які часто потребують значних за обсягами інвестицій, що може створити фінансовий тиск, особливо для малих та середніх підприємств. Крім того, ризик невдачі впровадження нових технологій може призвести до втрат інвестицій та витрат часу, що у підсумку негативно позначиться на фінансових показниках підприємства. З іншого боку, впровадження інновацій може викликати тимчасові перебої у бізнес-процесах, які пов'язані з налагодженням, що теж матиме негативний вплив на доходи та лояльність клієнтів.

Інший аспект ризиків пов'язаний з таким важливим моментом функціонування сучасних підприємств, як кібербезпека, адже новітні технології можуть бути вразливими до кібератак, що може призвести до фінансових втрат. При цьому нестача необхідних висококваліфікованих кадрів для управління та підтримки нових технологій виступає додатковим ризиком в даній ситуації, оскільки може призвести до неефективного використання інновацій та непланових додаткових витрат на навчання та розвиток персоналу [3].

Що стосується впливу інноваційних рішень на фінансову стабільність і рентабельність, то їх успішна реалізація може суттєво підвищити конкурентоспроможність підприємства, що сприятиме збільшенню його ринкової частки та доходів. Загалом інновації можуть забезпечити зниження операційних витрат, підвищення продуктивності та якості продукції, що позитивно вплине на рентабельність. Втім, як свідчить практика чимало інноваційних проектів не досягають своєї мети, що призводить до значних фінансових втрат та може негативно вплинути на репутацію підприємства серед інвесторів. У такому випадку наслідком буде ускладнення доступу до фінансових ресурсів, що може викликати проблеми з ліквідністю.

З метою досягнення належного рівня економічної безпеки підприємства повинні ретельно оцінювати потенційні ризики та розробляти стратегії їх мінімізації. При цьому необхідною умовою є забезпечення достатнього рівня підготовки та адаптації суб'єктів господарювання до нових технологій для того, щоб успішно інтегрувати інноваційні рішення і забезпечити їх фінансову стабільність.

В сучасних умовах ключовими елементами формування стратегій економічної безпеки, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності підприємства є стратегічне планування та управління інноваційними процесами [4].

Отже, інтеграція нових технологій у виробничі та управлінські структури підприємства забезпечує оптимізацію інноваційних процесів за допомогою системного підходу, який дозволяє впроваджувати технології як частину єдиної системи. Важливими його складовими при цьому є гнучкість і адаптивність, які дозволяють технологіям відповідати динамічним умовам ринку та запитам споживачів. При цьому постійний моніторинг і аналіз ефективності технологій забезпечують їхню актуальність і дієвість, а навчання персоналу дозволяє співробітникам продуктивно використовувати нововведення, що разом узяті впливає на підвищення конкурентоспроможності підприємства.

В умовах інтенсифікації технологічного розвитку впровадження інноваційних технологій виступає ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства та забезпечення його економічної безпеки.

При цьому сучасні цифрові та інформаційні технології дозволяють забезпечити скорочення виробничих витрат та підвищення якості продукції на засадах автоматизації бізнес-процесів. Наслідком такого підходу є функціональна адаптація підприємства до ринкових змін, що і формує умови для забезпечення його конкурентоспроможності. Разом з тим, важливо враховувати ризики, що пов'язані з високими інвестиційними витратами на впровадження інновацій. Лише стратегічне планування та ефективне управління інноваційними процесами сприяють мінімізації зазначених ризиків і забезпечують стабільність і рентабельність підприємства в довгостроковій перспективі, що виступає додатковою основою досягнення ним технологічної конкурентоспроможності.

Література:

1. Дзямулич М.І., Копера К.П. Інвестиції в людський капітал. *Економічний форум*. 2019. № 3. С. 189-193.
2. Неустров Ю.Г. Роль інновацій у забезпеченні економічної безпеки. *Агросвіт*. 2021. № 7-8. С. 103-108.
3. Скришник С.В., Обіход С.В., Вербівська Л.В. Зайнятість в умовах цифрової економіки. *Економіка та держава*. 2021. № 12. С. 4-9.
4. Чалюк Ю.О. «Warstate» і «Welfare state»: конфлікт чи синергія воєнної стратегії та соціальної безпеки України. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1(48). С. 309-320.

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Благой В.В., кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>

Комова С.С., здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

Цифрові технології стали ключовим фактором трансформації бізнес-процесів у сучасному світі, і фінансове управління підприємствами не є винятком. В умовах швидкого розвитку технологій та зростання конкуренції на ринку, підприємства змушені шукати нові шляхи оптимізації своєї діяльності, підвищення ефективності управлінських процесів і зниження витрат. Впровадження цифрових технологій у фінансовому управлінні відкриває нові можливості для автоматизації, аналізу великих обсягів даних, точнішого прогнозування та забезпечення прозорості фінансових операцій.

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що традиційні методи фінансового управління часто не здатні задовольнити потреби сучасних підприємств у реальному часі, адже зростання обсягів інформації та необхідність швидкої адаптації до змінюваних умов бізнес-середовища потребують більш ефективних підходів.

Цифровізація - це процес інтеграції цифрових технологій у всі сфери діяльності підприємства, що дозволяє змінити способи управління, організації бізнес-процесів і взаємодії з клієнтами [1].

Основні напрямки цифровізації у фінансовій сфері охоплюють кілька ключових технологій. Одним із основних напрямків є автоматизація фінансових процесів, яка дозволяє значно скоротити час на виконання рутинних операцій і мінімізувати людський фактор. Завдяки автоматизації здійснюється обробка фінансових даних, складання звітності, управління касовими операціями та виконання інших задач без необхідності постійної участі людини. Іншим важливим аспектом цифровізації є використання великих даних (Big Data), які дозволяють здійснювати глибокий аналіз фінансових потоків підприємства, виявляти тренди та потенційні ризики [2]. Це дає змогу більш точно прогнозувати майбутні фінансові результати і на основі цього ухвалювати стратегічні рішення. Штучний інтелект — ще один важливий інструмент цифровізації у фінансовому управлінні. Використання алгоритмів ШІ в фінансах дозволяє автоматизувати процеси ухвалення рішень, таких як кредитний рейтинг, управління ризиками та інвестиційними портфелями. ШІ здатний також покращити якість обслуговування клієнтів за допомогою чат-ботів та віртуальних асистентів, що знижує навантаження на персонал і збільшує ефективність роботи [3].

Впровадження цифрових інструментів у фінансове управління — це інвестиція в майбутнє бізнесу. ERP-системи об'єднують всі бізнес-процеси в єдину платформу, забезпечуючи повну видимість фінансових потоків і оптимізуючи операційну діяльність. Фінансові платформи надають зручні інструменти для управління фінансами в режимі реального часу, спрощують платежі та інтегрують різноманітні фінансові продукти [4]. Блокчейн, зі своєю прозорістю та безпекою, додає новий рівень довіри до фінансових транзакцій, особливо в таких сферах, як міжнародні платежі та управління ланцюгами поставок. В результаті, підприємства отримують можливість підвищити ефективність, знизити витрати та приймати більш обґрунтовані рішення.

Цифровізація має значний позитивний вплив на фінансове управління підприємством, проте її впровадження супроводжується низкою викликів. Процес оцифрування потребує значних фінансових зобов'язань, включаючи придбання спеціалізованого програмного забезпечення та модернізацію технічної інфраструктури. Крім того, компанії повинні виділяти ресурси для обслуговування, удосконалення системи та навчання співробітників. Для малого та середнього бізнесу ці витрати можуть стати суттєвою перешкодою. З розвитком технологій зростає ймовірність кібератак, витоку даних і шахрайства.

Отже, цифровізація фінансового управління підприємствами стає необхідною умовою для підвищення ефективності їхньої діяльності в умовах сучасної економіки. Впровадження новітніх технологій, таких як автоматизація, аналітика великих даних, штучний інтелект та інші інструменти, дозволяє значно покращити процеси фінансового управління, знижувати витрати, підвищувати точність і швидкість прийняття рішень. Тому підприємства, які не здійснюють цифрову трансформацію, ризикують втратити свою конкурентоспроможність у швидко змінному бізнес-середовищі.

Література:

1. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv>
2. Big Data. IT-Enterprise – your one-stop platform for digital transformation. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/big-data-bolshie-dannye>
3. Incredible Advantages of AI. URL: <https://www.simplilearn.com/advantages-and-disadvantages-of-artificial-intelligence-article>
4. Що таке ERP система і для чого вона потрібна. URL: <https://www.oneservice-consulting.com/blog/erp-1/shcho-take-erp-sistema-i-dlia-chogo-vona-potribna-8>

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РІВЕНЬ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Гарасимлюк М.В., кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені І. Франка, м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1089-1217>

Війна, розв'язана Російською Федерацією проти України, не лише створила безпрецедентні виклики для держави, але й істотно вплинула на процес євроінтеграції. Прискорення інтеграції України у Європейський Союз (ЄС) стало одним із ключових зовнішньополітичних пріоритетів на тлі активної військової агресії. Цей процес охоплює широкий спектр питань: від політичних і економічних реформ до посилення міжнародної співпраці в галузях безпеки, енергетики та прав людини.

Ще до початку повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року Україна активно рухалася в бік Європи. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана у 2014 році, стала правовим підґрунтям для розширення економічної співпраці, гармонізації законодавства та модернізації державного управління. На момент 2021 року обсяг торгівлі між Україною та ЄС становив 40% від загального експорту країни, що свідчить про стратегічну важливість цього напрямку.

Повномасштабна війна змінила динаміку інтеграційного процесу, поставивши Україну в центр уваги Європейського Союзу. Уже в червні 2022 року Україна отримала статус країни-кандидата на членство в ЄС. Це рішення було безпрецедентно швидким: для інших держав, таких як Грузія чи Молдова, цей етап тривав роками. Згідно з даними Європейської ради, головними факторами такого рішення стали готовність України до реформ, а також солідарність ЄС на тлі російської агресії.

Війна значно підвищила політичну підтримку України серед країн ЄС. Згідно з даними опитування Євробарометра у 2023 році, понад 60 % громадян країн ЄС підтримують вступ України до блоку. Цей показник вищий порівняно з іншими кандидатами, зокрема Західними Балканами.

Одним із ключових політичних аспектів стало посилення співпраці у сфері оборони. У 2022 році ЄС запровадив новий формат військової підтримки України через Європейський фонд миру (European Peace Facility), надавши понад 5 мільярдів євро для закупівлі озброєння, навчання українських військових та зміцнення оборонного потенціалу.

Водночас, війна стимулювала Україну до посилення боротьби з корупцією, реформування судової системи та зміцнення верховенства права, що є необхідними умовами для подальшого членства. Зокрема, у 2023 році Україна запровадила електронну систему моніторингу доброчесності суддів, яка відповідає стандартам ЄС.

Економічний компонент євроінтеграції зазнав значних змін у наслідок війни. Угода про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС була розширена в 2022 році, коли Україна отримала тимчасову відміну мит на експорт продукції до країн ЄС. Це рішення допомогло компенсувати втрати через руйнування логістичних маршрутів і закриття портів.

За даними Міністерства економіки України, у 2023 році частка ЄС у структурі експорту країни сягнула 57 %, що стало рекордним показником. Основними експортними товарами залишаються зернові культури (35 %), металургія (15 %) та продукція машинобудування (12 %). Однак, на тлі війни обсяги експорту все ще залишаються

нижчими, ніж у довоєнному 2021 році, через фізичне руйнування інфраструктури та втрату контрольованих територій.

ЄС також став головним партнером України у відновленні енергетичного сектору. У 2023 році Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) виділив 1,5 мільярда євро на відновлення енергомереж, пошкоджених через російські ракетні удари. Ця співпраця стала важливим етапом інтеграції України до європейського енергетичного ринку.

Війна спричинила найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Понад 7 мільйонів українців стали біженцями в країнах ЄС, зокрема Польщі, Німеччині та Чехії. Ця криза посилила зв'язки між Україною та ЄС: українцям було надано тимчасовий захист, доступ до ринку праці, освіти та медичних послуг.

Цей соціальний вимір став важливим елементом інтеграції. Згідно з дослідженням Міжнародної організації з міграції (МОМ), понад 70 % українських біженців у ЄС планують залишатися в країнах Європи до закінчення війни, а 25 % висловлюють готовність інтегруватися в місцеві громади на постійній основі.

Попри прогрес, шлях до повного членства України в ЄС залишається складним. Основні виклики включають:

- Відновлення економіки. За оцінками Світового банку, для відновлення України після війни потрібно понад 411 мільярдів доларів. Висока залежність від міжнародної допомоги може ускладнити впровадження реформ.

- Судова реформа. Хоча Україна досягла прогресу у боротьбі з корупцією, забезпечення прозорості та ефективності судової системи залишається пріоритетом.

- Політична стабільність. Тривалі бойові дії створюють ризики для політичної стабільності, що може вплинути на виконання критеріїв членства в ЄС.

Висновки. Війна значно пришвидшила процес інтеграції України до ЄС, зробивши його не лише стратегічною метою, але й питанням виживання для країни. Статус кандидата, розширення торговельних привілеїв, військова та економічна підтримка з боку ЄС свідчать про безпрецедентну політичну й економічну співпрацю. Проте для досягнення повного членства Україні необхідно подолати низку викликів, серед яких ключовими є відновлення економіки, продовження реформ і забезпечення політичної стабільності. Євроінтеграція стає не лише можливістю, але й важелем для глибоких трансформацій у країні, що зробить її сильнішою й більш підготовленою до майбутніх викликів.

Література:

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 26.01.2025).
2. Міністерство економіки України. Офіційні дані та звіти. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 26.01.2025).
3. Європейська рада. Звіти та рішення. URL: <https://www.consilium.europa.eu> (дата звернення: 26.01.2025).
4. IT Ukraine Association. Звіт про вплив війни на IT-галузь. URL: <https://itukraine.org.ua> (дата звернення: 26.01.2025).
5. Європейський інвестиційний банк. Програми підтримки України. URL: <https://www.eib.org> (дата звернення: 26.01.2025).
6. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Статистика міграційних потоків. URL: <https://www.iom.int> (дата звернення: 26.01.2025).

ДОСЛІДЖЕННЯ ВАРТОСТІ МОДУЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Благой В.В., кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>

Давидова А.В., здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

Модульне будівництво за останній час є дуже популярне та набуває великих оборотів, як в купівлі так і в виготовленні, все більше компаній починають працювати в цьому напрямку. Процес проєктування містить не лише план із 4 стін, а й включає розробку архітектурного плану, інженерних мереж, внутрішнього оздоблення та інших деталей, що впливають на кінцевий вигляд і функціональність об'єкта. Однією з особливостей модульного будівництва є потреба в транспортуванні готових модулів від заводу до будівельного майданчика [1].

Мета роботи – проаналізувати вартість будівництва модульного будинку.

Вартість модульного будинку не дорівнює вартості всього будівництва, в будь-якому разі в кошторис потрібно закладати

проведення в дім: електрики, каналізації, води, доставки конструкції на ділянку та внутрішнє оздоблення. Першим етапом буде підготовка документів, якщо під майбутній дім потрібно купити ділянку, вартість документів також додаємо в кошторис. Якщо купуєте землю з продавцем, потрібно домовлятися про оплату податків та оплачування нотаріуса. Другим етапом буде підготовка ділянки для забудови, середня вартість покупки ділянки та фундаменту для встановлення модульного будинку від 180000 грн. Вартість доставки є індивідуальною, для прикладу беремо київську область, де доставка коштує від 40000 грн. Третій етап: каналізація. Вартість проведення септику складає від 120000 грн та свердловина від 100000 грн. Проведення електрики від 20000 грн. Також, вартість такого будинку залежить від таких факторів: матеріал каркаса (дерево чи метал) площа скління; зовнішнього та внутрішнього оздоблення; вид покрівлі; загальна довжина внутрішніх перегородок; кількість дверей; інженерні системи.

Вартість будинку не залежить від квадратних метрів, а від «начинки» будинку. Модульний будинок можна купити від 12000 доларів без наповнення. Середня ціна бюджетного варіанту модульного будинку 20000-250000 доларів на 25-35 метрів квадратних з мінімальним наповненням (вікна, двері, сходи). Вартість будинку від 70 до 120 квадратних метрів становить від 50000 доларів [2].

Отже, це новаторський підхід, який передбачає виготовлення окремих секцій будівлі в заводських умовах, що значно підвищує якість конструкцій та скорочує терміни будівництва. Модульне будівництво вирізняється ефективністю та економією та швидкістю, що робить його привабливим як для комерційних, так і для житлових проєктів.

Література:

1. Офіційна сторінка компанії «nordihouse» по виготовленню модульних будинків
URL: https://nordihouse.homes/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAjeW6BhBAEiwAdKltMmiYv1Ib2QqKJdkEbBLDNeK942O1T6DxF58AtCTL-EGsDsbY_OEPBoCB2oQAvD_BwE
2. «Кошторис. Повна вартість модульного будівництва»
URL: <https://youtu.be/ENwYXmx7oec?si=8xwi8ftIQa4Quj63>

ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Гриценко Н.В., кандидат економічних наук, доцент,
Український державний університет залізничного
транспорту, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2901-1411>

Держава налаштована на впровадження сучасних принципів та створення основи для інноваційного розвитку економічної системи України з метою сприяння та координації розвитку своєї економіки.

Принципами інновацій та реформ у галузі економічної діяльності є добре відомі: загальні, адміністративні, фінансові та трудові [2]. До загальних передумов слід віднести підвищення ефективності, зниження собівартості виробництва, оптимізацію нової продукції, підвищення якості окремих виробів, роботи, оптимізацію економічних відношень господарської діяльності та посилення конкурентних позицій.

Адміністративні передумови включають в себе процеси деполітизації управління економічною діяльністю, потребу зменшення бюрократії, впровадження ефективних процесів управління та скорочення сфери державних монополій.

Фінансові передумови, враховують необхідність скорочення громадських витрат, залучення іноземних інвестицій, зменшення комерційних ризиків для державного сектора, підвищення ступеню залучення приватного сектора в економічну діяльність регіону або держави.

Передумови, які пов'язані з формуванням та розвитком трудових ресурсів є скорочення чисельності державного апарату управління, реструктуризація та підвищення кваліфікації трудового потенціалу, збільшення частки зайнятих в сфері приватного сектору.

Необхідність перегляду національну стратегію інноваційного розвитку економічних суб'єктів обумовлює необхідність реформування законодавчих, інституціональних та процедурних умов планування та регулювання. При цьому, інституціональні принципи обумовлюють розгляд будь-якого економічного суб'єкту як органічного системного еволюціонуючого цілого, а економіка, є відкритою системою, яка існує в умовах природної середовища, яка підвладна технологічним змінам.

Впровадження техніко-технологічних та експлуатаційних інновацій у практику можливе лише при умові вдосконалення системи управління господарської діяльності держави. Попри нагальну потребу, актуальними проблемами для більшості вітчизняних підприємств

особливо для великих структурних, все ще залишається величезні організаційні структури зі складними зв'язками підпорядкування та не достатку стимулів і відповідальності. В цьому питанні вони істотно відстають в сфері забезпечення конкурентоспроможності в зрівнянні з іноземними об'єктами господарювання.

З одного боку, це кризові моменти, такі як, скорочення державного впливу в економіку лібералізації та приватизації, з іншого боку, необхідність розвитку суб'єктів господарювання на базі активного використання управлінських та фінансових інновацій.

Слід відмітити, що найбільш поширеним питанням в економічно розвинутих країнах є необхідність підвищення якості продукції, робіт, послуг, на підставі впровадження технічних та технологічних а також управлінських видів інновацій. Дане питання є актуальним і для нашої країни. В таких умовах цінність для суб'єкта господарювання має його інноваційний розвиток в зрівнянні з конкурентами, а не з минулими досягненнями. Нові методи здійснення підприємницької діяльності, більш сучасні організаційно промислові структури суб'єктів господарювання, це ті фактори, які сприяють розвитку та посилюють боротьбу за лідерство. Випереджальний розвиток може забезпечити господарчому суб'єкту стабільність отримання доходів у довгостроковій перспективі а також утримання та розширення своєї ринкової частки.

Виходячи з вище зазначеного, можна виділити основні елементи процесу інноваційного розвитку суб'єкту господарювання:

- визначення мети розвитку господарського суб'єкту з обліком інтересів зацікавлених сторін;
- формування і реалізація стратегії розвитку господарського суб'єкту;
- удосконалення структури підприємства у відповідності стратегічного розвитку;
- формулювання моделі розвитку, яка повинна бути основана на ініціативно-інноваційному плануванні;
- управління ефективністю процесу розвитку підприємства повинно базуватись на інформаційній базі відносно розвитку суб'єкта господарювання.

Ефективний розвиток підприємств неможливий без своєчасного прийняття адаптивних управлінських рішень, для обґрунтування прийняття та реалізації яких необхідно використання потенціалу кваліфікованих кадрів.

У підвищенні ефективності рівня інноваційного розвитку повинні бути зацікавлені суб'єкти господарювання та держава.

Посилення інноваційного потенціалу надасть позитивний вплив на рівень добробуту громадян нашої країни.

Внутрішні протиріччя та різноманітні перетворення його зовнішній середи зумовляють необхідність постійного інноваційного розвитку економічного суб'єкту. Необхідно визначити загальні тенденції, зробити прогноз та розробити стратегію розвитку на перспективу. Господарські суб'єкти повинні мати вектор розвитку у напрямку високотехнологічних, екологічно безпечних, соціально-гнучких підприємств нового типу саме це зумовить підвищення інноваційного рівня економічної системи країни.

Література:

1. Говоруха Ж.А. Питання розвитку інноваційної діяльності підприємств України. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 8(74). С. 107-115.
2. Гесць В.М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. *Економіка України*. 2014. № 12. С. 4-19.

ЕКОНОМІЧНА ВИГОДА ВІД ВИКОРИСТАННЯ СОНЯЧНИХ ПАНЕЛЕЙ

Благой В.В., кандидат економічних наук., доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>

Захаренко О.В., здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

Сонячна енергія є одним із найбільш доступних та екологічно чистих джерел енергії, що активно використовуються у світі. Встановлення сонячних панелей не лише дозволяє зменшити негативний вплив на навколишнє середовище, але й забезпечує значну економію на витратах на електроенергію. Використовуючи сонячну енергію, ми можемо сприяти зниженню викидів парникових газів, а також в цей час нам це дає змогу заощадити значні кошти.

Розглянемо розрахунок на конкретному прикладі житлового будинку. В таблиці представлені дані (обсяг кВт*год на місяць та витрати на електроенергію) за один рік, починаючи з листопада 2023 по жовтень 2024 року.

Приклад витрати електроенергії домогосподарства

2023-2024 (тариф 3,60 грн)												
Місяць	Лист.	Гру.	Січ.	Лют.	Бер.	Квіт.	Трав.	Чер.	Лип.	Серп.	Вер.	Жовт.
Обсяг, кВт*год	311	509	454	383	452	515	148	331	283	266	284	388
Витрати, грн/ кВт*год	1119,6	1832,4	1634,4	1378,8	1627,2	1854	532,8	1191,6	1018,8	957,6	1022,4	1396,8
Всього	4324											

Для розрахунку економії розглянемо стандартну сонячну панель з потужністю 320 Вт (0,32 кВт). В Україні середня кількість сонячних годин на день в зимово-весняний період коливається десь між 3 і 5 годинами, тому для розрахунків візьмемо середнє значення – 5 годин сонячного світла на день.

Виробництво енергії. Визначасмо скільки виробить одна сонячна панель за день:

$$0,32 \text{ кВт} \times 5 \text{ годин} = 1,6 \text{ кВт*год на день}$$

Тепер визначимо скільки енергії ми зможемо отримати за один рік:

$$1,6 \text{ кВт/год} \times 365 = 584 \text{ кВт*год на рік}$$

Економія на електроенергії. Тепер, знаючи кількість енергії, яку виробляє одна панель, можна розрахувати, скільки грошей зможемо заощадити завдяки її використанню. При тарифі на електроенергію 3,60 грн/кВт*год, економія на рік з однієї панелі становитиме:

$$584 \text{ кВт/год} \times 3,60 \text{ грн/кВт*год} = 2\,102,4 \text{ грн на рік}$$

Таким чином з однієї панелі ми можемо заощадити 2102,4 грн.

Тепер до прикладу візьмемо 10 сонячних панелей і розрахуємо, скільки ми зможемо заощадити або можливо, навіть продати надлишок енергії. Щоденне та річне виробництво енергії для 10 панелей буде:

$$10 \text{ панелей} \times 1,6 \text{ кВт*год} = 16 \text{ кВт*год на день}$$

$$10 \text{ панелей} \times 584 \text{ кВт*год} = 5\,840 \text{ кВт*год на рік}$$

$$5\,840 \text{ кВт*год} \times 3,60 \text{ кВт*год} = 21\,024 \text{ грн на рік}$$

Отже, встановивши 10 сонячних панелей, можна зекономити 21 024 грн на рік. Якщо ж врахувати, що за рік було витрачено 4324 кВт*год електроенергії на суму 15 566,4 грн, можна стверджувати, що надлишок виробленої енергії можна буде навіть продати, отримавши додатковий прибуток. Можна також порахувати можливий прибуток, 1 кіловат електроенергії коштує приблизно 7,91 грн (18 євроцентів), заощадили ми $5\,840\text{ кВт*год} - 4324\text{ кВт*год} = 1516\text{ кВт*год}$. Отже за рік ми зможемо отримати приблизно 12 000 грн, але такий дохід оподатковується, тому реальна величина становить 9840 грн.

ПИТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Благой В.В., кандидат економічних наук., доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>

Соколов В.А., здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

Цифровізація економіки сприяє трансформації традиційних моделей бізнесу та управлінських процесів, автоматизації та оптимізації виробництва, створенню нових бізнес-моделей і послуг. Цифрова економіка передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, обміну та зберігання інформації, що дозволяє значно підвищити ефективність економічних процесів, створювати нові продукти та послуги. Основою цифрової економіки є розвиток інтернет-технологій, цифрових платформ, мобільних додатків, електронної комерції та автоматизації виробничих процесів. Цифровізація змінила спосіб ведення бізнесу, надаючи можливість розширити ринки збуту, знизити витрати на виробництво та логістику, а також підвищити якість обслуговування споживачів [1].

Ключові тенденції цифровізації економіки [2]:

1. Автоматизація та роботизація виробництва. Використання роботів, автоматизованих виробничих ліній та систем штучного інтелекту (ШІ). Завдяки автоматизації зменшується потреба у людських ресурсах на низькокваліфікованих і повторюваних роботах, водночас підвищується точність та швидкість виконання завдань. Роботизація дозволяє оптимізувати витрати на виробництво, знижує кількість помилок і підвищує продуктивність.

2. Електронна комерція (e-commerce). Інтернет-комерція є одним із основних напрямків розвитку цифрової економіки. Завдяки електронній комерції стало можливим здійснення покупок, продажу товарів і послуг без необхідності фізичної присутності покупців і продавців. Онлайн-майданчики, мобільні додатки та платформи для продажу дозволяють зменшити витрати на оренду приміщень, персонал і логістику. Клієнти мають доступ до товарів і послуг без обмежень у часі і просторі, що значно полегшує здійснення бізнес-операцій.

3. Цифрові платформи та технології. Цифрові платформи значно спрощують ведення бізнесу, зменшують витрати на промоцію, дозволяють управляти обсягами продажів та обробляти великі масиви даних. Прикладами таких платформ є онлайн-банкінг, платформи для фрілансерів, соціальні мережі для бізнесу. З появою таких платформ бізнеси отримують можливість для глобальної конкуренції і виходу на нові ринки.

4. Великі дані (Big Data) та аналітика. Сучасні компанії активно використовують технології збору та аналізу великих даних. Велику кількість даних збирають з різних джерел - від соціальних мереж і веб-сайтів до інтернет-речей і систем моніторингу. За допомогою таких даних можна здійснювати точну сегментацію споживачів, прогнозувати попит, створювати персоналізовані пропозиції, вдосконалювати маркетинг. Крім того, аналіз великих даних дозволяє приймати обґрунтовані економічні рішення на основі реальних і точних даних, що підвищує конкурентоспроможність бізнесу.

5. Блокчейн та криптовалюти. Технологію, яка забезпечує безпечне зберігання і передачу даних за допомогою дистрибутивних реєстрів, що не потребують центрального контролю, наразі, все активніше застосовують в фінансовому секторі для забезпечення безпеки транзакцій та у сфері логістики для відстеження товарів і контролю за постачаннями.

Цифрове суспільство. Важливим аспектом цифрового суспільства є доступ до інформаційних ресурсів, можливість їх використання для самореалізації та участі у глобальних процесах, а також здатність до адаптації до швидких змін у технологічному середовищі. В основі такого суспільства лежить поєднання інтернет-технологій, мобільних пристроїв, соціальних мереж і різних цифрових платформ, які змінюють способи взаємодії людей, а також їхнє сприйняття реальності.

Соціальні аспекти цифрового суспільства. Цифрова нерівність виникає через різний доступ до технологій та знань, що створює розрив між тими, хто має доступ до цифрових інструментів, і тими, хто не має такого доступу, особливо в сільських районах та серед людей похилого віку. Вплив цифровізації на ринок праці виражається в появі нових професій, таких як розробники ПЗ, водночас автоматизація скорочує робочі місця в традиційних галузях, що вимагає адаптації працівників до нових навичок. Соціальні зв'язки змінюються через соціальні мережі та месенджери, що полегшують комунікацію, але призводять до втрати приватності, кібербулінгу і заміни реальних контактів віртуальними. Доступ до освіти через онлайн-курси дає можливість навчатися з будь-якої точки світу, але виникають проблеми з рівним доступом до цифрових ресурсів та необхідних навичок [3].

Інновації, що формують майбутнє цифрової економіки. Штучний інтелект (ШІ) і машинне навчання активно використовуються в різних сферах, зокрема в фінансах, медицині, транспорті та виробництві. У майбутньому ШІ ще глибше інтегрується в бізнес-процеси, автоматизуючи управлінські рішення, прогножуючи ринкові тренди та створюючи персоналізовані продукти. Інтернет речей (IoT) трансформує промислові сектори, дозволяючи створювати «розумні» міста, оптимізувати енергоспоживання та поліпшувати контроль за виробничими процесами. Великі дані дають змогу краще розуміти споживачів, прогнозувати попит та оптимізувати бізнес-процеси. Блокчейн забезпечує прозорість і безпеку транзакцій, зокрема для фінансових операцій та управління ланцюгами постачання. Технологія 5G прискорює мобільний інтернет, створюючи нові можливості для автономних автомобілів, розширеної реальності та інтелектуальних виробництв [4].

Виклики цифрової економіки та суспільства в майбутньому. З розвитком цифрових технологій зростає кількість загроз кібербезпеки, що вимагає постійного вдосконалення захисту даних та міжнародної співпраці для боротьби з кіберзлочинністю. Цифровізація і автоматизація створюють нові можливості, але також можуть призвести до цифрового безробіття, оскільки багато працівників не мають необхідних навичок. Це потребує активних заходів з перенавчання та підвищення кваліфікації. Правове регулювання нових технологій та етичні питання, зокрема у сфері штучного інтелекту, потребують адаптації законодавства до сучасних реалій. Цифрова нерівність, яка виникає через різний доступ до технологій і ресурсів, може посилювати соціальний та економічний розрив, тому необхідно забезпечити рівний доступ до цифрових можливостей.

Література:

1. Цифровізація як нова реальність України. *Юридичний вісник України*. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyvrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/>
2. Ничипоренко К.В., Александрова М.В. Цифровізація. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Prezentatsiya_Margarita-szhatyiy.pdf
3. Миронова М.І. Розвиток цифрової економіки: глобальні тренди та виклики для України. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2023. № 73. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1397>
4. Котелевець Д.О. Тенденції розвитку цифрової економіки в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-01>

THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE AGRICULTURAL TECHNOLOGIES IN ENSURING THE DYNAMIC DEVELOPMENT OF UKRAINIAN AGRICULTURE IN THE WAR AND POST-WAR PERIODS

Hridin O.V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7236-2954>

Aleksieiev A.E., higher education student,
State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine

Innovative agricultural technologies in the modern world are a key factor in the development of agriculture, which faces significant global challenges, such as population growth, climate change, shortage of natural resources and increased requirements for product quality. Improving technologies allows for much more efficient use of resources, minimizes environmental impact and ensures the stability and competitiveness of the agricultural sector of the economy [2-3].

Innovative agricultural technologies are advanced approaches and practices aimed at optimizing processes in agriculture through modern scientific developments. In particular, they include precision agriculture, process automation, the use of robotics, the application of biotechnology, the development of hydroponics and aquaponics, innovative irrigation systems, etc. Innovative technologies are aimed at increasing productivity, reducing production costs and ensuring the sustainability of agrarian ecological systems [4].

The importance of innovative agricultural technologies is difficult to overestimate. Among other things, they allow [2; 5]:

- Significantly increase crop yields and product quality, because thanks to precision agriculture, farmers have the opportunity to analyze the condition of the soil and plants using sensors, drones and satellite images. This allows you to identify problems in time, regulate fertilizer and irrigation rates, which helps to increase crop yields and product quality;

- Optimize resource use. For example, modern irrigation systems, such as drip irrigation and automated irrigation systems, can reduce water consumption by up to 50-70 %, which is especially important in regions with limited water resources, and precision agriculture technologies contribute to the rational use of fertilizers, reducing their negative impact on the ecosystem;

- Ensure environmental sustainability. Innovative biotechnology, including the use of bio preparations to control pests and diseases, reduces the need for chemical pesticides, thereby reducing environmental pollution and risks to human health. In addition, the development of organic farming is stimulated through the integration of innovative solutions;

- To intensify automation and the use of robotics, since the use of robotics for sowing, harvesting and sorting products, in particular vegetable growing, reduces the need for manual labor and increases the efficiency of processes, which is extremely relevant in the context of labor shortages in agriculture;

- Reduce the impact of climate change. For example, protected soil technologies, such as greenhouses with automated climate control, allow maintaining stable conditions for growing vegetables regardless of external weather conditions, etc.

Although innovative agricultural technologies have numerous advantages, their widespread adoption faces certain challenges. The most significant obstacles are the high cost of technologies, limited access to finance for small and medium-sized producers, insufficient level of technical training of workers, and the need to adapt to new conditions.

It should be noted that Ukraine, as an agrarian state, has historically played a crucial role in global food security. The ongoing war in the country has created significant challenges for agriculture, including: disruption of logistics chains, destruction of infrastructure, and mining of large areas of agricultural land. At the same time, these conditions stimulate the active implementation of innovative technologies that allow the agricultural sector to adapt to new realities.

Despite the difficulties, innovative technologies in Ukraine continue to develop actively. Among the key achievements are the following [1; 3]:

- More and more Ukrainian agricultural producers are using drones, GPS systems and satellite images to monitor crop conditions, analyze soils and plan harvests;

- Modern agribusiness management platforms (e.g. Cropwise, EOS Data Analytics) help farmers analyze yields, forecast markets, and optimize resources even in crisis conditions;

- As a result of hostilities, large areas of agricultural land have been mined or contaminated. Robotic demining systems are used for cleaning and rehabilitation, allowing these lands to be returned to use;

- Given the destruction of many water supply systems, farmers are implementing local drip irrigation systems, which are more energy efficient and ensure rational use of water;

- Due to disruptions in energy supply, households are actively switching to solar panels, biogas plants and other alternative energy sources, etc.

It should be noted that the introduction of innovative technologies in wartime conditions in Ukraine has certain characteristics, namely [1]:

- 1) War requires farmers to respond quickly to changes. Innovations that were previously implemented slowly are now implemented as quickly as possible to maintain production capacity.

- 2) Due to the economic crisis and war costs, access to credit and investment is limited, so the introduction of innovative technologies is mostly financed by international grants, support from donors, and farmers' own efforts.

- 3) Large-scale mining of agricultural lands makes it difficult to cultivate fields. In these conditions, the use of robotics and drones for demining is important.

- 4) The blockade of ports and the destruction of roads limit the export of agricultural products, which stimulates farmers to seek new markets and create local processing facilities using modern technologies.

- 5) Ukraine receives significant technical and financial assistance from international organizations and partner countries, etc.

Conclusions. Innovative agricultural technologies are the basis for sustainable development of agriculture, especially in the face of global challenges. Their implementation allows ensuring food security, increasing resource efficiency, minimizing environmental impact and adapting the agricultural sector to climate change. The development and support of innovations in agriculture is a strategic task aimed at creating a modern, competitive and environmentally responsible agricultural sector. Innovative

technologies in wartime have become not only a tool for preserving Ukraine's agricultural potential, but also a way of adapting to new challenges. They help minimize losses, ensure food security and lay the foundation for the post-war restoration of the agricultural sector. It is important that the state, business and the international community continue to support the development of innovations in agriculture, because they are the key to the future stability and prosperity of Ukraine.

Literature:

1. Грідін О.В. Ключові проблеми формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку аграрної сфери економіки та шляхи їх вирішення. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 2. С. 11-20. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-2-2> URL: http://apic.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/apic_2019_r02_a02.pdf
2. Грідін О.В. Ресурсозберігаючі технології як один з головних напрямів інноваційного розвитку підприємств сільського господарства. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2019. Svazek 5. 3 Vydání. S. 34-38. URL: https://eujem.cz/wp-content/uploads/2019/eujem_2019_5_3/07.pdf
3. Заїка С.О., Грідін О.В. Ресурсозберігаючі технології як пріоритетний напрям інноваційного розвитку аграрної економіки. *Соціально-економічні аспекти стійкого розвитку економіки України*: колективна монографія / За ред. О.О. Непочатенко. Умань : Видавець «Сочінський М.М.», 2016. С. 246-253.
4. Інноваційні ресурсозберігаючі технології: ефективність в умовах різного фінансового стану агроформувань: [монографія] / за ред. професора Г.Є. Мазнева. Харків : Вид-во «Майдан», 2015. 592 с.
5. Опалат Д.В. Інноваційні рішення як джерело розвитку агробізнесу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 231-235. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-3-40> URL: <http://ujae.org.ua/en/innovative-solutions-as-a-source-of-agribusiness-development/>

INNOVATION AS A BASIS FOR COMPETITIVENESS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

Dzhabiyev Murad Irazym oglu, higher education applicant*,
State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine

Innovation is a key factor in ensuring the competitiveness of enterprises in the current environment of globalisation and digitalisation. It

* Supervisor – Prozorova N.O., PhD in Economics, Associate Professor

not only enhances business processes and production capacities but also establishes a foundation for sustainable economic growth. In light of the rapid technological advancements shaping the global economy, it is essential to rethink approaches to innovation management, human capital development, and fostering an innovative culture within enterprises [5, 6]. This highlights the importance of studying the essential components of innovation activity and its role in driving the competitiveness and longevity of enterprises.

Innovation activity is a multifaceted process encompassing the creation of new products, the implementation of modern technologies, the refinement of business processes, and the development of novel management approaches [3, 4]. Innovations are defined as advancements that substantially transform or improve existing technologies, products, or services, thereby creating additional value [7]. According to researchers [3, 4, 7], the innovation process serves as a vital mechanism enabling enterprises to adapt to market shifts and focus on future growth. Its primary goal remains the enhancement of production efficiency and the creation of competitive products that can generate additional profits in the short term.

Human capital is a critical determinant of successful innovation [5]. As technology continues to transform the economy and labour markets, the development of human capital becomes paramount for maintaining enterprise competitiveness. Studies conducted by international consulting firms, such as PWC [2] and KPMG [1], highlight the need for businesses to align their human resource management practices with the evolving landscape of digitalisation. The advancement of human capital facilitates effective collaboration between individuals and technology, enabling enterprises to devise optimal solutions for complex challenges.

Equally significant is the cultivation of an innovative culture, which lays the groundwork for successfully implementing new ideas and technologies. According to KPMG, an innovative culture is shaped by strategic management decisions, investments in employee development, and the adoption of leading management practices. This culture emerges not only from isolated managerial actions but also through the collective efforts of all employees. Establishing an innovative culture allows enterprises to effectively navigate change, mitigate the risks associated with innovation, and create conditions for sustainable progress.

The current state of innovation underscores its role in improving enterprise efficiency and influencing macroeconomic indicators. Innovation activity enables companies to respond to technological advancements, expand their market presence, and attract new resources. However, it demands a systematic management approach that incorporates cultivating an innovative culture, fostering human capital development, investing in research and development, and leveraging modern information technologies.

Thus, innovation plays a pivotal role in ensuring enterprise competitiveness in today's dynamic environment. It drives the creation of new products and services and supports the sustainable growth of businesses over the long term. By prioritising human capital development, fostering an innovative culture, and embracing modern technologies, companies can position themselves to achieve significant competitive advantages in the digital age.

Literature:

1. Digitalisation champions 2024.
URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home.html> (date of application: January 25, 2025).

2. Global Annual Review 2024.
URL: <https://www.pwc.com/gx/en/about/global-annual-review.html> (date of application: January 25, 2025).

3. Mandych O., Zaika S., Zaika O., Zhyliakova O., Blyzniuk O. Risk management of innovation activities in the digital ecosystem. *Scientific journal Innovations in scientific, technical and social ecosystems*. 2023. № 6. pp. 24-45. DOI: <https://doi.org/10.56378/MOZS20231805>

4. Skudlarski J., Zaika S.O., & Gridin O.V. The theoretical aspects of innovation. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2016. Вип. 1. С. 17-24. URL: http://apie.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/apie_2016_r01_a03.pdf

5. Zaika S., Kuskova S., Zaika O. Human capital as the factor in the formation of the knowledge economy. *Integration of business structures: competition and cooperation: V International scientificpractical conference (February 19-20, 2021. Tbilisi, Georgia)*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 66-69. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-036-0-15>

6. Zaika S., Kuskova S., Zaika O. Peculiarities of intellectual capital formation in higher education institutions. *Economic security: state, cluster, enterprise: International scientific conference (December 25-26, 2020. Lisbon, Portugal)*. Riga, Latvia: "Publishing House "Baltija Publishing". 2020. P. 76-80. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-018-6-17>

7. Zaika S.O., Hridin O.V., Zaika O.V. Financial aspects of innovative development. *Економіка та суспільство*. 2023 Вип. 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-62>

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕБ-САЙТУ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ІНБЕЛ»

Дронова Т.С., кандидат економічних наук,
Університет мітної справи та фінансів м. Дніпро, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0440-5614>

Цифровий маркетинг стає важливим елементом у стратегії розвитку сучасних підприємств, оскільки він дозволяє компаніям ефективно взаємодіяти з кінцевими споживачами, підвищувати свою видимість на ринку та створювати стійкі конкурентні переваги. ТОВ «Інбел», як постачальник кормових добавок для сільського господарства, використовує цифрові інструменти для покращення взаємодії з аграріями та фермерами.

Для успішного функціонування цифрової маркетингової стратегії компанія повинна використовувати різноманітні канали комунікації, що включають: соціальні мережі, інтернет-рекламу, SEO-оптимізацію, релевантний контент, використовувати email-маркетинг.

SEO-аналіз є невід'ємною частиною управління веб-ресурсом підприємства, адже він дозволяє оцінити ефективність сайту з точки зору видимості у пошукових системах, залучення користувачів і досягнення бізнес-цілей. В умовах високої конкуренції у цифровому середовищі SEO-аналіз допомагає ідентифікувати сильні та слабкі сторони сайту, визначити напрямки для покращення та максимізувати результати маркетингових зусиль.

Ефективний SEO сприяє залученню органічного (безкоштовного) трафіку, що знижує залежність від платних рекламних кампаній. Аналіз допомагає знаходити нові можливості для органічного зростання без додаткових витрат (табл.).

ТБТ вимірює загальну кількість часу, протягом якого сторінка не реагує на введення користувача, як-от клацання мишею, натискання екрана або натискання клавіатури.

На даний момент веб-сайт novascore.ub.ua/ має час до взаємодії з користувачем 350 мс, що відноситься до категорії «погано». Швидкість завантаження сайту відповідає першому враженню користувачів про швидкість завантаження вашого сайту. Він повідомляє час візуалізації найбільшого зображення або текстового блоку, видимого відвідувачу, відносно того, коли сторінка вперше почала завантажуватися. Швидкість LCP становить 6,3 с., що класифікується як «повільна».

SEO-аналіз сайту підприємства ТОВ «Інбел»

Показник	Характеристика
Мобільна швидкість	59/100
Авторитет домену	39/100
Ключові слова	16 слів
Чорний список	не занесено
Можливість доставки електронної пошти	немає
Огляд	59/100 (потребує вдосконалення)
Час до взаємодії (TBT)	350 мс (погано)
Швидкість завантаження сайту (LCP)	6,3 с (погано)
Кумулятивне зміщення макета (CLS)	0 (добре)
Час до відображення першого зображення (FCP)	4 с (погано)
Індекс швидкості	4,7 с (потребує вдосконалення)
Час до інтерактиву (TTI)	6,3 с (потребує вдосконалення)

Джерело: складено автором за [1]

Тому, щоб забезпечити хорошу взаємодію з користувачем, сайти повинні прагнути мати найбільшу розмальовку вмісту 2,5 секунди або менше. CLS вимірює, скільки речей зміщується на сторінці веб-сайту під час її завантаження. Наприклад, відвідувач може почати читати сторінку «Про нас», а потім раптом завантажуватися велике зображення, яке переміщує текст вниз, і вони втрачають своє місце. Що ще гірше, відвідувач може збиратися натиснути кнопку «Додаткова інформація», але її натискають вниз, і натомість вони натискають кнопку «Купити зараз». Низька оцінка CLS свідчить про забезпечення своїм відвідувачам хорошого досвіду перегляду. FCP вимірює, скільки часу потрібно веб-користувачу, щоб відобразити перше зображення, текст або небілий елемент на сторінці після того, як вони потрапляють на неї. Це має бути швидко, оскільки це дозволяє відвідувачеві знати, що сторінка починає завантажуватися. FCP має значення 4 с., тому вважається, що сайт поганий. Індекс швидкості вимірює, наскільки швидко вміст візуально відображається користувачам вашого сайту під час завантаження сторінки. По суті, знімається відео про завантаження сторінки в браузері, а потім бал обчислюється на основі швидкості візуального переходу між кадрами. Індекс швидкості 4,7 с., тому веб-сайт вважається повільним і потребує вдосконалення. TTI вимірює, скільки часу потрібно, щоб сторінка стала повністю інтерактивною для відвідувача. Сторінка не повністю інтерактивна, так як TTI становить 6,3 с., що потребує вдосконалення.

Наразі сайт novacore.ub.ua/ віднесено до категорії «потребує покращення». Основні показники тепер є частиною пошукового алгоритму Google і можуть позитивно чи негативно вплинути на рейтинг ключових слів. Низькі показники Core Vitals також можуть негативно вплинути на загальне враження відвідувачів від вашого сайту. Google присвоїв різну вагу (тобто важливість) кожному показнику Core Vital. Тим не менш, отримані результати мають низьку оцінку, що є першочерговим завданням для виправлення.

Отже, веб-ресурс ТОВ «Інбел» потребує вдосконалення швидкості завантаження, мобільної оптимізації та релевантності контенту. Покращення SEO і якості текстів підвищить органічний трафік, позиції сайту й ефективність взаємодії з аудиторією.

Література:

1. Novacore (ТОВ «Інбел»). URL: <https://novacore.ub.ua/>
(дата звернення: 17.01.2025).

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОЩУВАННЯ КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Кочергіна О.В., здобувачка вищої освіти*,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Сільське господарство є однією з провідних галузей економіки України, яка формує вагомий внесок у внутрішню продовольчу безпеку та міжнародну торгівлю. Вирощування круп'яних культур займає важливе місце у цьому секторі, забезпечуючи необхідну продукцію для населення країни та сприяючи зміцненню експортного потенціалу, а інтеграція України до світових ринків відкриває нові можливості для впровадження сучасних технологій у виробництво і переробку аграрної продукції [2; 4].

Воєнні дії стали серйозним випробуванням для аграрного сектору. Руйнування інфраструктури, тимчасова втрата земель і труднощі з доступом до ресурсів ускладнили ведення господарської діяльності для аграріїв. Однак, незважаючи на ці обставини, сільськогосподарські товаровиробники продовжують забезпечувати продовольчі потреби країни, використовуючи сучасні підходи до організації виробництва.

* Науковий керівник – Зайка С.О., к.е.н., професор

Одним із важливих напрямів розвитку є впровадження інноваційних технологій, які дають змогу підвищувати врожайність і якість продукції [3]. Використання адаптованих районованих сортів сільськогосподарських культур допомагає мінімізувати ризики втрат через зміни погодних умов [2]. Крім того, дотримання науково-обґрунтованих сівозмін забезпечує збереження родючості ґрунтів і підвищення ефективності їх використання [4].

Україна має значний потенціал для розвитку виробництва круп'яних культур завдяки сприятливим природним умовам і родючим землям. Розширення співпраці між товаровиробниками, переробними підприємствами та експортерами створить умови для підвищення ефективності галузі. При цьому невід'ємними елементами для досягнення цього завдання є інвестиції у розвиток інфраструктури, модернізація техніки та впровадження інноваційних технологій виробництва [1].

Таким чином, Україна має всі шанси стати світовим лідером у виробництві круп'яних культур, сприяючи економічному розвитку країни та забезпеченню продовольчої безпеки. Впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій, підвищення ефективності виробничих процесів і зміцнення зв'язків між учасниками аграрного ринку сприятимуть забезпеченню продовольчих потреб країни та задоволенню міжнародного попиту на продукцію.

Література:

1. Zaika S., Hridin O., Zaika O. Innovations in sustainable agricultural development: trends, issues, perspectives. *Електронний журнал «Економіка та суспільство»*. 2023. Вип. 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2582/2500> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-69>
2. Заїка С.О., Грідін О.В. Ресурсозберігаючі технології як пріоритетний напрям інноваційного розвитку аграрної економіки. *Соціально-економічні аспекти стійкого розвитку економіки України*: колективна монографія / За ред. О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2016. С. 246-253.
3. Мазнев Г., Бобловський О., Красноручський О., Артеменко О., Заїка С. Адаптація інноваційних агротехнологічних рішень до умов різного забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Техніка АПК*. 2008. № 9-10. С. 12-16.
4. Мазнев Г.С. Інноваційні ресурсозберігаючі технології: ефективність в умовах різного фінансового стану агроформувань: [монографія] / За ред. проф. Г.С. Мазнева. Харків: Вид-во «Майдан», 2015. 592 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/8095/3/Innovative_resource_saving_technologies_mon_2015.pdf

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДАНИХ В УМОВАХ КРИЗИ

Краснюк М.Т., кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8857-8821>

Краснюк І.М.,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

Соціально-економічні дані охоплюють широкий спектр інформації, яка відображає соціальну та економічну діяльність, поведінку та умови життя окремих людей, спільнот, регіонів, держав і націй. Особливо з розвитком Big Data різко зросла доступність і потенційна корисність соціально-економічних наборів даних, отриманих із таких джерел, як державні переписи населення, опитування та петиції, фінансові та логістичні операції, соціальні медіа/мережі, пристрої ІОТ, e-government. Удосконалені авторами технології та методи поглибленого інтелектуального аналізу соціально-економічних даних використовуються для отримання нових, раніше невідомих, нетривіальних закономірностей/шаблонів (а отже і знань) [1] з накопичених великих, високимірних (і часто багатокритеріальних) наборів структурованих, напівструктурованих і Неструктурованих даних.

Такі кризи, як пандемії, стихійні лиха, економічні спади чи (на жаль) збройні конфлікти, створюють значні виклики для суспільств і економік, регіонів і держав. Під час таких криз соціально-економічні дані стають важливим ресурсом для прийняття максимально оптимальних рішень (пошук глобального екстремума у прескриптивному моделюванні), що дозволяє урядам, організаціям і громадам оперативно і ефективно результативно реагувати [2]. Застосування методів інтелектуального аналізу даних під час криз допомагає виявити вразливі верстви населення, ефективно розподілити ресурси, передбачити наслідки та розробити стратегії пом'якшення впливу кризових явищ [3].

Таким чином, особливої актуальності набувають науково-практичні результати авторських досліджень щодо продуктивних технологій, ефективних методів, оптимальних гіперпараметрів та

специфічних параметрів інтелектуального аналізу соціо-економічних даних, також супутні потенційні переваги та проблеми, підкреслюючи трансформаційний вплив на суспільний та економічний розвиток – **ОСОБЛИВО** під час кризових явищ всіх рівнів та всіх масштабів.

Автори наголошують на нагальній необхідності виконання наступних попередніх/підготовчих етапів інтелектуального аналізу соціально-економічних даних, особливо Big Data (зокрема і в кризових умовах):

1) Інтеграція даних у реальному часі: агрегування даних із різноманітних джерел, таких як соціальні мережі, урядові бази даних, датчики IoT та опитування.

2) Організація та забезпечення обробки, аналізу та аналітики саме в режимі реального часу, зокрема і для фіксації динаміки розвитку кризи.

3) Попередня обробка даних (data engineering): адже соціально-економічні дані часто є неповними або суперечливими через помилки опитування, відсутність відповідей або розбіжності вимірювань тощо. Такі методи, як очищення даних, регуляризація та нормалізація, заповнення пропущених значень, partitioning – забезпечують високу якість та репрезентативність вхідних даних для інтелектуального аналізу.

Пропоновані актуальні режими інтелектуального аналізу соціально-економічних даних (зокрема і в кризових умовах) [4]:

1) Кластеризація.

2) Класифікація.

3) Пошук правил асоціації.

4) Предикативне/прогнозне моделювання (наприклад, прогнозування поширення наслідків, таких як відсутність продовольчої безпеки під час посухи або економічні спади під час пандемії).

5) Аналіз часових рядів.

6) Виявлення аномалій: виявлення раптових, неочікуваних коротезів даних, значень атрибутів, трендів, кластерів (перед, під час чи після економічної кризи).

7) Аналіз настроїв: вилучення громадських настроїв із соціальних медіа для оцінки стурбованості та реакції суспільства.

8) Геопросторовий аналіз: використовує дані про місцезнаходження для відображення соціально-економічних умов у регіонах (наприклад: картографування постраждалих від кризи територій для виявлення закономірностей і оптимізації розподілу ресурсів).

9) Інтелектуальний аналіз тексту.

Рекомендовані актуальні інструменти інтелектуального аналізу соціально-економічних даних:

1) Інфраструктури великих даних, такі як Apache Hadoop і Spark для обробки великих наборів даних.

2) Хмарні платформи (наприклад, AWS, Azure) для великомасштабного зберігання та обробки даних.

3) Бібліотеки інтелектуального аналізу даних у Python і R для реалізації алгоритмів.

4) Інструменти розвідувальної візуалізації (наприклад, Tableau, QGIS) для наочного представлення як вхідних даних, так і результатів особам, які приймають рішення.

Проаналізовані напрямки застосування інтелектуального аналізу даних у соціально-економічних контекстах:

1) Подолання бідності: визначення регіонів з високим рівнем бідності за допомогою геопросторових даних; Прогнозування впливу політичних інтервенцій на нерівність доходів.

2) Економічне прогнозування: використання історичних даних для прогнозування зростання ВВП, рівня інфляції або тенденцій ринку праці; Аналіз моделей глобальної торгівлі для виявлення нових можливостей.

3) Освіта та працевлаштування: Оцінка ефективності освітньої політики з використанням даних успішності студентів; Співставлення шукачів роботи з можливостями за допомогою аналізу кваліфікації та попиту.

4) Охорона здоров'я та соціальне забезпечення: виявлення кореляції між соціально-економічними факторами та наслідками для здоров'я; Орієнтація програм соціального забезпечення на незабезпечені верстви населення на основі демографічних даних.

5) Міське планування: використання соціально-економічних даних для проектування інфраструктури та ефективного розподілу ресурсів; Моніторинг тенденцій міграції для задоволення потреб у житлі та транспорті.

Виділені напрямки першочергового застосування інтелектуального аналізу соціально-економічних даних під час криз:

1) Кризи громадського здоров'я: пандемії (Моніторинг поширення захворювань за допомогою даних про мобільність і здоров'я; Визначення регіонів з обмеженим доступом до охорони здоров'я та прогнозування потреб у ресурсах) Психічне здоров'я (Аналіз соціально-економічних факторів, що впливають на проблеми психічного здоров'я під час криз).

2) Управління економічними кризами: відстеження тенденцій безробіття та втрати доходів за допомогою даних ринку праці; Прогнозування впливу фінансових потрясінь на галузі та громади; Виявлення підприємств у зоні ризику та розробка цільових програм фінансової допомоги.

3) Стихійні лиха: картографування постраждалого населення та інфраструктури з використанням геопросторових даних; Прогнозування термінів відновлення економіки на основі даних про минулі стихійні лиха.

4) Конфлікт і переміщення: моніторинг моделей міграції та переміщень біженців; Оцінка економічного впливу переміщення на приймаючі громади.

5) Продовольча безпека та безпека ресурсів: прогнозування дефіциту продовольства та збоїв у ланцюзі поставок під час глобальних криз; Виявлення вразливих груп населення для цільового розподілу допомоги.

Детектовані виклики інтелектуального аналізу соціально-економічних даних в кризові часи:

1) Доступність і своєчасність даних: дані в реальному часі можуть бути неповними або затримуватися під час криз; Відсутність інфраструктури в певних регіонах може перешкоджати збору даних.

2) Якість даних: соціально-економічні дані можуть бути шумними, застарілими, упередженими або суперечливими, що впливає на точність розуміння; Різноманітні формати та джерела ускладнюють інтеграцію даних

3) Конфіденційність і етичні міркування: баланс між потребою в детальних даних і питаннями конфіденційності; Забезпечення використання даних не стигматизує та не ставить у невідгідне становище окремі групи населення, особливо вразливі верстви населення; Забезпечення захисту конфіденційної інформації під час аналізу особистих даних або даних на рівні спільноти.

4) Надійність моделі: кризові ситуації часто включають високий рівень невизначеності, що робить прогнози складними; Моделі повинні адаптуватися до динамічних та швидко мінливих умов.

5) Координація між зацікавленими сторонами: інтеграція даних з багатьох організацій і регіонів вимагає співпраці та стандартизованих форматів.

6) Упередженість і справедливість: Алгоритми можуть підсилити існуючі упередження, якщо вони не розроблені ретельно; Забезпечення справедливих результатів у прогнозних моделях має важливе значення для справедливого формування політики.

7) Можливість інтерпретації: створення складних моделей аналізу даних зрозумілими для політиків і зацікавлених сторін; Баланс між точністю моделі та можливістю інтерпретації.

8) Масштабованість: управління обчислювальними вимогами для аналізу великомасштабних наборів соціально-економічних даних.

Висновки. Інтелектуальний аналіз соціально-економічних даних (особливо в умовах експоненціального розвитку індустрії штучного інтелекту) – є ключовим фактором для прийняття соціально-економічних рішень у державному та місцевому урядуванні, некомерційних громадських організаціях, навіть публічних та приватних компаніях/корпораціях з метою досягнення максимальної сталості/стійкості.

Використовуючи передові технології, методи та алгоритми інтелектуального аналізу даних, суб'єкти соціо-економічних процесів та відносин зможуть більш оперативно отримати повні/системні, якісні та релевантні моделі (закономірності, знання), які будуть сприяти сталому/стійкому економічному зростанню, зменшувати нерівність і покращувати якість і безпечність життя. Однак для відповідального використання цих потужних технологій і методів інтелектуального аналізу даних необхідно приділяти особливу увагу якості та повноті вхідних даних, етичним міркуванням та захисту персональних даних, об'єктивності/чесності алгоритмів/методів та репрезентативності навчених/отриманих соціо-економічних математичних моделей.

Інтелектуальний аналіз соціально-економічних даних під час криз надає величезний потенціал для покращення реагування на кризи, оптимального розподілу ресурсів і ефективної організації заходів із відновлення. Використовуючи інноваційні методи попередньої обробки і інтеграції великих даних, ансамблевий аналіз і аналітику великих пакетних і потокових даних (зокрема і в реальному часі), гібридизацію дескриптивного і предикативного класичного і глибокого машинного навчання, високовимірний і багатокритеріальний геопросторовий аналіз і аналогічний аналіз часових рядів – менеджмент всіх рівнів здобуває підтримку прийняття управлінських рішень, що максимально пом'якшують вплив кризових явищ та підвищують стійкість/сталість соціо-економічних систем.

Однак автори ще раз наголошують, що такі потенційні проблеми, як відкритість міждисциплінарних даних, якість і репрезентативність вхідних даних, етичні проблеми щодо персональних даних - повинні бути обов'язково розглянуті, щоб забезпечити не тільки ефективне, але і справедливе, гуманне використання інтелектуального аналізу даних під час криз. Інвестиції в інфраструктуру даних, міжгалузеву співпрацю та технології збереження конфіденційності будуть важливими для використання повного потенціалу інтелектуального аналізу соціально-економічних даних під час кризових явищ будь-якого масштабу.

Інновації щодо гібридного машинного навчання, багатокритеріального геопросторового інтелектуального аналізу, інтелектуального аналізу багатовимірних часових рядів та гібридних [5] прийомів і методів аналізу великих графових даних – ще більше покращать здатність ефективного та безпечного інтелектуального аналізу соціально-економічних даних, сприяючи інноваціям і сталому розвитку в глобальному масштабі – особливо під час мультимодальних кризових явищ всіх рівнів та всіх масштабів.

Література:

1. Tuhaienko V., Krasniuk S. Effective application of knowledge management in current crisis conditions. *International scientific journal Grail of Science*. 2022. № 16. С. 348-358.

2. Krasnyuk M., Kulynych Yu., Hrashchenko I., Krasniuk S., Goncharenko S., Chernysh T. Innovative management information system in post-crisis economic conditions on emerging markets. *Moderní aspekty vědy – Modern aspects of science: svazek XXXVII mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.*, 2023. P. 185-203.

3. Hrashchenko Iryna, Krasnyuk Maxim, Krasniuk Svitlana. Iterative methodology of bankruptcy forecast of logistic companies in emerging markets, taking into account global/regional crisis. *Collection of scientific works Problems of the systemic approach in economics*, 2020, vol. 1(75), pp. 138-147.

4. Krasnyuk M., Krasniuk S. Association rules in finance management. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, Березень 2021. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v1.01>

5. Krasnyuk M., Goncharenko S., Krasniuk S. Intelligent technologies in hybrid corporate DSS. *Інноваційно-інвестиційний механізм забезпечення конкурентоспроможності країни: колективна монографія / за заг. ред. О.Л. Гальцової. Львів-Торунь: Ліга-Прес, 2022. С. 194-211.*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ МАШИННО-ТРАКТОРНИМИ АГРЕГАТАМИ: ТЕХНОЛОГІЧНА ДОСКОНАЛІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Макаренко М.Г., доцент,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4078-9045>

Сучасне сільське господарство вимагає постійного впровадження інновацій для підвищення продуктивності, оптимізації витрат, підвищення енергоефективності та зменшення впливу на навколишнє середовище. Інтелектуальні системи керування (ІСК) у машинно-тракторних агрегатах відіграють вирішальну роль у створенні сучасного високотехнологічного аграрного виробництва, забезпечуючи автоматизацію процесів, гнучкість у прийнятті рішень і адаптивність до змінних умов роботи.

Ці системи дозволяють аграріям максимально ефективно використовувати ресурси, оптимізуючи робочі процеси за допомогою точного планування та моніторингу. Завдяки впровадженню датчиків, систем GPS, аналізу великих даних і машинного навчання, машино-тракторні агрегати здатні працювати у значно складніших умовах, ніж раніше, зменшуючи залежність від людського фактора. Автоматичне коригування параметрів роботи техніки на основі даних у реальному часі дозволяє не лише знизити витрати, але й мінімізувати негативний вплив на довкілля через раціональне використання ресурсів.

Більше того, інтелектуальні системи сприяють підвищенню безпеки праці. Здатність агрегатів до автономної роботи дозволяє знизити ризики, пов'язані з людськими помилками чи небезпечними умовами, а також зменшити фізичне навантаження на операторів. З інтеграцією хмарних технологій з'являється можливість централізованого управління, обліку та аналізу даних з усіх етапів польових робіт, що відкриває нові горизонти для управління аграрними процесами.

Впровадження інтелектуальних систем управління дозволяє суттєво змінювати якість та продуктивність сільськогосподарських операцій. Застосування датчиків, систем GPS та автономних комп'ютерів забезпечує точність та зниження похибок при виконанні агротехнічних завдань.

Основними перевагами є: підвищення точності виконання робіт, оптимізація використання ресурсів та зменшення впливу на навколишнє середовище.

Застосування інтелектуальних систем зменшує похибки при засіві, обробленні та збиранні урожаю, забезпечуючи рівномірне розподілення насіння, оптимальну глибину його загортання та мінімізацію перекриттів або пропусків. Це дозволяє не лише досягти більш рівномірного сходження культур, але й значно скоротити втрати урожаю під час збору. Крім того, інтеграція систем автоматичного управління дозволяє уникати надлишкового ущільнення ґрунту та підвищувати ефективність використання кожного гектара земельного ресурсу.

Системи керування сприяють на зниження використання паливних матеріалів та добрив, забезпечуючи їх точне дозування залежно від умов ґрунту, виду культури та стадії її росту. Завдяки цьому мінімізуються втрати ресурсів, що виникають через надмірне або нерівномірне внесення. Крім того, аналіз даних у реальному часі дозволяє оптимізувати витрати води для зрошення, що особливо актуально в регіонах з обмеженими водними ресурсами. Це також створює додаткову економію, підвищуючи загальну ефективність використання техніки.

Крім того можливість точного внесення добрив та засобів захисту рослин дозволяє зменшити їхній негативний вплив на екосистеми, зокрема на ґрунти, водойми та повітря. Завдяки цьому зменшуються ризики забруднення нітратами та пестицидами, що є особливо важливим у зонах з інтенсивним землеробством. Крім того, використання інтелектуальних систем сприяє скороченню викидів парникових газів через оптимізацію витрат пального та зменшення потреби в додаткових обробках полів. У результаті створюються умови для стійкого сільського господарства, яке поєднує високі врожаї з екологічним ставленням до навколишнього середовища.

Економічний аналіз застосування ІСК підтверджує, що впровадження ІСК дозволяє суттєво зменшувати витрати на паливе, технічне обслуговування та ремонти завдяки більш раціональному використанню ресурсів та зменшенню зносу обладнання через автоматичне налаштування оптимальних режимів роботи. Водночас спостерігається значне зростання доходів через підвищення врожайності до 25 % і покращення якості сільськогосподарської продукції. Системи дозволяють більш точно враховувати агротехнічні вимоги, сприяючи зменшенню втрат на етапах вирощування та

збирання. Вони також сприяють збільшенню ефективності планування завдяки аналізу даних про ринок та прогнозуванню врожайності.

Ключовими економічними показниками є зменшення витрат шляхом економії паливних ресурсів 15-20 % через оптимізацію робочих маршрутів завдяки використанню сучасних алгоритмів навігації та планування. Інтелектуальні системи забезпечують точне моделювання робочого процесу, враховуючи рельєф місцевості, тип ґрунту, погодні умови та завантаженість техніки. Крім цього, технології автоматичного керування зменшують перевитрати пального, усуваючи нераціональні маршрути, що в підсумку дозволяє суттєво знизити експлуатаційні витрати. Такий підхід забезпечує не лише економічну вигоду, але й скорочує викиди вуглекислого газу, сприяючи збереженню навколишнього середовища.

Збільшення доходу забезпечується підвищенням врожайності до 25 % за рахунок точної роботи інтелектуальних систем, які забезпечують оптимальне виконання польових операцій. Завдяки цьому зменшується кількість втрат на етапах сівби, догляду за культурами та збору врожаю. Також точний моніторинг стану посівів і своєчасне внесення добрив та засобів захисту рослин дозволяють досягти максимальної продуктивності з кожного гектара. Крім того, використання аналітичних інструментів для прогнозування врожайності дає змогу аграріям краще планувати продаж продукції та уникати цінових коливань на ринку.

Інтелектуальні системи керування у машино-тракторних агрегатах мають вирішальне значення для сучасного сільського господарства. Вони дозволяють суттєво підвищувати продуктивність та економічну ефективність агропромислового виробництва, оптимізуючи робочі процеси та скорочуючи витрати. Застосування систем автоматизації забезпечує точність виконання операцій, зменшення помилок, раціональне використання ресурсів та підвищення якості кінцевої продукції.

Література:

1. Макаренко М.Г., Пиріжок В.І. Використання штучного інтелекту у вбудованих системах сільськогосподарських тракторів. Матеріали XX міжнародного форуму молоді *«Молодь і індустрія 4.0 в XXI столітті»* (04-05.04.2024). Харків : ДБТУ, 2024 С. 192.
2. Макаренко М.Г., Бондаренко В.О. Використання інтелектуальних систем керування стійкістю та тяговим контролем автомобіля. Матеріали XX міжнародного форуму молоді *«Молодь і індустрія 4.0 в XXI столітті»* (04-05.04.2024). Харків : ДБТУ, 2024 С. 154.

3. Макаренко М.Г., Бондаренко К.А. Використання інтелектуальних систем адаптивного керування підвіскою автомобіля. Матеріали XX міжнародного форуму молоді *«Молодь і індустрія 4.0 в XXI столітті»* (04-05.04.2024). Харків : ДБТУ, 2024 С. 155.

4. Макаренко М.Г., Калашник Є.А. Переваги переходу до проактивного технічного обслуговування тракторів. Матеріали XX міжнародного форуму молоді *«Молодь і індустрія 4.0 в XXI столітті»* (04-05.04.2024). Харків : ДБТУ, 2024 С. 189.

5. Макаренко М.Г., Калашник Є.А. Роль інформаційних технологій у вдосконаленні функціональних можливостей блочно-модульних тракторів. *Технічний прогрес в АПВ: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (21-22 травня 2024 року). Державний біотехнологічний університет. Харків, 2024. С. 67-68.

6. Макаренко М.Г., Шевченко І.О., Хейло В.О., Пиріжок В.І. Електронні системи керування та діагностики сучасних автомобілів: проблеми і рішення. Збірник тез та доповідей міжнародної конференції *«Енергетичні установки та альтернативні джерела енергії»*. (11-12 березня 2024 року). ХНАДУ. Харків, 2024. С. 274-278.

РОЗВИТОК ВИРОБНИЦТВА СОЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Маляренко Я.А., здобувачка вищої освіти*,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Соя є однією з найбільш перспективних культур сучасного сільського господарства, яка має великий попит у світі. Україна, завдяки своїм природним умовам і високій родючості ґрунтів, поступово перетворюється на вагомого гравця на світовому ринку сої. Протягом останніх років обсяги її виробництва демонструють стійке зростання, а експортні показники підтверджують, що українська соя вже сьогодні є важливим елементом глобального продовольчого ланцюга.

У 2023 році врожай сої досяг рекордних 5,2 мільйона тонн, що перевищує показники 2022 року на 21 %. Такий результат став можливим навіть під час війни, що свідчить про здатність аграрного сектору ефективно працювати в надскладних умовах. При цьому українська соя залишається затребуваною на внутрішньому та зовнішньому ринках, забезпечуючи вагомий внесок у національну економіку.

* Науковий керівник – Зайка С.О., к.е.н., професор

Попит на сою пояснюється її універсальністю. Вона використовується у виробництві кормів для тварин, у харчовій та фармацевтичній промисловості, а також для виготовлення олії та шроту. У 2023 році Україна експортувала близько 3,5 мільйона тонн цієї продукції. Основними ринками збуту стали країни Європейського Союзу, Китай, Туреччина та Єгипет. Завдяки конкурентним перевагам, таким як якість продукції та вміле використання агротехнологій, українська соя зміцнила свої позиції серед європейських виробників, забезпечуючи значний експортний дохід.

Разом із зростанням обсягів вирощування, в Україні поступово збільшується переробка сої. У 2023/2024 маркетинговому році було перероблено 764 тисячі тонн соєвих бобів, що на 15 % більше, ніж у попередньому сезоні [4]. Переробка дозволяє створювати продукцію з високою доданою вартістю, таку як соєвий шрот, що має великий попит як корм для тварин.

Разом із позитивною динамікою, виробництво сої стикається із впливом ряду факторів, які вповільнюють його розвиток. Одним із них є логістичні труднощі, викликані війною. Зокрема, доступ до портів обмежений, а частина транспортування продукції залежить від залізниці, яка потребує додаткових інвестицій у модернізацію.

Цінові коливання залишаються ще однією проблемою для сільськогосподарських товаровиробників. «У період збору врожаю (до вересня) закупівельні ціни на сою знижуються, тоді як у другій половині зими тенденція змінюється в протилежну сторону – ціна зростає. У 2023 році закупівельна ціна на сою в Україні варіювалася від 17 до 21 тисячі гривень за тону» [4]. Такі зміни зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами: глобальними цінами на олійні культури, співвідношенням попиту та пропозиції, а також якістю продукції. Незважаючи на це, попит на сою на міжнародному ринку залишається високим, що дозволяє прогнозувати подальше зростання експорту.

Для забезпечення розвитку соєвого сектору в Україні необхідні інвестиції у створення сучасної інфраструктури для зберігання, транспортування та переробки. Розширення переробних потужностей дасть змогу збільшити виробництво продукції з доданою вартістю, яка є більш конкурентною на міжнародному ринку. Впровадження інноваційних ресурсозберігаючих агротехнологій, таких як точне землеробство, біотехнології та селекція, дозволить підвищити врожайність та якість продукції [1-3]. Важливо також розвивати міжнародні ринки збуту, особливо в регіонах із зростаючим попитом на сою, таких як Азія та Африка.

Отже, соя залишається стратегічно важливою культурою для аграрного сектору України, яка має потенціал стати одним із основних джерел зростання економіки навіть у складних умовах сьогодення. Розширення виробництва, вдосконалення логістичних ланцюгів, залучення інвестицій та підтримка аграріїв створюють передумови для подальшого зміцнення позицій України на світовому ринку. Зважаючи на високий попит та потенціал розширення експорту, українська соя може стати одним із локомотивів аграрного розвитку вже у найближчі роки.

Література:

1. Заїка С.О., Грідін О.В. Ресурсозберігаючі технології як пріоритетний напрям інноваційного розвитку аграрної економіки. *Соціально-економічні аспекти стійкого розвитку економіки України*: колективна монографія / За ред. О.О. Непочатенко. Умань : Видавець «Сочінський М.М.», 2016. С. 246-253.
2. Мазнев Г., Бобловський О., Красноручський О., Артеменко О., Заїка С. Адаптація інноваційних агротехнологічних рішень до умов різного забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Техніка АПК*. 2008. № 9-10. С. 12-16.
3. Мазнев Г.Є. Інноваційні ресурсозберігаючі технології: ефективність в умовах різного фінансового стану агроформувань: [монографія] / За ред. проф. Г.Є. Мазнева. Харків : Вид-во «Майдан», 2015. 592 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/8095/3/Innovative_resource_saving_technologies_mon_2015.pdf
4. Роль України у світовому ринку сої: аналіз і перспективи. URL: <https://novynarnia.com/2024/07/29/rol-ukrayiny-u-svitovomu-rynku-soyi-analiz-i-perspektyvy/> (дата звернення 23.01.2025).

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ

Міхеева А.В., здобувач вищої освіти,
Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна
Пристемський О.С., доктор економічних наук, професор,
Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9743-3563>

Цифровізація – це фундаментальний процес, який охоплює різні аспекти нашого життя та ділової діяльності. Цифровізація змінює методи розрахунків, які використовують підприємства [1]. Національний банк України визначив конкретні пріоритети

цифровізації банківської діяльності, серед яких створення програми фінансування стартового інвестування, впровадження IT-платформ у різних галузях, розробка єдиних баз даних і протоколів захисту інформації [3]. Банк також вивчає доцільність випуску цифрової валюти, електронної гривні, і вивчає шляхи покращення кібербезпеки для фінтех-підприємств. Електронні гроші – це сучасний спосіб оплати, який використовується для купівлі різноманітних товарів і послуг в інтернеті, і вони мають таку саму точну вартість, що й фізична валюта. Очікується, що при використанні цифрових технологій у банківській галузі підвищить доступність фінансових послуг, підвищить ефективність бізнес-процесів і сприятиме загальному економічному зростанню. Однак існують відмінності між електронними грошима та цифровими валютами, і важливо встановити метод обліку для первинного спостереження [2].

Сьогодні світовий банківський сектор знаходиться в самому епіцентрі цифрової трансформації і традиційні банки, які мають намір бути конкурентоспроможними в цифровому майбутньому, докладають величезних зусиль у пошуках нових технологій цифрової трансформації, щоб стати динамічнішими, оперативнішими та ефективнішими у задоволенні потреб клієнтів. Банкам необхідно навчитися передбачати очікування клієнта, причому чим сучасніше клієнт, тим важче відповісти його нинішнім цифровим очікуванням.

Цифровізація банківської справи – це незворотний процес, який приносить як значні переваги, так і певні ризики. Для того, щоб максимально використати потенціал цифрових технологій, банкам необхідно постійно вдосконалювати свої системи безпеки, надавати підтримку клієнтам, що не мають досвіду користування цифровими послугами, та знаходити баланс між інноваціями та збереженням особистого підходу до обслуговування клієнтів [4].

До переваг цифрового банкінгу в Україні варто віднести:

- доступ до банківських операцій в режимі 24/7, що дозволяє істотно заощадити час;
- більш широкий асортимент інноваційних продуктів і послуг в порівнянні з традиційними банками;
- економія на банківських комісіях;
- більш високі процентні ставки за депозитами;
- усунення географічних обмежень;
- можливість контролювати свої витрати і доходи;
- мобільні додатки та онлайн-платформи;
- зростання продуктивності праці і підвищення якості роботи;
- скорочення часу виведення нових банківських продуктів на ринок;

- підвищення лояльності клієнтів і можливість установалення швидкого зворотного зв'язку з клієнтами;
- розширення клієнтської бази, особливо за рахунок появи молодих клієнтів.

Цифровізація сучасної банківської справи зазнала значних змін завдяки технологічним інноваціям, що значно впливають на якість обслуговування клієнтів, ефективність процесів та загальну динаміку ринку.

Недоліками цифрового банкінгу є:

- висока вартість цифрової трансформації;
- відсутність досвіду і технологічних знань у членів правління і співробітників банку в фінтех-галузі;
- відсутність у половини банків цифрових стратегій розвитку;
- недовіра клієнтів до банківських установ;
- необхідність забезпечення безпеки і конфіденційності;
- високий рівень бідності населення;
- можливість Інтернет-шахрайства;
- скорочення робочих місць.
- технічні збої, які можуть призвести до перебоїв у наданні послуг.

Хоча цифрові банки пропонують багато переваг, традиційні банки все ще мають свою аудиторію, яка цінує особисте спілкування з банківським працівником. Тому, найімовірніше, майбутнє банківської справи буде базуватися на комбінації цифрових та традиційних каналів обслуговування. Цифровізація в банківській справі має багато переваг, проте вона також несе в собі певні ризики та виклики. Основним завданням сучасних банків є забезпечення балансу між інноваціями та збереженням високого рівня безпеки та обслуговування клієнтів. Цифровізація банківської справи, відкриває нові можливості та виклики.

Література:

1. Цифровізація банківської системи: виклики та переваги. URL: <https://denzadnem.com.ua/%20aktualno/150685> (дата звернення: 15.01.2025).
2. Верес І. Поняття та ознаки електронних грошей. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 15-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_8_4 (дата звернення: 15.01.2025).
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 15.01.2025).
4. Цифрова трансформація в економіці: виклики та можливості. URL: <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/10056> (дата звернення: 15.01.2025).

КІБЕРБЕЗПЕКА БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Панченко А.О., здобувач вищої освіти,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна
Коптева Г.М., доктор економічних наук, професор,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3082-2094>

Розвиток сучасних технологій та глобалізація бізнесу зумовлюють значне зростання кіберзагроз, які становлять серйозну небезпеку для економічної стабільності й функціонування компаній у всьому світі. Підприємства стають об'єктами численних кібератак, що можуть спричинити не лише фінансові втрати, а й порушення роботи критично важливих інфраструктур. Особливо актуальним це питання є для України, яка, перебуваючи в умовах війни, стикається з новими викликами в галузі кібербезпеки. Забезпечення надійного захисту інформаційних систем і технологій є сьогодні необхідною умовою для ефективного функціонування бізнесу та підтримки національної безпеки.

У сучасних умовах кожне підприємство має оцінювати вразливість власної діяльності до загроз у сфері кібербезпеки та можливих технологічних збоїв. Ці ризики можуть бути спричинені як кібератаками на інформаційні системи та інфраструктуру, так і наслідками збройних конфліктів. Збитки внаслідок дій кіберзлочинців, згідно з даними Cybersecurity Ventures, у 2023 році склали \$ 8 трлн. USD, за плановими підрахунками до 2025 року ця цифра може зрости до \$ 10.5 трлн. USD [1].

Особливої уваги до кіберзахисту потребують підприємства, що належать до критичної інфраструктури, зокрема енергетичні, телекомунікаційні, медійні та фінансові організації. Ці галузі є основними об'єктами кібератак, особливо в умовах воєнних дій. Для ефективної протидії загрозам бізнес має оцінювати готовність до кіберінцидентів та забезпечити здатність до оперативного відновлення діяльності.

Забезпечення кібербезпеки є важливою складовою національної безпеки України. Для реалізації цієї мети необхідно зміцнювати потенціал національної системи кіберзахисту, що дозволить протистояти сучасним викликам у безпековому середовищі.

Основні виклики в галузі кібербезпеки для України включають: використання кіберінструментів у геополітичній конкуренції; швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема хмарних обчислень, квантових технологій, мереж 5G, великих даних, Інтернету речей та штучного інтелекту; мілітаризацію кіберпростору та створення кіберзброї для здійснення прихованих атак з метою підтримки військових дій чи знищення інформації; запровадження нових цифрових сервісів та механізмів взаємодії між державою і громадянами без достатньої оцінки ризиків у сфері кібербезпеки.

Основними видами кібератак є: фішинг; смішинг; зловмисне програмне забезпечення; програмні вимагачі; компрометація корпоративної електронної пошти; ненавмисне розголошення; витік даних; вразливості «нульового» дня; вплив штучного інтелекту (AI) та автоматизації; посилене співробітництво між топ-менеджментом, CSO та CISO та інші [2].

Вразливим елементом кіберзахисту підприємств залишаються партнери та постачальники. Попри надійний захист внутрішніх інформаційних систем, компанії часто не можуть повністю контролювати рівень безпеки своїх контрагентів. Низький рівень кіберграмотності працівників, а також бізнес-партнерів, слабкі системи захисту чи недосконалі процедури доступу до даних створюють додаткові ризики, які використовуються хакерами для атак через мережі осіб, дотичних до підприємства [3].

Для підвищення рівня кіберзахисту бізнесу необхідно впроваджувати превентивні заходи, зокрема: оцінювати ризики та вразливості бізнес-процесів підприємства; розробляти і реалізувати плани реагування на кіберінциденти; забезпечити безпечну взаємодію із стейкхолдерами; підвищити рівень обізнаності працівників, а також систематично підвищувати їх кваліфікацію; постійно моніторити внутрішнє та зовнішнє середовище та інші.

Ключову роль у побудові ефективної системи кіберзахисту відіграють організаційні й технологічні можливості підприємства, а також доступні фінансові, людські ресурси та нормативно-правова база [4-6]. Відповідальність за ефективну роботу системи кіберзахисту стає управлінським завданням, яке потребує підвищеної уваги і залучення висококваліфікованих фахівців.

Таким чином, у сучасних реаліях кібербезпека бізнесу є одним із ключових пріоритетів для збереження стабільності підприємств та економіки загалом. Розробка та впровадження ефективних систем кіберзахисту, підвищення обізнаності працівників, а також постійний моніторинг ризиків забезпечують підприємствам можливість

протидіяти загрозам та оперативно відновлювати діяльність у разі інцидентів. Для України, як і для будь-якої держави, кіберзахист є важливим елементом стратегії національної безпеки, що вимагає комплексного підходу до управління ризиками в цифровій сфері. Лише завдяки співпраці бізнесу, держави та суспільства можна досягти стійкого розвитку в умовах сучасного безпекового середовища.

Література:

1. Основні тенденції у кібербезпеці на 2024 рік: які виклики стоять перед бізнесом. URL: <https://www.issp.ua/post/main-cybersecurity-trends-in-2024> (дата звернення: 23.01.2025).
2. Cybercrime Magazine. URL: <https://cybersecurityventures.com/cybercrime-to-cost-the-world-8-trillion-annually-in-2023> (дата звернення: 23.01.2025).
3. Кузьменко О., Макалюк О., Чернишова О. Кібербезпека бізнесу під час війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-21>
4. Коптева Г.М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі. *Держава та регіони*. 2020. № 4(115). С. 85-90. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-4-15>
5. Коптева Г.М. Теорія та методологія забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства: монографія. Харків: Видавництво Іванченка І.С. 2020. 254 с.
6. Коптева Г.М. Кадрова безпека підприємства: сутність, складові та забезпечення. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Економічні науки. Харків: НТУ «ХПІ», 2020. № 2. С. 119-124. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2020.2.119>

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

Партика С.О., старший викладач,
Харківський національний університет
радіоелектроніки, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7376-8980>
Борисова Д.Є., здобувачка вищої освіти,
Харківський національний університет
радіоелектроніки, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-3816-9649>

Сучасні умови функціонування підприємств агробізнесу характеризуються високим рівнем конкуренції, динамічними

змiнами ринкових вимог та глобальними викликами, пов'язаними з кліматичними змiнами, дефіцитом ресурсів і зростанням попиту на продовольство. У цьому контексті інноваційні інформаційні технології (ІТ) відіграють ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору, сприяють інтеграції сучасних рішень у всі аспекти агробізнесу – від управління ресурсами до реалізації продукції. Цифрові технології, такі як штучний інтелект (AI), Big Data, Інтернет речей (IoT), блокчейн, дрони та автономні машини, змінюють традиційні підходи до ведення агробізнесу. Вони забезпечують підвищення ефективності, оптимізацію витрат і покращення якості продукції [1].

Цифрові платформи для управління фермерськими господарствами інтегрують системи управління, які дозволяють підприємствам аналізувати дані про погодні умови, стан ґрунтів, рівень вологості та потреби рослин, забезпечують точне планування сільськогосподарських операцій. Прогнозування врожайності та моніторинг стану полів здійснюється за допомогою супутникових даних і дронів, а це забезпечує оперативний моніторинг полів, оцінку врожайності та раннє виявлення захворювань або шкідників, дозволяє аграріям своєчасно вживати заходів і мінімізувати втрати. Інтернет речей та сенсорні мережі, використовуючи IoT-датчики, забезпечують постійний моніторинг умов зберігання, рівня вологості, температури та інших показників, що сприяє зниженню втрат під час зберігання продукції. Блокчейн у ланцюгах постачання впроваджується для підвищення прозорості, покращення довіри споживачів до продукції, забезпечення її простежуваності та зменшення ризиків шахрайства. Автономна техніка та роботизація дозволяють автоматизувати рутинні операції, такі як посадка, обприскування та збирання врожаю, зменшують витрати на робочу силу та підвищують продуктивність.

Впровадження ІТ дозволяє підприємствам агробізнесу: зменшити виробничі витрати через оптимізацію використання ресурсів; підвищити якість продукції завдяки точному контролю умов вирощування та зберігання; забезпечити стійкість до ринкових і кліматичних ризиків через використання прогнозних моделей і адаптивних стратегій, розширити ринки збуту за рахунок прозорості й підвищення довіри до продукції. Незважаючи на значний потенціал ІТ, їхнє впровадження в агробізнесі стикається з низкою викликів: високі початкові інвестиції у закупівлю обладнання та розробку програмного

забезпечення, недостатній рівень цифрової грамотності фермерів, обмежений доступ до інфраструктури, особливо у віддалених сільських районах, ризики кібербезпеки та необхідність захисту даних [2]. До загальних рекомендацій щодо підвищення ефективності впровадження ІТ на підприємствах агробізнесу слід віднести: надання їм державної підтримки, забезпечення доступу до фінансування для малих і середніх фермерів через субсидії, гранти та пільгове кредитування. Необхідно інвестувати у розвиток швидкісного інтернету та енергозабезпечення у сільських районах. Залучення міжнародного досвіду та інновацій через партнерство з глобальними технологічними компаніями також стане у нагоді вітчизняним підприємствам агробізнесу.

Найбільш перспективними та актуальними елементами цифровізації для підприємств агробізнесу є такі технології та рішення:

1) прогнозна аналітика та Big Data – використання великих даних для аналізу погодних умов, ринкових трендів і агротехнічних показників дозволить підприємствам приймати обґрунтовані рішення та оптимізувати використання ресурсів;

2) інтернет речей (IoT) – інтеграція датчиків і сенсорних систем для постійного моніторингу стану ґрунту, води, рівня освітленості, вологості та інших факторів позитивно вплине на рівень врожайності;

3) штучний інтелект (AI) та машинне навчання – використання алгоритмів для автоматичного управління процесами, такими як посадка, внесення добрив, обприскування та збирання врожаю, дозволить підприємствам контролювати врожайність, а також посприяти прогнозуванню врожайності та оцінці ризиків;

4) технології точного землеробства – використання GPS, дронів та роботизованих систем для забезпечення максимальної ефективності використання земельних ресурсів дозволить зменшити витрати та збільшити продуктивність, а використання безпілотних літальних апаратів для моніторингу стану посівів буде сприяти виявленню проблемних ділянок та проведенню точкових операцій;

5) блокчейн – забезпечить прозорість у ланцюгах постачання, відстеженні походження продукції, зменшенні шахрайства та підвищенні довіри з боку споживачів;

6) електронна комерція та маркетингові платформи – розвиток цифрових каналів збуту дозволить агропідприємствам виходити на нові ринки, реалізовувати продукцію напряму споживачам та забезпечувати конкурентні ціни;

7) зелені технології – інновації, спрямовані на зменшення впливу на довкілля, зокрема системи відновлюваної енергії, управління відходами та технології захисту навколишнього середовища значно зменшать негативний вплив використання традиційних ресурсомістких технологій, будуть сприяти збереженню природних екосистем, зниженню викидів парникових газів та більш ефективному використанню енергії і сировини в агробізнесі;

8) роботизація та автономні системи – впровадження роботів для автоматизації рутинних завдань, таких як сортування, пакування, обприскування та збирання врожаю дозволить значно підвищити ефективність виконання рутинних завдань, зменшити витрати на робочу силу, скоротити час операцій, покращити точність і якість виконання робіт, а також мінімізувати вплив людського фактора;

9) цифрові платформи для управління господарствами – централізоване управління процесами, від фінансового обліку до агротехнічного моніторингу, дозволить оптимізувати планування, підвищити точність прийняття рішень, знизити витрати, забезпечити ефективний контроль за ресурсами та покращити врожайність за рахунок оперативного доступу до аналітики та даних.

Розглянуті технології вже показують високу ефективність у реальних умовах і мають потенціал для масштабного впровадження у найближчі роки. Їхній розвиток сприятиме не лише підвищенню конкурентоспроможності агробізнесу, але й забезпеченню сталого розвитку галузі [3].

Окремо слід зупинитися на таких елементах цифровізації, як дрони та автономні машини, оскільки це відносно новий напрямок високоточних технологій, які раніше були недоступними. Вони відіграють дедалі більшу роль у трансформації агробізнесу, адже забезпечують автоматизацію процесів завдяки GPS-навігації, сенсорам і AI, дозволяють більш точно виконувати завдання оперативного моніторингу і зниження ресурсних витрат. Дрони активно використовуються для аерофотозйомки полів, створення карт продуктивності, моніторингу стану посівів, внесення добрив і пестицидів. Висока точність та можливість швидкого охоплення великих площ дозволяють оперативно виявляти проблеми, такі як захворювання рослин чи шкідники, і своєчасно їх усувати. Автономні машини, такі як трактори та комбайни, автоматизують ключові операції у виробничому циклі.

Вони оснащені GPS-навігацією, системами штучного інтелекту та сенсорами, забезпечують точне виконання завдань, знижують витрати на паливо та зменшують людський фактор. Наприклад, автономні трактори можуть здійснювати посадку насіння з високою точністю, а це сприяє максимальному використанню площ полів та зменшенню витрат на насіння. Запровадження саме цих технологій сприяє підвищенню рентабельності агропромислових підприємств, оскільки дозволяє мінімізувати втрати врожаю, скоротити час виконання робіт і забезпечити стабільну якість продукції. Окрім цього, дрони та автономні машини допомагають зменшити вплив на довкілля, оптимізуючи використання добрив і засобів захисту рослин [4].

Впровадження інноваційних інформаційних технологій забезпечує підвищення конкурентоспроможності через зниження витрат, покращення якості продукції та адаптацію до викликів сучасного світу. Проте для повноцінної реалізації потенціалу ІТ необхідна комплексна підтримка з боку держави, бізнесу та освітніх установ. Таким чином, цифровізація аграрного сектору відкриває нові перспективи для українського бізнесу, створює можливості для впровадження інноваційних рішень, адаптації до змін глобального середовища та побудови екологічно стійкого майбутнього.

Література:

1. Карамушка О.М., Мороз С.І., Васильєва Н.К. Інформаційна складова інноваційної підтримки підприємств аграрного сектору економіки. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.1.47>
2. Васильєва Н.К. Інформаційні технології як складова підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2012. № 24. С. 3-7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2012_24_3
3. Коляденко С.В., Дзись О.В., Гайдей В.А. Перспективні напрями цифровізації аграрних підприємств у контексті економічної безпеки. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-84>
4. Пономаренко І.О., Тарасов В.А., Ігнатченко А.С., Химченко Ю.В., Ковальов Б.А. Економічна ефективність використання дронів у сільському господарстві. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2021. № 4. С. 235-240. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/87346/1/Ponomarenko_drones.pdf

СИНЕРГІЯ ІННОВАЦІЙ І ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

Пиріг С.О., кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1205-9814>

Сучасне бізнес-середовище характеризується швидкими темпами змін, спричиненими розвитком цифрових технологій та інновацій, які впливають одне на одного, сприяючи прогресу в багатьох сферах життя. Поєднання цих двох компонентів створює нові можливості для підприємств, що прагнуть досягти високого рівня ефективності та конкурентоспроможності.

Інновації є рушійною силою змін у бізнесі, що дозволяють створювати нові продукти, вдосконалювати процеси та знаходити ефективні способи взаємодії з клієнтами. Вони поділяються на: технологічні інновації – створення нових технологій або суттєвого вдосконалення існуючих; продуктові інновації – фокусуються на розробці нових або значно покращених товарів чи послуг; процесні інновації – оптимізують бізнес-процеси та підвищують продуктивність.

Цифрові технології забезпечують базу для впровадження інновацій. До основних напрямків відносять: автоматизацію процесів (використання роботів, програмного забезпечення) для зменшення ручної праці; аналітику даних (збирання та аналіз великих обсягів даних) для прийняття обґрунтованих рішень; хмарні сервіси – доступ до даних та інструментів у будь-який час і з будь-якого місця. Переваги цифрових технологій проявляються у скороченні витрат, підвищенні точності рішень та покращенні обслуговування клієнтів (інтеграція CRM-систем дозволяє краще зрозуміти потреби клієнтів і пропонувати персоналізовані рішення).

Синергія інновацій і цифрових технологій виникає, коли вони працюють разом, підсилюючи ефект одне одного, тобто інновації є джерелом ідей для цифрових рішень (ідея оптимізації енергоспоживання дозволила створити «розумні пристрої»), а цифрові технології є інструментом впровадження інновацій

(використання Інтернет речей (IoT) дозволяє реалізовувати концепцію «розумного дому»). Прикладом синергії є використання технологій штучного інтелекту для розробки інноваційних медичних діагностичних систем, що підвищують точність і швидкість виявлення захворювань. Компанія Amazon поєднує інновації у логістиці (роботизовані склади) з цифровими технологіями (алгоритми прогнозування попиту), що дозволяє швидше виконувати замовлення. В автомобілебудівній компанії Tesla, інновації в електромобілях доповнюються цифровими технологіями, такими як оновлення програмного забезпечення «по повітрю», тобто власники можуть отримувати нові функції автоматично через Wi-Fi не відвідуючи сервісний центр. У банківських установах впровадження інноваційних цифрових сервісів, таких як онлайн-банкінг, значно підвищило ефективність взаємодії з клієнтами.

Синергія інновацій і цифрових технологій є ключовим фактором успіху в сучасному бізнес-середовищі. Вона дозволяє підприємствам оптимізувати витрати, підвищити ефективність процесів і створити унікальні конкурентні переваги. А для цього необхідно: інвестувати в розробки і впровадження цифрових рішень, формувати культуру інновацій у компанії та підвищувати кваліфікацію персоналу для роботи з новими технологіями.

Отже, інновації є ключовим драйвером для розвитку цифрових технологій, а ті, у свою чергу, створюють платформу для появи нових інновацій. Їхній взаємозв'язок є циклічним і постійно розвивається. Тому, інтеграція інновацій і цифрових технологій створює потужний інструмент для підвищення ефективності бізнесу, конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку.

Література:

1. Сталій розвиток і цифрові інновації: монографія / за заг. ред. Буркинського Б.В. та ін.; НАН України, МОН України, ДУ «Ін-т ринку та екон.-екол. дослідж.», Держ. ун-т інтелект. технологій і зв'язку. Одеса: ДУ «ІРЕД НАНУ», 2024. 543 с.

2. Гвоздь М., Олинець А.-М.Я., Остащук Р.М. Синергія стратегічного управління та інновацій для розвитку підприємства в умовах цифрової економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. Вип. 5(14) С. 110-115.

3. Бутріменко Р.М., Смірнова П.В. Вплив розвитку цифрової трансформації на діяльність підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59.

ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИКА ІТ-ПОСЛУГ ТА ПІДПРИЄМСТВ ІТ-СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Соболева Г.Г., кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2375-3665>

Сидоренко Д.А., здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

ІТ-галузь України є однією з галузей України, яка активно розвивається, здійснюючи вплив на цифровий та інноваційний розвиток національної економіки. За останні роки в Україні значно зростає кількість підприємств ІТ-галузі, створюються нові робочі міста, розвивається сектор освіти, підвищується конкурентоспроможність послуг ІТ-сектору України, а також зростає кількість стартапів в даній галузі.

ІТ-сектор України основний акцент в своїй діяльності робить на аутсорсингу. Саме аутсорсинг став стимулом розвитку ІТ-галузі України з початку 2000 –х років і зумовив специфіку функціонування українських ІТ-компаній.

ІТ-сервіс включає розширення переліку інформаційних послуг, які можуть включати цифровий маркетинг, забезпечення кібербезпеки, управління лояльністю клієнтів, підтримка функціонування блокчейнів, систем управління процесами тощо.

Літошенко А.В., визначаючи аутсорсинг робить акцент на стратегічному використанні зовнішніх ресурсів для здійснення діяльності, які замінюють внутрішній персонал і ресурсу, що застосовувалися в традиційній діяльності компаній [1, с. 90].

Серед основних форм ІТ – аутсорсингу також можна виділити три основні форми [2, с. 180]:

1) ресурсний аутсорсинг – клієнт користується зовнішніми ІТ-ресурсами й управляє ними. Недоліком є те, що споживач ІТ-аутсорсингових послуг приймає усі ризики, які виникають в результаті його діяльності;

2) функціональний аутсорсинг – компанія-замовник передає функції під управління компанії ІТ-аутсорсера, обумовлюючи відповідальність ІТ-аутсорсера, критерії та вимоги до його роботи в угоді на надання послуг;

3) стратегічний аутсорсинг – передбачає, що здійснюється комплексний ІТ-аутсорсинг усієї ІТ-інфраструктури компанії.

ІТ-аутсорсинг в Україні виступає найбільш прибутковим сектором ІТ-послуг. Незважаючи на воєнний стан в даному секторі зберігається високий рівень прибутковості, створюються робочі місця, відбувається стабільне надходження податків в держбюджет. Це надає достатні підстави ІТ-аутсорсингу стати однією з найбільш пріоритетною сферою діяльності у забезпеченні сталого економічного розвитку [3, с. 90].

Розвиток ІТ-сектору України багато в чому зумовлюється розвитком ІТ-аутсорсингу. Саме даний напрям надання ІТ-послуг основою розвитку ІТ-компаній України, сформувавши подальші підходи до становлення ІТ-галузі України. Серед переваг даного виду ІТ-послуг можна виділити сприяння ефективності бізнес-процесів, які базуються на цифрових технологіях, розвиток співпраці в сфері досліджень та розробки цифрових рішень, а також інтеграцію цифрових сервісів, спрощення розвитку цифрових трансформацій бізнесу та надання дієвих інструментів для становлення та функціонування ІТ-інфраструктури.

Більшість компаній в Україні, які працюють в сфері ІТ орієнтовані саме на дану форму діяльності, зокрема розробку певних завдань для закордонних компаній на основі аутсорсингу. Однак, останнім часом, все активніше в Україні заявляє про себе ще один напрям розвитку ІТ – це розробка власних ІТ-продуктів.

Однак, розподілити ІТ компанії на сервісні та продуктові можливо достатньо умовно, оскільки ІТ-сектор України, вийшов на той рівень, коли класичні аутсорсингові ІТ-компанії створюють власні продукти, активно просуваючи їх на ринку. При чому, для таких ІТ-компаній основним є аутсорсинг, власні продукти не становлять основу їх бізнесу та не визначають основну орієнтацію [4].

Окремий сектор діяльності ІТ-компаній є R&D-центри, які представляють собою компанії, які належать іноземній продуктивній компанії. Усі розробки здійснюються тільки в інтересах головної компанії. В Україні серед таких компаній – R&D-центрів представлено компанії Samsung, Plarium, Wix тощо [20]. У Звіті ТОП-30 ІТ-компаній України найбільш потужними R&D-центрами іноземних продуктивних компаній визначалися компанії – юридичні особи компаній Samsung, Ubisoft, Snap [5].

Найбільшими глобальними сервісними компаніями України протягом останніх років визначалися ІТ – компанії: EPAM, GlobalLogic і Luxoft.

Також особливістю розвитку ІТ-сектору України є те, що основна частка стартапів України є продуктовими, однак серед функціонуючих на теперішній час компаній не усі були стартапами.

Серед основних продуктових стартапів та компаній України, які формують даний сегмент розвитку ІТ-сектору України найчастіше виділяють GitLab, Grammarly, Bitfury, People.ai, Restream, EVOPLAY, Genesis, Ajax Systems [4].

Серед основних сфер, в яких працюють продуктові ІТ-компанії України виділяють це розробка програмного забезпечення за принципом «Сервіс як послуга», блокчейни, ФинТех, GameDev, AgriTech, віртуальна та доповнена реальність.

Стосовно політики ЄС щодо підтримки продуктових стартапів, спеціальна політика щодо створення та діяльності стартапів та продуктових компаній не впроваджується. Однак, Європейська Комісія реалізує низку ініціатив, які спрямовані на фінансову підтримку та створення інструментів залучення інвестицій в стартапів та створення ефективної інфраструктури.

Отже, основним трендом розвитку ІТ-послуг в Україні є активна реструктуризація напрямів діяльності. Поряд із класичним аутсорсингом, вагомою часткою сервісних компаній, зростає частка продуктових компаній України, що виводить ІТ-сектор України на новий рівень конкурентоспроможності.

Література:

1. Літошенко А.В. Проблеми визначення поняття ІТ-аутсорсингу та його особливості. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2016. Том 23. № 2. С. 88-92.
2. Дудко П.М. Сучасні тенденції розвитку бізнес-технологій у підприємництві. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 170-174.
3. Корольчук А.В. ІТ-аутсорсинг як стратегічний напрям розвитку економіки України на її шляху до сталого розвитку. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип. 19. Т. 1. С. 87-96.
4. Сфера продуктових ІТ-компаній та стартапів: Зелена книга. Офіс ефективного регулювання. URL: <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2024/06/ZK-Sfera-produktovyh-IT-kompaniy-i-startapiv.pdf> (дата звернення: 15.11.2024).
5. Офіс ефективного регулювання: Огляд 30 ІТ-компаній України – 2022. URL: <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2023/06/Zvit-IT-6.pdf> (дата звернення: 15.11.2024).

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сова О.Ю., кандидат економічних наук, доцент,
Інститут демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6386-6432>

Сучасний розвиток економіки України нерозривно пов'язаний із процесами цифровізації, які є ключовими у зміцненні її конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції. Впровадження цифрових технологій охоплює широкий спектр галузей – від фінансового сектору та промисловості до державного управління й малого бізнесу. Це не лише сприяє підвищенню ефективності економічних процесів, а й наближає український бізнес до стандартів ЄС, що є важливою умовою для повноцінної інтеграції в європейський ринок.

Одним із головних напрямів цифрової трансформації є розвиток електронного урядування, яке спрощує взаємодію між державою, бізнесом та громадянами, знижуючи адміністративні бар'єри та покращуючи інвестиційний клімат. У контексті подальшої цифровізації підвищуються вимоги до стабільного функціонування телекомунікаційних мереж, а значення електронних комунікацій для безпеки об'єктів критичної інфраструктури зростає разом із розвитком цифрових технологій в екосистемі України [1].

Запровадження систем електронного документообігу, автоматизація митних процедур і цифровізація податкової звітності значно зменшують витрати підприємств, що робить їх більш конкурентоспроможними на європейському ринку.

Цифрові платформи виступають ключовими інструментами для підтримки адміністративних та комунікаційних процесів. Окрім цього, впроваджуються нові методи електронної ідентифікації, що стимулює перехід до безпаперового формату «paperless». Наприклад, портали на кшталт «Дія» дозволяють організувати дистанційний доступ до державних послуг, здійснювати виплати соціальної допомоги та координувати гуманітарні ініціативи [2, с. 28]. У грудні 2024 року українці поділилися документами через сервіс «Дія» понад 1,8 млн. разів, що стало максимальним показником місячного використання [3]. Такий рекорд демонструє не лише популярність застосунку, а й зміну поведінкової моделі українців, які все більше віддають перевагу

цифровим рішенням. Це особливо актуально в контексті євроінтеграційних процесів, адже впровадження передових цифрових технологій відповідає вимогам ЄС щодо електронного врядування. Надалі можна очікувати вдосконалення цифрових послуг, розширення функціоналу платформ і подальшу діджиталізацію сфери державного управління та підприємництва.

Крім того, зростає роль онлайн-освіти та цифрових компетенцій, що сприяє швидкій адаптації ринку праці до змін та залученню інвестицій у технологічний сектор. Усе це разом формує основу для планового економічного розвитку навіть у складних умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Важливим аспектом євроінтеграції є впровадження інноваційних фінансових технологій, зокрема системи цифрових платежів, блокчейн-рішень для безпеки транзакцій і смарт-контрактів, які підвищують прозорість фінансових операцій. Українські ІТ-компанії вже активно співпрацюють із європейськими партнерами, розробляючи технологічні рішення для банківського сектору та електронної комерції. Це сприяє не лише зростанню експорту цифрових послуг, а й інтеграції України у глобальний цифровий простір.

Не менш важливим є розвиток цифрової інфраструктури, включаючи широкопasmовий інтернет, мобільний зв'язок нового покоління (5G) та впровадження штучного інтелекту (AI) у виробничі процеси. Ці технології дозволяють оптимізувати виробництво, підвищуючи його продуктивність і відповідність європейським стандартам. Водночас важливим викликом залишається забезпечення кібербезпеки та захисту даних, оскільки Україна є об'єктом постійних кіберзагроз.

На сьогодні особливо актуальними стають технологічні розробки для військово-промислового сектору та сфери оборони, але серед стратегічних пріоритетів сталого розвитку залишається й діяльність щодо подальшого оцифрування державних послуг та повне забезпечення населення доступом до Інтернет на основі сучасних технологій зв'язку [4].

Таким чином, цифровізація є не лише інструментом підвищення ефективності національної економіки, а й ключовим фактором її конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції. Продовження впровадження цифрових технологій, адаптація законодавчої бази до стандартів ЄС та поширення цифрових навичок серед населення і бізнесу стануть визначальними для успішної інтеграції України в європейський економічний простір.

Література:

1. Заяць Т., Сова О., Нечитайло Т. Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури в сприянні резиліентності територіальних громад. *Ефективна економіка*. 2024. № 11. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.17>
2. Кравцов О. Формування особливих механізмів національного розвитку на основі цифровізації в умовах правового режиму воєнного стану. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2024. № 3. С. 26-33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2024-3-4>
3. Українці ділилися документами через Дію. 28.01.2025. URL: <https://diia.gov.ua/news/sherynh-dokumentiv-zamist-skankopii-i-foto-ponad-18-mln-raziv-ukraintsi-podilylysia-dokumentamy-cherez-diiu-v-hrudni-2024-roku> (дата звернення: 26.01.2025).
4. Пічкурова З. Розвиток цифрової економіки України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-73>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Старов О.С., аспірант*,

Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7307-0225>

Стратегічне управління розвитком бізнесу завжди відігравало ключову роль у забезпеченні довгострокового успіху підприємств. Проте в сучасному світі, що характеризується високим рівнем глобальної турбулентності, економічної нестабільності та швидких технологічних змін, класичні підходи до стратегічного управління дедалі частіше демонструють свою недостатність. У таких умовах постає необхідність у розробці та впровадженні інноваційних методів управління, здатних забезпечити підприємствам стійкість, гнучкість і здатність до адаптації.

Поняття глобальної турбулентності охоплює низку явищ, які створюють невизначеність для бізнесу. До таких факторів належать економічні кризи, політична нестабільність, технологічна

* Науковий керівник – Базецька Г.І., к.е.н., доцент

революція, зміна клімату, пандемії та зростання конкуренції. Ці фактори ускладнюють процес прийняття стратегічних рішень, оскільки традиційні методи аналізу та прогнозування не завжди здатні врахувати всі аспекти мінливого середовища. Тому стратегічне управління в умовах глобальної турбулентності вимагає нових підходів, які враховують динамічний характер зовнішнього середовища.

Одним із ключових інструментів сучасного стратегічного управління є використання даних і технологій для прийняття рішень. У цьому контексті великі дані (Big Data) стають незамінним ресурсом, який дозволяє не лише аналізувати минулі тенденції, але й прогнозувати майбутнє. Використання алгоритмів машинного навчання, штучного інтелекту та аналітичних платформ дає змогу підприємствам отримувати унікальні інсайти, необхідні для розробки стратегій, що відповідають викликам часу. Наприклад, аналіз споживацької поведінки в реальному часі дозволяє адаптувати продукти та послуги до потреб клієнтів, що забезпечує конкурентні переваги.

Іншим важливим аспектом є впровадження гнучких підходів до управління, таких як Agile і Lean. Ці методології, які виникли в контексті управління проектами, дедалі частіше застосовуються у стратегічному управлінні. Їхня основна перевага полягає у здатності швидко адаптуватися до змін, залучаючи команди до процесу прийняття рішень і забезпечуючи гнучкість бізнесу. Наприклад, підхід Agile дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни ринкових умов, зменшуючи час між розробкою та впровадженням нових стратегій.

Особливу увагу слід приділити інтеграції концепції сталого розвитку у стратегічне управління. У сучасному світі, де екологічні, соціальні та управлінські аспекти (ESG) стають дедалі важливішими, бізнеси, які не враховують ці чинники у своїх стратегіях, ризикують втратити конкурентоспроможність. Наприклад, компанії, що інвестують у зниження вуглецевих викидів, не лише виконують вимоги регуляторів, але й зміцнюють свою репутацію серед споживачів, які все частіше звертають увагу на екологічність продукції.

Крім того, сучасне стратегічне управління неможливе без врахування ризиків і невизначеності. Ризик-менеджмент, який раніше був переважно технічним завданням, нині стає центральним елементом стратегічного управління. Використання сценарного планування, побудова цифрових двійників і тестування альтернативних сценаріїв

дозволяють підприємствам бути готовими до будь-яких змін у зовнішньому середовищі. Наприклад, під час пандемії COVID-19 підприємства, які мали опрацьовані плани на випадок кризи, змогли швидко адаптуватися та забезпечити безперервність своєї діяльності.

Важливим фактором успіху також є впровадження інноваційної культури в організації. Підприємства, які заохочують інновації, експерименти та навчання, мають більше шансів досягти успіху в умовах турбулентності. Наприклад, такі компанії, як Google чи Amazon, активно інвестують у дослідження і розробки, що дозволяє їм залишатися лідерами у своїх галузях. Крім того, інноваційна культура сприяє залученню талановитих працівників, які хочуть працювати в організаціях, що цінують творчість і новаторство.

Серед інших підходів, що набувають популярності, можна виділити платформну модель бізнесу. Платформи, які об'єднують споживачів і виробників, дозволяють створювати нові ринки та забезпечують масштабованість бізнесу. Наприклад, платформи на зразок Uber чи Airbnb змінили традиційні галузі, надаючи нові можливості для споживачів і партнерів. У стратегічному управлінні розвитком бізнесу використання платформної моделі дозволяє підприємствам швидко масштабуватися та виходити на нові ринки.

Отже, стратегічне управління розвитком бізнесу в умовах глобальної турбулентності потребує інноваційних підходів, які враховують динаміку сучасного світу, технологічні зміни та соціальні очікування. Інтеграція даних, гнучких методологій, сталого розвитку та інноваційної культури дозволяє підприємствам не лише виживати, але й процвітати у мінливому середовищі. Успіх залежить від здатності підприємства адаптуватися, використовувати нові можливості та передбачати майбутнє, яке стає все менш передбачуваним.

Література:

1. Коренюк Д. Інноваційні підходи до стратегічного управління торговими підприємствами. *Development Service Industry Management*, 2024. № 4. С. 27-34. URL: <https://dsim.khmnpu.edu.ua/index.php/dsim/article/view/203>
2. Носань Н.С., Якименко Т.В., Панченко Р.В. (2023). Стратегічне планування діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*, 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-16>
3. Білоус С.П., Бривус А.О. (2024). Адаптація бізнес-стратегії підприємства до умов воєнного конфлікту. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3828>

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЮ

Фімар С.В., кандидат економічних наук, доцент,
Черкаська філія ПВНЗ Європейський
університет, м. Черкаси, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0432-2587>

Блакита В.О., аспірант,
ПВНЗ Європейський університет, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-0390-1812>

Інвестиційний портфель (investment portfolio) - це безліч різних інвестиційних ресурсів та активів, спрямованих на досягнення фінансову мету. Як правило, для більшості інвесторів основна фінансова мета - отримання прибутку.

Формування інвестиційного портфеля відбувається в кілька етапів:

- 1) вибір найбільш оптимальної інвестиційної стратегії;
- 2) вибір інвестиційних інструментів;
- 3) управління наявними активами;
- 4) отримання прибутку.

Досягнення фінансової мети можна здійснюватися за допомогою комплексу заходів, відомих як інвестиційні стратегії [1, с. 45]. Технічний аналіз якої є основою для стратегій управління інвестиційними портфелями. За допомогою вивчення графіка руху ринку за минулі періоди, технічний аналіз прогнозувати динаміку та ціну на базові тенденції активності.

Основні дані про рух ринку інтересів включають ціну активу, обсягу торгівлі та відкритого ринку учасників. Основним фактором є ціна, яка може бути представлена як реальна ціна товару, так і значенням різних індексів, таких як біржовий індекс, валютний і т. д. Обсяг торгівлі – це загальна кількість договорів, укладених щодо активності за певний період часу. Кількість позицій, які не були закриті для аналізованого інтервалу, є відкритим питанням для учасників ринку. Стоїть враховувати, що інвестицій без ризику не існує. Будь-який інвестор, який приходить на ринок повинний усвідомлювати неможливість досягнення стовідсоткової прибутку. навіть самі консервативні види інвестування, такі як банківський депозит, несуть у собі ризик.

Складно виділити конкретні елементи, які впливають на прибутковість активів. Це можуть бути причини на макроекономічному рівні (наприклад, економічна криза, зростання інфляції чи коливання валютних курсів), а також внутрішні причини, пов'язані з проблемами,

пов'язаними з торгівлею на біржі. Основним фактором, який впливає на успішність створення інвестиційного портфеля, є фінансова грамотність самого інвестора.

В рисунку 1 наведено три інвестиційні стратегії, які замінюються в науковій літературі, які обґрунтовуються на можливості прибутковості та можливих фінансових ризиків.

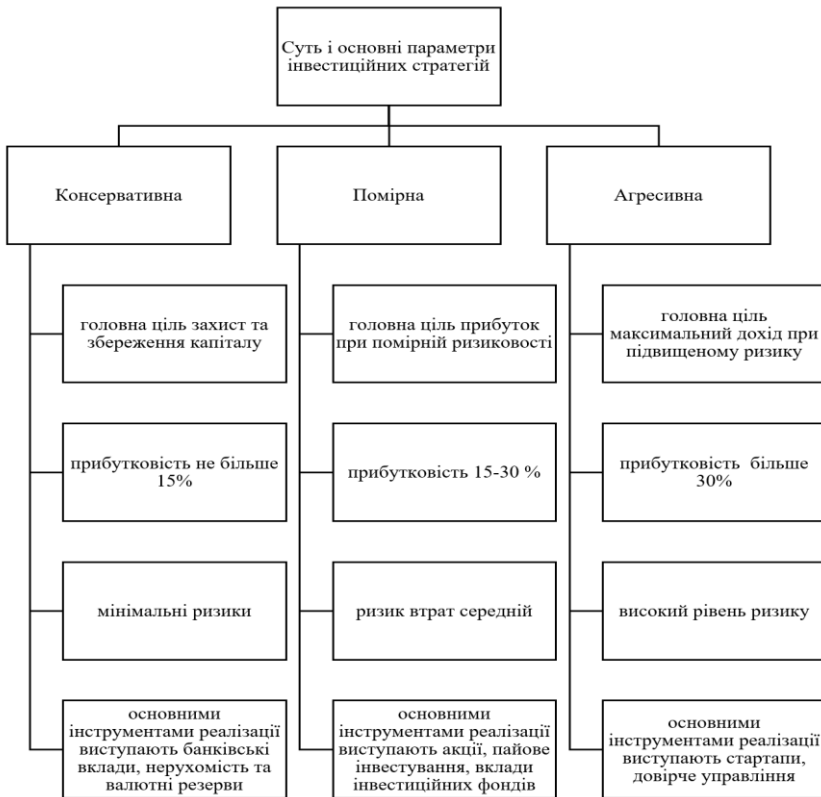

Рис. 1. Види інвестиційних стратегій

Джерело: [2, с. 18]

Ґрунтуючись на наявних стратегіях та виходячи з фінансових цілей, наступним етапом є необхідність вибрати інвестиційні інструменти, з яких здійснюється фінансовий план, серед таких [3, с. 213]:

1) Класичні активи збереження: облігації, бонди, депозитні вклади, вкладення в дорогоцінні метали та рахунки, валюта;

2) Активи зростання: пайові фонди, акції компанії першого ешелону, взаємні фонди, корпоративні облігації ;

3) Активи ризикового капіталу: компаній другого ешелону, стартапи, довірче управління, ринок Форекс-структуровані пропозиції.

На цьому етапі формування інвестиційного портфеля є висновком, після правильного вибору інвестиційного інструменту вплив на якийсь прибуток інвестора, а також на ризики збитків, які він може понести.

Наступним кроком буде вибрати найкраще управління активами. Цінні папери і чеки, коли капітал починає примножуватися, є неправильними рішеннями, залишаються й ймовірність цього мінімальна.

Рис. 2. Види інвестиційних портфель

Джерело: [1, с. 47]

Професійна аналітика ринку та її дослідження недоступні для всіх інвесторів, тому інколи для цього можна використовувати сторонніх спеціалістів і експертів, які відстежують стан ринку, можуть дати висновок про необхідність купівлі чи продажу.

Інвестування має відбуватися не лише в інших інвестиційних інструментах, але й у різних секторах економіки, що значно зменшує ймовірність виникнення ризикових ситуацій. Бажано також інвестувати в цінні папери різних країн, щоб зменшити ризики, пов'язані з обмеженнями діяльності фірм у певній країні.

Але навіть при найбільшій розумній диверсифікації активів не варто очікувати прибутку в у найближчому майбутньому це стане основою довгострокових вкладень. Крім того, можуть виникнути збитки в перші етапи формування інвестиційного портфеля. Головне завдання на цьому етапі відбувається в тому, щоб найбільша кількість активів була отриманою в майбутньому.

Стоїть також пам'ятати, що будь-який інвестор не пускає свій капітал без грамотного аналізу ринку і наявності інвестиційної стратегії. Завдяки доступності інформації провести аналіз ринку не складає труднощів, так що практично будь-який людина може зберегти і примножити наявний у нього капітал з найменшими ризиками.

Література:

1. Андрушкевич Н.В., Філяр С.В., Блакита В.О. Формування та управління інноваційно-інвестиційним портфелем. *Приазовський економічний вісник*. 2024. № 1(37). С. 44-49. URL: http://www.pev.kpu.zp.ua/journals/2024/1_37_ukr/9.pdf
2. Бестужева С.В., Козуб В.О. Формування та реалізація міжнародної інвестиційної стратегії підприємства: методичний аспект. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 16-20.
3. Гуроров О.І. Інвестиційна стратегія підприємства: принципи, методи та етапи розробки. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2021. № 2., Т. 2. С. 212-226.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ІННОВАТИВНОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЙ

Червінська Т.М., кандидат економічних наук, доцент,
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7657-2855>

Сучасна економіка у XXI столітті перетворюється на систему, яка функціонує на основі комунікативності. Загалом успішний розвиток будь-якої економічної системи визначають такі чинники як інформація та знання, і під комунікацією варто розуміти обмін інформацією, знаннями та інтелектуальною власністю. Інформаційно-комунікаційна технологія є новою складовою суспільства, що потребує

активної участі країни та кожного громадянина, наукових і ділових установ, їх пристосування до середовища масового застосування інформаційних технологій у різних галузях економіки. Завдяки швидкому, повсюдному впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій сучасна економіка стає ефективнішою, а поширення соціального спілкування громадян та держави у віртуальному просторі сприяє демократизації і плюралізації суспільних відносин. Нові можливості соціальної й міжособистісної комунікації, забезпечені цифровими технологіями, і в загальному підсумку значно збагачують знання людей, що, в свою чергу, сприяє соціальній гармонії та підвищенню рівня життя населення.

У процесі спеціалізації управлінської діяльності комунікація виділилася у відносно самостійний вид діяльності. Як уявляється, вона може об'єднати такі різноспрямовані вектори в розвитку національної економіки як: кількісне зростання на основі кон'юнктурних чинників і якісне зростання провідних відтворювальних процесів, а правильне і ефективне управління нею бути найважливішим ресурсом розвитку вітчизняної економіки.

Інформаційне суспільство аналізується з різних позицій такими зарубіжними дослідниками як Д. Белл, Е. Тоффлер, М. Кастельс, М. Маклюен, а також вітчизняними – М. Згуровським, О. Кучабським, С. Луценком та М. Карашуком, як закономірний етап постіндустріального розвитку більшості держав у ХХІ столітті. Однак у науковій практиці не достатньо глибокого опрацьована проблематика формування і реалізації системи інформаційно-комунікаційного забезпечення інноваційної діяльності українських підприємств. Зокрема, окрім реклами, жоден вид комунікації дотепер не розглядається як чинник економічного розвитку, а управління бізнес-комунікаціями та інноваціями відбувається переважно стихійно, залежно від ситуації.

Інформаційні технології надзвичайно швидко стали життєво важливим стимулом розвитку не лише світової економіки, але й інших видів людської діяльності. Сьогодні майже неможливо знайти таку сферу, в якій би не використовувалися інформаційні технології. Рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій характеризується сумарним показником, що враховує 11 критеріїв за такими групами: доступ до ІКТ (зокрема, кількість контрактів на рухомий зв'язок на 100 жителів, обсяг міжнародного трафіка Інтернет, що припадає на одного жителя), використання ІКТ (наприклад, частка осіб, що користуються

Інтернет), навички роботи із ІКТ (зокрема, охоплення населення вищою освітою, %). В якості основи рейтингової оцінки застосовується Індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index), який визначає ступінь розвитку ІКТ у країнах світу. Останній складається з чотирьох субіндексів – наявності відповідних умов для розвитку ІКТ; готовності; застосування і впливу, розподілених за складниками (індикаторами), які відображають роль уряду, бізнесу, суспільства у створенні середовища для розвитку ІКТ. Також індекс складається із субіндексів – наявності умов для розвитку ІКТ; готовності; субіндексу застосування ІКТ урядом, бізнесом та суспільством; та субіндексу впливу ІКТ на розвиток країни.

Дуже часто визначення інформаційно-комунікаційних технологій пов'язують із синонімом до інформаційних технологій (ІТ), однак ІКТ це більш загальний термін, який відображає роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній, бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного та програмного забезпечення, накопичувальних і аудіовізуальних систем, що дають змогу певним користувачам утворювати, одержувати доступ, зберігати й передавати інформацію, а також вносити до неї зміни. Можна сказати, що ІКТ складається з ІТ, а також телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо, відеообробки, передачі, мережевих функцій управління й моніторингу.

Означений вираз вперше використано в 1997 році, у доповіді Д. Стівенсона, для уряду Великої Британії. Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують й підтримують інформаційні процеси, або процеси пошуку, збору, передачі, зберігання чи накопичення, тиражування інформації, процедури доступу до неї. Основою становлення інформаційного суспільства, перш за все, є інформація і знання, інформаційні технології, а також – виражена інформаційна політика країни (уряду). Без означених чинників розвиток держави в умовах глобалізації нинішнього світу взагалі неможливий. При посиленні ролі інформації з'явилося багато нових понять таких як: інформаційне суспільство, інформатизація, інформаційна індустрія, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та інші, які певним чином або відтворюють соціальні аспекти й проблеми, або пов'язані безпосередньо з технічними питаннями.

Складно переоцінити важливість використання інформаційних технологій в галузі освіти і науковій сфері. Зараз неможливо уявити собі шкільний заклад, в якому б не було комп'ютерного класу, є дуже багато електронних бібліотек, користуватися якими можна вдома, що значно

полегшує навчальний процес, забезпечує можливості кращої самоосвіти. При цьому інформаційні технології також сприяють розвитку наукових знань, інновацій. Сучасні інформаційні технології увібрали в себе новітні досягнення електроніки, математики, філософії, психології й економіки. Врешті речт, сучасне суспільство просто переповнене потоками інформації, які безумовно потребують відповідної обробки. Тому без інформаційних технологій, так як і без енергетичних, транспортних або хімічних технологій, сучасне суспільство нормально функціонувати не може.

В міру розвитку сучасних інформаційних технологій збільшується й прозорість світу, швидкість та обсяги передачі інформації між відповідними елементами світової системи, з'являється ще один інтегруючий фактор світового значення. Це означає, що роль окремих місцевих традицій, що сприяють самодостатньому інерційному розвитку відповідних елементів, слабшає. При цьому посилюється реакція елементів на відповідні сигнали з позитивним зворотним зв'язком. Інтеграцію, зокрема, можна було б сприймати дуже позитивно, якби її наслідком не було відповідне розмивання регіональних і культурно-історичних особливостей суспільного розвитку.

Таким чином, підсумовуючи означене, можна узагальнити: людство неодмінно вступає в інформаційну епоху. У світовій практиці, як вважають фахівці, розпочалося сторіччя інформатизації. Досвід впровадження та застосування інформаційних технологій та систем дає можливість стверджувати про великі потенційні можливості даної сфери при розв'язанні соціальних питань суспільства. Інформаційні технології все глибше проникають і в професійну діяльність і в приватне життя людей. Вони впливають на міжнародний торговий баланс, на систему зайнятості, політичне життя. В міру становлення інформаційного суспільства утворюється потужна індустрія інформаційних технологій, яка призначена для задоволення потреб цього суспільства. Безпосередньо ж інформація є глобальним, невичерпним потенціалом всього людства, який увійшов в нову епоху розвитку цивілізації, або в епоху становлення інформаційного суспільства.

До інформаційного забезпечення відносять взаємопов'язану сукупність знань про вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на господарську, в тому числі інноваційну, діяльність підприємств, організацій. Комунікаційне забезпечення передбачає визначення

структури управлінських засобів, які утворюють кодування і передавання необхідних даних. В цілому інформаційно-комунікаційне забезпечення об'єднує вищезазначені ознаки та формує підґрунтя для прийняття відповідних управлінських рішень в системі «виготовлення-реалізація» продукції. До того ж інформаційні ресурси підприємств є одними з найважливіших чинників ресурсного забезпечення інноваційної діяльності. Специфіка інформаційно-комунікаційного забезпечення інноваційних процесів полягає в тому, що за умов зростаючої конкуренції крім науково-технічної інформації, підприємству варто мати дані про кон'юнктуру відповідних ринків (інновацій, освітніх послуг, праці, технологій тощо), а також про умови здійснення інноваційних завдань. Інноваційні процеси, окрім збору та обробки інформації, визначають процеси передачі й поширення інформації в інтересах ринкових структур і також органів державної влади [1; 2].

Тобто, в ринкових умовах переорієнтація вітчизняних підприємств з переважаючого використання матеріальних цінностей на використання інформаційних ресурсів, із екстенсивного споживання природних запасів на активне використання знань й інформації, стають основним об'єктом управління, а конкурентоспроможними зможуть бути лише ті підприємства, які зуміли організувати ефективне інформаційно-комунікаційне забезпечення на всіх напрямках своєї інноваційної діяльності.

Оцінка основних сучасних моделей розвитку інформаційного суспільства дає змогу означити, що процес інформаційних змін у світовій практиці є неминучим, нині формується нова карта світу – інформаційна, яка відображає особливості цієї сфери у кожному конкретному регіоні. Відповідно до цього, висока щільність інформації, інтенсивність розвитку й використання нових інформаційних технологій притаманних сучасному періоду, зокрема, у США, в країнах ЄС, особливо в його північних регіонах, Японії, Сінгапурі, Китаю. Однак навіть у зазначених високорозвинених країнах суспільство ще дуже далеке від думки щодо того, щоб повністю стати інформаційним, дотепер велика кількість людей у цих країнах зайняті простою працею, ще у багатьох сферах застосовуються старі технології, не дуже розвинена комунікаційна інфраструктура та забезпечено доступ до інформації.

Науковці, аналізуючи глобальні суперечності та нерівності сучасного світу, часто вдаються до протиріччя Північ – Південь.

Багата в географічному плані Північ, це безумовно, метафора, але при цьому країни багатьох континентів, які розміщені на півночі, є дійсно економічно наймогутнішими регіонами. Про це особливо справедливо можна стверджувати стосовно США і Європи, тут високому економічному розвитку відповідає рівень прогресивності інформаційно-комунікаційних технологій. Міжнародна інформація, інформаційні й комунікаційні технології стають важливим суспільним ресурсом розвитку країни. Суттєву долю у ВВП економічно розвинених країн становлять сфери діяльності, пов'язані з продукуванням знань, створенням і реалізацією наукомістких, в тому числі, інформаційних технологій.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій позитивно впливає на розроблення і виробництво матеріалів культурно-освітнього призначення, а також їх поширення забезпечує можливість кожному відігравати активнішу роль у суспільному житті на основі використання новітніх інформаційних технологій за для:

- забезпечення безперешкодного швидкого доступу до інформації стосовно місцевих, регіональних адміністративних, юридичних служб і прямих зв'язків з ними;

- доступу до офіційного тексту місцевих, регіональних, національних законів, нормативів, міжнародних договорів і рішень національних, міжнародних судових структур; сприяння достатньо широкому доступу до новітніх інформаційних технологій та комунікаційних послуг, наприклад, на базі створення широкої мережі пунктів доступу у певних громадських місцях;

- сприяння ефективній міжнародній співпраці тощо.

Однак, враховуючи переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій, варто зазначити, і про наявність певних недоліків, пов'язаних з їх використанням. По-перше, виходячи із світової практики застосування, проявляється недосконалість нормативно-правового законодавства щодо регулювання використання інформаційно-комунікаційних технологій. Існуючі норми закону потребують суттєвих змін і доповнень, так як не відповідають ступеню розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а деякі з них суперечать іншим. По-друге, зростання інформаційних технологій зумовлює не лише швидкий розвиток та ефективне використання інформаційних мереж в підприємстві та щоденному житті, а й зростання загрози кіберзлочинності, яка є злочинністю в інформаційному середовищі, що пов'язана з

використанням комп'ютерів, інформаційних технологій та глобальних мереж.

Структура кіберзлочинності відрізняється в різних країнах світу залежно від характеру і рівня розвитку інформаційних технологій, розширення мережі Інтернет, застосування електронних сервісів і електронної комерції тощо. Так, структура кіберзлочинності в США, виглядає таким чином. За даними дослідження, 44 % склали крадіжки коштів з електронних рахунків, 16 % - пошкодження програмного забезпечення, приблизно стільки ж – викрадення конфіденційної інформації, 12 % це фальсифікація інформації, а 10 % - замовлення певних послуг за чужий рахунок [3].

Проблематика кіберзлочинності також має неоднозначні наслідки і структуру для розвинених країн та країн, що розвиваються. Наприклад, якщо проблема СПАМ (незаконних багатьох розсилок електронною поштою) для розвинених країн небезпечна, як правило, через наявність вірусних програм, які передаються разом зі СПАМом, то в країнах, що розвиваються, проблемною також є пропускну здатність телекомунікаційних мереж, які не витримують подібного перенавантаження.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) можуть генерувати зміни не лише у внутрішній політиці відмінних за ступенем розвитку держав, а й у міждержавних взаємовідносинах, в ролі міжнародних організацій, суспільних рухів, фінансових угруповань, радикальних утверень тощо. Окрім того, широке використання інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує формування і виробництво матеріалів культурно-освітнього призначення, їх стрімке поширення; сприяє активізації суспільних відносин, в тому числі, на національному, регіональному, місцевому рівнях, способом використання найновіших інформаційних технологій.

Література:

1. Дзямулич М.І., Шматковська Т.О. Управління розвитком персоналу підприємства в умовах глобалізації економіки. *Економічний форум*. 2020. № 3. С. 138-142.
2. Червінська А.П., Базилюк Б.Г. Управління персоналом в контексті соціальної відповідальності бізнесу: монографія. 2018. КНЕУ. 220 с.
3. Червінська А.П. Зайнятість на цифрових платформах. *Наукові записки національного університету «Острозька академія» Серія «Економіка»*. 2020. № 16(44). С. 113-116.

ЗРОСТАННЯ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ З РИНКАМИ КАПІТАЛУ ЄС

Шишков С.Є., кандидат економічних наук, докторант,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4440-9572>

Однією з ознак глобалізації та розширення фінансового інструментарію є спрощення транскордонного руху капіталу, зокрема, забезпечення одночасного обігу цінних паперів на кількох торговельних майданчиках, що функціонують у різних державах. Не в останню чергу цьому сприяли інтеграційні процеси в Європі, де локальні фінансові ринки держав-членів ЄС завдяки уніфікації правил та ретельному інституційному оформленню перетворюється на єдиний внутрішній ринок ЄС.

З одного боку, глобалізація дозволяє емітентам обирати в якості місця для залучення капіталу та подальшого обігу цінних паперів не обов'язково локальну фондову біржу і не обов'язково одного оператора організованого ринку. З іншого боку, інвестори можуть користуватися послугами інвестиційних фірм (у тому числі онлайн брокерів) з інших юрисдикцій та зазвичай (за винятком випадків санкційних обмежень) можуть придбавати та продавати цінні папери емітентів з будь-яких держав на будь-якій біржі. Отже на розвинутих ринках капіталу вже не є епізодичною ситуація, коли інвестор, наприклад, з Франції доручає брокеру з Іспанії придбати акції емітента з Нідерландів на біржі у Німеччині з клірингом в Люксембурзі.

Нещодавно відбувся черговий етап інтеграції ринків капіталу ЄС, адже 04.12.2024 частково набули чинності зміни до законодавства ЄС у сфері лістингу (*The Listing Act*), а саме Директива ЄС №2024/2811 та Регламент ЄС №2024/2809 від 23.10.2024 р., аби зробити публічні ринки капіталу в ЄС привабливішими для компаній та полегшити доступ до капіталу для малих і середніх підприємств. Серед іншого, ці зміни мають на меті пом'якшення вимог для компаній під час лістингу компанії на біржі та під час подальшого обігу — для зменшення адміністративного навантаження на емітентів [1]. Зокрема, спрощується процедура допуску цінних паперів до торгів у випадку, коли емітент вже пройшов лістинг на іншій біржі ЄС.

Ці дії є наслідком занепокоєння ЄС щодо існуючих тенденцій на первинних ринках акцій, адже кількість та обсяги проведених в Європі розміщень продовжують зменшуватися, натомість ПРО європейських компаній дедалі частіше проводяться в США [2]. Це протилежно побажанням регуляторів ЄС, які підкреслюють, що публічний акціонерний капітал має відігравати більшу роль у фінансуванні інноваційних компаній і дозволить роздрібним та інституційним інвесторам брати участь у ризиках і зростанні корпоративного сектору.

Український фондовий ринок, особливо сегмент акцій, навіть до повномасштабного вторгнення не відрізнявся активністю ані щодо залучення капіталу (первинний ринок), ані щодо вторинного обігу. При цьому випадки публічної пропозиції цінних паперів на фондових біржах залишаються епізодичними. Це пов'язане з низькою довірою інвесторів до цінних паперів приватних українських емітентів та локального ринку загалом, адже інституційне середовище ринку поки що неспроможне забезпечити об'єктивне ціноутворення, ліквідність та захист прав власності (інтересів міноритаріїв). В таких умовах зростає інтерес інвесторів до інструментарію зовнішніх ринків капіталу, але такий попит стримується низькою регуляторних обмежень.

Отже метою дослідження є визначення умов та обмежень інвестицій в іноземні цінні папери, а також ролі зовнішнього інструментарію на організованих ринках капіталу України.

Через високі девальваційні очікування українці тримали істотну частину заощаджень у валюті чи на валютних депозитах, а з ростом фінансової обізнаності намагалися диверсифікувати інструменти з хеджування валютних ризиків. Однак природне бажання інвестувати у іноземні цінні папери, вартість яких виражена у валюті, стикалася з регуляторними, валютними та інфраструктурними обмеженнями. Лише у 2014 р. в Україні відбулось впровадження в обіг спочатку цінних паперів емітентів, створених українськими компаніями для проведення зовнішніх ПРО, а з 2019 р. – вже фактично іноземних емітентів.

Інтерес до іноземних цінних паперів почав зростати у 2020-2021 рр. в міру валютної лібералізації та технологізації. Національний банк України подвоїв е-ліміт для фізичних осіб (до €200 тис на рік), дозволив банкам виступати брокерами на міжнародних ринках та купувати цінні папери від імені клієнтів. Регулятор фондового ринку спростив процедуру допуску цінних паперів до обігу в Україні та регулярно поширював їхній перелік [3]. Банки та інвестфірми впроваджували мобільні додатки для інвестицій у іноземні цінні папери.

Тим не менше, українські інвестори тривалий час не надто активно придбавали цінні папери іноземних емітентів на українських біржах, а частіше інвестували у закордонні фондові ринки через іноземних брокерів. По-перше, ціни на іноземні папери в Україні нерідко вищі, ніж на фондових біржах інших держав через істотні трансакційні витрати щодо заведення цінних паперів до депозитарної системи України, комісійні брокерів, курсові різниці. Крім того, на українських фондових біржах торги проводяться з розрахунками винятково у гривні [4] (єдиним виключенням з 2022 р. є торги державними облігаціями внутрішньої позики, номінованими у валюті).

Невдовзі після початку війни центральний банк, для обмеження непродуктивного відпливу капіталу та захисту міжнародних резервів, заборонив розрахунки за кордоном з метою купівлі цінних паперів і сплати брокерських послуг з використанням карток, емітованих українськими банками. Також було накладено санкції на брокера ТОВ «Фрідом-Фінанс», який спеціалізувався на наданні українцям доступу до придбання іноземних цінних паперів, та обмежено використання активів клієнтів брокера. Отже після тривалої валютної лібералізації, що надала поштовх інвестиціям у іноземні цінні папери, під час війни українці знову стикнулись із валютними й інвестиційними обмеженнями, хоча і цілком пояснюваними у кризових умовах.

Втім ці обмеження не сприяли активізації торгів акціями та корпоративними облігаціями іноземних емітентів на українських біржах. Обсяги торгів є мізерними – 0,01-0,12 млрд грн у 2023-2024 рр. (табл.). Частка іноземних емітентів у сукупних обсягах торгів акціями та корпоративними облігаціями на біржах України сягнула максимуму у 2022 р. – 90,82 % та 14,83 % відповідно, проте згодом ця частка скоротилася.

Натомість обсяги торгів облігаціями іноземних держав продемонстрували драматичне зростання – у 243 рази протягом 2021-2024 рр. (з 0,23 до 56,01 млрд грн, табл.), а частка у загальному обсязі торгів державними облігаціями збільшилася з 0,05 % до 8,23 %.

Таким чином, структура торгів іноземними цінними паперами в Україні наразі повторює структуру торгів цінними паперами локальних емітентів, а саме безумовне домінування державного інструментарію над приватним. Поки що українці майже припинили нетривалі експерименти з придбанням акцій загальновідомих світових компаній на організованому ринку.

Обсяги торгів на фондових біржах України у 2020-2024 рр.

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
Обсяг торгів за фінансовими інструментами, млрд грн					
Акції	0,60	0,70	1,03	0,12	0,30
Інвест. сертифікати	0,05	0,02	0,00	0,01	3,48
Корпорат. облігації	1,00	2,50	0,60	8,92	10,09
Муніцип. облігації	3,86	1,92	0,06	0,00	0,41
Державні облігації	329,82	446,77	170,09	497,05	680,75
Деривативи	0,08	0,06	0,01	0,00	39,28
Всього	335,41	451,96	171,78	506,10	734,31
Частка фінансового інструменту в загальному обсязі торгів, %					
Акції	0,18	0,15	0,60	0,02	0,04
Інвест. сертифікати	0,02	0,00	0,00	0,00	0,47
Корпорат. облігації	0,30	0,55	0,35	1,76	1,37
Муніцип. облігації	1,15	0,42	0,04	0,00	0,06
Державні облігації	98,33	98,85	99,01	98,21	92,71
Деривативи	0,02	0,01	0,00	0,00	5,35
Обсяг торгів цінними паперами іноземних емітентів, млрд грн					
Акції	0,01	0,10	0,94	0,01	0,02
Корпорат. облігації	0,07	0,11	0,09	0,12	0,11
Державні облігації	0,00	0,23	2,30	21,07	56,01
Всього	0,08	0,44	3,32	21,20	56,14
Частка іноземних емітентів за відом цінних паперів, %					
Акції	1,15	14,98	90,82	6,06	6,28
Корпорат. облігації	7,14	4,37	14,83	1,36	1,11
Державні облігації	0,00	0,05	1,35	4,24	8,23
Всього	0,02	0,10	1,93	4,19	7,64

Джерело: розраховано за даними [5]

Варто уваги, що сегмент торгівлі облігаціями іноземних держав в Україні стає все більш географічно диверсифікованим. Якщо спочатку на українських біржах торгувалися лише казначейські зобов'язання США, то у 2023-2024 рр. зріс попит на державні облігації Німеччини та Франції. Це є підґрунтям для поступової інтеграції України до ринків капіталу ЄС.

Література:

1. The Listing Act: Facilitating Companies' Access to European Capital Markets. *Autorité des marchés financiers*, 04 December 2024. URL: <https://www.amf-france.org/en/news-publications/depth/listing-act> (date of application: January 25, 2025).

2. Lehmann A. The Listing Act: no more than a minor boost to EU equity markets. *Bruegel analysis*, 20/26 June 2023. URL: <https://www.bruegel.org/analysis/listing-act-no-more-minor-boost-eu-equity-markets> (date of application: January 25, 2025).

3. Лисенко О. 20-25% річних у доларі. Чому українці купують акції іноземних компаній. *Minfin*, 01.12.2021. URL: <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/2025-godovyh-v-dollar-e-pochemu-ukraincy-pokupayut-akcii-inostrannyh-kompaniy/> (дата звернення: 25.01.2025).

4. Загребя І. Іноземні цінні папери на фондовому ринку України. *Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (9 груд. 2021 р.). Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2021. С. 37-39.

5. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку*, 2024. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 25.01.2025).

ЗАСТОСУВАННЯ ГНУЧКИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вербовська А.С., кандидат економічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2509-1194>

Зміни стають буденністю в господарській діяльності будь якого суб'єкта господарювання (СГ), не виключенням є заклади вищої освіти (ЗВО). Згідно оприлюдненого звіту компанією McKinsey «The State of Organisations 2023» [1], стає зрозуміло, що зміни набувають нового змісту, а саме, щоб процвітати в часи, коли масштабні зміни стрясають їхні організації, бізнес-лідери повинні зосередитися на «надздібностях» швидкості, технологій, таланту та лідерства, тобто організації мають бути гнучкими та використовувати у своїй діяльності гнучкі інструменти змін.

Гнучке управління базується на теорії, чітких принципах, підходах, методах та інструментах, також передбачає використання положень, направлених на координацію захисних функцій СГ в контексті міжнародного досвіду, відповідних інструментів, методів реалізації стандартів та заходів з покращення інституції на ринку послуг в частині конкурентоспроможності.

Звернемо увагу на заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку кваліфікованого персоналу, і в умовах змін зовнішнього середовища, все більше уваги приділяють гнучким інструментам навчання. Застосування гнучких інструментів в ЗВО, виступає не як модна новинка, а як вимога часу. Погодимося із визначенням Майкла Брейнера, який в 2020 році зауважив, що гнучке управління змінами стало життєво важливим для успіху в умовах пандемії COVID-19 [2], а військові дії в Україні пришвидшили процес впровадження таких гнучких інструментів закладмах вищої освіти, як в Україні, так і в світі.

Представимо перелік гнучких інструментів навчання, які набули популярності з часів світової пандемії. Гнучкі інструменти змін, які дозволяють ЗВО бути гнучкими в зовнішньому середовищі; корисними для співпраці між здобувачами вищої освіти та викладачами, і в режимі реального часу працювати із зацікавленими сторонами, а студентам у форматі реального часу отримувати необхідну інформацію, слухати лекції, надсилати виконані роботи тощо.

Гнучкі інструменти змін в ЗВО – це нові форми організації навчального процесу, які дозволяють університетам та іншим закладам вищої освіти адаптувати програми навчання до потреб сучасного ринку праці та розвитку технологій, тим самим формуючи освітньо-науковий простір. До таких інструментів належать:

1. Кредитно-модульна система навчання: дозволяє здобувачам освіти вибирати курси, які найбільше їх цікавлять, збільшуючи гнучкість у плануванні навчального процесу [3].

2. Онлайн-курси та дистанційне навчання [4]: дозволяють здобувачам освіти навчатися в будь-якому місці та в будь-який час, що робить освіту більш доступною.

3. Підготовка до професійної діяльності: програми, які спрямовані на розвиток навичок, необхідних для роботи в конкретній галузі; колаборація із стейкхолдерами; участь та реалізація міжнародних проєктів.

4. Міжнародні обміни та партнерства [5]: співпраця з іноземними ЗВО для обміну досвідом та розширення можливостей, як здобувачам освіти, так і НПП.

5. Дуальна освіта – це спосіб навчання, за яким теоретичний матеріал опановується в закладі з педагогом, а практичне

навчання проходить на виробництві. Такий підхід суттєво відрізняється від «практичних відпрацювань», оскільки в його основі не тільки закріплення теорії на практиці, а саме навчання в умовах виробництва [6; 7].

Дане питання є актуальним в сучасних умовах, та потребує детальних досліджень.

Література:

1. The State of Organizations 2023. <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/the-state-of-organizations-2023> (access date: 08 December 24).
2. Буряк М.О., Маковоз О.С. Методологія гнучкого управління змінами як інструмент організаційної трансформації. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-3-3> URL: https://www.researchgate.net/publication/376633522_Agile_change_management_methodologies_as_tools_for_organizational_transformation_metodologia_gnuckogo_upravlinna_zminami_ak_instrument_organizacijnoi_transformacii (дата доступу: 27.03.24).
3. Інтерв'ю першого заступника Міністра освіти і науки Інни Совсун Українському національному інформаційному агентству «Укрінформ», 13.07.2015 року (друга частина). URL: <https://mon.gov.ua/news/intervyu-pershogo-zastupnika-ministra-osviti-i-nauki-inni-sovsun-ukrainskomu-natsionalnomu-informatsiyному-agentstvu-ukrinform-13072015-roku-druga-chastina> (дата доступу: 02.01.25).
4. Офіційний сайт Міністерства освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/searchresult?key=%D0%9E%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8+%D1%82%D0%B0+%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5+%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата доступу: 02.01.25).
5. Міжнародна співпраця. URL: <https://mon.gov.ua/tag/mizhnarodna-spivpratsya?&type=posts&tag=mizhnarodna-spivpratsya> (дата доступу: 02.01.25).
6. Дуальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiyno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita?form=MG0AV3> (дата доступу: 02.01.25).
7. Михайло Винницький: «У вищій освіті триває інтенсивна трансформація». URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/mikhajlo-vinnitskij-u-vishchij-osviti-trivaje-intensivna-transformatsija.html> (дата доступу: 03.01.25).

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ – ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ КОМПАНІЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Вознюк М.А., аспірант*,

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1468-4807>

Голобородько В.П., аспірант,

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6411-1805>

В умовах кризи та зростання факторів ризику інновації виступають запорукою функціонування та розвитку сучасних підприємств. Питанням інновацій та інноваційному розвитку підприємств присвячено багато наукових праць, як вітчизняних, так і закордонних вчених. Однак, значної уваги потребують питання інноваційної активності підприємств певної галузі, враховуючи специфіку діяльності, стан розвитку та перспективи подальшого функціонування в умовах сучасних викликів.

На початку 2022 року, компанії частково були змушені пригальмувати інноваційні проекти, що пов'язано з невизначеністю та ризиками зовнішнього середовища. Проте, з часом, інноваційні процеси відновилися, що було викликано необхідністю подальшого розвитку навіть в надскладних умовах функціонування.

Власники бізнесів стверджують, що зміна умов господарювання, звичайно позначилася на функціонуванні компаній, при виборі та імплементації проєктів відбувається концентрація саме на тих інноваціях, які дають найвищий ефект при найменших витратах ресурсів, тобто доводиться обирати пріоритети та, на жаль, найчастіше відмовлятися від високовитратних інноваційних проєктів [1].

Враховуючи специфіку діяльності підприємств харчової промисловості та галузеві особливості їх функціонування найбільш поширеними інноваційними проєктами є проєкти екологізації виробництва, підвищення якості продукції/послуг та проведення техніко-технологічних змін. Вибір пріоритетності та доцільності реалізації проєктів базується на обґрунтуванні ключових техніко-економічних показників, ступеня ризику їх впровадження, обґрунтування їх впливу на діяльність певного суб'єкту господарювання.

* Науковий керівник – Скопенко Н.С., д.е.н., професор

Nestlé стала першою мультинаціональною компанією, що оголосила про нові інвестиції після початку повномасштабної війни та розпочала будівництво нової, четвертої, фабрики на Волині, у Смотриші. Розмір інвестицій у нове виробництво становить 40 млн швейцарських франків [2]. В її інвестиційному портфелі є різні проекти, що покривають екологію, оновлення продукції тощо. Яскравим прикладом слідування сучасним тенденціям екологізації виробництва є намір зробити 100 % пакування придатним для вторинного перероблення (з 85 % широко перероблюваного, 13 % призначеного для вторинного перероблення та 2 % непридатного для перероблення). Зараз 98 % пакування Nestlé призначено для вторинного перероблення. З 2018 року компанія скоротила забір води на 21 % на всіх об'єктах, а до 2025 року має наміри досягти нульові викиди парникових газів [3].

В той же час компанія випроваджує інноваційні продукти, розширюючи існуючий асортимент продукції. Серед найпомітніших новинок Nestlé – холодний концентрат кави Nescafé, запуск концентрату еспресо, що дозволяє приготувати преміальну каву в домашніх умовах, додаючи концентрат до молока або води. Ще однією важливою інновацією став вихід на широкий європейський ринок компостованих капсул для кави, які вперше були запуснені у Швейцарії. Згідно зі звітом за першу половину 2024 року, загальний обсяг продажів групи Nestlé зріс на 2,1 %. Найбільший внесок у це зростання зробив сегмент кави [4].

МХП також трансформується у клієнтоорієнтовану, інноваційну компанію. МХП побудував унікальну та ефективну модель циркулярної економіки. В процесі діяльності підприємств групи МХП утворюються органічні відходи, які ефективно використовуються для виробництва «зеленої» енергії на двох біогазових комплексах. Компанія має амбітну ціль – стати вуглецево-нейтральним бізнесом до 2030 року. МХП оголосило конкурс «МНР Innovation lab: Декарбонізація», метою якого є випробування на базі МХП найінноваційніших рішень для мінімізації вуглецевого сліду. Дані проекти мають покрити наступну проблематику: відновлення родючості ґрунтів, удосконалення органічних добрив після біогазового виробництва, інноваційні методи внесення добрив та обробки землі з мінімальним механічним впливом на ґрунт та скороченням викидів парникових газів, використання «зеленого» CO₂ в агронапрямку, інноваційне ресурсозберігаюче та екологічне пакування [5].

Загалом холдинг відкритий до ідей та готових проєктів у трьох напрямках [6]:

– Бізнес-моделі. Нові бізнес-моделі та партнерства пов'язані із досвідом споживача: замовленням, приготуванням, купівлею, доставкою. Актуальні проекти, пов'язані із сучасними трендами роботи готелів, ресторанів, кафе.

– Сервіси. Нові послуги, що покращують клієнтський досвід на всіх етапах.

– Продукти. Нові продуктивні рішення, технології, що задовольнятимуть потреби українців та потенційно будуть комерційно успішними.

Залучення молоді та всіх небайдужих до покращень функціонування бізнесу та збереження навколишнього середовища дає поштовх компаніям реалізовувати інноваційні рішення та ставати більш динамічними та конкурентоспроможними суб'єктами господарювання.

Отже, інноваційна активність є важливим аспектом розвитку компаній харчової промисловості, оскільки вона дозволяє підприємствам адаптуватися до змінюваних умов ринку, підвищувати ефективність виробництва, знижувати витрати, а також задовольняти зростаючі вимоги споживачів щодо якості та безпеки продукції.

Література:

1. Самойленко І. Інновації під час війни: пауза чи ще більше зосередження? *Зерно*. № 3-4. 2022. URL: <https://www.zerno-ua.com/journals/2022/№3-4-2022/innovaczi-pid-chas-vijni-pauza-chi-shhe-bilshe-zoseredzhennya/> (дата звернення: 22.01.2025).

2. Працюємо на розвиток агропродовольчої індустрії України. Як Nestlé завершує рік і що планує в наступному. *Forbes*. 2023. URL: <https://forbes.ua/leadership/pratsyuemo-na-rozvitok-agroprodovolchoi-industrii-ukraini-yak-nestle-zavershue-rik-i-shcho-planue-v-nastupnomu-26122023-17914> (дата звернення: 22.01.2025).

3. Ми прагнемо готувати сніданки й позитивно впливати на навколишній світ. *Nestlé Céréales*. URL: <https://www.nestle-cereals.com/ua/our-promises/better-planet> (дата звернення: 22.01.2025).

4. З вітамінами, женьшенем та додатковим кофеїном: Nestlé активізувала інновації на ринку кави. 2024. *New food*. URL: <https://newfood.ua/2024/08/05/z-vitaminamy-zhenshenem-ta-dodatkovym-kofeynom-nestle-aktyvizovala-innovatsii-na-rynku-kavy/> (дата звернення: 22.01.2025).

5. Зменшимо вуглецевий слід разом! МНП Innovations. URL: <https://mhpinnovation.com> (дата звернення: 22.01.2025).

6. МНП Innovation Lab. *Mind*. URL: <https://mind.ua/education/1313-mhp-innovation-lab> (дата звернення: 22.01.2025).

РОЛЬ ДІДЖИТАЛ-МАРКЕТИНГУ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Дейнега К.В., здобувач ступеня доктор філософії*,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9487-7993>

Соціальне підприємництво відіграє ключову роль у підтримці соціальної стійкості та вирішенні нагальних проблем під час війни. В умовах військових дій традиційні методи ведення бізнесу зазнають значних змін, що вимагає від соціальних підприємств адаптації та впровадження нових підходів, зокрема діджитал-маркетингу. Цифрові технології стають невід'ємною частиною стратегії розвитку підприємств, забезпечуючи ефективну комунікацію з аудиторією та підтримку діяльності в умовах нестабільності.

Однією з ключових переваг діджитал-маркетингу є його здатність забезпечувати оперативну комунікацію та гнучку адаптацію до змін у поведінці споживачів та умовах ринку, що особливо важливо під час війни. Завдяки цифровим каналам комунікації, таким як соціальні мережі та електронна пошта, соціальні підприємства можуть швидко інформувати своїх клієнтів про зміни у роботі, запуск нових продуктів чи послуг, а також реалізацію соціальних ініціатив. Це дозволяє залишатися на зв'язку зі своєю аудиторією навіть у складних умовах.

Ще однією важливою особливістю діджитал-маркетингу є його здатність знижувати витрати на рекламу та водночас підвищувати її ефективність. Використання цифрових платформ дозволяє підприємствам запускати таргетовані маркетингові кампанії, які орієнтовані на конкретну аудиторію. Це сприяє досягненню значно кращих результатів при мінімальних фінансових витратах, що є критично важливим для соціальних підприємств в умовах обмежених ресурсів під час війни [1].

Окрім цього, діджитал-маркетинг відіграє ключову роль у підтримці соціальних ініціатив та залученні спільноти. Соціальні мережі та інші онлайн-канали стають платформою для поширення інформації про соціальні проекти, організації краудфандингових

* Науковий керівник – Чуйко М.М., к.т.н., доцент

кампаній, залучення волонтерів та партнерів. Завдяки таким інструментам підприємства мають можливість об'єднувати людей навколо своїх ініціатив, що сприяє реалізації соціальної місії навіть у складні часи [2].

Таким чином, діджитал-маркетинг забезпечує соціальним підприємствам необхідні інструменти для стійкого розвитку та ефективної роботи в умовах невизначеності, викликаній війною.

Соціальне підприємництво, яке прагне зберегти свою стійкість в умовах війни, може застосовувати низку стратегій діджитал-маркетингу, що дозволяють залишатися ефективними та релевантними.

Однією з основних стратегій є використання соціальних мереж для комунікації та залучення аудиторії. Активна присутність у соціальних мережах дозволяє підприємствам підтримувати зв'язок з клієнтами, інформувати про новини та залучати нових прихильників до своїх соціальних ініціатив. Створення якісного та релевантного контенту сприяє підвищенню лояльності аудиторії та розширенню охоплення [1].

Ще однією важливою стратегією є інвестування в SEO та контент-маркетинг. Оптимізація веб-сайтів та створення корисного контенту допомагає підвищити видимість підприємства в пошукових системах, що сприяє залученню нових клієнтів та партнерів. Регулярне оновлення інформації та публікація статей, блогів чи новин підвищує авторитет підприємства та довіру з боку аудиторії [2].

Ефективним підходом є співпраця з іншими організаціями та волонтерами через цифрові платформи. Використання онлайн-інструментів для координації зусиль з іншими соціальними підприємствами, неурядовими організаціями та волонтерами дозволяє об'єднувати ресурси та ефективніше реалізовувати спільні проекти. Це сприяє розширенню мережі контактів та підвищенню впливу соціальних ініціатив [3].

Крім того, щоб фінансувати свої ініціативи, соціальні підприємства активно використовують краудфандингові платформи. Збір коштів через такі сервіси, як Patreon, GoFundMe чи українські аналоги, дозволяє не лише залучати фінансові ресурси, а й формувати навколо проєктів лояльну спільноту однодумців.

Останнім, але не менш важливим елементом є гнучкість та адаптивність. У нестабільних умовах війни соціальні підприємства повинні постійно переглядати свої маркетингові стратегії, оперативно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та адаптуватися до нових викликів.

Таким чином, впровадження зазначених стратегій діджитал-маркетингу сприяє підвищенню ефективності діяльності соціальних підприємств, забезпечуючи їм можливість підтримувати свою місію навіть у найскладніших обставинах.

Діджитал-маркетинг є важливим інструментом підтримки інноваційного розвитку соціального підприємництва в умовах невизначеності. Використання сучасних цифрових технологій дозволяє забезпечити ефективну комунікацію, залучення ресурсів та розширення соціального впливу навіть у кризових умовах. Однак для досягнення успіху необхідно враховувати виклики, пов'язані з нестабільністю середовища, і впроваджувати гнучкі, адаптивні стратегії.

Література:

1. Витвицька О., Суворова С., Корюгін А. Вплив цифрового маркетингу на розвиток підприємництва в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-66>
2. Обіход С., Матвеев М., Бойко В. Digital-маркетинг в умовах цифровізації сучасних бізнес-процесів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-76>
3. Собко О. Соціальна відповідальність бізнесу та розвиток підприємництва в Україні в умовах війни. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2024. Т. 1, № 13. С. 308-317. DOI: <https://doi.org/10.32750/2024-0130>

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ГНУЧКИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Дейнека В.І. здобувач вищої освіти*,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Лисих І.Ю., здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Актуальність вибору даної тематики зумовлена швидкими змінами в бізнес-середовищах, де підприємства стикаються з постійними викликами адаптації до нових технологій, ринкових умов та конкурентного середовища. Гнучкі організаційні структури стають ключовими для підвищення ефективності управління, прискорення рішень та покращення координації між підрозділами. Однак, разом з

* Науковий керівник – Гацько А.Ф., д.е.н., професор

численними перевагами, такі структури приносять і певні труднощі, як от потреба в значних ресурсах для навчання персоналу, адаптація до змін і ризик розмитої відповідальності. Тому переваги аналізу і викликів є виключно недостатніми для вибору оптимальної організаційної моделі в умовах швидких змін.

У наукових працях В. Шорохова, М. Мартиненко, Л. Полякової, Є. Антипенко, О. Гетьман, І. Сіменко, Н. Костенюк, Т. Халімон, І. Прудникової висвітлені основні аспекти управління розвитком організаційних структур. У їхніх дослідженнях представлені ключові параметри для оцінки якості управління такими структурами, серед яких виділяються: рівень централізації управлінських функцій, гнучкість, адаптивність, ефективність, контрольованість, оперативність, цілеспрямованість [1; 2]. Окрему увагу слід приділити дослідженням О.В. Потьомкіної, яка активно аналізує вплив організаційної структури на ефективність діяльності підприємств. Вона виділяє п'ять типів організаційних структур, здатних адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та відповідати стратегічним цілям підприємства [3].

Забезпечення ефективного управління в сучасних умовах вимагає гнучкості організаційних структур. Традиційні ієрархічні моделі, з їх жорсткою вертикаллю та обмеженою здатністю до швидкої адаптації, можуть виявитися недостатньо ефективними для реагування на динамічні зміни у зовнішньому середовищі. Натомість матричні структури або гнучкі команди здатні швидко реагувати на складні виробничі завдання, що робить їх більш підходящими для сучасних умов бізнесу.

Зміни на ринку, технологічні інновації та нові конкурентні виклики вимагають адаптації підприємств до нових реалій. Організаційні структури повинні бути здатні швидко пристосуватися до нових можливостей та умов, забезпечуючи оперативне управління та реалізацію стратегічних цілей. У таких умовах гнучкість стає ключовою характеристикою не лише управлінських процесів, але й бізнес-процесів.

Крім того, сучасні підприємства потребують розвитку навичок оперативного реагування на зміни, здатності швидко приймати рішення в умовах невизначеності та високої конкуренції. Це також вимагає від лідерів підприємства здатності працювати в умовах дистанційного та колективного управління, коли рішення приймаються не тільки вищим керівництвом, але й на рівні окремих команд або підрозділів, які взаємодіють між собою для досягнення загальних цілей.

Процес проектування нової організаційної структури управління необхідно розглядати як важливу складову стратегії підприємства щодо забезпечення сталого розвитку та інвестиційної привабливості, що досягається шляхом впровадження нових способів об'єднання ресурсів для забезпечення вищого рівня їх використання [4].

Отже, гнучкі організаційні структури залишаються основним інструментом для управління підприємствами в умовах сучасних змін. Вони забезпечують адаптивність, підвищують ефективність і сприяють швидкому реагуванню на зовнішні виклики. Однак, незважаючи на значні переваги, такі структури також мають певні недоліки, які необхідно враховувати при їх впровадженні та управлінні табл.

Таблиця

Основні переваги та недоліки гнучких організаційних структур

Переваги	Недоліки
Швидка адаптація до змін: гнучкі структури можуть швидко реагувати на зміни в ринковому середовищі, технологіях та конкурентному середовищі.	Швидка адаптація до змін: гнучкі структури можуть швидко реагувати на зміни в ринковому середовищі, технологіях та конкурентному середовищі.
Покращена комунікація та співпраця: завдяки інтеграції функціональних та проєктних команд забезпечується рівень взаємодії між підрозділами.	Покращена комунікація та співпраця: завдяки інтеграції функціональних та проєктних команд забезпечується рівень взаємодії між підрозділами.
Інноваційність та творчість: гнучка структура дозволяє зберегти високий рівень інноваційності, даючи командам більшу автономію для розробки нових рішень.	Інноваційність та творчість: гнучка структура дозволяє зберегти високий рівень інноваційності, даючи командам більшу автономію для розробки нових рішень.
Підвищення адаптивності до стратегічних змін: можливість швидко змінювати стратегію або фокус діяльності підприємства у зв'язку зі змінами у зовнішньому середовищі.	Підвищення адаптивності до стратегічних змін: можливість швидко змінювати стратегію або фокус діяльності підприємства у зв'язку зі змінами у зовнішньому середовищі.

Отже, впровадження гнучких організаційних структур є необхідним кроком для підприємств, які прагнуть ефективно реагувати на швидкі зміни в ринковому середовищі. Матричні, проєктні та мережеві моделі можуть значно підвищити адаптивність, інноваційність та оперативність у прийнятих рішеннях, що сприяє збереженню конкурентних переваг. Однак ці структури також мають свої недоліки,

такі як ризик розмиттої відповідальності, нестабільність управлінських процесів та наявність постійної координації, що потребує високих управлінських навичок і значних ресурсів для підтримки.

Література:

1. Петренко С.А. Порівняльний аналіз моделей організаційних структур підприємства. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2010. Вип. 1(3). С. 245-254.

2. Прудникова І.М. Ідентифікація аспектів оцінки і параметрів якості організаційної структури управління підприємством в контексті системно-синергетичного підходу. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 1(52). С. 264-269.

3. Потьомкіна О.В., Дзямудич М.І., Шубала І.В. Стимулювання праці як чинник забезпечення ефективності використання персоналу. *Економічний форум*. 2019. № 1. С. 132-137.

4. Dudnyk E., Sahachko Y., Kraliia V. Planning of the organizational structure of the enterprise management in the conditions of implementation innovative technologies of production and technological changes. *Innovative tools for socio-economic systems' development*. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts. Katowice School of Technology Monograph 25, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2019. P. 25-34. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/8973>

ВИКОРИСТАННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Кишин О.В., кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет
ім. Івана Франка, м. Львів, Україна

Островерх О.М., викладач,
Львівський національний університет
ім. Івана Франка, м. Львів, Україна

Гушак О.М., кандидат економічних наук, доцент,
ЛФ ПВНЗ «Європейський університет», м. Львів, Україна

Інвестиційний клімат – це сукупність економічних, політичних, соціальних та правових умов, які починають приваблювати країни, регіону або галузі для залучення інвестицій. Він показує сприятливість середовища для ведення бізнесу, забезпечення стабільного розвитку підприємств та рівень отримання прибутків для інвесторів.

Основними характеристиками сприятливого інвестиційного клімату є макроекономічна та політична стабільність, правова система, податкове середовище і регулювання бізнесу, фінансові умови та доступ до капіталу, інфраструктура, рівень розвитку людського капіталу, екологічні та соціальні фактори, торговельна політика та міжнародні угоди, корупція та ефективність державного управління.

Стимулювання інвестиційної діяльності необхідно проводити з врахуванням, дослідженням і вивченням світового досвіту. До основних стимулів інвестиційної діяльності в світі відносять: державну підтримку інвестицій, розвиток інноваційної діяльності, амортизаційне стимулювання і податкове стимулювання.

Серед податкових інструментів стимулювання інвестиційної діяльності виокремлюють: пільги на реінвестування, інвестиційні надбавки, податковий кредит, вирахування і звільнення від сплати податків, податкові канікули, спеціальні інвестиційні резерви [1].

На сьогодні динаміка прямих іноземних інвестицій має значні коливання (таблиця).

Таблиця

Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол США

Роки	Прямі іноземні інвестиції в Україну		Прямі іноземні інвестиції з України		Сальдо	
	млн. дол	абс. Δ	млн. дол	абс. Δ	млн. дол	абс. Δ, %
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43,3
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92,7
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236,1
2016	3810	+4268	16	+67	+3794	-1032,2
2017	3692	-118	8	-9	+3684	-2,9
2018	4455	+763	-5	-13	4460	+21,
2019	5860	+1405	648	+653	+5212	16,9
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118,2
2021	6687	+7555	-198	-280	+6885	-824,7
2022	1152	-5535	529	+727	+623	-91,0
2023	4247	+3095	42	-487	+4205	+575,0
2024	3116	-1131	-111	-153	3227	-23,3

Джерело: сформовано на основі [2]

З наведених даних табл. бачимо, що обсяг прямих інвестицій в Україну мали неоднозначну тенденцію. Тільки у 2023 році і склали 4095 млн. доларів і вийшли на довоєнний рівень (2013 р.) Значне зниження спостерігається у 2015 та 2022 роках, що пов'язано з бойовими діями і, як наслідок, нестабільністю в економіці. Коливання рівня прямих іноземних інвестицій в Україні також пов'язані з недостатнім розвитком фінансового і страхового ринків, валютного регулювання, високим рівнем корупції та складністю процесів реєстрації та ліцензування, недоліками побудови національної податкової системи.

Найпоширенішим інструментом стимулювання інвестиційної діяльності є інвестиційний податковий кредит - відстрочення або надання знижки з податку на прибуток від інвестицій у нові технології та інновації. Розмір інвестиційного податкового кредиту встановлюється у відсотках від вартості інвестицій і становить у розвинених країнах від 10-15 % (Канада) до 100 % (США).

Економічно розвинені держави застосовують різноманітні інструменти стимулювання інвестиційної діяльності. Так, у Великобританії це диверсифікація регіональної структури залучення інвестицій, утворення вільних зон з пільговими умовами отримання віз і посвідки реєстрації для іноземних інвесторів та податкові важелі (податкові пільги на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), інвестиційний податковий кредит та прискорені норми амортизації).

У США та Канаді застосовують 20 % податкової знижки на приріст інвестицій за умови, що додаткові інвестиції в НДДКР, на які поширюється пільга, не повинні перевищувати 50 % суми витрат за певний період; французьке законодавство, передбачає що підприємства можуть зменшити суму податку на прибуток на 50 % різниці між величиною інвестицій в НДДКР звітного року і середнім об'ємом інвестицій за два попередні роки. Ця пільга дозволяє підприємствам компенсувати частину витрат на інвестиції з прибутку [3].

Польща застосує наступну систему організаційно-економічних заходів: забезпечення дотримання діючих норм регулювання інвестиційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного середовища в країні для іноземних інвесторів, використання коштів маркетингового «просування» для створення позитивного інвестиційного іміджу держави, система фінансової підтримки інвестицій Польщі, що стосується як інвесторів (у вигляді субсидій) так і місцевих органів влади (допомога в організації (поліпшенні)

регіональної інфраструктури). Системою фінансової підтримки інвестицій Польщі передбачено, що інвестиції повинні забезпечувати впровадження нових технологій, що дозволяють виробляти сучасні та конкурентоспроможні товари (послуги) та відповідають сучасним екологічним вимогам.

Практичний інтерес для України мають особливості регулювання інвестиційної діяльності Угорщини: спрощення процедур реєстрації юридичних осіб, системи одержання необхідних дозволів регулюючих національних органів для здійснення інвестицій; надання неподаткових пільг, зокрема для розвитку депресивних територій, підвищення кваліфікації трудових ресурсів, захисту навколишнього середовища [4].

Для заохочення та стимулювання діяльності іноземних компаній у регіонах, які відстають за своїм економічним розвитком, варто використовувати досвід Німеччини. Держава пропонує такі стимулюючі інструменти, які базуються на скороченні податкових надходжень та не вимагають суттєвих бюджетних витрат (право списання протягом першого року інвестицій на придбання або виробництво основних засобів; надання банківських кредитів для інвестування в основні засоби зі зниженою відсотковою ставкою; компенсація до 23 % витрат на будівництво, розширення виробничих потужностей та проведення раціоналізації або структурної перебудови підприємств).

Досвід успішних структурних перетворень Україна може запозичити також в Іспанії, яка відмовилась від жорсткої регламентації та активного втручання в підприємницьку діяльність. Уряд зосередив зусилля на створенні сприятливих умов для розвитку всіх форм підприємництва, розробленні загальнонаціональної економічної та науково-технічної стратегії, підтримці важливих макроекономічних пропорцій, розвитку науки, освіти та соціального забезпечення [5].

Узагальнюючи досвід зарубіжних країн можна стверджувати, що Україна на сучасному етапі розвитку економіки може використовувати такі напрями щодо покращення інвестиційної діяльності:

- залучення інвестицій в галузі, що сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності національної економіки;
- вибіркове інвестування та державна підтримка підприємств, які потребують оновлення основних фондів та мають значний інноваційний потенціал;
- припинення інвестування депресивних територій та неперспективних підприємств;

- створення рівних умов для інвесторів та стимулювання інвестиційної діяльності через податкові та неподаткові пільги;
- спрямування іноземних інвестицій у виробництво експортних товарів;
- збільшення в обсязі експорту частки готової продукції;
- удосконалення регіональної системи стимулювання інвестиційної діяльності.

Література:

1. Осьмак Д.І. Зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної діяльності підприємств. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2023. № 4(280). С. 36-40. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/782/744>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 29.01.2025).
3. Гоцуляк Г.В. Інвестиційна політика розвинених країн в умовах становлення інноваційної економіки. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3330>
4. Руденко О.А. Особливості регулювання інвестиційних процесів та дослідження інвестиційного потенціалу в постсоціалістичних країнах. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1(33). С. 85-91.
5. Хмелевський М. Зарубіжний досвід залучення іноземних інвестицій як позитивний чинник впливу на економіку України. *Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2013. Вип. 12. С. 328-333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upsal_2013_12_39

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕНЕТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ В ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ

Остапенко Я.О., кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9386-2237>
Даниленко С.В., здобувач вищої освіти,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8478-350X>

Генетичні алгоритми (далі – ГА) є потужним інструментом штучного інтелекту, що базується на принципах природного відбору і генетичних механізмів, які спостерігаються в біологічних системах. Їхній потенціал ефективного вирішення складних завдань оптимізації стає дедалі більш популярним у різних галузях, включаючи управління

бізнесом і розвиток бізнес-моделей. У сучасному конкурентному середовищі бізнес має постійно адаптуватися до швидко змінюваних ринкових умов, що робить ГА важливим інструментом для досягнення ефективності та інновацій.

Бізнес-модель визначає, як організація створює, доставляє й отримує цінність. Оптимізація цих процесів ускладнена динамічністю середовища та численними змінними. Традиційні методи часто не враховують їх взаємодію або повільно адаптуються. Генетичні алгоритми, ефективно досліджуючи великі простори рішень, можуть оптимізувати бізнес-моделі в ціноутворенні, логістиці, маркетингу, управлінні ресурсами та розробці продуктів [1]. За практичний приклад можемо взяти оптимізацію логістики.

Розглянемо задачу оптимізації логістичного маршруту для зменшення витрат. Вхідні дані:

- Кількість складів: 5;
- Кількість точок доставки: 20;
- Вартість перевезення залежить від відстані між пунктами.

Таблиця 1

Початкові дані про відстані між пунктами

Пункт А	Пункт В	Відстань (км)	Вартість (\$/км)	Загальна вартість (\$)
Склад 1	Точка 1	10	2	20
Склад 1	Точка 2	15	2	30
Склад 2	Точка 3	8	3	24

Джерело: авторська розробка

На основі початкових даних в таблиці 1 про відстані, тарифи та загальні витрати можна зробити висновок, що ключовими факторами впливу на логістичні витрати є:

1. Відстань між пунктами. Чим менша відстань між складом і точкою доставки, тим нижчою є загальна вартість транспортування за однакових тарифів. Наприклад, доставка від Складу 1 до Точки 1 (10 км) є дешевішою порівняно з доставкою до Точки 2 (15 км).

2. Тариф за кілометр. Різниця у тарифах значно впливає на загальні витрати. У випадку Складу 2 навіть коротша відстань (8 км) коштує дорожче, ніж перевезення на більшу відстань із Складу 1 через вищу вартість за кілометр (\$ 3 проти \$ 2).

3. Загальна сума витрат. Найнижчою залишається доставка за мінімальної відстані та тарифу, що підкреслює важливість оптимізації не лише маршрутів, а й договірних умов тарифікації з перевізниками.

Генетичний алгоритм для оптимізації логістики дозволив суттєво знизити витрати та покращити перевезення. Алгоритм генерує початкові рішення, обирає найкращі маршрути, комбінує та модифікує їх для оптимального результату. Оптимізація скоротила відстань з 250 до 180 км, зменшила витрати на 28 % (з \$ 500 до \$ 360) і час доставки на 25 % (з 20 до 15 годин). Це підтверджує ефективність ГА у логістиці, допомагаючи бізнесу економити ресурси та підвищувати продуктивність.

Основна перевага ГА полягає у їхній здатності знаходити оптимальні чи близько до оптимальних рішення навіть у складних і нелінійних системах. Алгоритм працює шляхом імітації природного процесу еволюції, використовуючи механізми кодування (генів), відбору, схрещування та мутації. У контексті бізнес-моделей це дозволяє комбінувати різні параметри (наприклад, вартість, якість, пavidкість доставки) і знаходити найкращі комбінації для максимізації прибутку або мінімізації витрат [3].

Застосування генетичних алгоритмів у бізнесі може бути ілюстроване на прикладі оптимізації ланцюгів постачання. Компанії часто стикаються з необхідністю балансувати між витратами на транспортування, часом доставки та ефективністю управління запасами. За допомогою ГА можна моделювати різні сценарії постачання, імітуючи зміни в структурі, витратах чи попиті. Алгоритм знаходить оптимальний набір параметрів, який мінімізує витрати та забезпечує високу якість обслуговування клієнтів [1]. Можливості застосування генетичних алгоритмів для оптимізації ланцюгів постачання відображено в таблиці 2.

Вхідні дані таблиці 2 для генетичного алгоритму базуються на реальних показниках компанії, таких як транспортні витрати, рівень запасів і географія доставки. Алгоритм генерує початкову популяцію рішень, що включають різні маршрути постачання. В кожній ітерації відбуваються схрещування та мутації, створюючи ефективніші варіанти. Після кількох ітерацій алгоритм знаходить оптимальні параметри для мінімізації витрат і покращення обслуговування клієнтів.

Інший приклад – розробка маркетингових стратегій. Використовуючи ГА, можна сегментувати ринок, визначати оптимальні цінові стратегії або аналізувати ефективність рекламних кампаній. Алгоритм дозволяє автоматично знаходити найкращі підходи, аналізуючи великий обсяг даних, включаючи поведінку споживачів, конкурентні дії та макроекономічні чинники [2].

Таблиця 2

Застосування генетичних алгоритмів для оптимізації ланцюгів постачання

Параметр	Опис	Значення / Результат
Цільова функція	Мінімізація витрат на транспортування та зберігання	Загальні витрати скорочено на 15%
Вхідні дані	Відстань, попит, потужності складів, витрати	Наприклад, дані для 5 складів і 20 магазинів
Розмір популяції	Кількість можливих рішень у кожній ітерації	100
Оператори ГА	Схрещування, мутація, селекція	Одноточкове схрещування, мутація 10 %
Обмеження	Макс. товарів на складі, час доставки	Склад № 1: 10,000 од., № 2: 8,000 од.; доставка 12-18 год.
Ітерації алгоритму	Кількість поколінь до оптимального рішення	500
Результат	Оптимальний розподіл товарів	Склад № 1 – магазини 1-5, 9-12; № 2 – 6-8, 13-20
Економія	Зменшення витрат на транспортування	з \$ 50,000 до \$ 42,500 на місяць
Час обчислень	Час роботи алгоритму	2 години (10,000 варіантів)

Джерело: створено автором

Ще одним важливим напрямом є інновації у продуктовому дизайні. Використовуючи ГА, компанії можуть тестувати різні конфігурації продукту, враховуючи переваги цільової аудиторії, виробничі витрати та екологічні фактори. Це дозволяє швидко адаптувати продукт до змінних потреб ринку, забезпечуючи конкурентну перевагу.

Однак, незважаючи на значний потенціал, застосування генетичних алгоритмів має свої виклики. Однією з основних проблем є необхідність великої обчислювальної потужності для обробки складних моделей. Крім того, успіх ГА залежить від правильного налаштування параметрів, таких як розмір популяції, ймовірність мутації та критерії зупинки. Ще одним викликом є ризик отримання локальних оптимумів замість глобальних, особливо у високо розмірних просторах рішень [4].

Підсумовуючи, генетичні алгоритми пропонують перспективний підхід до оптимізації бізнес-моделей у сучасному середовищі, де швидкість адаптації до змін є критичною. Вони

дозволяють компаніям знаходити інноваційні рішення, які відповідають реаліям ринку, забезпечуючи конкурентоспроможність і стійкий розвиток. У майбутньому розвиток обчислювальних потужностей та інтеграція ГА з іншими технологіями, такими як машинне навчання і великі дані, ще більше підвищить їхню ефективність у бізнес-контексті.

Література:

1. Скицько В.І., Третяк Т.Б., Бондарчук Д.В. Використання генетичних алгоритмів у економіко-математичному моделюванні: проблеми, досвід та перспективи. *Економічна наука*. 2022. С. 78-81. URL: <http://www.economy.in.ua>
2. Бажан С.М. Використання генетичних алгоритмів із застосуванням випадкових процесів при розв'язуванні задач оптимізації. *Грааль Наука*. 2023. № 33. С. 253-261. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.10.11.2023.40>
3. Леві А.І., Носко Н.В. Застосування генетичних алгоритмів для оптимізації розміщення технологічних об'єктів. *Новітні інформаційні системи та технології*. 2023. № 5. С. 8. URL: <https://journals.nuppu.edu.ua/mist/article/view/587>
4. Остапенко Я.О. Економіко-математичне моделювання як інструментарій прогнозування: теоретичний аспект. *International Scientific*. (January 29, 2016). Klaipeda: Baltija Publishing, 2016. P. 321-323.

СПРИЯННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВУ ТА СТАРТАПАМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОСТУ ЕКОНОМІКИ

Благой В.В., кандидат економічних наук., доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>

Бочаров М.Т., здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

У сучасному світі підприємництво та стартапи відіграють ключову роль у розвитку економіки. Вони є джерелом інновацій, створення нових робочих місць та економічного зростання. Однак, незважаючи на їхній потенціал, підприємництво та стартапи часто стикаються з численними викликами, такими як обмежений доступ до фінансування, регуляторні бар'єри, недостатня інфраструктура та відсутність необхідних знань і навичок. Ці проблеми можуть значно обмежувати їхній розвиток та вплив на економіку [1].

Сприяння підприємництву та стартапам є одним з ключових напрямків економічної політики багатьох країн. Державні та приватні ініціативи, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, можуть значно сприяти економічному зростанню. Одним з основних аспектів такого сприяння є забезпечення доступу до фінансування. Стартапи часто потребують значних інвестицій для розвитку своїх ідей та виведення продуктів на ринок. Державні програми грантів, субсидій та полегшених кредитів можуть стати важливим джерелом фінансування для молодих компаній.

Крім того, важливою складовою сприяння підприємництву є створення сприятливого регуляторного середовища. Спрощення процедур реєстрації бізнесу, зниження податкового тиску та скасування надмірних бюрократичних бар'єрів можуть значно полегшити життя підприємцям та дозволити їм зосередитися на розвитку свого бізнесу. Наприклад, впровадження онлайн-реєстрації бізнесу та зниження кількості необхідних документів може значно скоротити час та витрати на відкриття нового бізнесу [2].

Інфраструктурна підтримка також відіграє важливу роль у розвитку підприємництва. Доступ до сучасних технологій, інтернету, транспортної інфраструктури та інших ресурсів є необхідною умовою для успішного ведення бізнесу. Державні інвестиції в інфраструктуру можуть значно покращити умови для ведення бізнесу та сприяти його розвитку. Наприклад, розвиток швидкісного інтернету та створення бізнес-інкубаторів та технопарків можуть надати стартапам необхідні ресурси для розвитку та масштабування свого бізнесу.

Освітні програми та навчання також є важливими складовими підтримки підприємництва. Надання підприємцям доступу до необхідних знань та навичок, таких як управління бізнесом, маркетинг, фінансове планування та інші, може значно підвищити їхні шанси на успіх. Державні та приватні освітні ініціативи, такі як тренінги, семінари та менторські програми, можуть стати важливим джерелом підтримки для підприємців. Наприклад, програми наставництва, де досвідчені підприємці діляться своїми знаннями та досвідом з новачками, можуть значно допомогти молодим компаніям уникнути помилок та успішно розвиватися.

Крім того, важливою складовою підтримки підприємництва є створення мережі контактів та співпраці. Участь у бізнес-форумах, конференціях та виставках може надати підприємцям можливість встановити контакти з потенційними партнерами, інвесторами та клієнтами. Державні та приватні організації можуть організовувати такі заходи, надаючи підприємцям платформу для обміну досвідом та встановлення ділових зв'язків [3].

Також важливою складовою підтримки підприємництва є створення сприятливого соціального середовища. Підтримка підприємництва на рівні суспільства, така як позитивне ставлення до підприємців та визнання їхньої ролі в економіці, може значно сприяти розвитку підприємництва. Державні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності про важливість підприємництва та стартапів, можуть допомогти створити позитивний імідж підприємців та заохотити більше людей до зайняття підприємницькою діяльністю.

Сприяння підприємництву та стартапам є важливим аспектом економічної політики, який може значно сприяти економічному зростанню. Забезпечення доступу до фінансування, створення сприятливого регуляторного середовища, інфраструктурна підтримка, освітні програми, створення мережі контактів та співпраці, а також створення сприятливого соціального середовища є ключовими складовими успішного розвитку підприємництва. Державні та приватні ініціативи, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, можуть стати важливим джерелом інновацій, створення нових робочих місць та економічного зростання. Впровадження таких ініціатив може допомогти подолати численні виклики, з якими стикаються підприємці, та сприяти розвитку економіки в цілому [4].

Успішне підприємництво та стартапи можуть стати рушійною силою економічного зростання, створюючи нові робочі місця, стимулюючи інновації та підвищуючи конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Державні та приватні організації повинні працювати разом для створення сприятливих умов для розвитку підприємництва та стартапів, щоб забезпечити сталий економічний розвиток та процвітання суспільства.

Література:

1. Полянська А., Мартинець В. Стартап як середовище сприяння інноваційній діяльності. *Університетські наукові записки*. 2022. № 1-2(85-86). С. 36-50. URL: https://unz.univer.km.ua/article/download/85-86_36-50/pdf/
2. Вахович І.М., Лютак О.М., Ковальчук Н.В. Особливості розвитку інноваційного підприємництва в Україні в сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 8(266). С. 65-73. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/08/08.23_topic_Iryna-M.-Vakhovych-Olena-M.-Liutak-Nadia-V.-Kovalchuk-65-73.pdf
3. Хаустов М.М., Данько А.Т., Бондаренко Д.В., Юрченко О.К. Дослідження екосистем стартапів країн світу для забезпечення їх економічного зростання. *Журнал «Бізнес Інформ»*. 2022. № 8. С. 47-59. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2022-8_0-pages-47_59.pdf

ЗЕЛЕНИЙ БАНКІНГ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ

Коваленко В.В., доктор економічних наук, професор,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2783-186X>

Природа виникнення зеленого банкінгу пов'язана з розвитком таких концепцій як «зелена економіка» та «сталий розвиток». Останні мають бурхливий розвиток в останній час для подолання глобальних екологічних викликів.

В Україні можливості фінансування масштабних екологічних програм є достатньо обмеженими, але не залишаються поза увагою держави. Так, планові обсяги фінансування проєктів відповідно до Ukraine's National Recovery Plan в межах стратегічного імперативу: «Re-build clean and safe environment» складають близько 20 млрд дол. США до 2032 року, що дорівнює лише 2,7 % від загального фінансування проєктів в межах всіх національних програм плану відновлення [1, с. 291].

Вітчизняні банки проявляють активну зацікавленість до зелених ініціатив. Провідні банки активно запроваджують кредитні продукти для реалізації зелених проєктів. Наприклад, деякі банки пропонують кредитування енергоефективних та відновлюваних джерел енергії, зменшення викидів CO₂ у виробництві тощо.

Як відзначає О. Веклич: «...зелений банкінг реалізується двосторонньо: по-перше, як механізм банківського менеджменту, спрямований на зменшення шкоди довкіллю та витрат унаслідок поточної операційної діяльності банків (внутрішній або власний «зелений» банкінг), а по-друге, як механізм надання грошових кредитних ресурсів для стимулювання екологічних проєктів, виробництва «зелених» технологій, екологічних товарів і послуг або для розвитку діяльності зі збереження довкілля» [2].

Другий вид реалізації зеленого банкінгу є складовою частиною економічного механізму екологічного регулювання як потенційний інноваційний інструмент вітчизняної екологічної політики і привертає найбільшу увагу як складова «зелених» фінансів.

До новітніх інструментів надання грошових кредитних ресурсів вітчизняним «зеленим» банкінгом слід віднести: пільгові кредитні ставки для фінансування екологічних проєктів, виробництва «зелених» технологій, екологічних товарів і послуг, придбання екологічно-конструктивного устаткування на умовах лізингу, а також для мобілізації «зелених» приватних інвестицій; пролонгований термін позики для фінансування масштабних інфраструктурних проєктів із захисту довкілля; надання позик, для придбання сертифікатів на викиди забруднювальних речовин; випуск забезпечених активами цінних паперів для фінансування великомасштабних інфраструктурних проєктів, спрямованих на захист; продаж фінансовими установами муніципальних облігацій для фінансування проєктів захисту довкілля (часткова кредитна гарантія для здійснення «зелених» проєктів) [3, с. 312].

На сьогодні найбільш прогресивним вітчизняним банком у цьому напрямку є АТ «Укргазбанк», основними напрямками фінансування ЕКО Банкінгу є:

Приватним клієнтам – кредитування еко-проєктів домогосподарств: кредити на придбання сонячних електростанцій та придбання електромобілей.

Кредитні програми для клієнтів малого та середнього бізнесу: «Зелена» енергетика – відновлювальна енергетика, накопичення енергії, біомаса; енергоефективна модернізація; КГ та комунальні об'єкти; АПК та тваринництво.

Кредитні програми для корпоративного бізнесу – «Зелена» енергетика, енергоефективна модернізація підприємств, промисловість, АПК та тваринництво [4].

Проте, можна виокремити сильні та слабкі сторони зеленого банкінгу (табл.).

Виходячи з вище зазначеного, можна виокремити перешкоди та виклики, а саме: відсутність нормативно-правової бази, низька обізнаність та освіта, відсутність фінансових стимулів.

Ключовими можливостями та перспективами даного напрямку можуть стати: розробка та впровадження нових фінансових інструментів; співпраця з міжнародними організаціями таких як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Європейський банк реконструкції та розвитку; інтеграція ESG критеріїв – інтеграція екологічних, соціальних та управлінських критеріїв у фінансову діяльність банків.

SWOT-аналіз впровадження зеленого банкінгу в Україні

Сильні сторони має позитивний вплив на добробут; є драйвером усіх процесів у діяльності банків; усуває паперову тяганину; фінансуючи програми сонячної та вітрової енергії, банк зменшує викиди вуглецю в навколишнє середовище; економія часу банків і клієнтів впроваджуючи онлайн-послуги.	Слабкі сторони доцільність впровадження зелених технологій недостатньо доведена; існують певні географічні бар'єри для впровадження зелених банківських практик; відсутність знань серед співробітників банків.
Можливості довіра до підприємств, які намагаються стати зеленими; зниження витрат, що дає змогу банкам бути більш успішними; лояльність споживачів, які віддають перевагу зеленому банкінгу; майбутні співробітники вважатимуть за краще працювати в таких зелених організаціях..	Виклики високі операційні витрати; це нова концепція, і клієнтам знадобиться час, щоб її прийняти; потрібні поновлювані та переробні технології, які коштують дорого; початковий процес зародження у багатьох банків вважається головною проблемою зеленого банкінгу.

Джерело: складено авторкою за матеріалами [5, с. 197]

Таким чином, використання міжнародного досвіду щодо створення «зелених» банків може допомогти Україні створити інструмент для фінансування заходів «зеленого» відновлення. Такий банк можуть бути створено у межах Плану відновлення України як банк розвитку та координуючу фінансову установу для повосної відбудови, підтримки «зелених» проєктів, або шляхом уповноваження існуючих державних банків.

Література:

1. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Інноваційні інструменти зеленого фінансування для України. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 291-299. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-51>
2. Веклич О. «Зелений» банкінг: сутність, механізм та інструменти реалізації. *«Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст*: монографія. Київ: Центр Разумкова, 2019. С. 236-251.
3. Кучер А.Ю., Кучер А.В., Тріпілець О.В. Зелений банкінг у системі екологічного менеджменту й ефективного фінансування екопроєктів. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 2. С. 309-324. DOI: <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-2-309>
4. ЕКО-БАНКІНГ. URL: <https://www.ukrgasbank.com/eco> (дата звернення 4.02.2025).
5. Салюк С.В., Барипевська І.В. Зелений банкінг в умовах діджиталізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 60. С. 193-198. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure60-34>

ЗМІСТОВНО-ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Лупак Р.А., доктор економічних наук, професор,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1830-1800>

Савка Є.В., аспірант,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна

Рибалко А.С., здобувач вищої освіти,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна

Інновації дійсно є основою сучасної економіки, адже знання та інновації створюють умови для технологічного прогресу, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та сталого розвитку. Інвестування у інноваційні дослідження і розробки, а також сприяння інноваційно-технологічній співпраці між бізнесом та освітніми установами є ключовими для досягнення економічного зростання.

Інновації є складовою забезпечення економічної безпеки підприємства, які неможливо оцінити без чіткого розуміння ключових понять. Для якісного аналізу та формування ефективних рекомендацій важливо чітко усвідомлювати: (1) поняття інновацій (включаючи їх класифікацію (продуктові, процесні, організаційні тощо), їх стадії життєвого циклу та вплив на конкурентоспроможність); (2) управління впровадженням інновацій (дослідження стратегій, методів та інструментів, які використовуються для забезпечення успішного інтегрування інновацій у діяльність підприємства, яке враховує сучасні виклики та ризики економічної безпеки); (3) механізм інноваційного функціонування (аналіз правового, фінансового та інституційного середовища, яке сприяє впровадженню інновацій, що орієнтується на підвищення рівня економічної безпеки) [1, с. 301-306; 2, с. 17-37]. Якщо розширити дослідження в контексті стану економічної безпеки вітчизняного підприємництва, то важливо врахувати ще й специфічні умови післявоєнного відновлення, зокрема необхідність розвитку високотехнологічних галузей і підтримки малого та середнього бізнесу.

Термін «інновація» є ключовим для аналізу сучасних процесів розвитку підприємницької діяльності та забезпечення її економічної безпеки. Поряд з тим, інновації відіграють фундаментальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності, ефективності управління та стійкого розвитку.

Важливо також зазначити, що у різних галузях науки цей термін може мати специфічні аспекти застосування. Так, в економіці, інновації аналізуються як інструмент модернізації виробництва, стимулювання економічного зростання, підвищення продуктивності праці. Натомість, в управлінні, розглядаються інноваційні методи менеджменту, трансформація організаційних структур та створення адаптивних бізнес-моделей.

Інновації є унікальним інструментом, який дозволяє втілювати зміни в різних аспектах управління процесами забезпечення економічної безпеки підприємства. Такий феномен інновацій є актуальним при розгляді через призму конкуренції, зокрема з точки зору сприйняття інновацій, де реалізація інновацій значною мірою залежить від того, наскільки вони прийнятні та зрозумілі для підприємств, що включає психологічну готовність до змін, рівень довіри до інноваційних процесів, оцінку ризиків та переваг інновацій.

Відомо, що підприємства демонструють різні рівні інноваційної активності, які залежать від їхнього досвіду, мотивації, культури організації та доступу до ресурсів. При цьому, формування інноваційної поведінки в середовищі вирішення завдань забезпечення економічної безпеки передбачає опанування новими підходами та технологіям, стимулювання ініціативності та творчості, впровадження систем мотивації, орієнтованих на підтримку новаторів.

З іншого боку, здатність підприємств до сприйняття та впровадження інновацій значною мірою залежить від когнітивних здібностей менеджменту, таких як: (1) аналітичне мислення, яке дозволяє оцінювати потенціал інновацій; (2) гнучкість мислення, що сприяє адаптації до нових умов; (3) креативність, необхідна для генерації інноваційних ідей. Розгляд інновацій через ці аспекти дозволяє краще розуміти механізми їх впровадження та сприйняття посиленню економічної безпеки, а також визначати, як можна впливати на бізнес-партнерів для прискорення інноваційного розвитку та створення прогнозованого безпечного середовища [3, с. 14-25; 4, с. 346-361].

Таким чином, у сучасній ринковій та глобалізованій економіці інновації не тільки забезпечують економічну безпеку, але й стають основою для тривалого та сталого успіху підприємств, де потребується адаптуватися до постійних шоків і непередбачуваності.

Література:

1. Dmytryk O., Vasylytsiv T., Mulska O., Lupak R., Boiko V., Kunytska-Iliash M., Dubyna M. Financial and economic security and development of priority sectors of the national economy Ukraine: casual nexus empirical. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 2024, no. 4(57), pp. 301-316.

2. Ilyash O., Lupak R., Dzhadan I., Kolishenko R. Assessing Structural Components of Investment and Innovation Provision of Economic Security in the Basic Types of Economic Activity. *Journal of Economy Culture and Society*. 2021, no. 63, pp. 17-37.

3. Ilyash O., Smoliar L., Lupak R., Duliaba N., Dzhadan I., Kohut M., Radov D. Multidimensional analysis and forecasting the relationship between indicators of industrial-technological development and the level of economic security. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2021, no. 5(113), pp. 14-25.

4. Kutsyk P., Lupak R., Shchupakivskyi R., Kachan O., Virt M. Conceptual principles of coordination of sectoral structural changes with the need to ensure the competitiveness of the economy in the conditions of digital transformations. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 2024, no. 2(55), pp. 346-361.

РЕГЕНЕРАТИВНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО АГРОБІЗНЕСУ В ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Білоусько Р.С., здобувач PhD*,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5949-7945>

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Відповідно, для встановлення стратегічних орієнтирів національного розвитку України на період до 2030 року було розпочато процес адаптації Цілей сталого розвитку, які були окреслені в резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 р. [1]. Національні Цілі сталого розвитку (ЦСР), які задекларовані відповідним Указом Президента України [2], стали, насамперед, базою для інтеграції зусиль бізнесу та суспільства, спрямованих на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та відповідальності, а також, раціонального природокористування.

Серед означених ЦСР – подолання голоду та бідності, міцне здоров'я і благополуччя, чиста вода, гідна праця та економічне зростання, відповідальне споживання та виробництво, пом'якшення наслідків зміни клімату, захист екосистем, промисловість, інновації та інфраструктура – прямо чи опосередковано відносяться до розвитку аграрного сектору України, а їх досягнення можливо лише на інноваційних засадах.

* Науковий керівник – Петров В.М., к.е.н., доцент

За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності, яка розраховує та аналізує Глобальний інноваційний індекс за більш, ніж 80-ю складовими, за результатами 2024 року Україна продовжує зниження власних позицій. Так, Україна опустилась на п'ять позицій у порівнянні із минулим роком та посіла у рейтингу 60-те місце. В групі країн із доходами «нижче середнього» наша країна посідає 4-те місце [3]. Серед негативних тенденцій, які, перш за все, пов'язані з триваючою війною можна відмітити падіння показників, пов'язаних з інституціями, людським капіталом і науковими дослідженнями, проблеми в сфері освіти, зменшення припливу прямих іноземних інвестицій, песимізація розвитку інфраструктури. Серед позитивних – тенденція 2014-2024 років свідчить про те, що Україна належить до економік, інноваційний розвиток яких здійснюється випереджальними щодо економічного розвитку темпами, що в свою чергу, дозволяє сподіватися на прискорене повосенне відновлення країни на інноваційній основі.

Враховуючи вищезазначене, ми можемо сказати, що пріоритетом як зараз, так й в повосенні часи повинні стати технології, які пропонуються на ринку інновацій для сільськогосподарського виробництва.

Адаптація інноваційних технологій до клімату України, її ґрунтів, особливостей організації тваринницьких галузей сприятиме пришвидшеному відновленню та сталому розвитку аграрного сектору економіки.

Як приклад, розглянемо технологічні засади регенеративного землеробства та його значення для суб'єктів агробізнесу. Насамперед, визначимо, що регенеративне сільське господарство в цілому об'єднує багато сільськогосподарських практик, метою яких визначено природне підвищення якості ґрунту (відновлення родючості забруднених або виснажених ґрунтів) та які спираються на природні та традиційні методи у землеробстві у всьому світі, а також на сучасні дослідження та інновації у сталому сільському господарстві [4]. Потрібно відмітити, що регенеративне сільське господарство не є тотожним органічному землеробству, пермакультури, агроекологічному землеробству, оскільки передбачає більш ґрунтовний процес інтеграції всієї людської діяльності (включаючи сільське господарство) у навколишнє середовище з урахуванням розвитку природних екосистем. Фермери, які переходять від традиційного землеробства до регенеративного, застосовують низку технологічних прийомів, серед яких: зменшений

обробіток ґрунту (відновлення та збереження структури ґрунту, утримання вологи, дренаж); використання покривних (багаторічних) культур (із подальшим використанням отриманої біомаси для відновлення родючості); зменшення (виключення) використання синтетичних ресурсів (добрива, засоби захисту рослин); використання органічних добрив та оптимальне управління поживними рештками (мульчування органічними матеріалами). Результатом запровадження окреслених технологічних змін є отримання врожаїв, за обсягами, не меншими за застосування звичайних технологій, але значно вищої якості, що стає конкурентною перевагою на ринку аграрної продукції [5].

Потрібно також зазначити, що регенеративне сільське господарство є більш складним в організації та управлінні, але дозволить здійснити перехід суб'єктам агробізнесу до циркулярної економіки [6], сприятиме оптимізації витрат, збільшенню доходів та ощадливому ставленню до ресурсів, навколишнього середовища та досягненню цілей сталого розвитку України.

Література:

1. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf (date of application: February 5, 2025).

2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 05.02.2025).

3. Глобальний інноваційний індекс 2024: як Україна зберігає інноваційний потенціал в умовах війни URL: <https://nipo.gov.ua/hlobalnyi-innovatsijnyi-indeks-24/> (дата звернення: 01.02.2025).

4. Що таке регенеративне сільське господарство. URL: <http://eco-ukraine.com.ua/hrunty/143-shcho-take-reheneratyvne-silске-hospodarstvo.html> (дата звернення: 01.02.2025).

5. Білоусько Т.Ю., Білоусько Р.С., Химич О.В. Оцінка впливу інноваційних технологій на ефективність ринкової конкуренції в Україні. *Здобутки економіки: перспективи та інновацій.* 2024. № 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13268380>

6. Білоусько Т. Циркулярна економіка в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економіка та суспільство.* 2024 № 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-52>

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Букреева А.О., здобувачка вищої освіти*,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
Клименко Д.Р., здобувач вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
Лумей В.Б., здобувач вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

У вельми складних умовах глобальних ринкових трансформацій, посилення конкурентної боротьби та широкомасштабної цифровізації усіх сфер людської діяльності, підприємствам, із метою підвищення своєї ефективності та конкурентоспроможності, необхідно шукати якісно нові управлінські підходи. Менеджмент, що реалізується на інноваційній основі передбачає використання сучасних технологій, новітніх методів організації праці та управління персоналом, а також застосування гнучких бізнес моделей [1]. Ключовими інноваційними підходами до управління підприємством, що сприяють підвищенню його ефективності, на сьогодні є наступні:

1. Цифровізація, як один із найпотужніших драйверів ефективного управління, що включає автоматизацію бізнес-процесів, застосування великих даних (Big Data) для аналізу ринку та клієнтської поведінки, а також використання штучного інтелекту (AI) для прогнозування трендів і прийняття виважених рішень. Зокрема, CRM-системи (Customer Relationship Management) дозволяють ефективніше управляти відносинами з клієнтами, персоналізувати послуги та швидше реагувати на запити, а ERP-системи (Enterprise Resource Planning) інтегрують усі бізнес-процеси підприємства в єдину інформаційну платформу, що значно покращує координацію між підрозділами та знижує рівень витрат.

2. Традиційні жорсткі структури управління поволі поступаються місцем гнучким підходам, таким як Agile та Lean. Agile-управління передбачає адаптивність до змін, використання коротких ітерацій у проєктній діяльності та активну взаємодію усіх учасників процесу. Методологія Lean, при цьому, спрямована на усунення непотрібних витрат, підвищення продуктивності та оптимізацію робочих процесів.

* Науковий керівник – Грідін О.В., к.е.н., доцент

Організації, які впроваджують зазначені та подібні до них підходи, швидше адаптуються до ринкових змін, ефективніше керують ресурсами та підвищують мотивацію співробітників, залучаючи їх до процесу прийняття рішень.

3. Управління на основі даних (Data-Driven Management). У сучасних умовах бізнесові рішення все частіше приймаються на основі аналізу даних. Використання аналітичних платформ дозволяє підприємствам оцінювати ефективність своїх дій, прогнозувати попит на продукцію, а також виявляти слабкі місця в операційних процесах. Наприклад, ритейл-компанії активно використовують аналіз споживчих даних для персоналізації пропозицій та підвищення продажів, а виробничі підприємства застосовують IoT-рішення (Інтернет речей) для моніторингу обладнання та оптимізації виробничих процесів.

4. Застосування інноваційних підходів до управління персоналом, зокрема: гейміфікація (ігрові механіки для мотивації працівників та підвищення їхньої залученості); гнучкі моделі зайнятості (віддалена робота, гнучкий графік та проєктна зайнятість); корпоративні платформи навчання (e-learning-системи для підвищення кваліфікації працівників) тощо. З практичного досвіду відомо, що організації які впроваджують сучасні підходи до управління персоналом, мають нижчий рівень плинності кадрів і вищий рівень задоволеності працівників [4].

5. Приділення підприємствами посиленої уваги екологічній та соціальній відповідальності. Впровадження принципів сталого розвитку дозволяє не лише зменшити негативний вплив на довкілля, а й покращити імідж організації серед клієнтів та партнерів. Сучасні підприємства використовують зелені технології, мінімізують відходи виробництва та переходять на альтернативні джерела енергії. Крім того, вони активно беруть участь у соціальних проєктах, що позитивно впливає на їхню репутацію.

У сучасному світі новітні технології змінюють підходи до управління бізнес-процесами, підвищуючи їх ефективність та стають рушійною силою трансформації бізнесу, забезпечуючи швидкість, гнучкість і продуктивність на рівнях, які раніше були недостижними.

Одним із головних чинників впливу технологій на бізнес-процеси є автоматизація. Використання роботизованих систем (RPA), CRM-систем для управління клієнтами та ERP-систем для інтеграції бізнес-процесів дозволяє організаціям скорочувати витрати часу та ресурсів. Натомість розвиток великих даних (Big Data) дозволяє збирати

та аналізувати величезні масиви інформації. Завдяки штучному інтелекту та машинному навчанню бізнес отримує можливість прогнозувати зміни попиту, оптимізувати постачання, аналізувати поведінку споживачів і розробляти ефективні маркетингові стратегії. Перехід організацій до застосування хмарних технологій значно змінив спосіб організації робочого процесу. Використання таких платформ як Amazon Web Services (AWS) чи Google Cloud дозволяє зберігати дані та керувати бізнесом віддалено, що підвищує гнучкість та адаптивність організацій до змін ринку. У сфері виробництва та логістики Інтернет речей (IoT) відіграє ключову роль. Завдяки встановленим датчикам, що відстежують стан обладнання, можливо передбачити несправності й уникати простоїв. У сільському господарстві IoT дозволяє контролювати стан ґрунтів та оптимізувати використання ресурсів. Зі зростанням цифровізації бізнесу питання кібербезпеки набуває критичного значення. Використання блокчейну, багатофакторної аутентифікації та систем штучного інтелекту для виявлення загроз допомагає захистити дані від кіберзлочинців.

Безумовно, впровадження інновацій є ключовим чинником розвитку сучасного бізнесу. У той же час цей процес супроводжується численними ризиками та обмеженнями, які можуть завадити успішній реалізації інновацій. До основних із них можемо віднести [2-3; 5]:

- значні фінансові ризики, адже розробка та впровадження інновацій потребує значних грошових вливань. Не всі організації мають достатньо вільних коштів, щоб забезпечити стабільне фінансування нових технологій, продуктів або послуг. Крім того, інвестиції в інновації завжди пов'язані із невизначеністю, оскільки не можна гарантувати повернення вкладених коштів;

- наявність істотних технологічних обмежень, оскільки сучасні інноваційні рішення вимагають складної технічної інфраструктури та можуть бути несумісними з існуючими системами. Інколи підприємствам доводиться повністю оновлювати свої технологічні платформи, що є дорогим вартісним та вельми трудомістким процесом;

- активний супротив змінам з боку персоналу, який виникає внаслідок того, що інновації часто змінюють звичні бізнес-процеси та потребують від співробітників оволодіння новими навичками. Опір персоналу, спричинений побоюванням втрати роботи або необхідністю адаптації до нових умов, також може стати значною перешкодою. Внаслідок цього, без належної комунікації зі співробітниками та їх відповідної мотивації ефективно впровадження інновацій буде ускладнене;

– нестабільність ринку та жорстка конкуренція. Швидкі зміни у ринковому середовищі спроможні зробити інновацію нерелевантною ще до її повноцінного впровадження. Крім того, конкуренти можуть запропонувати більш досконалі рішення або ж скопіювати інновацію, що знизить її унікальність;

– значні правові та регуляторні обмеження, адже будь-які нововведення повинні відповідати чинному законодавству та стандартам. В окремих галузях, зокрема таких як медицина, фармацевтика чи фінанси, отримання дозволів на впровадження інновацій є вельми тривалим і складним процесом;

– наявність культурних та соціальних бар'єрів, оскільки не усі інноваційні стратегії знаходять підтримку у суспільстві через відмінності в менталітеті, традиціях або етичних нормах населення країни, окремого регіону чи місцевості. Наприклад, нові методи ведення бізнесу або технології, які негативно впливають на екологію, дуже часто зустрічають вкрай негативну реакцію громадськості.

Висновки. Застосування інноваційних підходів є необхідністю для організацій, які прагнуть розвиватися та залишатися успішними у довгостроковій перспективі. Інноваційні підходи до управління підприємством дозволяють підвищити ефективність роботи, оптимізувати бізнес-процеси та забезпечити конкурентні переваги. Використання цифрових технологій, гнучких методів управління, аналізу даних, сучасних практик роботи з персоналом та принципів сталого розвитку дає змогу підприємствам швидше адаптуватися до ринкових змін і досягати стратегічних цілей. Однак, технологічний прогрес вимагає від бізнесу не лише інвестицій у цифровізацію, а й адаптації до нових умов, що визначатимуть його конкурентоспроможність у майбутньому. Попри значні переваги, інноваційні стратегії супроводжуються значними ризиками, які можуть завдати їхній успішній реалізації. Успіх інноваційного розвитку залежить від ретельного аналізу потенційних загроз, стратегічного планування, відповідної підготовки персоналу та адаптації до змін у ринковому середовищі. Лише комплексний підхід дозволить подолати усі обмеження та отримати максимальні переваги від впровадження інновацій.

Література:

1. Zaika S., Hridin O., Zaika O. Innovations in sustainable agricultural development: trends, issues, perspectives. *Електронний журнал «Економіка та суспільство»*. 2023. Вип. 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-69>
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2582/2500>

2. Безус А.М., Чуйок М.Г. Стратегія підвищення інноваційної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/45.pdf

3. Грабчук І., Бугайчук В., Аляб'єва В. Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-84> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1861/1793>

4. Грідін О.В. Загальні тенденції та характерні аспекти digital-трансформації сфери HR-менеджменту. *Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління»*. 2023. № 3 (40). С. 10-18. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.40-2> URL: http://easterneurope-ebm.in.ua/journal/40_2023/4.pdf

5. Грідін О.В. Ключові проблеми формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку аграрної сфери економіки та шляхи їх вирішення. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 2. С. 11-20. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-2-2> URL: http://apie.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/apie_2019_r02_a02.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Залевський Ю.О., аспірант,

Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна

Минів Р.М., кандидат економічних наук, доцент,

Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна

Одним із чинників економічного та інноваційного розвитку країни є ефективна інвестиційна діяльність, яка сприяє забезпеченню високих темпів економічного зростання та підвищенню добробуту суспільства. Його ефективність впливає на перспективи функціонування країни в цілому та є рушійною силою економічного розвитку та виходу з кризи. Агропромисловий комплекс у цілому та його основна складова – аграрне виробництво – є галузями, що формують економічну систему будь-якої країни, формуючи продовольчу, а отже, національну безпеку та незалежність країни. Тому питання стану та динаміки інвестиційних процесів розвитку аграрних підприємств є особливо актуальними.

Наявність на сьогодні достатньої кількості різних форм власності та господарювання в аграрному секторі ускладнює механізм фінансового інвестування підприємств відповідного профілю. Це також впливає на інвестиційні процеси в агросекторі. Тому на різних етапах інтеграції визначаються критерії вибору перспективних напрямів фінансового забезпечення виробничих, переробних і сервісних підрозділів. На сьогодні зростання інвестицій є однією з головних умов задоволення попиту на високі технології, що визначається необхідністю інтенсивного розвитку аграрних підприємств.

Інвестиції в цей сектор здатні вирішити такі ключові завдання економічного розвитку країни: підтримання та сприяння загальному економічному зростанню; підтримання екологічної безпеки; довгострокове зниження рівня бідності.

Стимулом для розвитку нових інноваційних технологій можуть стати стабільні інвестиції в аграрне виробництво, оскільки аграрний сектор тісно переплетений з хімічним, енергетичним та іншими секторами національної економіки. Інвестиції в аграрні підприємства також захищені від деяких важливих інвестиційних ризиків, таких як коливання цін на кінцеву аграрну продукцію, коливання попиту тощо.

Основними чинниками, що негативно впливають на інвестиційний клімат та визначають високу ризикованість інвестування в українське аграрне виробництво є: тривалість і непослідовність ринкових реформ; економічна та військово-політична нестабільність; недосконала фінансово-кредитна й податкова система; низький рівень розвитку. Водночас в Україні є кілька факторів, які приваблюють інвесторів — це великий ринок, низька вартість робочої сили, вигідне географічне розташування та сприятливі кліматичні умови. На сьогоднішній день для аграрних підприємств нашої країни важливо підвищити їх конкурентоспроможність і тим самим збільшити обсяги інвестицій.

Війна внесла суттєві корективи як у розвиток сільського господарства, так і в здійснення інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Зменшення обсягів інвестування пов'язане передусім із скороченням виробничого потенціалу на окупованих та прифронтових територіях. Окрім того, аграрні підприємства інших регіонів унаслідок воєнних дій зазнали певних виробничих та економічних труднощів, які знизили їхні інвестиційні можливості. У майбутньому потреби аграрних підприємств України в інвестиційних ресурсах суттєво зростуть. Аграрні підприємства потребуватимуть додаткових коштів для відновлення зруйнованих унаслідок бойових дій майнових комплексів, поновлення розграбованого машинно-тракторного парку, відновлення транспортної логістики та зберігальних потужностей [3, с. 83].

На основі проведеного аналізу визначено основні фінансово-економічні проблеми залучення інвестицій в аграрні підприємства, вирішення яких потребує: удосконалення інвестиційної політики держави шляхом посилення ролі інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та вдосконалення механізмів її реалізації; покращення умов для залучення іноземних інвестицій в агропромислове виробництво та розвиток села; удосконалення механізмів державної інвестиційної підтримки аграрних підприємств шляхом недопущення необґрунтованого виділення та нецільового використання коштів, збільшення обсягів фінансування інвестицій у розвиток бюджетних організацій сільської місцевості до рівня їх потреб; створення механізму підтримки інвестицій в особисті селянські господарства; створення умов для пріоритетного розвитку тваринництва за рахунок коштів державного бюджету, кредитів та капіталу інвесторів; забезпечення стабілізації та посилення ролі кредитного механізму у створенні джерел фінансування інвестицій у сільське господарство; усунення перешкод для іноземних інвесторів у сільському господарстві з дотриманням національних інтересів; надання депресивним сільським територіям статусу території першочергового розвитку, що за законом надає перевагу інвесторам; підвищення рівня захисту прав інвесторів та власників землі та нерухомого майна; здійснення заходів щодо забезпечення фінансування розвитку матеріально-технічної бази науково-дослідних установ агропромислового комплексу в обсязі не менше 6% вартості їх основних засобів.

Відомо, що стабільна фінансова безпека аграрних підприємств безпосередньо пов'язана з їх інвестиційною привабливістю.

Для порівняльного оцінювання привабливості проєктів аграрних підприємств доцільно визначати окремі показники ефективності: прибуток у розрахунку на 1 грн капіталовкладень (відносний прибуток) - величина, обернена до терміну окупності, що характеризує віддачу в розрахунку на 1 грн вкладених коштів. Цей показник враховує роль власних коштів або коштів інших інвесторів на повторній основі при будівництві (реконструкції) підприємства; імовірність збуту всієї виробленої продукції – установлює доцільність будівництва або реконструкції об'єкта в цілому (якщо ймовірність збуту продукції буде невисока, то вкладення коштів в будівництво є недоцільним); час введення об'єкта в дію – визначає термін, після якого почнеться віддача від вкладених у проєкт коштів. Чим коротший цей термін, тим швидше почнуть повертатися вкладені кошти, підвищиться платоспроможність

підприємства; імовірність повного використання проектних потужностей – показує доцільність використання інвестованих коштів: якщо ймовірність повного використання потужностей підприємства мала, наприклад через недостатнє постачання сировини або труднощі зі збутом продукції, то капіталовкладення в незавантажені потужності не будуть давати ефекту; кількість новостворених робочих місць – характеризує соціальну значущість проекту (можливість створення додаткових робочих місць буде сприяти вирішенню проблеми зайнятості населення). Більш коректним буде розрахунок цього критерію у відносному вираженні, наприклад у вигляді відношення кількості створених робочих місць до загальної чисельності працюючих на підприємстві [2, с. 219].

Для підвищення інвестиційної привабливості необхідно збільшити прибутковість інвестицій, при цьому ризики не повинні перевищувати допустимих меж. Відомо, що інвестиційні ризики визначаються невизначеністю та ймовірними результатами, а в інвестиційній діяльності важливу роль відіграє порівняння типів прямих і портфельних інвестицій щодо ліквідності, ризику та критеріїв ефективності.

Лідерами серед капіталовкладень в аграрному секторі України є традиційне зернове, олійне, птахівництво та скотарство. Але є й інші не менш перспективні сфери, в які інвестори починають активно розвивати.

1. Вирощування нішевих культур з експортною спрямованістю. Це включає в себе вирощування ягід, горіхів і бобових, їстівних трав і спецій, органічне тваринництво і бджільництво, аквакультуру і рибництво. Вони мають високу рентабельність (в середньому 50-100 %) і окупаються протягом 3-5 років. Найбільша додана вартість – 15-30 % плюса до рентабельності – створюється при глибокій переробці сільськогосподарської продукції.

2. Високотехнологічні agtech проекти. Оскільки промисловість швидко розвивається, споживання обмежених ресурсів зростає, а клімат змінюється, сільськогосподарська галузь гостро потребує інновацій. Тому на ринку є попит на компанії, які вдосконалюють біотехнології, розробляють програмне забезпечення та впроваджують Інтернет речей, виробляють роботизоване та механізоване обладнання, вдосконалюють логістику, досліджують нові сільськогосподарські системи (наприклад, вирощування мікроорганізмів) або канали розподілу (наприклад, агробізнес), як напр. як ринок.

3. Зелена енергетика. Ця тенденція в аграрному бізнесі стрімко розвивається останніми роками. Компанії інвестують у сонячну та вітрову енергетику, будують біогазові установки, виробляють біопаливо у вигляді брикетів і пелет. Така продукція досить ліквідна і її вартість постійно зростає, на відміну від аналогічної продукції в рослинництві та тваринництві, де спостерігаються сезонні коливання цін [1].

Література:

1. Інвестиції в агробізнес. Три перспективні напрямки для капіталовкладень. URL: <https://biz.nv.ua/markets/investicii-v-ukraine-vygodno-li-investirovat-v-agrobiznes-sovety-eksperta-50198963.html> (дата звернення: 05.02.2025).

2. Минів Р.М. Особливості аналізу та оцінки інвестиційної привабливості аграрних підприємств. URL: https://lvet.edu.ua/images/step/2024/10/18/11/Myniv_Roman.pdf (дата звернення: 05.02.2025).

3. Райтер Н., Мацьків Г. Аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Аграрна економіка*. 2024. Т. 17, № 2. С. 73-84.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА СТАНДАРТИ ЯКОСТІ: МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Лисенко С.М., PhD здобувач,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3720-5285>

Маковоз О.С., доктор економічних наук, професор,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8728-1500>

Цифрова трансформація виступає каталізатором змін традиційних підходів до управління бізнес-процесами на сучасному підприємстві. У сучасному глобалізованому світі компанії стикаються з викликами необхідності швидких змін на ринку, необхідністю підвищення ефективності та адаптації до нових реалій. Управління бізнес-процесами є ключовим елементом зазначених змін, оскільки забезпечує координацію операційної діяльності, оптимізацію ресурсів

та підвищення конкурентоспроможності. Водночас цифровізація дозволяє не лише автоматизувати процеси, а й зробити їх гнучкішими, адаптивнішими та стійкішими до зовнішніх ризиків, що особливо важливо в контексті сталого розвитку [1].

Стандарти менеджменту якості відіграють центральну роль у впровадженні цифрових технологій, оскільки вони забезпечують узгодженість, ефективність і безпеку модернізованих бізнес-процесів. Використання управлінських стандартів, таких як ISO 9001:2015, ITIL, Lean, Six Sigma, забезпечує своєчасне усунення недоліків, підвищенню продуктивності та зниженню ризиків, пов'язаних із цифровізацією. Одним із ключових напрямів модернізації є впровадження автоматизованих систем управління бізнес-процесами (BPM), що дозволяють забезпечити прозорість, ефективність і швидкість виконання операцій. Це включає використання RPA (Robotic Process Automation), яке усуває людський фактор у рутинних завданнях, ERP-систем, що сприяють інтеграції всіх функціональних напрямів компанії, та аналітики великих даних (Big Data, AI), яка допомагає оптимізувати процеси та приймати обґрунтовані рішення [2].

Модернізація бізнес-процесів через цифрову трансформацію спрямована на підвищення ефективності підприємств за рахунок впровадження нових підходів до управління ресурсами, використання прогнозної аналітики та покращення взаємодії між структурними підрозділами. Впровадження цифрових двійників (Digital Twins) дозволяє створювати віртуальні моделі бізнес-процесів, що дає змогу аналізувати їхню ефективність у режимі реального часу та виявляти можливі вузькі місця ще до їхньої появи. Використання хмарних технологій сприяє підвищенню гнучкості, масштабованості та безпеки збереження даних, що є критично важливим у контексті управління ризиками [3]. Проте, модернізація управління бізнес-процесами в умовах цифрової трансформації супроводжується низкою викликів:

- це високі початкові витрати, пов'язані з необхідністю закупівлі нового програмного забезпечення, оновлення апаратної інфраструктури та навчання персоналу;
- складність інтеграції нових технологій у вже існуючі процеси, що потребує розробки детального плану впровадження;
- проблема кібербезпеки, яка стає все більш актуальною з огляду на зростання кількості кібератак та витоків даних.

Для подолання цих викликів компаніям необхідно впроваджувати Zero Trust Security, блокчейн-рішення для забезпечення прозорості операцій, а також активніше використовувати AI для виявлення загроз [4].

Незважаючи на труднощі, цифрова трансформація управління бізнес-процесами надає суттєві переваги. Вона дозволяє знижувати операційні витрати за рахунок автоматизації процесів, підвищувати швидкість прийняття рішень завдяки аналізу великих масивів даних та забезпечувати відповідність міжнародним стандартам якості. Крім того, цифровізація сприяє досягненню цілей сталого розвитку через зменшення викидів CO₂, оптимізацію використання ресурсів та мінімізацію екологічного сліду компаній [5]. Використання IoT у виробничих процесах дозволяє здійснювати моніторинг енергоспоживання в режимі реального часу, що дає можливість зменшувати витрати на електроенергію та мінімізувати шкідливий вплив на довкілля.

Результати досліджень [1-5] свідчать, що компанії, які впроваджують цифрову трансформацію у поєднанні зі стандартами якості, демонструють підвищення продуктивності на 20-30 %, скорочення витрат на 25-40 % та зростання задоволеності клієнтів на 15-20 % [6]. Впровадження BPM та Lean-методологій дозволяє скоротити середній час виконання бізнес-операцій на 35 %, а використання AI-аналітики знижує ризики невірних управлінських рішень на 50 %.

Оскільки цифрова трансформація є багаторівневим процесом, для її ефективного впровадження розроблено модель (рис.), яка складається з чотирьох рівнів. Перший рівень – вхідні фактори, що визначають передумови цифрової трансформації, включаючи ринкові виклики, міжнародні стандарти, технологічні рішення та цілі сталого розвитку. Основними драйверами є зростаюча конкуренція, необхідність швидкої адаптації до змін та оптимізація ресурсів. Другий рівень – етапи цифрової трансформації, які охоплюють реінжиніринг бізнес-процесів, автоматизацію за допомогою RPA, BPM та ERP-рішень, використання AI-аналітики для стратегічного планування та інтеграцію міжнародних стандартів якості для покращення ефективності управління. Третій рівень – управління бізнес-процесами (BPM), що забезпечує контроль, оптимізацію та адаптивність процесів відповідно до стратегічних цілей компанії. Використання гнучких методологій (Agile, DevOps, Lean, Six Sigma) сприяє підвищенню продуктивності та стабільності бізнесу. Останній рівень – очікувані результати, що демонструють переваги впровадження цифрових технологій: підвищення ефективності через автоматизацію, зниження витрат, покращення якості продукції завдяки AI-аналітиці та забезпечення сталого розвитку шляхом інтеграції екологічних.

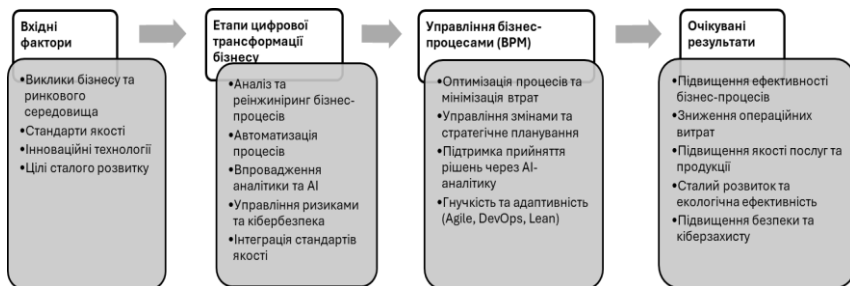

Рис. Модель цифрової трансформації та стандартів менеджменту якості у модернізації управління бізнес-процесами

Джерело: авторська розробка

Модернізація управління бізнес-процесами через цифрову трансформацію та стандарти якості є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку підприємств у сучасному динамічному середовищі. Поєднання передових технологій, таких як AI, IoT, Big Data та блокчейн, з методами процесного управління сприяє зниженню витрат, підвищенню продуктивності та ефективному використанню ресурсів. Впровадження стандартів якості гарантує стабільність і безпеку процесів, що є критично важливим у цифрову епоху. Успішна реалізація цифрової трансформації дозволяє компаніям не лише підвищувати свою конкурентоспроможність, а й робити внесок у сталий розвиток суспільства, зменшуючи негативний вплив на довкілля та створюючи інноваційні, гнучкі моделі бізнесу. Запропонована модель демонструє структурований підхід до впровадження цифрових технологій у бізнес, що дозволяє зменшити ризики трансформації та досягти максимальних результатів.

Література:

1. OECD. Підвищення стійкості шляхом прискорення цифрової трансформації бізнесу в Україні. OECD Publishing, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1787/5d9e86a7-uk>
2. Лисенко С.М. Синергія стандартів якості з цілями сталого розвитку для управління цифровою трансформацією бізнес-процесів ІТ-компаній. *Ефективна економіка*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.95>
3. Томах В.В., Сігасва Т.Є., Мартиненко М.В. Цифрова трансформація управління підприємствами України у контексті сталого розвитку. *Академічні візії*. 2023. Вип. 18. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7840221>

4. Прохорова В.В., Юхман Я.В., Янчак Ю.О. Управління трансформацією підприємств на основі цифрової когерентності. *Бізнес Інформ*. 2024. № 6. С. 104-111. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-6-104-111>

5. Іонін Є., Присіч А. Цифрова трансформація в управлінні компаніями: Україна на шляху до конкурентоспроможності. *Економічний аналіз*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.429>

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВ

Ловкайтес В.С., аспірант*,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Цифрова трансформація стала невід’ємною складовою сучасного бізнес-середовища, докорінно змінюючи підходи до стратегічного менеджменту підприємств. Вона охоплює впровадження новітніх цифрових технологій, таких як штучний інтелект (ШІ), великі дані (Big Data), Інтернет речей (IoT), хмарні технології та блокчейн, з метою оптимізації процесів, підвищення ефективності та створення конкурентних переваг [1].

Вплив цифрової трансформації на стратегічний менеджмент [2]:

1. Реорганізація бізнес-моделей. Цифрова трансформація сприяє створенню нових бізнес-моделей, які ґрунтуються на використанні даних та автоматизації. Наприклад, перехід від традиційних каналів збуту до електронної комерції дозволяє підприємствам досягати глобальних ринків з мінімальними витратами.

2. Зміна підходів до прийняття рішень. Завдяки аналітиці великих даних керівники отримують змогу швидше й точніше приймати стратегічні рішення. Прогнозна аналітика дозволяє оцінювати ризики, визначати потенційні можливості та розробляти довгострокові стратегії розвитку.

3. Орієнтація на клієнта. Цифрові інструменти, такі як CRM-системи та платформи управління взаємодією з клієнтами, дозволяють отримувати глибокий аналіз поведінки споживачів. Це забезпечує персоналізацію продуктів і послуг, що сприяє підвищенню задоволеності клієнтів.

4. Роль інновацій у стратегії. Інновації стають ключовим фактором успіху. Підприємства інвестують у цифрові стартапи, створюють внутрішні інноваційні центри або співпрацюють з технологічними компаніями для впровадження нових технологій.

* Науковий керівник – Харчевнікова А.С., к.е.н., доцент

5. Автоматизація бізнес-процесів. Завдяки використанню ІІ, робототехніки та автоматизованих систем підприємства оптимізують виробничі, логістичні та управлінські процеси. Це дозволяє скоротити витрати та підвищити продуктивність.

6. Кібербезпека як стратегічний пріоритет. З розвитком цифрових технологій збільшується кількість кіберзагроз. Тому стратегічний менеджмент включає розробку заходів для забезпечення інформаційної безпеки та захисту даних.

У сучасному бізнес-середовищі хмарні технології (cloud computing) та штучний інтелект (ІІ) докорінно змінюють підходи до стратегічного менеджменту. Вони стають ключовими інструментами для створення конкурентних переваг, підвищення ефективності операцій та прийняття інноваційних рішень. Особливості впливу хмарних технологій на стратегічний менеджмент [3]:

1. Оптимізація операційної діяльності. Хмарні технології дозволяють підприємствам зберігати, обробляти та аналізувати дані в режимі реального часу. Це забезпечує гнучкість у доступі до інформації та значно зменшує витрати на інфраструктуру. Наприклад, компанії можуть масштабувати свої обчислювальні ресурси відповідно до потреб, уникаючи великих капіталовкладень.

2. Підтримка віддаленої роботи. З поширенням дистанційної роботи хмарні сервіси, такі як Microsoft Azure, Google Workspace або AWS, стали критично важливими. Вони забезпечують співробітників доступом до корпоративних ресурсів, сприяють забезпечення оперативності та підвищують продуктивність навіть за умов географічної розпорошеності команди.

3. Безпека та резервування даних. Хмарні рішення забезпечують високий рівень кібербезпеки та автоматичне резервування даних. Це мінімізує ризики втрати інформації та дозволяє підприємствам швидко відновлюватися після збоїв або атак.

4. Прискорення інновацій. Завдяки хмарним платформам підприємства можуть швидше тестувати та впроваджувати нові продукти. Наприклад, платформи PaaS (Platform as a Service) надають інструменти для розробки та розгортання додатків без необхідності створення власної інфраструктури.

Роль штучного інтелекту у стратегічному менеджменті:

1. Прийняття рішень на основі даних. ІІ аналізує великі обсяги даних (Big Data) для виявлення трендів, ризиків та можливостей. Це дає змогу керівникам приймати більш обґрунтовані рішення. Наприклад, прогностичні моделі допомагають планувати попит на продукцію або оцінювати вплив економічних змін на бізнес.

2. Автоматизація бізнес-процесів. Завдяки використанню алгоритмів машинного навчання підприємства автоматизують рутинні операції, такі як обробка замовлень, управління ланцюгами постачання або підтримка клієнтів через чат-ботів. Це дозволяє оптимізувати ресурси та зосередитися на стратегічних задачах.

3. Покращення клієнтоорієнтованості. ШІ допомагає підприємствам краще розуміти потреби клієнтів через аналіз поведінки, персоналізацію пропозицій та прогнозування попиту. Наприклад, інтернет-магазини використовують алгоритми рекомендацій для збільшення продажів.

4. Інновації у продуктах і послугах. Штучний інтелект сприяє розробці нових продуктів, таких як розумні пристрої, адаптивні системи або прогнозувальні сервіси. Це дозволяє підприємствам залишатися конкурентоспроможними та задовольняти зростаючі потреби ринку.

Хмарні платформи часто стають базою для впровадження ШІ. Наприклад, сервіси AWS AI, Google AI та Microsoft Azure AI надають підприємствам інструменти для впровадження моделей машинного навчання без необхідності створення власних потужностей. Це прискорює процеси аналізу даних, підвищує швидкість впровадження інновацій та сприяє масштабуванню бізнесу [4].

Попри значний потенціал, цифрова трансформація супроводжується низкою викликів: резистентність персоналу до змін через страх втрати роботи або незнання нових технологій; потреба у великих інвестиціях, особливо для малих і середніх підприємств; нестача кваліфікованих кадрів у сфері цифрових технологій; швидкість технологічних змін, яка вимагає постійного оновлення знань і адаптації.

Виклики впровадження хмарних технологій та ШІ:

– Кіберзагрози. Хоча хмарні платформи забезпечують високий рівень безпеки, підприємства стикаються з ризиком витоку даних через хакерські атаки або помилки користувачів.

– Висока вартість впровадження. Незважаючи на довгострокові вигоди, перехід на хмарні сервіси та інтеграція ШІ можуть потребувати значних початкових інвестицій.

– Дефіцит кваліфікованих кадрів. Для ефективного використання ШІ та хмарних рішень підприємства повинні залучати спеціалістів з відповідними навичками [5].

Цифрова трансформація радикально змінює підходи до стратегічного управління підприємствами. Вона відкриває нові можливості для розвитку, але водночас вимагає адаптації та готовності до викликів. Успіх підприємства в умовах цифрової економіки залежить від здатності керівництва інтегрувати цифрові технології у свою стратегію, зберігаючи при цьому гнучкість і клієнтоорієнтованість.

Хмарні технології та штучний інтелект кардинально змінюють підходи до стратегічного менеджменту. Вони дозволяють підприємствам не лише підвищувати ефективність, але й бути більш адаптивними до швидких змін ринку. Підприємства, які інтегрують ці технології у свої стратегії, отримують значні конкурентні переваги та можливість забезпечити довгостроковий розвиток.

Література:

1. Tapscott D. (2015). The Digital Economy: Rethinking Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill Education.
2. Porter M.E., Heppelmann J.E. (2015). How Smart, Connected Products Are Transforming Companies. Harvard Business Review.
3. Gartner Research. Digital Transformation Insights. URL: <https://www.gartner.com> (date of application: February 5, 2025).
4. McKinsey & Company. (2022). Digital Transformation: The Future of Business. URL: <https://www.mckinsey.com> (date of application: February 5, 2025).
5. OECD. (2019). Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives. OECD Publishing.

ПОБУДОВА ЕКОСИСТЕМИ КРЕДИТУВАННЯ МСБ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Медко М.Б., здобувач ступеня доктор філософії*,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8134-3771>

Малий та середній бізнес в Україні займає домінуюче місце у структурі економіки, забезпечуючи майже 99 % усіх зареєстрованих підприємств та створюючи робочі місця для понад 10 мільйонів громадян. Попри значний потенціал, МСБ стикається з численними викликами, серед яких обмежений доступ до фінансових ресурсів, високий рівень ризиків та недосконалість традиційних банківських інструментів. Саме тому сучасні стратегії підтримки підприємництва в Україні орієнтовані на побудову інтегрованої екосистеми кредитування, що поєднує зусилля державних установ, комерційних банків, фінтех-компаній, бізнес-інкубаторів, освітніх та наукових установ.

* Науковий керівник – *Ходакевич С.І., к.е.н., доцент*

Поняття «бізнес-екосистема» було вперше представлено Джеймсом Ф. Муром [1], який порівняв взаємодію підприємств з динамікою природних екосистем. За його концепцією, центральний суб'єкт (ядро) ініціює співпрацю з доповнювачами, партнерами та кінцевими споживачами, створюючи взаємозалежну систему, що стимулює інновації та розвиток.

Подібні принципи знаходять відображення і в ідеях Клауса Швайба [2], автора концепції «Четвертої промислової революції», який підкреслює важливість цифровізації, інтеграції новітніх технологій і орієнтації на сталий розвиток. Автор наголошує, що сучасна екосистема повинна бути не лише економічно ефективною, але й соціально відповідальною, забезпечуючи додаткову цінність для всіх зацікавлених сторін.

Обидва автори демонструють, що успішна екосистема кредитування МСБ – це не просто набір окремих фінансових інструментів, а цілісна, динамічна мережа, де кожен елемент сприяє розвитку інших. Завдяки цьому МСБ отримує доступ до комплексної підтримки, що включає фінансування, консультації, навчання та технологічну інфраструктуру.

Екосистеми розвиваються на кластерній основі. Складовими елементами екосистеми в цілому є технології, послуги, сегменти, учасники та регіональний розподіл. Відповідно, до основних елементів екосистеми кредитування МСБ відносимо: 1) фінансові установи – як основні функціональні інституції, що надають фінансові послуги; 2) державний інституційний сектор, в тому числі нормативно-правове забезпечення; 3) цифрову інфраструктуру, що розвивається на основі інноваційних фінансових технологій та забезпечує персоналізовану аналітичну підтримку; 4) підтримуючу інфраструктуру, що формує мережеві взаємозв'язки та взаємну підтримку; 5) освітні та науково-дослідні установи, що формують інклюзивність та методологічний базис.

Ядром екосистеми кредитування МСБ звісно є сам сегмент малого та середнього бізнесу, який вибудовує взаємозв'язки з іншими учасниками систему. Перш за все, мова йде про фінансовий сектор, який забезпечує МСБ необхідними фінансовими ресурсами. Серед основних суб'єктів виділяємо:

– комерційні банки, які розробляють спеціалізовані кредитні продукти, такі як кредити з пільговими умовами, короткострокові кредити, лізингові програми та факторинг. Завдяки співпраці з фінтех-компаніями, банки можуть впроваджувати цифрові платформи для

автоматизації процесів оцінки кредитоспроможності позичальників та скорочення часу обробки заявок;

- державні банки та кредитні гарантійні фонди місією яких є забезпечення доступу до фінансування для МСБ з підвищеним ризиком, та/або сприяння активізації кредитування в умовах невизначеності та економічної турбулентності. Державні гарантії, субсидії знижують ризики для банків, що дозволяє останнім надавати кредити на більш вигідніших умовах;

- мікрофінансові організації та фінтех-компанії, які спеціалізуються на наданні малих позик із гнучкими умовами та використовують сучасні технології для оперативного прийняття рішень, що є надзвичайно важливим для стартапів та малих підприємств.

Для формування сприятливого середовища необхідна активна участь держави, яку варто виокремлювати як самостійний елемент екосистеми, що має свої цілі та завдання. Змістовним наповненням цього елементу є наступне:

- розробка та впровадження державних програм, субсидій, грантів та пільгового кредитування, спрямованих на розвиток МСБ. Важливим є забезпечення доступу до інформації та консультацій для МСБ;

- створення кредитних гарантійних фондів, які дозволяють знизити кредитний ризик для банків за рахунок державних гарантій, що забезпечує більшу доступність фінансових ресурсів для більш широкого кола підприємств;

- формування адекватної нормативно-правової бази оскільки законодавство має стимулювати розвиток МСБ, забезпечувати прозорість бізнес-процесів та створювати умови для ефективного публічно-приватного партнерства, інтегруючи загально-європейські імперативи. І тут дійсно важливо рухатися в напрямі від регулювання до партнерства, від ліцензування до ресстрації.

Ключовим детермінантом успіху сучасної екосистеми є цифровізація. Розвиток відкритих банківських платформ та API спрямований інтегрувати різні фінансові сервіси, сприяючи створенню нових, інноваційних, цифрових продуктів та послуг які відповідають потребам МСБ. Інформаційні технології забезпечують можливість здійснювати прозорі, швидкі та візуально доступні транзакції, одночасно підвищуючи операційну ефективність і покращуючи контроль за фінансовими операціями. Сучасні платформи онлайн-кредитування мають спростувати процес подачі заявок, забезпечувати оперативну оцінку кредитоспроможності та прискорювати ухвалення рішень, що значно підвищує ефективність роботи банків. Колаборація

всіх цих базових елементів дозволяє створювати додаткову цінність через поєднання банківських бізнес-процесів та інформаційних технологій, людей та машин, досвід (навички) та штучний інтелект інформації на цифрове представлення відкрило значні можливостях обробки різноманітних масивів даних, що, в свою чергу, ініціювало широкий процес цифрової трансформації. Впровадження аналітичних інструментів та Big Data при роботі з великими даними допомагає банкам персоналізувати кредитні пропозиції, прогнозувати ризики та виявляти нові можливості для розвитку бізнесу.

Зауважимо, що успіх будь-якого проєкту забезпечується не лише фінансуванням, а й підтримкою з боку інших суб'єктів, його соціальною місією. На допомогу вирішення цих завдань спрямований наступний елемент екосистеми представлений, зокрема:

- бізнес-інкубаторами та акселераторами (партнерські угоди) які надають підприємцям менторську підтримку, консультації, допомагають у розробці бізнес-планів та між новаторами, діючими фірмами і державними органами [3];

- консалтингові агентства та професійні асоціації які сприяють підвищенню фінансової грамотності, допомагають у впровадженні сучасних управлінських технологій та оптимізації бізнес-процесів;

- платформи для обміну досвідом, конференції, вебіари, майстер-класи та інші заходи створюють можливості для обміну найкращими практиками між учасниками ринку, стимулюючи подальший розвиток МСБ.

Розвиток інноваційних технологій передбачає підвищення рівня фінансової та цифрової грамотності всіх суб'єктів екосистеми. Тому забезпечення системного навчання є важливою методологічною складовою екосистеми, що має бути реалізовано на базі взаємодії з 1) університетами та бізнес-школами, які розробляють навчальні програми та проводять тренінги з управління фінансами, кредитування, підприємництва та цифрових технологій, що сприяє підготовці кваліфікованих кадрів та 2) науково-дослідними інститутами спрямованими на розробку нових методологій оцінки кредитних ризиків та впровадження інноваційних рішень, що допомагає створити більш ефективну систему підтримки та інклюзивності МСБ.

Цифрова трансформація потребує достатніх фінансових ресурсів, щоб покривати можливі короткострокові труднощі, і забезпечувати стійкість екосистеми та інтеграційних фінансових стратегій в умовах конкурентного середовища. Подолати бар'єри обмеженості фінансових ресурсів та сприяти максимально

ефективному їх використанню особливо в довгострокових інвестиційних проєктах в межах екосистем кредитування МСБ, дозволяє співпраця між державними структурами, приватним сектором і неурядовими організаціями. Реалізація комплексних, спільних програм підтримки МСБ, у яких беруть участь державні установи, банки, фінтех-компанії та бізнес-асоціації, сприяє синергічному розвитку екосистеми. Поряд з цим взаємодія з інвестиційними фондами, що інвестують у перспективні підприємства, дозволяє забезпечити додаткове фінансування для інноваційних проєктів та стимулювати економічне зростання.

Варто зауважити, що побудова екосистеми кредитування МСБ стикається з рядом проблем.

По-перше, фрагментарність ресурсів, в наслідок чого недостатня координація між учасниками може призводити до дублювання зусиль та неефективного використання ресурсів. По-друге, нестача інвестицій, що в Україні пов'язана з ризиками невизначеності, корупції, воєнними діями, відсутністю страхування ризиків. Обмеженість фінансових ресурсів особливо відчутна для стартапів та інноваційних проєктів, що стримує розвиток МСБ. По-третє, цифровий розрив. Зокрема регіональні нерівності у доступі до сучасних технологій створюють дисбаланс у можливостях підприємств отримувати кредитування та інші послуги. За умов релокації бізнесу в Україні, це може створювати певні виклики.

З метою стимулювання розвитку екосистеми кредитування МСБ в Україні основні зусилля мають бути зосереджені на деяких напрямках, а саме:

- розширення партнерських мереж. Посилення співпраці між державними, приватними та академічними структурами дозволить ефективніше використовувати наявні ресурси та створити інтегроване середовище для підтримки МСБ;

- активна цифрова трансформація. Впровадження FinTech-рішень, штучного інтелекту та аналізу великих даних сприятиме підвищенню ефективності кредитування, зниженню бюрократичних перепон і оптимізації операційних процесів;

- підвищення цифрової грамотності. Запровадження навчальних програм, проведення тренінгів для підприємців допоможе їм швидше адаптуватися до сучасних технологій, що є ключовим чинником успіху в умовах постійних ринкових змін.

Отже, побудова комплексної екосистеми кредитування МСБ в Україні повинна базуватися на синергії фінансових установ,

державної підтримки, цифрових технологій, партнерських мереж та консультаційної допомоги. Тільки завдяки інтегрованому підходу, який поєднує всі ці компоненти, можна створити сприятливе середовище для розвитку малого та середнього бізнесу. Така екосистема дозволить не лише розширити доступ підприємців до фінансових ресурсів, а й сприятиме впровадженню інновацій, підвищенню конкурентоспроможності та загальному економічному зростанню країни.

Побудова ефективної екосистеми кредитування МСБ є ключем до стимулювання підприємницької активності та економічного розвитку України, адже саме через підтримку малого та середнього бізнесу країна здатна досягти стійкого зростання та інноваційного прориву, навіть у умовах воєнного стану.

Література:

1. James F. Moore (1993). «Predators and Prey: A New Ecology of Competition». URL: <https://hbr.org/1993/05/predators-and-prey-a-new-ecology-of-competition> (date of application: February 5, 2025).
2. Klaus Schwab. *The Fourth Industrial Revolution* Penguin UK. 2017. 192 p.
3. Краснова І.В., Щеглюк М.С. Інновації у формуванні фінансових екосистем. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки*. 2022. № 4(308) С. 19-25. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-3>

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА ЦИФРОВІ ІНВЕСТИЦІЇ В ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ

Нестеренко Е.К., здобувач вищої освіти,
Університет митної справи та фінансів м. Дніпро, Україна

Дронова Т.С., кандидат економічних наук,
Університет митної справи та фінансів м. Дніпро, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0440-5614>

В умовах глобалізації та швидких технологічних змін підприємства стикаються з необхідністю постійної адаптації до нових умов. Інноваційні стратегії та цифрові технології стають основними інструментами для забезпечення конкурентоспроможності на ринку. З кожним роком цифрові технології проникають у всі сфери бізнесу, починаючи від автоматизації виробничих процесів і до взаємодії з кінцевим споживачем. Впровадження таких технологій дозволяє компаніям не тільки підвищити свою ефективність,

але й забезпечити зручність для клієнтів, що сприяє формуванню лояльності. Прогнозується, що більшість підприємств у розвинених країнах активно використовуватимуть технології для автоматизації, оскільки це дає можливість знижувати витрати, покращувати якість обслуговування та забезпечувати більш швидку реакцію на зміни в попиті та ринкових умовах.

Впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси є важливим етапом для будь-якої компанії, яка прагне зберігати конкурентоспроможність. Інструменти автоматизації, CRM-системи, хмарні сервіси та аналітичні платформи дозволяють підприємствам знижувати витрати на управління ресурсами та підвищувати швидкість обробки замовлень. Наприклад, хмарні технології дають можливість швидко масштабувати інфраструктуру, що є особливо важливим для компаній, які працюють з великими обсягами даних або мають змінний попит. Інвестиції в автоматизацію дозволяють компаніям забезпечити кращу взаємодію з клієнтами та швидшу адаптацію до змін на ринку. Для прикладу, компанії, які використовують автоматизовані маркетингові платформи, можуть швидко змінювати свої стратегії, в залежності від потреб споживачів, що значно підвищує їх ефективність.

Інновації є не тільки технологічними досягненнями, а й новими способами організації бізнес-процесів, новими моделями взаємодії з клієнтами і навіть новими підходами до управління. Розвиток інновацій дозволяє компаніям не тільки утримувати конкурентні позиції, а й відкривати нові ринки. Наприклад, стартапи в сфері фінансових технологій (FinTech) створюють нові способи платежів та взаємодії з банками, що дозволяє їм швидко захоплювати ринок. Водночас, компанії, які не інвестують у розвиток нових продуктів або послуг, ризикують втратити свою частку ринку, оскільки конкуренти, які активно впроваджують інновації, зможуть запропонувати клієнтам більш актуальні рішення.

Використання цифрових платформ стало невід'ємною частиною стратегії успішних бізнесів. Ці платформи забезпечують інтеграцію різних бізнес-функцій – від продажів до фінансів і маркетингу. Вони допомагають знижувати витрати на управління і підвищують ефективність роботи, автоматизуючи багато процесів. Наприклад, платформи для онлайн-продажів дозволяють бізнесам не лише збільшити охоплення споживачів, але й забезпечити персоналізовані пропозиції для кожного клієнта. Персоналізація через аналіз даних дозволяє створювати більш таргетовані рекламні кампанії та покращувати взаємодію з кінцевим споживачем. Використання платформ для інтеграції даних з клієнтами допомагає збільшити

лояльність і зменшити витрати на рекламу, оскільки компанії можуть орієнтувати свої пропозиції на конкретні потреби кожного сегмента аудиторії.

Цифрова трансформація передбачає не лише технічні зміни, але й культурні зрушення в організаціях. Одним з основних викликів є високі початкові витрати на впровадження нових технологій. Це включає не лише закупівлю нових технологічних рішень, але й навчання персоналу, інтеграцію нових систем і зміну бізнес-процесів. Водночас, для багатьох компаній виникає проблема з кваліфікацією кадрів. Впровадження нових технологій вимагає спеціалістів, які здатні працювати з цифровими інструментами, що також потребує значних інвестицій у розвиток людських ресурсів. Окрім цього, необхідно враховувати питання кібербезпеки. З ростом цифровізації бізнесів збільшується кількість зібраних даних про клієнтів, що ставить під загрозу конфіденційність інформації та підвищує ризик витоків даних.

З розвитком технологій, таких як 5G, штучний інтелект (AI) і машинне навчання, інвестиції в ці напрямки нададуть можливість створювати нові бізнес-моделі, орієнтовані на ще більш ефективну взаємодію з клієнтами. Оперативність і точність в обробці даних завдяки AI дозволяє створювати персоналізовані пропозиції, автоматизувати обробку великих обсягів даних і здійснювати прогнозування. Інвестування в ці технології стане важливим елементом розвитку бізнесів у наступні роки. Наприклад, використання AI для аналізу поведінки споживачів дозволяє компаніям пропонувати індивідуальні стратегії продажу, що підвищує конверсію і зменшує витрати на рекламу. Крім того, інвестиції в технології, які оптимізують бізнес-процеси, допомагають знизити витрати та підвищити ефективність на всіх етапах виробництва та постачання.

Отже, інновації та інвестиції в цифрові технології є ключовими чинниками для забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів економічних відносин. Вони сприяють не лише підвищенню ефективності бізнес-процесів, але й створенню нових можливостей для розвитку компаній. Підприємства, які активно впроваджують нові технології, мають більші шанси на успіх у сучасному конкурентному середовищі. Цифровізація бізнес-процесів, використання новітніх інструментів та стратегій розвитку дозволяють компаніям не лише адаптуватися до змін, а й забезпечити довготривалу конкурентоспроможність на ринку. Успішне використання цифрових платформ, персоналізації через AI, а також інвестиції в інноваційні продукти й послуги є необхідною умовою для того, щоб підприємства могли залишатися лідерами на своїх ринках.

Література:

1. Опалько В.В., Дроботова М.В., Сологуб М.П. Інноваційні стратегії управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах глобальних ринкових змін. *Економічний простір*. 2024. № 195. С. 122-129.
2. Тюхтенко Н.А. Управління конкурентоспроможністю в інноваційній стратегії підприємства. *Науковий журнал «Economic synergy»*. 2022. Вип. 4(6). С. 118-128.
3. Котвицька Н.М., Мамін К.В., Царенко Д.Г. Інноваційні стратегії для підвищення конкурентоспроможності організації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 19. С. 54-59.

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ НА ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС

Носова Н.І., провідний інженер,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАНУ», м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4830-0009>

У нинішній ситуації Україна проходить дуже складний період, який викликаний глобальними кліматичними змінами, загостренням боротьби за світові ресурси і дуже складним військовим протистоянням з російськими загарбниками. За цей період український агросектор зазнав значних збитків у земельних, економічних, виробничих, технічних та людських ресурсах. Війна кардинально змінила стан агросектору України вздовж усього ланцюга: від полів до експортних ринків [1]. Агросектор зазнав значних втрат внаслідок руйнування елеваторів, складських приміщень, сільгосптехніки та нестачі трудових ресурсів, тому першочерговим завданням його подальшого функціонування та повоєнної розбудови є впровадження новітніх технологій, які певним чином вирішують питання з трудовими ресурсами та забезпечують технічне оснащення сектору.

Запорукою впровадження сучасних наукових розробок та цифровізації управління сільськогосподарським виробництвом є необхідність адаптації до змін у правовій, економічній, екологічній та технічній сферах, розробка та впровадження стратегій розвитку інноваційної діяльності, що базується на інноваційно-цифровому розвитку агросектору в умовах інформаційних та технологічних

викликів, запровадженні штучного інтелекту, створенні баз даних (щодо виробників, споживачів, наявності товарів та ін.), покращенні конкурентних позицій на ринку, виборі оптимальних логістичних шляхів збуту продукції тощо. Такі нововведення відкривають безліч стратегічних можливостей для агровиробників від швидкісного збору і аналізу стану посівних площ, умов поливу та обробки полів, використання добрив та збору врожаїв до обсягів агропродукції, що надходить до торгової мережі [2].

Впровадження інноваційної моделі розвитку АПК являє собою сукупність взаємозв'язаних організаційних структур, що здійснюють апробацію та комерційну реалізацію наукових знань і технологій та займаються виробничою діяльністю у сфері АПК. До її складу можуть входити: науково-виробничі підприємства, малі підприємницькі структури, університети, державні лабораторії, технопарки й інкубатори, а також комплекс інститутів правового, фінансового і соціального характеру, які забезпечують інноваційні процеси та мають міцне національне коріння [3].

Як свідчить світовий досвід, ефективне функціонування агропродовольчої сфери можливе на інноваційній основі. Вже сьогодні крупні агропромислові підприємства й холдинги активно використовують системи точного землеробства; проводять супутниковий моніторинг в он-лайн режимі стану сільгоспземель, розвитку та зрощування рослин, а їх вразливості до шкідників; активно використовують GPS-навігацію, безпілотники, квадрокоптери та ін.

Розумні датчики, автономні трактори та дрони-розпилювачі є сьогоденними прикладами цифровізації агропромислового комплексу, спрямованої на стійкість харчової системи. Ця цифрова трансформація включає одну або кілька технологій, таких як Інтернет речей (IoT), Big Data, Blockchain, Digital Twin та аналіз даних у реальному часі за допомогою алгоритмів штучного інтелекту (AI) [4, с. 21]. Використання сучасних технологій дозволяє збільшувати врожайність та якість сільськогосподарських культур, а такі методи, як селекція, гібридизація рослин, генна інженерія сприяють створенню найбільш продуктивних видів агрокультур. З кожним роком на поля виїжджають все більш високотехнологічні агрегати, обладнані GPS-навігацією і системою телематики [5]. А впровадження сучасного інструментарію діагностики надає можливість контролювати стан сільгоспугідь, здійснювати моніторинг різних процесів: рівня водозабезпечення, своєчасного внесення добрив, коригування заходів обробки рослин, що дає можливість визначати оптимальні умови для виробництва сільськогосподарських культур [6].

Одним з пріоритетних напрямів використання сучасних технологій є геоінформаційні технології (ГІС) для відстеження стану ґрунтів, водойм, відходів, регулювання вегетації рослин, їх зрошення тощо [7]. ГІС-технології надають можливість оперативно визначати сільгоспудія, які потребують першочергової меліорації. Це дозволяє скорочувати витрати на оперативне отримання необхідної інформації та обробку даних, що сприяє підвищенню врожайності та упереджає можливий негативний вплив на довкілля [5].

Цифровізація в агропромисловому комплексі здатна охопити всі етапи створення вартості – від генетики і селекції до розподілу готової продукції. Технології, що закладаються у основу сільського господарства включають: машинний зір, інтернет речей, штучний інтелект, автоматизацію, роботизацію технологічних процесів, хмарні технології, аналіз великих даних, дистанційне зондування Землі, використання дронів, використання роботизованих систем, дистанційний контроль за станом ґрунтів, зрошенням, етапами розвитку рослин тощо, які дозволяють вирішувати нагальні питання агросектору. Такі автоматизовані системи ведення оперативного і фінансового обліку дозволяють налагодити ефективну діяльність всіх підрозділів на кожному етапі польових робіт – від планування сівозміни (посіву різних культур на одній ділянці на протязі певного періоду часу) і планування витрат на рік до контролю роботи працівників на кожному етапі роботи [8].

У повсякденний час необхідно приділити першочергову увагу розбудові агропродовольчого сектору України, який може стати драйвером економічного розвитку країни за умови впровадження інноваційних технологічних рішень.

Не менш важливою передумовою впровадження дизруптивних інновацій є високий рівень володіння компанією процесом розподілу своїх ресурсів, оскільки незбалансоване фінансування як дизруптивних, так і підтримуючих інновацій, може призвести до не реалізації обраної стратегії розвитку [9, с. 100]. Тому важливим є формування майбутніх пріоритетів розвитку, фінансування нових проєктів, особливо в умовах зростання конкуренції.

Успішне інноваційне майбутнє сфери АПК України нерозривно пов'язане з розвитком сучасної освіти, яка має базуватись на запровадженні нових підходів до навчання фахівців високого рівня. Також запровадження інноваційних методів у агровиробництві має переваги із застосуванням наукових підходів та сучасних наукових досліджень і розробок у цій сфері у відповідності до вимог часу. Також

необхідне залучення консалтингових фірм та фінансово-кредитних установ до реалізації різних проєктів у сфері АПК, оскільки деякі проєкти не доходять до етапу впровадження і подальша їх комерціалізація не проводиться. Тому починаючи з етапу розробки і до етапу впровадження необхідна фінансова підтримка, вирішення якої має бути державним завданням, особливо коли йдеться про пріоритетні агропромислові проєкти у регіонах. Також необхідно прикладати зусиль для створення умов щодо збереження та використання науково-технічного та інноваційного потенціалу. Важливою є взаємодія науки, освіти, виробництва, кредитно-фінансової сфери та інфраструктури, що є драйвером вирішення завдань практичного оснащення агропродовольчого сектору новітніми технічними й технологічними розробками, що сприятиме підвищенню конкурентоздатності й вирішенню продовольчої безпеки.

Література:

1. Носова Н.І. Подолання наслідків воєнних дій в Україні: можливості та перспективи агросектору. *Регіональні проблеми охорони довкілля та збалансованої природокористування*: матеріали міжнар. наук. конф. (11-12 квітня 2024). Одеса : ОДЕКУ, 2024. С. 173-177 URL: https://drive.google.com/file/d/171PCiShW-vUGD3W1N1Dh-0NzGFC56y_2/view
2. Носова Н.І. Впровадження цифрових технологій у агропродовольчий сектор як складова забезпечення продовольчої безпеки України. *Моделювання соціально-економічного розвитку в системі забезпечення продовольчої безпеки*: матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (8-9 травня 2024). Миколаїв: МНАУ, 2024. С. 146-148 URL: https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_prof_konf/zbirnyk-tez-09-05-24.pdf
3. Гришук А.М. Інноваційні перетворення в АПК України: проблеми та перспективи. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 115-121. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-17> URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/17.pdf
4. Гарафонов О., Маргасова В. Перспективи впровадження інноваційних технологій розвитку агропромислового комплексу України. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2022. Том 3(45). С. 19-28. DOI: <https://doi.org/10.55643/ser.3.45.2022.475> URL: <https://ser.net.ua/index.php/SER/article/view/475>
5. Тараканов М.Л., Носова Н.І. Роль сучасних технологій у забезпеченні продовольчої безпеки України. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (14-15 березня 2024). Харків: Державний біотехнологічний університет, 2024. С. 253-256 URL: <https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2024/04/conf-14-15-03-24-mater.pdf>

6. Технології в сільському господарстві.
URL: <https://landlord.ua/news/tekhnologii-v-silskomu-hospodarstvi/> (дата звернення: 05.02.2025).

7. ГІС технології в сільському господарстві
URL: <https://eos.com/uk/blog/suchasni-tekhnologii-v-silskomu-hospodarstvi/>
(дата звернення: 05.02.2025).

8. Носова Н.І. Напрями впровадження новітніх цифрових технологій в агропродовольчому секторі як складова його розбудови у повоєнний час. *Перспективи розвитку управлінських систем у соціальній та економічній сферах України: теорія і практика: матеріали VIII всеукр. наук.-практ. інт.-конф., (13 листопада 2024). Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2024. С. 787-797.* URL: [https://feu.kubg.edu.ua/images/FEU/Nauk_d/131124 .pdf](https://feu.kubg.edu.ua/images/FEU/Nauk_d/131124.pdf) (дата звернення: 05.02.2025).

9. Бесараб С., Клименко С., Люшенко О. Дизруптивні інновації як драйвери четвертої промислової революції. Інституційний репозитарій Київського Нац. економічного ун-ту ім. В. Гетьмана С. 97-101. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/Ryha_09.10.19/Ryha_09.10.19_17.pdf (дата звернення: 05.02.2025).

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF INNOVATIVE CHANGES AT ENTERPRISES

Petryna M., Candidate of Economic Sciences, PhD, Docent,
Ivano-Frankivsk national technical university of
oil and gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID ID: <https://orsid.org/0000-0003-2233-6341>

Kochkodan V., Candidate of Economic Sciences, PhD, Docent,
Ivano-Frankivsk national technical university of
oil and gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID ID: <https://orsid.org/0000-0001-5962-9741>

Matsala A., higher education applicant,
Ivano-Frankivsk national technical university of
oil and gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Implementing innovative changes in an enterprise is not just a technical or financial challenge – it also involves significant psychological factors [1]. Employees react differently to change: some see opportunities, while others feel uncertainty and fear.

Key Psychological Features of Innovative Changes:

1. Resistance to Change

Natural reaction: Employees may resist due to fear of the unknown, job insecurity, or loss of familiar processes.

Stages of acceptance (similar to Kübler-Ross's model): denial → anger → bargaining → depression → acceptance.

Solution: Clear communication, training, and involvement in decision-making reduce resistance.

2. Motivation and Engagement

Employees need to understand the benefits of innovation: improved efficiency, career growth, and competitive advantages.

Motivation strategies:

Financial: Bonuses, promotions, rewards for innovation.

Non-financial: Recognition, opportunities for self-development, autonomy in decision-making.

Empowering employees by involving them in innovation processes fosters a sense of ownership [2].

3. Psychological Readiness for Change

Employees with high adaptability and creativity embrace changes more easily.

Corporate culture and leadership play a crucial role in shaping a trust-based environment for change.

Training and mentorship programs help employees gain confidence in their ability to handle new challenges.

4. Managing Stress and Uncertainty

Emotional intelligence of leaders is essential in recognizing employees' concerns and providing psychological support [3].

Transparent communication helps minimize anxiety. Employees should clearly understand:

Why the change is happening

What the expected results are

How it will impact them personally

Providing resources for continuous learning makes employees feel more secure.

5. Developing an Innovation-Friendly Mindset

Encouraging a culture of continuous improvement where innovation is seen as a norm, not a disruption [4].

Creating an environment where employees feel safe to experiment without fear of punishment for mistakes.

Promoting teamwork and open dialogue to share ideas and improve problem-solving skills.

The psychological impact of change is one of the most important factors in successful innovation at enterprises. Minimizing resistance, motivating employees, fostering an innovation-driven culture, and providing emotional support are key to ensuring a smooth transition.

References:

1. Майбородюк К.С. Психологічний фактор в інноваційній діяльності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-54/>
2. Смирнова Н.В., Веселовська О.Є. Соціально-психологічні аспекти формування ефективного інноваційного колективу. *Економічний простір*. 2024. № 194. С. 92-95. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.194.92-95>
3. Нейчук-Хрущ М., Конахович В. Інноваційні підходи до формування бізнес-процесів як структурного елементу інтелектуального капіталу підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3371/3298>
4. Кучеренко А. Тимбіддинг як інноваційний метод ефективного розвитку колективу. *Вересень: науково-методичний, інформаційно-освітній журнал*. 2022. № 1(92). С. 98-104. DOI: <https://orcid.org/0000-0003-2233-6341>

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Соріна О.О., кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6644-6377>

Пустарнаков О.І., аспірант,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

У сучасних реаліях підприємства стикаються зі значною невизначеністю, що становить загрозу їх конкурентоспроможності та успішності. Зміни в економічних, політичних та соціокультурних умовах, глобалізація та технологічний прогрес формують нестабільне середовище. Тому створення адаптивних систем управління конкурентоспроможністю стає критично важливим інструментом для компаній, які мають намір ефективно опанувати цей виклик і зберегти своє місце на ринку.

Конкурентоспроможність підприємства відображає його здатність підприємства «своєчасно та ефективно коригувати параметри діяльності залежно від змін зовнішнього середовища з метою збереження існуючих та створення нових конкурентних переваг для досягнення власних стратегічних цілей» [1]. Наведене визначення дозволяє розглядати це поняття як результат діяльності (з одного боку) та як системну категорію, що відображає процес досягнення мети (з іншого).

Підтримка конкурентоспроможності в умовах невизначеності є складним завданням, яке вимагає системного підходу та реалізації низки дієвих заходів. Розглядаючи управління конкурентоспроможністю підприємства як систему відмітимо, що вона включає в себе стратегії, процеси і інструменти, які допомагають підприємству зберігати і підвищувати свою здатність конкурувати на ринку враховуючи фактори що посилюють невизначеність. Серед них можна виділити три групи факторів наведених у таблиці.

Таблиця

Фактори впливу на конкурентоспроможність підприємства в умовах невизначеності

Група факторів	Характеристика
Фактори макrorівня	Мають опосередкований вплив, не контрольовані підприємством, створюють основу для діяльності, мають найбільший рівень невизначеності
Фактори мезорівня	Мають прямий вплив на підприємство та визначають його конкурентоспроможність у конкретній галузі, піддаються аналізу та прогнозуванню
Фактори мікрорівня	внутрішні елементи системи управління підприємством, безпосередньо впливають на конкурентоспроможність

Джерело: [5, с. 57-59]

Науковці відмічають, що фактори макrorівня мають двоякий вплив, а саме: загальний потенціал підприємства та на конкурентоспроможність продукції. Система управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах невизначеності має будуватись на процесному підході. Господарську діяльність машинобудівних підприємств, які виробляють і реалізують матеріальну продукцію, з погляду процесного підходу можна розглядати як сукупність трьох основних і декількох допоміжних процесів. Саме через це важливе значення системі управління конкурентоспроможністю підприємства має управління

конкурентоспроможністю продукції, яка формується на етапах розроблення, виробництва й реалізації продукції [4, с. 223-224].

Система управління конкурентоспроможністю (КС) підприємства в умовах невизначеності поєднує у собі декілька складових, гармонійне поєднання яких забезпечує досягнення синергійного ефекту та сприяє досягненню успіху у галузі машинобудування, яка, зважаючи на військові дії в Україні функціонує в умовах значного рівня невизначеності. Складові системи подано на рисунку.

Рис. Складові системи управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах невизначеності

Джерело: складено автором на основі [1-3; 5, с. 59]

Відмітимо, що категорії «спроможність» та «здатність» не тотожні, адже «спроможність» описує потенційну можливість виконувати, здійснювати, робити що-небудь, спроможність можна розвинути, а «здатність» – поточну, вроджену, наявну від початку [3, с. 115].

Здатністю неможливо управляти, натомість управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах невизначеності – це виклик, з яким стикаються багато організацій, особливо в нестабільних ринкових умовах чи під час кризових ситуацій. Тут ключовими аспектами стають гнучкість і здатність до швидкого реагування. Крім того система управління конкурентоспроможністю має забезпечувати:

- адаптивність стратегій, що забезпечується швидким зворотнім зв'язком та реакцією у вигляді коригувальних заходів. Потребує систематичного спостереження за змінами у макро-, мезо- та мікросередовищі;

- орієнтацію на інноваційність та впровадження нових технологій, які можуть стати конкурентною перевагою в умовах невизначеності;

- ефективне управління ланцюгом постачання. Ефективна координація з постачальниками для забезпечення надійності та якості вхідних матеріалів;

- високий рівень взаємодії. Пом'якшити вплив невизначеності можна шляхом впровадження партнерських відносин та розробки персоналізованих пропозицій для конкретного споживача продукції машинобудівного підприємства. Підтримка відкритої комунікації з клієнтами, партнерами та персоналом в умовах невизначеності сприятиме підтримці довіри і спільних зусиль у складних умовах. Зміщення фокусу на якість і обслуговування сприятиме збереженню лояльності;

- інвестиції у розвиток персоналу здатні забезпечити готовність до змін і роботи в умовах невизначеності. Людський ресурс є ключовим активом у будь-якій стратегії адаптації.

Формування та функціонування системи управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства ґрунтується на активному управлінні ризиками із врахуванням невизначеності. Це означає оцінку потенційних загроз і можливостей, розробку планів запобігання кризовим ситуаціям і підготовку до них, що потребує постійного моніторингу середовища та забезпечує своєчасного реагування на виклики.

Література:

1. Балдинюк В. Система управління конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-35> (дата звернення 14.01.2025).
2. Лук'янчук О.М., Ніколаєва Є.В. Система управління конкурентоспроможністю підприємства: наукові підходи та практичні виклики. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: В.В. Коваленко*. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2024. № 3-4(316-317). С. 110-116. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2024/316-317/pdf/110-116.pdf> (дата звернення 21.01.2025).
3. Павлішина Н.М., Милосердова А.К. Аналіз конкурентоздатності продукції підприємства авіабудівної галузі на прикладі АТ «Мотор Січ». *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 1(18). С. 114-119. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/1_18 ukr/23.pdf (дата звернення 20.01.2025).
4. Сопільник ЛІ., Колодійчук АВ. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. *Науковий вісник НАТУ України*. 2009. № 10. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2009/19_10/222_Sopilnyk_19_10.pdf (дата звернення 21.01.2025).
5. Сусіков С.В., Клименко М.А. Система управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах невизначеності. *Економіка: реалії часу*. 2023. № 3(67). С. 56-64. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No3/56.pdf> (дата звернення 23.01.2025).

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ ПІДПРИЄМСТВА

Селєзньов М.С., здобувач вищої освіти*,
Державний біотехнологічний університет м. Харків, Україна

У нинішніх економічних умовах успішне управління реальними інвестиціями є основною складовою діяльності підприємства. Реальні інвестиції – це інвестиції в матеріальні цінності, обладнання, будівлі, технології, що забезпечують довгостроковий розвиток і адаптацію до ринкових умов [1, с. 65]. Першочерговим завданням підприємства є дослідження маркетингових умов і виявлення можливостей для

* Науковий керівник – Грідін О.В., к.е.н., доцент

інвестування. Крім того, необхідно усебічно та комплексно враховувати чинники, які впливатимуть на інвестиційний клімат.

Управління реальними інвестиціями потребує детальної оцінки ризиків, таких як фінансові, пов'язані з коливаннями валютного курсу, змінами податкового законодавства, а також можливими технічними та операційними недоліками [1, с. 88]. Формулювання стратегії мінімізації ризиків можна вважати одним із аспектів інвестиційного менеджменту.

Формулювання узгодженої інвестиційної стратегії з урахуванням специфіки підприємства та обраної ринкової ніші є необхідним для спрямування ресурсів на перспективні напрямки розвитку, забезпечення балансу між обсягом інвестицій та очікуваним прибутком. Постійний моніторинг реалізації інвестиційних проєктів дозволяє своєчасно виявляти відхилення від плану та сприяє корекції процесів управління. За допомогою ключових показників ефективності (КПІ) можна оцінити ступінь виконання завдань і стратегічних цілей [1, с. 104].

Підвищення ефективності управління реальними інвестиціями підприємства – важливий чинник його конкурентоспроможності на ринку. Системний підхід до аналізу, планування і моніторингу інвестицій дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси і досягати довгострокових успіхів [1, с. 156].

На ефективність інвестицій в реальні матеріальні активи здійснюють вплив різноманітні чинники, зокрема: віддача капіталовкладень; термін окупності інвестицій; інфляційні процеси в економіці; рентабельність інвестицій впродовж усього періоду та в розрізі окремих періодів; стабільність потоків грошових коштів; наявність інших, можливо, більш ефективних способів інвестування капіталу [6, с. 211].

Для досягнення високого рівня ефективності управління реальними інвестиціями важливо також впроваджувати інноваційні технології. Зокрема великі дані та штучний інтелект, дозволяють аналізувати інвестиційні можливості та допомагають приймати управлінські рішення. Підприємства також можуть виконувати ретельну сегментацію ринку, достатньо точно визначати тенденції і прогнозувати зміни кон'юнктури ринку завдяки великим даним [7, с. 79].

Штучний інтелект допомагає автоматизувати процеси управління інвестиціями, зменшує вплив людського чинника і підвищує точність прогнозів. Впровадження таких технологій скорочує час на аналіз та прийняття рішень, що сприяє більш гнучкому й швидкому

реагуванню на зміни у зовнішньому середовищі, дозволяючи отримати точну структуру та сформувати певний план дій який можливо використати на практиці [7, с. 20].

Ефективне управління реальними інвестиціями відіграє ключову роль у формуванні фінансових результатів підприємства. Рациональне використання інвестиційних ресурсів сприяє підвищенню продуктивності, оптимізації виробничих процесів і зниженню витрат [2-3].

Вкладення в модернізацію обладнання та впровадження інноваційних технологій дозволяє підприємству залишатися конкурентоспроможним на ринку. Крім того, ефективні інвестиційні рішення сприяють підвищенню якості продукції та розширенню асортименту, що позитивно впливає на попит [5, с. 17].

Управління інвестиціями має враховувати не лише внутрішні потреби підприємства, а й зовнішні економічні умови та ринкові тенденції. Аналіз і прогнозування ризиків дозволяє мінімізувати можливі фінансові втрати та забезпечити стабільний розвиток організації.

Інвестування в екологічно чисті технології та енергоефективні рішення сприяє не лише економічній вигоді, а й покращенню репутації підприємства. Крім того, стратегічне планування інвестицій дозволяє створювати нові робочі місця та сприяти соціально-економічному розвитку регіону. Важливим аспектом є також залучення кваліфікованих спеціалістів та підвищення рівня їхньої підготовки через інвестиції в навчання персоналу [4-5].

Грамотне управління капіталовкладеннями допомагає зменшити фінансові ризики та забезпечує стабільний грошовий потік. Чим більш продумана інвестиційна стратегія, тим вищою є ймовірність отримання довгострокових прибутків. При цьому важливо дотримуватися балансу між короткостроковими та довгостроковими інвестиціями для досягнення фінансової стійкості [2, с. 7].

Використання сучасних методів оцінки ефективності інвестицій, таких як дисконтовані грошові потоки або аналіз точки беззбитковості, допомагає ухвалювати зважені рішення. Таким чином, успішне управління реальними інвестиціями не лише забезпечує зростання прибутковості, а й створює умови для сталого розвитку підприємства.

Висновок. Отже, інвестиції мають величезне значення у підвищенні ефективності роботи бізнесу, створенні нових робочих місць та сприянні економічному росту.

Література:

1. Geltner D., & Miller N. (2014). Commercial Real Estate Analysis and Investments. Mason, OH: On Course Learning, 920 p.
2. Maznev G.E., Zaika S.O., Gridin O.V. Administrative services sphere innovative development. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2016. № 3. С. 5-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apie_2016_3_3
3. Zaika S., Hridin O., Zaika O. Innovations in sustainable agricultural development: trends, issues, perspectives. *Електронний журнал «Економіка та суспільство»*. 2023. Вип. 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-69> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2582/2500>
4. Грідін О.В. Загальні тенденції та характерні аспекти digital-трансформації сфери HR-менеджменту. *Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління»*. 2023. № 3 (40). С. 10-18. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.40-2> URL: http://easterneurope-ebm.in.ua/journal/40_2023/4.pdf
5. Грідін О.В. Ключові проблеми формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку аграрної сфери економіки та шляхи їх вирішення. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 2. С. 11-20. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-2-2> URL: http://apie.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/apie_2019_r02_a02.pdf
6. Кузнєцова І, Кублікова Т. Технології управління реальними інвестиціями підприємства. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 4. С. 207-215. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.207> URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/5888/65656/57323>
7. Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. [пер. з англ.]. Київ : Вид. дім «Диалектика-Київ», 2020. Том 2. 480 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Соріна О.О., кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6644-6377>

Коломоєць В.В., аспірант,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

У сучасному світі економічної глобалізації та технологічних змін інноваційний розвиток став визначальним фактором для забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. Зі зростанням

інтенсивності конкурентної боротьби і швидким розвитком нових технологій підприємства повинні активно впроваджувати інноваційні стратегії, щоб утримати свої позиції на ринку. Стратегічний підхід до інноваційного розвитку є необхідним для створення нових конкурентних переваг, оптимізації виробничих процесів та підвищення ефективності діяльності підприємства.

Інноваційний розвиток визначають як «процес господарювання, що спирається на безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства в мінливих умовах зовнішнього середовища в рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності та який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту» [2].

Посилаючись на дослідження Ковтуненко К.В. та Коцаги А.О. відмітимо, що автори майже всіх проаналізованих визначень розглядають інноваційний розвиток виключно на рівні підприємства. Однак це поняття охоплює більш глобальні масштаби та є «складовою частиною інноваційного розвитку економіки» [3, с. 48]. Натомість на рівні підприємства інноваційний розвиток є основою збереження конкурентоспроможності та формує його здатність досягати успіху у конкурентній боротьбі.

Досліджуючи фактори які сприяють інноваційному розвитку слід зауважити, що поняття «інноваційний розвиток», «інноваційне управління» та «управління інноваціями» є різними за сутністю та змістом.

Так інноваційне управління це «загальний комплексний план інноваційного розвитку підприємства, що забезпечує здійснення місії та досягнення стратегічних цілей підприємства» [5, с. 182]. А управління інноваціями це процес впровадження нововведень. Слід відмітити, що сьогодні багато інновацій пов'язані із цифровізацією. Вони стали неодмінною складовою бізнес-процесів, однак цифрові технології повинні стати «інструментом для створення інновацій, спростити їх впровадження, а не привести до «цифрового аутизму» [4, с. 181].

Інноваційний розвиток має важливе значення, оскільки підприємства, що не інвестують в інновації, ризикують залишитися позаду конкурентів. Серед різновидів інновацій виділяють:

- технологічні інновації – стосуються впровадження нових або удосконалених технологій у виробничі процеси;
- продуктові інновації – ґрунтуються на створенні нових продуктів або вдосконалення вже існуючих;

– процесні інновації – включають зміну виробничих або управлінських процесів для підвищення їх ефективності, скорочення витрат або підвищення якості;

– інституційні інновації – стосуються нових моделей організації, управління або бізнес-процесів;

– соціальні інновації – включають нові рішення, які вирішують соціальні проблеми або створюють додаткову цінність для суспільства (наприклад, нові форми взаємодії між бізнесом і споживачами, сталий розвиток, корпоративна соціальна відповідальність).

Аналіз статистичних даних дає підстави відмітити поступово зростання кількості промислових підприємств України що впроваджують інновації, як це подано на рисунку 1. У розрізі видів інновацій активність промислових підприємств наведена на рисунку 2.

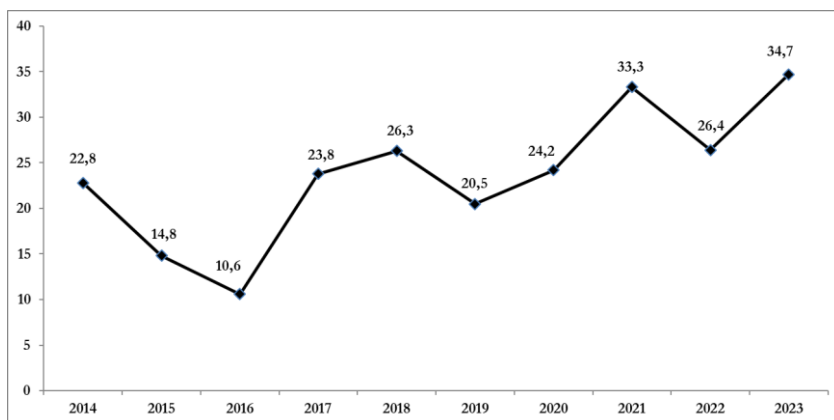

Рис. 1. Динаміка кількості промислових підприємств України, що впроваджують інновації за період 2014–2023 рр.

Джерело: [1]

Серед причин які перешкоджають впровадженню інновацій (станом на 2023 р) виділено:

– брак ресурсів (недостатність фінансів, кваліфікованого персоналу, матеріалів);

– інші причини: стратегічні причини, не найкращий час для інновацій, інші пріоритети, занадто високі ризики, низька очікувана прибутковість;

– відсутність потреби в подальшій інноваційній діяльності.

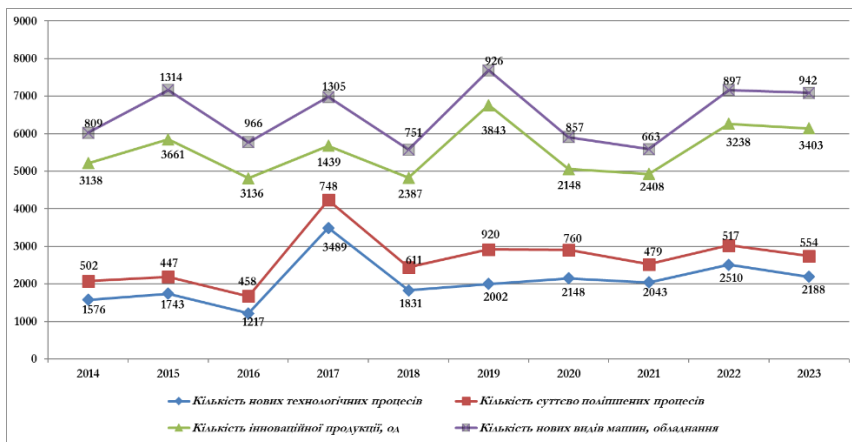

Рис. 2. Інноваційна активність промислових підприємств України у розрізі видів інновацій 2014-2023 рр.

Джерело: [1]

Впровадження інновацій в діяльність промислових підприємств дозволяє значно підвищити їх ефективність і конкурентоспроможність. Зокрема шляхом зменшення витрат та підвищення ефективності виробничих процесів, гнучкої реакції на ринкові вимоги, грамотного управління товарним асортиментом та сервісом тощо.

Серед ключових елементів які сприятимуть інноваційному розвитку слід виділити наступні:

- дослідження та розробки. За даними Держаної служби статистики України понад половина всіх інновацій створена у рамках партнерської взаємодії, нажалі лише незначний відсоток – у симбіозі із вищими науковими закладами [1].

- наявність кваліфікованих фахівців, здатних працювати з новими технологіями, та здатність підприємства забезпечити інвестиції в навчання і розвиток своїх працівників, а також створення на підприємстві середовища, яке підтримує креативність, ініціативність та готовність до змін;

- інвестування в інноваційний розвиток. Ця складова інноваційного розвитку потребує значних ресурсів, тому важливо мати доступ до фінансування шляхом залучення власних та зовнішніх джерел (кредитів, інвесторів, державних програми тощо).

Зважаючи на складе становище вітчизняних промислових підприємств зумовлене повномасштабним вторгненням доцільним видається поглиблення партнерських зв'язків із підприємствами інших

країн. Міжнародне співробітництво, у міжнародних проектах дасть змогу прискорити власний розвиток і скористатись міжнародним досвідом для того щоб вивести підприємство на новий рівень у конкурентній боротьбі.

Інноваційний розвиток не тільки допомагає підприємствам підвищити свою ефективність, але й дозволяє їм зберігати конкурентні переваги, адаптуватися до нових умов і успішно розвиватися в умовах динамічного та змінного зовнішнього середовища. При цьому важливим є не лише впровадження інновацій, але й їх інтеграція в усі сфери діяльності підприємства: від маркетингових стратегій до управління людськими ресурсами та організаційної структури.

Таким чином, інноваційний розвиток є необхідною складовою для забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств, використання стратегічного підходу до інноваційного розвитку дозволяє підприємствам не лише підвищувати ефективність виробництва, але й зберігати і зміцнювати свою позицію на ринку, досягнення максимальних результатів можливе за умови створення відповідного інноваційного середовища в рамках підприємства, яке включатиме сучасні технології, системи управління та підтримку творчого потенціалу співробітників. Такі підходи дозволяють зберігати підприємства конкурентоспроможними навіть у складних економічних та технологічних умовах.

Література:

1. Державна служба статистики України. *Економічна статистика. Наука, технології та інновації* (2020-2023). URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm (дата звернення 14.01.2025).
2. Ілляшенко С.М., Біловодська О.А. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств: монографія. Київ. Університетська книга. 2023. 281 с.
3. Ковтуненко К.В., Коцага А.О. Інноваційний розвиток бізнес-структур: сутність, тлумачення, теорії та підходи до визначення. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 43-55. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-43-55> (дата звернення 14.01.2025).
4. Павлішина Н.М., Харін А.В. Інновації в епоху цифровізації. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 1(81). С. 179-188. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/198/190 DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.1.24> (дата звернення 21.01.2025).
5. Сагачко Ю. Інноваційне управління як важлива складова стратегії підприємства. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2022. № 1(1). С. 179-188. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-179-188](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-179-188) (дата звернення 29.01.2025).

ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ДІЄВІ ІНСТРУМЕНТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Євсєєва О.О., доктор економічних наук, професор,
член Громадської організації «Міжнародна фундація
освітян та науковців», м. Київ, Україна,
член Громадської організації «Професійна організація
аудиторів, бухгалтерів та викладачів
обліково-контрольних дисциплін», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2042-8277>

В умовах глобалізації, цифровізації та змін у регуляторному середовищі облік, аналіз та фінансовий контроль є ключовими елементами управлінської системи, що дозволяють ухвалювати обґрунтовані рішення та забезпечувати стабільність економічного розвитку, а отже, стають дієвими інструментами ефективного управління економічними процесами [1].

Визначаючи роль і взаємозв'язок обліку, аналізу та фінансового контролю в управлінні соціально-економічними системами, постає актуальне завдання щодо напрацювань рекомендацій щодо їх ефективного використання. В свою чергу за для вирішення поставленого завдання необхідно конкретизувати рушійні важелі функціонального впливу кожної складової в управлінні економічними процесами.

Облік є фундаментальною частиною управління економічними процесами, оскільки забезпечує підприємства, організації та державні структури достовірною та своєчасною інформацією про фінансово-господарську діяльність. У сучасних умовах господарювання якість управлінських рішень безпосередньо залежить від рівня обліково-аналітичного забезпечення, що обумовлює необхідність його безперервного вдосконалення та інтеграції з іншими управлінськими функціями.

Облік не лише фіксує економічні події, а й виконує інформаційно-аналітичну функцію, яка дозволяє оцінювати ефективність діяльності суб'єктів господарювання, прогнозувати майбутні фінансові результати та забезпечувати контроль за раціональним використанням ресурсів. В економічному управлінні облік виконує такі функції [2]: інформаційна – надання повної та

достовірної інформації для прийняття рішень; контрольна – запобігання помилкам і шахрайству, забезпечення фінансової дисципліни; аналітична та прогнозна – формування аналітичної інформації для стратегічного планування; оцінювальна – забезпечення реальної оцінки фінансового стану підприємств і економіки в цілому.

Обліково-аналітичне забезпечення – це комплекс системних заходів, що включає збирання, обробку, зберігання та аналіз фінансово-економічної інформації, необхідної для управління підприємством або економічною системою. Його важливість обумовлена такими факторами [3]: оптимізація ресурсів – допомагає визначити найбільш ефективні способи використання матеріальних, фінансових та людських ресурсів; забезпечення прозорості – дає змогу запобігти корупції, тіншовим схемам і фінансовим махінаціям; підтримка стратегічного планування – на основі аналізу даних формуються прогнози щодо фінансового стану підприємства або економіки країни; моніторинг ризиків – дозволяє своєчасно виявляти фінансові загрози та вживати заходи для їх мінімізації.

Розглядаючи обліково-аналітичне забезпечення через призму системного механізму слід виокремити його основні складові компоненти, кожна з яких відіграє ключову роль у процесі управління економічними процесами [4]: бухгалтерський облік – систематичне фіксування всіх господарських операцій підприємства; фінансовий аналіз – дослідження показників діяльності підприємства для оцінки його фінансового стану та ефективності роботи; фінансовий контроль – перевірка відповідності облікових даних нормативним вимогам і внутрішнім стандартам організації.

Якісне обліково-аналітичне забезпечення дозволяє керівникам підприємств ухвалювати обґрунтовані рішення щодо таких питань як інвестиційна політика, кредитна стратегія, оптимізація витрат, податкове планування.

Сучасні технології значно підвищили ефективність обліково-аналітичного забезпечення завдяки використанню автоматизованих систем, таких як [5]: ERP-системи (SAP, BAS ERP, Oracle NetSuite, Microsoft Dynamics 365) – комплексне управління ресурсами підприємства; CRM-системи – управління взаємодією з клієнтами на основі аналітичних даних; Big Data та штучний інтелект – аналіз великих обсягів даних для прогнозування економічних тенденцій; блокчейн-технології – забезпечення безпеки фінансових транзакцій.

Все це у застосуванні окремо, в поєднанні або все разом як упровадження процесів автоматизації облікових процесів дозволяє

зменшити рівень людських помилок, скоротити витрати часу на обробку інформації та підвищити якість управлінських рішень.

Обліково-аналітичне забезпечення впливає на соціально-економічні системи на макро- та мікро- рівнях. На рівні держави (*макроекономічний рівень*) ефективна система бухгалтерського обліку дозволяє здійснювати моніторинг економічного розвитку країни, формувати обґрунтовану бюджетну політику, контролювати рівень державного боргу, стимулювати інвестиційну привабливість країни. Для підприємств (*мікроекономічний рівень*) якісне обліково-аналітичне забезпечення сприяє підвищенню фінансової стабільності, посиленню довіри з боку інвесторів та кредиторів, поліпшенню фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів.

Попри значні досягнення, система обліку та аналізу стикається з рядом викликів, таких як необхідність адаптації до цифрової економіки – впровадження новітніх технологій, відповідність міжнародним стандартам щодо гармонізації українського законодавства з МСФЗ, захист фінансової інформації щодо запобігання кіберзагрозам і шахрайству, підготовка кваліфікованих кадрів задля розвиток професійної освіти у сфері бухгалтерії, аналізу та аудиту.

Таким чином, облік є базовою інформаційною основою для ефективного управління економічними процесами. Обліково-аналітичне забезпечення дозволяє оптимізувати використання ресурсів, підвищити прозорість фінансової діяльності та знизити економічні ризики. Автоматизація обліку та впровадження цифрових технологій сприяє підвищенню якості управлінських рішень, а удосконалення облікової системи є ключовим фактором забезпечення стабільного розвитку економіки.

Перспективи розвитку обліково-аналітичного забезпечення пов'язані із впровадженням цифрових технологій, посиленням регулювання фінансової звітності та інтеграцією інтелектуальних аналітичних систем у процеси управління.

Література:

1. Ievsieieva O., Tsikalo Y., Mulyk T., Udodova Y., Nazarenko O. Adapting accounting to the digital age: The urgent need for new regulatory standards. *Amazonia Investiga*, 2024, vol. 13, no. 83, pp. 89-99. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.83.11.7>

2. Ievsieieva O., Dutchak I., Melyankova L., Smirnova I., Lepetan I. Application of Innovative Technologies to Protect Financial Information in Accounting: Challenges of the Digital Economy Era. *Pacific Business Review (International)*, 2024, vol. 17, issue 3, pp. 62-79. URL: <http://www.pbr.co.in/2024/September6.aspx>

3. Ievsieieva O., Matskiv H., Raiter N., Momot O., Shysh A. The Use of Big Data in Corporate Accounting and Data Analysis: Opportunities and Challenges. *Data and Metadata*, 2024, vol. 3, 14 p. DOI: <https://doi.org/10.56294/dm2024430>

4. Ievsieieva O., Kolisnyk M., Yatsenko O., Chornovol A., Bocharova N. Financial Modeling and Forecasting in Corporate Finance Management. *Economic Affairs*, March 2024, vol. 69(01), pp. 629-646. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.2.2024.23>

5. Verbiivska L., Zhuk O., Ievsieieva O., Kuchmiiova T., Saienko V. The role of e-commerce in stimulating innovative business development in the conditions of integration. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2023. Vol. 3(50), pp. 330-340. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcapter.3.50.2023.3930>

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ЯК ДРАЙВЕР СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Балашова О.В., кандидат економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8928-2148>

Успішне ведення бізнесу неможливе без здійснення безперервного контролю та моніторингу стану ринкового середовища. Зростання ролі інноваційних факторів у підвищенні конкурентоспроможності посилює увагу підприємств до питання розробки та реалізації концепції їх стратегічного інноваційного розвитку з урахуванням особливостей використання різних інноваційних підходів, застосування яких впливає на прибутковість підприємства та його результативну діяльність.

Проблемами застосування інноваційних підходів до стратегічного розвитку підприємств цікавилася велика кількість вчених, які у своїх дослідженнях по-різному трактують його структуру, складові елементи і особливо питання оцінки рівня їх використання [1]. Однак на сьогодні немає єдиної думки щодо ступеня впливу реалізації інноваційних підходів на результативність господарської діяльності підприємства, тому вивчення існуючих концепцій, що впливають на стратегічну ефективність компанії, набуває особливої актуальності.

Розвиток газової промисловості України – ключовий напрям, що забезпечує стабільність національної економіки. Проте сучасні тенденції геополітичної обстановки негативно впливають на розвиток галузі. Умови воєнного стану, який введено в нашій країні у зв'язку з

військовою агресією росії проти України, позначаються на соціально-економічному розвитку держави, її національній безпеці. Внаслідок фінансових обмежень та скорочення трудових ресурсів (через відтік як українських, так і зарубіжних фахівців) розробка та впровадження інноваційних проектів у діяльність підприємств газової промисловості стає найбільш актуальним завданням.

В умовах швидких техніко-технологічних змін, пов'язаних із процесами «Індустрії 4.0», значущість набуває впровадження цифрових інновацій, які дозволяють прискорити процеси бізнес-активності підприємств та суттєво покращити бізнес-показники.

Метою дослідження є аналіз існуючих інноваційних підходів у сфері стратегічного розвитку суб'єктів господарювання та вивчення ролі цифрових інновацій у забезпеченні стратегічного розвитку підприємств газової промисловості.

Методологічний ракурс дослідження базується на використанні різних типів інноваційних підходів до стратегічного розвитку підприємства:

- системного: комплексна оцінка ефективності інноваційної діяльності в сукупності з інституційними факторами конкурентного середовища;

- програмно-цільового: розгляд процесів інституалізації співробітництва підприємства з науково-дослідними організаціями, розвиток новаторської діяльності персоналу;

- функціонального: в якості орієнтирів інноваційної діяльності є підвищення ефективності використання внутрішньої та зовнішньої інвестиційно-інноваційної інфраструктури.

Ці інноваційні підходи до стратегічного розвитку підприємств реалізуються через сукупність інфраструктурного, інституційного, технологічного напрямів його забезпечення [2]. Активізація інноваційного розвитку одночасно за декількома напрямками збільшує конкурентні переваги, проте потребує значних капітальних вкладень, які в умовах складного доступу до суб'єктів інвестиційної інфраструктури та інституційних інвесторів залишаються недостатніми та надмірно вартісними. Отже, такий підхід є малопривабливим для практичного використання на підприємствах.

З огляду на стан конкурентоспроможності суб'єкта господарювання виділяють інноваційний підхід з метою збереження або зміни конкурентних позицій на ринку. Якщо підприємство динамічно покращує результати інвестиційної діяльності, має задовільний фінансово-економічний стан та в цілому задовольняються

потреби цільової групи споживачів, то на певний період немає гострої необхідності змінювати загальну схему функціонування всіх бізнес-процесів, а запровадження інновацій залежить від активності інноваційної діяльності підприємствами-конкурентами [3]. Але при реалізації цього підходу слід систематично аналізувати свій конкурентний статус.

Доцільним буде підхід, при якому виділяються рівні конкурентоспроможності суб'єкта в системі управління інноваційною діяльністю, а саме: домінуючий – можливість впливу на ринок загалом; сильний, який полягає у можливості диктувати свої умови ринку та впливати на конкурентне середовище; сприятливий, у якому забезпечується можливість розширення товарно-грошових відносин у цільовому ринковому сегменті; надійний, який залежить від ефективності інвестиційного забезпечення та характеризується можливістю адаптації до коливань споживчого ринку.

Заслугує уваги інноваційний підхід, що враховує фінансові результати розвитку підприємства. Передбачається, що використання інновацій здійснюється щодо приросту суми доходів, чистого прибутку, фінансової стійкості за рахунок створення та виведення на ринок продуктових інновацій; шляхом організації «портфельного підходу» до бюджетування інновацій, підвищення інноваційної активності інструментами фінансового інжинірингу та раціонального планування грошових потоків. Отже, впровадження даного інноваційного підходу реалізується з урахуванням зростання рентабельності комерційної діяльності та частки підприємства на ринку.

Більш практичним буде підхід, у якому стратегічний розвиток передбачає впровадження таких типів інновацій, як радикальні (значні зміни у сфері інформаційних технологій); покрокові (для яких характерна незначна технологічна еволюція); технічні (незначні зміни у організації технологічного процесу); локальні (нововведення цільового сегмента ринку) [4]. Цей інноваційний підхід закладає стратегічні засади розвитку підприємства у межах технологічного, маркетингового напрямів.

Цифровізація виробництва сприяє використанню низки нововведень, що активізує використання управлінських інновацій, заснованих на інформаційних технологіях. Ключовим завданням є забезпечення реалізації виробництва, дотримання принципів безперервного функціонування. Саме тому на газових підприємствах слід застосовувати технології «Розумної фабрики», зокрема системи

синхронного оптимізаційного планування виробництва. Такі технології підтримують web-орієнтовані технології, що забезпечують можливість віддаленої роботи з планами, підвищують рівень клієнтського сервісу, ефективного використання основних засобів, скорочення витрат виробництва.

В основі цифрової трансформації підприємств газової промисловості, що включає велику кількість складних самостійних проєктів, головним чином лежить предикативне управління процесом на основі динамічної моделі (рис.).

Рис. Цифрова система трансформації підприємств газової промисловості

Джерело: сформовано автором

Підвищення ефективності функціонування не окремих елементів, а всього ланцюга за рахунок впровадження нових підходів до виробництва, що ґрунтуються на використанні технологій Індустрії 4.0, здатне забезпечити значно більший ефект.

Таким чином, з проявом нових викликів та загроз зовнішнього бізнес-середовища підприємствам, зростання конкуренції, вартості та

обмеженості доступу до трудових ресурсів актуалізується питання застосування цифрових інновацій на підприємствах газової промисловості. Такі інновації виконують супровідні функції у кожній з функціональних підсистем, що дозволяє інтенсифікувати операційні, фінансові процеси та підвищувати якість управління персоналом та бізнесом. Отже, тенденція до стратегічного розвитку на основі застосування інноваційних підходів стає невід'ємною рисою розвитку суб'єктів господарювання у конкурентному середовищі.

Література:

1. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу: тези доп. XIV Міжнар. бізнес-форуму (Київ, 23 берез. 2023 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 197 с. DOI: <https://doi.org/10.31617/k.knute.2023-03-23>
2. Попело О., Олифіренко І. Теоретичні засади формування інноваційної стратегії розвитку підприємств в епоху цифрових технологій. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3(31). С. 91-100. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3\(31\)-91-100](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3(31)-91-100)
3. Дворський В.О., Пономаренко М.М., Верхуша О.О. Інноваційні стратегії для підвищення конкурентоспроможності підприємств у цифрову епоху: від аналізу ринку до впровадження технологій. *Economic synergy*. 2024. № 3. С. 109-120. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-7>
4. Чіков І. Інноваційний потенціал підприємства: понятійно-категоріальний апарат та економіко-математична модель оцінки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-55>

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС, ЯК ЦЕНТРОВИЙ ОБ'ЄКТ АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ

Бойко Р.В., кандидат економічних наук, доцент,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4044-0217>

Розвиваючи авторські узагальнення відносно методології аналізу інвестиційної діяльності на рівні суб'єктів господарювання, доходимо висновку, що все ж центровим аспектом тут слугує інвестиційний процес. Власне, аргументами на користь такого рішення є наступні. По-перше, оцінювати інвестиційну діяльність підприємства в цілому, без конкретизації, не аргументовано, адже одні суб'єкти господарювання інвестиційно активні, а інші – ні; одні вкладаються у просте

розширення, інші – в інноваційні проєкти; на момент аналізу різні суб'єкти господарювання можуть перебувати у різних фазах життєвого циклу інвестиційного проєкту. Саме компонування інвестиційного процесу на окремі його стадії дозволяє визначати різні предмети аналізування, відтак, й дослідження.

По-друге, різні етапи інвестиційного процесу мають властиві їм диференційовані цілі і завдання, перевірка досягнення яких, власне, визначатиме й підходи, способи й показники аналізу.

По-третє, з позицій держави як суб'єкта інвестиційної політики, у т. ч. регіональної, компонування інвестиційного процесу на окремі етапи дозволяє ретельніше ідентифікувати перешкоди й проблемні сфери, чинники – дестимулятори інвестиційної активності в регіоні.

По-четверте, закладення в основу методики аналізування саме інвестиційного процесу дозволяє водночас розвивати (вдосконалювати) і функцію економічного (інвестиційного) аналізу й організаційно-управлінську сторону інвестування.

По-п'яте, перевагами процесного підходу є значно кращі можливості в частині прогнозування розвитку інвестиційних процесів, а також моделювання їх наслідків і взаємозв'язків з різними аспектами поступу регіональної економіки, інвестиційної активності та інвестиційної діяльності підприємств.

Н. Ковтун, проводячи дискусію з-поміж тотожностей, зв'язків і диференціацій різних аспектів інвестування, узагальнює, що інвестиційний процес слід трактувати як певне утверджене рішення інвестора щодо здійснення інвестиційних вкладень. Тоді як інвестиційна діяльність є продовженням цього рішення у вигляді здійснення та управління інвестиціями [2]. Однак, з таким підходом складно погодитися, адже рішення важко порівнювати з процесом, відповідно, логічніше, коли інвестиційний процес являє собою певні стадії інвестування у межах конкретного інвестиційного проєкту, наприклад, (1) планування інвестиційного проєкту, (2) ухвалення рішення про його інвестування, (3) визначення джерел залучення інвестицій, (4) вкладення коштів, (5) реалізація проєкту, (6) повернення інвестицій, (7) їх вкладення в новий проєкт. Тоді як інвестиційна діяльність, скоріше, є загальною характеристикою того, чи підприємство здійснює інвестування, в яких обсягах, на скільки часто і т. д.

Проте, значно вище теоретико-прикладне значення має розуміння науковцем поняття «інвестиційний процес» на різних рівнях: мікро-, мезо- та макро-. Перші два трактуються як рівень ринку, а другий

– рівень макроекономічної системи, на якому виникають нові предмети аналізування інвестиційної діяльності, активності, процесу. Це учасники інвестиційних відносин, ресурси, що включають джерела формування коштів та інвестиційні інструменти, процеси як відношення та зв'язки між учасниками інвестиційної діяльності й інвестиційними інструментами.

В. Залуїн та Д. Левчинський пропонують розглядати інвестиційний процес як життєвий цикл інвестиційного проекту, що достатньо справедливо й відповідає логіці й етимології процесу як послідовної зміни предметів і явищ, що відбувається закономірним порядком. Таким чином, згідно бачення науковців, інвестиційний процес має такі етапи, як (1) передінвестиційний, (2) інвестиційний, (3) експлуатаційний та (4) ліквідаційний [3]. З практичної сторони зазначеним етапам відповідають фази: планування, ухвалення рішення, початку використання об'єкту, ліквідації проекту.

Різноманітність видів інвестиційних циклів та їх складний взаємозв'язок зумовило широке використання на практиці та в наукових дослідженнях поняття «інвестиційний процес» [1].

Таким чином, варто погодитися, що на мікрорівні інвестиційний процес – це послідовне проходження відповідних стадій, етапів, фаз, процедур тощо від моменту ухвалення (або ще планування) рішення про реалізацію інвестиційного проекту до його завершення, включно з відшкодуванням інвестицій, їх повною чи частковою окупністю. Відповідно, достатньо раціонально визначати методичні засади аналізування інвестиційної діяльності на мікрорівні в узгодженні з етапами інвестиційного процесу.

Відтак, на передінвестиційному етапі у фокусі уваги питання щодо визначення необхідного обсягу інвестування, строків реалізації та окупності проекту, планування параметрів його ефективності. Відповідна інформація необхідна для ухвалення рішення щодо інвестування. Інвестиційна стадія стосується вкладення коштів та підготовки об'єкта до його використання. Саме тому тут аналізують ритмічність реалізації проекту (відсутність відхилень за розмірами витрат та в часі), структуру інвестицій і їх витратомісткість. Експлуатаційна фаза покликана забезпечити належний перебіг інвестиційного проекту, зокрема в частині рівня ефективності та строків окупності інвестицій.

Також актуальними тут є питання доходів і витрат, прибутку, теперішньої вартості грошових потоків. Стадія ліквідації, по суті, завершує інвестиційний процес. Вона може бути не надто актуальною,

якщо, до прикладу, інвестиції вкладалися у власний об'єкт, який продовжує функціонувати після завершення проекту. Однак, може відігравати й визначальнішу роль, коли, наприклад, йдеться про сферу житлового будівництва й об'єкт реалізується та здається в експлуатацію. Тоді на часі питання оформлення всіх юридично-інституційних процедур, т. зв. витрат ліквідації.

Література:

1. Бойко Р.В. Облік і аудит інвестицій (на прикладі підприємств молокопереробної промисловості Західного регіону України): автореф. дис. к.е.н.: спец. 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Львів, 2005. 19 с.
2. Ковтун Н. Теоретичні засади інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: співвідношення основних понять та категорій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2008. № 101. С. 25-29.
3. Залунін В.Ф., Левчинський Д.Л. Теоретичні і методичні основи управління інвестиційним процесом у будівництві. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка*. 2013. Вип. 3(40). С. 31-35.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Бондаренко В.М., здобувач вищої освіти*,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет
ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна
Киричук Є.О., здобувач вищої освіти,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет
ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна
Корнев Р.А., здобувач вищої освіти,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет
ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна

Сучасні підприємства активно впроваджують інноваційні технології для підвищення продуктивності, оптимізації витрат та зміцнення конкурентних позицій. Ці технології охоплюють автоматизацію, цифровізацію, штучний інтелект, хмарні обчислення, аналітику великих даних та інші рішення, що сприяють ефективному управлінню бізнесом.

* Науковий керівник – Верланов О.Ю., к.е.н., доцент

Цифрова трансформація – це використання цифрових технологій для оптимізації бізнес-процесів, покращення клієнтського досвіду та впровадження нових моделей управління. До цифрової трансформації відносяться:

1. ERP-системи – автоматизують управління ресурсами підприємства (SAP, Oracle, Microsoft Dynamics) та дозволяють ефективно контролювати фінанси, логістику, виробництво та управління персоналом.

2. CRM-системи – використовуються для керування відносинами з клієнтами (Salesforce, HubSpot, Zoho CRM) та покращують маркетингові стратегії та підвищують рівень обслуговування клієнтів.

3. Хмарні технології (Cloud Computing) – дозволяють зберігати та обробляти великі обсяги даних без необхідності локальних серверів, включають платформи Amazon Web Services (AWS), Google Cloud, Microsoft Azure.

Штучний інтелект (AI) та Big Data допомагають підприємствам приймати обґрунтовані рішення на основі аналізу великих обсягів даних. Big Data та предиктивна аналітика використовуються для прогнозування трендів, попиту, ризиків та поведінки клієнтів. Наприклад, Walmart аналізує великі обсяги даних для оптимізації логістики. Штучний інтелект та машинне навчання: AI-алгоритми допомагають автоматизувати управління складськими запасами, маркетингом, фінансами. Чат-боти та голосові асистенти (ChatGPT, IBM Watson) покращують обслуговування клієнтів. Автоматизовані системи ухвалення рішень використовуються для кредитного скорингу, управління ризиками, аналізу інвестицій.

Автоматизація дозволяє зменшити витрати, підвищити продуктивність та усунути людський фактор у рутинних процесах. Так, роботизація процесів (RPA) використовується для автоматизації завдань (обробка документів, фінансовий аудит: UiPath, Blue Prism, Automation Anywhere)).

IoT (Інтернет речей) впроваджується у виробництво та логістику для відстеження стану обладнання, контролю витрат ресурсів. Наприклад, IoT-сенсори у логістиці допомагають відстежувати стан вантажів у режимі реального часу.

Цифрові двійники – віртуальні копії фізичних об'єктів, які використовуються для тестування та прогнозування ефективності роботи обладнання. Використовуються у виробництві, енергетиці, будівництві.

Інновації в управлінні персоналом передбачають використання: HR-Tech (системи на основі AI допомагають автоматизувати підбір персоналу, оцінку ефективності працівників (Workday, BambooHR, LinkedIn Talent Solutions)); віддалена робота та віртуальні офіси (використання Zoom, Microsoft Teams, Slack для координації віддалених команд); Gamification (гейміфікація).

FinTech-рішення – використання електронних платежів, мобільного банкінгу, криптовалют (PayPal, Revolut, Stripe). Блокчейн у бізнесі – забезпечує прозорість фінансових операцій, підвищує безпеку транзакцій. Використовується у логістиці (відстеження ланцюгів поставок), фінансах (криптовалюти, смарт-контракти).

Інноваційні технології забезпечують підприємствам конкурентні переваги, оптимізацію витрат, підвищення продуктивності та поліпшення взаємодії з клієнтами. Використання цифрової трансформації, штучного інтелекту, автоматизації та FinTech-рішень сприяє підвищенню ефективності бізнесу та його стійкості до змін.

СИСТЕМНА ОПТИМІЗАЦІЯ І МОДЕЛЮВАННЯ – БАЗОВІ СКЛАДОВІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Борисенко В.О., кандидат економічних наук,
НАІ «Укראгропромпродуктивність», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8742-146X>

Борисенко Д.В., 31 ОМБр,
ТОВ «Епіцентр», м. Суми, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1021-4726>

В епоху цифровізації суспільства, стрімкого розвитку економіки та виробництва досягти максимальної ефективності виробничих процесів уможливорює використання сучасних інформаційних технологій. Головними чинниками формування цифрової української економіки є завдання забезпечення національної продовольчої безпеки і конкурентоспроможності держави. Цифрова економіка, як науковий напрям, використовує цифрові технології для управління процесами і моделювання економіко-виробничих систем [1].

Сільськогосподарське виробництво України перебуває нині в надзвичайно важких умовах воєнного стану та бойових дій в багатьох регіонах. Для забезпечення конкурентоспроможності агропідприємств необхідно виконати обґрунтування методами інформаційних

технологій і впровадження у виробництво нових технологій і високопродуктивної техніки та я їх ефективності.

В експертних системах агропромислового виробництва перевагою системних підходів є можливості реалізації їх у варіантних планових розрахунках. Необхідне і достатнє обґрунтування ефективного використання ресурсного потенціалу у рослинництві можливе тільки при розгляді єдиної економіко-виробничої системи з урахуванням технічних, економічних, організаційно-технологічних та природно-виробничих чинників, що формують економічні показники експлуатації машинних агрегатів [2]. Оскільки при цьому всі вимоги утворюють систему взаємозалежних відносин, то така оптимізація називається системною [3].

Прийняття управлінських рішень з підвищення економічної ефективності виробництва продукції рослинництва дозволяє реалізацію системної оптимізації ефективного використання машинних агрегатів з урахуванням особливостей виконання технологічних операцій і впливу чинників виробничої системи на економічні показники роботи підприємства.

Реалізація системної оптимізації у рослинництві передбачає розроблення методичного і програмного забезпечення для визначення техніко-економічних показників роботи машинних агрегатів у заданих організаційно-технологічних умовах виробництва, а також витрат на виконання технологічних операцій.

У результаті проведених досліджень зроблено висновок про існування трьох рівнів системної оптимізації використання ресурсів у рослинництві. Для кожної з технологічних операцій обґрунтовується оптимальний склад техніки і раціональної технологічної схеми. Концептуальну схему системної оптимізації використання виробничих ресурсів у рослинництві приведено на рис. [3].

В оптимізаційних процесах, спрямованих на підвищення ефективності використання ресурсів, виконуються послідовно три рівні оптимізації (з можливим циклічним повторенням). На кожному рівні оптимізуються відповідні техніко-технологічні параметри за економічними показниками, у тому числі підвищення економічної ефективності виробництва продукції. Для виробників галузі рослинництва системною оптимізацією передбачається:

- 1) оптимізація експлуатації машинного агрегату: режими роботи машин та параметри виконання процесу (з дотриманням агротехнологічних вимог) оптимізуються комп'ютерною програмою імітаційного моделювання за показниками максимуму продуктивності і мінімуму витрат палива;

2) оптимізація виконання технологічних операцій: за значеннями продуктивності, витрат палива та економічних чинників (вартість техніки, завантаження, вартість палива, оплата праці та ін.) визначається порівняльна економічна ефективність агрегатів, у тому числі експлуатаційні витрати; за критерієм мінімуму експлуатаційних витрат та максимуму річного економічного ефекту обирається оптимальний варіант складу машин та схеми виконання технологічної операції;

3) оптимізація технології виробництва: визначають річний економічний ефект та показники економічної ефективності виробництва продукції для варіантів технологій виробництва і комплексів технологічних операцій; обирається оптимальний варіант виробничого процесу за кращими показниками економічної ефективності виробництва.

Рис. 1. Концептуальна схема системної оптимізації використання виробничих ресурсів у рослинництві

Використання розробленого програмного забезпечення імітаційного моделювання дозволяє отримати найбільш точні значення економічних показників експлуатації машинних агрегатів для конкретних умов виробництва (клас ґрунту, група поля та ін.), і приймати обґрунтовані рішення щодо вибору найбільш ефективних комплексів машин і зменшення витрат на виконання технологічних операцій [4].

Системна оптимізація використання ресурсів у рослинництві уможливає вирішити завдання підвищення ефективності виробництва за рахунок комп'ютеризованого обґрунтування вибору ефективних технологій, оптимальних рішень при управлінні виробничими процесами та зниження собівартості продукції.

Системна оптимізація та імітаційне моделювання є важливими складовими цифрових технологій управління економікою аграрних підприємств і надають можливості забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

Література:

1. Вишневський В.П., Гаркушенко О.М., Князев С.І., Липницький Д.В., Чекіна В.Д. Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал: монографія. Київ : Академперіодика, 2020. 188 с.

2. Борисенко В.О. Моделювання показників роботи польових агрегатів на основі баз знань галузей наук, як компонент цифрової економіки. *Енергетика і автоматика*. 2022. №. 4. С. 94-106.

3. Демчак І.М., Борисенко В.О., Риженко Ю.Є. Методика системної оптимізації витрат живої і уречешленої праці на виробництво зернових, технічних, кормових і овочевих культур. Київ: НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2014. 40 с.

4. Борисенко В.О., Босий М.А. Основи методології і методики імітаційного моделювання роботи польових агрегатів для обґрунтування їх ефективного використання. Київ : НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2010. 87 с.

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В МОРСЬКІЙ ЛОГІСТИЦІ

Войченко Т.О., кандидат економічних наук, доцент,
Дунайський інститут водного транспорту
Державного університету інфраструктури
та технологій, м. Ізмаїл, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0109-4622>

Морська логістика посідає важливе місце у світовій економіці: на сьогодні понад 80 відсотків усього обсягу світової товарної

торгівлі здійснюється морем. Зростає кількість суден, виникають нові лінії перевезень, розвиваються підходи до управління вантажоперевезеннями. Разом із цим зростає потреба у фахівцях, у пошуку нових шляхів оперування процесом вантажоперевезення і в нових конкурентоспроможних технологіях. Також зростає кількість вимог до судовласників з боку міжнародних організацій і політичних верхів. Усе це стимулює виникнення нових технологій. Головними напрямками розвитку індустрії морських вантажоперевезень є зменшення екологічних наслідків галузі, підвищення операційної ефективності морських вантажоперевезень, поліпшення способів навчання персоналу, підвищення безпеки людей на судах і збереження вантажу. Скорочення викидів вуглеводню і боротьба із забрудненням атмосфери та кліматичними змінами зараз є однією з найгостріших тем світової політики [1]. Розробка нових видів палива з наднизьким або нульовим вмістом вуглецю – це те, до чого необхідно прагнути. Наразі ж триває обговорення використання таких видів палива як ЗПГ, метиловий спирт і біонафта. Ці види палива містять меншу кількість вуглецю, ніж, наприклад, дизельне паливо [2].

Нові технології, що впливають на кількість шкідливих викидів судна, охоплюють гібридні силові установки, технології, що використовують вітряні потоки як джерело енергії, технології, пов'язані з рекуперацією енергії, технології, спрямовані на гідродинамічну та аеродинамічну оптимізацію, та інші. Одним із видів нових технологій, що дозволили б ефективніше використовувати енергію, є гібридні силові установки. Прикладом вдалої роботи гібридної силової установки є «MS Roald Amundsen». Це судно було презентовано норвезькою круїзною компанією Hurtigruten у 2019 році. Воно є першим великим судном у світі з гібридною силовою установкою. Також, дана установка дозволила скоротити викиди шкідливих речовин на 20 % [3]. Так, компанія показала світу, що встановлення подібних технологій на великих судах можливе. Передбачається, що до 2030 року гібридні силові установки витіснять традиційні дизельні двигуни.

Нові технології майже завжди мають на увазі будівництво для них нових суден, але часто можливість їхнього встановлення на вже наявних судах не виключається. Прикладом такої технології є представлена британською компанією WindShip технологія WindShip. Ця технологія використовує енергію вітру для економії палива [3].

При цьому вона має нульове значення викидів вуглецю, а її установка не впливає на вантажопідйомність судна. Проєкт Windship Technology розробила Судноплавна палата Великої Британії спільно з Content with Purpose (CWP) 2021 року. Технологія є допоміжною системою живлення і являє собою набір із трьох крил заввишки від 36 до 48 метрів, що забезпечують значну тягу для руху судна по воді [3]. Судна з установками Windship можуть спокійно пройти під деякими з найбільших мостів у світі. Також ці установки є повністю модернізованими, що означає, що вони можуть бути встановлені на вже наявних судах. У такому разі встановлена система не буде повною, але водночас вона все одно приносить від 30 до 40 відсотків економії порівняно з використанням звичайного палива. Повна система WindShip дає змогу скоротити кількість викидів CO₂ на 80 відсотків. Таке скорочення відповідає тому, яке вимагатиме Міжнародна морська організація (ІМО) до 2050 року з урахуванням прогнозованого майбутнього зростання судноплавства [3].

У найближчому майбутньому в розвитку індустрії морських перевезень, підвищенні її ефективності та безпеки ключове значення відіграватимуть цифровізація та оптимізація операційних процесів. Тут велику роль відіграють включення у вантажоперевезення штучного інтелекту (ШІ), великі дані (Big Data) та аналітика, Інтернет речей (IoT), робототехніка та блокчейн [2].

ШІ використовують під час оптимізації маршрутів і палива, автономної навігації та профілактичного обслуговування суден. Робототехніка ж компенсує брак робочої сили в галузі, а Інтернет речей, блокчейн, великі дані та аналітика дають змогу швидко ухвалювати рішення на основі великої кількості даних. Їхнє комбінування дає змогу створювати проєкти таких технологій, інтеграція яких могла б значно вплинути на всю індустрію морських перевезень.

Одним із нововведень у цій галузі є технологія 5G [2]. Технологія 5G – нове покоління мобільного зв'язку, що має такі переваги порівняно з 4G, як вищі енергоефективність, швидкість передавання даних і мобільність користувачів, низька затримка сигналу, здатність під'єднати більшу кількість девайсів і пропускну здатність, що зросла у багато разів. Також технологія 5G дасть змогу вивести менеджмент на новий рівень, поліпшивши зв'язок між суднами і берегом, що, своєю чергою, дасть змогу позбутися такої проблеми моряків, як відсутність зв'язку з рідними в морі. Технологія 5G дає можливість використовувати розумні дрони

для віддаленої інспекції суден у режимі реального часу або інших функцій. Порт Сінгапуру, наприклад, використовує дрони для відправки основних запасних частин на судна ближнього радіусу дії, що прямують транзитом через Сінгапурську протоку [1].

IoT - це окремий сегмент споживачів зв'язку 5G, який має на увазі безліч фізичних об'єктів, підключених до інтернету, які обмінюються даними. Це, зокрема, вимірвальні пристрої, датчики, сенсори, об'єкти інфраструктури розумного міста. IoT у морській комунікації дає можливість значно поліпшити транспортування і логістику, посилити безпеку і знизити адміністративні витрати на дотримання нормативних вимог. Крім того, IoT дає змогу постійно збільшувати обсяг переданих даних для ухвалення оперативних і діагностичних рішень. Види даних у секторі морських перевезень, які можна зібрати за допомогою промислового інтернету речей, охоплюють маршрут, погоду, технічний стан, дані про роботу двигунів і стан вантажу, а також управління дверима люків, відсіками, системами перегорожок і гідравлікою без необхідності присутності члена екіпажу на місці. Хорошим прикладом використання інтернету речей може послужити компанія Carnival Corporation, яка анонсувала персонального цифрового консьєржа на основі інтернету речей. Його назва - Океанський компас (Ocean Compass) [4]. Варто зазначити, що Інтернет речей допоможе стати судноплавній галузі більш конкурентоспроможною. Відомо, що дві третини експлуатаційних витрат судна - це паливо. І завдяки IoT відбуватиметься економія палива. Наприклад, система на борту у зв'язці з додатком з оптимізації витрат палива збирає дані і відправляє їх на берег для побудови найбільш енергоефективного маршруту.

Технологія блокчейн давно й успішно використовується у фінансовій сфері, а сьогодні захоплює морську галузь. Багато логістичних компаній і судовласників використовують хмарні додатки для об'єднання логістиків. Це забезпечує надійність системи, знижує кількість шахрайства і людських помилок, а також спрощує перевірку мільйонів контейнерів, що призводить до зниження витрат на перевезення вантажів. Як ще один приклад того, що в підсумку може послужити сходинкою в поліпшенні операційної діяльності морських вантажоперевезень, можна навести Starlink Maritime [5].

Для поліпшення системи навчання застосовуються технології іммерсивної реальності: доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR) і змішана реальність (MR) [3]. Електронні вахтові

журнали також забезпечують цифровий запис судових операцій, забезпечуючи автоматичні оповіщення, коли оперативні заходи не спрацьовують.

Також розвивається технологія цифрових двійників. Цифровий двійник, комбінуючи віртуальний і фізичний світи, дає змогу аналізувати дані, запобігати можливим помилкам, скорочувати час простою, відкривати нові можливості і навіть готуватися до майбутнього [7].

На основі проведеного дослідження можна з упевненістю сказати, що на морську індустрію чекають великі зміни. Завдяки новим технологіям суднопластво стане більш екологічним і надійним способом перевезення вантажу. Транспортування вантажу морем має величезне значення, й інноваційне обладнання не тільки полегшить і поліпшить цей процес, а й сильно вплине на логістику і торгівлю загалом.

Література:

1. Матеріали і публікації сайту Smart Maritime. URL: <https://interparus.com/ua/everything-you-need-to-know-about-artificial-intelligence-in-marine-industry/> (дата звернення: 09.01.2025).
2. Технології, які змінять майбутнє суднопластва. URL: <https://crewing.odessa.ua/ru/tehnologii-kotoryie-izmenyat-budushhee-sudohodstva/https://interparus.com/ua/everything-you-need-to-know-about-artificial-intelligence-in-marine-industry/> (дата звернення: 09.01.2025).
3. Explore the Top 10 Trends in the Maritime Industry (2025) URL: <https://www.startus-insights.com/innovators-guide/maritime-trends-innovations/> (date of application: January 9, 2025).
4. Martyn Wingrove. Editor's choice 2022: how technology is supporting shipping's decarbonization efforts. URL: <https://www.rivieramm.com/news-content-hub/2022-maritime-optimisation-communication-editors-picks-74340> (date of application: January 9, 2025).
5. Digital Ship. Elcome brings Starlink to maritime industries. URL: <https://thedigitalship.com/news/maritime-satellite-communications/elcome-brings-starlink-to-maritime-industries/> (date of application: January 9, 2025).
6. Windship // Windship presents the True Zero Emissions Solution. URL: <https://windshiptechnology.com/> (date of application: January 9, 2025).
7. Ritvik Kumar. 5 Benefits Of Digital Twin In The Shipping Industry. URL: https://marine-digital.com/article 5benefits_of_digital_twin (date of application: January 9, 2025).

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Воробйов І.О., здобувач освітнього ступеня PhD,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1850-7064>

Могиляна А.М., кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9053-5177>

Сучасні економічні умови характеризуються інтенсивним впровадженням цифрових технологій, які змінюють традиційні підходи до управління підприємствами. Цифрова трансформація, що охоплює штучний інтелект, блокчейн, хмарні обчислення, аналітику великих даних і автоматизовані системи управління, формує нові можливості для підвищення ефективності бізнес-процесів, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємств.

В умовах глобалізації та цифрової революції стратегічне управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств набуває особливої важливості. Інновації є рушієм сталого економічного зростання, а їх ефективна інтеграція з інвестиційною діяльністю дозволяє бізнесу адаптуватися до мінливого ринкового середовища, знижувати ризики та відкривати нові перспективи для розвитку. Разом із тим, недостатня адаптація підприємств до цифрової економіки, низький рівень цифрової грамотності управлінців і відсутність ефективних стратегій цифровізації можуть призвести до втрати ринкових позицій та зниження фінансової стійкості.

Дослідженнями питань стратегічного управління в контексті інноваційно-інноваційного розвитку підприємства займалися вітчизняні вчені, такі як: Білокіз Є.В. [1], Волкова М.В. [2], Дегтярьов А.В. [4], Ковтуненко К.В. [3], Косач І.А. [4], Пар'єва О.О. [3], Подвігін А.Д. [2] та ін. Значна частина досліджень у сфері управління інноваціями та інвестиціями фокусується на традиційних механізмах розвитку підприємств, тоді як проблематика цифрової трансформації та її впливу на ці процеси потребує подальшого вивчення. Таким чином, аналіз стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств у контексті цифрової трансформації є актуальним і потребує комплексного підходу.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій для підприємств щодо ефективного впровадження цифрових технологій у процеси управління інноваціями та інвестиціями. Запропоновані заходи можуть бути використані керівниками компаній, інвесторами та державними органами для підвищення конкурентоспроможності підприємств, покращення їх фінансової стійкості та створення умов для сталого розвитку в умовах цифрової економіки.

Доцільно відмітити, що інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств є невід'ємною складовою сучасної економіки, оскільки поєднання інноваційної діяльності з ефективним управлінням інвестиціями дозволяє підприємствам забезпечувати свою конкурентоспроможність і стає зростання. Інноваційний розвиток передбачає створення, впровадження та комерціалізацію нових технологій, продуктів і послуг, тоді як інвестиційний розвиток спрямований на залучення необхідних фінансових ресурсів для реалізації цих ініціатив. Взаємозалежність цих процесів обумовлює необхідність формування стратегічних підходів до управління підприємствами, які здатні гнучко адаптуватися до змін ринкового середовища.

Особливе значення у цьому контексті має взаємозв'язок між інноваційним потенціалом та інвестиційною активністю підприємств. Інноваційний потенціал визначається рівнем розвитку науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, технологічних можливостей, кадрового забезпечення та загальної культури підприємства щодо впровадження нововведень. Водночас, інвестиційна активність відображає здатність підприємства залучати й ефективно використовувати фінансові ресурси для розвитку інноваційної діяльності. Збалансоване управління цими складовими сприяє не лише підвищенню економічної ефективності підприємства, а й формуванню довгострокових конкурентних переваг.

Сучасна наука та практика управління пропонують різні підходи до стратегічного управління інноваційними та інвестиційними процесами. Одні підприємства обирають традиційний поступовий підхід, коли інвестиції спрямовуються на модернізацію та поступове освоєння нових технологій. Інші використовують більш динамічні стратегії, орієнтовані на швидке масштабування та залучення венчурного капіталу. Деякі компанії надають перевагу адаптивному підходу, який передбачає гнучке реагування на зміни зовнішнього середовища та активну співпрацю з науковими установами. В останні

роки зростає популярність цифрових стратегій управління, коли підприємства активно використовують можливості цифрових технологій для оптимізації бізнес-процесів, прискорення інноваційного циклу та залучення інвестицій.

Цифрова трансформація кардинально змінює традиційні бізнес-моделі та стратегічні підходи до розвитку підприємств. Використання технологій штучного інтелекту, великих даних, блокчейну та хмарних рішень не лише підвищує ефективність управління, а й створює нові можливості для залучення інвестицій. Однак такі зміни потребують від підприємств не лише фінансових вкладень, а й готовності до організаційних трансформацій, що включають підвищення цифрової грамотності персоналу, перебудову операційних процесів та розробку нових стратегій ринкової поведінки.

Таким чином, інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств у сучасних умовах неможливо розглядати без урахування цифрової трансформації, яка відкриває нові можливості для підвищення ефективності бізнесу, але водночас вимагає перегляду традиційних підходів до управління. Визначення оптимальних стратегій у цій сфері є важливим як для наукових досліджень, так і для практичного застосування, адже саме інновації та інвестиції залишаються ключовими рушіями економічного зростання та конкурентоспроможності підприємств.

У сучасних умовах цифрова трансформація є не лише засобом підвищення ефективності підприємств, а й визначальним фактором стратегічного управління їхнім інноваційно-інвестиційним розвитком. Цифрові технології стають драйверами змін, оскільки дозволяють підприємствам адаптуватися до динамічного ринкового середовища, оптимізувати бізнес-процеси та відкривати нові можливості для залучення інвестицій.

Зокрема, використання Big Data, штучного інтелекту, хмарних технологій та блокчейну значно впливає на процес ухвалення інвестиційних рішень. Аналітика великих даних допомагає прогнозувати тенденції ринку та оцінювати потенційні ризики, штучний інтелект сприяє автоматизації управлінських процесів і підвищенню точності фінансових розрахунків, а блокчейн забезпечує прозорість і безпеку фінансових операцій. Водночас хмарні технології спрощують доступ до інструментів стратегічного планування, дозволяючи підприємствам гнучко масштабувати свою діяльність.

Однак цифровізація бізнесу не лише відкриває нові можливості, а й створює додаткові виклики, зокрема в управлінні

ризиками інноваційних та інвестиційних проєктів. Зростає потреба у забезпеченні кібербезпеки, управлінні цифровими активами та адаптації до регуляторних змін у сфері технологій. Важливим стає баланс між швидкістю впровадження інновацій та необхідністю їх ретельної оцінки з погляду фінансової та операційної стійкості підприємства.

Крім того, цифровізація значно впливає на процес прийняття рішень у фінансуванні інновацій завдяки автоматизованим аналітичним інструментам, які дозволяють здійснювати глибокий аналіз ринкових можливостей і ризиків. Такий підхід сприяє більш обґрунтованому прийняттю інвестиційних рішень, дозволяючи керівництву підприємств розробляти сценарії розвитку на основі даних у режимі реального часу.

Наголосимо, що для успішної адаптації підприємств до умов цифрової економіки необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках. По-перше, важливо розробляти та впроваджувати стратегії цифрової трансформації, що враховують індивідуальні особливості підприємств та їхні можливості. По-друге, необхідно активно використовувати цифрові платформи для налагодження співпраці між бізнесом, науковими установами та інвесторами, що сприятиме створенню інноваційних екосистем. По-третє, важливим завданням є підвищення рівня цифрової грамотності управлінців та персоналу підприємств, що забезпечить ефективне використання новітніх технологій. Крім того, підприємствам варто приділяти увагу питанням кібербезпеки, оскільки цифровізація бізнесу створює нові загрози, пов'язані з витоком даних та фінансовими ризиками.

Таким чином, стратегічне управління інноваційно-інвестиційним розвитком у цифровому середовищі потребує комплексного підходу, що поєднує використання сучасних технологій, розширення співпраці через цифрові платформи та ефективне управління ризиками. Це дозволяє підприємствам не лише зберігати стабільність, а й активно розвиватися в умовах цифрової економіки.

Література:

1. Білокіз Є.В. Теоретичні основи та сучасні тенденції розвитку системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 9(279). С. 178-185. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-279-178-185>
2. Волкова М.В., Подвігін А.Д. Стратегічний підхід управління інноваційною діяльністю підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-133>

3. Ковтуненко К.В., Пар'єва О.О. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства: сутність, класифікація стратегій. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2020. № 2(12). С. 128-139. DOI: <https://doi.org/10.15276/EJ.02.2020.17>

4. Косач І.А., Дегтярьов А.В. Управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва в умовах трансформаційної економіки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2021. № 2. С. 16-22. DOI: <https://doi.org/10.54929/pmt-issue2-2021-3>

БІОМЕТРИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Дяченко В.В., аспірант,

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1678-3284>

Сохань І.В., доктор економічних наук, професор,

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8038-8484>

Сучасний банківський сектор активно впроваджує інноваційні технології для підвищення безпеки, швидкості обслуговування та зручності користувачів. Одним із найперспективніших напрямів цифровізації є біометричні технології, які дають змогу ідентифікувати клієнтів за унікальними фізіологічними або поведінковими характеристиками. Використання біометрії в банках не лише забезпечує високий рівень безпеки, а й значно спрощує доступ до фінансових послуг.

Біометричні технології є сучасними засобами ідентифікації особи, що ґрунтуються на унікальних фізіологічних або поведінкових характеристиках людини. Вони використовуються для забезпечення безпеки, доступу до конфіденційної інформації та ідентифікації особи в різних сферах, включаючи фінансові установи, медицину, правоохоронні органи та особисте використання. Основна перевага біометричних технологій полягає в тому, що вони забезпечують високий рівень захисту даних, оскільки біометричні характеристики людини практично неможливо підробити або передати іншій особі. Біометричні технології поділяються на дві основні групи: фізіологічні та поведінкові. Фізіологічні біометричні методи базуються на унікальних фізичних характеристиках людини, таких як відбитки пальців, геометрія обличчя, малюнок вен, сітківка або райдужна

оболонка ока, форма вуха, а також ДНК. Відбитки пальців є найбільш поширеним методом біометричної ідентифікації, який широко використовується в мобільних пристроях, системах контролю доступу та банківських операціях. Розпізнавання обличчя набуло популярності завдяки розвитку штучного інтелекту та використовується в смартфонах, камерах відеоспостереження та системах контролю на кордонах. Аналіз райдужної оболонки ока забезпечує високу точність, оскільки ця характеристика є унікальною для кожної людини та залишається незмінною протягом життя.

Поведінкові біометричні технології базуються на аналізі унікальних моделей поведінки людини. До них належать розпізнавання голосу, почерку, способу набору тексту на клавіатурі, манери ходи та рухів миші. Розпізнавання голосу широко застосовується у віртуальних помічниках, банківських системах та службах підтримки клієнтів. Аналіз манери набору тексту дозволяє розпізнавати користувачів за швидкістю натискання клавіш і ритмом друку, що використовується для додаткової аутентифікації.

Біометричні технології мають широкий спектр застосування, зокрема в системах доступу, фінансових операціях, криміналістиці та охороні здоров'я. Наприклад, вони використовуються в паспортах для електронної ідентифікації особи, у банківських системах для безпечного входу в акаунти, а також у медичних закладах для персоналізованого доступу до медичних записів. Проте їхнє використання також викликає занепокоєння щодо захисту персональних даних, оскільки витік або неправомірне використання біометричних даних може призвести до серйозних наслідків.

У майбутньому очікується подальший розвиток біометричних технологій із застосуванням штучного інтелекту та машинного навчання, що підвищить їхню точність і безпеку. Незважаючи на певні ризики, біометрія залишається одним із найефективніших способів ідентифікації особи, який забезпечує швидкість, зручність та високий рівень захисту даних.

Незважаючи на всі переваги, використання біометрії у банківському секторі супроводжується певними викликами та ризиками:

- Проблеми з конфіденційністю.
- Кіберзагрози.
- Вартість впровадження.
- Технічні обмеження.

Біометрія в банківській сфері

Сфера застосування	Опис
Мобільний банкінг та онлайн-платежі	Використання відбитків пальців (Touch ID) та розпізнавання обличчя (Face ID) для входу в додатки та підтвердження платежів.
Банкомати та POS-термінали	Авторизація клієнтів за допомогою біометричних даних без використання банківських карток.
Обслуговування у відділеннях банку	Ідентифікація клієнтів через сканування відбитків пальців або розпізнавання обличчя, що скорочує час обслуговування.
Голосова біометрія у контакт-центрах	Автентифікація клієнта за голосом під час телефонного обслуговування без необхідності введення паролів.
Розпізнавання поведінкових характеристик	Аналіз манери введення тексту, рухів миші та використання сенсорного екрана для додаткової перевірки особи.
Безконтактні платежі	Використання біометричних даних (відбиток пальця, розпізнавання обличчя) для підтвердження транзакцій без введення PIN-коду.

Світова економіка зазнає постійних трансформацій під впливом глобалізації, технологічного прогресу, політичних змін і непередбачуваних криз [2, с. 1127]. Біометричні технології відіграють ключову роль у цифровій трансформації банківського сектору. Вони забезпечують високий рівень безпеки, зручність для клієнтів та швидкість обслуговування. Проте їх впровадження потребує вирішення питань конфіденційності та кібербезпеки. У майбутньому біометричні системи стануть ще більш досконалими, а їх інтеграція у банківську сферу сприятиме розвитку інноваційних фінансових послуг. Біометричні технології відіграють ключову роль у підвищенні безпеки та зручності фінансових операцій у банківському секторі. Використання унікальних фізіологічних та поведінкових характеристик для ідентифікації клієнтів дозволяє значно

знизити ризики шахрайства, покращити якість обслуговування та оптимізувати процеси доступу до фінансових послуг. Найпоширенішими методами є розпізнавання відбитків пальців, обличчя, голосу та аналіз манери введення тексту, що забезпечує надійний рівень аутентифікації. Інтеграція біометричних технологій у банківську систему сприяє розвитку безконтактних платежів, зменшенню залежності від традиційних паролів та карткових носіїв, а також підвищенню довіри клієнтів. Водночас впровадження таких технологій вимагає забезпечення високого рівня захисту персональних даних, дотримання етичних норм та відповідності законодавчим вимогам щодо конфіденційності. Єдиний ресурс, можливості розумного використання якого практично безмежні, – це продуктивність здатності людей, що реалізуються в сучасних умовах у формі людського потенціалу, резерви заміни і накопичення якого постійно змінюються [1, с. 65].

У майбутньому очікується подальше вдосконалення біометричних систем завдяки розвитку штучного інтелекту та машинного навчання, що зробить їх ще точнішими та безпечнішими. Отже, біометрія залишається перспективним напрямком у банківському секторі, який не лише підвищує рівень безпеки, а й робить фінансові послуги більш доступними та комфортними для користувачів.

Література:

1. Орел А.М. Інструменти людського потенціалу та механізму корпоративного управління в умовах трансформації. *Журнал стратегічних економічних досліджень. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Науковий фаховий журнал.* 2021. № 5. С. 61-68. URL: <https://drive.google.com/file/d/1hwSt46W0limRRcKwPJk-2LjoVM5clPLp/view>
2. Орел В.М., Рилік М.М., Горевої А.М. Ефективне управління грошовими потоками підприємств у контексті глобальних фінансових тенденцій. *Успіхи і досягнення у науці.* 2024. № 10(10). С. 1120-1130. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/18101>
3. Лобай Р.Р., Пеннер С.О., Римарцов В.В. Інформаційні технології як інструмент стратегічного управління інноваціями в організації. *Економіка і суспільство.* 2024. № 67.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ: СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ, ВИМОГИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Левчук А.В., здобувач вищої освіти*,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет
ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна

Левчук О.В., здобувач вищої освіти,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет
ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна

Оларь А.І., здобувач вищої освіти,
ПЗВО «Міжнародний класичний університет
ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна

Цифрова трансформація бізнесу є ключовим процесом, що змінює спосіб функціонування компаній шляхом впровадження цифрових технологій. Це явище охоплює всі аспекти діяльності підприємства та спрямоване на підвищення ефективності, конкурентоспроможності та адаптивності до нових умов ринку.

Цифрова трансформація – це комплексний процес зміни бізнес-моделі, організаційної структури та операційних процесів через інтеграцію цифрових технологій. Вона сприяє створенню нових можливостей для розвитку підприємства, оптимізації бізнес-процесів і підвищенню рівня клієнтоорієнтованості.

Основними ознаками цифрової трансформації є:

- автоматизація процесів – використання інформаційних систем для оптимізації бізнес-операцій;
- централізація та обробка даних – застосування великих даних (Big Data) для прийняття управлінських рішень;
- впровадження нових бізнес-моделей – перехід від традиційних методів роботи до цифрових платформ;
- гнучкість та адаптивність – швидке реагування на зміни в зовнішньому середовищі;
- клієнтоорієнтованість – персоналізація продуктів і послуг завдяки цифровим технологіям.

Для успішної цифрової трансформації необхідно дотримуватись таких вимог:

* Науковий керівник – Рябенко Г.М., к.е.н., доцент

- стратегічний підхід – розробка чіткої стратегії цифрового розвитку підприємства;
- інвестиції у технології – фінансування впровадження сучасних цифрових рішень;
- культурні зміни – формування цифрової культури та підготовка персоналу до змін;
- інфраструктурна готовність – модернізація IT-інфраструктури підприємства;
- безпека даних – захист інформаційних ресурсів та дотримання стандартів кібербезпеки.

Цифрова трансформація базується на використанні таких технологій:

- хмарні обчислення – це модель надання обчислювальних потужностей, сховищ даних і програмного забезпечення через Інтернет. Вони дозволяють компаніям зменшити витрати на IT-інфраструктуру, підвищити масштабованість і забезпечити безперебійний доступ до цифрових ресурсів;

- штучний інтелект (AI) та машинне навчання (ML) є одними з найактуальніших та найперспективніших напрямків сучасних технологій. Штучний інтелект (AI) – це галузь інформатики, яка спрямована на створення систем, здатних виконувати завдання, що вимагають людського інтелекту, такі як розпізнавання мови, візуальне сприйняття, прийняття рішень та інші. Машинне навчання використовує статистичні методи для виявлення патернів у великих обсягах даних і робить прогнози чи ухвалює рішення на основі цього аналізу;

- інтернет речей (IoT) – це концепція, яка передбачає підключення фізичних об'єктів або «речей» до Інтернету, що дозволяє їм збирати та обмінюватися даними. Це може бути будь-що: від побутових приладів до складних промислових систем. Завдяки IoT ці об'єкти стають «розумними» і можуть взаємодіяти як між собою, так і з людьми;

- блокчейн – це технологія, яка дозволяє зберігати та передавати інформацію у вигляді ланцюга блоків, де кожен блок містить запис про транзакцію. Всі транзакції зафіксовані у мережі і не можуть бути змінені або видалені, що забезпечує високу прозорість та безпеку. Приклад використання блокчейн – криптовалюти, як Bitcoin, Ethereum, які функціонують на основі цієї технології. Блокчейн дозволяє забезпечити децентралізовані платежі без потреби у посередниках.

Самовиконувані контракти (Smart Contracts), де умови угоди програмуються прямо у блокчейн. Наприклад, в Ethereum є можливість створювати контракти, які автоматично виконуються, коли виконуються певні умови. Блокчейн може бути використаний для відстежування походження товарів, перевірки їх автентичності і зменшення шахрайства. Можливість використовувати блокчейн для проведення прозорих і безпечних виборів. Блокчейн дозволяє створювати токени, які можуть представляти реальні активи (нерухомість, акції, мистецтво).

Наведемо переваги блокчейн:

- безпека та захищеність завдяки використанню криптографії;
- децентралізація – відсутність єдиного контролера;
- прозорість – усі транзакції видимі для всіх учасників;
- швидкість та дешевизна – у деяких випадках блокчейн дозволяє скоротити витрати на транзакції, особливо у міжнародних переказах.

Недоліками блокчейн є:

- енергоспоживання – для роботи з багатьма блокчейнами, як Bitcoin, необхідно велике споживання енергії;
- масштабність – деякі блокчейн-мережі мають обмеження на кількість транзакцій, які можна обробити за секунду.
- регулювання – оскільки блокчейн є децентралізованим, на глобальному рівні виникають питання щодо регулювання та контролю. Блокчейн стає все популярнішим, і його потенціал для змін у багатьох сферах – від фінансів до логістики – величезний.

Доповнена реальність (AR) та віртуальна реальність (VR) – це дві технології, що змінюють наші способи взаємодії з цифровим світом, створюючи нові можливості для навчання, розваг, медицини та багато іншого. Доповнена реальність – це технологія, яка дозволяє накладати цифрові об'єкти, інформацію чи графіку на реальний світ у режимі реального часу. Вона поєднує фізичне оточення з цифровими елементами, що дозволяє користувачеві взаємодіяти з об'єктами та інформацією, що з'являються поверх реальних об'єктів.

Цифрова трансформація є необхідною умовою розвитку сучасного бізнесу. Вона забезпечує конкурентні переваги, сприяє зростанню ефективності та створює нові можливості для підприємств. Впровадження цифрових технологій дозволяє компаніям адаптуватися до динамічних змін ринку та забезпечити довгостроковий успіх.

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВПРОВАДЖЕННЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ

Лесюк А.І., аспірант,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8498-6279>

Огінок С.В., кандидат економічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5462-5362>

Ефективність операційної діяльності підприємств-виробників є не єдиною необхідною умовою їх виживання та розвитку. Боротьба за час стала основою конкурентної боротьби. Так, несвоєчасне постачання сировини та матеріалів, або ж перебої з постачанням будь-яких видів енергії приводить до порушення принципів ритмічності та рівномірності, безперервності виробничого процесу, зупинки обладнання, простою робочої сили, що, в свою чергу, призводить до зростання собівартості продукції та зниження планового прибутку [1].

На думку Герасимової Віталії Олександрівни, кандидата економічних наук, поняття конкурентоспроможності є досить складним і має безліч аспектів, але в цілому воно визначається як здатність підприємства ефективно конкурувати на ринку, забезпечуючи своїм клієнтам високу якість продукції або послуг та одночасно зберігаючи свою прибутковість [2].

Конкурентоспроможність підприємства не лише забезпечує його власний успіх, але й сприяє розвитку національної економіки в цілому, оскільки успішні компанії створюють нові робочі місця, залучають інвестиції та сприяють підвищенню економічного рівня країни [3]. Тому важливою метою будь-якого підприємства має бути постійне підвищення рівня його конкурентоспроможності.

Підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок впровадження тайм-менеджменту ґрунтується на оптимізації використання часу як важливого ресурсу.

Пропонуємо розглянути кілька основних способів, за допомогою яких тайм-менеджмент може покращити ефективність роботи та конкурентоспроможність підприємств (рис.).

Рис. Основні способи ефективності роботи за допомогою інструментів тайм-менеджменту

Джерело: розроблено автором

Насамперед, використання інструментів планування та встановлення пріоритетів для завдань, які допомагають працівникам концентруватися на найважливіших завданнях і уникати прокрастинації. Це підвищує продуктивність і якість виконання робіт.

Наступний спосіб, цілепокладання. Чітке визначення цілей дозволяє компанії зосередити зусилля на досягненні значущих результатів. Чітко окреслені цілі сприяють кращому розподілу ресурсів.

Застосування управління завантаженням дозволяє уникнути перевантажень і допомагає підтримувати баланс між роботою та особистим життям, що підвищує задоволеність працівників та зменшує плинність кадрів.

Ще одним із способів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства є впровадження новітніх технологій. Використання спеціальних програм та додатків для управління завданнями може значно спростити процеси планування і контролю, зменшуючи витрати часу на рутинні задачі.

Підвищення ефективності комунікацій включає в себе оптимізацію зустрічей і комунікацій між співробітниками, що зменшує втрати часу на непотрібні обговорення і допомагає швидко приймати рішення.

А також навчання персоналу, яке сприяє підвищенню навичок персоналу в управлінні часом. Навчання персоналу зазвичай здійснюється шляхом проведення тренінгів та семінарів для персоналу і може мати довготривалий позитивний ефект на продуктивність працівників.

Підвищення ефективності операційної діяльності підприємств через впровадження тайм-менеджменту є стратегічно важливим кроком на шляху до зміцнення їх конкурентних позицій.

Тайм-менеджмент допомагає оптимізувати використання часу та ресурсів, покращуючи не лише внутрішні процеси, але й забезпечуючи стабільність і зріст прибутковості компанії. Це сприяє вирішенню проблем з ритмічністю та безперервністю виробничих процесів, водночас даючи змогу адаптуватися до змін ринкових умов з меншою витратою ресурсів.

Впровадження чітких планів, управління завантаженням працівників, інвестування в новітні технології та навчання персоналу не лише підвищує продуктивність, але й покращує якість життя співробітників, що, в свою чергу, позитивно відображається на загальній ефективності підприємства. У кінцевому підсумку, це сприяє стійкому економічному зростанню підприємств, які, ефективно долаючи виклики конкурентного середовища, не лише забезпечують власний успіх, а й роблять внесок у розвиток економіки в цілому.

Література:

1. Дунда С., Рибачук-Ярова Т., Тюха І. Тайм-менеджмент як напрям підвищення ефективності операційної стратегії підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-68>
2. Герасимова В.О., Резанов Е.О. Конкурентоспроможність підприємства: сутність та фактори впливу в сучасних умовах. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 93-97. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-17>
3. Брінь П.В., Нехме М.Н. Конкурентоспроможність підприємства: сутність, показники та методичні засади динамічної оцінки. *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 64. С. 36-43. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/932675c6-f245-47e8-9b11-103545c49396/content>
4. Самойленко В.В. Тайм-менеджмент як інструмент оптимізації управлінських рішень. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32785>

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Лук'яненко М.О., здобувач вищої освіти,
Державний університет «Київський авіаційний
інститут, м. Київ, Україна

Подреза С.М., доктор економічних наук, професор,
Державний університет «Київський авіаційний
інститут, м. Київ, Україна

Доведено, що у сучасному світі цифрові технології стали основним рушієм змін у соціально-економічних системах. Вони сприяють підвищенню ефективності управління, покращенню доступу до ресурсів, зростанню продуктивності праці та створенню нових бізнес-моделей. Від діджиталізації державного управління до розширення можливостей фінансового сектору – цифрові інновації змінюють традиційні економічні та соціальні процеси.

Глобальні тенденції цифровізації демонструють, що країни та компанії, які активно впроваджують нові технології, отримують значні конкурентні переваги. Штучний інтелект (ШІ), великі дані (Big Data), блокчейн, Інтернет речей (IoT), фінансові технології (FinTech) та інші цифрові рішення відіграють ключову роль у трансформації соціально-економічних систем, створюючи нові можливості для бізнесу, держави та суспільства [3].

Цифрова трансформація економіки охоплює всі сфери діяльності – від промисловості до сфери послуг. Завдяки цифровим технологіям компанії можуть оптимізувати бізнес-процеси, автоматизувати виробництво, знижувати витрати та підвищувати продуктивність [5].

Основними напрямками цифровізації економіки вважаємо:

- автоматизацію виробництва та логістики. Використання робототехніки, IoT та штучний інтелект (ШІ) сприяє створенню «розумних фабрик», що працюють за принципом Industry 4.0;
- електронну комерцію. Онлайн-платформи трансформують ритейл, забезпечуючи споживачам доступ до глобальних ринків;
- цифровий банкінг та фінансові технології. FinTech-рішення дозволяють швидше та безпечніше здійснювати фінансові операції, зменшуючи бюрократичні перепони;
- криптовалюти та блокчейн. Децентралізовані фінансові системи можуть забезпечити безпечні транзакції без посередників.

Обґрунтовано, що великі дані (Big Data) ІІІ відіграють ключову роль у прийнятті стратегічних рішень:

- аналітика ринку. Підприємства можуть передбачати попит та змінювати свої стратегії відповідно до прогнозованих трендів [4];
- індивідуалізація пропозицій. Використання ІІІ дозволяє компаніям створювати персоналізовані продукти та послуги;
- оптимізація ресурсів. Аналіз даних допомагає більш ефективно використовувати виробничі потужності та уникати надлишкових витрат [1].

Цифрові технології дозволяють державним установам покращувати рівень обслуговування громадян, зменшуючи бюрократію та підвищуючи прозорість процесів.

Основним напрямками цифровізації державного управління є:

- Електронне урядування (E-Government). Онлайн-платформи для подачі документів, отримання довідок та взаємодії з державними органами;
- Розумні міста (Smart Cities). Інноваційні технології в управлінні міською інфраструктурою, транспортом та енергоспоживанням;
- Кібербезпека та захист персональних даних. Використання цифрових рішень для боротьби з кібератаками та шахрайством.
- Діджиталізація змінює структуру ринку праці, створюючи нові робочі місця та вимоги до кваліфікації працівників.

Серед основних тенденцій, зазвичай, виділяють:

- автоматизацію та роботизацію (Заміна рутинних завдань штучним інтелектом та роботами, що призводить до скорочення деяких професій, але, водночас, створює попит на нові спеціальності);
- гіг-економіку та віддалену роботу (Цифрові платформи (Freelance, Uber, Upwork) відкривають нові можливості для самозайнятості та роботи без прив'язки до офісу);
- нові вимоги до освіти (Зростає потреба в перекваліфікації працівників та навчанні цифровим навичкам).

Попри численні переваги, доведено, що цифровізація несе певні ризики:

- Ризики кібербезпеки (Хакерські атаки, витоки персональних даних та шахрайство);
- Поглиблення цифрового розриву (Нерівний доступ до технологій у різних країнах та соціальних групах);
- Правові та етичні виклики (Регулювання штучного інтелекту, захист персональних даних, питання авторського права) [2].

Щоб мінімізувати ці ризики, необхідно створювати ефективну нормативно-правову базу та розвивати систему цифрової грамотності населення.

Зроблені висновки, що цифрові технології є потужним інструментом трансформації соціально-економічних систем, сприяють зростанню ефективності бізнесу, удосконаленню державного управління та покращенню умов життя громадян. Вони відкривають нові можливості для інноваційного розвитку, але водночас вимагають адаптації до змін та вирішення питань кібербезпеки, цифрової нерівності та регулювання технологій. Майбутнє соціально-економічних систем буде залежати від того, наскільки ефективно уряди, бізнес і суспільство зможуть використовувати потенціал цифрових технологій, зберігаючи баланс між інноваціями та відповідальністю.

Тому необхідно формувати комплексні стратегії цифровізації, які враховуватимуть як економічні вигоди, так і соціальні аспекти, створюючи стійку та конкурентоспроможну цифрову економіку.

Література:

1. Гриценко А., Бурлай Т. Вплив цифровізації на соціальний розвиток. *Економічна теорія*. 2020. № 3. С. 24-51.
2. Нікітенко В.О., Метеленко Н.Г., Шапуров О.О. Концепція цифрової трансформації як чинник підтримки сталого екологічного, соціального та економічного розвитку. *Humanities Studies*. 2022. № 12(89). С. 142-152.
3. Коваль О.В., Лишак О.М. Характеристика цифрової трансформації економіки в умовах глобальних викликів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. С. 6-13.
4. Kyrylenko O.M., Novak V.O., Razumova K.M. Peculiarities of business development information providing of modern corporations. *Global Scientific E-Journal «International Marketing and Management of Innovations»*, 2020, pp. 15-22.
5. Novak V.O., Kryvoshei D.S. Improvement of procurement process through introduction of information technologies. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 10. С. 20-24.

ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВ

Мироседі О.В., здобувачка вищої освіти*,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-3382-6062>

Сучасні підприємства функціонують в умовах жорсткої конкуренції, що зумовлює необхідність вибору оптимальної стратегії розвитку для забезпечення належного рівня конкурентоспроможності

* Науковий керівник – Панова І.О., к.е.н., доцент

та зміцнення позицій на ринку. Одним із ключових напрямів підвищення конкурентоспроможності є впровадження інновацій. Досвід вітчизняних та міжнародних компаній підтверджує, що саме інноваційна діяльність сприяє ефективному функціонуванню підприємств в умовах високої ринкової конкуренції.

Конкурентоспроможність підприємства визначається як інтегральна відносна характеристика, що відображає його становище порівняно з конкурентами за певними ключовими показниками. Вона характеризує ступінь конкурентної переваги над іншими суб'єктами господарювання або, навпаки, вказує на їхні переваги протягом конкретного періоду часу. Завдяки сформованій конкурентоспроможності, підприємства мають можливість протистояти іншим суб'єктам ринку, які пропонують аналогічні послуги чи виробляють схожу продукцію. Крім того, вона також визначає ефективність діяльності підприємства у різних напрямках. Водночас, конкурентоспроможність є відносною величиною, яка базується на порівнянні з конкурентами – іншими підприємствами [1].

Конкурентоспроможність підприємства визначається комплексом взаємопов'язаних чинників, серед яких варто виділити: особливості продукції та послуг, специфіку сфери діяльності, зовнішні організаційно-економічні, соціальні, екологічні та політичні умови, а також характер ринкового середовища. Крім того, важливу роль відіграють саме особливості конкурентного потенціалу підприємства та конкурентоспроможність його продукції чи послуг. Значною мірою рівень конкурентоспроможності визначається якістю та ефективністю функціонування підприємства, які формуються під впливом низки факторів, одним із яких є інноваційна діяльність [2].

Для підвищення конкурентоспроможності підприємства доцільним є впровадження ефективних інновацій [3]. Зокрема:

– Інновації продукції, які передбачають створення нових або вдосконалення вже існуючих продуктів із полішеними характеристиками, вищою якістю чи додатковими функціями. Це підвищує їхню привабливість для споживачів. Наприклад, впровадження екологічно чистих інгредієнтів у традиційні продукти або запуск лінійки екологічно безпечної продукції.

– Технологічні інновації, пов'язані із застосуванням нових технологій або методів виробництва. Вони сприяють зниженню витрат, підвищенню продуктивності та поліпшенню якості продукції. Зокрема, використання штучного інтелекту для управління логістичними процесами підприємства.

– Маркетингові інновації, які передбачають розробку нових стратегій просування продукції, зміну підходів до позиціонування бренду відповідно до вимог ринку, застосування цифрового та персоналізованого маркетингу, використання технологій штучного інтелекту тощо.

– Організаційні інновації, спрямовані на вдосконалення управлінських процесів, створення нових організаційних структур і впровадження сучасних підходів до організації діяльності підприємства. Наприклад, організація роботи у дистанційному форматі.

– Інновації у сфері обслуговування клієнтів, що передбачають покращення сервісу та взаємодії з клієнтами. До таких інновацій належать впровадження чат-ботів, вдосконалення процесів обслуговування після продажу, використання технологій штучного інтелекту та ін.

Отже, інновації виступають ключовим фактором забезпечення розвитку та підвищення конкурентоспроможності сучасного підприємства. Їх впровадження у різні аспекти діяльності – від виробничих процесів до маркетингових стратегій та обслуговування клієнтів – створює передумови для адаптації підприємства до змінного ринкового середовища, підвищення ефективності діяльності та формування стійких конкурентних переваг.

За сучасних умов високої динаміки ринку та зростаючого технологічного прогресу саме інноваційна активність може стати визначальним чинником успішного функціонування підприємств. Вона дозволяє не лише підвищити якість продукції та послуг, а й оптимізувати витрати, розширити ринкові можливості та підвищити лояльність споживачів. З огляду на це, стратегічне управління інноваціями є необхідною умовою ефективного розвитку підприємств та зміцнення їхніх позицій у конкурентному середовищі.

Література:

1. Брінь П.В., Нехме М. Конкурентоспроможність підприємства: сутність, показники та методичні засади динамічної оцінки. *Причорноморські академічні студії*. 2021. № 64. С. 36-43.
2. Касич А.О., Лященко Г.О. Інновації як чинник конкурентоспроможності міжнародних автомобільних компаній. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.8>
3. Білик О.С. Управління інноваційною діяльністю підприємства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 6 DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.6.101>

ПОВОЄННИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ І ІНВЕСТИВАННЯ У ЗМІЦНЕННЯ ЇЇ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Мороз О.С., кандидат економічних наук, доцент,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7336-8023>

Актуальність дослідження проблем, пов'язаних з посткризовим розвитком як країни в цілому, так і окремих її регіонів та суб'єктів господарювання, зокрема, в умовах подолання кризових явищ, в першу чергу пов'язаних з війною та її наслідками (фінансово-економічними, соціально-демографічними, інфраструктурними, енергетичними, психоемоційними тощо) визначається тим, що суттєва економічна та політична підтримка Україні з боку країн-партнерів, що надавалась за часів війни, може бути суттєво зменшена (а в деяких випадках навіть кардинально змінена) після її завершення. Саме тому можливість існування України та її відбудови як незалежної країни яка є невід'ємною складовою європейської спільноти в значній мірі залежить від наявності необхідних для цього не лише фінансових та матеріально-технічних ресурсів, а в першу чергу людських ресурсів з відповідним рівнем трудового потенціалу (освіти, професійно - кваліфікаційних та інших кількісних та якісних характеристик), який в змозі забезпечити ефективне функціонування як окремих видів і напрямків бізнес - діяльності, так і економіки країни в цілому. Відповідно до цього, розглядаючи можливості відновлення країни у повоєнний час, виникає необхідність, поряд з визначенням інвестиційних програм матеріально-ресурсного та техніко-технологічного відновлення, визначити як можливості і напрями інвестування в розвиток людських ресурсів та їх трудового потенціалу, так і умови й механізми їх реалізації.

Повоєнне відновлення України має відбуватися на тлі суттєвої демографічної кризи, серед основних складових якої можна, окрім значних обсягів еміграції громадян України (як правило працездатного віку) в наслідок війни, зазначити, зокрема, такі як: а) низька середня тривалість життя і високий рівень смертності (особливо осіб працездатного віку) на тлі низького рівня народжуваності; б) високий рівень захворюваності та зростання питомої ваги осіб з обмеженими можливостями; в) диспропорція у статеві-віковій структурі населення країни тощо. [1] Ці чинники негативно впливають на кількісні критерії трудового потенціалу країни.

При цьому якісні характеристики трудового потенціалу суспільства, визначаються сукупністю різних якісних характеристик носіїв робочої сили в суспільстві, які визначають їх здатність забезпечити необхідний результат при даному рівні розвитку науки й техніки [2], а також рівнем певних соціальних відносин що існують в громадянському суспільстві країни.

Таким чином, повоєнне відновлення та відбудова України потребує суттєвого посилення інвестиційної підтримки підвищення рівня трудового потенціалу як з точки зору забезпечення його кількісних параметрів, так і посилення якісних характеристик людських ресурсів та відповідного стану громадянського суспільства та соціальних відносин в суспільстві.

Детермінантами у посилення кількісних параметрів трудового потенціалу у повоєнний період мають стати інвестиційні програми, спрямовані на розробку та реалізацію довгострокової національної стратегії подолання депопуляції населення, що має передбачати цілісну систему заходів економічного, правового, соціального, освітнього, культурного, інформаційно-пропагандистського характеру.

Інвестиції, що мають спрямовуватися на посилення якісних характеристик трудового потенціалу, безумовно, в першу чергу мають бути зосереджені на підвищенні освітньо-кваліфікаційної складової трудового потенціалу, що викликано як довготривалим суттєвим зменшенням якості загальної освіти та професійної підготовки, так і зменшенням привабливості багатьох сфер трудової діяльності (в першу чергу серед молоді).

Спрямованість інвестицій у освітньо-кваліфікаційні аспекти трудового потенціалу, на наш погляд, має бути як на збільшення обсягу, глибини й різнобічності загальних і спеціальних знань у конкретному виді діяльності, так і на посилення трудових навичок, умінь і практичного досвіду в цьому виді діяльності. Результати такого інвестування мають бути обумовлюватися здатністю конкретних працівників як до виконання праці певного змісту й складності, так і можливостями подальшого вдосконалювання в цьому виді трудової діяльності.

В той же час підвищення якості трудового потенціалу країни, через вплив наслідків війни як на окремих людей та суспільних груп, так і на громадянське суспільство в цілому, потребує інвестування в розробку та реалізацію проєктів та програм, спрямованих на зміцнення та посилення таких складових трудового потенціалу як: а) соціальний потенціал трудових ресурсів країни, який характеризує ступінь

засвоєння працівником прийнятих як у окремому трудовому колективі, так і у певній громаді та у суспільстві в цілому норм відносини до праці, ціннісних орієнтирів, а також інтересів, потреб й запитів учасників трудових процесів з урахуванням існуючої ієрархії потреб, що визначаються певним рівнем суспільної свідомості, цивільної самосвідомості й соціальної зрілості; б) фізіологічний та психоемоційний потенціал окремих працівника, який визначає, який визначає як фізіологічні можливості та здатності й похилості (переваги) працівників, загальний стан їх здоров'я, працездатності, витривалості, нервово-емоційного стану тощо.

Формуючи інвестиційні програми щодо інвестування у зміцнення її трудового потенціалу України з метою її повоєнного відновлення необхідно враховувати певну специфіку ринку праці України, яка полягає в тому, що він є орієнтованим на внутрішньо фірмовий професійний рух працівників. [3] Для більшості українських бізнесових структур не є типовим орієнтація на рух робочої сили — комплектація повністю підготовленими кадрами потрібної професії й кваліфікації з боку, висока змінюваність кадрів, залучення персоналу з інших регіонів і сфер діяльності.

Тобто в умовах вітчизняної реальності формування професійних і кваліфікаційних структур, а також їхній розвиток відбувається переважно усередині бізнесових структур відповідно до їх специфіки й перспектив розвитку цього бізнесу. Такий стан речей тільки посилює ризики невиправданого інвестування й зниження конкурентоспроможності трудового потенціалу країни.

Особливої актуальності за умов різного рівня втрат та руйнувань внаслідок війни економіки та інфраструктури різних регіонів країни набуває розробка і впровадження спеціальної регіональної політики інвестицій на ринку праці. З одного боку, це має бути загальнодержавна інвестиційна політика відновлення країни (її економічного центру), що спрямована на розвиток трудового потенціалу кожного з регіонів України. Проте, з іншого боку це має стати інвестиційною політикою місцевих органів влади, спрямованою на ефективне відтворення та використання трудових ресурсів, створення нових робочих місць, розвиток соціальної сфери у відповідному адміністративно-територіальному утворенні (області, місті, районі).

Таким чином, інвестування у зміцнення трудового потенціалу України для забезпечення її повоєнного розвитку має передбачати зважене поєднання субсидіарності та самостійного розвитку регіонів — питання інвестування, спрямованого на розв'язання проблем зайнятості

і безпосереднього надання населенню соціальних послуг, які не в змозі задовільно виконувати місцеві органи управління має визначатися на рівні держави як економічного центру країни (стратегічне планування виробничої і соціальної сфери в галузевому та регіональному аспектах) з виділенням певним регіонам (найбільш постраждалим, депресивним тощо) певної допомоги за умови створення відповідної бази та забезпечення відповідних критеріальних показників розвитку.

Важливою складовою формування інвестиційної стратегії розвитку трудового потенціалу країни має стати генеральна стратегія повосенного економічного розвитку країни, що має визначити стратегічні пріоритети формування типу нової економіки країни – аграрно-сировинного, промислового, фінансово-логістичного чи інноваційного. Саме тип економічного устрою країни визначатиме напрями інвестування у її трудовий ресурс. Враховуючи на необхідність прискореного темпу відбудови економіки з точки зору найшвидшого її наближення до базових вимог інтеграції до країн ЄС (навіть з урахування певного спаду розвитку економіки цих країн в сучасних умовах), виникає потреба зосередити увагу на розбудові інноваційного типу економіки. Відновлення на засадах аграрно-сировинного типу економіки не забезпечить у доступному для огляду майбутньому навіть вихід на рівень до початку війни, а промислового типу економіки – потребуватиме дуже значних інвестиційних ресурсів.

Специфіка інноваційної економіки потребуватиме направленість інвестиційних потоків спрямованих на підготовку та залучення фахівців, що в змозі забезпечити: а) безперервний потік інновацій в економіці та відповідних нововведень і в суспільних відносинах; б) постійне техніко-технологічне та економіко-управлінське вдосконалення; в) створення нових виробництв високотехнологічної продукції з дуже високою додатковою вартістю тощо. Такий підхід потребуватиме від держави за підтримкою міжнародних партнерів забезпечити як значні інвестиції в розвиток власних трудових ресурсів та їх трудового потенціалу, так і проведення жорсткої міграційної політики країни, спрямованої на широке залучення необхідних фахівців для здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, створивши сприятливі умови для цієї діяльності шляхом залучення ресурсів вітчизняних та міжнародних інвесторів, з одного боку, а також проведення жорсткої цілеспрямованої протекціоністської державної політики (навіть в супереч окремим вимогам ВТО), з іншого.

Література:

1. Біленко О.В., Горбань С.Ф. Демографічна ситуація в Україні: сучасний стан та основні проблеми. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/80.pdf (дата звернення: 09.02.2025).
2. Колот А.М., Грішнова О.А., Герасименко О.О. Економіка праці та соціально-трудова відносини: підручник. К. : КНЕУ, 2009. URL: <http://ктеп.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Kolot-A.-M.-ekonomika-praczi.pdf> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Шевченко Л.С. Ринок праці в аспекті сучасної парадигми регіонального економічного розвитку. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11830/19-Shewchenko.pdf> (дата звернення: 09.02.2025).

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Немцова Т.Є., викладач,
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової
промисловості ДБТУ», м. Харків, Україна

В умовах стрімкого розвитку технологій та глобалізації системи економічних відносин підприємства досить часто зіштовхуються з викликами, що пов'язані з необхідністю забезпечення їх конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність підприємства визначається як здатність підприємства забезпечувати стійку позицію на ринку, пропонуючи продукти або послуги, які за якістю, ціною та іншими характеристиками перевершують пропозиції конкурентів. Це поняття включає здатність підприємства реагувати на зміни ринкових умов, впроваджувати інновації та ефективно використовувати ресурси. Конкурентоспроможність є одним із важливих показників діяльності підприємства як суб'єкта економічних відносин та відображає його становище на ринку, перспективи подальшого розвитку та можливість досягнення стратегічних цілей.

Ключовим елементом стратегічного управління підприємствами, спрямованим на підвищення їх конкурентоспроможності

та адаптацію до бізнес-середовища, що швидко змінюється, через розробку та впровадження новітніх технологій, практик та знань є інноваційна діяльність. Це поняття охоплює широкий спектр ініціатив, спрямованих на створення та реалізацію нововведень у різних напрямках діяльності підприємств. Активне використання інноваційних технологій сприяє становленню науково-технічної, виробничої, фінансової, соціальної діяльності підприємств.

Впровадження новітніх технологій може значно підвищити ефективність виробництва, зменшити витрати і покращити якість продукції. Створення нових або вдосконалення існуючих продуктів і послуг дозволяє підприємству виділитися на фоні конкурентів. Достатній рівень фінансування дозволяє інвестувати в розвиток, модернізацію обладнання, маркетинг та інші ключові напрямки. Наявність сучасного обладнання та ефективне управління запасами є важливими для підтримання високої продуктивності. Кваліфіковані та мотивовані працівники, ефективне управління персоналом і розвиток корпоративної культури впливають на продуктивність і інноваційність підприємства. Ефективні маркетингові стратегії, включаючи цінову політику, рекламні кампанії та просування продукції, можуть підвищити його конкурентоспроможність. Розпізнаваність бренду і його репутація можуть впливати на споживчі уподобання та довіру. Покращення внутрішніх процесів і зменшення витрат сприяють підвищенню ефективності та конкурентоспроможності. Висока якість продукції або послуг забезпечує задоволеність споживачів і повторні покупки.

Постійний розвиток науково-технічного прогресу призводить до появи цифрових та інноваційних технологій, нових моделей, нового способу мислення. Сучасний технологічний розвиток та цифрова трансформація надають нові можливості зростання бізнесу, одночасно виводячи конкуренцію на безпрецедентний рівень. Функціонування сучасної економіки неможливе без активного використання цифрових технологій на всіх фазах ділового циклу.

Цифрові технології створюють ряд конкурентних переваг підприємства: якісну внутрішню і зовнішню комунікацію; економію фінансових, людських та природних ресурсів; оптимізацію роботи з масивами даних; лояльність клієнтів; формування позитивного іміджу підприємства.

Відомий економіст Клаус Шваб розкриває переваги цифровізації, а саме:

- швидке зростання інновацій, що зумовить помітне покращення в ефективності, продуктивності, а також мінімізацію витрат;
- швидке зростання даних та здатності застосування для сучасних технологій, що дасть розвиток в багатьох аспектах;
- штучний інтелект в усіх сферах життя, яскраві приклади якого спостерігаються сьогодні: від масової роботизації до біотехнологій.

Щоб бути успішним в епоху цифрової трансформації, важливо здобувати цифровий досвід, створюючи власний «простір» в мережі Інтернет. Організації, які мають цифрові інноваційні платформи, можуть без великих зусиль задавати тренди у своїх бізнес-галузях. Інтенсивний розвиток digital-технологій в світі та в Україні відкриває перед підприємствами нові можливості. Ці можливості можуть бути використані в якості конкурентних переваг перед іншими гравцями ринку. Зокрема, якщо компанія відмовляється від інтеграції цифрових інновацій в бізнес і не модернізує свою роботу відповідно до digital-трендів і можливостей, вона ризикує втратити свою долю ринку. Існує кілька перспективних напрямків, в яких прямо зараз варто розвиватися кожному підприємству, щоб підвищити свою конкурентоспроможність на ринку.

Розвиток брендових соцмереж, digital-маркетинг, спілкування з покупцями в інтернеті, віртуальні промо-акції та інші інструменти можуть стати потужною конкурентною перевагою бізнесу при їх правильному застосуванні. Використання цифрових каналів комунікації актуально для залучення нових клієнтів, підвищення рівня лояльності існуючих клієнтів, просування нових товарів і послуг і навіть залучення фахівців на вакантні посади шляхом просування бренду роботодавця.

Ще одна важлива сфера застосування цифрових інновацій, доступна сучасному бізнесу – оптимізація бізнес-процесів завдяки використанню хмарних технологій для аналізу, систематизації та роботи з даними. Робота з використанням спеціалізованих систем дозволяє прискорити бізнес-процеси і мінімізувати ризик людських помилок. Перехід в хмари дозволяє економити на дорогій техніці і робить потужні системи доступними навіть середньому і малому бізнесу. В результаті підвищуються якість і швидкість обслуговування клієнтів, полегшуються і стають точнішими процеси бізнес-аналітики, що дозволяє швидше зростати і розвиватися порівняно з конкурентами.

За результатами дослідження впливу інноваційної діяльності на конкурентоспроможність підприємств можна зробити ряд висновків:

- інноваційна діяльність є одним із ключових факторів впливу на ринкову успішність та стійкість підприємств, що досягається за рахунок формування довгострокових конкурентних переваг;

- в умовах цифрової трансформації зростає актуальність інновацій у галузі інформаційних технологій, зокрема, штучного інтелекту, роботизації, інтернету речей, блокчейн та хмарних обчислень;

- інновації є критично-важливим елементом будь-якої з відомих конкурентних стратегій;

- конкурентну перевагу можна побудувати зсередини підприємства через інвестиції в інноваційну діяльність, а можна придбати на ринку у вигляді стартапу, що має інноваційну технологію;

- ведення ефективної інноваційної діяльності вимагає формування та підтримки корпоративної культури, що стимулює генерацію ідей та управління змінами.

Отже, розвиток підприємств в умовах сучасного світу неможливий без впровадження ефективних стратегій, спрямованих на інновації та цифрову трансформацію, що дозволяє підприємствам мати конкурентні переваги, успішно розвиватися та займати провідні позиції на ринку.

Література:

1. Бужимська К.О., Желіховська М.В. Сучасні тенденції та моделі розвитку підприємництва в умовах цифрової економіки. *Підприємництво і торгівля*. 2021. № 28. С. 15-19.

2. Гуренко А.В., Гапущіна О.Е. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19.

3. Краус К.М., Краус Н.М., Голобородько О.П. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1.

4. Цьвук Д.Р. Формування конкурентних переваг підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. № 5(61). С. 141-147.

5. Чмерук Г.Г., Краліч В.Р., Бурлакова І.А. Деякі аспекти цифрової трансформації підприємств. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 34. С. 97-101.

6. Шевченко А.С. Конкурентні переваги бізнесу: управлінсько-орієнтований погляд на проблему. *Економічна теорія та право*. 2022. № 2(49). С. 71-76.

7. Юринець З.В., Гнилянська А.Й. Інвестиційний та інноваційний менеджмент. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 320 с.

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Немцова І.В., завідувач відділення,
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової
промисловості ДБТУ», м. Харків, Україна

В умовах сьогодення конкуренція в бізнесі вимагає стратегічного застосування цифрових технологій, які дають змогу сучасним підприємствам швидше реагувати на зміни в економічному середовищі, адаптуватися до нових вимог споживачів і вдосконалювати виробничі процеси.

Проблемі розвитку цифрової економіки та трансформаційним процесам, що відбуваються в суспільстві під впливом цифровізації, приділяли увагу багато вчених, зокрема Л. Кіт, І. Маліка, А. Філіпенко, О. Джусов, С. Апальков, К. Краус, О. Голобородько та інші.

Цифрові технології – це насамперед сукупність технічних рішень і засобів, які застосовують цифрові дані (інформацію у вигляді чисел або кодів) для зберігання, оброблення, передачі та обміну інформацією.

Україна в повній мірі схильна до загальносвітових тенденцій в сфері розвитку цифрових технологій. І чим швидше темп їх впровадження, тим складніше завдання управління становленням цифрової економіки.

Цифрові технології займають центральне місце у сучасному бізнес-середовищі, що зумовлено їхнім значним впливом на економічні процеси та структури. Основою розуміння ролі цифрових технологій є чітке визначення та класифікація цих технологій.

Можна виділити дев'ять «наскрізних» цифрових технологій: великі дані, квантові технології, компоненти робототехніки і сенсорика, нейротехнології та штучний інтелект, нові виробничі технології, промисловий Інтернет, системи розподіленого реєстру, технології бездротового зв'язку, технології віртуальної і доповненої реальності.

До переваг цифрових технологій можна віднести збільшення продуктивності та швидкості виконання завдань, сприяння розвитку новаторських продуктів і послуг, автоматизацію

бізнес-процесів для зменшення людського втручання, застосування аналітики для прийняття обґрунтованих рішень, покращення доступу до інформації і сервісів у реальному часі, покращення комунікації між партнерами.

Отже, цифрові технології мають значні переваги, такі як підвищена ефективність, інновації та глобальна доступність, але супроводжуються й ризиками. Такими ризиками можуть бути кібератаки і витік конфіденційної інформації, порушення приватності, залежність від технічної доступності та можливих збоїв у комунікації, втрата робочих місць через автоматизацію і роботизацію, ризик несправності даних або некоректність аналітичних алгоритмів. Подолання імовірних ризиків потребує постійного вдосконалення та управління ризиками.

Успішне впровадження цифрових технологій залежить не лише від технічних нововведень, але й від таких факторів, як організаційна культура, управлінські підходи та здатність підприємств адаптуватися до змін. Провідну роль відіграють керівники підприємств, які повинні формувати бачення трансформації і активно підтримувати зміни на всіх рівнях організації. Це особливо важливо для забезпечення позитивного ставлення до змін та підвищення готовності співробітників до впровадження нових цифрових технологій.

Отже, цифрові технології стали необхідним складником успішної бізнес-діяльності сучасних підприємств, сприяють зростанню ефективності, розширенню ринків і підвищенню конкурентоспроможності, особливо в умовах міжнародної інтеграції України.

Література:

1. Вербівська Л.В. Підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах цифровізації. *Економічні та соціальні детермінанти конкурентоспроможності підприємництва*: колективна монографія / за заг. ред. Лопатинського Ю.М., Зибаревої О.В. Чернівці : Технодрук, 2023. 572 с.

2. Котельникова Ю.М. Підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах цифровізації. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 4. С. 101-108.

3. Чмерук Г.Г., Краліч В.Р., Бурлакова І.А. Деякі аспекти цифрової трансформації підприємств. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 34. С. 97-101.

АДАПТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ МОТИВАЦІЇ БІЗНЕСУ В ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРАХ ДО УМОВ УКРАЇНИ

Рабчук С.В., аспірант,

Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-3463-2540>

Орел А.М., доктор економічних наук, доцент,

Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0823-3346>

У сучасній глобальній економіці інноваційні кластери відіграють ключову роль у стимулюванні розвитку високотехнологічного бізнесу, підвищенні конкурентоспроможності регіонів та формуванні ефективних механізмів взаємодії між підприємствами, науковими установами та державою. Досвід провідних країн світу демонструє, що успішне функціонування таких кластерів значною мірою залежить від дієвої системи мотивації бізнесу, яка включає фінансові стимули, податкові пільги, доступ до інфраструктури, освітні програми та можливості міжнародної співпраці [1].

В умовах України адаптація світового досвіду мотивації бізнесу до національних особливостей є важливим завданням для розвитку інноваційної економіки. Незважаючи на певні досягнення у формуванні інноваційних кластерів, зокрема в ІТ-сфері та агропромисловості, існує потреба в удосконаленні стимулюючих механізмів, що сприятимуть активізації підприємницької діяльності та залученню інвестицій у високотехнологічні галузі.

У сучасному світі інноваційні кластери стали потужним інструментом стимулювання економічного зростання та розвитку високотехнологічного підприємництва. Вони сприяють ефективному об'єднанню наукових установ, бізнесу, стартапів, інвесторів та державних структур, що дозволяє створювати сприятливі умови для реалізації інноваційних проєктів. Ключовим фактором успішного функціонування таких кластерів є мотиваційний механізм, який передбачає фінансові, податкові, освітні та інституційні стимули. Вивчення світового досвіду у цій сфері допоможе адаптувати ефективні моделі для розвитку інноваційного бізнесу в різних країнах, включаючи Україну.

Світова практика демонструє різноманітність підходів до стимулювання підприємництва у кластерах, залежно від економічної політики країни, рівня розвитку інноваційної екосистеми та наявних ресурсів. Одним із найуспішніших інноваційних кластерів є Кремнієва долина, яка стала світовим центром високих технологій. Основними факторами її успіху стали розвинений венчурний капітал, наявність державних грантів для стартапів та активне партнерство з університетами, такими як Стенфорд і Берклі. Венчурні фонди вкладають значні кошти у стартапи, що дозволяє швидко масштабувати інноваційні ідеї та виходити на міжнародні ринки. У Німеччині активно розвиваються технологічні парки, такі як Адлерсхоф у Берліні, де підприємства отримують доступ до сучасної лабораторної бази, консультаційних послуг та співпраці з університетами. Це створює ефективне середовище для розвитку нових технологій. У Китаї уряд створив спеціальні економічні зони для інноваційного бізнесу, такі як Шеньчжень, де компанії отримують фінансові пільги, доступ до державних замовлень та можливість співпраці з глобальними корпораціями.

Глобалізація економіки та розвиток інноваційних технологій стимулюють країни до запозичення передового світового досвіду в різних сферах. Україна, прагнучи покращити конкурентоспроможність своєї економіки, активно впроваджує міжнародні практики у сфері бізнесу, освіти, науки, державного управління та цифровізації[2]. Проте адаптація світового досвіду до національних реалій має свої особливості, оскільки потребує врахування економічних, політичних, правових та соціокультурних чинників. Важливим завданням є розробка ефективних механізмів імплементації міжнародних моделей, які відповідатимуть специфічним умовам розвитку України. Українська правова система потребує гармонізації з міжнародними стандартами, оскільки впровадження світових моделей можливе лише за умов прозорого законодавчого середовища. Проблеми корупції, нестабільності законодавства та бюрократичні перепони можуть значно уповільнити адаптаційні процеси. Адаптація сучасних технологій і бізнес-моделей потребує висококваліфікованих кадрів, проте рівень підготовки спеціалістів в Україні часто не відповідає вимогам міжнародного ринку. Важливим аспектом є оновлення освітніх програм, розвиток наукових досліджень та активізація міжнародного обміну знаннями.

Багато світових економік зробили ставку на цифрову трансформацію, що дозволило їм значно підвищити продуктивність та ефективність роботи. В Україні рівень розвитку цифрових технологій має великий потенціал, зокрема у сфері ІТ, проте інші галузі потребують значних інвестицій та стимулювання розвитку інновацій. важаючи на виклики, адаптація світового досвіду в Україні є складним, але необхідним процесом. Впровадження міжнародних практик у державне управління, економіку, науку та технології дозволить Україні розвивати конкурентоспроможне середовище, залучати іноземні інвестиції та інтегруватися у світову економіку[3].

Адаптація світового досвіду мотивації бізнесу до умов України є важливим кроком для розвитку інноваційних кластерів і підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Впровадження фінансових та податкових стимулів, розвиток інфраструктури, модернізація освітніх програм та активізація міжнародної співпраці дозволять створити сприятливе середовище для інноваційного підприємництва. Україна має значний потенціал для інтеграції у глобальні інноваційні процеси, і використання ефективних мотиваційних механізмів стане ключовим фактором її успішного розвитку. Адаптація світового досвіду до умов України – це необхідний крок для побудови ефективної та конкурентоспроможної держави. Успішна імплементація міжнародних практик можлива лише за умови врахування економічних, політичних, соціальних та культурних особливостей країни. Для досягнення позитивних змін важливо забезпечити ефективну взаємодію між державою, бізнесом, науковою спільнотою та громадянським суспільством. Запровадження комплексного підходу до адаптації міжнародного досвіду дозволить Україні зміцнити свою позицію на світовій арені та створити сприятливі умови для сталого розвитку.

Література:

1. Башота Д.І., Романенко О.В., Котвицька Н.М. Фінансова прозорість та податкова політика в умовах економічної трансформації України. *Економіка і суспільство*. 2024. № 69. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5112>
2. Бібік О.М., Вовченко А.О., Орел В.М. Інноваційний розвиток та конкурентоспроможність транспортних організацій на глобальних ринках. *Економіка і суспільство*. 2024. № 68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4859>
3. Лобай Р.Р., Пеннер С.О., Римарцов В. В. Інформаційні технології як інструмент стратегічного управління інноваціями в організації. *Економіка і суспільство*. 2024. № 67.

4. Підгорний Я.Ю., Зборовський М.О., Котвицька Н.М. Досвід європейських країн у модернізації системи місцевого самоврядування в Україні. *Журнал Інвестицій: практика та досвід*. 2024. № 23. С. 35-39. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/5203>

АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЧЕРЕЗ IT-ENTERPRISE: УПРАВЛІННЯ ЗАКУПІВЛЯМИ ТА СКЛАДСЬКИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

Сіренко І.О., аспірант,

Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2511-3247>

Лєга О.В., кандидат економічних наук, доцент,

Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0989-8000>

Автоматизація бізнесу - це впровадження цифрових технологій для управління процесами підприємства. Вона дозволяє зменшити ручну роботу, оптимізувати ресурси, підвищити ефективність та мінімізувати людські помилки. Автоматизація охоплює різні сфери діяльності: бухгалтерський облік, виробництво, логістику, управління персоналом, продажі та багато іншого.

Однією з найпотужніших автоматизованих систем управління підприємствами в Україні є IT-Enterprise. Програма адаптована до українського ринку, враховуючи законодавчі вимоги щодо бухгалтерського обліку, податків і фінансової звітності. Система пропонує комплексний підхід, охоплюючи всі бізнес-процеси від фінансового обліку до CRM (рис. 1), що створює єдиний інформаційний простір для підприємства. Гнучкість і масштабованість дозволяють обирати потрібні модулі та поступово розширювати функціонал. Використання сучасних технологій, таких як Big Data, штучний інтелект та IoT, сприяє підвищенню ефективності управління. Реальні кейси, зокрема впровадження в ПрАТ «АПК-інвест», Ferrexpro, Рошен, підтверджують її ефективність у практичному застосуванні.

Закупівля і склад є одним з важливих елементів, адже ефективне управління запасами та постачанням забезпечує безперебійність операцій, оптимізацію витрат і підвищення загальної ефективності підприємства. Автоматизація цих процесів дозволяє уникати надлишків або дефіциту, що критично для стабільної роботи бізнесу. У програмі передбачено кілька напрямів автоматизації об'єктів (рис. 2).

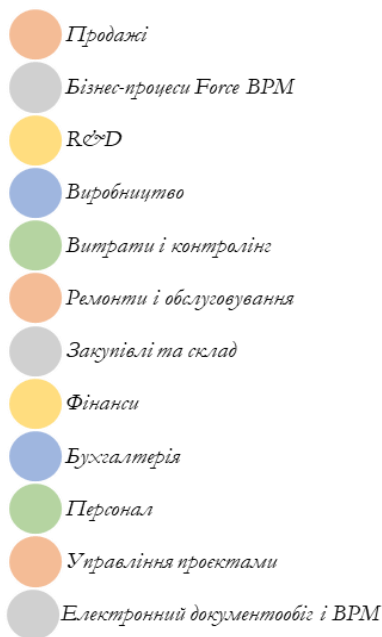

Рис. 1. Продукти IT-Enterprise

Джерело: побудовано на підставі [1]

Система управління договорами - це рішення для автоматизації всіх етапів роботи з договорами, що забезпечує зручність, контроль та ефективність договірної діяльності. Основні функції включають: автоматизацію бізнес-процесів; централізоване сховище; електронне узгодження; шаблони договорів; контроль виконання; картотека договорів; фінансовий контроль; інтеграція з бухгалтерією. Додаткові можливості реалізуються через специфікації до договорів; контроль оплати; аналітичні звіти; мобільний доступ. Система допомагає ефективно впровадити управління договірною діяльністю та зменшити адміністративне навантаження на підприємство.

Управління ланцюжками постачань (SCM) охоплює стратегічне й оперативне планування; планування маршрутів і витрат; контроль і управління документацією; аналітичні звіти та ефективність; комплексний підхід до SCM. Система управління ланцюжками постачань (SCM) забезпечує автоматизацію планування, обліку та контролю всіх етапів постачань, від стратегічного планування до аналізу фактичних результатів. Це сприяє підвищенню ефективності роботи, оптимізації витрат і прозорості логістичних процесів.

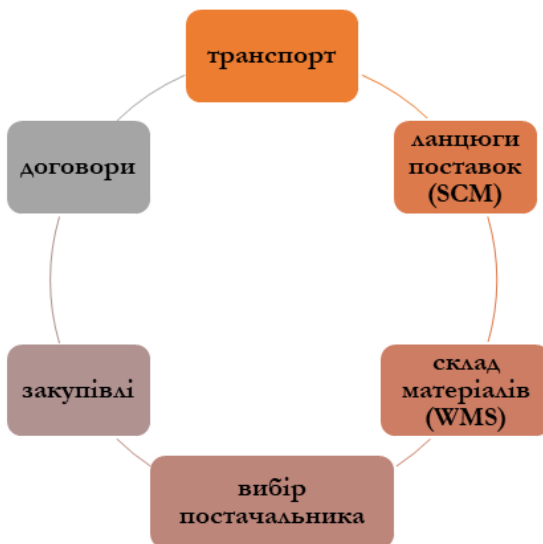

Рис. 2. Елементи автоматизації управління закупівлею і складом
Джерело: побудовано на підставі [1]

Система управління закупівлями пропонує комплексне рішення для ефективної організації закупівельного процесу. Ключові функції системи забезпечують управління заявками на ТМЦ; прогнозування потреби в ТМЦ; календарне планування закупівель; управління вибором постачальників; контроль виконання заявок.

Система управління закупівлями та складом має низку переваг, які роблять її ключовим інструментом для оптимізації бізнес-процесів. Вона забезпечує цілісність процесу - від реєстрації потреби до її повного задоволення, з постійним on-line доступом до актуальної інформації про кількість, терміни та потреби в закупівлях. Централізація планування дозволяє об'єднувати всі джерела потреб в єдиний план, що підвищує прозорість і контроль за визначенням потреб і вибором постачальників.

Система мінімізує ризики, зменшуючи затримки постачань через календарне планування, а також знижує рівень страхових запасів завдяки точності планування. Крім того, вона інтегрується з електронними платформами, такими як SmartTender.biz, і забезпечує взаємодію з виробничим та фінансовим плануванням, що дозволяє ефективно формувати та виконувати календарний план платежів.

WMS (Warehouse Management System) - це система, яка дозволяє ефективно управляти всіма складськими операціями, оптимізуючи бізнес-процеси та зберігання запасів.

Основні можливості WMS (Warehouse Management System) спрямовані на ефективне управління складськими процесами та оптимізацію логістики. Система забезпечує централізацію всіх складських операцій, дозволяючи управляти процесами приймання, розміщення, видачі та резервування товарів в одній платформі. Завдяки використанню технологій штрих-кодів, QR-кодів та RFID, забезпечується точна ідентифікація та відстеження запасів, що значно покращує контроль за товарними залишками.

Також система оптимізує розміщення запасів, враховуючи параметри, такі як вага, термін придатності чи температурний режим, та автоматизує процес комплектації замовлень. Це дозволяє значно підвищити швидкість і точність виконання операцій, сприяючи загальній ефективності управління складом.

Основні процеси, що автоматизуються в WMS, включають організацію адресної структури складу (зонування, ідентифікація за маркуванням), розміщення і видачу товарів за різними стратегіями. Крім того, система автоматизує інвентаризацію, виконану як за подіями, так і за графіком, а також підтримує циклічну інвентаризацію за допомогою ТСД і фіксацію відхилень.

Автоматизація бізнесу за допомогою IT-Enterprise та WMS систем дає змогу значно підвищити ефективність управління закупівлями, складськими операціями та іншими бізнес-процесами. IT-Enterprise забезпечує централізоване управління закупівлями, прогнозування потреби в матеріалах, управління постачальниками та календарне планування, що дозволяє знизити ризики затримок і забезпечити оптимізацію витрат. Водночас WMS система автоматизує складські операції, оптимізує розміщення товарів, покращує точність та швидкість виконання замовлень, а також дозволяє ефективно управляти запасами з урахуванням різних обмежень. Загалом, впровадження таких систем дозволяє значно підвищити прозорість бізнес-процесів та забезпечити їх ефективне управління.

Література:

1. IT-Enterprise URL: <https://www.it.ua/products/zakupki-i-logistika>
(date of application: January 9, 2025).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ЯК НАПРЯМ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Попко О.В., доктор економічних наук, професор,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3356-6070>

Сліпецький О.Є., здобувач вищої освіти,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-5948-773X>

Кузьо Н.Є., старший викладач ЗВО,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0640-3276>

Закупівельна діяльність підприємства є важливою складовою його ефективної роботи та розвитку [1]. До світових тенденцій у сфері закупівель належать: соціальна відповідальність, аутсорсинг закупівель, робота з великим обсягами даних, SRM, інноваційність.

Особливу увагу заслуговує управління взаємовідносинами з постачальниками (SRM), метою якого є підвищення якості та можливостей закупівель, розроблення взаємодії з ключовими постачальниками та оптимізація бізнес-процесів, що суттєво впливатиме на витрати підприємства за рахунок оптимізації робочих ресурсів.

Для автоматизації процесу управління відносинами з постачальниками підприємства використовують SRM-системи, які дають можливість отримати такі переваги [2; 3]:

- процес закупівлі спрощується, потрібна менша кількість персоналу у сфері закупівель;
- скорочення закупівельного циклу та логістичного циклу підприємства;
- підвищення швидкості документообігу;
- мінімізація ризиків та витрат на організацію закупівель;
- створення можливостей для повноцінного аналізу потреб підприємства в матеріально-технічних ресурсах;
- залучення додаткових джерел матеріально-технічних ресурсів;
- залучення постачальників у внутрішні бізнес-процеси підприємства;
- зростання ефективності співробітництва за рахунок електронного обміну даними та можливості онлайн коригувати умови здійснення поставок;

- формування даних та статистики, що дозволяє відстежувати ефективність і планувати нові закупівлі;
- створення єдиної бази постачальників, яка дозволяє порівнювати пропозиції та оцінювати умови співробітництва;
- використання інструментів управління ланцюгом постачання;
- підвищення лояльності постачальників і формування довготривалих відносин;
- підвищення прозорості закупівель для внутрішніх і зовнішніх аудиторів;
- підвищення рівня контролю за витратами;
- легка інтеграція із ERP-системами, які вже впроваджені на підприємстві.

Найбільш популярні SRM-рішення в Україні наведено у табл.

Таблиця

Найбільш популярні SRM-рішення в Україні

Програмні рішення	Характеристика	Функціональні можливості та складові
SAP Ariba	Дас можливість автоматизувати процеси закупівлі, покращити контроль за виконанням замовлень, зменшити ризики у сфері постачання	Функціональні можливості: визначення потреб підприємства; вибір постачальників; управління контрактами; співпраця з постачальниками; управління взаємовідносинами з постачальниками; аналіз процесу закупівлі; управління основними даними в інформаційних системах; формування операційної та аналітичної звітності
Oracle	Забезпечує зручний інтерфейс для управління заявками, відстеження виконання замовлень та аналітики співпраці з постачальниками	Функціональні можливості: управління постачальниками; пошук джерел постачання; формування договорів на постачання; контроль процесу закупівель; аналітика закупівель; зменшення ризиків у постачанні; аналіз впливу постачання на довкілля
Coupa	Використовується для автоматизації закупівель та управління витратами, допомагає покращити ефективність закупівель та контролювати витрати на кожному етапі їх здійснення	Функціональні можливості: проскування та планування ланцюга поставок; підбір постачальників; оптимізація підбору джерел постачання; управління контрактами; оцінка ризиків і продуктивності постачальників; автоматизація розрахунків, виявлення шахрайства
APS SMART	Вітчизняний програмний продукт, дозволяє налаштувати систему під бізнес-процеси і організаційну структуру підприємства та інтегрувати з існуючими системами	Функціональні можливості: поетапний контроль і моніторинг постачальників; рейтинги постачальників, оцінки ризиків; вбудовані методики та інструменти аналізу; автоматичне формування звітності та статистики постачальників; готові набори критеріїв оцінки постачальників, статуси їх роботи; можливість отримання досьє на постачальника з 40 державних реєстрів

Джерело: складено на основі [4; 5]

Отже, SRM-системи дозволяють підприємствам використовувати низку інструментів закупівель, відстежувати ризики та результати діяльності постачальників, зберігати конфіденційність роботи з даними та електронними документами, що має вирішальне значення для забезпечення їх безперебійної роботи, дотримання стандартів якості та забезпечення конкурентоспроможності. Управління відносинами з постачальниками сприяє досягненню конкурентних переваг за допомогою трьох основних механізмів: поліпшення бізнес-процесів у всьому ланцюгу поставок за рахунок стратегічного управління поставками, розширення можливостей співпраці за рахунок оптимізації бізнес-процесів між виробниками і постачальниками та інформаційне забезпечення процесу постачання, спрямоване на ефективну підтримку бізнес-цілей підприємства.

Література:

1. Popko O., Slipetskyi O., Kuzo N., Bilyk I., Hryniv N., Demko M. Selection of suppliers under conditions of uncertainty as a component of procurement marketing. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2024, vol. 4(57), pp. 433-444. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.57.2024.4485>
2. SRM-система. URL: <https://wezom.com.ua/ua/blog/srm-system> (дата звернення: 5.02.2025).
3. Supplier Relationship Management, SRM. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/supplier-relationship-management-srm> (date of application: February 05, 2025).
4. Програма управління взаємовідносинами з постачальниками. URL: <https://a4.com.ua/programa-upravlinnja-vzaiemovidnosinami-z-postachalnikami> (дата звернення: 8.02.2025).
5. SRM і автоматизація управління закупівельною діяльністю та управління постачальниками. URL: <https://www.aps-smart.com/srm-i-avtomatizatsiya-upravlinnya-zakupivelnoyu-diyalnistyu-ta-upravlinnya-postachalnikami> (дата звернення: 8.02.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНДУСТРІЇ 5.0 В ГАЛУЗІ ЛОГІСТИКИ

Алексеев М.А., аспірант,

Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1182-1909>

Небава М.І., кандидат економічних наук, професор,

Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6933-8702>

Інтенсивне впровадження цифрових технологій в умовах діджиталізації змінюють сферу логістики, відкриваючи нові можливості для її розвитку. Індустрія 5.0 – це концепція розвитку виробництва та бізнес-процесів, що фокусується на гармонійній взаємодії між людьми, технологіями та сталим розвитком. Вона є еволюцією Індустрії 4.0, яка орієнтувалася на автоматизацію, цифровізацію та впровадження штучного інтелекту. Концепція Індустрії 5.0 об'єднує сучасні інновації та людський фактор, що уможливає зробити логістичні процеси більш ефективними, гнучкими та екологічно стійкими.

Індустрія 5.0 відкриває нові можливості для розвитку логістичних компаній, не зосереджуючись лише на автоматизації та цифрових технологіях, як Індустрія 4.0. Її ключова особливість – поєднання інноваційних рішень із людським капіталом, що допомагає створювати більш ефективні та гнучкі логістичні системи. Вони можуть швидше адаптуватися до змін у ринковому середовищі.

Один із головних принципів Індустрії 5.0 є забезпечення сталого розвитку, який передбачає раціональне використання ресурсів та зменшення відходів. Це досягається завдяки принципам біоекономіки та циркулярної логістики [1]. Впровадження таких підходів дозволяє знизити негативний вплив на довкілля. Поєднання технологічних інновацій із соціальною відповідальністю підвищує ефективність діяльності компаній. Це також сприяє оптимізації матеріальних і енергетичних ресурсів у логістичних процесах. Особливістю Індустрії 5.0 є її можливість допомогти логістичним компаніям працювати навіть у складних умовах, таких як війни, природні катастрофи чи економічні кризи [2].

Сьогодні багато підприємств стикаються з розривами ланцюгів постачання, браком працівників і пошкодженням інфраструктури. Водночас, використання новітніх інформаційних технологій може суттєво зменшити ці труднощі. Зокрема:

– Безпілотні вантажівки та дрони дозволяють доставляти товари у важкодоступні або небезпечні райони.

– Цифрові двійники допомагають прогнозувати проблеми та швидко знаходити найкращі рішення.

– 3D-друк дає змогу оперативно виготовляти запчастини та відновлювати інфраструктуру без складної логістики.

Одним із прикладів успішного застосування технологій Індустрії 5.0 у кризових умовах є автономні вантажівки компанії Einride [3]. Вони працюють без водіїв, використовуючи штучний інтелект, що дозволяє здійснювати перевезення в зонах підвищеного ризику. Таке рішення допомагає уникнути небезпеки для персоналу та забезпечує стабільні поставки навіть у складних ситуаціях.

Попри значні переваги, впровадження Індустрії 5.0 у логістиці має певні труднощі. Основні проблеми пов'язані з великими фінансовими витратами, нестачею підготовлених фахівців, ризиками кібератак та правовими обмеженнями. Ці фактори уповільнюють цифрову трансформацію галузі логістики та потребують комплексних рішень.

Незважаючи на існуючі виклики, впровадження Індустрії 5.0 у логістиці є неминучим процесом, адже компанії, що впроваджують ці технології, безперечно отримують конкурентні переваги та кращу готовність до майбутніх викликів.

Отже, впровадження Індустрії 5.0 в галузі логістики базується на таких принципах: реалізації людиноцентричного підходу, гіперперсоналізації логістичних послуг, стійкості та екологічності, людино-машинної співпраці, розширеної цифровізації, використання гнучких та адаптивних ланцюгів постачання.

Таким чином, Індустрія 5.0 у логістиці сприяє підвищенню ефективності, сталому розвитку та персоналізації послуг, зберігаючи баланс між технологіями та людським фактором.

Література:

1. Нагара М.Б. Прогресивні бізнес-моделі: домінування цінностей Індустрії 5.0. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. С. 106-112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-38>

2. Рудан С., Підгасць А. Індустрія 5.0 як інструмент забезпечення ефективного розвитку українських підприємств у період воєнних викликів. *Економічні горизонти*. 2024. № 3. С. 112-125. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-03-07>

3. Автономні електровантажівки Einride розпочали повноцінну роботу – Ecotechnica. *Ecotechnica*. URL: <https://ecotechnica.com.ua/technology/avtonomnye-elektrogruzoviki-einride-pristupili-k-polnotsennoj-rabote> (дата звернення: 06.02.2025).

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІТ-СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Білик В., аспірант*,

НУ «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4531-3446>

В останнє десятиліття ІТ-сектор України став одним із найбільш динамічних сегментів національної економіки. Україна зарекомендувала себе як важливий гравець на глобальному ринку інформаційних технологій завдяки висококваліфікованим фахівцям, конкурентоспроможним зарплатам, а також вигідному географічному положенню. На тлі політичних та економічних викликів, з якими зіштовхнулася країна, ІТ-індустрія продовжила сталу модернізацію та інноваційний розвиток.

Інформаційно-технологічна (ІТ) індустрія – це галузь економіки, яка займається створенням, розробкою, виробництвом і впровадженням комп'ютерних технологій та інформаційних систем. Ця галузь включає широкий спектр діяльності, від розробки апаратних засобів (комп'ютери, смартфони, сервери) до створення програмного забезпечення (операційні системи, додатки, ігри), а також послуги з інформаційного консалтингу, інтеграції систем, кіберзахисту та багато інших аспектів [1].

Повномасштабна війна стала значним негативним чинником для українського ІТ-ринку, змушуючи компанії диверсифікувати ризики шляхом відкриття офісів за кордоном, переважно в сусідніх країнах, та перенаправляти до них працівників.

Таким чином, значні витрати, пов'язані з релокацією співробітників та підготовкою офісів до блекаутів, а також невизначеність щодо майбутніх загроз в умовах затяжного конфлікту, створювали додаткові труднощі для бізнесу.

Станом на початок 2025 р. в Україні працює 2118 активних верифікованих ІТ-компаній, з яких аутсорсингових (сервісних) – 47%, аутстафінгові – 3 %, продуктові компанії – 31%, решта зі змішаною бізнес-моделлю. Частка ІТ у ВВП України становить 4,4 % та зменшується впродовж останніх років [2].

Кількість фахівців задіяних в ІТ, у 2024 р. становила 302000 спеціалістів, і їхня кількість відповідно до попереднього року зменшилася на 1,6 %. З них 238000 живуть і працюють в Україні.

* Науковий керівник – Миськів Г.В., д.е.н., професор

На відміну від інших галузей ІТ-сфера не страждає від дефіциту кандидатів – їх більше, ніж вакансій на популярних сайтах з пошуку роботи. Через економічні виклики багато компаній почали оптимізувати свої команди, відкладати великі проєкти і припинили наймання.

Попри певні труднощі в галузі, зарплати ІТ-спеціалістів продовжують зростати (рис. 1).

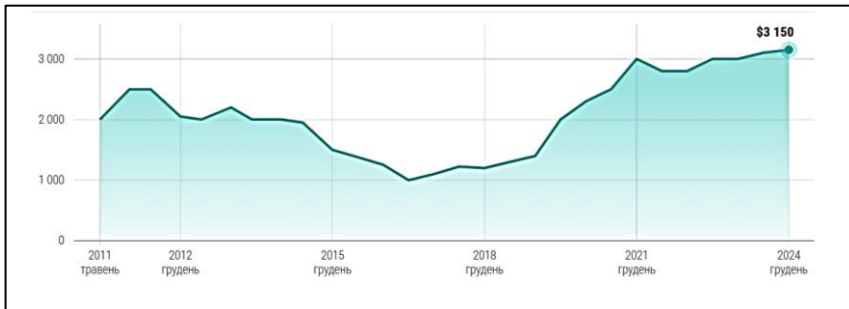

Рис. 1. Медіанні зарплати в менеджменті ІТ, 2011-2024, дол. США

Джерело: [3]

При цьому, Engineering Managers є фахівцями з найвищими зарплатами – близько \$6000. Деяко нижча оплата у Chief Product Officer - \$5500 [3]. Середня медіана доходу техфахівця в Україні, за даними IT Research Ukraine 2024, зменшилася на 1,7 % порівняно з 2023-м і становила \$2590 [4].

Попри виклики повномасштабної війни, технологічна галузь залишається однією з ключових в українській економіці та забезпечує значні валютні надходження. ІТ-сектор – найбільший експортер послуг в Україні: від загального обсягу послуг комп'ютерні послуги складають 38 % та посідає 2-ге місце в загальній структурі українського експорту, після експорту продовольчих товарів.

Однак впродовж останніх років прослідковується тенденція значного падіння обсягів експорту ІТ-продукції, що пов'язано з об'єктивними причинами воєнних дій на території України – багато проєктів від іноземних замовників були закриті або перенесені у більш безпечні регіони. Загалом, саме закриття проєктів та падіння експорту ІТ-продукції зумовило скорочення штатів ІТ-компаній та скорочення надходжень від ІТ галузі до державного бюджету (рис. 2).

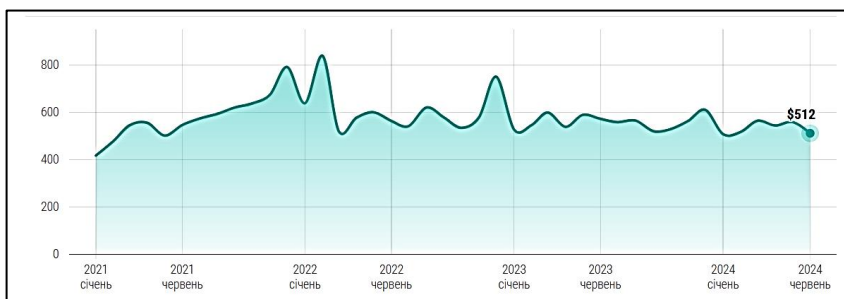

**Рис. 2. Показники обсягу ІТ-експорту
(2021 р. – червень 2024 р.) млн дол. США**

Джерело: [5]

Відповідно до динаміки рис. 2., у період січня-червня 2024 року було зафіксовано найнижчі показники обсягу українського ІТ-експорту від початку повномасштабного вторгнення: скорочення відбулося на 5 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, що становило різницю в 170 млн. дол. США.

Згідно з прогнозом у дослідженні IT Research Ukraine 2024 [4], навіть при оптимістичному сценарії на кінець 2024 року зменшення обсягів буде становити 4 % порівняно з 2023 р. А при песимістичному цей показник сягне – 6 %. Тобто у підсумку скорочення відбудеться на 6,3-6,45 млрд. дол. США. Відтак, у 2024 р. технологічна індустрія другий рік поспіль не покаже росту в порівнянні з попереднім роком.

Проте, перспективи на 2025 рік видаються більш оптимістичними. Очікується, що зниження облікової ставки Федеральною резервною системою США у другому півріччі 2024 року може позитивно вплинути на глобальну економіку. Завершення президентських виборів у США також сприятиме більшій визначеності щодо майбутнього економічного курсу країни. Існує також прогноз, що 2025 рік стане переломним у війні в Україні. У разі позитивних зрушень на фронті, наступний рік буде сприятливішим для відновлення та зростання ІТ-індустрії як на глобальному, так і на внутрішньому рівнях.

Отже, хоча поточна ситуація залишається складною та характеризується низкою негативних факторів, існують підстави для обережного оптимізму щодо перспектив розвитку ІТ-сектору у 2025 році.

Література:

1. Гайда Ю., Верета Н. Проблеми та перспективи розвитку ІТ-індустрії в Україні під час воєнного стану і повоєнного відновлення економіки. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 1. С. 315-325. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.01.31>
2. Сабадишчина Ю. Що відбувається з українським ІТ-експортом та які прогнози. Аналітика й думки представників галузі. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/it-export-second-quarter-2024/> (дата звернення: 10.02.2025).
3. Зарплати менеджерів в ІТ, зима 2025: як змінилися за пів року. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/salary-report-managers-winter-2025/?from=header> (дата звернення: 10.02.2025).
4. ІТ Research Ukraine 2024: Стійкість як нова реальність. *Звіт 2024*. URL: <https://itcluster.lviv.ua/it-research-ukraine-report/> (дата звернення: 10.02.2025).
5. Що відбувається з українським ІТ-експортом та які прогнози. Аналітика й думки представників галузі. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/it-export-second-quarter-2024/> (дата звернення: 10.02.2025).

HUMAN CAPITAL IN ENSURING INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF BUSINESS

Biliavskiy V., PhD in Economics, Associate Professor,
State University «Kyiv Aviation Institute», Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2129-1524>

Dukhno E., student,
State University «Kyiv Aviation Institute», Kyiv, Ukraine

In today's economy, human capital is becoming a key factor in shaping the investment attractiveness of business. Of particular relevance is the issue of effective management of human capital as a strategic resource that directly affects the ability of an organization to attract investment and ensure its sustainable development [1].

Studies show that investors are increasingly considering the quality of human capital as one of the determining criteria when making investment decisions. According to international studies, companies with a high level of human capital development demonstrate an average of 15-20 % higher investment attractiveness compared to competitors [2].

The formation of investment attractiveness of business through the capitalization of human capital takes place in several key areas. Firstly, it is improving the professional competence of employees through systematic training and development. Secondly, creating an effective incentive system that stimulates innovation and increases staff productivity. Third, it is the formation of a corporate culture focused on continuous improvement and systemic development.

Another important aspect is the digital transformation of human capital management. The introduction of modern HR technologies and analytical tools allows for a more efficient assessment and development of employees' potential, which positively affects the investment attractiveness of the enterprise in the eyes of potential investors.

The results of the study show that companies that systematically invest in human capital development demonstrate higher profitability and have better prospects for attracting external investment. In particular, there is a direct correlation between the cost of staff training and the growth of the market value of companies.

To increase investment attractiveness through the development of human capital, it is advisable to implement the following measures, namely: development and implementation of comprehensive programs for the professional development of employees; introduction of talent management subsystems; development of corporate training systems; formation of an effective subsystem of material and non-material motivation; creation of conditions for the realization of the innovative potential of employees.

Thus, human capital is a key factor in shaping the investment attractiveness of a business. Effective management of human capital development allows not only to increase operational efficiency, but also to create sustainable competitive advantages and ensure long-term investment attractiveness of the organization.

Literature:

1. Білявський В.М. Людський капітал як інструмент оцінювання конкурентоспроможності організації. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2017. № 92. С. 79–87.
2. Biliavskiy V., Biliavska Y., Umantsiv Y., Shestack Y., Zhurba O. Khavanov A. (2024). Digital Technologies in the Financial Sector of the Economy. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, no. 4(57), pp. 171-183.

АКТУАЛЬНІ ФОРМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Вітер В.А., аспірант*,

Державний університет «Житомирська політехніка»,

м. Житомир, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-5391-4950>

Форма залучення іноземних інвестицій має вирішальний вплив на економічну безпеку, розвиток інфраструктури, фінансову стабільність та конкурентоспроможність країни. Вибір форми іноземного інвестування має стратегічне значення як для самого інвестора, так і для країни, що приймає капітал. Від цього залежить рівень контролю над активами, ризики, прибутковість, а також загальний вплив на економіку.

Для України в умовах війни особливо важливими є прямі інвестиції в реальний сектор, партнерство з українськими компаніями, що дає доступ до технологій та ринків, підтримка індустриальних парків, венчурне фінансування стартапів та залучення довгострокових міжнародних кредитів для відновлення економіки.

Аналіз надходження іноземних інвестицій в економіку України за період повномасштабних військових дій (табл.), розкриває позитивну тенденцію до нарощування рівня прямого інвестування. Однак, в структурі прямих іноземних інвестицій частка, яка спрямована на інструменти участі у капіталі зменшується.

При цьому одна з форм прямого іноземного інвестування – створення підприємств, які повністю належать іноземним інвесторам, за інформацією Опендатабот [1] зазнала змін. Протягом 2024 року кількість новостворених компаній в Україні відкритих іноземними громадянами склала 1109 або 6,07 % від загальної чисельності зареєстрованих підприємств. Однак, цей показник менший на 24 %, ніж у попередньому році. Порівняно з 2021 роком іноземного бізнесу поменшало на 60 %.

За територіальним розміщенням 542 нових іноземних компаній, що складає 48,9%, зосереджено у Києві, ще 12,4 % або 137 компаній – на Львівщині. Найменша їх кількість у Полтавській області – 1, Житомирській – 4, Кіровоградській – 4. Як бачимо, за регіональним розподілом активність іноземних інвесторів нерівномірна, що не є сприятливим для відновлення та розвитку локальної інфраструктури.

* Науковий керівник – Цаль-Цалко Ю.С., д.е.н., професор

**Обсяги іноземних інвестицій
в економіку України, млн дол. США**

Вид інвестиції	2022 р.	2023 р.	ІІ кв. 2024 р.
Прямі інвестиції:	2837	3151	3267
в т.ч інструменти участі у капіталі	1680	1688	1571
боргові інструменти	1157	1463	1696
Портфельні інвестиції:	1281	3559	4057
в т.ч. інструменти участі у капіталі	372	390	367
боргові цінні папери	909	3169	3690

Джерело: складено автором за [2]

Якщо розглядати часткову участь іноземних інвесторів у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними та фізичними особами, то серед зацікавлених іноземних інвесторів наразі не лише залишаються ті, що вже працювали в Україні та продовжують реінвестувати у свій бізнес, наприклад компанії Nestle, Kronospan, Coca-Cola, ArcelorMittal. Згідно аналізу R&D центру YouControl [3] за період з 24 лютого 2022 року по 30 квітня 2024 року в структурі власності 3570 українських підприємств з'явилися учасники з іноземних країн, ще 2950 нових юридичних осіб зареєстровано за участю іноземного капіталу.

Необхідно відмітити той фактор, що попри позитивні результати створення індустріальних парків, які як показують дослідження почали проявлятися у 2024 році, все ж суттєвої зацікавленості в іноземних інвесторів не викликають. Експерти зазначають, що усі іноземці, хто цікавиться інвестиціями в індустріальні парки, - це не більше ніж 10 % структури вкладень резидентів [4].

На фоні незначного підвищення індексу інвестиційної привабливості України, який зріс з 2,44 до 2,49 балів з 5 можливих у 2024 році порівняно з 2023 роком чітка тенденція до зростання боргових інструментів може засвідчувати про перехід від довгострокових інвестицій до короткострокових інструментів та розширення інструментарію інвестування за рахунок більш ліквідних активів, в тому числі міжнародних кредитів. Зокрема, в грудні 2024 року рекордним за увесь період війни стало іноземне фінансування у вигляді іноземних грантів та кредитів – 9,3 млрд дол., з них вперше отримані 1 млрд дол. гранту коштів від США, забезпечених доходами від заморожених активів РФ, 4,1 млрд евро від ЄС в рамках Ukraine Facility, 1,1 млрд дол кредитного траншу від МВФ,

20 млн дол. кредиту від Світового Банку [6]. Разом з тим отримання великих траншів міжнародної допомоги є фактором припливу портфельних інвестицій.

Більш прибуткові прямі інвестиції потребують більше часу для реалізації, тому попри складнощі привабливим стає фондовий ринок. Для України швидке зростання фондового ринку поки не є ключовим фактором через слабку розвиненість біржової системи і може бути негативним сигналом, що вказує на спекулятивні вкладення та маніпуляції на ринку.

Якщо розглянути структуру портфельних іноземних інвестицій, основною формою їх залучення є продаж боргових цінних паперів, як наслідок, такі інвестиції практично не трансформуються у реальні та не є важливим чинником впливу на економічну динаміку, а отже, зміна структури залученого капіталу для підвищення його ефективності вимагає збільшення питомої ваги інструментів участі у капіталі.

В останні роки актуальності набувають венчурні інвестиції, які не просто дають капітал, а й залучають управлінський досвід. У 2022 році венчурні інвестиції в Україні зменшилися на 74 % порівняно з 2021 роком. Цей показник частково пояснюється загальною тенденцією його зниження на світовій арені до 20-30 %, у європейських країнах – на 61 %.

З урахуванням війни в Україні та інших подій загальносвітового масштабу інвестори звертають увагу на нові інвестиційні стратегії з метою диверсифікації доходів. Так, з розвитком ІТ на фінансовому ринку з'явилися нові інформаційні інструменти – криптовалюти, які виконують роль інвестиційних активів та надають інвесторам новий спектр можливостей генерування великих прибутків. Попри виклики, Україна має високий потенціал у криптосекторі. За глобальним індексом прийняття криптоактивів у 2024 році Україна посіла шосте місце. При цьому Міністерство цифрової трансформації через легалізацію криптоіндустрії передбачає підвищення інвестиційної привабливості України та залучення іноземних інвестицій. Високий рівень прийняття криптоактивів в Україні та державна політика, спрямована на їхню легалізацію, створюють сприятливі передумови для розвитку цього сегмента інвестиційного ринку.

Отже, поєднання традиційних та цифрових механізмів інвестування може стати ключовим фактором для підвищення інвестиційної привабливості України в умовах нестабільного глобального середовища.

Література:

1. Понад 1,1 тисячу нових компаній відкрили іноземці в Україні торік. *Офіційний сайт Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foreigners-business-per-war-2024> (дата звернення: 07.02.2025).
2. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України: *офіційний сайт*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/ІІІ_q.pdf (дата звернення: 07.02.2025).
3. Іноземні інвестиції в Україні: 189 млрд грн. виручки за 2023 рік. URL: <https://youcontrol.com.ua/data-research/inozemni-investytsiyi-v-ukrayini-189-mlrd-hrn-vyruchky-za-2023/> (дата звернення: 07.02.2025).
4. Зацікавленість іноземних інвесторів в українських індустриальних парках має точковий характер – експерт. Інформаційне агентство Інтерфакс Україна: *веб-сайт*. URL: <https://interfax.com.ua/news/investments/1003887.html> (дата звернення: 07.02.2025).
5. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії: *веб-сайт*. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 07.02.2025).

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ АВІАЦІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Доновський Д.В., аспірант,

Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-00041666-0916>

Соріна О.О., кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6644-6377>

Авіаційна промисловість є стратегічно важливою галуззю економіки, що забезпечує технологічний розвиток, створює робочі місця і сприяє інтеграції в міжнародний ринок. Проте вона піддається значним ризикам через високу капіталомісткість, залежність від міжнародних ринків і вплив глобальних економічних криз. Для забезпечення стабільності та розвитку підприємств цієї галузі необхідне впровадження ефективного механізму антикризового управління, що дозволить мінімізувати негативні наслідки зовнішніх і внутрішніх кризових факторів [1; 2].

Механізм антикризового управління – це системний підхід, що включає діагностику загроз, стратегічне планування, технологічний прогрес, реалізацію заходів і контроль ризиків для прогнозування, запобігання та мінімізації кризових явищ [6].

Основою вдосконалення антикризових заходів є ефективна діагностика. Для підприємств авіаційної промисловості цей процес має враховувати наступні аспекти:

- Аналіз фінансових показників. Зокрема, необхідно оцінювати ліквідність активів, стабільність джерел фінансування, рівень боргових зобов'язань і рентабельність операційної діяльності. Високий рівень заборгованості може свідчити про наближення кризи, а погіршення рентабельності вимагає перегляду бізнес-моделі.

- Моніторинг операційних процесів. Це дозволяє визначити внутрішні неефективності, пов'язані з управлінням ресурсами, логістикою, плануванням виробництва та обслуговуванням клієнтів.

- Оцінка зовнішніх ризиків. Серед зовнішніх факторів важливо виділити конкурентний тиск, коливання валютного курсу, зміни в державному регулюванні та політичну нестабільність.

У сучасних умовах діагностика повинна враховувати динамічні зміни на міжнародному ринку. Зокрема, необхідно використовувати математичні моделі прогнозування, такі як методи гармонійних ваг і трендовий аналіз. Ці інструменти допомагають визначити критичні точки, після яких підприємство може опинитися в стані неплатоспроможності.

Також доцільно створити систему раннього попередження, яка базується на постійному моніторингу ключових показників. Це може бути досягнуто шляхом автоматизації процесів збору і аналізу даних за допомогою сучасних програмних рішень.

Для успішного виходу з кризового стану підприємствам авіаційної промисловості слід орієнтуватися на розробку адаптивної стратегії, що враховує специфіку галузі. До основних етапів її формування належать:

1. Стратегічне планування. Умови глобальної нестабільності вимагають від підприємств перегляду їх стратегій із врахуванням нових реалій. Необхідно визначити ключові напрями, які забезпечать довгострокову стабільність, такі як диверсифікація продуктів і географічних ринків.

2. Залучення інноваційних технологій. Сучасна авіаційна промисловість орієнтована на впровадження новітніх розробок у

виробничі процеси, такі як 3D-друк, робототехніка та інтелектуальні системи управління логістикою. Це дозволяє скоротити витрати і підвищити продуктивність.

3. Оптимізація управління ризиками. Важливо створити систему, яка дозволяє мінімізувати ймовірність фінансових втрат за рахунок страхування ризиків, резервування коштів і диверсифікації джерел доходів [3; 4].

У рамках антикризового управління особливу увагу слід приділити розвитку корпоративного управління, яке сприяє підвищенню прозорості прийняття рішень. Запровадження регулярних нарад, автоматизованого контролю за виконанням рішень та залучення зовнішніх експертів до оцінки стратегій може значно підвищити ефективність управлінських процесів.

Технологічний прогрес відкриває нові можливості для вдосконалення антикризового управління:

1. Використання Big Data для аналізу ринку. Завдяки аналізу великих даних підприємства можуть прогнозувати зміни у попиту на авіаційну продукцію, оцінювати поведінку клієнтів та аналізувати конкурентів.

2. Автоматизація операційних процесів. Використання ERP-систем дозволяє автоматизувати управління ресурсами, зменшити витрати та покращити координацію між різними підрозділами.

3. Розробка цифрових моделей. Наприклад, цифрові двійники авіаційних компонентів забезпечують можливість тестування нових рішень без реальних витрат.

4. Кібербезпека. З огляду на зростання цифровізації процесів, питання захисту інформації є критично важливим. Інвестиції в кібербезпеку повинні стати частиною загальної стратегії антикризового управління.

5. Віддалене управління. Використання хмарних технологій для управління проектами дозволяє зберігати ефективність роботи навіть у випадку фізичних обмежень, таких як пандемія або форс-мажори [5].

Вдосконалення механізму антикризового управління в авіаційній промисловості потребує інтеграції системного підходу до діагностики, розробки адаптивних стратегій та впровадження сучасних технологій. Це дозволить підприємствам не тільки мінімізувати ризики, але й забезпечити довгострокову конкурентоспроможність. Застосування запропонованих підходів сприятиме підвищенню стійкості галузі в умовах глобальних викликів.

Література:

1. Максичка А.Ю., Ковбаса О.М. Удосконалення системи управління малим підприємством для забезпечення його розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. С. 1-6.
2. Хортюк В.В., Бурячок Я.Є., Лопашук В.О. Необхідність упровадження механізму діагностики елементів економічної безпеки підприємства під час антикризового управління. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2024. С. 1-6.
3. Дідур Г.І., Молдун І.В. Методологічні основи корпоративного управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67. С. 1-9.
4. Панченко В.А., Панченко О.П. Оптимізація логістичних бізнес-процесів в умовах антикризового управління підприємством. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2024. С. 1-5.
5. Олійник А. Комплекс антикризового управління в сучасному підприємстві в умовах трансформаційних змін. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2024. №2. С. 1-9.
6. Кириленко С.В. Система економічної безпеки в умовах цифрової економіки. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2024. № 18. С. 1-8.

ІННОВАЦІЙНІ УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Новоселець А.І., аспірант*,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-6808-6412>

Цифровізація є однією з основних тенденцій розвитку сучасної економіки, що істотно змінює методи управління на різних рівнях. Аграрний сектор, як важлива складова економіки, також стикається з необхідністю адаптації до нових технологічних умов. У зв'язку з цим, особливе значення набувають інноваційні управлінські моделі, які інтегрують цифрові технології для підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Цифрові технології, такі як Інтернет Речей (IoT), великі дані (Big Data), штучний інтелект (AI), роботизація та блокчейн, дозволяють аграрним підприємствам значно підвищити ефективність управлінських процесів. Завдяки збору та аналізу даних в реальному часі

* Науковий керівник – Онегіна В.М., д.е.н., професор

можна оптимізувати виробничі процеси, знижувати витрати, підвищувати якість продукції та швидкість реагування на зміни ринкової ситуації.

Задоволення потреб клієнтів, постійне вдосконалення та гнучкість є основними принципами сучасних моделей управління бізнесом. Ось більш детальний огляд популярних моделей:

- Агресивний менеджмент — це ітеративна модель, яка базується на самоорганізованих командах, інкрементальній розробці продуктів, швидкому реагуванні на зміни вимог і постійному вдосконаленні.

- Leap менеджмент спрямований на постійні інкрементальні зміни, щоб оптимізувати бізнес-процеси, зменшити втрати ресурсів і підвищити продуктивність.

- Управління за цілями (MBO) — це процес постановки чітко визначених цілей для всіх співробітників, відділів і компанії, а потім проведення аналізу та нагородження за досягнення цих цілей.

- Клієнтоорієнтований підхід (CRM) зосереджується на розумінні клієнтів, клієнтоцентричному середовищі та максимізації цінності клієнта на всіх етапах процесу.

Через використання самокерованих кросфункціональних команд, кожна з яких несе повну відповідальність за конкретний продукт, процес або результат, командне управління спрощує ієрархію [1].

Зі стрімким розвитком цифрових технологій аграрним підприємствам необхідно адаптуватися до мінливого середовища та прийняти цифрову трансформацію, щоб залишатися актуальними та конкурентоспроможними. Підприємства, які не впораються з діджиталізацією, ризикують відстати і втратити конкурентоспроможність. Зростаюча складність бізнес-операцій, зростаючий попит на персоналізований досвід клієнтів і потреба в прийнятті рішень на основі даних вимагають від підприємств впровадження цифрових рішень, які можуть підвищити їх ефективність, продуктивність і прибутковість.

Тож деякі потенційні переваги і виклики інтеграції цифрових технологій в управління аграрними підприємствами включають:

- Підвищення продуктивності та зниження витрат на виробництво.
- Покращене керування та аналіз даних.
- Підвищена гнучкість — цифрові інструменти можуть дозволити підприємствам швидко адаптуватися до змін на ринку або бізнес-середовища
- Підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності на ринку.

Виклики:

– Висока вартість впровадження цифрових технологій, особливо для малих і середніх підприємств.

– Необхідність навчання персоналу для роботи з новими інструментами.

– Проблеми з інтеграцією нових технологій у традиційні аграрні бізнес-моделі [2].

У майбутньому аграрні підприємства будуть дедалі більше використовувати цифрові платформи для моніторингу, прогнозування і управління процесами. Це дозволить не лише збільшити ефективність управління, але й знизити екологічний слід аграрного виробництва. Інноваційні управлінські моделі можуть стати основою для сталого розвитку аграрних підприємств у світі, що швидко змінюється.

Отже, інноваційні управлінські моделі, що інтегрують цифрові технології, є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Використання таких моделей дозволяє аграрному бізнесу ефективно адаптуватися до умов цифровізації економіки, підвищувати продуктивність і зменшувати витрати. Однак для широкого впровадження цифрових технологій необхідна підтримка з боку держави та бізнес-структур, а також постійне навчання фахівців.

Література:

1. Кузьміна О., Бусько А. Моделювання стратегій формування конкурентних переваг підприємства. *Молодий вчений*. 2022. № 11(111). С. 85-89. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-11-111-19>

2. Марченко М. Діджиталізація процесів управління бізнес-діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 2(81). С. 133-139. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.133

КЛІЄНТОЦЕНТРИЧНІСТЬ У CRM: ЦИФРОВІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЛОЯЛЬНОСТІ СПОЖИВАЧІВ

Погорелова К.А., кандидат економічних наук, доцент,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Київ, Україна

Кліменко Я.І., аспірант,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Київ, Україна

У сучасних умовах цифрової трансформації бізнес-середовища клієнтоцентричність стає ключовим фактором успіху підприємств.

Зосередженість на потребах та очікуваннях споживачів дозволяє компаніям не лише задовольняти поточні запити, але й формувати довгострокову лояльність клієнтів, що є критичним для забезпечення стійкої конкурентоспроможності. Впровадження систем управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM – Customer Relationship Management) є ефективним інструментом реалізації клієнтоцентричних стратегій, сприяючи персоналізації взаємодії та підвищенню задоволеності споживачів.

Концепція CRM пройшла тривалий шлях розвитку – від простих баз даних до багатофункціональних платформ з елементами штучного інтелекту. Перші CRM-системи з'явилися у 1980-х роках і виконували функцію електронних картотек, де зберігалася інформація про клієнтів. Одним із перших рішень такого типу стала система Act!, яка була розроблена у 1987 році та дозволяла вести електронні записи про контакти клієнтів та історію взаємодії з ними [5]. Ці системи мали обмежену функціональність, оскільки не передбачали аналітики та автоматизації процесів.

Ключові події розвитку CRM-систем зображено на рис.

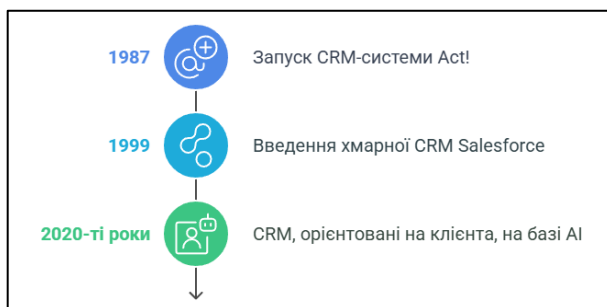

Рис. Еволюція CRM-систем: від основ до AI

Наприкінці 1990-х років CRM почали трансформуватися завдяки впровадженню автоматизації маркетингових та продажних процесів. Важливим кроком у цьому напрямі став запуск компанією Salesforce у 1999 році першої хмарної CRM-платформи, яка зробила такі системи доступнішими для малого та середнього бізнесу [3]. Використання хмарних технологій дозволило компаніям отримувати доступ до своїх CRM-систем із будь-якої точки світу, що значно спростило управління клієнтськими базами та розширило можливості персоналізованого маркетингу.

У 2010-х роках CRM-системи стали активно інтегруватися з іншими бізнес-процесами, включаючи фінансовий менеджмент, логістику та постачання. Це дозволило компаніям використовувати комплексний підхід до аналізу клієнтів та ефективніше вибудовувати стратегії взаємодії. Додатково CRM почали підтримувати аналітичні інструменти, що дозволяли прогнозувати поведінку клієнтів на основі великих обсягів даних (Big Data) та штучного інтелекту [2].

Сучасний етап розвитку CRM-систем розпочався у 2020-х роках, коли вони стали невід'ємною частиною омніканальної комунікації між компаніями та клієнтами. Наразі CRM дозволяють взаємодіяти з клієнтами через електронну пошту, месенджери, соціальні мережі, телефонію та чат-боти, забезпечуючи безшовний досвід користувачів [1]. Це дає змогу бізнесу не лише обробляти запити в режимі реального часу, а й будувати персоналізовані стратегії взаємодії, засновані на поведінкових паттернах клієнтів.

У сучасних умовах цифрової трансформації українські підприємства все більше усвідомлюють важливість клієнтоорієнтованого підходу для забезпечення конкурентоспроможності. Впровадження систем управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) стає ключовим інструментом для досягнення цієї мети. Дослідження McKinsey & Company свідчать, що компанії, які активно впроваджують CRM-рішення, можуть підвищити коефіцієнт конверсії продажів на 20-30 %, завдяки глибшому аналізу поведінки клієнтів та більш персоналізованим маркетинговим кампаніям [4]. Дослідження, проведене компанією iBusiness, показало, що 47 % українських підприємств, які впровадили CRM-системи, відзначили значне підвищення ефективності роботи. Ще 45 % респондентів зауважили помірне покращення. Це свідчить про те, що майже 92 % компаній відчули позитивний вплив від використання CRM [7].

Персоналізація маркетингових стратегій є ключовим аспектом сучасного CRM. Дослідження Salesforce показують, що 88 % споживачів очікують персоналізованого досвіду взаємодії з брендом, а 72 % клієнтів готові змінити постачальника товарів чи послуг у разі неякісної комунікації [5]. Впровадження CRM-систем дозволяє українським підприємствам не лише автоматизувати процеси взаємодії з клієнтами, але й глибше аналізувати їхні потреби та поведінку. Це сприяє розробці персоналізованих маркетингових стратегій, що підвищує лояльність клієнтів та збільшує обсяги продажів. Зокрема, дослідження, опубліковане в журналі «Економіка та суспільство», доводить, що впровадження CRM-систем забезпечує підвищення якості обслуговування клієнтів та зменшення трудовитрат на супровід [6].

Серед популярних CRM-рішень в Україні виділяються такі системи, як Бітрікс24, Terrasoft, RetailCRM, AmoCRM та OneBox. Кожна з них пропонує різноманітний функціонал, що дозволяє адаптувати систему під специфічні потреби бізнесу. Вибір конкретної платформи залежить від галузі, масштабу підприємства та його стратегічних цілей [7].

Перспективи розвитку CRM-систем в Україні тісно пов'язані зі світовими тенденціями. Зокрема, очікується подальша інтеграція штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних та надання персоналізованих рекомендацій клієнтам. Також прогнозується розширення можливостей мобільних CRM-додатків, що забезпечить доступ до інформації в будь-який час та місці. Ці тенденції сприятимуть підвищенню ефективності бізнес-процесів та задоволеності клієнтів [8].

Еволюція CRM-систем демонструє, як бізнес перейшов від простого управління контактами до складних аналітичних платформ, що забезпечують персоналізовану взаємодію з клієнтами. У сучасних умовах CRM відіграють важливу роль у формуванні лояльності споживачів та забезпеченні довгострокової конкурентоспроможності компаній. Використання штучного інтелекту, великих даних та омніканальної комунікації робить CRM потужним інструментом, що дозволяє компаніям адаптуватися до змін ринку та ефективно будувати відносини зі споживачами. Таким чином, впровадження та розвиток CRM-систем в українських компаніях є важливим кроком на шляху до підвищення їхньої конкурентоспроможності та адаптації до сучасних ринкових умов.

Література:

1. Forbes. (2023). How Big Data is Transforming CRM. URL: <https://www.forbes.com/crm-big-data> (date of application: February 10, 2025).
2. Gartner. (2023). Trends in CRM Technology. URL: <https://www.gartner.com/crm-trends> (date of application: February 10, 2025).
3. Harvard Business Review. (2022). How AI is Changing CRM. URL: <https://hbr.org/ai-in-crm> (date of application: February 10, 2025).
4. McKinsey & Company. (2023). The Future of Customer Relationship Management. URL: <https://www.mckinsey.com/crm-strategies> (date of application: February 10, 2025).
5. Salesforce. (2023). The Evolution of CRM Systems. URL: <https://www.salesforce.com/crm-history> (date of application: February 10, 2025).

6. Економіка та суспільство. (2023). Впровадження CRM-систем як засіб підвищення ефективності підприємства. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2269> (дата звернення: 10.02.2025).

7. iBusiness. (2023). Результати дослідження ринку CRM в Україні. URL: <https://ibiz.com.ua/blog/detail/rezultaty-doslidzhennya-ryнку-crm-v-ukrayini/> (дата звернення: 10.02.2025).

8. Snov.io. (2024). На що спроможні CRM системи в 2025 році: ключові тренди та фічі. URL: <https://snov.io/blog/ua/crm-trends-ua/> (дата звернення: 10.02.2025).

ІННОВАЦІЇ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ

Следь К.В., здобувач освіти*,
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової
промисловості ДБТУ», м. Харків, Україна

Харчова промисловість – одна з найважливіших галузей світової економіки, що впливає на здоров'я та добробут населення. У сучасних умовах вона швидко змінюється під впливом інновацій, інвестицій та цифрових технологій. Ці фактори сприяють підвищенню ефективності виробництва, покращенню якості продукції та розширенню ринків збуту.

Інновації, нововведення та інноваційна діяльність стали невід'ємною частиною сучасного економічного розвитку. Ці категорії відіграють важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки, сприяють технічному прогресу та покращенню якості життя суспільства.

Харчова промисловість не є винятком – її модернізація та впровадження передових технологій стають пріоритетними завданнями для забезпечення продовольчої безпеки. Інноваційне харчове підприємство можна розглядати як сучасне виробництво традиційних і нових харчових продуктів, що базується на досягненнях науково-технічного прогресу, передбачає активне використання нових технологічних і технічних рішень з метою постійного зростання соціальної та економічної ефективності господарювання.

Можна виділити такі напрями інновацій в харчовій промисловості, які в тій чи іншій мірі вже реалізовані, або є перспективними: продуктові, технологічні, маркетингові, екологічні, соціальні.

* Науковий керівник – Немцова І.В., викладач вищої кваліфікаційної категорії

Новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології та отримані на їхній основі нові харчові продукти істотно поліпшують структуру та якість харчової продукції, позитивно впливаючи на стан здоров'я споживачів і забезпечуючи їм активне творче довголіття. Нові харчові продукти, отримані з використанням інновацій, є інноваційною продукцією. Це конкурентоздатні продукти, які відповідають вимогам Закону України «Про інноваційну діяльність». До категорії продуктових інновацій відносяться функціональні продукти, продукти спеціального призначення, продукти з новими видами сировини, біологічно-активні добавки, продукти замітники.

Харчові продукти функціонального призначення вирішують проблеми незбалансованого харчового раціону сучасної людини. При розробці продуктів спеціального призначення враховуються вимоги нутриціології відносно харчування певних вікових груп населення - дітей, осіб середнього і похилого віку, а також навантаження та стану здоров'я людей при впровадженні дієтичного харчуванні, спортивного харчування, особливостей харчування вагітних тощо.

Спостерігається тенденція до розширення сировинної бази з використанням нової та нетрадиційної сировини, що сприяє розширенню асортименту харчової продукції, зниженню її собівартості за рахунок економії сировини, збільшення конкурентоспроможності виробів.

Широко застосовуються біологічно активні добавки як доповнення до раціону харчування людини у чистому вигляді або у якості збагачувача певних видів харчових продуктів.

Нажаль, враховуючи низьку купівельну спроможність споживачів, все більше на полицях торгівельних мереж можна знайти продукти замітники традиційних. Замінники повністю або частково мають характеристики натурального продукту (жири замітники какао масла, молочного жиру). Такі продукти є копіями продукту натурального походження за органолептичними показниками, але значно відрізняються за хімічним складом, харчовою та біологічною цінностями (крабові палички, соєве м'ясо тощо).

Технологічна інновація має місце, коли в технологію створення продукту вноситься модернізація.

Все більшої популярності набувають інноваційні способи обробки харчових продуктів спрямовані на підвищення термінів зберігання, надання унікального іміджу і спрощення приготування виробів. Серед них можна виділити обробку високим тиском (до 600 Мпа) для консервування м'ясних, фруктових і овочевих продуктів; обробку ударними хвилями для розм'якшення м'язової

тканини м'ясних продуктів (тендерізація); технологію Cook & Chill, згідно з якою продукти доводять до готовності 80 %, охолоджують чи заморожують і транспортують до закладів харчування; сублімаційне (ліофільне) сушіння.

Серед технологічних інновацій значний інтерес викликає розроблення інноваційної упаковки. Найбільш цікавими напрямками в розвитку упаковки харчових продуктів є їстівна упаковка; упаковка що здатна нагрівати чи охолоджувати її вміст, біоупаковка (гідро-біопакети, оксо-біопакети);упаковка на основі нанотехнологій; упаковка на основі мембранних технологій.

Нанотехнології передбачають створення та використання матеріалів, пристроїв, технічних систем, функціонування яких визначається їх наноструктурою впорядкованими фрагментами розміром від 1 до 100 нм. Передбачається, що використання нанотехнологій має сприяти подальшому підвищенню якості та безпеки харчових продуктів. Прикладами використання нанотехнологій в харчовій промисловості може бути виробництво пакувальних матеріалів з антибактеріальною дією; нанофільтрація; підвищення стабільності вітамінів і ароматизаторів шляхом вміщення їх в порожнину молекул циклодекстринів; підвищення засвоюваності біологічно-активних речовин за допомогою глобулярних білків; подібнення традиційних продуктів до нанорозмірів з метою багаторазового підвищення активності біологічно-активних речовин, що входять до їх складу; маркування товарів наносенсорами.

Маркетингові інновації передбачають розробку власних торгових марок, як запоруку високої якості і попередження фальсифікації продукції; застосування технологій і новацій мерчандайзингу.

Екологічні інновації пов'язані з впровадженням сучасних очисних споруд, встановленням установок анаеробної та аеробної ферментації стічних вод на підприємстві для очищення стоків до гранично допустимої концентрації; систем очищення димових газів за допомогою сучасних фільтрів від шкідливих компонентів, попередження їх попадання на готову продукцію та в навколишнє середовище.

Соціальні інновації пов'язані з покращанням умов праці й створенням сприятливого психологічного клімату в колективах: розроблення пристроїв для полегшення праці; переоснащення робочого місця сучасними матеріалами, використання безшовного пластику, відмова від кахельної плитки, спеціальне покриття підлог приміщень з автоматичною системою постійного миття, застосування

антисептиків без хлору, що самі розчиняються у воді; розроблення сучасного спецодягу приємних кольорів з логотипом підприємства або товарної марки.

Інноваційна політика у галузі має бути спрямована на створення сприятливих умов для технологічного розвитку, залучення інвестицій та інтеграцію України у глобальний ринок високотехнологічного харчового виробництва. Таким чином, інноваційні процеси є не лише інструментом розвитку харчової промисловості, а й важливим фактором забезпечення економічної стабільності, підвищення рівня добробуту населення та формування конкурентоспроможної економіки.

Основними перевагами впровадження інноваційних технологій є:

- постійне розширення внутрішніх і зовнішніх ринків харчової продукції, в тому числі оздоровчого призначення;
- створення нових робочих місць і зростання зайнятості населення;
- зацікавленість виробників у створенні якісної продукції, що забезпечує високу рентабельність виробництва, швидку окупність вкладених коштів, можливість розширення виробництва;
- зацікавленість споживачів у розвитку інноваційної діяльності, оскільки вони отримують продукцію високої якості, безпечну для здоров'я за доступними цінами, досягаючи оптимального співвідношення між показниками якості – ціна;
- зростання інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів і залучення іноземних капіталів для розширення вітчизняного виробництва;
- ефективне використання науково-технічного потенціалу наукових розробок українських вчених;
- гарантування безпечності нових харчових продуктів.

Таким чином, інноваційний розвиток харчової промисловості є не просто необхідністю, а стратегічним напрямом, що забезпечує сталий економічний ріст, підвищення якості життя населення та конкурентоспроможність країни у світовій економіці. Харчові підприємства, які активно впроваджують інновації, отримують суттєві переваги у вигляді покращених фінансових результатів, розширення ринків збуту та зміцнення довіри споживачів. Майбутнє харчової промисловості буде залежати від здатності підприємств до швидкої адаптації та інтеграції сучасних технологічних рішень. Саме тому держава, бізнес і наукові установи повинні об'єднати зусилля для створення сприятливих умов для розвитку інновацій, залучення інвестицій та підтримки підприємств у процесі технологічної модернізації.

Література:

1. Давлстбаєва Н.Б. Теоретичні засади інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки*. 2015. Вип. 10. Ч. 2. С. 77-80.
2. Дискіна А.А., Богаченко Я.В. Напрями стимулювання інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 10. С. 582-585.
3. Новікова Н.В., Ряполова І.О. Проблеми впровадження інновацій у харчовій промисловості. *Вісник ХНТУ. Технологія легкої і харчової промисловості*. 2020. № 1(72). Ч. 1. С. 117-122.
4. Сімахіна Г.О., Науменко Н.В. Здобутки і перспективи впровадження інновацій у харчовій промисловості України. *Міжнародний науковий журнал «Грайль науки»*. 2021. № 5 С. 109-115.
5. Сімахіна Г.О., Науменко Н.В. Інновації у харчових технологіях. *Товари і ринки*. 2015. № 1. С. 189-201.

ІНВЕСТИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ РИНКУ НАСІННИЦТВА ТА САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Соколюк К.Ю., кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,

ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України», м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0758-6468>

Соколюк І.Ю., провідний інженер,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України», м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4380-2156>

Ринок насінництва та садивного матеріалу є одним із ключових для відновлення аграрного сектору України, забезпечення продовольчої безпеки та інтеграції у міжнародні ринки. Умови війни створили нові виклики (руйнування інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, фінансові обмеження, кадровий дефіцит, висока міжнародна конкуренція) та загрози (безпекові, кліматичні зміни, залежність від імпорту, фінансові обмеження), однак сектор має значний інвестиційний потенціал.

**Кількість зареєстрованих сортів та гібридів у
Державному реєстрі сортів рослин України станом на 2019 рік**

Культура	Загальна кількість	Іноземна селекція	Вітчизняна селекція	% іноземної селекції	% вітчизняної селекції
Зернові	3450	1890	1560	54	46
Технічні	2210	1600	610	72	28
Овочеві	1580	890	690	56	44
Плодово- ягідні	960	420	540	44	56
Інші	671	191	480	28	72
Усього	8 871	4 991	3 880	56	44

Джерело: [2]

Загальні тенденції 2019–2024 років характеризують певне поживавлення ринку саме у воєнний період. Станом на кінець 2019 року в Державному реєстрі сортів рослин України було зареєстровано 8871 сортів та гібридів, з яких 4991 (56 %) – іноземної селекції, а 3880 (44 %) – вітчизняної [1].

За даними табл. 1. можна зробити наступний висновок щодо розподілу селекції за основними категоріями культу. У 2019 році відчутний сильний вплив іноземної селекції у технічних культурах, тоді як у плодово-ягідному секторі домінують вітчизняні сорти. За підсумками воєнного періоду (2022-2024 роки) інноваційна активність в даному секторі присутня. Для прикладу, серед 864 зареєстрованих сортів плодово-ягідних культур у воєнний період було зареєстровано 223, або 25,81 % від загальної чисельності [2].

Серед перспектив розвитку даного сектору та зростання його інвестиційної привабливості в повоєнний період варто виокремити:

Зростання державної підтримки та міжнародної допомоги. Розробка та впровадження державних програм підтримки, а також залучення міжнародної допомоги можуть сприяти відновленню та розвитку сектору насінництва.

Розширення експортних можливостей. Україна має потенціал для збільшення експорту високоякісного насіння до країн ЄС, Азії та Африки. Зокрема, у 2023 році Україна збільшила експорт насіння кукурудзи до Європейського Союзу, досягнувши \$121 млн порівняно з \$22 млн у 2021 році. Це стало можливим завдяки умовам вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також інвестиціям компаній у розширення виробничих потужностей в Україні [3], що підтверджується зростанням експорту насіння кукурудзи до ЄС з \$22 млн у 2021 році до \$121 млн у 2023 році.

**Характеристика інвестиційної активності
в секторі насінництва та садивного матеріалу України**

Рік	Основні зміни в секторі
2019	Інвестиції у насінництво перевищують \$400 млн (основна частина витрат на імпорт насіння). Відбувається активна модернізація насіннєвих підприємств. Це свідчить про стабільний розвиток.
2020	Обсяги виробництва насіння залишаються стабільними. Витрати на імпорт насіння зберігаються на рівні \$350–400 млн. Пандемія COVID-19 в певній мірі стримала тенденції розвитку.
2021	Україна нарощує експорт насіння, зокрема до ЄС. Інвестиції з боку міжнародних компаній продовжують зростати. В цілому позитивні зміни в частині нарощування експортного потенціалу.
2022	Значні руйнування інфраструктури з блокуванням експорту та труднощі з логістикою призвели до різкого скорочення внутрішніх інвестицій.
2023	Збільшення попиту на насіння кукурудзи та соняшника і відновлення експорту до ЄС. Обсяги імпорту насіння залишаються ще високими. Спостерігається адаптація сектору до викликів зумовлених війною та певне пожвавлення ринку.
2024	Прогнозується зростання обсягів експорту насіння до \$150 млн. та розширення міжнародних інвестицій у виробництво насіння.

Джерело: [3]

Залучення іноземних інвестицій та реалізація інновацій. Міжнародні компанії, такі як Bayer та KWS, вже інвестують у розширення своїх виробничих потужностей в Україні, що свідчить про довіру до українського ринку та його перспектив. Використання сучасних біотехнологій та цифрових рішень може підвищити ефективність виробництва та якість продукції, що сприятиме конкурентоспроможності українського насіння на міжнародному ринку.

Розвиток кооперативного руху. Створення кооперативів серед виробників насіння та садивного матеріалу може сприяти обміну досвідом, спільному використанню ресурсів та підвищенню ефективності виробництва.

Загальна динаміка свідчить про стабільність та потенціал зростання ринку насінництва та садивного матеріалу в Україні. Особливо перспективним є період повоєнного відновлення, який може стати поштовхом для значних ініціатив та розвитку галузі. Розвиток сектору насінництва є критичним для економічного відновлення України. Завдяки державній підтримці, модернізації та розширенню експортних можливостей, цей сектор може стати вагомим рупієм інтеграції країни у глобальний ринок.

Література:

1. Стратегічний виклик. *Agro Times*. URL: <https://agrotimes.ua/article/strategichnyi-vyklyk/> (дата звернення: 05.02.2025).
2. Кількість зареєстрованих сортів та гібридів у Державному реєстрі сортів рослин України станом на 31.01.2025. URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reystyr-sortiv-roslyn> (дата звернення: 05.02.2025).
3. Ukrainian corn seed flows to Europe in fur farm trade shift. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/ukrainian-corn-seed-flows-europe-further-farm-trade-shift-2024-10-24/> (дата звернення: 05.02.2025).

БІЗНЕС-МОДЕЛІ В ПРОГНОЗУВАННІ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Решетняк О.І., доктор економічних наук, доцент,
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1183-302X>

Юрченко О.К., аспірант,
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4112-6247>

За останні кілька років цифрові технології активно впроваджуються в діяльність багатьох компаній. Лише у 2023 році на розвиток цифрових рішень у корпоративних системах було інвестовано понад 1 трильйон доларів США [1]. Зокрема, ці кошти спрямовувалися на впровадження штучного інтелекту, аналізу великих даних, систем підтримки прийняття рішень, технології блокчейн, а також програм віртуальної та доповненої реальності. В сучасних умовах цифрової трансформації бізнесу використання цифрових технологій є важливим фактором конкурентоспроможності. Запровадження теорії бізнес-моделей дозволяє компаніям аналізувати поточні тенденції, передбачати майбутні можливості та адаптувати свої стратегії для ефективного впровадження інновацій. Сьогодні цифрові інновації широко застосовуються в бізнесі, соціальній сфері, державному управлінні, освіті, медицині, індустрії розваг, туризмі, військовій справі та багатьох інших галузях [2].

Водночас багато науковців зазначають, що питання цифрових можливостей у контексті корпоративного передбачення досліджене

недостатньо. Деякі компанії зуміли ефективно використати цифрові технології для створення унікальної цінності (як-от Facebook і Google), тоді як інші зазнали невдач (наприклад, Nokia, Kodak). З огляду на значні інвестиції та потенційні вигоди від упровадження новітніх цифрових технологій, питання їхнього майбутнього використання є критично важливим для керівників. Проте вони потребують чітких рекомендацій щодо інвестування в цифрові технології, які мають базуватися на технологічному прогнозуванні [3].

Технологічне прогнозування включає такі методи, як аналіз середовища, експертні панелі, мозкові штурми, морфологічний аналіз, дерева релевантності, метод Delphi, аналіз трендів і перехресних впливів. Однак більшість цих методів орієнтовані на методологічний підхід, що не враховує практичний досвід застосування технологій [4].

На сьогодні прогнозування розвитку цифрових технологій залишається здебільшого теоретичним, у той час як керівники підприємств потребують конкретних стратегічних рекомендацій щодо їх використання. Водночас теорія бізнес-моделей дозволяє оцінювати перспективи впровадження цифрових технологій у бізнес-середовищі [4].

Отже, основна мета цього дослідження – застосування теорії бізнес-моделей для прогнозування можливостей використання цифрових технологій.

Бізнес-модель – це концептуальна структура, яка описує, як компанія створює, доставляє та отримує цінність. У цифровому контексті бізнес-моделі можна класифікувати за наступними критеріями: традиційні бізнес-моделі (орієнтовані на фізичні активи); цифрові бізнес-моделі (ґрунтуються на використанні технологій, даних, мережевих ефектів); гібридні бізнес-моделі (поєднують традиційні та цифрові підходи).

Сучасні підходи до формування бізнес-моделей, такі як Business Model Canvas (BMC) та Value Proposition Canvas, допомагають структурувати інформацію до аналізу можливостей впровадження цифрових технологій в діяльність підприємства. Також, для успішного створення власної бізнес-моделі малими та середніми підприємствами, доцільно дослідити успішний досвід впровадження цифрових бізнес-моделей.

Розглядаючи практику впровадження успішних цифрових бізнес-моделей, можна визначити такі ключові їх типи:

– Платформна модель (Marketplace) – компанії створюють онлайн-екосистеми для взаємодії між продавцями та покупцями (Наприклад, Amazon, eBay, Uber).

– Підписна модель (Subscription) – користувачі отримують доступ до цифрових послуг за щомісячну чи річну оплату (Наприклад, Netflix, Spotify, Microsoft 365).

– Freemium-модель – базові послуги надаються безкоштовно, а розширені функції – за відповідну оплату (Наприклад, Zoom, LinkedIn, Dropbox).

– Модель цифрової екосистеми – поєднання різних цифрових сервісів у межах однієї екосистеми (Наприклад, Apple, Google).

– Шерингові бізнес-моделі – компанії створюють цифрові сервіси для спільного використання ресурсів (Наприклад, WeWork, BlaBlaCar).

Теорія бізнес-моделі враховує обмеженість ресурсів компанії, а також визначають структуру учасників, які взаємодіють між собою та створюють економічну цінність для підприємства [4]. Оскільки головною мотивацією для інвестування в цифрові технології є можливість генерування та привласнення економічної вартості, ця теорія є особливо корисною для прогнозування майбутнього їх використання у бізнесі. Основний акцент при цьому робиться на застосуванні цифрових рішень для створення економічної цінності [3].

Доведено, що теорія бізнес-моделей ефективно пояснює, чому одні технологічні компанії демонструють вищі результати, ніж інші. Більшість інвестицій у придбання та впровадження цифрових технологій обґрунтовуються економічною вигодою, яку вони приносять [4]. На основі цього можна зробити такі прогнози:

– Фірми-новатори застосовуватимуть цифрові технології для впровадження інновацій або підвищення ефективності своєї бізнес-моделі. Це включає потенційний проривний ефект нових технологій, здатних змінити ринок.

– Компанії, що відстають, будуть наслідувати лідерів, впроваджуючи подібні цифрові рішення для підвищення своєї конкурентоспроможності.

– Конкуренти інноваційних компаній та послідовників використовуватимуть цифрові технології для створення додаткової цінності. Це стосується інтеграції окремих продуктів і послуг у межах однієї компанії, що знижує транзакційні витрати та покращує клієнтський досвід.

Таким чином, стратегічні рішення керівників щодо використання цифрових технологій відіграють ключову роль у майбутньому розвитку бізнесу. Це підтверджується тим, що деякі технологічні компанії досягли безпрецедентного успіху у створенні цінності, тоді як інші не змогли ефективно адаптуватися. Теорія бізнес-моделі може слугувати ефективним інструментом прогнозування та стратегічного планування використання цифрових технологій у майбутньому.

Запровадження теорії бізнес-моделей для прогнозування можливостей цифровізації дає компаніям такі переваги: системний підхід до аналізу цифрових можливостей; гнучкість у впровадженні нових технологій; збільшення конкурентних переваг та ринкових можливостей.

Отже, завдяки використанню сучасних бізнес-моделей та інструментів прогнозування компанії можуть ефективно адаптуватися до цифрової трансформації та використовувати інновації для сталого розвитку.

Література:

1. Statista. 2024.
URL: <https://www.statista.com/statistics/870924/worldwide-digital-transformation-market-size/> (date of application: February 5, 2025).
2. Vial G. Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 2019, vol. 28, issue 2, pp. 118-144. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2019.01.003>
3. Решетняк О.І., Белікова Н.В., Юрченко О.К., Калапнікова К.Ю. Особливості процесів цифровізації малого та середнього бізнесу в Україні. *Бізнес Інформ*. 2024. № 6. С. 79-93. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-6-79-93>
4. Massa L., Tucci C.L., Afuah A.A critical assessment of business-model research. *Academy of Management Annals*, 2017, vol. 11, pp. 73-104. DOI: <https://doi.org/10.5465/annals.2014.0072>

ОГЛЯД ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ

Шеремет О.О., доктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6678-335X>

Шульган О.А., аспірант,
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1143-042X>

У сучасному світі компанії різних сфер діяльності все частіше використовуватимуть проєктний підхід для реалізації своїх ініціатив. Проєктний підхід – це метод управління, який передбачає виконання завдань у рамках окремих проєктів, що мають чіткі цілі, терміни, ресурси та результати.

Управління проектами (УП) є критично важливим для успішного досягнення цілей компаній та команд. УП забезпечує ефективне використання ресурсів, контроль термінів, підвищує продуктивність та покращує якість робіт.

Відповідно до РМВОК® управління проектом – це застосування знань, навичок, інструментів і методів до робіт проекту для задоволення вимог, що висувуються до проекту [1].

Сучасні цифрові інструменти значно підвищують ефективність управління проектами, оптимізують ресурси та покращують взаємодію в командах.

На ринку представлено значна кількість програмного забезпечення (ПЗ) для управління проектами [2-5].

1. Хмарні та онлайн-системи – це програмні рішення, які дозволяють командам планувати, виконувати та моніторити проекти через Інтернет, без необхідності локальної установки програмного забезпечення. Перевагами застосування хмарних систем для УП є гнучкість та доступність, простота в налаштуванні та використанні, економічність, автоматичне оновлення та он-лайн підтримка. Серед основних недоліків варто відзначити залежність від Інтернет-з'єднання, наявність безкоштовних версій з обмеженим функціоналом, ризик безпеки даних та конфіденційності, залежність від конкретного постачальника послуг. Приклади популярних хмарних та онлайн-систем для управління проектами [2-5]:

- Trello – простий у використанні, підходить для візуального управління завданнями (метод Канбан), підходить для простих проєктів і малих команд, фрілансерів;

- Asana – гнучкий інструмент для планування проєктів, призначення завдань та відстеження прогресу, зручний для малих та середніх компаній та команд, які працюють із завданнями та часовими лініями;

- Monday.com – має зручний інтерфейс, можливість налаштування під різні типи проєктів, це потужний візуальний інструмент для бізнесу та корпоративних клієнтів;

- ClickUp – універсальна система, що поєднує в собі завдання, документи та звіти, підходить для управління проектами у різних сферах;

- Jira – ідеальний для розробників та команд, що працюють за методологією Agile, популярний серед ІТ-команд, підтримує Scrum, Kanban та Agile-методології.

Десктопні та корпоративні рішення – це ПЗ, яке встановлюється на локальні комп'ютери або сервери компаній та надає можливості для управління проектами, планування, розподілу завдань, відстеження

прогресу та комунікації всередині команди. Такі системи мають високий рівень налаштувань і контролю, а також дозволяють компаніям працювати з великими обсягами даних і забезпечувати вищий рівень безпеки. Перевагами десктопних та корпоративних рішень є висока безпека та контроль даних й конфіденційної інформації, відсутність залежності від Інтернету, можливість кастомізації, підтримка великих обсягів даних, інтеграція з іншими корпоративними системами. Недоліки десктопних та корпоративних рішень полягають в наступному: високі витрати на впровадження інфраструктуру та обслуговування ПЗ, потреба в ІТ-підтримці кваліфікованих спеціалістів, складність у використанні через складний інтерфейс і високі вимоги до навчання персоналу, обмежена мобільність. Прикладами десктопних та корпоративних рішень для УП є [2-5]:

- Microsoft Project – професійний інструмент, має складний інтерфейс, підходить для великих підприємств і складних проектів із жорстким управлінням ресурсами;

- Oracle Primavera – потужне програмне забезпечення для управління великими інфраструктурними та складними проектами з численними етапами та ресурсами, особливо корисне для великих компаній в галузях будівництва, інфраструктури, енергетики та ІТ;

- OpenProject – це відкритий і потужний інструмент для управління проектами, що підтримує класичний та Agile-підходи; підходить для середніх і великих компаній, які шукають гнучкий та доступний інструмент;

- Team Foundation Server (TFS) від Microsoft – корпоративне рішення для управління розробкою програмного забезпечення, що включає інструменти для контролю версій, планування завдань, тестування та моніторингу виконання.

Спеціалізовані інструменти – це програмні рішення, які створені для вирішення конкретних завдань або для роботи в певних галузях. Вони зазвичай мають функції та інтерфейси, адаптовані до специфічних потреб організацій або проектів. Такі інструменти можуть допомогти з управлінням проектами в окремих індустріях, таких як будівництво, ІТ, маркетинг або наукові дослідження, забезпечуючи додаткові функціональності, які виходять за межі універсальних рішень. Основні переваги спеціалізованих інструментів управління проектами: глибока адаптація до потреб галузі, що значно підвищує ефективність управління галузевими проектами, покращення продуктивності завдяки наявності функцій, котрі враховують специфіку галузі, підвищення точності в управлінні ресурсами та бюджетами за рахунок спеціалізованих інструментів, покращене дотримання нормативів і

стандартів, оптимізація управління ризиками. Недоліки спеціалізованих інструментів УП: високі витрати на впровадження, складність у використанні для простих проектів або задач, обмежена універсальність, потреба в спеціалізованому навчанні персоналу. Приклади спеціалізованих інструментів управління проектами [2-5]:

- Primavera P6 (для будівництва та інфраструктури) – це інструмент для управління великими проектами, має можливості для планування етапів будівництва, управління витратами, ресурсами та ризиками;

- Smartsheet (для бізнесу та фінансів) – програма для управління проектами, яка забезпечує потужні можливості для роботи з бюджетами, графіками, звітами, що корисно для бізнесів та компаній в різних галузях;

- Targetprocess (для Agile та IT-проектів) – це інструмент для управління проектами з використанням Agile-методології, дозволяє управляти вимогами, задачами, релізами та етапами розробки програмного забезпечення.

- Airtable (для організації баз даних і робочих процесів) – використовується для створення організованих таблиць і баз даних, з можливістю планування проектів та відстеження завдань в малих та середніх командах, застосовується в багатьох сферах, зокрема в маркетингу та розвитку продуктів;

- LiquidPlanner (для управління проектами в IT та технологіях) – це інструмент для планування та управління ресурсами в проектах з високою варіативністю часу, ідеальний для IT-проектів, де часто змінюються умови і вимоги.

Вибір ефективного програмного забезпечення залежить від специфіки бізнесу й проектів, розміру та потреб команди, функціональних вимог і бюджету. Правильне врахування переваг і недоліків ПЗ дозволяє приймати обґрунтовані рішення, мінімізувати ризики, заощадити час і ресурси, а також забезпечити ефективну роботу команди.

Література:

1. Project Management Institute. Посібник зі знань з управління проектами (Посібник PMBOK®) – П'яте видання. The standard for project management and a guide to the project management body - Seventh Edition. Project Management Institute, Inc., Newtown Square, Pennsylvania. 2021.

2. Коросташовець А. 10 найкращих програм для управління проектами для малого бізнесу 2024. URL: <https://worksection.com/ua/blog/10-best-pm-software-for-small-business-2024.htm> (дата звернення: 11.02.2025).

3. Руді В.А. Найкраще програмне забезпечення для управління проектами 2024. URL: <https://www.doola.com/uk/blog/best-software-for-project-management/> (дата звернення: 11.02.2025).

4. Ганем А. 10 кращих програм для управління проектами 2025. URL: <https://www.websiteplanet.com/uk/project-management-software/> (дата звернення: 11.02.2025).

5. Топ інструментів для проєктного менеджменту. URL: <https://training.qatestlab.com/blog/technical-articles/top-tools-for-project-management/> (дата звернення: 11.02.2025).

ОБҐРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ САМОДОСТАТНЬОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Денисюк О.Г., кандидат економічних наук, доцент,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2108-7347>

У сучасних умовах економічної нестабільності та швидких технологічних змін інновації стають ключовим фактором забезпечення самодостатнього розвитку підприємств. Інноваційна діяльність на підприємстві має бути спрямована не лише на модернізацію виробничих потужностей та підвищення конкурентоспроможності, але й на формування стійких механізмів адаптації його бізнес-процесів до змін у зовнішньому середовищі. Здатність підприємства ефективно інтегрувати інновації та спрямовувати інвестиції у пріоритетні напрями розвитку є основою для досягнення довгострокової стабільності та економічної самодостатності.

Вперше поняття «інновація» (від англ. «innovation» – «нова ідея або метод» або «створення та використання нових ідей або методів» [1]) в економічній думці використав батько інноваційної парадигми соціально-економічного розвитку Й. Шумпетер. Науковець у дослідженні «Теорія економічного розвитку» (1911 р.) вперше розкрив питання створення нових комбінацій змін в економічному розвитку (інновацій) та відповідно описав сутність інноваційного процесу. За Й. Шумпетером, «інновація» тлумачиться як впровадження нового продукту, нового методу виробництва, нового ринку збуту, нових джерел сировини, нових організаційних форм. Його концепція інновацій більше орієнтована на введення нових

елементів у виробничий процес та на створення нових можливостей для розвитку економіки [2]. На нашу думку, в історичному аспекті саме теорію економічного розвитку можна вважати методологічною основою дослідження проблем самодостатнього розвитку суб'єктів господарювання.

На думку Чухрасвої Н. [6], інновації є основою ефективного розвитку, який є стабільним протягом тривалого часу; а методологічні області вирішення завдань забезпечення сталості розвитку, ефективності розвитку на основі інновацій взаємно перетинаються. Никифорова В., Кравченко В. [5] доводять, що активізація інноваційної діяльності забезпечує кількісне і якісне зростання підприємств; проте потенціал інновацій далеко не всі підприємства можуть використати повною мірою, запізнюючись із виведенням інновацій, що знижує ефективність та зростання економічної безпеки підприємства. На думку вчених, підвищення економічної безпеки на засадах активізації інноваційного розвитку знаходиться в прямій залежності від інвестиційних можливостей підприємства. Захаркін О. обґрунтовує вплив інновацій на нарощення вартості підприємства [4]. Асланян О. розглядає інноваційну діяльність як ключовий елемент стратегічного управління підприємствами, спрямованим на підвищення їх конкурентоспроможності та адаптацію до бізнес-середовища, що швидко змінюється, через розробку та впровадження новітніх технологій, практик та знань [3].

Ефективне управління інноваціями та розробка стратегій інноваційного розвитку дозволяють підприємствам займати лідерські позиції на ринку та забезпечувати стійке зростання. Формування працюючої інноваційної складової самодостатнього розвитку підприємства потребує наявності наступних передумов:

- забезпечення наявності та ефективного використання елементів майнового, трудового, фінансового, економічного та інших видів потенціалів, що є основою для незалежного розвитку підприємства;

- створення інтегральної системи оцінки показників фінансово-економічного стану підприємства, завантаження виробничої потужності тощо, а також, з метою співставлення, визначення ефективності впровадження інновацій, із використанням кількісних і якісних критеріїв;

- синхронізація часових рамок та відповідних ресурсів, необхідних для впровадження інноваційних процесів, із запланованими економіко-управлінськими змінами;

– відповідність фактичного стану інноваційного розвитку підприємства стратегічним цілям та завданням, що формуються в межах системи самодостатнього розвитку;

– інноваційні заходи та зміни повинні демонструвати реальні результати, спрямовані на досягнення автономності, стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

Самодостатній розвиток бізнесу, заснований на активному використанні елементів інновацій дозволить підвищити конкурентоспроможність суб'єктів господарювання на ринку шляхом впровадження новітніх технологій, що сприятиме оптимізації виробничих процесів, більш ефективному використанню ресурсів, розширенню техніко-технологічних можливостей для розвитку та створенню умов для залучення інвестицій у реалізацію інноваційних проєктів. Інноваційний підхід також дозволить підприємствам адаптуватися до сучасних викликів, забезпечуючи стабільне зростання і підвищення їхньої автономності в умовах мінливого ринкового середовища.

Література:

1. Cambridge Dictionary.
URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/innovation> (date of application: February 9, 2025).

2. DePamphilis D. Mergers, Acquisitions, and Other Restructuring Activities: An Integrated Approach to Process, Tools, Cases, and Solutions. N.Y.: Academic Press. 2009. 800 p.

3. Аслаян О. Аналіз впливу інноваційної діяльності на конкурентоспроможність підприємств. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 52-57.

4. Захаркін О.О. Роль інновацій у нарощенні вартості українських підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 3. С. 90-101.

5. Никифорова В.Г., Кравченко В.О. Активізація інноваційного розвитку – підґрунтя економічної безпеки підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2014. № 34. С. 92-96.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2014_34_18

6. Чухрасва Н.М. Інноваційний розвиток підприємства та забезпечення його ефективності та стійкості. *Бізнес Інформ* 2014. № 6. С. 92-97.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_6_17

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА МАШИННЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ

Єсіна О.Г., старший викладач,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4190-9571>

Гуляєва О.М., здобувач вищої освіти,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Сучасний світ характеризується стрімким зростанням обсягів інформації, що вимагає впровадження нових підходів до її управління. Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання (МН) відкривають унікальні можливості для автоматизації процесів, аналізу великих даних та оптимізації управлінських рішень. Ці технології здатні підвищити ефективність, точність і швидкість роботи систем управління інформацією, що є особливо важливим у бізнесі, логістиці та державному управлінні.

Штучний інтелект (ШІ) – це технічна і наукова галузь, яка створює системи для створення контенту, прогнозів, рекомендацій або рішень на основі визначених людиною цілей.

ШІ допомагає приймати швидкі та точніші рішення, підтримувати якість даних і працювати з великими масивами даних. Він використовує алгоритми та машинне навчання для аналізу даних, виявлення закономірностей і прийняття прогнозів або рішень, які з часом стають кращими.

Машинне навчання – це частина штучного інтелекту. Воно включає алгоритми, які навчаються на основі даних. Ці алгоритми можуть виявляти закономірності та робити прогнози. Це підвищує точність даних в інформаційних системах. Машинне навчання також зменшує потребу у втручанні людини, підвищуючи ефективність [1].

Інтеграція ШІ в управління інформацією дозволяє аналізувати дані клієнтів, щоб зрозуміти їхні вподобання. Це дозволяє компаніям пропонувати персоналізований сервіс. Від рекомендацій щодо продуктів до індивідуалізації – штучний інтелект покращує клієнтський досвід. Це не тільки підвищує задоволеність клієнтів, але й збільшує ефективність бізнесу.

ШІ та МН суттєво підвищують цінність великих масивів даних, які підприємства акумулюють щоденно. Сучасні досягнення в цих галузях значно спрощують процес пошуку, обробки та інтерпретації інформації, надаючи організаціям змогу отримувати цінні аналітичні

дані, що раніше були недоступні через складність їх виявлення. Еволюція ІІІ та МН трансформує управління інформацією у стратегічний інструмент, який стає одним із ключових чинників забезпечення конкурентних переваг. Ця тенденція продовжуватиме визначати майбутній розвиток галузі, одночасно створюючи вже сьогодні унікальні можливості для організацій, що прагнуть отримувати практичну цінність із накопичених даних [2; 4].

В сучасних організаціях штучний інтелект і машинне навчання можуть значно покращити процес управління документами. Використовуючи ці технології, компанії можуть автоматизувати організацію, категоризацію та пошук документів. Це полегшує клієнтам і колегам доступ до необхідної інформації.

Системи документообігу зі ІІІ можуть аналізувати зміст документів, виокремлювати важливу інформацію, а також автоматично класифікувати їх за категоріями та позначати відповідними тегами. Це економить дорогоцінний час і підвищує точність та ефективність процесів управління документами.

Завдяки ІІІ пошук і вилучення документів відбувається без особливих зусиль. Штучний інтелект розуміє запити природною мовою і надає релевантні результати. Організація документів або інформації може спростити процес пошуку для ваших колег, особливо якщо ви маєте справу з великою кількістю даних [3].

Застосування ІІІ та МН у сфері управління інформацією відкриває нові горизонти для автоматизації процесів, аналізу даних і забезпечення відповідності нормативним вимогам. Ці технології сприяють підвищенню ефективності та точності управлінських рішень, створюючи умови для трансформації інформаційного менеджменту в стратегічний інструмент розвитку організацій.

Інтеграція ІІІ та МН не лише забезпечує інноваційний підхід до обробки великих обсягів даних, але й дозволяє дотримуватися правових і етичних стандартів, що є ключовим чинником у сучасних умовах. Перспективи подальшого розвитку цих технологій свідчать про їхній потенціал для розв'язання складних завдань управління інформацією, що дозволить організаціям залишатися конкурентоспроможними в умовах динамічних змін цифрової економіки.

Отже, штучний інтелект та машинне навчання відіграють ключову роль у вдосконаленні управління інформацією, відкриваючи нові перспективи для інноваційного розвитку та сприяючи зростанню загальної ефективності діяльності.

Література:

1. Five ways AI and ML will change information management for the better – spice works. Spice works Inc. URL: <https://www.spiceworks.com/tech/artificial-intelligence/guest-article/ai-and-ml-information-management> (date of application: February 02, 2025).

2. The influence of AI in information management. VRC vitalecm. VRC. URL: <https://vitalrecordscontrol.com/resources/information-management-and-content-services-solutions/the-influence-of-ai-on-information-management/#:~:text=Machine%20Learning%20and%20Data%20Accuracy,data%20accuracy%20in%20information%20systems> (date of application: February 03, 2025).

3. What could the future of AI and machine learning mean for information management? – innovation in business. Innovation in Business. URL: <https://www.innovationinbusiness.com/what-could-the-future-of-ai-and-machine-learning-mean-for-information-management> (date of application: February 02, 2025).

4. Гевчук А.В., Шевчук А.А. Штучний інтелект в управлінні бізнес-процесами та захисті інформації в умовах формування цифрової економіки. In The VIII International Scientific and Practical Conference «*Modern technologies of human development*», November 06-08, 2023, Bordeaux, France, pp. 66-69. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/modern-technologies-of-human-development/>

ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ТРАНСПОРТНЕ БУДІВНИЦТВО УКРАЇНИ

Іваненко В.О., здобувач вищої освіти,
Миколаївський національний аграрний
університет, м. Миколаїв, Україна

Хилько І.І., старший викладач,
Миколаївський національний аграрний
університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7983-8276>

Актуальність дослідження зумовлена тим, що після початку російської агресії у 2014 році та великомасштабного вторгнення у 2022 році значна частина інфраструктури була зруйнована або пошкоджена, існує гостра необхідність у відновленні та модернізації транспортних об'єктів. Однак обмеженість державних ресурсів робить залучення інвестицій, в тому числі міжнародних, важливим завданням для розвитку галузі.

Метою роботи є вивчення та аналіз механізмів залучення приватних інвестицій у розвиток транспортної інфраструктури з особливим упором на державно-приватне партнерство (ДПП).

Сучасні виклики, пов'язані з глобалізацією, урбанізацією та зростаючою потребою у високоякісних транспортних послугах, потребують значних фінансових ресурсів. Для досягнення поставлених цілей необхідно забезпечення з боку держави проведення ефективної інвестиційної політики щодо залучення інвестицій на реалізацію конкретних проєктів в транспортній сфері, тому питання аналізу інвестиційної компоненти розвитку транспортної системи України є актуальними і становлять значний теоретичний і практичний інтерес [1].

Однак обмеженість державних бюджетів часто ускладнює реалізацію великомасштабних інфраструктурних проєктів. У такій ситуації залучення приватних інвестицій стає актуальним рішенням, яке не тільки мобілізує додаткові кошти, а й підвищує ефективність управління і впроваджує інноваційні технології. Одним з найважливіших механізмів залучення приватного капіталу є державно-приватне партнерство (ДПП). Поняття «державно-приватного партнерства» має різне смислове навантаження залежно від сфер діяльності, в яких реалізується це партнерство, та розуміння урядом тієї чи іншої країни завдань та принципів здійснення проєктів на основі державно-приватного партнерства [2]. Цей інструмент дозволяє об'єднати ресурси держави і приватного сектора для спільних проєктів.

Механізми ДПП включають різні моделі співпраці, такі як концесії, передача права на будівництво (BOT) та контракти на управління та обслуговування. Концесійна модель передбачає, що приватний партнер отримує право будувати або управляти інфраструктурою протягом певного періоду часу. Протягом цього часу інвестиції будуть відшкодовані за рахунок плати за користування або державних субсидій. Іншим важливим механізмом є використання гарантованих зобов'язань. У цьому випадку держава бере на себе відповідальність частково компенсувати витрати інвесторів у разі непередбачених обставин, таких як зміна попиту або макроекономічні ризики. Це знижує ризики для приватного капіталу і підвищує інтерес інвесторів.

Іншим ефективним механізмом є так звана доступність, при якій держава регулярно платить приватному партнеру для забезпечення доступності та належного стану інфраструктури, незалежно від її завантаженості. Інфраструктурні облігації також є перспективним фінансовим інструментом для залучення приватного капіталу. Вони дозволяють залучати кошти від широкого кола

інвесторів, таких як пенсійні фонди, страхові компанії або міжнародні фінансові установи. Крім того, створення спеціалізованих інвестиційних фондів забезпечує додатковий приплив капіталу для фінансування великих проєктів. Такі фонди об'єднують ресурси приватних та інституційних інвесторів і забезпечують їм стабільний дохід, заснований на довгострокових інвестиціях в інфраструктуру. У світовій практиці механізми залучення приватного капіталу в транспортну інфраструктуру демонструють значну ефективність.

До основних ризиків фінансування підприємств транспортної інфраструктури належать: політичні, які можуть суттєво впливати на стимулювання або заборону транспортування певних видів вантажів; загальноекономічні, пов'язані з невизначеністю шляхів розвитку економіки і суспільства, зі зниженням темпів економічного розвитку країни та кризовими явищами; інфляційні, викликані певними очікуваннями серед вантажовласників та населення; валютні ризики, які виникають в процесі фінансування інвестиційних проєктів в іноземній валюті; корупційні, пов'язані з хабарництвом та бюрократичною тяганиною; непрогнозовані та непередбачувані зміни у податковому законодавстві, які можуть суттєво вплинути на фінансові результати діяльності підприємств [3]. Нормативні ризики також становлять значну загрозу, оскільки зміни в законодавстві можуть вплинути на прибутковість проєктів. Крім того, узгодження умов між державою і приватними інвесторами вимагає тривалих переговорів, що затягує реалізацію проєктів.

Висновок. Для досягнення максимального ефекту необхідно вдосконалювати існуючі механізми, враховуючи як міжнародний досвід, так і національну специфіку. Прозорість, взаємовигідні партнерські відносини та професійне управління проєктами є запорукою успішного залучення інвестицій та розвитку транспортної інфраструктури в умовах сучасних глобальних викликів.

Література

1. Степаненко С.В., Городецька Т.Е., Руденко С.В. Інвестиційна складова розвитку транспортної системи України. *Економічний простір*. 2023. № 184. С. 123-128. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-21>
2. Ментух М. Правова природа державно-приватного партнерства у сфері будівництва та експлуатації транспортних шляхів в Україні. Тернопіль: ЗУНУ. 2024. 106 с. URL: <https://appi.wunu.edu.ua/index.php/appi/article/view/1816/1869>
3. Лоза С. Інвестування транспортної галузі – як основа відновлення економіки країни. *Modeling the development of the economic systems*. Запоріжжя: ЗНУПІ. 2023. № 1. С. 200-211. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-28>

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ФОРМУВАННЯ У СУСПІЛЬСТВІ

Кускова С.В., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4725-3537>

Кусков М.А., аспірант*,
Державний біотехнологічний університет м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7204-9872>

Цифровізація економіки передбачає, передусім, заміну фізичних об'єктів цифровими, трансформацію реальних операцій електронними, тобто впровадження в економіку електронних технологій, що базуються на цифровій електронно-обчислювальній техніці. Щодо самих цифрових технологій, то, незважаючи на існуюче трактування даного визначення, що це «система, заснована на методах кодування та передачі інформації, для здійснення різнопланових завдань за найкоротші проміжки часу», сам перелік даних технологій є предметом дискусій вчених різних країн уже не перший рік. Поява нових інформаційних та комунікаційних технологій та їх «зропування» з освітніми технологіями призвела до радикальних змін у сфері комунікації: По-перше, в освіті стали застосовуватися нові цифрові інструменти із залученням інформаційних технологій (ІТ): Blackboard, онлайн-курси, симулятори, тренажери, онлайн-світи та ін. По-друге, інформаційні технології зробили комунікативну взаємодію індивідуалізованим, коли зміст і сам процес спілкування підлаштований під індивідуальні особливості (перевага форми спілкування та навчання та ін.). По-третє, почали активно впроваджуватись ігрові форми спілкування та навчання, які дозволяють більш ефективно та всебічно освоювати інформаційний простір. По-четверте, сама освіта, особливо для учнів вузів та дорослих, стала більш предметною та практико-орієнтованою, ніж було раніше; до центру освіти стали ставитися реальні проекти учнів, такі як стартапи, бізнес-проекти, бізнес-плани тощо. Внаслідок цих обставин, навчання перестало бути дитячим та юнацьким етапом. Воно перетворилося на безперервний процес, що супроводжує людину протягом усього життя. У міру розвитку інформаційної економіки все більше дослідників схиляється до того, що тільки та інформація, яка несе за собою збільшення нового знання втілюється в технології. Так, поширення «цифрової економіки» призвело до того, що у 2017 р. світове суспільство стрімко поринуло

* Науковий керівник – Мельник В.І., д.т.н., професор

«в цифру» та до Інтернету було підключено 48 % населення світу, тобто майже кожен другий житель Землі, з понад 180 країн. Сьогодні, згідно з дослідженням найбільшої міжнародної консалтингової компанії Boston Consulting Group (BGG), окрім людей Інтернетом користуються понад 10 млрд «машин» (приладів, датчиків, електричних та цифрових пристроїв) і це, на думку експертів, тільки початкові показники, які стрімко зростатимуть. Так, «цифрова економіка» стрімко залучає до процесів цифровізації та інших сфер життєдіяльності людини. За даними рейтингу Huawei's Global Connectivity Index (GCI), який вимірює прогрес 50 великих держав на шляху цифрової трансформації, простежується пряма залежність між цифровізацією та стійким економічним зростанням. При піднятті країни в рейтингу хоча б на один пункт додається 2,1 % – у конкурентоспроможності і в інноваційній діяльності, і 2,3 % – у продуктивності праці. Зазначимо також, сьогодні зростання цифровізації економіки та різка актуалізація досліджуваної проблеми також зумовлені подіями 2020-2021 рр., пов'язаними із загальносвітовим пандемією в умовах поширення Covid-19. Віддалена робота, дистанційна освіта, безконтактні платежі та доставки, телемедицина, роботизація, 3D-друк, онлайн-розваги – технологічні тренди та результат цифровізації економіки, що увійшли в життя соціуму минулого року. Згідно зі статистичними даними, і кінець 2020 р. після введених заходів самоізоляції в Європі та США аудиторія користувачів Facebook перевищила 2 млрд людей, а кількість переглядів на YouTube-каналах зріс на 75%. Системоутворюючими чинниками цифровізації економіки стали соціальний хаос і нелінійний розвиток соціуму, що посилюється, внаслідок втрати контролю людини за своєю власною діяльністю. Як відзначають ряд експертів у галузі цифрових технологій, пандемія Covid-19 демонструє те, як цифрове середовище живе за своїми законами, далеко не завжди залежним від фізичного людського середовища. Ситуація, що склалася, не просто посилює проникнення електронно-цифрових технологій у соціальний розвиток, зокрема, в економічну сферу життєдіяльності людини, а призвела до прискорення цифрових трансформацій. Для початку потрібно змінити стиль мислення, стиль управління та організації робіт. Електронно-цифрова стадія розвитку суспільства диктує нові, якісно відмінні засоби управління соціумом. Виникає необхідність активного використання наукового знання (насамперед у державному управлінні) та інновацій у технологіях. Розробка стратегії подальшого державного розвитку країни вимагає аналіз не тільки поточного стану, а й розвитку суспільства в історичному контексті, що включає всі «технологічні уклади».

Література:

1. Kelly K. New Rules for the New Economy. Ten Radical Strategies for a Connected World. K. Kelly. Washington: Office of Telecommunications, 2014. 180 p.
2. Bell D. Welcome to the Post-Industrial Society. *Physics Today*, 1976, Feb, pp. 46-49.
3. Engov V. Experimental verification of correspondence between adverse selection models and reality. *Ekonomicko-Manažerske Spektrum*. N.-Y. 2011. 254 p.

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВА

Легін О.В., здобувач вищої освіти*,
Миколаївський національний аграрний
університет, м. Миколаїв, Україна

Діджиталізація проникає у всі сфери економіки, змінюючи структуру та функціонування підприємств, відкриваючи нові можливості для їх розвитку. Ця трансформація дозволяє підприємствам покращувати ефективність своїх бізнес-процесів, вдосконалювати продуктивність і конкурентоспроможність.

«Діджиталізація – це процес використання цифрових технологій для трансформації бізнес-моделі, створення нових потоків доходу та можливостей для створення вартості» [1].

Розглянемо більш детально основні технології діджиталізації:

1. Інтернет речей (IoT) – це мережа взаємопов'язаних пристроїв, які з'єднуються й обмінюються даними з іншими пристроями IoT і хмарним сховищем. Пристрої IoT, як правило, оснащені такими технологіями, як датчики та програмне забезпечення, і можуть включати механічні та цифрові машини, а також споживчі об'єкти [2].

2. Штучний інтелект – це набір технологій, які дозволяють комп'ютерам виконувати різноманітні складні функції, включаючи здатність бачити, розуміти та перекладати усну й письмову мову, аналізувати дані, робити рекомендації тощо [3].

3. Великі дані (Big data) – це надзвичайно великі та складні набори даних, які не можна легко обробити або проаналізувати за допомогою традиційних інструментів, таких як електронні таблиці. Великі дані включають структуровані дані, такі як пости в соціальних мережах або відео; а також змішані набори даних, які використовуються для навчання великих мовних моделей штучного інтелекту [4].

* Науковий керівник – Федоссева Г.С., д.е.н., доцент

4. Блокчейн – це децентралізований цифровий реєстр, який надійно зберігає записи в мережі комп’ютерів таким чином, що це прозоро, незмінно і стійко до підробки. Кожен «блок» містить дані, а блоки пов’язані в хронологічний «ланцюг» [5].

Ці технології формують основну цифрової трансформації підприємств. Для успішного впровадження цих технологій у підприємстві необхідно створити відповідну інфраструктуру, яка включає такі компоненти, як центри обробки для зберігання великих обсягів даних, мережеві технології для швидкого обміну інформацією, системи кібербезпеки для захисту даних, і аналітичні платформи для управління та аналізу інформації.

Також діджиталізацію можна класифікувати за основними напрямками, які підкреслюють її застосування на підприємстві:

1. Операційна діджиталізація – спрямована на оптимізацію внутрішніх бізнес-процесів. Вона спрямована на роботизацію, автоматизацію та використання ERP та BPM систем, тобто набору систем для управління ресурсами та бізнес-процесами підприємства.

2. Аналітична діджиталізація – пов’язана з обробкою великих обсягів даних. Вона охоплює технології Big Data, аналітичні платформи та штучний інтелект для прогнозування трендів, виявлення закономірностей та інсайтів.

3. Клієнтська діджиталізація – спрямована на покращення клієнтського досвіду. Цей тип діджиталізації включає інструменти для збору даних про клієнтів – CRM системи, використання CMS систем для управління та створення унікального цифрового контенту.

4. Інфраструктурна діджиталізація – охоплює розвиток IT-інфраструктури для підтримки бізнес-процесів. Вона включає впровадження хмарних технологій, мережевих систем, центрів обробки даних та кібербезпеки, що створює надійне середовище для зберігання та обробки даних.

5. Інноваційна діджиталізація – зосереджена на використанні новітніх технологій для створення нових продуктів і послуг. Це охоплює впровадження таких технологій, як блокчейн, 3D-друк, AR, VR, XR тощо.

Отже, проаналізувавши основні технології діджиталізації та напрями її застосування, можна зробити висновок, що успішна цифрова трансформація вимагає комплексного підходу. Це передбачає не лише впровадження нових технологій, а й створення відповідної інфраструктури, зміну бізнес-процесів та культури організації.

Література:

1. SAP: What is Digitalization?
URL: <https://www.walkme.com/glossary/digitalization/> (date of application: February 12, 2025).
2. Kinza Yasar, Alexander S. Gillis. TechTarget: internet of things (IoT).
URL: <https://www.techtarget.com/iotagenda/definition/Internet-of-Things-IoT> (date of application: February 12, 2025).
3. GoogleCloud: What is Artificial Intelligence.
URL: <https://cloud.google.com/learn/what-is-artificial-intelligence> (date of application: February 12, 2025).
4. Michael Chen. Oracle: What is Big Data, 2024.
URL: <https://www.oracle.com/big-data/what-is-big-data/> (date of application: February 12, 2025).
5. Hayes A., Clemon D., Kvilhaug S. Investopedia: Blockchain Facts: What Is It, How It Works, and How It Can Be Used.
URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp> (date of application: February 12, 2025).

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТАКТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЦИРКУЛЯРНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ

Малик М.В., здобувач вищої освіти*,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6293-8982>

Як відомо, циркулярні бізнес-моделі спрямовані на зменшення відходів і максимальне використання ресурсів шляхом застосування замкнених бізнес-циклів, де продукти, матеріали та ресурси використовуються повторно, переробляються або відновлюються [1; 2]. Вони допомагають зменшити екологічний вплив підприємств, підвищити ефективність використання ресурсів і створити нові можливості для бізнесу в умовах сталого розвитку.

Цифрові інновації відіграють ключову роль у впровадженні та розвитку циркулярних бізнес-моделей. Такі технології як Інтернет речей (IoT), блокчейн, великі дані та штучний інтелект, збільшують можливості для оптимізації бізнес-процесів, моніторингу ресурсів та створення прозорих ланцюгів постачання. Проте важливим є інтеграція цих технологій у процеси управління підприємством, що є релевантним на етапі стратегічно-тактичного планування. Забезпечення здатності підприємства швидко реагувати на зміни

* Науковий керівник – Маслак О.О., д.е.н., професор

зовнішнього середовища цифрової економіки на основі впровадження систем управління знаннями та мотивації персоналу акцентує увагу на тактичних аспектах планування як основної функції менеджменту, що повинна враховувати особливості управлінських практик у контексті цифровізації.

Цифрові інновації (технології), які лежать в основі створення та впливають на тактичне планування циркулярних бізнес-моделей досліджені Хюїнь Ф.Х. [3]. Автором їх узагальнено у 4 групи: штучний інтелект, інтернет речей, блокчейн, ланцюги «зелених» поставок [3]. Розглянемо їх вплив на етапи стратегічно-тактичного планування циркулярних бізнес-моделей підприємств.

На підходи до тактичного планування впливає здатність підприємства відслідковувати дані щодо життєвого циклу товарів, споживання енергоресурсів, моніторингу процесів виробництва та збуту тощо, яка забезпечуються технологіями IoT (інтернет речей). Це підвищує точність виконання розрахунків, креслень та проектних рішень на етапах тактичного планування. Штучний інтелект (AI) може бути використаний на етапі розроблення оптимальних управлінських рішень у процесі тактичного планування, а також для прогнозування результативності тактичних планів та їх складових (впливу підприємства на навколишнє середовище, визначення оптимального рівня споживання ресурсів тощо). Технологія блокчейн може бути використана з метою моніторингу нових бізнес-моделей, рівня викиду карбону у повітря (на основі SMART-контрактів), прозорості фінансового та управлінського обліку, чим впливає на етапи тактичного планування у системі циркулярних бізнес-моделей підприємств. Технологія управління ланцюгами «зелених» поставок також передбачає вимірювання впливу бізнес-моделі підприємства на навколишнє середовище, управління операціями із метою забезпечення їх гармонійності, підвищення ефективності процесів планування та проектування шляхом управління якістю баз даних, підвищення їх стійкості, надійності збору та рівня виявлених на їх основі знань. Останні можуть бути використанні для удосконалення середовища циркулярних бізнес-моделей та мають впливав на етапи тактичного планування на підприємствах.

Література:

1. Подра О.П., Горюшко Ю.В. Циркулярні моделі управління розвитком бізнесу: проблеми та перспективи в Україні. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 231-236.

2. Руда М.В., Мирка Я.В. Циркулярні бізнес-моделі в Україні. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2020. № 2(1). С. 107-121.

3. Huynh P.H. Enabling circular business models in the fashion industry: The role of digital innovation. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJPPM-12-2020-0683>

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Малій О.Г., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0434-0937>

Ріонідзе Д.Н., здобувач ступ. PhD,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Післявоєнна відбудова країни потребує значних інвестицій і нових підходів до управління ресурсами. Зелена економіка може стати каталізатором відновлення, сприяючи створенню нових робочих місць, залученню інвестицій та забезпеченню довгострокового економічного зростання. Розробка і впровадження фінансових механізмів, які підтримують «зелені» проекти, допоможе не тільки вирішити екологічні проблеми, але й забезпечить стабільність і розвиток економіки в цілому.

У дослідженні [2], автори наводять аналіз перешкод на шляху до зеленого відновлення, зокрема визначають три основні перешкоди в процесі зеленої відбудови України: 1) низький рівень впровадження зелених підходів у рамкові політики з відновлення, 2) конфлікт між діями з швидкого відновлення та пріоритетами післявоєнної відбудови, і 3) той факт, що українські підприємства перебувають в режимі виживання, а не розвитку.

Так, розвиток зеленого відновлення тісно пов'язаний з інноваціями та новими технологіями. Дослідження фінансових механізмів, що забезпечують підтримку інноваційних екологічних рішень, є важливим для розробки ефективних стратегій фінансування екологічних проєктів.

Відбудова України після завершення воєнного конфлікту матиме вирішальний вплив на її економічне майбутнє. Тому стратегії, які будуть закладені сьогодні, визначатимуть шляхи розвитку країни на десятиліття вперед. Важливо зосередитися на створенні нової візії –

концепції «зеленого» відновлення, яка передбачає конкретні кроки для досягнення цієї мети.

Аналіз бачення та підходів ключових міжнародних стейкхолдерів свідчить про те, що принципи зеленого відновлення мають бути основою для розробки планів, програм, проєктів та підходів до відновлення України. Ці принципи також повинні відображатися у визначенні індикаторів та показників досягнення встановлених «зелених» цілей [2].

Громадські організації та аналітичні центри як в Україні, так і за кордоном активно виступають за зелене відновлення та продовження євроінтеграції, зокрема в рамках Європейського зеленого курсу. В дослідженнях рекомендуються такі принципи та підходи до зеленого відновлення:

Відбудова та відновлення у спосіб, що узгоджується з ціллю Паризької угоди щодо стримування росту температури в межах 1,5°C. Це означає, що всі проєкти відновлення повинні враховувати кліматичні наслідки та сприяти зменшенню викидів парникових газів.

Забезпечення економічного зростання без підвищення викидів парникових газів (декаплінг). Економічне зростання не повинно відбуватися за рахунок збільшення викидів.

Відбудова критичної інфраструктури та підприємств з урахуванням зелених технологій та потенційної відмови від викопного палива. Відновлення інфраструктури має базуватися на сучасних зелених технологіях, які є більш ефективними та екологічно чистими.

Реформа екологічної політики — встановлення довго- та середньострокових цілей з покращення стану довкілля. Необхідно розробити чіткі екологічні цілі та стратегії для їх досягнення.

Збереження та відновлення природного капіталу, який постраждав від війни. Війна завдала значної шкоди довкіллю, тому необхідно вжити заходів для його відновлення.

Стійкість до зміни клімату (стихійних лих, зміни в погодних умовах). Відновлення має враховувати ризики, пов'язані зі зміною клімату, та забезпечувати стійкість до них.

Екологічна та кліматична політика, орієнтована на права людини та екологічну справедливість. Екологічна політика повинна враховувати інтереси всіх членів суспільства та забезпечувати справедливий розподіл екологічних благ.

У даному контексті, держава відіграє ключову роль у створенні сприятливих умов для розвитку «зеленого» бізнесу. Шляхи, якими можна стимулювати цей процес, ми виділили наступні (табл.):

Заходи держави, щодо стимулювання «зеленого» відновлення України

Заходи	Охоплення
Стимулювання «зелених» інвестицій:	Створення спеціальних інвестиційних фондів, які фінансуватимуть «зелені» проекти
	Запровадження податкових пільг для підприємств, які реалізують екологічно чисті ініціативи
Розвиток «зеленої» інфраструктури:	Будівництво енергоефективних будівель
	Створення вітрових та сонячних електростанцій
	Модернізація систем водопостачання та очищення води
Підтримка малого та середнього бізнесу:	Надання фінансової та консультативної допомоги підприємствам, які розробляють та впроваджують «зелені» технології
Стимулювання «зеленого» споживання:	Проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності населення про переваги «зелених» товарів та послуг
	Заохочення споживачів до вибору екологічно чистих продуктів
Соціальна захищеність:	Забезпечення участі соціально вразливих груп населення у «зеленому» секторі економіки
	Створення робочих місць для людей, які постраждали від війни

Джерело: систематизовано за [1-2; 5] і доповнено

Для інвестування в зелену економіку доступні різні інструменти, зокрема:

Зелені облігації: Цей вид облігацій спеціально розроблений для фінансування екологічно чистих проектів, таких як відновлювані джерела енергії, енергоефективність та сталий транспорт. Кошти, залучені від зелених облігацій, повинні бути спрямовані на проекти, які мають позитивний вплив на навколишнє середовище.

Зелені кредити: Подібно до зелених облігацій, зелені кредити надаються для фінансування проектів, спрямованих на захист довкілля. Вони можуть бути використані для встановлення сонячних панелей, модернізації систем опалення для підвищення енергоефективності або для інших екологічно дружніх ініціатив.

Податкові пільги та субсидії : Держава може надавати податкові пільги та субсидії для підтримки проектів, спрямованих на зменшення викидів парникових газів та використання відновлюваних джерел енергії. Це може включати зниження податків на придбання електромобілів або встановлення сонячних панелей.

Страхування від екологічних ризиків: Цей вид страхування допомагає захистити бізнес від фінансових втрат, пов'язаних з екологічними катастрофами або забрудненням навколишнього середовища.

Краудфандинг: Інтернет-платформи можуть бути використані для збору коштів на реалізацію невеликих екологічних проєктів, таких як встановлення вуличного освітлення на сонячних батареях або створення екологічних освітніх програм.

Важливо зазначити, що ефективність цих інструментів залежить від багатьох факторів, включаючи якість регулювання та наявність відповідної інфраструктури.

Так, зелене будівництво в Україні розвивається, але все ще перебуває на етапі становлення. Основні тенденції включають впровадження екологічних інновацій та технологій, зниження впливу на довкілля та підвищення енергоефективності [3]. Основні виклики включають високі витрати на етапі будівництва, інфраструктурні обмеження та низький попит.

Існує кілька різних моделей інвестування в зелене будівництво, зокрема:

- Прямі інвестиції: Інвестори безпосередньо інвестують в зелені будівельні проєкти, купуючи акції компаній, що займаються будівництвом, або фінансуючи конкретні проєкти.

- Фонди зеленого будівництва: Інвестори вкладають в спеціалізовані фонди, які зосереджені на інвестиціях в зелене будівництво.

- Державні програми підтримки: Уряд надає гранти, субсидії та податкові пільги для інвесторів, які інвестують в зелене будівництво.

В Україні існує два основних інструменти для впровадження енергоефективної модернізації в житловому секторі: Фонд енергоефективності для багатоквартирних будинків, що перебувають в управлінні об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) та програма «тепліх кредитів» для приватних одноквартирних будинків [5].

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель» від 9 липня 2022 року спрямований на спрощення та удосконалення процедури термомодернізації будівель в Україні [1]. Основні зміни, які він передбачає: можливість отримання фінансування для проєктів з термомодернізації частинами. Це дозволить реалізовувати проєкти поступово, що є особливо важливим для будівель, де повна термомодернізація може бути фінансово обтяжливою.

Закон дозволяє використовувати до 10 % від загальної вартості проєкту на фінансування робіт, які безпосередньо не пов'язані з енергоефективністю, але є необхідними для успішної реалізації проєкту термомодернізації. Спрощення процедури розгляду заявок. Закон стане важливим кроком на шляху до підвищення енергоефективності будівель, що сприятиме зменшенню споживання енергії, скороченню витрат та поліпшенню екологічної ситуації в країні.

Велике значення для інвестування зеленого будівництва в Україні мають міжнародні організації та міждержавні програми співпраці. Європейський Союз фінансує низку проєктів, що спрямовані на підтримку урядів країн Східного партнерства у досягненні екологічних та кліматичних цілей, передбачених Паризькою угодою, договором про заснування Енергетичного Співтовариства та двосторонніми угодами з ЄС.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель» від 09.07.2022 № 2392-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 17, ст. 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2392-20#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

2. Зелене відновлення України: 2023 керівні принципи та інструменти для тих, хто ухвалює рішення. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-green-recovery-ukr.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).

3. Малій О.Г. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки*. 2018. Вип. 193. С. 247-256.

4. Ставерська Т.О., Жилиякова О.В. Аналіз сутності дефініції «антикризова стратегія» та її роль в процесі антикризового управління підприємством. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2016. № 12/1(29). С. 14-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2016_12%281%29_5

5. Чала В.С., Орловська Ю.В., Глуценко А.В. Європейські практики інвестування зеленого будівництва: підручник. Д.: ПДАБА. 2023. 148 с. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2023/02/pidruchnyk-YEPZB.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Міщенко В.Ю., здобувачка вищої освіти*,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-7796-177X>

В умовах динамічного розвитку ринкової економіки та зростаючої конкуренції підприємства змушені постійно вдосконалювати систему управління. Одним із ключових чинників підвищення ефективності діяльності є оптимізація управлінських процесів, яка дозволяє зменшити витрати, підвищити продуктивність праці, прискорити ухвалення рішень і покращити координацію між підрозділами.

Оптимізація управлінських процесів набуває особливого значення в умовах швидких змін бізнес-середовища, цифровізації та необхідності посилення конкурентоспроможності. Підприємства часто стикаються з такими проблемами, як застарілі методи управління, неефективний розподіл повноважень та низька оперативність ухвалення рішень. Тому пошук шляхів вдосконалення управлінських процесів є актуальним завданням сучасних підприємств.

Дослідження базується на працях провідних науковців, зокрема Захаркіної А.С., Кушвахи Р.А., Яценка О.І., Маркіна І.А., Прядка В.В., Петровича І.М., Совицької Г.В., Шерпньова А.А., Темченка А.Г. [1].

У сучасних умовах важливо оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та впроваджувати ефективні управлінські рішення. Оптимізація управлінських процесів є стратегічно важливим інструментом підвищення ефективності діяльності підприємства, оскільки забезпечує якісні показники роботи, гнучкість та адаптивність управлінської діяльності [1].

Класифікація бізнес-процесів є ключовим етапом організації діяльності підприємства. Усі процеси виділено на чотири основні категорії [2]:

Основні бізнес-процеси – це ті, що одночасно пов'язані з виробництвом продукції або наданням послуг, що забезпечують дохід підприємства.

* Науковий керівник – Сагачко Ю.М., к.е.н., доцент

Забезпечувальні бізнес-процеси – охоплюють забезпечення всіх інших процесів невідними ресурсами, матеріалами, послугами та інфраструктурою.

Управлінські бізнес-процеси – включають функції планування, контролю, координації та управління діяльністю підприємства.

Бізнес-процеси розвитку – стосуються впровадження інновацій, модернізації та вдосконалення діяльності підприємства для його довгострокового зростання.

Методи оптимізації бізнес-процесів поділяються на короткострокові та довгострокові залежно від тривалості виконання і ступеня впливу на діяльність підприємства. До таких методів можна віднести:

- швидкий аналіз – залучення експертів для виявлення проблем, оцінки альтернативних рішень та оперативного впровадження заходів.

- бенчмаркінг – аналіз і впровадження кращих практик конкурентів. Цей метод потребує доступу до релевантної інформації, але дає змогу адаптувати успішні управлінські підходи;

- реінжиніринг – радикальне перепроєктування бізнес-процесів для досягнення суттєвих покращень;

- статистичне управління процесами – застосування методів математичного аналізу для контролю та вдосконалення діяльності підприємства.

Також методи оптимізації класифікують за способом обґрунтування змін на:

- аналітичні – SWOT-аналіз, діаграма Ісікави, KPI-аналіз, функціонально-вартісний аналіз;

- комплексні – одночасне застосування кількох методів для повного аналізу управлінських процесів;

- інструментальні – використання сучасних IT-рішень, програмних комплексів для автоматизації процесів.

Оптимізація управлінських процесів передбачає послідовне виконання таких етапів:

Аналіз поточного стану – визначення існуючих проблем, неефективних процесів, дублювання функцій.

Планування змін – встановлення цілей оптимізації, формування стратегії та вибір відповідних методів.

Реалізація заходів – впровадження нових процесів, навчання персоналу, зміна організаційної структури за потреби.

Моніторинг та оцінка результатів – відстеження ефективності змін за визначеними показниками [3].

Оптимізація управлінських процесів дає підприємству низку переваг:

- скорочення витрат і помилок у процесі управління;
- підвищення продуктивності та ефективності виконання завдань;
- поліпшення взаємодії між підрозділами;
- інтеграція з корпоративною стратегією та ключовими показниками ефективності;
- підготовка до впровадження інноваційних технологій, зокрема систем ERP, CRM тощо.

Для українських підприємств, особливо експортно-орієнтованих, оптимізація управлінських процесів є критично важливою для забезпечення конкурентних позицій на міжнародному ринку. З огляду на специфіку вітчизняного бізнес-середовища, доцільно застосовувати комплексні підходи, що враховують:

- зміни в законодавстві та нормативній базі;
- специфіку співпраці з іноземними партнерами;
- перспективи цифровізації бізнес-процесів.

Автоматизація процесів, впровадження систем управління якістю (ISO) та використання сучасних інформаційних технологій дозволять підвищити інвестиційну привабливість підприємств, зменшити витрати та посилити гнучкість управлінських рішень [4].

Впровадження сучасних методів оптимізації, таких як бенчмаркінг, реінжиніринг, аналіз процесів, забезпечує не лише операційну ефективність, а й конкурентоспроможність підприємства. Завдяки комплексному підходу до оптимізації управлінських процесів українські підприємства можуть досягти сталого розвитку в умовах глобального конкурентного середовища.

Література:

1. Гречко А.В., Балагир Б.В. Дослідження шляхів підвищення ефективності управління виробничою діяльністю підприємства. України «КІП», 2019. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4780> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Бойчук Н.Я., Орел В.В. Оптимізація управління бізнес-процесами на підприємствах України. *Збірник наукових праць Національного технічного університету України «КІП»*. 2016. Випуск 17. С. 173-180.
3. Оптимізація бізнес-процесів на підприємстві. URL: <https://manageable.com.ua/optymizatsiya-biznes-protsesiv/> (дата звернення: 12.02.2025).
4. Олексій В.В., Чорна Н.П. Бізнес-процеси на підприємстві: аналіз та оптимізація. Тернопіль. 2022. С. 73-81. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46449/1/ОБАзм-21%20Олексій%20В..pdf> (дата звернення: 12.02.2025).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ВАНТАЖІВ

Савчук С.В., PhD,

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0428-5798>

Жиловська Л.В., здобувачка вищої освіти,

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна

Сьогодні для України цифровізація митниці є важливим кроком до інтеграції з Європейським Союзом. Впровадження нових технологій гарантує зменшення корупції, а також спрощення та прискорення процесів митного контролю та оформлення, підвищує рівень довіри іноземних партнерів. Проте вона відбувається комплексно і вимагає змін не тільки у технологіях, а й у організаційній структурі, менталітеті та підходах до роботи митної служби.

Розглянемо детальніше останні нововведення в митній системі України. Введення електронного декларування значно спростило процес митного оформлення та стало ключовим у трансформації митної системи. Воно повністю змінює процес подання митних декларацій, перевівши їх у цифрову площину. Як результат значне прискорення документообігу та зменшення бюрократичних навантажень для суб'єктів ЗЕД.

Разом з цим було запущено систему «єдине вікно» для міжнародної торгівлі. Вона дає змогу проводити ефективніший контроль, забезпечує швидкий зв'язок між митницею та громадянами, гарантує прозорість та спрощення у здійсненні ЗЕД, а також створює сприятливе середовище для розвитку торгівлі та інвестицій [1].

Значним проривом у підвищенні якості митного контролю стало введення автоматизованої системи управління ризиками. Даний спосіб дозволяє ефективніше використовувати наявні технічні і людські ресурси в умовах стрімкого збільшення обсягу товарів, які підлягають митному контролю. Штучний інтелект вдало застосовується у митній справі для управління ризиками. Він здатен за декілька секунд робити завдання, які у людини займають декілька хвилин. Ця інноваційна система, базуючись на принципі вибірконості, дозволяє сконцентрувати зусилля на операціях з підвищеним ризиком, тим самим підвищуючи точність контролю [2].

Державна Митна Служба оприлюднила стратегічний план цифровізації, який передбачає низку антикорупційних заходів, адже головна мета- зменшити вплив людини на прийняття рішень. Нові ІТ-інструменти гарантують конфіденційність даних і забезпечують безперервний контроль доступу до них . Це дозволяє відстежувати історію усіх запитів та ідентифікувати користувачів за лічені хвилини [3].

Інформаційна система «Митний аудит» дозволить автоматизувати та цифровізувати процеси. Це дозволить зберегти час для обох сторін, але при цьому не втратити якість контролю. Система дозволяє створювати електронний реєстр перевірок, зберігати матеріали та інформацію про податкові повідомлення. При розробці даного проєкту враховувалися міжнародні стандарти.

Важливим аспектом цієї трансформації є розвиток системи електронного обміну даними з митними службами інших країн. Ця ініціатива спрямована на посилення міжнародного співробітництва та підвищення ефективності боротьби з транскордонними правопорушеннями. Обмін інформацією в режимі реального часу дозволяє швидко реагувати та усувати потенційні загрози. Інтеграція систем митного контролю з іншими державними реєстрами та базами даних дозволяє створити єдиний інформаційний простір. Це не лише підвищує ефективність митного контролю, але й сприяє більш ефективній взаємодії між різними державними органами [4].

Невід’ємною складовою цифрової трансформації є модернізація технічного оснащення. Впровадження передових сканерів, систем зважування та інших високотехнологічних пристроїв дозволяє здійснювати неінвазивний контроль вантажів, суттєво підвищуючи ефективність та швидкість процесів митного контролю та оформлення.

Важливим аспектом цифрової трансформації є також підвищення кібербезпеки митних інформаційних систем. В умовах зростання кількості кіберзагроз, розробка та впровадження передових систем захисту інформації стає критично важливим завданням для забезпечення стабільності та надійності митних операцій.

Отож, цифровізація процесів митного контролю та оформлення вантажів є ключовим напрямом розвитку митної системи України. Вона вимагає комплексного підходу та змін не тільки у технологіях, а й організаційних та культурних. Діджиталізація не тільки сприяє інтеграції України з Європейським Союзом, а й підвищує довіру іноземних суб’єктів ЗЕД. Дана трансформація спрямована на створення гнучкої, прозорої та ефективної системи митного контролю, яка здатна адаптуватися до викликів глобальної цифрової економіки.

Література:

1. Міністерство фінансів України. Єдине вікно для міжнародної торгівлі. URL: https://mof.gov.ua/uk/the_only_window_for_international_trade-472 (дата звернення: 10.02.2025).

2. Державна митна служба України. Держмитслужба впровадила нову версію автоматизованої системи аналізу ризиків, до якої додано елементи штучного інтелекту. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhba-vprovadila-novu-versiiu-avtomatizovanoyi-sistemi-analizu-rizikiv-do-iakoyi-dodano-elementi-shtuchnogo-intelektu-1626> (дата звернення: 10.02.2025).

3. Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASP-C). Рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами. URL: https://customs.gov.ua/web/content/11899?access_token=21cb723d-ccc2-4be0-8c1c-fb50e4a23e36&unique=48363efed9a486a95c6dd156d9141187bf0abb0c&download=true (дата звернення: 10.02.2025).

4. Державна митна служба України. ІТ-трансформація митниці: розпочато дослідну експлуатацію інформаційної системи «Митний аудит». URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/it-transformatsiia-mitnitsi-rozpochato-doslidnu-eksploatatsiiu-informatsiinoi-sistemi-mitnii-audit-522> (дата звернення: 10.02.2025).

INNOVATIONS AS A STRATEGIC TOOL TO ENHANCE COMPETITIVENESS AND ENSURE SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Stoyanets N., Doctor of Economics, Professor,
Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7526-65702>

Sustainable Development Goal 9, Industry, Innovation and Infrastructure, is one of the 17 global goals established by the UN in 2015. It focuses on building resilient infrastructure, promoting inclusive and sustainable industrialization and fostering innovation [1]. The main key aspects are resilient infrastructure which involves the creation of reliable and accessible infrastructure that meets the needs of modern society and is resistant to external influences, such as climate change. The next is inclusive and sustainable industrialization, meaning that the goal itself is aimed at

supporting the development of industry, in particular small and medium-sized enterprises, in order to create new jobs and ensure economic growth. It is important that industrialization is sustainable and does not harm the environment. Innovation as a goal involves stimulating scientific research and development, as well as promoting the introduction of innovations in all spheres of life, innovation is a key factor for achieving sustainable development and solving global challenges.

The question of importance is important because infrastructure is the foundation for economic development and social well-being. Without reliable infrastructure, the development of industry, trade, education and other spheres of life is impossible. Industrialization is an important factor for creating jobs and economic growth. However, it is important that industrialization is sustainable and does not lead to environmental pollution and other negative consequences. Innovation is a key factor in solving global challenges such as climate change, poverty and hunger. Innovations allow the creation of new technologies and products that are more efficient, safe and environmentally friendly. The main issue of how to achieve this is the need to unite the efforts of governments, businesses, civil society and international organizations. It is important to invest in infrastructure development, support innovation and create favorable conditions for industrial development. It is also necessary to ensure that industrialization is sustainable and does not harm the environment.

Sustainable Development Goal 9 is important for achieving sustainable development in general. Investments in infrastructure, industrialization and innovation are key factors for ensuring economic growth, creating jobs and addressing global challenges.

Innovations play a crucial role for economic actors, contributing to their development, competitiveness and adaptation to market changes. Let's take a closer look at the importance of innovation for various participants in economic relations. For enterprises as subjects of economic relations, it promotes increased efficiency that allows enterprises to optimize production processes, reduce costs, increase productivity and product quality. New products and services, developed through innovation, allow businesses to attract new customers and expand their market share. Innovations help enterprises stand out from competitors, create unique offers and attract investment. Innovations allow enterprises to quickly respond to changes in market conditions, technological progress and consumer needs.

Modern innovations in agricultural enterprises are aimed at increasing the efficiency, productivity and sustainable development of agriculture. Recent advances include precision agriculture through the use of drones, satellites and sensors to collect data on soil condition, crops and weather

conditions, GPS systems and automated vehicle control for precise application of fertilizers, planting and soil cultivation, software for data analysis and making informed decisions regarding farm management, automated irrigation systems, robots for harvesting, soil cultivation and animal care, automatic control systems for agricultural machinery, breeding new varieties of plants with increased yields, resistance to diseases and pests, adaptability to different climatic conditions, development of biological products for plant and animal protection, genetic modification of plants to increase their nutritional value and resistance. Farm Management Systems for resource accounting, production management and financial analysis, platforms for online sales of agricultural products, mobile applications for farmers with information on technology, market prices and weather forecasts. Particularly innovative is sustainable agriculture through the use of renewable energy sources (solar panels, biogas plants). Organic farming and production of environmentally friendly products, reducing the use of chemical fertilizers and pesticides, restoring and preserving soils. In animal husbandry, these are systems for monitoring the health of animals using sensors and cameras, automated feeding and milking systems, technologies to improve animal welfare. Innovative technologies for processing agricultural products while preserving their quality and nutritional properties, modern methods of storing grain, vegetables and fruits.

To achieve success in innovation, enterprises need to invest in research and development by creating their own research departments or collaborating with scientific institutions. Create a favorable environment for innovation, that is, ensure support for innovative ideas and projects from management and staff. Provide access to financing, facilitate the attraction of investments, loans or grants for the implementation of innovative projects, establish cooperation by establishing partnerships with other enterprises, scientific institutions and investors.

The introduction of these and other innovations allows agricultural enterprises to increase their competitiveness, reduce costs, increase production volumes and improve product quality. In addition, innovation contributes to the sustainable development of agriculture by reducing its negative impact on the environment. Therefore, innovation is an integral part of the success of modern enterprises and the achievement of Sustainable Development Goal №. 9. Investment in innovation is the key to sustainable economic growth, the creation of new jobs, and improving the quality of life of society.

Literature:

1. Цілі сталого розвитку. United Nations Development Program. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (date of application 13.02.2025).

ОПТИМІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ

Тарасенко Д.А., кандидат технічних наук,
ПЗВО «Східноєвропейський університет
імені Рауфа Аблязова», м. Черкаси, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-0582-1619>

Наразі, ефективність управління значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення, а обсяг, достовірність й оперативність інформації визначають можливість прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Варто зазначити, що інформаційне забезпечення управління – це процес збирання, аналізу, обробки та передачі інформації з використанням сучасних технологій. Проте, сучасні інформаційні процеси постійно ускладнюються та потребують впровадження новітніх методів аналізу та обробки інформації.

Разом з тим, сьогодні інформаційне забезпечення управління містить низку проблемних аспектів, серед яких: надмірність або недостатність інформації; низька якість вхідних даних; відсутність уніфікованих стандартів управління інформацією та доволі низька швидкість обробки даних на окремих ділянках. Відтак, формування адекватної інформаційної бази для прийняття рішень та підвищення ефективності управління з використання інструментарію системного аналізу набуває актуальності в сучасних реаліях. Адже, системний аналіз дозволяє комплексно оцінювати інформаційні потоки, виявляти критичні точки, скорочувати надлишковість та підвищувати ефективність використання даних у процесі прийняття рішень. Разом з тим, він сприяє розробці раціональних моделей управління, які ґрунтуються на об'єктивному аналізі даних та їх оптимальному розподілі.

Отже, за своїм змістом, системний аналіз – це методологічний підхід, що використовується для комплексного дослідження та оптимізації складних систем. Він включає процеси збору, обробки, аналізу та передачі інформації, що використовується для прийняття рішень. Він дозволяє ідентифікувати ключові проблеми, визначити їхні причини, здійснити аналіз зв'язків між елементами інформаційної системи та запропонувати ефективні рішення з метою покращення інформаційного забезпечення.

Оптимізація інформаційних потоків, підвищення ефективності процесів прийняття рішень досягається завдяки методам системного аналізу (рис.).

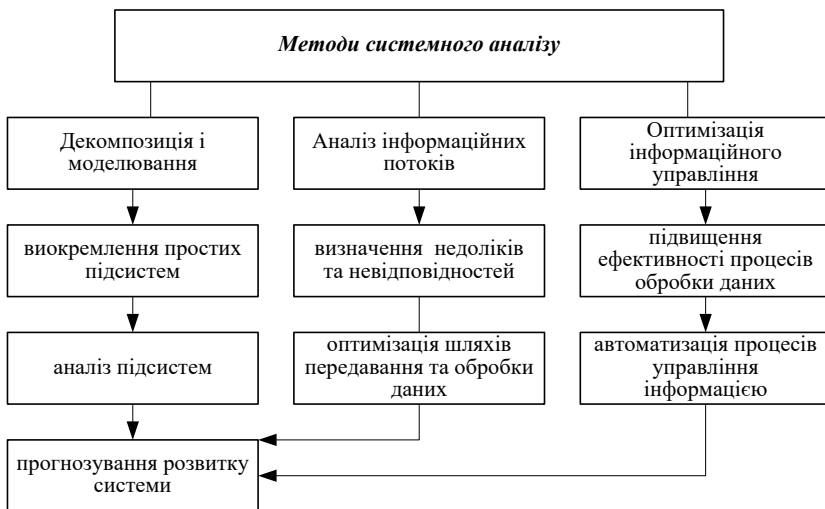

Рис. Методи системного аналізу оптимізації інформаційного забезпечення управління

Зазначені методи передбачають використання інформаційних систем управління (ERP, CRM, BI-системи), технології штучного інтелекту та машинного навчання, хмарні сервіси для зберігання та обробки даних. Упровадження сучасних інформаційних систем дозволяє значно підвищити швидкість обміну інформацією між структурними підрозділами організації, зменшити вплив людського фактора та мінімізувати можливі помилки. Адже, автоматизовані системи управління забезпечують оперативний доступ до необхідної інформації, що сприяє швидкому реагуванню на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Важливим напрямом оптимізації інформаційного забезпечення управління є інтеграція різних інформаційних систем у єдине цифрове середовище. Це дозволяє уникнути дублювання даних, покращити їхню структурованість і доступність для користувачів. Взаємопов'язаність інформаційних ресурсів між різними рівнями управління забезпечує підвищену точність аналізу даних і дозволяє керівникам приймати рішення на основі комплексної та достовірної інформації.

Разом з тим, автоматизація процесів збору та обміну даними підвищує небезпеку витоку даних, кібератак і несанкціонованого доступу. Використання системного аналізу, у цьому аспекті дозволяє

оцінити потенційні загрози, розробити ефективні механізми їхньої нейтралізації та впровадити відповідні заходи щодо захисту інформаційних ресурсів.

Отже, оптимізація інформаційного забезпечення управління є ключовим фактором підвищення ефективності організації. А використання системного аналізу дозволяє усунути недоліки в управлінських процесах, забезпечити високу якість даних та впровадити інноваційні технології.

Література:

1. Тарасенко Д. Інформаційне забезпечення управління: аналітичний інструментарій та технології. *Вісник Книжкової палати: науково-практичний журнал в галузі соціальних комунікацій*, 2025.
2. Putra E. (2023) Management Information Systems Based on Efficiency and Quality Management. *Nidhomul Haq: Journal Management Pendelikon Islam*, vol. 8, issue 3, URL: <https://ejournal.uac.ac.id/index.php/nidhomulhaq/article/view/3938/1472>
3. Гончаренко Н.Г. Роль комплексного системного аналізу в управлінні підприємством. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 12. С. 683-686.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЗДРІБНОГО БАНКІНГУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тур Г.О., аспірант*,

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6710-2461>

Сучасний фінансовий ринок стрімко змінюється під впливом глобальної цифровізації. Діджиталізація роздрібного банкінгу – це не просто модернізація існуючих процесів, а комплексний перехід до інтегрованої цифрової екосистеми, де кожен елемент – від мобільних додатків до аналітики Big Data – взаємодіє для створення максимально зручного, безпечного та ефективного середовища для клієнтів. Об'єктивність цифровізації в банківській сфері обумовлена розвитком фінансових технологій, інновацій, відсутністю відповідних ресурсів чи спеціальних можливостей, коронакризою, війною. Крім того, як зазначає Брегеда О. «Ковід-19 та воєнне вторгнення росії в Україну

* Науковий керівник – Шевалдіна В.Г., к.е.н., доцент

змусили банки докорінно переглянути свою діяльність, підвищити вимоги до стабільності функціонування, задоволення потреб в дистанційному обслуговуванні клієнтів не лише в межах країни, а і закордоном, оскільки значна частина населення залишила країну» [1]. Однак цифровізація супроводжується низкою викликів, таких як інтеграція новітніх технологій із застарілою ІТ-інфраструктурою, загрози кібербезпеки та необхідність адаптації нормативної бази.

Діджиталізація роздрібного банкінгу – це інтеграція цифрових технологій у всі аспекти банківської діяльності, що охоплює:

- створення цифрових каналів, а саме впровадження мобільних додатків, інтернет-банкінгу, чат-ботів та інших онлайн-сервісів, які дозволяють клієнтам здійснювати фінансові операції у режимі реального часу;

- автоматизацію операцій шляхом використання штучного інтелекту (AI) та машинного навчання для оптимізації внутрішніх процесів, прогнозування попиту та персоналізації послуг;

- аналітику великих даних із застосуванням технологій Big Data для збору, обробки та аналізу клієнтських даних, що дозволяє створювати персоналізовані пропозиції банківських продуктів та послуг, вдосконалювати маркетингові стратегії;

- безпеку та прозорість: впровадження технологій блокчейн та інших інноваційних засобів захисту даних, що забезпечують підвищення рівня безпеки транзакцій і довіри клієнтів.

Інтеграція діджиталізації для банків є критичною через низку суттєвих переваг. По-перше, автоматизація рутинних процесів значно скорочує час обробки транзакцій, що дозволяє зменшити операційні витрати та оптимізувати адміністративні процеси. По-друге, завдяки впровадженню сучасних цифрових рішень банки здатні забезпечувати швидкий доступ до фінансових послуг, персоналізувати пропозиції для кожного клієнта та покращувати взаємодію між банком та його споживачами, що сприяє підвищенню якості обслуговування. Крім того, використання онлайн-каналів і мобільних платформ відкриває нові можливості для виходу на додаткові ринки і залучення ширшої аудиторії, що стимулює зростання бізнесу та підвищення конкурентоспроможності. Таким чином, діджиталізація не лише оптимізує внутрішні операції банку, а й створює фундамент для стійкого розвитку, забезпечуючи як економічну ефективність, так і покращення клієнтського досвіду.

Однак інтеграція новітніх рішень із застарілими ІТ-системами є серйозним викликом. Багатьом банкам доводиться витратити значні

ресурси на модернізацію інфраструктури для забезпечення сумісності нових технологій із існуючими системами. Рекомендовано впроваджувати технології поступово, починаючи з пілотних проєктів і поступово масштабуючи їх в організації.

Для клієнтів цифровізація означає зручність, швидкість та безпеку фінансових операцій, а також можливість отримувати індивідуальні пропозиції, що відповідають їхнім потребам.

До основних компонентів діджиталізації роздрібного банкінгу відносимо цифрову інфраструктуру, інформаційно-аналітичну складову, а саме аналітику та штучний інтелект, регуляторну підтримку та технології безпеки та захисту даних (рис.).

Рис. Основні компоненти діджиталізації роздрібного банкінгу

Джерело: складено автором

Базою діджиталізації є сучасна IT-інфраструктура, яка спрощує доступ до банківських послуг. Це, зокрема:

- мобільні та веб-платформи: практично кожен великий банк пропонує зручні мобільні застосунки та інтернетбанкінг, які дозволяють клієнтам здійснювати операції он-лайн у будь-який час і з будь-якого місця, без необхідності відвідувати відділення;

- безконтактні платежі: розширення використання NFC-технологій, таких як Google Pay, Apple Pay, сприяє швидким і зручним транзакціям;

- автоматизація процесів: чат-боти, віртуальні помічники та системи AI допомагають клієнтам вирішувати питання без участі операторів;

- хмарні технології використання яких для зберігання і обробки даних забезпечує масштабованість і гнучкість сервісів.

- інтегровані системи управління (ERP, CRM та BI-системи), що дозволяють координувати всі аспекти роботи банку в єдиній цифровій екосистемі.

Поглиблення процесів діджиталізації сприяє скороченню черг у відділеннях, зменшує витрати на обслуговування та підвищує доступність послуг для осіб із обмеженими можливостями чи тих, хто проживає у віддалених регіонах.

Цифрова трансформація призводить до багатьох змін у способі життя та управління, вона має довгостроковий вплив на світовий економічний прогрес та рівень залучення населення у цифровий фінансових простір. Тому постає завдання розроблення спеціальної сервісної моделі та адаптації цифрових платформ. Сучасні банки активно впроваджують мобільні додатки та онлайн-платформи, що забезпечують клієнтам доступ до фінансових послуг у режимі реального часу. Штучний інтелект і машинне навчання допомагають автоматизувати операції, аналізувати великі обсяги даних для персоналізації пропозицій, а технології блокчейн забезпечують прозорість та безпеку транзакцій. Мобільні застосунки та вебсайти банків адаптуються до стандартів доступності (наприклад, функція голосового управління або сумісність із програмами екранного читання). Загалом розвиток цифрових технологій надає унікальні можливості для побудови інклюзивного суспільства, де кожна особа має шанс реалізувати свій потенціал і брати участь у всіх сферах життя [2, с. 42].

Інформаційно-аналітична компонента передбачає представлення даних на веб-сайтах, у мобільних додатках, у форматах, що дозволятимуть людям з різними функціональними порушеннями без обмежень ознайомлюватись з умовами надання банківських послуг та використання платіжних пристроїв. Використання інструментів аналітики та штучного інтелекту дозволяє банкам створювати детальні профілі клієнтів шляхом аналізу їхніх даних, що сприяє розробці індивідуалізованих продуктів і персоналізованих послуг. На думку Дюк Р. в умовах цифровізації вагомою конкурентною перевагою банку стає «цифрове ядро» – типова модель цифрового банку, в основі якої лежить аналітика та скорингові моделі [3]. Алгоритми машинного навчання дають можливість виявляти потенційні ризики та проводити своєчасне втручання з метою мінімізації збитків, а також оптимізувати операції шляхом автоматизації процесів, відслідковування аномалій у транзакціях і швидкого реагування на зміни ринку.

Швидкий розвиток цифрових технологій створює нові виклики для нормативно-правової бази. Регулятори повинні балансувати між сприянням інноваціям та забезпеченням фінансової стабільності. Західний досвід показує, що гармонізація нормативних актів сприяє швидшому впровадженню новітніх технологій. Погоджуємось з думкою авторів, що «регулятивні зміни мають забезпечити прозорі і гнучкі нормативні рамки, які могли б стимулювати інноваційний розвиток фінансового ринку, зберігаючи при цьому стабільність фінансової системи» [4].

Тому варто активізувати діалоги між банками та регуляторами, створювати спеціальні робочі групи для розробки нормативно-правових рекомендацій, а також впроваджувати пілотні проекти для адаптації міжнародних стандартів до національних умов.

Завдяки діджиталізації, інклюзивним ініціативам, адаптації до умов війни та посиленню кіберзахисту, банківська система стає більш гнучкою, сучасною та клієнтоорієнтованою. У цьому контексті безбар'єрність також полягає у безперебійності надання банківських послуг.

Зі зростанням обсягів цифрових операцій банки стають мішенню для кібератак. Сучасні загрози включають фішинг, DDoS-атаки та інші види кіберзлочинності, що можуть призвести до фінансових втрат і зниження довіри клієнтів. Тому у контексті цифрової трансформації та інформаційної доступності важливо забезпечувати кібербезпеку та приватність, адже інклюзивне безбар'єрне зростання означає захист прав і приватності всіх користувачів, зокрема тих, хто є найбільш вразливим у цифровому просторі. Все це відкриває нові можливості для зростання інклюзивності та сприяє побудові більш справедливого та рівноправного суспільства.

Для забезпечення високого рівня безпеки необхідно впровадити багаторівневі системи захисту, використовувати сучасні технології аутентифікації та проводити регулярні аудити інформаційних систем. Особливу увагу слід приділити використанню AI для виявлення підозрілої активності в режимі реального часу. Крім того, важливо впроваджувати навчальні програми для співробітників, що розглядають сучасні методи кіберзахисту та етичні стандарти використання даних.

Крім того, банки, щоб посилити доступність та безбар'єрність мають протистояти клонуванню платіжних карток, хакерським атакам та іншим технологічним загрозам. Для цього вони мають впроваджувати оновлене програмне забезпечення та базу даних, щоб хакери не могли зламати дані. Щоб запобігти клонуванню карток, банки можуть запровадити функцію зняття грошей через сканування QR-коду за допомогою мобільного телефону, яка вже працює в таких країнах, як Сінгапур, Туреччина тощо.

Комплексна реалізація всіх складових безбар'єрності дозволяє забезпечити рівноправний доступ до банківських послуг для всіх громадян. Для цього потрібно:

- підвищення рівня фінансової та цифрової грамотності населення та МСБ;

– збільшення інформаційної підтримки, роз'яснення переваг безбар'єрності;

– фінансова допомога в частині державних програм грантів і субсидій для малого бізнесу, людей з обмеженими можливостями, ветеранів та їх сімей;

– освітні ініціативи щодо розвитку тренінгів та семінарів для підприємців щодо впровадження інклюзивних практик.

Важливо забезпечити цифрову фінансову грамотність для всіх, а також забезпечити людей електронними пристроями, що підтримують новітні технології та різні додатки, необхідні для роботи з банківськими послугами та які повинні мати безперебійне підключення до Інтернету. Крім того, слід заохочувати людей, які не мають банківських рахунків і живуть переважно в сільській місцевості, до банківської діяльності. Оскільки для відкриття рахунку в більшості банків потрібна мінімальна сума, банкам слід переглянути цю вимогу, щоб бідні люди могли безперешкодно відкривати рахунки. Банки мають розвивати послуги, за допомогою яких населення матиме можливість дистанційно відкрити рахунок і користуватися всіма банківськими послугами. Слід організувати інформаційну кампанію про перспективи використання цифрових фінансів.

Безбар'єрність фінансових послуг – це формування простору рівних можливостей у користуванні фінансовими послугами. І хоча наразі безбар'єрність ще не стала загальною нормою серед фінансових установ, багато банків усвідомлюють її важливість та прагнуть її забезпечити. У довгостроковій перспективі це сприятиме економічній стабільності та інтеграції України у глобальну фінансову систему.

Література:

1. Брегеда О. Дистанційний банкінг в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Grail of Science*, 2024, no. 42, Aug, pp. 61-68. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.02.08.2024.007>

2. Паккі А.Г. Сучасні тенденції цифрових трансформацій в умовах інклюзивного розвитку. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 40-45. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-6>

3. Дюк Р. Теоретичні засади і основні тренди цифровізації фінансового сектора. *Український економічний часопис*. 2024. № 6. С. 17-25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-6-3>

4. Краснова І., Вовк Є., Головін А., Тенденції цифрової трансформації фінансового ринку *Успіхи і досягнення у науці* серія «Соціальні та поведінкові науки». 2024. № 6(6). DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6\(6\)-820-835](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6(6)-820-835)

НОВІ ВИКЛИКИ В МИТНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ ТОВАРІВ

Чуйко М.М., кандидат технічних наук, доцент,
Харківський національний університет
ім. В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9380-8735>

Митна експертиза завжди була ключовим елементом у міжнародній торгівлі, забезпечуючи дотримання митних правил, захист внутрішнього ринку та сприяння легальному бізнесу. Проте, глобалізація, технологічні інновації та постійні зміни в законодавстві створюють нові, складні виклики для митних експертів.

Стрімке зростання онлайн-торгівлі, особливо транскордонної, створює значні нові виклики для митної експертизи товарів як в Україні, так і у всьому світі. Традиційні методи митного контролю часто виявляються недостатніми для ефективної обробки великих обсягів дрібних поштових відправлень, що надходять з різних країн через інтернет-платформи. Кількість поштових відправлень, що перетинають кордон, постійно зростає, що створює значне навантаження на митні органи. Онлайн-платформи пропонують широкий асортимент товарів з усього світу, що ускладнює їх ідентифікацію та класифікацію. Крім того, часто інформація про товари, зазначена в деклараціях, є неточною або неповною, що ускладнює митний контроль. До того ж значна частина онлайн-покупок має низьку вартість, що робить економічно не вигідним проведення повної митної експертизи кожного відправлення.

Слід зазначити, що онлайн-торгівля сприяє поширенню підроблених товарів, що становить серйозну загрозу для споживачів та економіки. А в умовах глобальних ланцюгів постачання визначення країни походження товарів, що продаються онлайн, може бути складним завданням [1].

Глобалізація виробництва та розгалужені міжнародні ланцюги постачання значно ускладнюють процес визначення походження товарів. Це створює серйозні виклики для митних експертів, оскільки правильне визначення країни походження є критично важливим. Угоди про вільну торгівлю між Україною та іншими країнами передбачають зниження або скасування митних тарифів для товарів, що походять з цих країн. Неправильне визначення походження може призвести до неправильного застосування тарифів. У разі імпорту товарів за демпінговими цінами або з використанням субсидій країни можуть

застосовувати антидемпінгові або компенсаційні мита. Визначення походження є необхідним для застосування цих заходів. Деякі товари повинні мати маркування з зазначенням країни походження. Дані про походження товарів використовуються для аналізу торговельних потоків та розробки торговельної політики.

Правила походження можуть бути складними та різними залежно від товару та торговельної угоди. Виробництво товарів часто розподілене між кількома країнами, що ускладнює визначення країни походження. Інформація про походження товарів, надана виробниками або експортерами, може бути неточною або навмисно спотвореною [2].

Крім того, в умовах глобалізації та зростання обсягів міжнародної торгівлі, забезпечення безпечності товарів, що імпортуються, стає надзвичайно важливим завданням. Митна експертиза відіграє ключову роль у захисті споживачів від потенційно небезпечної продукції та дотриманні високих стандартів охорони здоров'я та екології. Перевірка товарів на відповідність вимогам безпеки включає перевірку на наявність шкідливих речовин, механічну безпеку, електробезпеку, пожежну безпеку та інші параметри, залежно від типу продукції.

Охорона здоров'я включає контроль за якістю та безпечністю харчових продуктів, косметичних засобів, фармацевтичних препаратів та інших товарів, що безпосередньо впливають на здоров'я людини. Також важлива перевірка товарів на відповідність екологічним вимогам, таким як обмеження використання певних речовин, вимоги до утилізації відходів, енергоефективність та інші.

Викликами для експертів у цьому напрямі є:

- необхідність обробки великих обсягів товарів, що надходять з різних країн;
- широкий асортимент товарів з різними характеристиками та потенційними ризиками;
- постійна поява нових матеріалів, технологій та продуктів, що вимагає від експертів постійного оновлення знань;
- необхідність перевірки достовірності документів, що підтверджують відповідність стандартам [3].

Для ефективної боротьби з вищенаведеними викликами митні органи впроваджують низку заходів:

- використання цифрових технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, аналіз великих даних та блокчейн, для автоматизації процесів ідентифікації, класифікації та оцінки ризиків;
- посилення обміну інформацією між національними митними органами та з іншими країнами, а також з онлайн-платформами та поштовими операторами;

– аналіз ризиків для виявлення потенційно небезпечних відправлень;

– впровадження спрощених процедур митного оформлення для низьковартісних відправлень з метою прискорення їх обробки.

– взаємодія з онлайн-платформами для отримання інформації про товари та продавців, а також для боротьби з продажем підроблених товарів;

– застосування технологій відстеження поштових відправлень для отримання інформації про їх маршрут та місцезнаходження;

– підвищення кваліфікації митних експертів у сфері онлайн-торгівлі та цифрових технологій.

Для підприємств, які здійснюють експортно-імпортні операції, важливо дотримуватися митних правил, надавати повну та достовірну інформацію про товари в деклараціях, правильно класифікувати товари, співпрацювати з надійними логістичними операторами, слідкувати за змінами в митному законодавстві.

Література:

1. Авраменко Н., Кульганік О. Роль митних експертиз у зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-21>

2. Зовнішньоекономічна діяльність. Портал Дія. URL: <https://guide.diiia.gov.ua/thematic-area/zovnishnoekonomichna-diialnist> (дата звернення: 10.02.2025).

3. Бутель Ю.В., Чекаловська Г.З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31(70). № 4. С. 109-118.

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Рудь Н.Т., доктор економічних наук, професор,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9040-146X>

«Розвиток конкурентоспроможності персоналу взаємозалежний з інноваційною діяльністю, віковою структурою, рівнем оплати праці та освіти працівників підприємств. Випуск інноваційної конкурентоспроможної продукції зумовлює потребу у

висококваліфікованому персоналі та підвищенні рівня його підготовки» [1]. Активність персоналу є одним із ключових факторів інноваційної активності організації та найважливішою характеристикою потенціалу персоналу.

Дослідження показують [2; 3; 4], що для успішного розвитку та активізації потенціалу персоналу необхідно створити відповідні організаційні передумови, що дозволяють реалізувати приховані можливості компанії через усвідомлену ініціативну діяльність співробітників. У світлі цього положення актуальним є завдання виявлення та дослідження факторів, що сприяють виявленню високої активності персоналу. Впровадження інноваційних процесів неможливе без висококваліфікованого персоналу з достатнім рівнем інноваційного мислення [3].

Природа інноваційної активності підприємства обумовлена, з одного боку, різноманітністю, гнучкістю та динамічністю її господарської поведінки у ринковій економіці, а з іншого – прагненням забезпечити собі конкурентні переваги. Можна відзначити такі ознаки інноваційно-активної організації:

1) цілеспрямована діяльність з конструювання, створення, освоєння та виробництва якісно нових видів техніки, предметів праці, об'єктів інтелектуальної власності, технологій, а також запровадження більш досконалих форм організації праці та управління виробництвом;

2) творча діяльність, спрямована на поліпшення виробничих показників та створення конкурентоспроможної продукції, що має попит на ринку;

3) ініціативна діяльність з реалізації виробничого процесу на основі наявних внутрішніх можливостей та конкурентних переваг;

4) інтенсивна діяльність з придбання комерційної вигоди та комерційних переваг.

Дані характеристики інноваційних підприємств показують, що їхній прояв залежить від якості інноваційного потенціалу персоналу [3] та його інноваційної активності [5; 6]. Багато дослідників сходяться на думці, що управління інноваційним потенціалом персоналу – це цілеспрямований, безперервний, динамічний процес, що постійно і свідомо здійснюється всіма учасниками системи, проведення різних процедур, заходів та операцій, спрямованих на зміну рівня інновативності персоналу.

Інновативність персоналу – це сприйнятливість, готовність та здатність співробітників до інновацій, оперативного засвоєння та освоєння науково-технологічних досягнень, прогнозування нових

напрямків розвитку науки і техніки й гнучкого реагування на зміну конкурентного середовища, виробленні необхідних об'єктивних соціально-економічних умов для застосування конкурентних переваг.

Вищеперераховане передбачає активність, що дозволяє сприймати, бути готовим і здатним виконувати певні інноваційні дії. На практиці активність персоналу полягає у генеруванні нових ідей, у саморозвитку професійних компетенцій, у включенні в інноваційну діяльність та освоєнні інновацій, у побудові внутрішньо-фірмових комунікацій, спрямованих на реалізацію креативних ідей.

Реалізація зазначених властивостей вимагає створення конкурентного середовища, що активізує внутрішній потенціал співробітників та забезпечує залучення потенціалу до активної фази діяльності. Безперечним є той факт, що в основі активності персоналу – внутрішні мотиви та готовність індивідуального потенціалу бути реалізованим.

На нашу думку, готовність інноваційного потенціалу особистості на елементарному рівні розглядається насамперед як психічний стан, що включає настрій, актуалізацію та пристосування можливостей людини для успішних дій. Стан готовності включає такі компоненти: а) пізнавальні; б) емоційні; в) мотиваційні; г) вольові.

Практична готовність передбачає оволодіння людиною рядом професійних умінь з урахуванням освоєння теоретичних знань, набуття необхідних компетенцій. Слідом за діями персоналу, слідує поведінка, розвиток критичного мислення, які послідовно трансформуються в гідну працю та спосіб життя.

Дотримуючись цієї концепції, розглянемо умови, що дозволяють підтримувати інноваційну активність персоналу та перетворити її на безперервний процес (табл.).

На рівні ініціювання інноваційних вчинків та інноваційної поведінки працівників домінуючим є стимулювання інноваційної діяльності, тоді як розвиток критичного мислення та формування гідної праці й способу життя переключають важливість зовнішніх стимулів на активізацію внутрішньо-особистісних процесів. Саморозвиток і самовдосконалення працівника відбуваються через активізацію внутрішніх ресурсів (знання, здібності, амбіції, цінності), що потребує певної енергії, виникаючої внаслідок виникнення внутрішніх мотивів, які спрямовують дії співробітника на підвищення компетентності, поглиблення знань, розширення свого професійного співтовариства (комунікація), освоєння нових ролей (партнерство), подолання

труднощів тощо. Активна поведінка підкріплюється інноваційним мисленням та, виходячи на новий рівень усвідомленості, поступово трансформується в гідний спосіб життя працівника підприємства. Таким чином, поновлення активності персоналу відбувається безперервно, виступаючи головною рушійною силою інноваційної діяльності підприємства.

Таблиця

Рівні, прояви та умови інноваційної активності персоналу

Рівні організації інноваційної активності	Прояви інноваційної активності	Необхідні умови
Інноваційні дії, вчинки	Поодинокі факти прояву інноваційної поведінки та готовності до передачі прихованих ідей. Базова цінність – у привнесенні змін до елементів трудової діяльності та у прагненні бути почутим.	Розвиток інноваційного середовища. Рівень підрозділів. Відповідальні – лінійні керівники.
Інноваційна поведінка	Повторювані факти прояву інноваційної поведінки та передавання прихованих ідей. Самореалізація та саморозкриття потенціалу. Співробітник демонструє відкритість, гнучкість, нешаблонність, творчий підхід до роботи, готовність реалізувати свої можливості «тут і зараз». Базова цінність – у самореалізації.	Наявність інноваційного середовища. Рівень групи. Стимулювання розкриття інновативності.
Розвиток критичного інноваційного мислення	Саморозвиток, постійне вдосконалення та оновлення своїх знань, застосування інноваційних ідей у практичній діяльності. Легкість у вирішенні проблемних завдань за рахунок гнучкого та нестандартного мислення.	Наявність інноваційного середовища. Рівень компанії. Формування інноваційного інформаційного поля.
Формування гідної праці та інноваційного способу життя.	Перебудова ціннісних орієнтацій, соціальна переорієнтація на інноваційно-мисляче оточення і бажання бути в цьому оточенні, обмінюватися ідеями та самовдосконалюватись.	Наявність інноваційного середовища. Рівень – міжфірмових комунікацій.

Джерело: складено автором

Інноваційна активність персоналу має забезпечувати високу ефективність інноваційної діяльності підприємства, яка залежить від трьох складових:

- 1) сприйнятливості до нових ідей (новацій);
- 2) ступеня інтенсивності та своєчасності здійснюваних дій щодо трансформації новацій у інновації;
- 3) здатності мобілізувати потенціал необхідної кількості та якості для комерціалізації нововведень.

Таким чином, інноваційна активність персоналу є невід’ємною частиною конкурентоспроможності підприємства. Її прояв варіюється залежно від того, в якому ступені саме підприємство проявляє себе у сфері інновацій, але для високої інноваційної активності персоналу необхідна наявність усіх зазначених організаційних передумов. При цьому інноваційна активність персоналу обумовлена спроможністю та готовністю самого підприємства формувати та ефективно задіяти інноваційний потенціал кожного співробітника з метою виготовлення конкурентоспроможної продукції.

Література

1. Коломієць В.М. Розвиток конкурентоспроможності персоналу машинобудівних підприємств: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04. – Запоріжжя: Класич. приват. ун-т., 2008. 20 с.
2. Рудь Н.Т., Марчук О.І. Механізм активізації діяльності персоналу підприємств. *Економічний форум*. 2016. № 3. С. 336-354.
3. Рудь Н.Т. Інноваційний потенціал персоналу підприємства: сутність, управління та методи оцінки. *Економічний форум*. 2019. № 2. С. 180-190.
4. Рудь Н.Т. Інноваційний розвиток кадрових систем. *Теорія та практика менеджменту*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (24-26 травня 2022 року). Луцьк: 2022. С. 369-372.
5. Богиня Д.П. Інноваційна праця в умовах трансформації економіки. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії: зб. наук. праць*. 2008. № 2(12). С. 40-43.
6. Христенко О.В. Особливості активізації інноваційної праці робітників на сучасному підприємстві. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/51.pdf (дата звернення: 14.02.2025).

ПРОФІЛІ МЕНТОРИНГОВИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сидорак О.Р., здобувач освіти третього рівня*,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3966-224X>

Як відомо, менторинг – це наставницькі стосунки між професіоналом (ментором) та початківцем (менті), який не має досвіду в певній галузі, що реалізується із метою формування готовності до професійної мобільності та вирішення інших питань адаптації працівників [1; 2]. Сутність менторингових систем підприємств визначимо як принципи та механізми персоналізованого навчання, підходи до формування кадрового резерву та мотиваційні заходи, які забезпечують безперервне професійне зростання, розвиток компетенцій, удосконалення ключових навиків та підвищення результативності корпоративного середовища підприємства тощо.

У ЄС реалізуються наступні менторингові програми Erasmus for Young Entrepreneurs, Horizon Europe, European Solidarity Corps, Creative Europe, Digital Europe Programme, InvestEU, European Social Fund+, EU4Health, European Regional Development Fund (ERDF), European Defence Fund. Водночас в Україні популярності набули Mentorship 10:11, Mentorship for Ukrainians, Lunchclub, Mentorplace.in.ua, Projector Mentorship Platform, Ментори в тилу, EPAM University, Happy Monday, Career Hub, Ukrainian Mentorship Network тощо.

Із метою усебічного дослідження менторингу в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів, що передбачає порівняння менторингових системи України та ЄС використаємо їх профілі. Як відомо, профіль системи – це комплексний опис основних характеристик та складових, які забезпечують її функціонування. У економічній літературі профілі застосовано до інформаційних систем, систем управління трудовими ресурсами, репутаційних систем, поведінкової геометричної системи, організаційної бізнес-системи, систем захисту чи управління підприємством загалом в умовах їх діагностування тощо [3-5].

Профіль інформаційної системи містить набір базових стандартів, які «комплексно специфікують інтерфейси, протоколи взаємодії й формати обміну даними тощо становить предмет

* Науковий керівник – Дорошкевич К.О., д.е.н., доцент

функціональної стандартизації» [3]. Як важливий напрям, який слід врахувати при формуванні профілів інформаційних системи вказано на вивчення інтерфейсу користувачів, переносимості застосунків, що важливо для виявлення та застосування відповідних стандартів. У праці Корсакова Д. О. рекомендовано діагностичний профіль системи, який усебічно характеризує її діяльність. Він містить експертні оцінки стану підсистем управління персоналом (планування, аналізування, розвитку організаційної культури, правового забезпечення тощо) [4].

Методичний підхід до оцінювання системи управління трудовим потенціалом підприємства, що передбачає формування порівняльного конкурентного профілю рекомендовано у [5]. Виходячи їх наданих критеріїв, він містить показники, які забезпечують оцінку основних функцій управління трудовим потенціалом за п'ятибальною шкалою.

За результатами аналізування наукової літератури, при дослідженні менторингових систем підприємств в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів рекомендуємо їх профілі. Для цього використаємо такі основні профільні елементи:

1. Системні компоненти (складові, елементи), що забезпечують результативність менторингу. До них зарахуємо цілі, завдання, плани менторингу, методологічні засади тощо.

2. Користувачі, до яких зараховуємо менторів та менті, представників керівної та керованої підсистем підприємства. Цей елемент включено зважаючи на те, що менторингові системи можуть мати різне призначення в Україні та країнах ЄС, що визначає специфічне коло їх користувачів. Також у окремих дослідженнях за темою підкреслено важливість дослідження інтерфейсу користувачів [3].

3. Функції, реалізовані у процесі управління менторинговою діяльністю на підприємстві, що передбачає його планування, організування, мотивування його учасників, спостереження за перебігом процесів шляхом моніторингу, реалізацію зворотного зв'язку. Таким чином, вони забезпечують дослідження функціональних вимог менторингових систем (оцінювання основних функцій).

4. Адміністративні дані — це інформація, управління якою відбувається у процесі менторингу (плани, програми менторингових сесій, звіти, результати оцінювання тощо). Дану складову включено зважаючи на релевантність дослідження систем збору, обробки та передачі інформації у процесі менторингу (інформаційних систем).

Специфікацію профілів рекомендовано реалізувати шляхом бінарних відповідей на поставлені питання за кожною із їх складових.

Література:

1. Меньяло В.І. Менторинг як важлива складова системи дослідницько-інноваційної підготовки докторів філософії. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Т. 1. № 13. С. 128-131. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-1-27>
2. Засць Н. Менторство як механізм формування готовності до професійної мобільності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури. *Norwegian Journal of Development of the International Science*, 2021. № 66. С. 28-32.
3. Середа Х.В. Проблеми і методика формування профілів інформаційних систем наукових установ у галузі науки і освіти. VI Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Наукова молодь-2018» (Київ, 16 листопада 2018 року), К.: ІТЗН НАПН України. 2018. С. 49-54.
4. Корсаков Д.О. Організаційна діагностика системи управління персоналом підприємства. *Економіка та управління виробництвом*. 2011. С. 84-87.
5. Зубрицька Я.О. Оцінка системи управління трудовим потенціалом підприємства. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 1. С. 172-182.

ТРАНСПОРЕНТНІСТЬ ІНОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА БЕЗПЕКИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Черторижський В.М., молодший науковий співробітник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долінського НАНУ», м. Львів, Україна

Взаємодії та зв'язки спрямовані на отримання інформації та обмеження доступу до неї існували та існують. В своїй сукупності вони формують відповідні їм суспільні явища.

Відносини з отримання доступу до інформації породили транспарентність (прозорість, відкритість) інформації. Відносини з обмеження доступу до інформації породили таємницю інформації. Проблема ефективного регулювання даних відносин актуальна для всіх сфер суспільного життя і для багатьох видів діяльності, зокрема інноваційно-інвестиційної.

На сьогодні транспарентність дуже цікавий об'єкт для наукового дослідження, що на даний час не отримала достатнього висвітлення у наукових працях. База для її вивчення закладена у дослідженнях, присвячених гласності. Проблема транспарентності і інформації у їх

взаємозв'язку відображена у низці публікацій українських авторів, таких як: О.В. Крет, М.А. Хвесик, Є.Б. Тихомирова, та ін., а також у працях закордонних вчених, зокрема таких як: М. Айнхорн, В. Бенніс, Д. Брінкерхофф, Д. Големан, Д. Коген, [1-2].

Латинська та англійська етимологію цього терміну: транспарентність від лат. *trans* прозорий, наскрізь+*pareo* бути очевидним., англ. *transparent* зрозуміість, чесність – це такий стан інформованості (наявність повного, достатнього і достовірного знання) про ту чи іншу діяльність (її об'єктах або результати), яке дозволяє будь-якому зацікавленому суб'єкту мати повне уявлення про них [1-2].

Досліджуючи термін транспарентність, застосовується підхід, який дозволяє визначити транспарентність, як відкритість, прозорість, гласність, публічність, підзвітність процесу формування та розвитку, функціонування органів державної влади різного рівня та процесу прийняття ними рішень [1]. Підкреслимо і те що, транспарентність як соціальне явище – це такий стан інформованості (наявність повного, достатнього і достовірного знання) про ту або іншу діяльність (її об'єкти або результати), який дозволяє будь-якому зацікавленому суб'єкту мати повну уяву про них наприклад про інноваційні проекти та продукти, комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок.

У демократичному суспільстві будь-яка форма транскордонного співробітництва потребує створення режиму транспарентності. Адже, транскордонні території, прикордонні області, у яких схрещуються культурні й цивілізаційні коди, де взаємодіють кваліфікації і компетенції, володіють високим виробничим і іноваційно-інвестиційним потенціалом. Саме у транскордонному співробітництві транспарентність може розглядатися як правовий інститут і створений на його основі правовий режим, складений з сукупності правовідносин з приводу доступу до різних суб'єктів інформації.

Між режимами таємниці інформації та транспарентності розташовуються правові режими, що представляють собою поєднання компромісів елементів обох, скомпонованих в кожному випадку в різних пропорціях.

В одних випадках визначальним, провідним є момент відкритості з елементами обмеження доступу до інформації, в інших випадках, навпаки, визначальним є зміст режиму закритості інформації. Атрибутивні характеристики транскордонної транспарентності: прозорість подається як технологічна

характеристика транспарентності, відкритість – як інституційна характеристика, що передбачає створення можливостей (закріплення норм, правил і принципів), публічність – як спрямованість транспарентності, доступність будьякої інформації щодо різних соціальних суб'єктів, та підзвітність – як контрольна властивість транспарентності [2]. Транспарентність кордонів – це принцип, що дозволяє використовувати їх контактні функції. Транспарентність у широкому сенсі повинна забезпечувати розуміння філософії транскордонного співробітництва кожної із сторін, і тим самим гарантувати підтримку адекватних відносин, які повинні формуватися між суб'єктами економічних відносин у транскордонних регіонах (прикордонних областях).

Зазначимо, що транспарентність – це вимога майже всіх угод СОТ. Країна, яка вступає до СОТ, повинна забезпечити транспарентність при прийнятті законодавства, пов'язаного з режимом зовнішньої торгівлі, а також транспарентність і своїх адміністративних і пов'язаних з торгівлею процедурах. Також має місце і системне впровадження принципів транспарентності у роботі Європейського Союзу з проектами транскордонного співробітництва (здіянні при формуванні іміджу інструменти ідентифікації, на нашу думку, формують привабливий образ ЄС і позитивне сприйняття його діяльності в регіонах і в сусідніх країнах, які прагнуть вступити до ЄС) [1-2]. Транспарентність – це не просто прозорість, це ясність відносно того, у яких межах функціонує той або інший суб'єкт транскордонної взаємодії, та в яких випадках він має право проявити свою волю. Це ясність відносно жорстко фіксованих цілей і методів діяльності партнерів у транскордонному співробітництві (ТКС), відкритість до взаємодії спільними методами завдяки співпадаючим цілям, досягнення синергетичного ефекту такою у інноваційно-інвестиційної діяльності.

Адже, на транскордонну співпрацю впливають різноспрямовані тенденції. З одного боку, прослідковується прагнення країни відкрити свої зовнішні кордони торгівлі, а з іншого – бажання супроводжувати відновлення цілісності економічного простору у середині країни посиленням зовнішніх рубежів. Необхідно додати і серйозне завдання – недопущення економічної автаркії транскордонного регіону, тобто домінування зовнішніх зв'язків над економічними зв'язками з регіонами власної держави.

Принцип транспарентності кордонів у транскордонному співробітництві та супутніх адміністративних процедурах повинен реалізувати у рамках цього виду діяльності держави більш загальний принцип – прозорість і відкритість держави в цілому. Елементами даного принципу є: Інформація: – свобода отримання інформації про ту або іншу адміністративну процедуру щодо прозорості кордону (транспарентність процедурного законодавства); – свобода отримання інформації про правовий статус та питання щодо транскордонного законодавства (включаючи питання компетенції) тієї або іншої адміністрації у транскордонних питаннях; – можливість здобуття інформації про наявну практику щодо аналогічних справ в транскордонній діяльності і т. ін.; – надавання суспільству максимального об'єму інформації про роботу механізму транскордонного співробітництва (ТКС), прикордонної інфраструктури, іноваційно-інвестиційної діяльності, діяльність влади, доведення до адресатів управлінських рішень, нормативних актів і т. ін.

У питаннях власне діяльності:

- ясність відносно жорстко фіксованих цілей і методів діяльності партнерів у транскордонному співробітництві (ТКС);
- відкритість до взаємодії між транскордонними партнерами у іноваційно-інвестиційній діяльності;
- комфортність пропускових пунктів;
- постійне вдосконалення транскордонних економічних відносин.

Висновки. Транскордонне співробітництво повинно ґрунтуватися на принципах транспарентності. У сучасних умовах найбільш важливими з них є: 1. Ясність, прозорість, гласність транскордонних стосунків. 2. Взаємна відповідальність сторін за виконання зобов'язань щодо іноваційно-інвестиційної діяльності. 3. Чітка нормативна регламентація, що унеможливає невиконання, затягування підписаних між сторонами угод. 4. Забезпечення гарантій єдиного доступу громадян, незалежно від місця свого проживання в транскордонному регіоні, до основних соціальних благ і послуг.

Література:

1. Крет О.В. Атрибутивні характеристики транспарентності як категорії політичної науки. *Науковий вісник Одеського державного економічного університету*. 2008. № 20(76). С. 93-102.
2. Тихомирова Є.Б. Транспарентність і відкритість Діяльності влади та шляхи їх забезпечення в Україні. *Наук. записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2002. Т. 20. С. 39-43.

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ (FINTECH) У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Богач О.В., викладач вищої категорії,
Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу, м. Лозова, Україна
Клименко Т.В., викладач вищої категорії,
Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу, м. Лозова, Україна
Стародубцева О.С., викладач першої категорії,
Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу, м. Лозова, Україна

Фінансові технології (FinTech) відіграють важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності банківського сектору. У сучасних умовах банки активно застосовують цифрові рішення, що дає змогу оптимізувати процеси обслуговування клієнтів і знижувати витрати. Автоматизація внутрішніх операцій дозволяє значно підвищити ефективність роботи фінансових установ. Запровадження інтернет-банкінгу та мобільних застосунків робить фінансові послуги більш доступними, що сприяє зростанню довіри та лояльності клієнтів [1].

Конкуренція між традиційними банками та FinTech-компаніями стає дедалі відчутнішою. Цифрові банки, такі як Monobank, створюють нові виклики для класичних фінансових установ, змушуючи їх адаптувати бізнес-моделі до сучасних вимог [2]. FinTech-компанії відзначаються більшою гнучкістю, швидкістю впровадження нових технологій і орієнтацією на споживача, що змушує банки переосмислювати свої підходи до надання фінансових послуг [3].

Технологічні інновації змінюють спектр банківських продуктів і сервісів. Використання аналітики великих даних і штучного інтелекту допомагає фінансовим установам глибше розуміти потреби своїх клієнтів і пропонувати їм персоналізовані рішення [4]. Технологія блокчейн відкриває нові можливості для безпечних і швидких транзакцій, зменшуючи операційні витрати та підвищуючи прозорість фінансових операцій [5].

Для збереження конкурентних позицій банки мають активно розробляти інноваційні технологічні рішення, спрямовані на покращення обслуговування клієнтів. Інвестиції у FinTech-продукти дозволяють адаптуватися до цифрової трансформації та підвищувати

ефективність фінансових операцій. Співпраця з FinTech-компаніями може прискорити інтеграцію передових технологій у банківську сферу, даючи змогу ефективніше реагувати на зміни ринку. Крім того, важливо враховувати можливі ризики, пов'язані з цифровізацією, і розробляти стратегії забезпечення кібербезпеки для захисту даних клієнтів

Наприклад, ПриватБанк в Україні став піонером у сфері цифрового банкінгу, запропонувавши клієнтам мобільний додаток, що дозволяє здійснювати всі необхідні фінансові операції онлайн без необхідності відвідувати відділення [1].

Іншим прикладом є використання штучного інтелекту для аналізу фінансової поведінки клієнтів. Такі компанії, як Monzo та Revolut, застосовують алгоритми машинного навчання для персоналізованих фінансових рекомендацій, що сприяє покращенню користувацького досвіду [2]. Використання блокчейну у банківському секторі дозволяє знизити рівень шахрайства та підвищити прозорість операцій. JPMorgan Chase активно розробляє власні блокчейн-рішення для оптимізації міжбанківських розрахунків [3].

Впровадження автоматизованих кредитних платформ також змінює ринок фінансових послуг. Компанії, такі як Upstart, використовують штучний інтелект для аналізу кредитоспроможності позичальників, що значно скорочує час ухвалення рішень [4]. Безконтактні платежі та цифрові гаманці, такі як Apple Pay і Google Pay, набувають популярності, забезпечуючи швидкість і зручність розрахунків [5]. Разом з тим, такі зміни не обходяться без викликів: кіберзлочинність, регуляторні обмеження та конкуренція між традиційними банками та FinTech-стартапами вимагають додаткової уваги.

З огляду на динаміку розвитку технологій, подальша інтеграція FinTech-рішень у банківську сферу є неминучою. Співпраця між банками та технологічними компаніями відкриває нові можливості для інновацій, що сприяє подальшій модернізації фінансових послуг. Наприклад, цифрові банки, такі як № 26 та Chime, працюють без фізичних відділень, пропонуючи клієнтам усі послуги виключно через мобільні додатки, що суттєво знижує витрати [6].

Фінансові технології суттєво змінюють ландшафт банківського сектору, створюючи як можливості, так і виклики. Традиційним банкам необхідно адаптувати свої стратегії в умовах зростаючої конкуренції з боку FinTech-компаній. Успішна інтеграція інноваційних технологій і гнучкість у реагуванні на зміни ринку стануть вирішальними факторами для підтримки конкурентоспроможності в майбутньому.

Література:

1. ПриватБанк: офіційний сайт. URL: <https://privatbank.ua> (дата звернення: 14.02.2025).
2. Monzo Bank: офіційний сайт URL: <https://monzo.com> (дата звернення: 14.02.2025).
3. JPMorgan Chase & Co.: офіційний сайт URL: <https://www.jpmorganchase.com> (дата звернення: 14.02.2025).
4. Upstart: офіційний сайт URL: <https://www.upstart.com> (дата звернення: 14.02.2025).
5. Apple Pay: офіційний сайт URL: <https://www.apple.com/apple-pay> (дата звернення: 14.02.2025).
6. N26: офіційний сайт URL: <https://n26.com> (дата звернення: 14.02.2025).

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДЛЯ БІЗНЕСУ

Вишневецький О.О., здобувач вищої освіти,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Хилько І.І., старший викладач,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7983-8276>

Термін «хмара» в контексті інформаційних технологій вказує на хмарні обчислення або хмарні сервіси. Це означає використання обчислювальних ресурсів, таких як обчислювальна потужність, зберігання даних та програмне забезпечення, які надаються через Інтернет.

У вигляді простого порівняння, ви можете уявити «хмару» як велике централізоване місце, де ви можете отримувати доступ до різних послуг і ресурсів за допомогою Інтернету, подібно тому, як ви можете отримувати доступ до води чи електроенергії з централізованих мереж.

В хмарному обчисленні користувачі не повинні прямо володіти або управляти фізичним обладнанням; замість цього, вони можуть використовувати ресурси за потребою та платити лише за фактичне використання [1].

Хмарні технології вже давно стали не просто трендом, а необхідністю для більшості сучасних компаній. Вони дозволяють зберігати, обробляти та передавати дані через інтернет, а не на локальних серверах. Це забезпечує доступ до інформації з будь-якої точки світу та дає можливість гнучко керувати бізнес-процесами. Усе більше компаній переходять на хмарні рішення, щоб оптимізувати витрати, покращити продуктивність та забезпечити безперервний доступ до корпоративних даних.

Потреби кожної компанії є унікальними. Комуś важливо заощадити кошти, для когось ключове питання – безпека, хтось зосереджений на оптимізації операційної діяльності. Використання хмарних технологій у бізнесі залежить від сегменту компанії, її розміру, стратегії, оргструктури та навіть від обмежень законодавства.

Наприклад, банк не може перенести всі системи у хмару. Пул персональних даних клієнтів вимагає спеціальних гарантій безпеки, щоб зберегти банківську таємницю. Однак перенести в хмару некритичні програми – наприклад, сайт або корпоративний університет, що не мають зв'язку з базою клієнтів, – цілком можливо [2].

Однією з головних переваг хмарних технологій є зниження витрат на інфраструктуру. Традиційно компанії витрачають великі суми на придбання та обслуговування серверів, систем зберігання даних, мережевого обладнання та програмного забезпечення. З хмарними рішеннями ці витрати значно зменшуються, адже компанії більше не потрібно купувати власні сервери та витрачати кошти на їхнє обслуговування. Бізнес платить лише за ті ресурси, які реально використовує, що робить хмарні технології особливо привабливими для малого та середнього бізнесу.

Ще однією важливою перевагою є гнучкість та масштабованість. Хмарні сервіси дозволяють швидко змінювати обсяги використовуваних ресурсів залежно від потреб компанії. Якщо бізнес розширюється або змінює напрям діяльності, він може легко збільшити або зменшити обсяги серверних потужностей, не витрачаючи значних коштів на оновлення обладнання. Це дає змогу компаніям швидко адаптуватися до змін ринку та залишатися конкурентоспроможними.

Доступність даних та мобільність – ще один ключовий фактор, який робить хмарні технології привабливими. Працівники можуть отримувати доступ до корпоративної інформації з будь-якого пристрою та в будь-який час, що особливо важливо для компаній, які працюють у віддаленому форматі. Це покращує комунікацію в команді, підвищує ефективність роботи та дозволяє швидше приймати важливі бізнес-рішення.

Хмарні сервіси також забезпечують автоматичне оновлення програмного забезпечення, що дозволяє компаніям завжди працювати з актуальними версіями програм без необхідності самостійного встановлення оновлень. Це не лише економить час і ресурси, але й покращує безпеку, адже сучасні хмарні платформи регулярно оновлюють механізми захисту від кіберзагроз.

Однак, незважаючи на всі переваги, хмарні технології мають і свої недоліки. Один із найбільш очевидних – залежність від стабільного інтернет-з'єднання. Якщо у компанії виникають проблеми з підключенням до мережі, доступ до хмарних сервісів може бути обмежений або повністю відсутній, що може суттєво вплинути на робочі процеси.

Питання безпеки даних також залишається одним із ключових ризиків. Хоча великі хмарні провайдери пропонують високий рівень захисту, завжди існує ризик витоку або втрати конфіденційної інформації. Кібератаки, збої у системах безпеки чи людський фактор можуть призвести до втрати важливих бізнес-даних, що може мати серйозні наслідки для компанії.

Крім того, компанії, які використовують хмарні сервіси, часто стикаються з обмеженими можливостями кастомізації. Деякі постачальники хмарних рішень пропонують лише певний набір функцій, які можуть не відповідати специфічним потребам конкретного бізнесу. У таких випадках компанії можуть бути змушені адаптувати свої бізнес-процеси під можливості хмарної платформи, що не завжди є зручним.

Ще одним потенційним недоліком є ризик прив'язки до постачальника послуг. Якщо компанія використовує певного хмарного провайдера, їй може бути складно змінити постачальника або перейти на іншу платформу через складнощі з перенесенням даних та інтеграцією нових сервісів. Це може обмежити можливості компанії у майбутньому та створити додаткові витрати.

Незважаючи на можливі ризики, хмарні технології залишаються одним із найперспективніших напрямів розвитку бізнесу. Вони допомагають компаніям працювати ефективніше, оптимізувати витрати, покращувати безпеку даних та забезпечувати гнучкість у змінних умовах ринку. Для багатьох підприємств хмарні рішення стають стратегічним інструментом, який дозволяє адаптуватися до сучасних викликів та отримувати конкурентні переваги.

Хмарні технології стали невід'ємною частиною сучасного бізнесу та повсякденного життя, пропонуючи численні переваги для

користувачів та організацій. Завдяки можливості отримання обчислювальних ресурсів у режимі реального часу, хмарні технології дозволяють компаніям знижувати витрати на ІТ-інфраструктуру, оптимізувати робочі процеси та підвищувати продуктивність [3].

Література:

1. Що таке хмарні технології? Переваги та недоліки хмарних сервісів URL: <https://edin.ua/shho-take-xmarni-technologi%D1%97-i-navishho-voni-potribni/> (дата звернення:13.02.2025).

2. Навіщо бізнесу «хмарин»? Застосування хмарних технологій та їх переваги для бізнесу URL: <https://www.sim-networks.com/ukr/blog/clouds-for-business/> (дата звернення:13.02.2025).

3. Хмарні технології 2025 – що це таке та які хмари найкращі? URL: <https://ucloud.ua/hmarni-tehnologiyi-shho-cze-take/> (дата звернення:13.02.2025).

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРУДОВИХ РИНКІВ І НОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Гойчук В.І., здобувач PhD*,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4567-6373>

Цифрова трансформація докорінно змінює ринок праці, створюючи нові можливості та виклики. Впровадження автоматизації, роботизації та штучного інтелекту (AI) скорочує потребу в людській праці у сфері виробництва, фінансів, логістики та обслуговування [1, с. 21], водночас відкриваючи нові професійні напрями, зокрема у сфері ІТ, кібербезпеки та аналізу даних [2, с. 34]. Гіг-економіка та дистанційна зайнятість стають нормою, дозволяючи працівникам працювати проєктно або віддалено через цифрові платформи [3, с. 49]. Це розширює можливості для працевлаштування, але також створює виклики нестабільності доходів та відсутності соціальних гарантій [4, с. 62]. Нові технології змінюють вимоги до компетенцій працівників. Окрім технічних навичок, важливими стають цифрова грамотність, адаптивність, креативне мислення та комунікаційні здібності [5, с. 78]. Концепція lifelong learning

* Науковий керівник – Любимудрова Н.П., к.е.н., доцент

(навчання впродовж життя) стає необхідністю, адже постійна перекваліфікація є ключем до конкурентоспроможності в умовах цифрової економіки [6, с. 90].

Діджиталізація спричиняє значні зміни в структурі зайнятості, з одного боку створюючи нові професії, зокрема в сфері ІТ, кібербезпеки, управління даними та штучного інтелекту [1, с. 26], а з іншого – витісняючи традиційні спеціальності, особливо у виробництві, фінансах та сфері обслуговування [3, с. 53]. Зростає популярність гнучких моделей роботи, таких як фріланс, віддалена зайнятість та проєктні команди [2, с. 40]. Це розширює можливості професійної мобільності, дозволяючи працювати з будь-якої точки світу, проте також створює виклики нестабільності доходів та відсутності соціальних гарантій [4, с. 65]. Одним із головних ризиків цифровізації є цифровий розрив – нерівномірний доступ до технологій та можливостей перекваліфікації [5, с. 83]. Працівники, які не встигають адаптуватися до змін, втрачають конкурентоспроможність, що посилює соціальну нерівність і потребує активної державної та корпоративної підтримки у розвитку цифрових навичок [6, с. 95]. Діджиталізація кардинально змінює роль людського капіталу, роблячи його основним фактором економічного розвитку. В умовах швидких технологічних змін *lifelong learning* (навчання впродовж життя) стає критично необхідним, адже традиційна освіта вже не гарантує довгострокової професійної стабільності [1, с. 30]. Постійне оновлення знань і вмінь адаптуватися до нових умов визначають конкурентоспроможність працівників у цифровій економіці [5, с. 85].

Зростає значення *soft skills*, таких як емоційний інтелект, креативність, критичне мислення та вмінь працювати в команді [2, с. 42]. Вони стають ключовими у взаємодії людини з автоматизованими системами та штучним інтелектом [3, с. 57]. Крім того, володіння цифровими навичками – робота з аналітикою даних, кібербезпекою, штучним інтелектом та автоматизованими процесами – стає обов'язковою умовою успішної кар'єри [6, с. 97].

Освітні системи також трансформуються під впливом діджиталізації. Активно розвивається цифрове та персоналізоване навчання, яке передбачає використання онлайн-платформ, адаптивних алгоритмів та інтерактивних курсів [4, с. 68]. Це дозволяє швидко оновлювати навчальні програми відповідно до потреб ринку. Важливим фактором стає співпраця бізнесу та освітніх установ [5, с. 88].

Компанії все більше інвестують у навчальні програми для своїх працівників, створюють корпоративні університети та впроваджують системи підготовки персоналу на основі реальних викликів ринку [6, с. 99]. Ключовими інструментами розвитку людського капіталу стають reskilling (перекваліфікація) та upskilling (підвищення кваліфікації) [1, с. 35]. Reskilling дозволяє працівникам переходити в нові професійні сфери, адаптуючись до змін ринку праці, тоді як upskilling допомагає розширювати існуючі навички, що необхідні для роботи в умовах автоматизації [2, с. 44].

Висновок. Діджиталізація докорінно трансформує ринок праці, створюючи нові можливості для продуктивності, підприємництва та глобальної мобільності працівників, водночас спричиняючи виклики, пов'язані з автоматизацією, соціальною нерівністю та психологічним навантаженням. Впровадження нових технологій змінює структуру зайнятості, вимагаючи від працівників володіння цифровими навичками, адаптивності та здатності до безперервного навчання. Концепція lifelong learning стає ключовим інструментом для забезпечення професійної стабільності та конкурентоспроможності в умовах стрімкої технологічної еволюції. Паралельно цифровізація відкриває нові формати зайнятості, такі як гіг-економіка, дистанційна та проектна робота, що розширює доступ до ринку праці, але водночас створює ризики нестабільності доходів та зниження рівня соціального захисту. Автоматизація витісняє низку традиційних професій, загострюючи проблему цифрового розриву, коли частина працівників не має доступу до технологій та можливостей перекваліфікації. Для ефективного управління цифровими змінами необхідні комплексні заходи. Державна політика має забезпечити рівний доступ до цифрової освіти, стимулювати reskilling (перекваліфікацію) та upskilling (підвищення кваліфікації). Бізнес повинен інвестувати в розвиток людського капіталу, створювати корпоративні програми навчання та підтримувати гнучкі моделі зайнятості. На глобальному рівні важливим є міжнародне співробітництво у сфері регулювання цифрового ринку праці та впровадження стандартів цифрової зайнятості. Таким чином, діджиталізація є не лише викликом, а й потужним інструментом для підвищення ефективності економіки. Успішна адаптація до нових умов залежить від здатності суспільства гармонійно поєднати технологічний прогрес із розвитком людського капіталу, що стане запорукою стійкого соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Андрийчук В.М. Цифрова трансформація економіки: виклики та можливості. Київ : Наукова думка, 2021. 250 с.
2. Бойко О.П. Діджиталізація ринку праці: світові тенденції та перспективи. Харків : Освіта, 2020. 192 с.
3. Гончаренко І.І. Гіг-економіка та її вплив на зайнятість населення. *Економічний вісник*. 2022. № 4. С. 45-60.
4. Давиденко Р.С. Цифрові технології та майбутнє освіти. Одеса : Фенікс, 2019. 180 с.
5. Коваленко Т.А. Роль soft skills у цифрову епоху. *Соціально-економічні аспекти розвитку суспільства*. 2021. № 3. С. 75-90.
6. Петров В.О. Перекваліфікація та адаптація працівників у цифровій економіці. Львів : Світ, 2021. 210 с.

ВПЛИВ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ГЛОБАЛЬНІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ТА МІЖНАРОДНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

Капаран С., здобувач вищої освіти*,
Харківський національний економічний університет
ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0915-7667>

На сучасному етапі розвитку економіки діджиталізація стає визначальним фактором трансформації глобальних бізнес-процесів та формування нових конкурентних переваг на міжнародному ринку. У цьому контексті актуалізується потреба комплексного дослідження впливу цифрової трансформації на конкурентоспроможність підприємств у глобальному середовищі. Для успішної діджиталізації, за даними Deloitte, необхідно застосовувати технології, які сприяють досягненню ключових стратегічних цілей, зокрема підвищенню продуктивності та операційної ефективності організацій. Відзначимо, що процес діджиталізації здійснюється поступово, що сприяє плавному переходу до цифрової трансформації. Основні стадії цього процесу наведено в таблиці.

* Науковий керівник – Пархоменко Н.О., д.е.н., професор

Стадії диджиталізації підприємств

Етапи	Значення	Термін
Перетворення даних у цифровий формат (digitization)	Конвертація документів з паперового вигляду у цифровий носій, заміна традиційного документообігу на електронний.	Залежно від підприємства, обсягу даних, триває від кількох місяців до 1-2 років.
Впровадження автоматизації	Інтеграція ERP-систем (Enterprise Resource Planning) для керування ресурсами підприємства, застосування CRM-систем.	Передбачає впровадження складних систем, таких як ERP та CRM, а також автоматизацію рутинних процесів, від 1 до 3 років.
Перехід до цифрового формату	Використання аналітики великих даних для стратегічного планування, розробка інноваційних бізнес-моделей, заснованих на цифрових технологіях.	Цей етап є найтривалішим, оскільки передбачає фундаментальні зміни в бізнес-моделях, від 3 до 5 років і більше.

Процеси диджиталізації значно трансформують архітектуру глобального бізнес-середовища. Перш за все, спостерігається перехід від традиційних бізнес-моделей до складних екосистем та платформних рішень, що замінюють лінійні ланцюги створення вартості. По-друге, механізми взаємодії з клієнтами та партнерами змінюються через впровадження омніканальних підходів та персоналізації. По-третє, нові джерела конкурентних переваг формуються на основі швидкості обробки даних та здатності до інновацій. Впровадження технологій штучного інтелекту, роботизації та автоматизації бізнес-процесів дозволяє значно знизити витрати та підвищити продуктивність праці.

Розвиток електронної комерції та цифрових платформ знижує бар'єри входу та транзакційні витрати, що сприяє виходу компаній на міжнародні ринки. Використання хмарних технологій та аналітики великих даних дозволяє швидко реагувати на зміни ринкового середовища. Розвиток економіки спільного споживання та платформних рішень створює нові можливості для генерації вартості.

Однак диджиталізація також створює низку викликів для міжнародної конкурентоспроможності підприємств. Серед них можна виділити: необхідність значних інвестицій у цифрову інфраструктуру

та навчання персоналу, зростання кіберзагроз та потреба в посиленні інформаційної безпеки, складність інтеграції нових технологій з існуючими бізнес-процесами, посилення конкуренції з боку технологічних компаній та стартапів.

Для підвищення міжнародної конкурентоспроможності в умовах диджиталізації підприємствам необхідно розробити комплексну стратегію цифрової трансформації, яка охоплює всі аспекти діяльності компанії. Інвестувати в розвиток цифрових компетенцій персоналу та формування культури інновацій. Впроваджувати гнучкі методології управління проєктами та розвивати крос-функціональну взаємодію.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що диджиталізація є ключовим фактором трансформації глобальних бізнес-процесів та формування нових конкурентних переваг на міжнародному ринку. Успішна цифрова трансформація вимагає системного підходу та значних інвестицій, але створює можливості для суттєвого підвищення ефективності бізнесу та зміцнення конкурентних позицій на глобальному ринку.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення галузевої специфіки впливу диджиталізації на конкурентоспроможність підприємств та розробка методології оцінки ефективності цифрової трансформації бізнес-процесів.

Література:

1. Бриніольфссон Е., МакАфі А. Друга машинна епоха: праця, прогрес і процвітання в епоху блискучих технологій. Київ : K.FUND, 2014. 320 с.
2. Девенпорт Т.Х., Ронанкі Р. Штучний інтелект для реального світу. *Harvard Business Review*. 2018. № 96. С. 45-52.
3. Кейн Г.К., Палмер Д., Філіпс А.Н., Кірон Д., Баклі Н. Стратегія, а не технологія, рухає цифрову трансформацію. *MIT Sloan Management Review*. 2015. № 57. С. 27-34.
4. Кшетрі Н. Роль блокчейну у досягненні ключових цілей управління ланцюгами поставок. *Міжнародний журнал інформаційного менеджменту*. 2017. Т. 37. С. 80-89.
5. Лаудон К.К., Тревер К.Г. Електронна комерція 2020: Бізнес, технології, суспільство. London: Pearson Education Limited, 2020. 450 с.
6. Вестерман Г., Боннет Д., МакАфі А. Leading Digital: Перетворення технологій на трансформацію бізнесу. Harvard: Harvard Business Press, 2014. 280 с.

ЦИФРОВА ГРИВНЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Кришталю О.О., аспірант*,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-3896-2141>

В умовах війни та економічної нестабільності впровадження цифрової гривні набуває особливого значення для України, стаючи потенційним інструментом зміцнення економічного суверенітету та фінансової стабільності. Розвиток цифрових технологій та зростання популярності криптовалют у світі спонукають центральні банки до розроблення власних цифрових валют центральних банків (CBDC). За даними Atlantic Council, станом на вересень 2024 року, 134 країн, які представляють 98% світового ВВП, досліджують CBDC [1]. Для України питання впровадження цифрової гривні набуває стратегічного значення, адже вона може стати ефективним інструментом зміцнення монетарного суверенітету, знизити залежність від іноземних фінансових систем та сприяти економічній стабільності. В умовах посилення глобальної конкуренції за контроль над платіжними системами цифрова гривня здатна підсилити позиції Національного банку України (НБУ) в управлінні фінансовими потоками. Варто згадати, що НБУ ще в 2016 році розпочав дослідження можливості випуску цифрової гривні, в 2018 році провів перший пілотний проєкт з її тестування [2]. У 2022 році НБУ зробив важливий крок у напрямку цифрової трансформації фінансової системи країни, презентувавши проєкт концепції цифрової гривні. Цифрова гривня покликана стати доступним та зручним платіжним інструментом для всіх верств населення, бізнесу та державних установ. Національний банк активно вивчає різні варіанти використання цифрової гривні, включаючи роздрібні платежі, операції з віртуальними активами та трансграничні перекази. Розробка функціоналу «програмованих» грошей відкриває нові можливості для цільового використання коштів та автоматизації платежів. Все це свідчить про серйозність намірів Національного банку щодо впровадження цифрової гривні [3]. У правовому полі також відбуваються важливі зміни – у 2021-2022 роках Верховна Рада України схвалила ряд важливих законів, що вводять нову дефініцію «Цифрові гроші» та регулюють віртуальні активи [4].

* Науковий керівник – Богущук О.А., к.е.н.

Світовий досвід показує різні підходи до розробки та впровадження CBDC. Багамські острови з їх «Sand Dollar» стали першою країною, яка запустила повноцінну CBDC у 2020 році [5]. Китай активно тестує цифровий юань (e-CNY) у кількох регіонах, проводячи масштабні пілотні проєкти за участю мільйонів користувачів та тисяч підприємств [6]. Швеція досліджує e-krona, орієнтуючись на забезпечення доступності цифрових платежів та зниження використання готівки [7]. Європейський центральний банк вивчає можливості створення цифрового євро, приділяючи особливу увагу питанням приватності та фінансової стабільності [8]. Аналіз міжнародного досвіду є критично важливим для України при розробці власної стратегії впровадження цифрової гривні.

Цифрова гривня – це державна цифрова валюта, емітована Національним банком України, яка потенційно матиме такі ключові характеристики:

- законний платіжний засіб. Цифрова гривня має бути еквівалентом готівкової та безготівкової гривні у співвідношенні один до одного та може використовуватися для розрахунків на території України;

- стабільність та контроль. Цифрова гривня гарантується Національним банком України та забезпечується його активами, що знижує ризики волатильності;

- транзакційна прозорість. Можливість налаштування різних рівнів прозорості фінансових потоків, що потенційно сприятиме зниженню рівня злочинів та тіньової економіки;

- баланс між прозорістю та конфіденційністю. Архітектура цифрової гривні передбачатиме можливість налаштування різних рівнів анонімності й доступу до даних, що дозволить одночасно контролювати обіг коштів і дбати про приватність користувачів. Цей баланс може досягатися шляхом застосування сучасних криптографічних методів та чіткого регулювання доступу до даних;

- інтеграція з платіжною інфраструктурою. Цифрова гривня може бути інтегрована в існуючі платіжні системи та електронні гаманці, забезпечуючи швидкі та зручні розрахунки. Реалізація функцій офлайн-транзакцій дозволить проводити операції без підключення до інтернету, що підвищить стійкість платіжної системи, особливо в умовах воєнного стану або надзвичайних ситуацій.

Впровадження цифрової гривні в обіг дозволить:

- зменшити залежність від іноземних платіжних систем та обмежити вплив доларизації економіки, посилюючи контроль НБУ над грошово-кредитною політикою;

– більш ефективно регулювати обсяг ліквідності та реалізовувати цільові програми з використанням цифрових грошей (наприклад, для соціальних виплат чи державних програм);

– підвищити захист грошових активів у разі фінансових криз чи зовнішніх загроз, оскільки дає можливість оперативного реагування для НБУ, включаючи швидке блокування рахунків у разі шахрайства або кібератак;

– знизити операційні витрати завдяки безпосередньому доступу користувачів до цифрових рахунків (зменшується потреба у великих витратах на обслуговування готівки й інкасацію, а також потенційно знижуються витрати на транзакції для бізнесу та громадян);

– підвищити прозорість та ефективність державних послуг (цифрова гривня може використовуватися для сплати податків, митних зборів та отримання соціальних виплат).

У цілому впровадження цифрової гривні у обіг сприятиме подальшому розвитку безготівкових розрахунків, стимулюванню інновацій у фінансовому секторі, а також відкриває нові можливості для розвитку фінтех-компаній та стартапів.

Подальший розвиток впровадження і використання цифрової гривні в Україні може включати такі напрями:

– залучення більшої кількості учасників (громадян, бізнесу, державних органів) для тестування різних сценаріїв використання цифрової гривні;

– прийняття необхідних законів та регуляторних актів для повноцінного функціонування цифрової гривні;

– створення необхідної технічної інфраструктури для забезпечення надійної та безпечної роботи системи цифрової гривні;

– вивчення досвіду інших країн та співпраця з міжнародними організаціями у сфері CBDC;

– підвищення фінансової грамотності населення.

Впровадження цифрової гривні пов'язане з низкою викликів та ризиків, серед яких питання кібербезпеки, забезпечення фінансової грамотності населення та потенційне витіснення комерційних банків. Необхідно ретельно дослідити потенційний вплив на монетарну політику та фінансову стабільність. Ретельне планування та розробка відповідних запобіжних заходів є критично важливими для мінімізації цих ризиків та забезпечення успішного впровадження цифрової гривні в обіг.

Таким чином, впровадження цифрової гривні є перспективним, стратегічно важливим та потенційно революційним кроком для України, який може суттєво зміцнити її економічний суверенітет,

фінансову стабільність та технологічний розвиток. Цифрова гривня має потенціал стати не просто альтернативним платіжним засобом, а й потужним та ефективним інструментом для розвитку безготівкової економіки, підвищення прозорості фінансових операцій, оптимізації та модернізації державних послуг, стимулювання інновацій у фінансовому секторі, а також сприяння детінізації економіки. Вона може значно спростити доступ до фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи тих, хто зараз не має доступу до банківських послуг. Однак, для успішної реалізації цього амбітного та масштабного проєкту необхідне комплексне опрацювання технічних, економічних, правових, соціальних та інституціональних аспектів. Врахування особливостей української економіки, її структури та потреб є критично важливим для успішної адаптації нової технології. Вивчення міжнародного досвіду та тісна співпраця з усіма зацікавленими сторонами, включаючи представників бізнесу, фінансові установи та громадськість, також є ключовими факторами для успішного впровадження цифрової гривні в Україні.

Література:

1. Central bank digital currency tracker. Atlantic council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/> (date of application: February 12, 2025).
2. Майбутнє цифрових валют – у фокусі уваги світових центральних банків. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/maybutnye-tsifrovih-valyut-u-fokusi-uvagi-svitovih-tsentralnih-bankiv> (дата звернення: 14.02.2025).
3. Національний банк представив учасникам платіжного ринку та ринку віртуальних активів проєкт концепції е-гривні. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-predstaviv-uchasnikam-platiynogo-rinku-ta-rinku-virtualnih-aktiviv--proyekt-kontseptsiyi-e-grivni> (дата звернення: 14.02.2025).
4. Грицай С.О. Цифрова гривня – становлення. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 69. С. 138-143. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/69_2022/20.pdf (дата звернення: 14.02.2025).
5. Bilgen C., Dutto M. Colberg T. Analyzing the CBDC Tree: The Case of the Bahamian Sand Dollar Using Three-Level Central Bank Digital Currency Design Framework. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/379227178_Analyzing_the_CBDC_Tree_The_Case_of_the_Bahamian_Sand_Dollar_Using_Three-Level_Central_Bank_Digital_Currency_Design_Framework (date of application: February 12, 2025).

6. China's digital currency: e-CNY wallet nearly doubles user base in two months to 261 million ahead of Winter Olympics. *South China Morning Post*. 19. 01. 2022. URL: <https://www.scmp.com/tech/tech-trends/article/3163953/chinas-digital-currency-e-cny-wallet-nearly-doubles-user-base-two> (date of application: February 12, 2025).

7. E-Krona Pilot Phase 2 Report. *Riksbank*. 2022. URL: <https://www.riksbank.se/en-gb/payments-cash/e-krona/> (date of application: February 12, 2025).

8. Digital Euro. *European central bank*. URL: https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/html/index.en.html (date of application: February 12, 2025).

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Куранда М.В., аспірант*,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-7039-3853>

Інтелектуальні обчислювальні системи, що позначаються англійською аббревіатурою AI, стали вирішальним чинником трансформації новітнього господарства, виступаючи опорою IV індустріальної революції. Основна задача таких рішень полягає в автоматизації процесів, які традиційно вимагають здатності до ґрунтовного аналізу та креативного мислення людини. Пристрої, оснащені подібними алгоритмами, радикально відрізняються від звичайних моделей: вони здатні сприймати сигнали з оточення, зберігати та обробляти отриману інформацію, формувати обґрунтовані висновки і коригувати власну діяльність. Безліч операцій, що колись потребували участі людини, сьогодні можуть бути здійснені автономними пристроями.

Розглядаючи штучний інтелект як фактор виробництва, тобто ресурс, що застосовується в економічних процесах для створення товарів та надання послуг, його можна трактувати як інструмент, інтегрований у виробничий цикл. За класичною класифікацією, цей тип ресурсу належить до категорії капіталу.

* Науковий керівник – Богущька О.А., к.е.н.

Класична економічна теорія виділяє три основні фактори виробництва [1]:

- природні ресурси – природні багатства, що використовуються в процесі виробництва (наприклад, копалини, водні запаси, ліси, сільськогосподарські землі);

- праця – людський внесок, який включає як фізичні, так і розумові зусилля, що забезпечують виробництво;

- капітал – фінансові та матеріальні засоби, такі як машини, обладнання, будівлі, інфраструктура та інвестиційні кошти.

Проте, на відміну від традиційного капіталу, суттєва особливість та головне завдання штучного інтелекту як засобу виробництва полягає у потенціальній можливості повної заміни людської праці автоматизованими системами, що, в теорії, дозволяє генерувати додаткову вартість без залучення людських ресурсів взагалі. Таким чином, штучний інтелект стає альтернативою традиційної праці у системі факторів виробництва, що порушує важливе питання нашого часу – наскільки машина здатна замінити людину та яку роль у майбутньому відіграватимуть праця і капітал? Подібну точку зору підтримують і інші дослідники, зокрема Дірк Ніколас Вагнер вважає, що «... дані та машинна праця є окремими факторами виробництва у світі зі штучним інтелектом» [2, с. 122].

Штучний інтелект здатний стимулювати економічне зростання, замінюючи людську працю – обмежений ресурс на капітал, що має потенціал для безмежного відтворення. Також зі зменшенням обсягу рутинної фізичної та інтелектуальної діяльності автоматично зростає потреба у навичках, що пов'язані з креативністю, соціальним спілкуванням та емоційним інтелектом. Проте такі зміни потребують трансформації економічної та соціальної інфраструктури через реалізацію ефективних програм перекваліфікації, модернізації освітніх систем і створення умов для успішного переходу на ринок праці.

Отже, дослідження штучного інтелекту свідчать, що його доцільно класифікувати як окрему економічну категорію – сучасний фактор виробництва, який об'єднує властивості праці та капіталу, радикально трансформуючи економічну систему і переосмислюючи роль традиційних ресурсів.

Впровадження штучного інтелекту – це не просто модернізація технологій, а кардинальне перетворення суспільства. Необхідне проведення ґрунтовного дослідження для виявлення повного діапазону впливу, який матиме штучний інтелект на організацію виробничої діяльності. Значний прогрес досягнуто в розумінні можливих наслідків інтеграції штучного інтелекту в сферу зайнятості.

Згідно з даними Goldman Sachs (26 березня 2023 р.), «...найближчими роками впровадження технологій штучного інтелекту може вплинути на 300 мільйонів робочих місць у всьому світі, автоматизувати 25 % усього ринку праці» [3, с. 1; 7].

Штучним інтелектом легко замінюються «... напрямки бізнесу, що засновані на рутині і не передбачають творчого підходу та процесу прийняття рішень. Економісти з Американського інвестиційного банку прогнозують, що ШІ замінить людей у 46 % адміністративних завдань, 44 % юридичних робіт і 37 % архітектурних та інженерних професій» [3, с. 6]. Також прогнозують, що «використання ШІ також може сприяти зростанню продуктивності праці та збільшенню світового валового внутрішнього продукту (ВВП) на 7 % на рік протягом 10-річного періоду» [3, с. 14].

Стосовно занепокоєнь щодо масового безробіття, можна привести результати дослідження, проведеного економістом Девідом Автором (David Autor) та співавторами. За їх даними, «... 60 % працівників сьогодні зайняті в професіях, яких не існувало в 1940 році, маючи на увазі, що понад 85% зростання зайнятості за останні 80 років пояснюється технологічним створенням нових посад» [4, с. 25-26]. Хоча довготривалі наслідки провадження штучного інтелекту не прогнозують значного негативного соціально-економічного впливу, короткостроковий вплив може бути доволі руйнівним. І в першу чергу внаслідок соціального вибуху економічних груп населення, що постраждають від стрімкої автоматизації.

Згідно дослідження О. І. Піжук, за даними Прожектор ШІ Лаб (Projector AI Lab), проведеного серед співробітників 150 українських компаній, «...15 % опитаних використовують ШІ власної розробки, 24 % компаній планують або вже розробляють для себе такі сервіси. Понад 55 % опитаних не планують, або ж не знають про плани розробки ШІ у своїх компаніях. Найбільш активно ШІ використовується у сфері дизайну – 65 %, копірайту – 52 %, маркетингу та PR – 49 %, керівництва – 39 % та інженерних розробок – 21%.» [5, с. 50]. Це свідчить, з одного боку, про відносно низький рівень використання технологій штучного інтелекту українськими компаніями порівняно з їх закордонними конкурентами, а з іншого – про початок трансформаційних процесів згідно з сучасними технологічними трендами та нормами.

Тут варто підкреслити ключову особливість економіки України в порівнянні з іншими країнами – гострий дефіцит кваліфікованих кадрів, спричинений війною та конкуренцією з ринками праці ЄС, де

умови зайнятості та рівень заробітної плати значно привабливіші. За оцінками Національного банку України, «... на початок 2024 року чисельність робочої сили у віковій групі 15–70 років зменшилася більш ніж на 25% порівняно з 2021 роком» [6, с. 26]. І ця тенденція лише посилюватиметься через продовження бойових дій та демографічні зміни, пов'язані з другим демографічним переходом. Згідно дослідження Європейської бізнес асоціації, на 2023р. «...74 % роботодавців відзначили відчутність дефіциту кадрів, 17 % – часткову нестачу кадрів і лише 7 % – не відчували дефіциту кадрів. ... Міністерство економіки України оцінює дефіцит кадрів на ринку праці у майже 30%» [7]. Це створює велику кількість вільних посад, не всі з яких можна ефективно автоматизувати.

З огляду на те, що головною проблемою післявоєнної відбудови стане демографічна криза та нестача кваліфікованих працівників у багатьох галузях, першочерговим завданням стає ефективний менеджмент наявних людських ресурсів. Він має ґрунтуватися на двох ключових напрямках: автоматизація секторів економіки, де вона є економічно виправданою, що дозволить вивільнити велику кількість робочої сили; та перекваліфікація та спрямування отриманих кадрів у сфери, де автоматизація є неможливою або недоцільною.

Висновки. Технології штучного інтелекту є ключовим фактором успішного розвитку економіки та суспільства 21-го століття. Вони можуть замінити обмежений природними чинниками людський капітал машинним, що має потенціал до необмеженого відтворення. Успішне впровадження штучного інтелекту в Україні має розглядатися не лише як інструмент підвищення продуктивності, а й як стратегічний фактор стабілізації ринку праці у мовах післявоєнної відбудови економіки. Довгострокове економічне зростання може бути засноване виключно на ефективному використанні всіх наявних людських ресурсів – автоматизації всіх рутинних завдань та підвищенні якісних властивостей людського капіталу для недоступної машинам висококваліфікованої праці.

Література:

1. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. The Electronic Classics Series; ed. Jim Manis. Pennsylvania State University, 2005. 786 p.
2. Wagner D.N. Economic patterns in a world with artificial intelligence. Evolutionary and Institutional Economics Review, 2020, vol. 17, pp. 111-131. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40844-019-00157-x>

3. Hatzius J., Briggs J., Kodnani D., Pierdomenico G. The Potentially Large Effects of Artificial Intelligence on Economic Growth. Goldman Sachs Economics Research. 26 March 2023. URL: https://www.gspublishing.com/content/research/en/reports/2023/03/27/d64e052b-0f6e-45d7-967b-d7be35fabd16.html#reference_footnote_06317bcb-d969-4664-bc22-e5cafe3c8974

4. Autor D., Chin C., Salomons A.M., Seegmiller B. New Frontiers: The Origins and Content of New Work, 1940-2018. NBER Working Papers 30389. National Bureau of Economic Research, Inc. 14 August 2022. URL: <https://economics.mit.edu/sites/default/files/2022-11/ACSS-NewFrontiers-20220814.pdf>

5. Піжук О.І. Штучний інтелект як один із ключових драйверів цифрової трансформації економіки. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3(89). С. 41-46. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2019-3\(89\)-41-46](https://doi.org/10.26642/ema-2019-3(89)-41-46)

6. Інфляційний звіт. Квітень 2024. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf (дата звернення: 14.02.2025).

7. Яценко Л. Основні характеристики ринку праці України в першому півріччі 2024 р. Національний інститут стратегічних досліджень, центр економічних і соціальних досліджень. 19.08.2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu> (дата звернення: 14.02.2025).

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ ЗА РАХУНОК ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Новаківський І.І., доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Львівська Політехніка» м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0841-3603>

Бідник Н.Б., аспірант,
Національний університет «Львівська Політехніка» м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2617-8511>

Сучасний агробізнес перебуває на етапі значної трансформації завдяки впровадженню новітніх технологій. Зростає населення планети, зміни клімату, необхідність ефективного використання ресурсів та автоматизація процесів роблять інновації не просто трендом, а життєвою необхідністю для сільського господарства. Використання штучного інтелекту, автоматизованих систем,

робототехніки та біотехнологій дає змогу підвищити продуктивність, зменшити витрати та зробити агробізнес більш екологічним.

I. Однією з ключових інновацій які впроваджуються є інтернет речей (ІР) та штучний інтелект (ШІ). Системи відеоспостереження на основі ШІ використовують для моніторингу виробничих процесів в режимі реального часу. Таке устаткування із ШІ легко масштабуються, як для великого агробізнесу, так і для малого бізнесу. Завдяки ІР-датчикам можна в режимі реального часу відстежувати рівень вологості ґрунту, температуру та стан рослин. Отримані дані аналізуються за допомогою ШІ, що дозволяє прогнозувати врожайність, визначати ризики появи захворювань та оптимізувати використання ресурсів. Це значно підвищує ефективність виробництва та зменшує людський фактор у прийнятті рішень. Наприклад, завдяки ШІ можна точно визначати, яка ділянка поля потребує більше води чи добрив, замість того щоб рівномірно розподіляти їх по всій площі. Це не лише економить ресурси, а й зменшує вплив агробізнесу на довкілля.

II. Одним із ключових підходів є управління на основі даних (data-driven management). Інтелектуальні датчики можуть забезпечити потокову передачу відео в реальному часі та оперативну обробку інформації експертними системами. Завдяки даним датчиків в реальному часі та нагромадженням даним візуальної аналітики ШІ дозволяє прогнозувати ефективність виробничих процесів протягом тривалого часу з відстежуванням. Сучасні агрокомпанії збирають величезні обсяги інформації – від даних про ґрунт і погоду до рівня вологості та стану посівів. Використовуючи штучний інтелект, ці дані можна оперативно аналізувати та на їх основі приймати рішення. Штучний інтелект допомагає перетворити великі обсяги даних у конкретні рішення, автоматизує рутинні процеси та підвищує ефективність на всіх рівнях. Наприклад, ШІ може спрогнозувати, коли найкраще проводити посів чи збір урожаю, щоб мінімізувати втрати та підвищити врожайність.

III. Застосування ШІ для розробки і підтримання технологічних карт виробничих процесів (наприклад, картування врожайності) може ефективно використовувати технології контрольованих алгоритмах машинного навчання для пошуку закономірностей отримання високих виробничих результатів. Наприклад, біотехнології відіграють важливу роль у розвитку агробізнесу, особливо в умовах змін клімату. Завдяки новітнім розробкам створюються сорти рослин, які стійкі до посухи, шкідників та хвороб. Це дозволяє не лише зменшити втрати врожаю, а й зробити сільське господарство менш залежним від

кліматичних змін, що є критично важливим для продовольчої безпеки. Крім того, впровадження високих вимог до екологічної системи обумовлює широке застосування алгоритмів контрольованого машинного навчання, яке дає змогу мінімізувати негативний вплив корегуючих речовин (пестицидів, мінеральних добавок тощо) у виробничих процесах.

IV. Автоматизація та роботизація виробничих процесів дає змогу зменшити технологічне навантаження на персонал, а також зменшити його чисельність та підвищити якість та продуктивність роботи. Управління людськими ресурсами також змінюється. Сучасний агробізнес все більше покладається на цифрову координацію роботи персоналу. Менеджери можуть використовувати ІІІ для аналізу продуктивності працівників, прогнозування потреб у робочій силі та навіть для навчання співробітників через інтелектуальні платформи. Покращення логістики та відстеження ланцюжків поставок у виробничих процесах забезпечуються поєднанням інтелектуальних технологій з використанням датчиків RFID та IoT. Ці технології дають змогу більшому числу компаній використовувати автономні трактори, роботизовані системи для збору врожаю та дрони для обприскування полів. Такі технології дозволяють скоротити витрати на ручну працю, підвищити точність і швидкість виконання сільськогосподарських завдань. Це особливо важливо у великих аграрних підприємствах, де навіть незначне підвищення ефективності може принести значні фінансові вигоди.

Ще один ключовий аспект застосування цифрових технологій – це інтеграція автоматизованих управлінських процесів в єдиній системі управління підприємства. В аграрному секторі багато чинників, що впливають на прибутковість: погодні умови, ціни на ринку, стан ґрунтів, захворювання рослин. ІІІ дає можливість нівелювати випадкові чинники впливу на виробничі процеси за рахунок застосування методів ризик-менеджменту. ІІІ допомагає аналізувати всі ці параметри та прогнозувати можливі ризики, дозволяючи керівникам заздалегідь вживати заходів. Наприклад, якщо система прогнозує посуху, можна заздалегідь скоригувати зрошувальні системи та мінімізувати втрати. Це значно знижує ризик помилок, покращує контроль над витратами та допомагає швидше реагувати на зміни ринку. Завдяки ERP-системам із вбудованими алгоритмами ІІІ можна керувати фінансами, закупівлями, логістикою та персоналом в єдиній цифровій системі. Саме об'єднана роль ERP-систем може забезпечити сингулярний ефект на підприємстві.

Усі ці інновації в сукупності формують нову еру агробізнесу, де технології дозволяють не лише підвищити ефективність виробництва, а й зробити його більш стійким до глобальних викликів. Інтелектуальні системи управління, автоматизація та новітні методи вирощування – це те, що вже сьогодні змінює аграрний сектор, а в майбутньому стане його основою.

Зростаюче значення ролі ІІІ підтверджуються даними світової статистики. Зокрема у Американському діловому журналі *Forbes* наводиться дослідження Луї Коламбуса щодо впровадження штучного інтелекту в аграрному секторі, вказуючи на випереджаюче застосування технологій агромоніторингу (ІоТАg). Згідно з прогнозами *VI Intelligence Research*, глобальні витрати на технології ІІІ в агробізнесі зростуть втричі до 2025 року до 15,3 млрд. дол. [6].

На даний час країни Євросоюзу, США та Китай суттєво інтенсифікували застосування ІІІ для агробізнесу. Дослідження практик впровадження ІІТ в сфері агробізнесу дозволяє виділити наступні напрями залучення систем ІІІ [5]:

- роботизація та автоматизація виробничих процесів;
- моніторинг та регулювання агротехнологій;
- цільова організація захисту від захворювань, шкідників і бур'янів;
- оптимізація процесів збирання, зберігання, транспортування та переробки продукції;
- управління якістю продукції;
- інтелектуальне управління виробничими процесами;
- прогнозування та програмування виробничих процесів, метеорологічних умов, економічної складової виробництва продукції тощо.

Отже, як бачимо сучасний агробізнес стає все більш технологічним, і це вимагає нових підходів до управління. Управління агробізнесом сьогодні вимагає зовсім іншого підходу, ніж ще десять років тому. Традиційні методи вже не здатні ефективно управляти великими господарствами, особливо з урахуванням впровадження новітніх цифрових технологій, що зумовлено величезними обсягами даних, що генеруються в процесі ведення сільського господарства. Сучасний менеджмент в аграрному секторі повинен бути гнучким, аналітичним та заснованим на даних.

Переваги застосування інструментів ІІІ для вітчизняних підприємств аграрного бізнесу може сприяти таким позитивних результатам:

– підвищення ефективності використання ресурсів: розумна організація виробництва дасть змогу зекономити воду, добрива та енергію, що значно знижує витрати та забезпечує стабільність господарств;

– зниження витрат на оплату персоналу: автоматизація процесів дозволяє скоротити чисельність працівників, а також підвищити якісні та кількісні показники праці;

– поліпшення екологічності: використання ІІІ дозволяє мінімізувати застосування пестицидів і гербіцидів;

– підвищення результатів виробництва: завдяки моніторингу та прогнозам, підприємства можуть досягати стабільно високої продуктивності виробництва та якості продукції.

Загалом, новий менеджмент в агросекторі – це поєднання інноваційного мислення та цифрових технологій. Ті компанії, які зможуть адаптуватися до нових реалій та використовувати ІІІ у своїй роботі, отримають значну конкурентну перевагу та зможуть ефективно розвиватися в умовах швидкозмінного ринку.

Література:

1. Руденко М.В. Проблеми та перспективи використання Інтернет технологій у сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК*. 2019. № 10.

2. Прип'як К.М., Буяк Л.А. Цифрові платформи як інструмент цифрової трансформації. Збірник тез доповідей укладено за матеріалами XX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації», яка відбулася на базі Західноукраїнського національного економічного університету. Тернопіль, 2023. С. 749-751.

2. Поляков О. Штучний інтелект в агровиробництві. Інноваційні розробки в аграрній сфері. *Молодь і технічний прогрес в АПВ*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Том 2. Харків : ХНТУСГ, 2021. С. 408-409.

3. Орехов Д. Застосування штучного інтелекту в управлінні сучасним підприємством. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-143>

4. Bannerjee G., Sarkar U., Das S., Ghosh I. Artificial intelligence in agriculture: A literature survey. *International Journal of Scientific Research in Computer Science Applications and Management Studies*, 2018, vol. 7, no. 3, pp. 1-6.

5. Панченко Андрій. Аграрний сектор – родюча галузь для штучного інтелекту URL: <https://uaspectr.com/2021/08/15/agrarnyj-sektor-dlya-shtuchnogo-intelektu/> (дата звернення: 15.02.2025).

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Гончар В.В., доктор економічних наук, професор,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8765-6656>

У сучасному бізнес-ландшафті, що швидко розвивається, підвищення ефективності за допомогою нових технологій стало пріоритетом для менеджерів, які прагнуть приймати обґрунтовані рішення.

Процес прийняття управлінських рішень – це послідовність кроків, які здійснює керівник (або команда менеджерів) для вибору найбільш ефективного способу дії з кількох альтернатив з метою досягнення організаційних цілей. Основними етапами даного процесу є: ідентифікація проблеми, збір та аналіз інформації, розробка альтернативних варіантів, оцінка альтернатив, вибір найкращої альтернативи, реалізація рішення контроль та оцінка результатів.

Менеджери бізнес-організацій виокремлюють наступні технології, які прискорюють та удосконалюють прийняття рішень:

1. Штучний інтелект (AI), рекомендовано для автоматизації аналізу великих обсягів даних, прогнозування ризиків і результатів. Це демонструє приклад Walmart, де алгоритми ШІ дозволили компанії покращити управління запасами, прогнозувати попит та знизити витрати.

2. Машинне навчання (ML), найчастіше застосовують для адаптації алгоритмів на основі нових даних для підвищення точності рішень. Застосування прогнозової аналітики змінила логістику UPS, покращивши прогнозування доставки та маршрутизацію. Технології IOT у General Electric дозволили моніторити обладнання та оптимізувати ресурси.

3. Аналітика великих даних (Big Data Analytics) рекомендована для обробки та аналізу масивних наборів даних для підтримки стратегічних рішень. Amazon та Netflix демонструють, як аналітика великих даних може впливати на стратегічне планування та операційну ефективність. Netflix застосовує Big Data для персоналізації контенту.

4. Інтернет речей (IoT) оптимізує збір та аналіз даних від підключених пристроїв для моніторингу та оптимізації операцій. Siemens використовує IoT для моніторингу обладнання в реальному часі.

5. Блокчейн рекомендовано для забезпечення прозорості та безпеки даних, особливо у ланцюгах постачання та фінансових операціях. Maersk використовує блокчейн для управління ланцюгом постачання.

6. Хмарні обчислення (Cloud Computing), рекомендовано використовувати зберігання та обробка даних у хмарних системах для швидкого доступу та спільної роботи. Наприклад, Amazon Web Services (AWS) надає інфраструктуру для аналітики даних і масштабування бізнес-процесів.

7. Системи підтримки прийняття рішень (DSS) – інтерактивні програмні системи, що допомагають менеджерам аналізувати інформацію та вибирати оптимальні рішення. Vorecol забезпечує управління персоналом та автоматизацію HR-процесів.

Впровадження цих технологій дає змогу керівникам аналізувати великі масиви даних, прогнозувати ризики та знаходити оптимальні рішення. Інвестиції в новітні технології та навчання персоналу є необхідними для підтримки конкурентоспроможності та інноваційної культури.

Важливо створювати культуру безперервного вдосконалення та експериментів, використовуючи сучасні технологічні інструменти для оптимізації процесів прийняття рішень. Майбутнє управління залежить від здатності інтегрувати інновації та адаптуватися до динамічних змін бізнес-середовища.

Література:

1. The World Bank (2024), World Development Indicators, URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (date of application: February 15, 2025).

2. OECD (2024). Підвищення стійкості шляхом прискорення цифрової трансформації бізнесу в Україні, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/5d9e86a7-uk> (дата звернення: 15.02.2025).

ВІРТУАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Новаківський І.І., доктор економічних наук, професор,
Національний Університет «Львівська Політехніка» м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0841-3603>

Олійник Р.В., аспірант,
Національний Університет «Львівська Політехніка» м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5569-0595>

В умовах невизначеності та турбулентності малий та середній бізнес АПК, котрий має стати рушієм відновлення країни в пост-воєнний період, потребує гнучкої адаптивної моделі управління, а його керівництву необхідний доступний та ефективний інструментарій для підвищення ефективності та стійкості бізнес-процесів.

Інноваційний шлях розвитку сільськогосподарських підприємств можна віднести до найбільш актуальних проблем сучасного вітчизняного аграрного сектору. Без використання інноваційних цифрових технологій в умовах високої турбулентності, невизначеності та обмежених ресурсів, в яких зараз агропідприємства перебувають, виробництва конкурентоспроможної продукції є практично неможливим.

Питання використання інноваційних технологій у аграрному секторі досліджували як вітчизняні науковці Череп О.Г., Нагасць С.В., Веремесенко О.О., Семібраторова Є.С. [1], Дулар Т. [2], Самойленко Д. [3], так і світова наукова спільнота.

Багато фахівців схилиються до використання мережевого підходу, що передбачає інтеграцію всіх учасників агропромислового ланцюга (виробників, постачальників, переробників, логістичних компаній та споживачів) у єдину взаємодіючу систему. На їх думку такий підхід може сприяти підвищенню гнучкості та швидкості прийняття рішень завдяки доступу до актуальної інформації в реальному часі, зниженню витрат на операційні процеси завдяки оптимізації логістичних та управлінських функцій, зростанню інноваційного потенціалу через обмін досвідом і спільне впровадження цифрових технологій, забезпечення стійкості бізнесу завдяки можливості швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища тощо.

Ефективним рішенням для адаптації підприємств АПК до швидких змін ринку є Віртуальні організаційні структури (ВОС), що еволюціонували під час цифровізації та глобалізації в 1990-х – 2010-х роках та відкривають нові можливості для розвитку ВО в аграрному

секторі. Концепція ВОС виникла у 1990-х роках у відповідь на нові виклики бізнесу, такі як глобалізація та зростання конкуренції. Серед актуальної проблематики інформаційного забезпечення ВОС агропромислового ланцюга варто виділити:

- управління доступом до розподілених ресурсів і спрощення доступу до них;
- передбачення глобальних змін на ринку в умовах посилення конкуренції;
- підвищення рівня цифрової взаємодії між учасниками та оперативне ознайомлення з технологічними інноваціями;
- прогнозування кліматичних змін та екологічних загроз;
- підвищення фаховості у прийнятті рішень у умовах підвищення технологічності виробничих процесів тощо.

Принципи роботи ВОС – це спільне використання ресурсів і знань учасників. При цьому взаємодія відбувається через інноваційні цифрові інструменти. Відповідно результатом такої взаємодії є зменшення витрат, покращення прозорості й контролюваності процесів та ефективна координація між учасниками. Ключовими характеристиками ВОС є **ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ**, при якій усі учасники залишаються автономними, **ГРУЧКІСТЬ**, що забезпечує швидке реагування на зміни у бізнес-середовищі, **СПІЛЬНА МЕТА** при координації для досягнення загальних результатів та **ЦИФРОВА ПЛАТФОРМА** як основний інструмент для організації процесів і спільної роботи.

На ранніх етапах розвитку ВОС базувалися на ідеї партнерських мереж та аутсорсингу, що дозволяло компаніям об'єднувати ресурси для зниження витрат. У 2000-х роках розвиток інформаційних технологій, зокрема хмарних обчислень, зробив можливим створення платформ для цифрової координації між учасниками. У 2010-х роках технології Інтернету речей (IoT), блокчейну та штучного інтелекту сприяли автоматизації бізнес-процесів, що ще більше розширило можливості ВОС. У 2020-х роках, віртуальні організаційні структури активно впроваджуються в різні сектори, зокрема в агропромисловий комплекс. Цифровізація, яка значно прискорилася через пандемію COVID-19, показала важливість і ефективність ВОС. У сучасному контексті ці структури дозволяють підприємствам бути більш гнучкими, прозорими та конкурентоспроможними.

В сучасному контексті віртуальна організаційна структура — це гнучка форма організації, яка поєднує незалежні компанії та учасників для досягнення спільних цілей, використовуючи цифрові технології, замінюючи традиційну фізичну структуру на мережу взаємодії через цифрові платформи. Тому важливим аспектом впровадження ВОС є

технологічна основа, так як ефективність впровадження безпосередньо залежить від використання сучасних цифрових технологій.

Однією з ключових технологій є Інтернет речей, який дозволяє здійснювати моніторинг даних у реальному часі.

Хмарні обчислення забезпечують зберігання та обробку великих обсягів даних, а також доступ до них для всіх учасників ВОС. Завдяки цьому можна координувати дії учасників незалежно від їхнього географічного розташування.

Штучний інтелект і Big Data дозволяють автоматизувати прийняття рішень, для прикладу, оптимізувати маршрути для логістики або прогнозувати врожайність.

Технологія Блокчейн забезпечує прозорість і безпеку транзакцій. Це особливо важливо для забезпечення довіри між учасниками, а смарт-контракти дозволяють автоматизувати угоди.

Не варто недооцінювати і класичні цифрові інструменти для управління проектами, інструменти для співпраці та обміну документами, платформи для рекрутингу та управління персоналом, маркетингові інструменти та платформи тощо.

Водночас особливу увагу варто приділити кібербезпеці та захисту даних.

Приклади успішних ВОС у світі демонструють ефективність цієї моделі у зменшенні витрат, збільшенні прозорості та підвищенні якості продукції.

Варто навести декілька прикладів:

- платформи що, дозволяють фермерам в реальному часі моніторити стан полів, прогнозувати врожайність та оптимізувати використання ресурсів за допомогою Використання сенсорів для збору даних з полів (IoT) та аналізувати великі обсяги даних для точного прогнозування врожайності (Big Data);

- блокчейн-технології для забезпечення прозорості та простежуваності у ланцюгах постачання зернових;

- рішення для точного землеробства, спрямовані на оптимізацію використання води та добрив за допомогою моніторингу вологості ґрунту, температури, рівня рН у реальному часі (IoT-сенсори) та аналіз даних для надання рекомендацій щодо поливу, удобрення та інших аграрних практик (Штучний інтелект);

- використання дронів, що за допомогою Big Data та штучного інтелекту здійснюють моніторинг стану культур, оцінюють ризики та надають фермерам детальну аналітику;

- об'єднання малих і середніх фермерів для спільного використання ресурсів і технологій для «розумного» зрошення з використанням спільних IoT-систем для моніторингу ґрунту та оптимізації поливу [4].

Базова модель життєвого циклу ВОС зображена на рисунку.

Аналіз поточного стану	• Оцінити наявні ресурси, рівень цифровізації та організаційну готовність до впровадження ВОС; • рівень інтеграції цифрових інструментів у бізнес-процеси; • індивідуальні компетенції працівників; • організаційна культура та готовність до змін.
Визначення стратегічних цілей	• Сформулювати довгострокові цілі, які визначатимуть пріоритети при впровадженні ВОС; • розширення ринків та підвищення конкурентоспроможності; • підвищення ефективності через автоматизацію та цифровізацію; • забезпечення гнучкості бізнесу для адаптації до змін у середовищі.
Оцінка рівня цифрової трансформації	• Визначити ступінь цифровізації та готовність до впровадження сучасних технологій; • ступінь автоматизації ключових операцій; • інтеграція цифрових платформ (CRM, ERP, хмарних сервісів); • наявність інфраструктури для підтримки віртуальної роботи.
Оцінка компетенцій учасника	• Визначити здатність учасника ефективно співпрацювати з партнерами, клієнтами та іншими учасниками екосистеми; • аналіз екосистеми організації; • визначення стійких компетенцій згідно матриці компетенцій; • аналіз компетенцій учасників екосистеми
Розробка стратегії формування ВОС	• Сформулювати план створення ВОС із урахуванням результатів аналізу; • вибір цифрових інструментів, які відповідають потребам бізнесу; • розробка моделі ВОС; • визначення KPI для оцінки ефективності ВОС
Пілотний запуск ВОС	• Перевірити працездатність створеної структури у реальних умовах; • формування пілотної команди; • тестування технологій, які задіюють у ВОС; • налагодження зворотного зв'язку від учасників пілотного проекту
Оцінка результатів та масштабування	• Визначити ефективність роботи ВОС та підготувати до масштабного впровадження; • порівняння фактичних результатів із встановленими KPI; • удосконалення процесів на основі зібраного зворотного зв'язку; • розробка плану масштабування ВОС нарівні всієї організації

Рис. Етапи створення ВОС

Створенню ВОС має передувати двоетапна оцінка готовності учасників до їх участі в ВОС: аналіз індивідуальних компетенцій та оцінка рівня цифрової трансформації [5].

Індивідуальні підприємницькі компетенції за своїм змістом схожі до конкурентних переваг. Одне із визначень надав В. Brid: «Підприємницькі компетенції – це особистісні характеристики, знання та навички, які дозволяють підприємцю ідентифікувати можливості, організувати ресурси та створювати бізнес із конкурентними перевагами». [6].

Найбільш поширені моделі ВОС наведені в таблиці.

Таблиця

Моделі віртуальних організацій

Модель	Ступінь адаптивності	Обґрунтування	Приклади
Кооперативна модель	Високий	Взаємодія між автономними учасниками дозволяє швидко змінювати склад партнерів і перерозподіляти ресурси.	Альянси для реалізації інноваційних проектів у сфері ІТ.
Мереж на модель	Високий	Залежність від лідера мережі, але гнучкість учасників у вибори ролей і завдань забезпечує адаптацію до змін.	Amazon як платформа для незалежних продавців.
Проектна модель	Середній	Тимчасовий характер структури забезпечує ефективну адаптацію до проектних змін, але обмеження часу знижує гнучкість.	Команди розробників для створення нового продукту.
Платформна модель	Високий	Використання цифрових платформ дозволяє швидко масштабувати операції або залучати нових партнерів.	Uber, що інтегрує водіїв і пасажирів.
Кластерна модель	Низький	Локальна або галузева фіксація обмежує адаптацію до змін за межами кластеру.	Агропромислові кластери, орієнтовані на певний регіон.
Гібридна модель	Дуже високий	Поєднання переваг кількох моделей дозволяє одночасно забезпечувати гнучкість, інноваційність і оперативність.	Інноваційні хаби, які комбінують платформні й кластерні підходи.

Сутність компетенцій підприємців-учасників ВОС охоплюють здатність адаптуватися до розподіленої роботи, інтегруватися у цифрові

бізнес-процеси та ефективно взаємодіяти з партнерами та командами в умовах відсутності фізичної присутності. Відповідно до ресурсо-орієнтованого підходу або Resource-Based View (RBV) до підприємницьких компетенцій виділяють наступні групи: фінанси, навички, технології, знання. За результатами такої оцінки, можна обирати модель, що відповідає цілям та ресурсам її учасників.

Впровадження ВОС може стати ключовим рішенням для оптимізації бізнес-процесів в агропромисловому комплексі, так як ВОС інтегрують технології в єдину цифрову платформу, яка дозволяє учасникам взаємодіяти, координувати свої дії та максимально підвищувати ефективність. Усе це робить ВОС незамінним інструментом для сучасного агропромислового комплексу.

Важливо, щоб стейкхолдери бачили перспективи впровадження ВОС, зокрема економічні вигоди, розширення експортного потенціалу та вплив на розвиток агросектору. Адже насамперед залучення інвесторів вимагає прозорості та довіри. Використання блокчейну для звітності, публікація фінансових результатів пілотних проєктів, а також демонстрація високого ROI допоможуть залучити зацікавлені сторони. Публічно-приватне партнерство також є важливим інструментом для зменшення ризиків інвесторів.

Проте необхідно врахувати актуальні виклики щодо низького рівня цифровізації та доступу до технологій у сільських регіонах, високі початкові інвестиції, необхідність навчання учасників, а також забезпечення прозорості та кібербезпеки.

Тому державна підтримка у вигляді субсидій та грантів, міжнародні програми фінансування, а також приватні інвестиції мають створювати фінансову базу для розвитку ВОС. Особливо важливо залучати міжнародні організації, такі як Світовий банк та ЄБРР, які мають досвід підтримки цифровізації в агросекторі.

Спільна позиція учасників та держави та правильна комунікація описаних переваг є важливим кроком для забезпечення стабільного фінансування і успішного впровадження інноваційних технологій в агропромисловому комплексі та забезпечення конкурентоспроможності продуктів та послуг її учасників як на локальному так і на глобальному ринках.

Безперечно, швидка цифрова трансформація не забезпечить вирішення усіх проблем, проте її впровадження є надважливим завданням для збереження конкурентоспроможності продуктів та послуг.

Література:

1. Череп О.Г., Нагасць С.В., Веремєєнко О.О., Семібратова Є.С. Впровадження сучасних цифрових технологій в аграрному секторі. *Облік та оподаткування*. 2024. № 2. С. 25-35.
2. Дудар Т. Розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 1. С. 45-55.
3. Самойленко Д. Особливості застосування цифрових технологій в агробізнесі. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4344> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Сучасні технології в сільському господарстві. URL: <https://eos.com/uk/blog/suchasni-tekhnologii-v-silskomu-hospodarstvi/> (дата звернення: 11.02.2025).
5. Gartner. Digital Transformation and Future of Business. *Gartner*. 2021. URL: <https://www.gartner.com> (date of application: February 15, 2025).
6. Bird B. Towards a theory of entrepreneurial competency. *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, 1995, vol. 2, no. 1, pp. 51-72.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Червінська А.П., доктор економічних наук, професор,
Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна академія Управління персоналом», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1571-7974>

На сучасному етапі суспільного розвитку відбуваються стрімкі трансформаційні перетворення. Інтернет, комп'ютери, мобільні телефони, інші цифрові технології лише за кілька десятиліть заповнили всі сфери людської життєдіяльності, майже повністю змінили наше життя, включаючи особливості спілкування, проведення банківських операцій, здійснення покупок, отримання інформації тощо. Так, Україна стала першою у світі країною, де цифрові паспорти були прирівняні до паперових і пластикових. При цьому також спостерігаються швидкі темпи цифрового оновлення підприємств і організацій. Суб'єкти господарювання часто виступають замовниками, розробниками, виробниками, експертами, споживачами, а також дистриб'юторами цифрових технологій. Адже впровадження цифровізації дозволяє вийти на новий більш високий рівень надання послуг, обслуговування, знизити витрати, що суттєво впливає на ефективність їхньої роботи. Передові технології допомагають

підприємствам результативно функціонувати в жорстких конкурентних умовах. Разом з цим діджиталізація кардинально впливає практично на всі соціально-економічні аспекти сучасного життя, змінює як економічні так і технологічні, наукові, освітні, соціально-культурні й інші процеси. Хоча при цьому спричиняє нові виклики і ризики, формуючи нові вимоги і правила поведінки сучасних організацій. Компанії, які оперативнo запроваджують новітні цифрові технології або інструменти, стають більш успішними, конкурентоспроможними, гнучкішими та адаптивними до будь-яких кризових умов.

Безпосередньо пандемія і військові дії в Україні змусили вітчизняні компанії прискорено адаптуватися і цифровізуватися. Як зазначають фахівці, якби не локдаун, певним галузям знадобилося б до 4-6 років, щоб досягти результатів цифровізації травня 2020 року (відмічено ріст в системі цифровізації на 77 %, порівнянно з відповідним періодом 2019-го року) [1]. При пандемії цифрова інфраструктура була надзвичайно затребуваною, цифровізація швидко поширилась, стимулювала впровадження новітніх технологій в практику, допомагала в межах всього всесвітнього простору впоратися з викликами.

У перспективі за оцінками учасників Всесвітнього економічного форуму до 70 % створеної вартості буде спиратися на сучасні цифрові продукти і базуватися на цифрових бізнес-системах [5]. Зокрема, протягом 2018-2022 рр. обсяг світового ВВП, який приходить на цифровізовані підприємства, збільшився у 3,3 рази, тоді як ВВП, що припадає на нецифровізовані суб'єкти – зменшився в 0,77 рази [2].

За свідченнями ООН, в сучасному світі цифрові технології розвиваються значно швидше, ніж будь-які інновації в історичній практиці, лише за кілька останніх десятиліть вони охопили переважну частину населення різних країн.

Найбільш стрімко зростаючим сегментом ритейлу стали онлайн-продажі у сфері торгівлі. Так, в Україні обсяг ринку E-commerce збільшився на 40 %, або до 107 млрд грн. [3], і саме в період пандемії він отримав суттєвий імпульс. Отже, трансформації на основі цифровізації є абсолютно реальними і своєчасними. Вони забезпечують автоматизацію процесів і оцифровку даних, використання хмарних технологій, розширеної аналітики, штучного інтелекту тощо. Навіть у найбільш консервативній видобувній галузі цифрові технології роблять процеси значно ефективнішими, а умови праці персоналу – безпечнішими. За даними звіту Ericsson, щодо мобільних технологій для видобувної галузі, протягом найближчих 10 років можна забезпечити зниження смертності на 10%, а травмованості на 20% [1].

Останнє можна досягти завдяки оперативному моніторингу справності обладнання, його автоматизації, визначення місцезнаходження техніки та працюючих. Такі цифрові інновації позитивно позначаються на результативності бізнесу. Зокрема, за рахунок автоматизації перевезень вантажів обсяг виробництва гірничо-металургійної організації Rio Tinto зріс на 34%, а витрати на обслуговування та паливо-мастильні матеріали, навпаки, зменшились [4].

В нашій країні задля вимірювання процесів цифровізації використовується індекс цифрової трансформації регіонів України, він дає можливість оцінити ефективність роботи бізнес-структур з цифрової трансформації і визначити перспективні напрями її здійснення. Так, за результатами дослідження індекс цифрової трансформації у 2022 р. у межах України становив 0.650 бали, із можливого 1, 0 [2], а це загалом є непоганим показником.

На сьогодні також є дієвим принцип цифрового пріоритету, а процеси цифровізації набувають все більшого поширення і охоплюють практично всі процеси економіки, життєдіяльності і громадського життя, отже, потребують відповідної трансформації всіх державних структур та бізнес-структур, всього населення.

Цифровізація сприяє створенню нових робочих місць, поглибленню знань працівників, їхньому розвитку; активізації попиту на нові професії, види робіт; можливості по-новому вибудовувати товарно-грошові відносини з партнерами, клієнтами; вести прибуткову зовнішню діяльність підприємств. Вона створює умови для впровадження на підприємствах програмно-інформаційної платформи, сформованої на основі єдиної системи представлення даних (щодо управління процесами життєвого циклу продукції).

За рахунок цифровізації поліпшується якість продуктів і послуг, внаслідок їхнього швидкого оновлення, при цьому малі компанії, проєктні команди, поряд з великими, отримують рівні можливості створювати інноваційні продукти або послуги й виводити їх на ринок. Цифрові технології позитивно впливають на впровадження новачків, за рахунок забезпечення підприємств ефективним цифровим інструментарієм для інновацій та зростання їх конкурентоспроможності. Активне запровадження цифровізації дає змогу компаніям суттєво знизити транзакційні витрати, автоматизувати бізнес-процеси, пов'язані з виробництвом, на основі застосування роботизації, онлайн-технологій, підвищити ефективність системи моніторингу, обліку, планування тощо.

Поряд з означеними вигодами і перспективами застосування в процесі діджиталізації виникає багато викликів та ризиків, що зокрема, пов'язано з наступними моментами:

– цифровізація впливає на структуру ринку праці, зумовлює безробіття, потребує від підприємств додаткових витрат на підготовку і навчання персоналу;

– на початку свого розвитку діджиталізація являється витратним процесом для компаній, що зумовлює підвищення цін на нові проекти і технології;

– розвиток цифровізації на основі впровадження Інтернету речей потребує масової стандартизації, що зумовлює уніфікацію виробничих підприємств і, у підсумку, сприяє монополізації ринку великими компаніями;

– цифровізація змушує підприємства постійно формувати нові механізми управління виробництвом, що веде до відповідних змін, зменшення робочих місць, перегляду традиційних методів і інструментів управління;

– при застосуванні цифрових технологій виникають проблеми кібербезпеки, недостатньої обізнаності інтернет-користувачів або контролю доступу до даних, а також невідповідності існуючим законодавчим чи регуляторним обмеженням тощо;

– з'являються нові проблеми безпеки, конфіденційності даних;

– працівники компаній можуть чинити опір цифровим новаціям, відчуючи певну загрозу, недовіру, внаслідок недостатньої поінформованості щодо змін, побоювання своєї некомпетентності тощо;

– цифровізація зумовлює трансформацію традиційних способів виробництва, організаційні зміни, зміни іміджу та корпоративної культури підприємства.

Також доцільно зазначити, що процеси цифровізації супроводжуються використанням різних програмних продуктів і збереження дуже великих масивів даних, що, зокрема, може викликати інтерес зловмисників, які з допомогою цифрового впливу можуть отримати доступ до відповідних персональних даних, використовувати їх задля здійснення незаконних операцій з грошовими засобами, а також можуть втручатись й повністю блокувати роботу підприємств, завдаючи їм значних втрат. В даному випадку, 70 % компаній, які систематично використовують дистанційну роботу, відзначили, що вони повинні збільшити свої бюджети задля захисту даних від злому, і 76% серед них додали, що це вимагає збільшення часу для виявлення і обмеження потенційних кіберінцидентів [3].

У перспективному періоді цифровізація буде поглиблюватися. Згідно прогнозів PwC до 2030 р. вклад технологій 5G у світовий ВВП

може становити \$1,3 трлн. У найближчі часи передбачається виникнення нових додатків для системи охорони здоров'я, споживчих, медійних послуг, промисловості, а також фінансових послуг. Поряд з цим розгортання мереж 5G у Європейських країнах до 2030 року може забезпечити розмір доходу близько 210 млрд євро [4].

З метою упередження і зменшення можливих ризиків підприємства при впровадженні нових цифрових інновацій доцільно використовувати такі підходи:

1. Оцінювання внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Передбачає, що процесу цифрової трансформації має передувати детальний аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства; оцінювання його цифрової зрілості і готовності до змін; виявлення очікувань підприємства, працівників і клієнтів від цифрової інновації. Добре проведена робота на даному етапі допоможе визначити розмір бюджету та терміни інноваційного проєкту, детермінанти його успіху й потенційні ризики, розробити певні варіанти їхнього запобігання або зменшення, найбільш правильно прийняти рішення щодо нового проєкту.

2. Урахування спільного ставлення всіх учасників цифрового інноваційного проєкту, щодо його необхідності, а також перспективності. Інновації буває складно запропонувати своїм клієнтам, і зі сторони співробітників є ймовірність отримання певного опору. При цьому сторони, що можуть бути дотичними до пропонованого проєкту, доцільно зацікавити, проінформувати, переконати, або ж залучити до участі у його реалізації. На протязі усього процесу провадження цифрових інновацій доцільно підтримувати хороші комунікації, щоб усі учасники процесу отримували відповідну інформацію щодо розуміння своєї участі в впровадженні проєкту цифрових інновацій, очікуваних результатів, можливих ризиків, а також наслідків впливу змін на різні аспекти діяльності організації.

3. Забезпечення узгодженості цифрового інноваційного проєкту із певними корпоративними цінностями і місією фірми, її перспективними цілями тощо. Кожне підприємство має власні специфічні цілі і завдання, особливості формування корпоративної культури, що загалом впливає на інструментарій реалізації інновацій.

4. Досить важливе значення має формування планів або сценаріїв розвитку подій в процесі реалізації проєкту, адже мінливе середовище може приховувати не лише багато потенційних можливостей, а й загроз, чи перешкод, що забезпечує можливість швидкого прийняття управлінських рішень.

Перспективи політики кібербезпеки у світовому просторі будуть пов'язані із застосуванням нових ефективних практик протидії кібератакам, покращенням захисту делікатних даних, розробкою, прийняттям і впровадженням стратегій кібербезпеки учасниками всіх рівнів. При розробці ефективних стратегій кібербезпеки бізнесу варто враховувати прямі і непрямі витрати, що пов'язані з ймовірною втратою даних. При цьому підвищення загальної освіченості користувачів інтернет-мережі та запровадження принципів глобальної цифрової культури сприятимуть покращенню ситуації.

Має бути усвідомлення того, що цифровізація являється важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності і нових перспектив розвитку бізнесу, а не лише чинником загроз, як це часто сприймається оточенням, через недостатність цифрової грамотності, проінформованості тощо. Також варто враховувати, що цифровізація сприяє створенню принципово інших нових технологій, формує єдиний інформаційний простір, примушує учасників інноваційного процесу об'єднуватися в стратегічні альянси або мережі, стимулює підприємства до проведення наукових досліджень й розробок. Це створює сприятливі передумови переходу до використання цифрових технологій практично в всіх сферах економічної діяльності. Одночасно відбувається також трансформація виробничих бізнес-процесів в середині самих організацій, які виступають об'єктом цифрової економіки, під її впливом розробляють стратегічні траєкторії ефективного розвитку інноваційної діяльності на основі реалізації цифрових технологій у виробничу практику.

Література:

1. Стадник В., Йохна В., Наскальний С. Функціонал діджиталізації у формуванні підприємницького середовища: перспективи та проблеми розвитку в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 4. Т. 1. С. 68-75.
2. Махмудов Х., Чухліб В. Вплив цифрових технологій на ефективність управління персоналом. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4(32). С. 17-26.
3. Семилітко Д. Діджиталізація в дії: як цифрова трансформація бізнесу впливає на успіх компанії. *Аудитор України*. 2019. № 5. С. 76-79.
4. Котельникова Ю. Підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах цифровізації. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 4. С. 101-108.
5. Круп'яник А. Цифрова економіка України: основні фактори розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. С. 56-62.

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Гіржева О.М., доктор економічних наук, професор
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4548-3512>

Яременко К., здобувачка вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Зростаюча конкуренція на ринку вимагає впровадження нових підходів до організації роботи персоналу. У сучасних економічних умовах основним фактором розвитку компанії виступають інновації. Використання інноваційних методів у формуванні корпоративної культури сприятиме забезпеченню сталого розвитку та зміцненню інноваційного потенціалу підприємства [5]. Згідно з дослідженням Асоціації менеджерів, управління інноваціями та змінами в компаніях здебільшого здійснює вище керівництво – у 83 % випадків це генеральний директор або його заступники. Лише 23 % респондентів зазначили наявність окремого департаменту, відповідального за ці процеси. Часто ці завдання покладаються на топ-менеджерів, які не завжди мають у своєму розпорядженні чіткі методики, процедури та організаційні структури для реалізації стратегічних задумів. Водночас нестача фінансування не розглядається як ключова перешкода у формуванні корпоративної культури. Найчастіше ініціатором змін виступає вище керівництво або директор з персоналу [2].

Корпоративна культура інноваційного підприємства повинна включати такі ключові елементи [4]:

1. Місія – визначення основної мети організації з акцентом на суспільну користь.
2. Цілі компанії, які є зрозумілими та прийнятними для всіх співробітників.
3. Основні цінності, що формують принципи роботи як окремих працівників, так і підприємства в цілому.
4. Комунікаційний стиль, який поширюється на всю команду та визначає взаємодію співробітників.
5. Модель поведінки персоналу, яка відображає основні робочі принципи компанії та особистісні характеристики співробітників.
6. Корпоративні інформаційні ресурси, включаючи внутрішню та зовнішню пресу, що орієнтована на партнерів, клієнтів, дилерів тощо.

7. Історія компанії, збережена у пам'ятних виданнях, брошурах та інших матеріалах.

8. Фірмовий слоган або девіз, що відображає ідентичність компанії.

9. Традиції підприємства, як усталені, так і нововведені, що сприяють зміцненню корпоративної культури.

Корпоративна культура сприяє підвищенню стійкості компанії, роблячи її більш гнучкою. Вона формує підхід до роботи, який допомагає співробітникам швидко та ефективно реагувати на непередбачувані ситуації. Особливу роль у цьому процесі відіграє вище керівництво, яке має значний вплив на інноваційну діяльність організації, зокрема через підтримку проєктів та надання необхідних ресурсів.

Корпоративна культура проявляється через систему цінностей, норм та очікувань, спільних для всіх працівників. Вона також визначає стиль ведення бізнесу компанії. Саме тому застосування інноваційних підходів у її формуванні може стати ключовим фактором успішного розвитку підприємства. Для досягнення сталого та інноваційного розвитку важливо дотримуватися певних принципів побудови корпоративної культури.

Аналіз рівня задоволеності працівників компанії дозволяє отримати цінну інформацію про їхні потреби та очікування. Вони зазвичай поділяються на два рівні: перший стосується умов праці, таких як посадові обов'язки, рівень заробітної плати, робочий графік тощо; другий включає потреби, пов'язані з отриманням підтримки та послуг від колег, співробітників інших підрозділів і керівництва, що безпосередньо впливає на ефективність роботи. Корпоративна культура відіграє важливу роль у посиленні значущості інновацій, оскільки сприяє інтеграції нових розробок у діяльність компанії [1].

Основний принцип можна сформулювати так: чим більша компанія, тим ширший спектр комунікаційних інструментів та інформаційних каналів необхідний для ефективної взаємодії. Використання різних форматів одного повідомлення через різні канали підсилює його вплив і сприяє кращому сприйняттю.

Важливою складовою адаптивної корпоративної культури є готовність до кризових ситуацій. Компанія повинна аналізувати навіть незначні проблеми, оскільки це дає змогу прогнозувати масштабні збої та розробляти стратегії їхнього подолання. Деякі організації навмисно створюють моделі потенційних криз, щоб відпрацювати ефективні рішення, впроваджувати інноваційні підходи та підвищувати свою стійкість у нестабільних умовах [3].

Інновації є ключовим фактором розвитку корпоративної культури. Хоча творчі ідеї мають значну цінність, основним викликом залишається їхня реалізація та перетворення на прибуткові рішення. Для ефективного впровадження інновацій необхідна активна участь усіх співробітників компанії, адже суттєві зміни неможливі без ініціаторів нововведень.

Корпоративна культура може стати визначальним елементом у формуванні конкурентних переваг, виступаючи не лише інструментом інноваційного розвитку підприємства, а й засобом зміцнення його позицій на ринку.

Література:

1. Шилова Н.М. Інноваційні підходи до управління корпоративною культурою підприємства. Київ: Наукова думка. 2019.
2. Асоціація менеджерів України. Дослідження управління інноваціями та змінами в компаніях. 2021. Вип. 34. С. 110-115.
3. Гончарук І.В. Основи корпоративної культури: теорія і практика управління. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. 2020.
4. Єрмоленко О.А. Адаптивна корпоративна культура як основа стійкості компаній в умовах кризи. Київ: Педагогічна преса. 2022.
5. Ковальчук Т.Ю. Корпоративна культура як інструмент підвищення ефективності організаційних змін. Видавництво: Остремель. 2019.

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Атамась Г.П., кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2830-1580>

Згадова Н.С., кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4585-9620>

В сучасних кризових умовах в підприємницької діяльності регіонів, та країни в цілому повинні активізуватися інвестиційні процеси, які б були спрямовані на забезпечення потенціалу позитивних економічних та соціальних змін господарюючих суб'єктів в умовах

загострення соціально-економічних суперечностей, виникнення руйнівних загроз здатності до економічного розвитку та підтримки економічного суверенітету держави. Свою реалізацію це знаходить у посиленні спрямованості інвестиційних процесів на забезпечення сталого економічного зростання, досягнення реальних структурних зрушень у національному господарстві, технічному переозброєнні, підвищенні якісних показників господарської діяльності суб'єктів економічних відносин.

З'ясуванню місця і ролі інвестиційної діяльності в економічному зростанні, дослідженню функції інвестицій присвячені роботи представників різних економічних шкіл в різні історичні періоди. Сучасна проблематика інвестиційних процесів за умов трансформації аналізується в дослідженнях провідних вчених України – Ю. Бажала, В. Базилевича, Є. Бершеди, З. Герасимчука, О. Власюка, В. Гесця, І. Лукінова, А. Пересади та ін.

Попри існування значної кількості напрацювань у теорії інвестицій, до цього часу не надається належної уваги аналізу інвестиційної діяльності господарюючих суб'єктів на регіональному рівні.

Інвестиції визначаються як ресурси, вкладені в підприємницьку діяльність з метою отримання прибутку або досягнення інших позитивних результатів. За визначенням М.П. Войнаренка [1], інвестиції мають взаємопов'язані сутнісні характеристики, що обумовлює необхідність їхнього всебічного та комплексного аналізу.

Інвестиційна діяльність є ключовою економічною категорією, що відображає реалізацію найефективніших форм вкладення капіталу. Її мета – збільшення економічного потенціалу підприємства та реалізація його економічних інтересів. До особливостей інвестиційної діяльності належать її спрямованість на зростання і вдосконалення діяльності підприємства, а також вплив обсягу інвестицій на темпи економічного розвитку. Управління інвестиційною діяльністю включає вибір, обґрунтування та залучення ресурсів для реалізації інвестиційної політики, яка сприяє підвищенню конкурентоспроможності, зростанню добробуту працівників та виконанню соціальних завдань.

Інвестиційна діяльність, як процес довгострокового вкладення капіталу, залежить від наявності у підприємства конкурентних переваг, які формують його інвестиційну привабливість, а також від зацікавленості потенційних інвесторів, готових інвестувати свої ресурси. Інвестиційна діяльність передбачає взаємодію трьох ключових елементів: ресурсів, вкладень та отримання доходу. Таким чином,

інвестиції є процесом трансформації ресурсів у дохід через капіталовкладення в сфері, що генерують реальний прибуток.

Процес інвестиційної діяльності охоплює два основні етапи: безпосереднє вкладення коштів і отримання результатів. У цьому процесі взаємодіють три ключові компоненти: інвестори, об'єкти інвестицій і суб'єкти інвестиційного інвестування, оцінку та реалізацію інвестиційних проєктів, а також створення сприятливих умов для ефективного здійснення інвестиційного процесу

Успішне впровадження тактичних рішень у сфері інвестиційної діяльності вимагає дотримання низки важливих умов. З огляду на зміни в обсягах і структурі потенційних інвестиційних ресурсів, необхідно ретельно обґрунтувати схеми фінансування інвестиційних проєктів. До основних підходів належать: повне самофінансування, акціонування, венчурне фінансування, кредитування та змішане фінансування [2].

Інвестиційна діяльність завжди супроводжується ризиками, тому забезпечення інвестиційної безпеки є пріоритетним завданням. Це включає аналіз її сутності, основних складових, визначення чинників ризику і загроз, а також розробку методології оцінки стану безпеки. Необхідно також визначити індикатори інвестиційної безпеки та дослідити тенденції у цій сфері [3].

Забезпечення інвестиційної безпеки є важливим елементом управління інвестиційними процесами, що гарантує стійкість підприємства, сприяє реалізації стратегічних цілей і підвищує його конкурентоспроможність на ринку.

Використання інвестиційного потенціалу будь якого регіону, і у тому числі Одеського, у першу чергу, залежать від рівня забезпечення його інвестиційної безпеки.

Суттєвий вплив на інвестиційну безпеку здійснюють економічні фактори: галузева і територіальна структури господарського комплексу, темпи зростання ВВП та ВРП, ступінь зносу основних виробничих засобів, темпи інфляції та інші. Проаналізуємо стан інвестиційної безпеки Одеської області за декількома індикаторами (табл.1).

Узагальнюючим, або комплексним індикатором інвестиційної безпеки є частка нагромадження валових інвестицій у ВРП. В Одеському регіоні (табл. 1) в динаміці за період з 2019 р. до 2021 р. його максимальне значення було в 2019 р. – 10,7 %. Це вказує на відсутність інвестиційно – економічної безпеки в регіоні. Для України на сучасному етапі мінімальна частка нагромадження у ВВП повинна бути на рівні не менше 25 %. Частку нагромадження у ВРП, на думку вчених, необхідно підвищувати до 28-30 % ВРП.

Таблиця 1

Оцінка інвестиційної безпеки Одеської області

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	Індикатор (порогове значення)
Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВРП, %	10,7	9,7	8,9	Не менше 25
Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів, %	13,7	12,9	13,5	Не менше 6
Ступінь зносу основних засобів, %	56,9	58,5	57,6	Не більше 35
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВРП, %	-	-	-	5-10

Джерело: складено авторами на підставі [4]

Макроекономічним індикатором інвестиційної безпеки є співвідношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання ВВП (ВРП). У сучасній економіці цей індикатор характеризує перевищення темпів приросту інвестицій над темпами приросту ВВП і повинен мати позитивне значення при позитивній економічній динаміці (табл. 2.). Індикатор має порогове значення, яке повинно бути більше за одиницю.

Як показують аналітичні розрахунки (табл.2) тільки у 2019р. та 2021р. темп зростання валових інвестицій був близьким до нормативу індикатора.

Таблиця 2

Співвідношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання ВРП Одеської області

Показники	2015р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Індекс зростання ВРП (% до попереднього року)	95,8	101,8	103,5	96,6	106,2
Індекс зростання валових інвестицій (% до попереднього року)	79,6	95,9	98,3	72,7	102,3
Індекс співвідношення темпів зростання інвестицій до темпів зростання ВРП	0,83	0,94	0,95	0,75	0,96

Джерело: складено авторами на підставі [4]

За іншими роками у динамічному ряді він був меншим за темп зростання ВРП, що свідчить про недостатній рівень інвестування регіональної економіки. На думку вчених, для досягнення 5 % приросту ВРП необхідно планувати приріст інвестицій 10-15 % у середньому за рік, а для забезпечення 6-7 % приросту ВВП потреба складе не менше ніж 15-20 % приросту інвестицій, якщо інвестувати переважно у розвиток наукоємних і обробних галузей промисловості. При чому інерційність дії інвестиційної діяльності на динаміку економіки з урахуванням впливу різних факторів у реальній дійсності може забезпечити перевищення темпів приросту ВРП над приростом інвестицій, і навпаки, при значному уповільненні темпів приросту інвестицій може спостерігатися позитивне значення приросту ВРП у обмежені періоди.

Виходячи з нашого дослідження ми бачимо, що в Одеському регіоні поки зберігається в економіці ситуація щодо загроз інвестиційній безпеці, а саме вона є ключовим елементом економічної стратегії, що спрямована на сталий розвиток, економічну стабільність і нейтралізацію ризиків, пов'язаних з інвестиційною діяльністю.

Література:

1. Войнаренко М.П., Єпіфанова І.Ю. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств: монографія. Єпіфанова. Вінниця: ВНТУ, 2011. 188 с.
2. Анісімова О.М. Інвестиційна безпека підприємства в контексті економічної безпеки: сутність, зміст, оцінка і система управління. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2012. Вип. 1. Т. 2. С. 293-297.
3. Побережна Н.М. Інвестиційна складова економічної безпеки. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2013. № 67. С. 179-185.
4. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області. 2022. URL: www.od.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 15.02.2025).

ПРОРИВНІ ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Балькін Ю.Г., аспірант*,

Державний торгово-економічний університет, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9613-7796>

Проривні інновації: концепція та механізми дії

Проривні інновації є технологіями чи підходами, які докорінно змінюють існуючі ринки або створюють нові. Ключовим принципом їх дії є здатність спрощувати складні процеси, роблячи їх доступними для ширшого кола користувачів. Вперше цей концепт був описаний К. Крістенсеном у його праці «The Innovator's Dilemma». Такі інновації:

- Руйнують існуючі моделі: замінюють традиційні підходи до бізнесу чи послуг більш ефективними.
- Створюють нові ринки: охоплюють споживачів, яким раніше були недоступні певні продукти чи послуги.
- Стимулюють інклюзію: забезпечують участь у нових ринках для раніше виключених груп.

Дистанційне навчання як проривна інновація в освіті

У галузі освіти проривні інновації відкривають доступ до знань незалежно від географії чи фінансових бар'єрів, автоматизують адміністративні та навчальні процеси і створюють умови для індивідуалізованого підходу.

Дистанційне навчання є ключовим прикладом проривної інновації в освітній галузі. Воно відрізняється від звичайного офф-лайн навчання своєю гнучкістю та доступністю, та включає використання спеціалізованих навчальних платформ, цифрового контенту, методик навчання та інтеграції з цифровими інструментами оцінювання. Дистанційне навчання дозволяє реалізовувати на практиці один із головних трендів розвитку освіти – впровадження «індивідуальної освітньої траєкторії» та в перспективі повністю відмовитись від класичної «класно-урочної» системи або значно трансформувати її.

Основні компоненти дистанційного навчання:

- Навчальні платформи: такі як Moodle, Blackboard, Stride K-12.
- Цифровий контент: електронні підручники, інтерактивні відеолекції, мультимедійні матеріали.
- Методики навчання: адаптовані до формату віддаленої роботи, з акцентом на самостійність і гнучкість.

* Науковий керівник – Ведмідь Н.І., д.е.н., професор

Приклади успішного впровадження в світі:

Stride K-12 (США). Ця освітня платформа трансформувала шкільну освіту, забезпечивши доступ до якісного навчання для мільйонів учнів. Stride K-12 дозволяє індивідуалізувати процес навчання і залучати учнів із віддалених регіонів.

Arizona State University (США). Університет активно використовує дистанційні платформи для залучення студентів із понад 100 країн, що значно збільшило охоплення освітніх програм, кількість студентів університету, що вчать дистанційно, – більше 150 тис.

Дистанційне навчання змінює освітню галузь через:

- Економію ресурсів - скорочення витрат на інфраструктуру та матеріали, зменшення навантаження на вчителів.

- Розширення доступу до освіти - особливо для людей із віддалених регіонів або тих, хто поєднує навчання з роботою.

- Інноваційні бізнес-моделі - наприклад, створення спеціалізованих курсів для компаній чи професійних програм перепідготовки.

- Український досвід – трансформація шкільної освіти із застосуванням дистанційного навчання.

Україна є одним із лідерів в Європі у впровадженні дистанційної шкільної освіти. Найвідомішим прикладом є школа «Оптіма», яка стала першою ліцензованою дистанційною школою в країні. Вона пропонує:

- Інтерактивні уроки: включаючи відеоматеріали, інтерактивні завдання та регулярний зворотний зв'язок із викладачами.

- Доступність для дітей із зон бойових дій: під час війни школа забезпечила освітній процес для тисяч учнів, які вимушено залишили свої домівки.

- Адаптацію під індивідуальні потреби: можливість формувати власний графік навчання.

- Нараз в дистанційній школі Оптіма навчається біля 20 тис. дітей, загалом українські ліцензовані дистанційні школи навчають не менше 50 тис. дітей.

Цей досвід може бути корисним для країн Європи, де сектор дистанційної шкільної освіти ще недостатньо розвинений. Українські моделі можуть бути адаптовані для підвищення гнучкості та доступності шкільної освіти, особливо для дітей вразливих категорій.

Висновки. Проривні інновації, такі як дистанційне навчання, докорінно змінюють галузь освіти. Вони сприяють оптимізації витрат, розширюють доступ до знань і створюють нові бізнес-моделі. Український досвід демонструє, що інноваційні підходи можуть забезпечити сталість освітнього процесу навіть у кризових умовах.

Література:

1. Christensen C.M. «The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail». Harvard Business Review Press, 1997.
2. OECD. «Trends Shaping Education 2022». *OECD Publishing*, 2022.
3. Veletsianos G. «Learning Online: The Student Experience». *Routledge*, 2020.
4. Дергачова Г.В. «Дистанційне навчання як інструмент забезпечення якості освіти». *Освіта і управління*. 2021.
5. Андріїв Н.М. «Цифрова трансформація підприємства: теоретичний базис». *Ефективна економіка*. 2022. № 4.

ЕТИЧНІ ТА ОПЕРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШІ В БІЗНЕСІ

Бойко Я.М., кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет» м. Ужгород, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4404-9709>

Незважаючи на свої переваги, впровадження ШІ створює значні етичні ризики. Системи розпізнавання обличчя демонструють расові упередження в 12 % випадків, що призводить до несправомірної ідентифікації в контексті безпеки та найму [1]. Нормативно-правові рамки, такі як Закон ЄС «Про штучний інтелект», висувають суворі вимоги щодо прозорості, змушуючи компанії документувати джерела навчальних даних і логіку прийняття рішень, — процес, який збільшує витрати на відповідність на 25 % [3]. Це перший у світі закон про ШІ, що регулює правила у сфері штучного інтелекту (набув чинності 1.08.2024 р/) [2]. Він надає розробникам і розгортачам систем чіткі вимоги та зобов'язання щодо конкретного використання штучного інтелекту, одночасно зменшуючи адміністративний і фінансовий тягар для бізнесу. Зобов'язання, передбачені відповідним Законом, можуть стосуватися як постачальників (наприклад, розробника інструменту для перевірки резюме), так і користувачів систем штучного інтелекту (наприклад, банку, який купує цей інструмент перевірки). Підхід, викладений у даному законі враховує оцінку ризиків по штучному інтелекту, а також запроваджує єдину його структуру для всіх країн ЄС (мінімальний, обмежений, високий і неприйнятний рівні ризику).

Так, при мінімальному ризику більшість систем штучного інтелекту, таких як спам-фільтри та відеоігри з підтримкою штучного інтелекту, не стикаються із зобов'язаннями, відповідно до Закону про штучний інтелект, але компанії можуть добровільно прийняти додаткові кодекси поведінки.

Системи штучного інтелекту з високим ризиком, такі як медичне програмне забезпечення на основі штучного інтелекту або системи штучного інтелекту, що використовуються для підбору персоналу, повинні відповідати суворим вимогам, включаючи системи зниження ризиків, високу якість наборів даних, чітку інформацію про користувачів, людський нагляд тощо.

Європейський Союз почав застосовувати перші вимоги в рамках Закону про штучний інтелект (AI Act), вводячи заборону на використання систем ШІ, що становлять «неприйнятний ризик». До неприйнятних видів ШІ належать:

- ШІ для створення соціального рейтингу (створення профілів ризику на основі поведінки);

- ШІ, що маніпулює рішеннями людей підсвідомо або обманним шляхом;

- ШІ, що експлуатує вразливості, такі як вік, інвалідність або соціально-економічний статус;

- ШІ, що намагається передбачати злочини на основі зовнішності;

- ШІ, що використовує біометрію для визначення характеристик, таких як сексуальна орієнтація;

- ШІ, що збирає біометричні дані в реальному часі в громадських місцях для правоохоронних цілей;

- ШІ, що намагається розпізнати емоції людей на роботі або в школі;

- ШІ, що створює або розширює бази даних розпізнавання обличчя шляхом збору зображень з інтернету або з камер відеоспостереження.

Компанії, що використовують заборонені додатки ШІ в ЄС, будуть піддаватися штрафам у розмірі до 35 млн. євро або 7 % від їхньої річної виручки, залежно від того, що більше [3]. Хоча формально вимоги набули чинності 2 лютого 2025 р., штрафи почнуть діяти пізніше, коли буде визначено компетентні органи та процедури. Також закон передбачає деякі винятки. Наприклад, правоохоронні органи можуть використовувати системи збору біометричних даних у громадських місцях для проведення цілеспрямованого пошуку, наприклад, жертви викрадення, але для цього потрібен дозвіл від відповідних органів. ШІ, що визначає емоції, також може бути дозволений у медичних або терапевтичних цілях.

Залежність штучного інтелекту від величезних наборів даних наражає бізнес на складні кібератаки. Змагальні атаки машинного навчання маніпулюють вхідними даними, щоб ввести в оману моделі, спричиняючи неправильну класифікацію в системах виявлення

пахрайства. У 2025 році 43 % компаній повідомили про порушення даних, пов'язаних зі штучним інтелектом, часто через недостатнє шифрування навчальних даних [1].

Хоча штучний інтелект автоматизує 27 % повторюваних завдань, він загострює дефіцит навичок у сфері науки про дані та етику ІІІ. Дослідження показують, що у 2025 році 40 % робочих місць потребують перекваліфікації, особливо на адміністративних і виробничих посадах [4]. Прогресивні компанії (до прикладу, Siemens) інвестують у програми підвищення кваліфікації на базі AR, використовуючи цифрових близнюків для навчання співробітників робочим процесам, доповненим ІІІ. Однак лише 18 % організацій мають комплексні стратегії перенавчання [1]. Це спричиняє ризик витіснення співробітників і оперативного паралічу.

Застарілі системи залишаються перешкодою для 60 % підприємств, оскільки застарілі платформи ERP і CRM не можуть інтегруватися з сучасними інтерфейсами програмування застосунків ІІІ [1]. Впровадження Edge AI зростає на 45 % щорічно, що дозволяє обробляти дані в реальному часі на периферійних пристроях (як смартфони), не покладаючись на хмарні обчислення, і цим самим досягнути вищого рівня конфіденційності. Edge AI, здешевлення моделей та їхня здатність працювати навіть на звичайних комп'ютерах відкривають доступ до передових технологій для малого бізнесу і стартапів.

Міжгалузеве партнерство прискорює розвиток ІІІ. Автомобільні гіганти, такі як Toyota, співпрацюють зі стартапами зі штучним інтелектом для вдосконалення алгоритмів автономного водіння.

Підприємства дедалі більше віддають пріоритет етиці штучного інтелекту. Так, платформа сталого розвитку Patagonia на основі штучного інтелекту оптимізує повторне використання матеріалів у всьому ланцюжку поставок, зменшуючи викиди вуглецю на 30 % [5]. Такі ініціативи підкреслюють потенціал штучного інтелекту щодо узгодження мотивів отримання прибутку з добробутом планети та суспільства.

Оскільки штучний інтелект пронизує глобальні бізнес-екосистеми, його подвійна роль – як руйнівника, так і творця – стає незаперечною. Підприємства, які борються з етичними складнощами, інвестуючи в масштабовану інфраструктуру, домінуватимуть на ринках завдяки підвищеній гнучкості та інноваціям. Проте успіх залежить від розгляду штучного інтелекту не як окремого рішення, а як інструменту спільної роботи – такого, який розширює людську винахідливість, а не замінює її.

Література:

1. TOP-10 AI challenges for business in 2025. URL: <https://www.sparkouttech.com/ai-challenges-for-businesses/> (date of application: January 18, 2025).
2. Набув чинності Європейський закон про штучний інтелект. *Liga Zakon*. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/229699_nabuv-chinnosti-vropeyskiy-zakon-pro-shtuchniy-ntelekt-pro-osnovn-vimogi-ta-zobovyazannya-pri-vikoristann-shtuchnogo-ntelektu (дата звернення: 03.02.2025).
3. Шелудько М. ЄС ввів повну заборону ШІ з неприйнятним ризиком. URL: <https://processer.media/ua/ies-vviv-povnu-zaboronu-shi-z-neprijnyatnim-rizikom/> (дата звернення: 03.02.2025).
4. How AI Is Used in Business. URL: <https://www.investopedia.com/how-ai-is-used-in-business-8611256> (date of application: January 18, 2025).
5. Artificial Intelligence Applications in 2025. URL: <https://www.ssbm.ch/artificial-intelligence-applications-in-2025-transforming-industries-and-lives/> (date of application: January 29, 2025).

ІННОВАЦІЇ БІОЕКОНОМІКИ В ПЕРСПЕКТИВІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Будякова О.Ю., кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний університет технологій
та дизайну, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6028-2650>

Головною проблемою, що гальмує розвиток високотехнологічного сектору економіки, залишається неналежне фінансування, недостатньо ефективна державна інноваційна політика, відсутність інноваційної культури та якісної системи мотивації та управління інноваційною діяльністю на мікро- та макрорівнях, що ускладнює отримання економічного ефекту у вигляді формування завершених інноваційних пропозицій та їх реалізації у сферах вітчизняної економіки [1].

Наразі зростає усвідомлення того, що біоекономіка та її виробнича частина — «біоіндустрія» — відіграють все більш важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та боротьби зі зміною клімату, у забезпеченні сталих, кліматично нейтральних рішень за допомогою біоінновацій, що не впливають на клімат. Біоіндустрії, використовуючи наукові дослідження та інноваційні розробки, сприяють прискоренню розгортання на ринку широкого спектру циркулярних біологічних рішень [2].

Біоекономіка сприяє вирішенню проблем, пов'язаних зі зміною клімату, дефіцитом ресурсів, продовольчою безпекою та досягненням економічного зростання при використанні обмежених ресурсів. Біоекономіка охоплює ефективне виробництво та використання біомаси та біологічних процесів та базується на стратегіях економічної політики, які спрямовані на створення нових робочих місць, розвиток нових технологій та інновацій.

Появу парадигми циркулярної біоекономіки можна вважати передумовами змін соціально-економічних систем, які можна порівняти з промисловою революцією, яка змінила відносини між людьми та природними екосистемами, запровадила масштабне виробництво, а також вплинула на перерозподіл структури споживачів шляхом зміни ландшафту виробництва та споживання внаслідок процесів урбанізації. Результати прогресу індустріалізації негативно вплинули на природні екосистеми внаслідок викидів парникових газів, які є причиною кліматичної кризи, деградації ґрунтів, втрати біорізноманіття, забрудненню водних ресурсів тощо.

Необхідною умовою виживання суспільства є пошук способу збереження соціального добробуту, усунення негативних впливів на природні екосистеми. Такі зміни вимагають «творчого руйнування», тому в цьому контексті варто звернутись до теорії інновацій Йозефа Алоїза Шумпетера, в якій він описав процес, коли інновації та технології сприяють економічному прогресу, але водночас призводять до зникнення, руйнування та старіння технологій та бізнес-моделей, що, у свою чергу, може призвести до краху певних галузей або секторів економіки [3].

За визначенням Й. Шумпетера, «здійснення інновацій є єдиною функцією, яка є фундаментальною в історії» [4].

Теорія інновацій Й. Шумпетера наприкінці 1880-х років зазначила, що термін «інновація» використовується для позначення чогось незвичайного. На його думку, інтереси споживачів вже існують й не виникають спонтанно. Це означає, що вони не можуть бути причиною економічних змін. Крім того, споживачі відіграють пасивну роль у процесі економічного розвитку. У «Теорії економічного розвитку» [5] та наступних працях Й. Шумпетер описав розвиток як історичний процес структурних змін, рушійною силою якого є інновації, які він розділив на п'ять типів [5]:

1. Випуск нового продукту або нового виду вже відомого продукту.
2. Застосування нових методів виробництва або продажу продукту (ще не випробуваних галуззю).

3. Відкриття нового ринку (ринку, на якому галузь ще не була представлена).

4. Залучення нових джерел постачання сировини або напівфабрикатів.

5. Нова галузева структура, наприклад, створення або руйнування монополії.

Отже, можна зробити висновки, що шостий технологічний устрій, ядром якого є зокрема біотехнологія та нанобіотехнологія, передбачає розвиток біоекономіки – інноваційного напрямку, заснованому на біотехнологіях та їх широкому використанні в економіці, що сприятиме вирішенню проблем сталого управління природними ресурсами [6]. Шостий технологічний устрій, який почався приблизно у 2010 р., характеризується технологічними змінами, які дозволять більш ефективно використовувати природні ресурси, запроваджують нові енергетичні системи; аерокосмічну промисловість; нанотехнології; нові матеріали з наперед заданими властивостями; квантову електроніку; фотоніку; програмне забезпечення та засоби імітації; цифровізацію, циркулярну біоекономіку тощо.

Сьомий технологічний устрій, який прогнозується у період з 2050 р. по 2100 р., передбачає когнітивні та соціогуманітарні технології як базис новітнього укладу.

Марку Віленіус у дослідженні «Біоекономіка як рушійна сила майбутньої сьомої К-хвилі (2050-2100)» [7] висловлює думку: «Світ, що змінюється, рухається від кліматичного шоку до відновлення балансу використання та відновлення ресурсів. Системи промислової спадщини витіснені біологічними системами... Люди переробляють органічні матеріали, і вся планета перетворилася на сад, який ретельно доглядають та оберігають... Біоекономіка стала новою економічною парадигмою в поєднанні з передовими концепціями циркулярності та соціальної рівності... [7].

Марку Віленіус досліджує чотири потенційні сфери розвитку біоекономіки в цьому відношенні:

1) сільське господарство, яке стає більш регенеративним та постає частиною вирішення проблеми клімату;

2) лісове господарство, розширення його ролі як джерела нових матеріалів, зокрема для медицини та здоров'я;

3) виробництво водоростей, які стають важливим джерелом енергії для виробництва нових матеріалів;

4) біомімікрія, яка широко використовується як принцип дизайну нових технологій [7].

Потенційний розвиток біоінновацій означає експоненціальне зростання впливу біоекономіки на майбутні суспільства, таким чином інновації біоекономіки передбачають у перспективі розвиток соціально-економічних систем.

Отже, в контексті умов теорії інновацій Йозефа Шумпетера структура циркулярної біоекономіки наразі є інновацією.

Попри те, що циркулярність є іманентною характеристикою природи, для сучасної економіки модель циркулярної біоекономіки є інновацією. Ідеологічні припущення теорії інновацій дозволяють зробити висновки, що циркулярна біоекономіка, яка застосовує нові методи виробництва відповідно до 2 типу інновацій та залучає нові джерела постачання сировини або напівфабрикатів відповідно до 4 типу інновацій, руйнує старі економічні структури, замінює неефективні або шкідливі для навколишнього середовища практики економічної діяльності та забезпечує використання нових, більш сталих підходів, що є прикладом «творчого руйнування». Як наслідок, зміни відбуваються як у структурі соціально-економічної системи, що створює альтернативу традиційним галузям та продуктам (наприклад, традиційне, інтенсивне виробництво сільського господарства та тваринництво; промисловість, заснована на викопних ресурсах, енергетика, заснована на переробці нафтопродуктів, виробництво пластика тощо), й водночас створює нові продукти та нові бізнес-моделі у структурі економіки шляхом трансформації існуючих стандартів виробництва, споживання та управління потоками та побічними продуктами. Такі процеси самі по собі є наслідком технічного прогресу, а мінлива структура економіки змушує зацікавлені сторони шукати інноваційні способи адаптуватися до цих змін. Таким чином, циркулярна біоекономіка, яка є інновацією, стимулює інноваційну діяльність.

Крім технологічного контексту інновацій, зміни в підходах соціально-економічних систем до процесів виробництва, обміну, розподілу й споживання матеріальних та інших благ є умовою для консолідації нових економічних структур. Таким чином, соціальні інновації, які можуть включати концептуальні, процесні, організаційні та інші зміни, покращують добробут людей та суспільств.

Таким чином, циркулярна біоекономіка є інновацією, яка в перспективі розвитку соціально-економічних систем стимулює інноваційну діяльність.

Література:

1. Маслоюківська А. Інноваційна теорія Йозефа Шумпетера: від класичного визначення поняття «інновація» до сучасного розуміння інноваційних ідей. *Економіка*. 2013. № 145. С. 59-61.

2. Зелена трансформація та стала біоекономіка: моногр.; за наук. ред. А.А. Олешко, О.Ю. Будякової. Київ : КНУТД, 2024. 496 с.

3. Schumpeter J.A. Capitalism, Socialism and Democracy, Routledge, 2013, pp. 81-87.

4. Śledzik K. Schumpeter's view on innovation and entrepreneurship (in:) Management Trends in Theory and Practice, (ed.) Stefan Hittmar, Faculty of Management Science and Informatics, University of Zilina & Institute of Management by University of Zilina 2013. Schumpeter's View on Innovation and Entrepreneurship.

URL: https://www.researchgate.net/publication/256060978_Schumpeter's_View_on_Innovation_and_Entrepreneurship (date of application: February 15, 2025).

5. A Schumpeter. The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle. Harvard College, Posted: 1934, volume 46.

6. Будякова О.Ю., Дервіш А.С. Інвестиції в біоекономіку для повоєнного відновлення України. *Трансформаційна економіка*, 2023. Вип. 4(04). С. 9-13. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-4-2>

7. Wilenius M. Bioeconomy as a Driver for the Upcoming Seventh K-Wave (2050-2100). In Bio# Futures: Foreseeing and Exploring the Bioeconomy. Springer International Publishing. 2021. pp. 3-24.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ОПЕРАЦІЙНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА, ТОРГІВЛІ І ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Гапак Н.М., кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4207-3243>

Штучний інтелект зміцнив свою роль як наріжний камінь сучасних бізнес-інновацій, забезпечуючи безпрецедентну ефективність і конкурентні переваги в різних галузях. До 2025 року програми штучного інтелекту охоплюють усі операційні аспекти – від автоматизації рутинних завдань до прийняття рішень у реальному часі за допомогою прогнозної аналітики. Фінансові установи використовують машинне навчання для виявлення шахрайства та алгоритмічної торгівлі, а постачальники медичних послуг розгортають діагностику на основі штучного інтелекту для покращення результатів лікування пацієнтів. Роздрібні торговці використовують механізми персоналізованих рекомендацій для збільшення продажів, а виробники оптимізують ланцюжки поставок за допомогою прогнозного

обслуговування. Однак таке швидке впровадження спричиняє етичні дилеми, порушення прав робочої сили та ризики кібербезпеки, які вимагають стратегічного управління. Оскільки генеративний штучний інтелект прискорює творчі процеси, компанії повинні збалансувати технологічні амбіції з етичною відповідальністю, щоб підтримувати зростання в економіці, що дедалі більше керується штучним інтелектом.

Інтеграція ШІ у фінанси зробила революцію в управлінні ризиками, виявленні шахрайства та залученні клієнтів. Моделі машинного навчання аналізують терабайти даних транзакцій, щоб виявити шахрайські шаблони в режимі реального часу, зменшуючи втрати до 30 % порівняно з традиційними методами [1]. На алгоритмічні торгові системи зараз припадає 85 % обсягу фондового ринку, вони також використовують нейронні мережі для прогнозування мікротрендів і здійснення угод за мілісекунди [1-2]. Такі банки, як Societe Generale (один з найбільших французьких банків), використовують штучний інтелект для персоналізації послуг з управління капіталом, використовуючи обробку природної мови для адаптації інвестиційних порад на основі профілів ризику клієнта та ринкових умов [1]. Ці досягнення не тільки підвищують ефективність роботи, але й підвищують задоволеність клієнтів завдяки гіперперсоналізованій взаємодії.

У сфері охорони здоров'я застосування ШІ перейшло від експериментальних інструментів до клінічних потреб. Алгоритми глибокого навчання аналізують набори даних медичних зображень із точністю 99% для виявлення злоякісних новоутворень на ранніх стадіях, перевершуючи радіологів у швидкості та узгодженості [2]. Пристрої зі штучним інтелектом, які носять пацієнти, безперервно відстежують їхні життєво важливі показники, повідомляючи тих, хто опікується таким пацієнтами, про аномалії (наприклад, такі як нерегулярний серцевий ритм або стрибки рівня глюкози тощо), перш ніж виникнуть надзвичайні ситуації [2]. Фармацевтичні компанії прискорюють відкриття ліків, моделюючи молекулярні взаємодії за допомогою генеративних моделей ШІ, скорочуючи терміни досліджень і розробок з років до місяців. Ці інновації зменшують кількість повторних госпіталізацій на 22 % і знижують витрати на лікування завдяки проактивному втручання, демонструючи здатність ШІ поєднувати точність із масштабованістю [2].

Роздрібні торговці використовують штучний інтелект для трансформації споживчого досвіду та операційної логістики. Системи рекомендацій аналізують історію веб-перегляду та моделі покупок, щоб

підбирати пропозиції щодо продуктів, підвищуючи рівень конверсії на 35 % [1]. Віртуальні примірки з комп'ютерним баченням дозволяють клієнтам візуалізувати одяг і аксесуари в доповненій реальності, знижуючи рівень повернення на 18 % [2]. За лаштунками навчання з підкріпленням оптимізує управління запасами, прогножуючи коливання регіонального попиту з точністю 90 %, щоб мінімізувати надлишок і дефіцит [1-2]. Walmart і Amazon тепер використовують автономних роботів на складах, підвищуючи ефективність комплектування на 50 % і одночасно скорочуючи витрати на робочу силу [3]. Цей подвійний фокус на інноваціях, орієнтованих на клієнтів, і на автоматизації серверної частини. Все це підкреслює роль ІІІ як фактора зростання активності бізнесу абсолютно різних напрямків.

Поява генеративного ІІІ у 2025 році відкрила нові можливості для бізнесу. Моделі генерації тексту, такі як GPT-5, продукують маркетингові плани, юридичні контракти та технічну документацію, які подібні і узгоджуються з тими, що створює людина. Це економить підприємствам 15-20 год. на тиждень на одного працівника [1-2]. У дизайні продукту дифузійні моделі генерують 3D-прототипи для всього – від споживчої електроніки до автомобільних деталей, скорочуючи цикли розробки з місяців до днів [2]. Медіакомпанії використовують штучний інтелект для створення синтетичних акторів і голосу за кадрам, скорочуючи витрати на виробництво відео на 50 %, зберігаючи творчий контроль [2]. Однак ці можливості викликають занепокоєння щодо інтелектуальної власності, оскільки 34 % організацій повідомляють про суперечки щодо власності на контент, створений ІІІ [3].

Запровадження у виробничому секторі інтелектуального технічного обслуговування на основі ІІІ скорочує час простою на 40% завдяки моніторингу обладнання в режимі реального часу [3]. Датчики, вбудовані в обладнання, передають дані нейронним мережам, які передбачають несправності компонентів за тижні до їх виснаження, що забезпечує своєчасний ремонт. Інструменти генеративного проектування створюють легкі, міцні компоненти шляхом моделювання мільйонів конфігурацій матеріалів, що знижує витрати на створення прототипів на 65 % [2]. Колаборативні роботи (коботи), оснащені комп'ютерним зором, працюють разом з людьми на складальних лініях, збільшуючи швидкість виробництва, зберігаючи майже нульовий рівень дефектів [3].

Ці досягнення позиціонують штучний інтелект як основу індустрії 5.0, де співпраця людини і машини сприяє стабільній продуктивності.

Література:

1. How AI Is Used in Business. URL: <https://www.investopedia.com/how-ai-is-used-in-business-8611256> (date of application: January 18, 2025).
2. Artificial Intelligence Applications in 2025. URL: <https://www.ssbm.ch/artificial-intelligence-applications-in-2025-transforming-industries-and-lives/> (date of application: January 29, 2025).
3. TOP-10 AI challenges for business in 2025. URL: <https://www.sparkouttech.com/ai-challenges-for-businesses/> (date of application: January 18, 2025).

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГІЯ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

Зверев О.В., аспірант*,

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2504-9320>

Сьогодення підносить нові виклики у сфері виробництва харчової продукції. Проте одним з основних викликів залишається довіра кінцевих споживачів до вироблених продуктів. Недовіра споживача до певної продукції полягає не тільки в необізнаності щодо походження сировини для виробництва відповідної продукції, але й у недовірі до наданої виробником інформації. Це пов'язано зі складністю верифікації справжнього походження сировини.

Розвиток інформаційних наук надає новітні способи завоювати довіру споживачів до свого продукту, зокрема новостворені технології, такі як блокчейн-технологія. Блокчейн – це децентралізований цифровий реєстр даних, що зберігаються у блоках, які розташовані один за одним в залежності від дати внесення записів та захищені криптографією. Ця структура забезпечує прозорість, безпеку та незмінність даних, оскільки змінити їх практично неможливо. Децентралізація також позбавляє залежності учасників в посередниках, шляхом здійснення транзакцій безпосередньо між собою [1].

За допомогою такої технології можливо публічно довести шлях певної продукції від сировини, її переробки та до кінцевого споживача. Хоча і блокчейн-технологія на сьогодні в Україні ще не має доволі широкого застосування, проте деякі світові компанії вже почали активно використовувати цю технологію та її масштабувати. Так,

* Науковий керівник – Пушкарь Т.А., к.е.н., доцент

наприклад всесвітньо відома торгівельна мережа Walmart використовує блокчейн-технологію на базі платформи Hyperledger Fabric для відстеження походження різних товарів, зокрема фруктів (манго, полуниця, листова зелень), м'ясних і пташиних продуктів (курка, свинина), молочних виробів (йогурт, мигдальне молоко), а також багатокомпонентних продуктів, таких як упаковані салати та дитяче харчування. Завдяки цій системі час, необхідний для відстеження продукції, скоротився з кількох днів до лічених секунд [2].

Аналогічний приклад використання цієї технології є досвід компанії Nestle, яка користуючись платформою IBM Food Trust, застосовує блокчейн та надає можливість споживачам швидко отримати доступ до важливої інформації про ланцюг постачання продуктів, такі як відомості про місця походження товару, про фермерів, що виростили врожай, наявність сертифікатів, транзакцій для окремих поставок, дату збору врожаю та період його обробки, результатів тестувань, температурних показників під час зберігання і транспортування, тощо. І вся ця інформація доступна всього за кілька секунд після внесення даних у блокчейн, після чого споживачі можуть скористатися QR-кодом, щоб переглянути всі доступні дані з блокчейну [3].

Впровадження такої технології потребує декілька обов'язкових кроків. По-перше, це визначення сторін, які будуть користуватися цією технологією по всьому ланцюжку – від продавців сировини до торгових мереж, які реалізовуватимуть продукцію. По-друге, це вибір платформи блокчейн-технології, на якій будуть працювати всі верифіковані бізнес-партнери. По-третє, створення інфраструктури у вигляді програмного забезпечення, включаючи додатки для мобільних пристроїв, впровадження та об'єднання в одну екосистему іншого обладнання на всіх ланцюжках. І на останок, важливим є визначення обсягу інформації, яка буде публічно доступною, та тієї її частини, яка буде доступна лише верифікованим учасникам операцій.

Представлені підготовчі процеси можуть бути досить дорогорватісними і витрати можуть становити в від 80 тис.дол. США і досягати 400 тис.дол. США, в залежності від потреб ініціатора впровадження такої технології. Крім того, на сьогодні існують певні обмеження у використанні технології між учасниками різних блокчейн-екосистеми, оскільки, ймовірно, вони працюватимуть на різних платформах. Це може спричинити певні труднощі з обміном інформацією між учасниками ринку, які вже використовують різні платформи. Однак, з часом можуть з'явитися сервіси, що об'єднуватимуть різні блокчейн-платформи, сприяючи інтеграції цієї

системи між різними виробниками та торговими мережами, що забезпечить додаткові переваги й підвищить довіру кінцевих споживачів до певної продукції.

Тема довіри споживачів до виробника є особливо важливою, оскільки ще на початку своєї діяльності у сфері виробництва харчової продукції я особисто брав участь у проведенні опитування кінцевих споживачів щодо того, що їм незрозуміло і що цікаво дізнатись про продукцію. Близько у 50 % опитаних викликало певну недовіру до продукції саме через невідоме походження сировини, оскільки більшість з опитаних не мали можливості відвідати тваринні комплекси і побачити процес виробництва. З метою підвищення довіри до продукції, станом на 2019 рік, було прийнято рішення піти шляхом проведення живих екскурсій на молочних фермах, де вироблялася сировина. Цей шлях досить ресурсоемний та тривалий через низьку пропускну здатність таких екскурсій, проте в парі з блокчейн-технологією досить суттєво прискорить обізнаність споживачів про всі етапи виробництва та реалізації та продукції.

Вивчивши досвід всесвітньо відомих компаній у сфері виробництва харчових продуктів можна виділити декілька конкурентних переваг у застосуванні цієї технології.

По-перше, покращена прозорість та відстеження, тобто блокчейн дозволяє відстежувати товари від виробництва до точки продажу, надаючи повний та незмінний запис про шлях продукту, що допомагає покращити безпеку харчових продуктів та зменшити відходи, дозволяючи швидко ідентифікувати та відкликати забруднені продукти.

По-друге, спрощення процесів, шляхом застосування смарт-контрактів, що базуються на блокчейні, які можуть автоматизувати різні операції в ланцюзі поставок, такі як платежі, замовлення на поповнення запасів та перевірка відповідності нормативним вимогам. Це зменшує час та ресурси, необхідні для аудиту та перевірок [4].

По-третє, запобігання шахрайству та збільшення довіри споживачів, тобто блокчейн забезпечує оригінальність продукції, захищаючи бренди та споживачів від підроблених або неправильно маркованих товарів, забезпечуючи при цьому прозорість всіх бізнес-процесів [5].

І на останок, участь у програмах лояльності, використовуючи блокчейн, може забезпечити незалежні та прозорі системи винагород, де споживачі заробляють та обмінюють бали або отримують доступ до ексклюзивних пропозицій. [6]

Таким чином, незважаючи на досить дороговартісне впровадження блокчейн-технології, потенційні переваги, такі як підвищення ефективності, прозорості та довіри, можуть окупити ці витрати в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Binance Academy. Що таке блокчейн і як він працює? URL: <https://academy.binance.com/uk-UA/articles/what-is-blockchain-and-how-does-it-work> (дата звернення: 05.02.2025).

2. Як Walmart забезпечив безпрецедентну прозорість продуктів харчування. URL: <https://www.lfdecentralizedtrust.org/case-studies/walmart-case-study> (дата звернення: 08.02.2025).

3. Простежуваність харчових продуктів на блокчейні: Підвищення прозорості та безпеки. URL: <https://www.dock.io/post/blockchain-food-traceability> (дата звернення: 10.02.2025).

4. Magna Scientia Advanced Research and Reviews. Blockchain for the Food & Beverage Industry. URL: <http://magnascientiapub.com/journals/msarr/sites/default/files/MSARR-2024-0178.pdf> (date of application: 11.02.2025).

5. Wipro. Blockchain for the Food & Beverage Industry: Transitioning the Farm-to-Fork Value Chain. URL: <https://www.wipro.com/consumer-packaged-goods/blockchain-for-the-food-beverage-industry-transitioning-the-farm-to-fork-value-chain> (date of application: 09.02.2025).

6. Goybo. Blockchain in FMCG Marketing. URL: <https://www.goybo.com/post/blockchain-in-fmccg-marketing> (date of application: 11.02.2025).

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ В СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Корват О.В., кандидат економічних наук, доцент,
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України, м. Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7977-6957>

Україна згідно з Національною економічною стратегією на період до 2030 року, Стратегією енергетичної безпеки й Енергетичними стратегіями (до 2035 та до 2050 років) повинна підвищувати енергоефективність економіки, розвивати альтернативну (відновлювальну) енергетику та забезпечувати екологічність енергетичного сектору. Урядом заплановано, що питома вага

використання відновлюваних джерел у 2030 році має скласти у виробництві електроенергії – не менше ніж 25 %; у валовому кінцевому споживанні енергії в транспортному секторі – не менше ніж 17 %; в системах теплопостачання та холодопостачання – не менше ніж 33 % [1].

План заходів з виконання Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року передбачає розвиток генеруючих потужностей на основі використання енергій вітру, сонячного випромінювання, біомаси, біогазу, гідро- та геотермальної енергії; балансуючих потужностей, зокрема установок зберігання енергії; теплогенеруючих потужностей на основі енергії сонячного випромінювання, навколишнього середовища, біомаси та біогазу; використання енергоносіїв, отриманих з відновлюваних джерел енергії [1].

Натепер все більше суб'єктів господарювання провідних країн світу впроваджують політики та стратегії, пов'язані з використанням інновацій у сфері альтернативної енергетики на основі соціальної відповідальності та збереження довкілля. Ці позитивні тенденції супроводжуються високими ризиками інвестування в інноваційні рішення та ризиками, пов'язаними з використанням екологічних інновацій.

Незважаючи на те, що заходи з поступової відмови від викопного палива і сировини є критично важливими, стримуючим фактором розвитку альтернативної енергетики є більш дорожча інноваційна продукція, ніж традиційні аналоги [2, 3]. Існують проблеми якості та надійності енергетичних інновацій, їх негативний вплив на навколишнє середовище, перешкоди, пов'язані з невизначеністю та високою мінливістю обсягів генерації енергії з сонячного випромінювання та вітру [3, 4]. Децентралізоване розташування об'єктів альтернативної енергетики часто потребує формування нової інфраструктури для інтеграції цих об'єктів у централізовану енергосистему [3]. Щоб своєчасно усувати виявлені недоліки і збільшувати ефективність інновацій, продукція і технології в альтернативній енергетиці повинні постійно удосконалюватись. Держава має відігравати ключову роль у цьому процесі, розв'язав, у першу чергу, наявні проблеми регулювання інноваційної діяльності [5-6].

Для зменшення витрат і ризиків впровадження енергетичних інновацій, для підвищення попиту на інноваційну продукцію відновлювальної енергетики уряди намагаються здійснювати відповідну стимулюючу податкову політику, спрощувати дозвільні процедури,

фінансово підтримувати підприємців, які використовують альтернативні джерела енергії.

Прикладом такої державної політики може слугувати нова ініціатива Європейської Комісії з декарбонізації промисловості Європи [7]. Очікується, що Угода про чисту промисловість [7] стане стратегією забезпечення європейської автономії, конкурентоспроможності індустрії ЄС, добробуту громадян і збереження навколишнього середовища. В рамках даної ініціативи координується робота з підготовки закону про прискорення промислової декарбонізації, нової системи державної допомоги, чистої торгівлі та інвестиційних партнерств, перегляду правил державних закупівель, складання плану дій щодо доступної енергії, розроблення закону про економіку замкнутого циклу, зміцнення мережевої інфраструктури, планування інвестицій у сталий транспорт.

Реалізація заходів подібного масштабу потребує відповідного фінансування. На відміну від ЄС Україна не планує здійснювати видатки на розвиток альтернативної енергетики з державного бюджету. Згідно з Планом заходів з виконання Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року фінансування розвитку відновлюваної енергетики передбачено лише за рахунок коштів приватних інвесторів, міжнародної технічної допомоги та міжнародних організацій, а також за рахунок залучених кредитних ресурсів [1]. Неспроможність держави фінансово підтримувати і стимулювати впровадження енергетичних інновацій є суттєвою проблемою, що буде перешкоджати використанню альтернативних джерел енергії в Україні.

Література:

1. Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання: розпорядження КМУ від 13.08.2024 р. № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
2. Flynn M. Government and De-Risking the Energy Transition. *Forbes*. 14.11.2024. URL: <https://www.forbes.com/sites/deloitte/2024/11/14/government-and-de-risking-the-energy-transition/> (date of application: 15.02.2025).
3. Barriers to Renewable Energy Technologies. The Union of Concerned Scientists. 20.10.2017. URL: <https://www.ucsusa.org/resources/barriers-renewable-energy-technologies> (date of application: 15.02.2025).
4. IEA. *Innovation Gaps*. Paris, 2019. URL: <https://www.iea.org/reports/innovation-gaps/renewable-power> (date of application: 15.02.2025).

5. Корват О.В. Актуальні проблеми правового регулювання інноваційної діяльності. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22-23 вересня 2023 р). Одеса, 2023. С. 576-577.

6. Правове регулювання господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0: монографія / [О.О. Дмитрик, Є.М. Білоусов, Н.М. Внукова та ін.]. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 350 с.

7. Decision of the President of the European Commission on the establishment of a Commissioners' Project Group on the Clean Industrial Deal. European Commission. Brussels, 07.01.2025. URL: https://commission.europa.eu/document/download/b600cc41-3fce-4d6d-1a11c93e50fa_en?filename=DecisionofthePresidentoftheEuropeanCommission.pdf (date of application: 15.02.2025).

CREATIVITY AS AN ESSENTIAL COMPONENT OF ORGANIZATIONAL MANAGEMENT

Kralia V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0990-0788>

Podolska O., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics, Kharkiv, Ukraine
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9768-6173>

Under new conditions within the framework of innovative management, a new, fourth management style has emerged – creative management. It is a fusion of a drive for creative thinking and the pursuit of maximally comfortable working conditions. Naturally, it will continue to evolve over time. However, we can already define its fundamental components: fostering original thinking and striving for the most comfortable work environment.

The use of the creative style within the framework of innovative management creates conditions for the continuous development of creative projects in dynamic environments. This explains its name, as the word «creative» in English translates to «innovative» or «artistic» emphasizing the pursuit and creation of something new. Therefore, creative style is also a constant search in conditions of rapidly changing factors.

If, in an authoritarian management style, the relationship between the manager and employees is expressed by the formula «manager - subordinate», in a democratic management style - «manager - partner», and in a liberal style – «manager – coordinator», then in a creative style the formula «manager – manager» comes to the fore [1].

The creative style aims at employees always being in search, without limiting them in its many conditions. In such conditions, breakthrough projects can be created, with the help of which it will be possible to significantly change or diversify the product range, and therefore quickly adapt to the requirements of the external environment [2]. Creative activity, innovative communication, and the manager's personality serve as the main focal points of the organization's team, around which the core activities are concentrated.

Creative management is a field of knowledge that is still in the process of formation. One of its main objectives is the development of technologies for stimulating creative thinking and methodologies for generating innovative ideas. Creative thinking serves as a key approach to solving the challenges faced by modern managers.

The ability to think outside the box and view a complex situation not as a problem but as an opportunity to achieve goals is the key to a manager's success.

In the case of competition, the trial and error method, based on a search for options, becomes ineffective. Choosing an unsuccessful option can delay the implementation of the project for a long time and lead to unjustified costs.

Objectively necessary is the transition to a qualitatively new stage of the organization of the creative process - management of the creative activity of specialists. The transition requires overcoming the psychological barrier, breaking the idea that creativity cannot be learned, and the creative process cannot be managed. The successes achieved in the development of methods for stimulating creative activity refute previously formed ideas. Currently, the science of managing the creative process is being formed, which is the result of the integration of several scientific areas.

Creativity not only enables the development of unique products and services but also facilitates effective adaptation to change. Here are the key advantages of a creative approach [1-5]:

- Solving complex problems: Non-standard thinking helps discover new ways to tackle challenges.
- Enhancing competitiveness: Unique ideas help businesses stand out among competitors.

– Employee motivation: A creative work environment inspires the team to achieve new milestones.

Understanding processes is a prerequisite for making quick and appropriate management decisions. This will inevitably lead to a strengthening of the intellectual component of management. Experts believe that the «hunt» for creative employees will soon begin. Managers who are able to create a team and retain effective (intellectual-creative) employees will be especially highly valued. Proactive and ambitious managers should be replaced by proactive, intellectual and creative managers who are able to set goals and find non-standard ways to achieve them.

The last decade has clearly demonstrated that achieving sustainable economic growth and building an efficient economy is impossible without prioritizing the development of the working individual. In the 21st century, labor will take its rightful place.

The growth of the information base and the degree of variability requires the implementation of new approaches in the training of creative workers. The following characteristics are especially important in modern conditions: level of education and intellectual development; degree of professional training (knowledge and competence); ability to creativity, self-improvement; level of information and technological training; creativity, etc.

The new general qualification requirements for emerging modern professions include the ability to think critically, respond quickly to changing situations, and understand the functional interconnections of economic, technological, and sociological systems.

To foster the frequent generation of creative ideas, it is essential to create the right work atmosphere:

– Support for initiatives: Encourage employees to experiment and propose new ideas.

– Space for creativity: Design comfortable areas for discussions and creative work.

– Learning and development: Conduct regular training sessions to enhance creative thinking [4].

One of the key benefits of business creativity is its ability to increase productivity. Exploring new, unexplored areas motivates each team member to maximize their potential and overcome their own limitations, which, in turn, contributes to achieving higher results and receiving well-deserved recognition.

In addition, business creativity helps to form a sense of self-importance in employees. The realization that they are able to go beyond the usual framework and exceed expectations, creating innovative and exciting ideas, has a positive impact on their professional and personal development.

Creative thinking as a problem-solving skill helps identify new opportunities and view challenges not as obstacles but as chances for improvement. When combined with a growth mindset and a deep interest in understanding how different processes function, as well as the reasons behind specific approaches, creativity becomes a powerful catalyst for innovation [6].

The process of creative problem-solving is highly structured, involving a transition from problem identification to the implementation of effective solutions through innovative approaches. This method allows for analyzing issues from multiple perspectives, often transforming them into new opportunities or unconventional solutions.

Thus, creativity is an important component of organizational management, as it contributes to the generation of innovative ideas necessary for adaptation to changing market conditions and the competitive environment. The combination of a creative approach with a growth mindset and a deep understanding of management principles help managers make non-standard decisions that increase the efficiency of the team and the organization as a whole. A structured approach to creative problem solving allows not only to find new opportunities for business development, but also to effectively implement strategic initiatives. Viewing challenges from a different angle helps transform obstacles into opportunities for growth, which makes the organization more flexible and resilient to crisis situations. Thus, creativity in management is a key factor in increasing competitiveness, introducing innovations, and achieving long-term success of the organization.

Literature:

1. Брич В.Я., Кормант М.М. Креативний менеджмент. 2018. URL: <https://kmaecm.edu.ua> (дата звернення: 15.02.2025).
2. Божидарнік Т.В., Василюк Н.М. Креативний менеджмент. 2014. URL: <https://pdf.lib.vntu.edu.ua> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Довгань А.Є., Ситник Н.І. Креативний менеджмент. 2014. URL: <https://ela.kpi.ua> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Кузьмін О.В. Креативний менеджмент: курс лекцій. 2015. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua> (дата звернення: 15.02.2025).
5. Кузьмін О.В., Зінкевич Д.В. Роль креативного менеджменту в управлінні талантами організації. 2024. URL: <https://reicst.com.ua> (дата звернення: 15.02.2025).
6. Bilton C. Management and creativity: From creative industries to creative management. Blackwell Publishing, 2007.

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Кутас О.О.,

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-2403-7447>

Сучасна харчова промисловість стикається з викликами глобалізації, зміною споживчих уподобань, зростанням конкуренції та необхідністю підвищення ефективності виробництва. У цих умовах інноваційні стратегії є ключовим інструментом для забезпечення сталого розвитку і підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі.

Впровадження інновацій у харчовій промисловості дозволяє створювати нові продукти, забезпечувати підвищення якості та безпечності продукції, оптимізацію виробничих процесів та зниження витрат, використовувати нові технології для покращення харчової цінності продуктів, забезпечувати відповідність продукції екологічним стандартам.

Інноваційна стратегія – це цілеспрямований процес розробки та реалізації управлінських рішень, спрямованих на створення і розвиток нових або вдосконалених продуктів, технологій чи процесів, що забезпечують довгострокову конкурентну перевагу підприємства [2]. Вона інтегрується в загальну стратегію бізнесу та визначає напрями інноваційної діяльності, враховуючи внутрішні ресурси та зовнішні умови ринку.

Основними видами інноваційних стратегій у харчовій промисловості є:

- продуктові інновації – розробка нових видів продукції, функціональних харчових продуктів, органічних та екологічно чистих товарів;
- технологічні інновації – впровадження автоматизованих систем управління, застосування робототехніки та цифрових технологій;
- маркетингові інновації – використання цифрового маркетингу, персоналізація пропозицій для споживачів, розвиток e-commerce;
- організаційні інновації – перехід на lean-менеджмент, цифровізація управлінських процесів, інтеграція ERP-систем (наприклад, BAS ERP).

Отже, інновації в харчовій промисловості спрямовані на підвищення якості продукції, ефективність виробництва та задоволення змінних потреб споживачів. Основні напрями інновацій у галузі наступні:

– розроблення нових продуктів: створення продуктів з новими смаковими якістьми, підвищеною харчовою цінністю, функціональними властивостями; розроблення продуктів для різних категорій споживачів (діти, люди похилого віку, люди з особливими потребами); створення продуктів з урахуванням сучасних тенденцій здорового харчування, органічного виробництва, вегетаріанства та веганства (функціональні, органічні, екологічно чисті, безглютеніві, безлактозні, низьковуглеводні продукти);

– удосконалення технологій виробництва: впровадження новітніх технологій, що забезпечують підвищення продуктивності, зниження енергоспоживання, зменшення впливу на навколишнє середовище; автоматизація та роботизація виробничих процесів; використання сучасних методів контролю якості та безпеки продукції;

– упаковка та маркетинг: створення інноваційної упаковки, що забезпечує збереження якості продукту, зручність використання, привабливий зовнішній вигляд; використання сучасних маркетингових стратегій для просування нових продуктів на ринку;

– управління якістю та безпекою: впровадження систем управління якістю та безпекою харчової продукції на основі міжнародних стандартів; контроль якості сировини та готової продукції на всіх етапах виробництва;

– розвиток партнерства та співпраці: співпраця з науково-дослідними установами, постачальниками обладнання та сировини, іншими підприємствами для обміну досвідом і розроблення спільних інноваційних проєктів.

Отже, інновації в харчовій промисловості орієнтовані на здоров'я, екологію, ефективність, персоналізацію. Застосування сучасних технологій дозволяє підвищити якість продуктів, оптимізувати виробничі процеси та відповідати запитам споживачів.

Впровадження інновацій у харчовій промисловості може стикатися з певними проблемами та бар'єрами, а саме: високою вартістю впровадження нових технологій, недостатньою підтримкою з боку держави та складністю регуляторних процедур, опором змінам серед персоналу та недостатнім рівнем кваліфікації працівників, складністю прогнозування попиту на інноваційну продукцію.

Успіх впровадження інноваційних стратегій на підприємствах харчової промисловості залежить від низки внутрішніх та зовнішніх факторів.

Серед внутрішніх факторів можна виділити наступні:

- стратегічне бачення та підтримка керівництва: (формулювання чітких цілей та завдань інноваційної діяльності, виділення необхідних ресурсів для реалізації інноваційних проєктів, створення сприятливої атмосфери для інновацій в колективі);

- кадровий потенціал (формування команди, здатної генерувати та реалізовувати інноваційні ідеї, забезпечення постійного навчання та підвищення кваліфікації персоналу);

- ефективне управління інноваційними проєктами (розробка чіткого плану реалізації інноваційного проєкту, контроль за виконанням робіт, своєчасне коригування планів);

- система контролінгу та моніторингу (оцінка ефективності інновацій та оперативне коригування стратегії).

До зовнішніх факторів можна віднести такі:

- маркетингові дослідження та аналіз ринку (вивчення потреб та попиту споживачів, аналіз конкурентного середовища, прогнозування тенденцій розвитку ринку);

- державне регулювання (законодавчі вимоги, стандарти безпеки харчових продуктів, підтримка інноваційної діяльності);

- науково-технічний прогрес (доступ до нових технологій, співпраця з дослідницькими центрами, впровадження Індустрії 4.0);

- партнерство та кооперація (взаємодія з постачальниками, стартапами, університетами для обміну інноваційним досвідом).

Ефективне впровадження інноваційної стратегії можливе лише за умови комплексного підходу: поєднання внутрішніх ресурсів підприємства з урахуванням зовнішніх викликів та можливостей.

Харчова промисловість постійно розвивається та вдосконалюється, тому важливо стежити за новими тенденціями та розробляти інноваційні продукти та послуги, які відповідатимуть потребам споживачів та сприятимуть сталому розвитку.

Основними перспективами розвитку інноваційних стратегій у харчовій галузі є:

- активний розвиток біотехнологій та виробництва продуктів із рослинних компонентів;

- впровадження принципів циркулярної економіки у виробництво та логістику;

- застосування big data та штучного інтелекту для персоналізації виробництва;

- створення альтернативних джерел білка (лабораторне м'ясо, білкові заміники на основі комах, водоростей тощо).

Отже, підприємствам харчової промисловості необхідно активно впроваджувати інновації у всі сфери своєї діяльності, постійно відстежувати сучасні тенденції розвитку ринку, вивчати потреби споживачів, розвивати партнерство та співпрацю, створювати сприятливі умови для інноваційної діяльності, забезпечувати підтримку керівництва та залучати до інновацій професіоналів.

Інноваційні стратегії є важливим фактором розвитку підприємств галузі, що дозволяють підвищити конкурентоспроможність, адаптуватися до змін ринку та задовольняти зростаючі вимоги споживачів. Вони є необхідною умовою успіху підприємств харчової промисловості в сучасних умовах. Для успішного впровадження інновацій необхідна комплексна стратегія, що включає технологічний розвиток, організаційні зміни та маркетингові підходи.

Література:

1. Баришевська І.В., Малишенко Ю.Г., Склева К.В. Інноваційна стратегія підприємства як джерело його конкурентних переваг. *Modern economics*. 2018. № 11. С. 13-18.
2. Мельник Ю.М. Інноваційна стратегія підприємства як джерело його конкурентних переваг. *Економіка харчової промисловості*. 2015. Т. 7. Вип. 4. С. 67-72.
3. Шкуренко О., Чорна Т. Інноваційна стратегія розвитку підприємства в умовах адаптації до сучасних викликів. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2023. Вип. 16 (32).

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Лефтеров О.І., здобувач вищої освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна
Рубан А.К., кандидат педагогічних наук, доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0427-3551>

Наразі актуальним напрямом організаційного розвитку системи соціального захисту населення і загалом соціальної сфери стає вдосконалення її інформаційно–комунікативної інфраструктури. Наявність інформаційно–аналітичних центрів у рамках різних структур, підрозділів соціальних організацій – це перший крок, наступний – створення міжвідомчої інформаційної системної мережі [3].

Інформаційно—комунікаційні технології (далі — ІКТ) у широкому розумінні визначають як технології, що використовуються для передавання, оброблення та зберігання даних за допомогою електронних засобів. Це може включати електронну пошту, текстові повідомлення SMS, відеочат і он—лайн—соціальні мережі. Він також включає в себе всі різні обчислювальні пристрої (наприклад, портативні комп'ютери та смартфони), які виконують широкий спектр комунікаційних та інформаційних функцій. ІКТ широко поширені в розвинених країнах і вважаються невід'ємною частиною зусиль із розширення соціальної, політичної та економічної участі в країнах, що розвиваються. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй визнає, що ІКТ необхідні для надання допомоги світу в досягненні восьми конкретних за термінами цілей зі скорочення масштабів злиднів та інших соціальних і економічних проблем. Всесвітня організація охорони здоров'я також розглядає ІКТ як такі, що сприяють поліпшенню здоров'я в країнах, що розвиваються, трьома способами:

- 1) як спосіб навчання лікарів у країнах, що розвиваються, практичним досягненням;
- 2) як механізм доставки в бідні та віддалені райони;
- 3) для підвищення прозорості та ефективності управління, що має вирішальне значення для надання державних медичних послуг.

Розвиток інформаційної складової системи соціального забезпечення є неминучим процесом і зумовлює необхідність їх використання під час реалізації громадянами прав на соціальне забезпечення, особливої для соціально незахищених груп населення, а також осіб з обмеженими можливостями здоров'я. При цьому слід зазначити, що в цьому питанні далеко не повною мірою реалізовано можливості, надані «третьою промисловою революцією». Це відставання усувається за допомогою державного стимулювання створення, розвитку й активного впровадження різних інформаційних систем [1]. Із розвитком Інтернету широкий спектр ІКТ змінює соціальні відносини, освіту та поширення інформації.

З розвитком ІКТ навіть у найвіддаленіших районах світу з'являються можливості отримати доступ до високоякісних навчальних ресурсів. ІКТ допомагають перетворювати уряди за допомогою перетворення робочої сили, освіти громадян та оптимізації послуг. Незліченні звіти і джерела даних демонструють, що ІКТ скоротили кордони і розширили доступ до інформації та освіти. Хоча ІКТ і

розвиток Інтернету не обходяться без проблем, реальність залишається такою, що і те, і інше продовжуватиме формувати світове співтовариство. Володіння технологічними інструментами є радше вимогою, ніж можливістю для підвищення академічної, ділової та особистої ефективності. Є ресурси, які розповідають про роль технологій у навчальній програмі із соціальної роботи. Національна асоціація соціальних працівників (NASW) та Асоціація Рад із соціальної роботи опублікували набір із десяти стандартів, що стосуються технологій і практики соціальної роботи, який слугує посібником для професії соціального працівника щодо впровадження технологій у свої різні місії.

Незважаючи на цей інтерес до технологій, увага, яку в царині соціальної роботи приділяють ІКТ у дослідженнях, освіті та практиці, не відповідає зусиллям інших національних і міжнародних організацій, які розглядають ІКТ як критично важливі для поліпшення життя знедолених і безправних людей та необхідні для всіх форм громадянської участі. Рада з освіти в галузі соціальної роботи (CSWE) закликає до інтеграції комп'ютерних технологій в освіту в галузі соціальної роботи, але чітких стандартів інтеграції або навчання студентів не існує. Якщо ви розпитаєте інших соціальних працівників, студентів, які вивчають соціальну роботу, і викладачів соціальної роботи, можна легко виявити, що багато хто не знає про стандарти технологій NASW. Огляд навчальних програм курсів соціальної роботи також покаже, що ІКТ, крім спілкування електронною поштою, як правило, відсутні в освітньому середовищі. Отже, студенти, які вивчають соціальну роботу, недостатньо підготовлені до використання ІКТ, які сьогодні є невід'ємною частиною робочої сили і з часом стануть ще більш важливими. У цій статті ми стверджуємо, що ІКТ мають вирішальне значення для просування в галузі соціальної роботи. Зокрема, вони забезпечують ефективні та дієві способи організації людей та ідей, забезпечують ширший доступ до знань та освіти, а також підвищують ефективність і співпрацю в нашій роботі. Таким чином, компетенції в галузі ІКТ і грамотності в галузі ІКТ мають бути необхідними результатами навчання в галузі соціальної роботи та безперервної освіти. Це включає в себе наявність знань і навичок для розуміння і використання ІКТ для досягнення певної мети (тобто компетенцій), на додаток до знання основних концепцій і мови, пов'язаних з ІКТ (тобто грамотності).

Комп'ютерні технології стають дедалі ефективнішими, продуктивнішими та дешевішими. Досягнення в галузі технологій створюють дедалі потужніші обчислювальні пристрої для створення динамічної віртуальної мережі, що дає змогу людям в усьому світі спілкуватися й обмінюватися інформацією один з одним. Зростання і важливість технології та віртуальної мережі підкреслюються двома важливими законами. Перший – Закон Мура, який свідчить, що розвиток технологій інтегральних схем дасть змогу напівпровідниковій промисловості подвоїти кількість компонентів на кожному чипі за 18–24 місяці. По суті, це означає, що швидкість і продуктивність комп'ютера збільшуються вдвічі кожні 1,5–2 роки. Хоча таке зростання не може тривати нескінченно, експоненціальне зростання технологій, реалізоване до теперішнього часу, змінило наше суспільство і залишатиметься динамічною силою в майбутніх поколіннях. Важливо, щоб соціальні працівники розуміли роль, яку технології відіграють у формуванні життя клієнтів і послуг, що надаються. Другий закон, закон Меткалфа, свідчить: цінність мережі збільшується пропорційно квадрату числа людей, підключених до мережі. Ці технології, що швидко розвиваються, і люди, які їх використовують, створюють віртуальні мережі більшого розміру і цінності.

Незважаючи на тривале зростання і розширення технологій, багато позбавлених громадянських прав і осіб, які перебувають у несприятливому становищі, як і раніше, не мають доступу до ІКТ або Інтернету.

Незважаючи на те, що з упевненістю можна констатувати факт позитивної тенденції в переведенні більшості послуг в електронний вигляд, що забезпечує спрощення процедури отримання соціальної підтримки, виключати варіативний процес подання заяв не варто [2]. Під час підготовки соціальних працівників у сфері ІКТ також важливо пам'ятати, що не всі технології призвели до підвищення цінності освіти. ІКТ не призвели до радикальних змін у навчанні та викладанні, яких багато хто очікував. Це підкреслює важливість забезпечення ІКТ-грамотності серед соціальних працівників, тобто здатності отримувати доступ до інформації та оцінювати її за допомогою ІКТ. Це допоможе соціальним працівникам вибрати оптимальні інструменти з широкого спектра варіантів. При наданні клінічних послуг соціальні працівники повинні знати, що клінічні потреби можуть бути (і нині задовольняються) за допомогою таких технологій, як телемедицина і консультації електронною поштою. Як і раніше, необхідні подальші

дослідження, щоб краще зрозуміти ефективність послуг, що надаються через Інтернет. Соціальний працівник, який використовує такі технології, повинен враховувати, як застосовуються правові, етичні та соціальні принципи, на додаток до переваг і недоліків онлайн–медичних. Наразі навчальна програма із соціальної роботи фокусується майже виключно на взаєминах за відсутності обміну, опосередкованого ІКТ, але розвиток технологій у системі охорони здоров'я робить ці питання пріоритетними в освіті із соціальної роботи. Якщо такі проблеми не буде розв'язано, сфера соціальної роботи ризикує втратити конкурентоспроможність у наданні медичних і психосоціальних послуг. До того ж, без належної підготовки соціальні працівники в цій царині практики ризикують надавати послуги низької якості або стикатися з юридичними чи етичними проблемами. В Інтернеті з'явилися і з'являються як клієнти, так і фахівці, яким властивий певний віртуальний фанатизм, індивідуальний підхід, які яскраво виражають особливості їхньої роботи в Інтернеті [1].

У процесі медіалізації відбувається з'єднання інформації різного типу: її конвертація у смисли, переформатування знання з одного рівня на інший, створення у відриві від реальності семіотичних утворень і особливих знакових конструктів, які не мають значення поза медійним і соціокультурним середовищами [3].

У той час як багато ІКТ не змогли реалізувати свій очікуваний потенціал, тривале швидке зростання ІКТ створило умови, в яких соціальні працівники не можуть протистояти технологіям, але повинні зрозуміти, яку роль вони відіграють у повсякденному житті.

Література:

1. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 64 с.

2. Попова А. Підготовка майбутніх соціальних працівників до використання цифрових технологій у професійній діяльності у межах вивчення освітньої компоненти *«Цифрові технології в соціальній сфері»*. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2022. Вип. 2. С. 344-355.

3. Попова А.С., Мацейко Н. В. Цифрові технології у роботі соціального працівника. *Цифрові технології у професійній діяльності*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (12-13 травня 2023). Бердянськ: БДПУ. 2023. С. 125-131.

АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У ВІРТУАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Максимова Ю.О., старший викладач,

Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3176-8528>

Максимов О.С., старший викладач,

Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8951-5251>

Починаючи з 1950-х років штучний інтелект має великий вплив на суспільство. Після десятиліть очікувань машини, які думають, навчаються та творять, готові змінити віртуальну економіку, ринки та життя суспільства.

Наприкінці 2022 року ChatGPT, чат-бот із мовною обробкою, почали синтезувати масиви інформації та генерувати людський текст у відповідь на запити, це стало переломним моментом в історії розвитку ШІ [1].

Штучний інтелект має величезний потенціал для стимулювання інновацій, покращення процесів прийняття рішень і вирішення складних проблем у різних сферах, позитивно впливаючи на суспільство.

Слід зазначити, що сьогодні за одну годину у світі створюється більше даних, ніж за цілий рік два десятиліття тому. І все ж лише близько 1 % даних збирається, використовується та зберігається. До цього часу ШІ міг читати і писати, але не розумів вміст. Це швидко змінюється. Поява генеративних систем штучного інтелекту (GAI), таких як ChatGPT, дозволяє машинам розуміти людську мову та створювати людські діалоги та контент.

Не зважаючи на зростаючу популярність штучного інтелекту США та Китай, є двома найбільшими економіками світу, та отримують найбільші економічні вигоди від штучного інтелекту. До 2030 року на Китай і Північну Америку разом припадатиме близько 70 % глобального економічного впливу штучного інтелекту.

Фактично, за оцінками PwC, штучний інтелект підвищить ВВП Китаю трохи більше ніж на 26% до 2030 року, а Північної Америки на 14,5 % [1].

На сьогоднішній день, штучний інтелект активно використовується в усіх сферах економічної діяльності України. Серед секторів і галузей самим популярним є розробка програмного забезпечення, напівпровідників, центрів обробки даних, кібербезпека, пошукові системи та ін.

Різні галузі промисловості, починаючи від освіти та охорони здоров'я до законодавства, також зазнають змін. У фармацевтиці «штучний інтелект може допомогти перевірити нові лікарські сполуки, щоб спрогнозувати їх ефективність або визначити правильних кандидатів для випробувань ліків» [2].

Слід зазначити, що віртуальна економіка стрімко розвивається, інтегруючи цифрові технології у бізнес-процеси. Штучний інтелект (ШІ) відіграє ключову роль в автоматизації операцій, забезпечуючи ефективність, персоналізацію та швидкість прийняття рішень.

До основних напрямів автоматизації бізнес-процесів за допомогою штучного інтелекту можна віднести:

- персоналізація клієнтського досвіду;
- автоматизоване управління ланцюгами постачання;
- чат-боти та віртуальні асистенти;
- фінансовий аналіз та ризик-менеджмент;
- автоматизація маркетингових стратегій.

Широка доступність і використання ChatGPT та інших систем різко підвищують ризики кібератак і шахрайства у віртуальній економіці. У міру того, як технології стають кращими у сприйнятті людської мови та створенні зображень, ризики крадіжки особистих даних зростатимуть.

Технологія також створює нові проблеми з точки зору конфіденційності, оскільки потужні системи ШІ мають безпрецедентну здатність збирати, використовувати та потенційно зловживати даними про приватних осіб.

Слід зазначити, що державна підтримка повинна здійснюватися на всіх рівнях, починаючи від навчання і закінчуючи науковими центрами та виробничими комплексами. Такий системний інклюзивний підхід може дати хороші результати в майбутньому.

Використання технологій штучного інтелекту при автоматизації бізнес-процесів є ключовим етапом розвитку віртуальної економіки. Він надає можливість відкрити нові технології ефективного управління бізнесом, підвищення продуктивності та зниження витрат. Водночас важливо враховувати виклики, пов'язані з безпекою, ринком праці та етикою використання штучного інтелекту.

Література:

1. Sustainable Future of E-waste. International Environmental Technology Centre. 2023. URL: <https://www.unep.org/ietc/news/story/sustainable-future-e-waste> (date of application: February 15, 2025).

2. Ринок на \$50 млрд. Штучний інтелект почав розробляти ліки – Sanofi та Johnson & Johnson вже у грі. FT розібрався, чи не забагато гайпу навколо нової технології. *Forbes.ua* URL: <https://forbes.ua/innovations/shi-vzhe-dopomagaє-rozroblyati-novi-liki-yak-dobre-u-nogo-tse-vikhodit-rozpovid-ft-27062023-14437> (дата звернення: 15.02.2025).

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ВИРОБНИЦТВА КОМП'ЮТЕРНОГО УСТАТКУВАННЯ

Новосад З.Г., кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2283-1879>

Крутяк М.Б., старший викладач,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8544-8733>

На сьогоднішній день, одним із головних напрямків руху підприємства у ринкових умовах є впровадження інновацій. На всіх етапах функціонування підприємства – планування, організація, мотивація і контроль – існує багато умов невизначеності, тому управління інноваційною діяльністю супроводжується постійним процесом прийняття управлінських рішень. За цих обставин, очевидним є необхідність управляти ризиками, оскільки лише в такому випадку компанія може отримати очікувані результати.

На жаль, промислові підприємства України дотепер не оцінили всіх переваг інноваційного розвитку. За даними Державної служби статистики України за 2021 рік, частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, становить близько 12-14 % (залежно від регіону та конкретної галузі). Частка малих підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, досі є низькою. За різними оцінками, у 2021-2022 роках вона коливається в межах 4-5 %. У сфері послуг тільки 2,4 % підприємств займаються інноваціями [3].

Основним гальмом інноваційної діяльності прийнято вважати нестачу власних засобів. Згідно з проведеними дослідженнями, 71% підприємств вказують саме на цю причину як бар'єр для здійснення

інноваційної діяльності. Тут простежується явна суперечність. Часто українські підприємства сприймають ці витрати як викидання грошей в нікуди – немає ані віддачі від фінансових коптів, ані чіткої межі, коли ж, нарешті, інвестиції в наукові дослідження можна буде вважати достатніми і припинити виділяти ресурси на них. Проте, вже в майбутньому українські компанії здатні щорічно одержувати тільки від експорту наукоємкої продукції 120-150 млрд доларів. У такому контексті проблема браку коптів у підприємств перестася бути непереборним бар'єром для їх проведення і стає лише питанням пріоритетів підприємств.

Слід зауважити, що перед тим, як розглядати можливість розробки або впровадження інновацій, треба усвідомити, що в першу чергу їм властивий інноваційний ризик як ймовірність втрат від того, що новий товар чи послуга не знайдуть своїх споживачів на ринку. Проте, вони дозволяють максимізувати прибуток. Тому реалізація інноваційних проєктів характеризується низкою особливостей і великою кількістю ризиків. Виділяють три основні види ризику, пов'язаних із здійсненням інновацій:

- Технічний ризик, пов'язаний з недостатнім технологічним опрацюванням проєкту.
- Комерційний ризик, пов'язаний із неясністю долі продукту на потенційному ринку.
- Екологічний ризик, який полягає в непередбачених наслідках дії продукту на навколишнє середовище.

Класичним прикладом для вивчення інноваційного ризик-менеджменту може стати приклад International Business Machines (IBM) – світового лідера серед постачальників комп'ютерного устаткування. Окрім цього, компанія виготовляє програмне забезпечення (котируване як № 2 після Microsoft) і периферійні пристрої. 35 % доходів приносять те, що завжди знаходиться в розвитку, найбільше у світі сервісне відділення фірми. Близько 60 % своїх продажів компанія здійснює за межами США.

Історія IBM – це історія всієї комп'ютерної галузі. У багатьох людей слово «комп'ютер» досі асоціюється зі словом IBM. Не можна забувати також новачі компанії у сфері організації високотехнологічного виробництва, мотивації співробітників і розвитку цілого нового ринку у світовому масштабі [2]. IBM (International Business Machines) залишається одним із найбільших гравців на ринку високих технологій, постійно інвестуючи в науково-

дослідницькі та інноваційні проєкти. Нижче наведено кілька напрямів, у яких IBM розвиває свої новітні розробки:

- Watson: Потужна AI-платформа, здатна обробляти великі обсяги неструктурованої інформації та робити висновки на основі машинного навчання. Watson широко застосовується в медичній діагностиці, фінансовому аналізі, маркетингу та інших галузях.

- AutoAI: Інструменти для автоматизації розробки моделей машинного навчання, що допомагають компаніям швидше розгортати AI-рішення і спрощують процес налаштування алгоритмів.

- IBM Cloud: Глобальна хмарна платформа з інфраструктурними та програмними сервісами (IaaS, PaaS, SaaS). Вона підтримує роботу з контейнерами, мікросервісами та різноманітними базами даних.

- Red Hat OpenShift: Після придбання Red Hat, IBM інтегрує OpenShift як ключову платформу для гібридної хмари. Це дозволяє організаціям розгорнути свої додатки у приватному та публічному хмарному середовищі з максимальною гнучкістю.

- IBM Quantum: Один із перших комерційних квантових комп'ютерів, доступних через хмарні сервіси. Компанія розвиває екосистему квантового програмування, пропонуючи розробникам та дослідникам платформи типу Qiskit для створення та тестування квантових алгоритмів. IBM співпрацює з університетами та науковими інститутами, пропонуючи доступ до квантових обчислень та інструментів для розвитку наукових досліджень.

- «Post-Quantum» криптографія: IBM бере участь у розробці алгоритмів, стійких до квантових атак, передбачаючи необхідність захисту даних у майбутньому квантовому середовищі.

- IBM Security: Набір рішень для захисту інфраструктури, хмарних середовищ і кінцевих пристроїв. Пропонує інтелектуальні аналітичні інструменти для виявлення та реагування на загрози.

- Green Computing: IBM працює над оптимізацією енерговитрат у дата-центрах і впровадженням «зелених» ініціатив, зокрема під час проєктування апаратного забезпечення. Аналітичні платформи для моніторингу та прогнозування впливу промислових процесів на довкілля, що допомагають організаціям дотримуватися екологічних норм і стандартів.

Ризики реалізації виникають через можливі помилки й прорахунки, допущені персоналом (випадково або навмисно) під час безпосереднього втілення проєкту в життя, тобто його реалізації. Ризики управління виявляються у неефективній організації проєкту, недостатньому рівні взаємодії учасників проєкту.

Проте інноваційна діяльність, попри високий рівень ризику, залишається ключовим фактором розвитку підприємств. Українські компанії мають значний потенціал у цій сфері, хоча низький рівень інноваційної активності зумовлений, передусім, нестачею фінансових ресурсів та недооцінкою довгострокових переваг інновацій [1; 3]. Зміна зовнішнього середовища, належна увага до фінансування наукових розробок і професійне управління інноваційними ризиками можуть суттєво вплинути на підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Як свідчить досвід IBM, ефективне управління ризиками, розвиток сервісних напрямів та постійні інвестиції в інновації здатні стати рушієм сталого зростання і лідерства на глобальному ринку.

Література:

1. Підприємництво та інноваційний розвиток / під ред. І.М. Гончаренка. Львів: Світ, 2021.
2. Офіційний сайт IBM – <https://www.ibm.com> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Звіт Держкомстату України, 2024.

ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ ЕФЕКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ В УКРАЇНІ

Потапенко С.Д., кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8089-2130>

Інтернет речей є важливою інформаційною технологією, яка у глобальних масштабах активно впливає на розвиток сучасного ринку інформаційних послуг. Україна є активним учасником даного процесу, про що свідчить активний розвиток специфічної ринкової кон'юнктури та інтенсивна розбудова умов надання відповідних послуг. Рівень ефективного функціонування та взаємодії сучасних технічних засобів сприяє підвищенню ефективності автоматизації різноманітних бізнес-процесів та забезпечує комфорт і зростання якості життя суспільства. Впровадження можливостей Інтернету речей істотно впливає на розвиток промисловості, навчання, транспорту, охорони здоров'я, сільського господарства, сприяє розвитку концепцій розумного міста, розумного будинку, розумних технічних засобів та інших різноманітних розумних речей та технологій.

Важливим напрямом розвитку концепції Інтернету речей є формування законодавчих ініціатив відповідного характеру. В нашій країні початком розвитку законодавчої бази запровадження технологій Інтернету речей можна вважати 2011 рік [1]. Крім того, на момент опрацювання матеріалів даного дослідження, на сайті Верховної Ради України розміщено 32 зареєстрованих документа де у тексті згадується термін «Інтернет речей» серед яких дванадцять документів є постановами Кабінету Міністрів України різного спрямування, шість розпоряджень, сім наказів серед яких наказ про запровадження у нашій країні Державного стандарту 30141:2019 «Інтернет речей. Еталонна архітектура», два урядових рішення та інші документи.

Однією з важливих рис готовності до впровадження інноваційних інформаційних технологій є наявність гравців на національному ринку відповідних послуг, які здійснюють свою діяльність у відповідності до напрямку, який досліджується. Станом на початок 2025 року в Україні можна відмітити наявність державних ініціатив відповідного спрямування, а також діяльність деяких національних компаній сферою інтересів яких є розвиток ринку послуг Інтернету речей. Хоча кількість таких компаній не є значною – спектр послуг, який ними надається, вражає. Зокрема, пропонуються: послуги з розроблення різноманітних програмних рішень у сфері Інтернету речей; послуги з застосування у практиці сільськогосподарського виробництва різноманітних датчиків, сенсорів та автоматизованих модулів для управління процесом обслуговування посівних площ, що суттєво впливає на економію фінансових, часових та інших ресурсів аграрних підприємств; послуги з виробництва та експлуатації ескалаторів та ліфтового обладнання із застосуванням рішень у сфері Інтернету речей; впровадження технологій із застосуванням засобів Інтернету речей, які направлені на розбудову інфраструктури сучасного цифрового міста у Києві, Хмельницькому та інших містах; рішення з використання можливостей Інтернету речей у сфері логістики; рішення з застосуванням можливостей Інтернету речей у галузі безпеки; рішення з комплексного моніторингу параметрів приміщень медичних установ та стану здоров'я пацієнтів на базі технологій Інтернету речей; рішення із застосування засобів Інтернету речей у військовій сфері; застосування засобів Інтернету речей у роботі закладів освіти, зокрема, через модернізацію навчальних планів підготовки майбутніх фахівців рівня молодших бакалаврів, бакалаврів та магістрів у вищих навчальних закладах – включення до обов'язкових та вибіркового компонентів тематичних дисципліни з напрямом у сфері Інтернету речей тощо.

Крім іншого в Україні активно розвивається сегмент напряму промислового Інтернету речей, де основний наголос здійснюється на контролі та управлінні виробничими процесами в режимі реального часу. Так у промисловому сегменті послуг пропонуються: послуги зі створення автоматизованих систем керування технологічними процесами та підбору оптимальних апаратних та програмних компонент; пропонуються технологічні рішення, які направлені на розвиток адитивного виробництва, яке орієнтується на економію матеріалів та ресурсів, застосування засобів автоматизованого будівництва, оптимізацію управління транспортними потоками та виробничими лініями, активне впровадження у процеси виробництва засобів штучного інтелекту тощо.

Для розвитку спектру послуг Інтернету речей в Україні, важливим є формування передумов їх ефективного впровадження. Так за даними, які опубліковані національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку [3] спостерігається зростання кількості активних підключень до послуг передачі даних операторів мобільного зв'язку в Україні за період з 2021 по 2025 роки. Зокрема, станом на останній квартал 2024 року, в Україні ведеться загальнодержавна підготовка до впровадження стандарту G5 для якого, в якості пілотного проекту, обрано запровадження підтримки такого типу мережі влітку 2025 року у місті Львові [4].

Незважаючи на складні економічні та політичні обставини, в яких перебуває наша країна, характерним є збільшення частки підключень до мобільних мереж за стандартом G4/LTE з 59% на початку 2021 року до майже 83% станом на третій квартал 2024 року. У 2025 році можна очікувати приблизно 85% таких загальних підключень. Але, оскільки 2025 рік для України є роком впровадження стандарту G5 – то така тенденція може суттєво змінитись у бік збільшення показника підключень за стандартами G4/LTE та G5. Наявною є тенденція до зростання кількості підключень до послуг M2M [2]. Відповідний тренд показує зростання кількості підключень до послуг M2M на 16% у період завершення 2024 року в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року, а також 46% у майбутній період завершення 2025 року – тобто очікуваний обсяг зростання кількості підключень до послуг M2M лише за один 2025 рік може бути у 2.8 різа більшим у порівнянні з останніми чотирма роками до цього взятими разом. Крім іншого наявною є тенденція до зростання отримання операторами мобільного зв'язку прибутку з розрахунку на одне технічне підключеного клієнта. В рамках опрацювання наявного

статистичного матеріалу побудовано модель прогнозу розвитку динаміки зростання даного показника, яка показує знаходження відповідного значення у межах від 1,06% до 1,12% зберігаючи майже прямолінійну тенденцію, що може свідчити про здоровий економічний клімат та, як наслідок, сприятливі умови для розвитку ринку Інтернету речей в Україні.

Таким чином розвиток ринку послуг Інтернету речей все більше стає частиною нашого повсякденного життя та потребує свого практичного та наукового дослідження, а сам факт розвитку відповідних технологій в Україні, який є глобальною тенденцією і у якому наша країна є активним учасником – безсумнівно є важливим для економічного зростання нашої держави, формування її технологічної зрілості та успішності.

Література:

1. Постанова № 942 від 7 вересня 2011 р. «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року». Кабінет міністрів України, 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/942-2011-п/print> (дата звернення: 15.02.2025).

2. В Україні за рік стало на 860 тисяч більше абонентів фіксованого Інтернету. А кількість мобільних сім-карт зросла на мільйон. Dev Україна, 2024. URL: <https://dev.ua/news/mobilnyi-1711629422> (дата звернення: 15.02.2025).

3. Електронні комунікації у цифрах. НКЕК, 2024. URL: <https://nkek.gov.ua/diialnist/sfery-diialnosti/elektronni-komunikatsii/elektronni-komunikatsii-u-tsyfrakh> (дата звернення: 15.02.2025).

4. Львів стане першим містом, де запустять мережу 5G, – ЗМІ. Львівський портал, 2024. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2024/11/04/lviv-stane-pershyj-mistom-de-zapustiat-merezhu-5g-zmi> (дата звернення: 15.02.2025).

ТЕХНОЛОГІЧНІ ТРЕНДИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Пушкар Т.А., кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2067-7484>

Цифровізація суспільного життя і, як невід’ємної його складової, економіки на сучасному етапі із трендів, які визначають майбутнє, поступово переходить в реалії, в яких функціонують та розвиваються національні економіки. Саме цифрові тренди формують

передумови та конкурентні переваги в розвитку, визначають інноваційність та сталість економіки країни.

Питанням впливу цифрових технологій на сталий економічний розвиток, особливостям функціонування цифрової економіки, її впливу на трансформації економічних систем, присвячено значну кількість наукових досліджень українських науковців, зокрема Безрук Д., Михайлова К., Руденко М., Серьогіна Д., Тодошук А. та інші [1-5].

Протягом останніх десяти років з початку проголошення про перехід до концепції «Індустрія 4.0» основними технологічними трендами, які формували становлення цифрової економіки, визначали розвиток Інтернету речей, робототехніки (кобототехніки), віртуальної та доповненої реальності, безпілотних технологій, технологій цифрової та біометричної ідентифікації, технологій 5-G, штучного інтелекту, нанотехнологій тощо. Однак, протягом становлення цифрової економіки пріоритети та вплив напрямів на розвиток національних економік проривних технологій змінювалися, формуючи передумови для розвитку інших. Так, концепція «розумного» виробництва на початку становлення базувалася в основному на технологіях широкосмугового бездротового Інтернету, Інтернету речей та індустріального Інтернету речей і концепції великих даних, що дозволяло створювати умови для накопичення навчання цифровізованих систем. Це стало запорукою розвитку цифровізації суспільства в цілому, зокрема становлення цифрових держав, цифрового самоврядування та цифрових адміністративних послуг. Створюючи інтелектуальне виробництво в цифровій економіці, ряд технологій, які визначали технологічні тренди, на даному етапі поступово із категорії «проривних» стають переходять в категорію «традиційних». Цей перехід визначається подоланням розриву між технологічним розвитком та бізнесом щодо конкретної технології, тобто зростання обсягів застосування технології, розширення галузей та сфер її застосування в цифровій економіці, що зростаючими темпами переводить «проривні» технології в «традиційні». Саме прискоренні темпи розповсюдження технологій, прискорені темпи змін «проривних» технологічних трендів визначають сучасний етап розвитку цифрової економіки.

Визначаючи основні технологічні тренди у 2024 році фахівці Всесвітнього економічного форуму, окреслюють основні сфери, які окреслюють провідні галузі. Щорічні звіти «Top 10 Emerging Technologies» Всесвітнього економічного форуму наочно демонструють, як змінюються світові технологічні тренди (див. таб.).

Провідні технології за оцінками Всесвітнього економічного форуму (узагальнено на основі звітів «Top 10 Emerging Technologies» World Economic Forum)

№	2020 р.	2023 р.	2024 р.
1	Мікроголки для безболісних ін'єкцій і тестів	Гнучкі батареї	ІІІ для наукових відкриттів
2	Хімія, що живиться сонцем	Генеративний штучний інтелект	Технології підвищення конфіденційності
3	Віртуальні пацієнти	Екологічне авіаційне паливо	Інтелектуальні поверхні, які можна змінювати
4	Просторові обчислення	Метавесвіт для психічного здоров'я	Станції на високогірній платформі
5	Цифрова медицина	Мобільні рослинні датчики	Інтегроване зондування та зв'язок
6	Електрична авіація	Дизайнерські фаги	Технологія занурення в побудований світ
7	Цемент із низьким вмістом вуглецю	Просторова оміка	Еластокалорика
8	Квантовий датчик	Гнучка нейронна електроніка	Мікроби, що захоплюють вуглець
9	Зелений водень	Стале обчислення	Альтернативні корми для худоби
10	Синтез цілого геному	Охорона здоров'я за допомогою ІІІ	Геноміка для пересадок

Джерело: [6-8]

Оцінювання найбільш впливових та визначальних технологій року проводиться в декілька етапів:

– на першому за допомогою опитування, яке проводиться в мережі Глобальних рад майбутнього Всесвітнього економічного форуму та Мережі університетів і досліджень, мережі Frontiers, членів керівної групи «Top 10 Emerging Technologies» виділяють понад 300 визначальних технологічних розробок, з яких виокремлюють десять найвпливовіших;

– на другому етапі виділені десять технологій оцінюють з використанням даних про патенти, фінансування і географічний розподіл, застосовуються також дані про фінансування академічних грантів.

Такий підхід дозволяє поєднати якісні оцінки із кількісними показниками їх фінансування та готовності вкладати інвестиції в їх розробку і сформувати певне бачення технологічних трендів, які сформувались в певному році та визначають довгострокові перспективи.

Незважаючи на певні особливості, загальне тенденція технологічних трендів передбачає активну розробку та впровадження ІІІ, розвиток нанотехнологій (наприклад, створення інтелектуальних матеріалів) як мультидисциплінарної системи, цифрова медицина, розвиток генної інженерії, розробка технологій занурення на основі віртуальної та доповненої реальності. Поряд з визначеними технологічними трендами слід зазначити, що воєнна агресія проти України, три роки активного супротиву розкрили значний потенціал безпілотних систем і дронів, який може бути реалізований не тільки в ВПК, але і бути в подальшому перенесений в цивільне виробництво.

Отже, цифрова економіка в своєму становленні визначається прискореним темпом технологічного розвитку, що визначає зростаючі темпи подолання розриву між «проривними» технологіями та бізнесом, який займається їх впровадженням. Поряд із цифровими технологіями, особливості цифрової економіки визначають міжгалузеві тренди, які формують напрями інноваційного розвитку національних економік.

Література:

1. Безрук Д.І. Діджиталізація економіки в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2023. № 71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-06>
2. Руденко М.В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 61-65. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2018.11.61>
3. Матвєєва Н.М., Пушкар Т.А., Сєрьогіна Д.О. Людський фактор цифровізації інноваційної діяльності в Україні у розрізі міжнародних порівнянь. *Економіка і суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-40>
4. Михайлова К.В., Пушкар Т.А. Особливості маркетингу в сфері цифрових послуг контексті цифрової економіки. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 10. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/158>
5. Шлайфер М., Тодощук А. Діджиталізація економіки України в умовах своінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-10>
6. Top 10 Emerging Technologies of 2020: World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/publications/top-10-emerging-technologies-2020/> (date of application: February 15, 2025).

7. Top 10 Emerging Technologies of 2023: World Economic Forum.
URL: <https://www.weforum.org/publications/top-10-emerging-technologies-of-2023/> (date of application: February 15, 2025).

8. Top 10 Emerging Technologies of 2024: World Economic Forum.
URL: <https://www.weforum.org/publications/top-10-emerging-technologies-2024/in-full/> (date of application: February 15, 2025).

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ВІД ЗОВНІШНІХ БІЗНЕС-СТРУКТУР В УКРАЇНСЬКІ ПІДПРИЄМНИЦЬКІ СТРУКТУРИ

Редзюк Є.В., кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3054-2876>

Існуючий складний стан економіки України і її бізнес-структур потребує виправлення, що вимагає формування оновленої політики у залученні інвестицій від зовнішніх ТНК і бізнес-структур в українські підприємницькі структури. В цьому контексті дослідження і активізація зусиль з пошуку оновлених ефективних механізмів співпраці та залучення інвестицій є актуальним і необхідним завданням для відновлення економіки України.

Класичними факторами при залученні інвестицій є:

1. Політичні фактори (війни, політична нестабільність або санкції суттєво впливають на потенційних зовнішніх інвесторів і їх поведінку щодо відповідних країн світу; державна політика правового регулювання, підтримки закордонних інвесторів і система регулювання вітчизняних бізнесів також суттєво обумовлює рівень зацікавленості до інвестування).

2. Економічні й фінансові фактори (динаміка розвитку світової економіки; відсутність глобальних економічних криз або різкого зростання інфляції в світі; стан інтегрованості вітчизняних підприємств до міжнародних економічних відносин і торгівлі; зменшення протекційних заходів на національному рівні, зняття обмежень на торговельні угоди та митні бар'єри; розвиток глобальної фінансової інфраструктури, вільний рух капіталу та доступність інвестицій із-за кордону сприяє розширенню бізнесу).

3. Інфраструктурні й технологічні фактори (доступ до відповідної сучасної та зручної інфраструктури, нових технологій або затримки у впровадженні логістичних маршрутів чи інновацій впливають на конкурентоспроможність сучасного бізнесу, тому зовнішня бізнес-активність чутливо реагує на цей фактор).

4. Соціальні фактори (в умовах посилення конкурентної боротьби за споживача, і внутрішня, і зовнішня бізнес-активність має оперативно враховувати зміни у споживчих уподобаннях, культуру споживання, традиції і особливості місцевого, регіонального і глобального рівня; крім того, країни, що мають значну кількість платоспроможного населення є більш привабливими для зовнішніх інвесторів).

5. Конкурентне середовище (іноземні компанії можуть створювати конкуренцію, забираючи частку ринку у внутрішніх виробників; при збалансованій політиці допуску іноземних компаній можна посилити якість обслуговування, опанувати нові технології і створити більш вдосконалені внутрішні ринки; а також при певних умовах налагодити співпрацю для подальшого виходу на зовнішні ринки).

6. Міжнародні екологічні стандарти і кліматичні зміни (в сучасному глобалізованому світі дотримання вимог до екологічності продукції стає важливим фактором для виходу на ринки, особливо ЄС або США; природні катаклізми або зміни в сільськогосподарських умовах впливають на окремі галузі, що потрібно враховувати при міжнародній співпраці) [1].

Відзначені класичні фактори впливу зовнішньої бізнес-активності на вітчизняні підприємства обумовлюють на даний момент значні ризики (серед яких особливо домінують політичні – війна і державна політика правового регулювання), що знижують привабливість України для іноземних партнерів. Аналіз цих чинників дає змогу вітчизняним підприємствам краще адаптувати свої стратегії до умов глобального середовища. Під час війни і геополітичної турбулентності цей дестабілізуючий фактор в якійсь мірі знижується відкриттям філіалів і представництв закордоном, релокацією в більш безпечні регіони України та можливістю страхування воєнних і логістичних ризиків. Проте державна політика правового регулювання потребує більш дієвої і ефективної системи захищеності верховенства права в Україні.

Крім того, провідним фактором також виступають зміни в торговельній політиці ЄС та інших країнах світу; глобальна паливно-енергетична забезпеченість ресурсами в світі, цифровізація, технологізація й автоматизація глобального ринку товарів і послуг; соціальні та демографічні зміни в світі й Україні.

Найбільш значущими факторами з перерахованих є воєнні дії та геополітична нестабільність, можливі зміни в торговельній політиці ЄС по відношенню до України та глобальна паливно-енергетична забезпеченість ресурсами ЄС і України. Перераховані фактори призводять до збоїв у виробництві товарів і послуг, до фінансових труднощів, стримують можливості для масштабування бізнесу й залучення інвестицій. До того ж, через складність залучення в таких умовах дешевих кредитів більшість вітчизняних підприємств обмежуються поточними витратами, не інвестуючи у розвиток. З позиції зовнішніх бізнес-структур – реалізувати інвестиційний потенціал України в таких умовах зможуть насамперед ті інвестори, які розуміють український ринок, мають відповідний управлінський досвід роботи в умовах війни і додатково присутні на міжнародних ринках та мають там добре розвинені бізнес-партнерства [2].

В цілому для залучення інвестицій від зовнішніх ТНК і бізнес-структур в українські підприємницькі структури необхідно враховувати політичні, економічні, соціальні, інфраструктурно-технологічні та екологічні фактори. По можливості необхідно знижувати ризики, пов'язані з цими факторами, так як зовнішнім інвесторам в Україні доведеться діяти в умовах підвищеної невизначеності й турбулентності. Найзначиміші заохочувальні підходи та інструменти, що впливають системно на залучення зовнішніх бізнес-структур в економіку України, на наш погляд, полягають в дерегуляції, законодавчій уніфікації з міжнародними правилами і нормами, дотриманні верховенства права і дієвості державних інституцій, забезпеченні вільного руху капіталу та наданні привабливих цін на активи. Такий комплексний підхід спроможний залучити зовнішні бізнес-структури на системній основі в українську економіку.

При розробці довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України на 15-30 років, при включенні до неї галузевих стратегій розвитку, стратегій розвитку кластерів та індустріально-інноваційних парків – можна з'ясувати потребу в іноземних патентах і технологіях, ринках збуту, фінансових і кадрових ресурсах. На основі цього цілеспрямовано запропонувати партнерство й довгострокову співпрацю з відповідними іноземними ТНК і провідними закордонними бізнес-структурами, з наданням певних гарантій і державної підтримки. Україні важливо розвивати партнерства із західними ринками, модернізувати виробництво та посилювати енергоефективність на стратегічно орієнтованій основі, враховуючи природні умови, соціально-демографічний стан, економічні показники тощо, але головне, усвідомлюючи власні інтереси й маючи

довгострокове бачення своїх конкурентоспроможних позицій та компетенцій в глобалізованому світі. Якщо Уряд України зможе сформувати високопрофесійну команду, що підготує реалістичну загальну й інтегровану в неї галузеві стратегії, стратегію розвитку кластерів та індустріально-інноваційних парків; забезпечить верховенство права і дієвість державних інституцій, вільний рух капіталу, то тоді є можливість найбільш компетентним урядовцям за своїм профілем залучити зовнішні ТНК й бізнес-структури на взаємовигідній і довгостроковій основі. Такі зусилля будуть мати більш позитивний і стратегічно орієнтований ефект від співпраці.

Підсумовуючи, відзначимо, що Україна, на жаль, має значну кількість політичних, економічних, інфраструктурно-технологічних та соціальних ризиків, що не дають можливість на даний момент часу реалізувати свій потенціал у залученні провідних інноваційно орієнтованих ТНК і бізнес-структур в українські підприємницькі структури на якісно новій основі. Для посилення стійкості української економіки необхідно інтегрувати комплексні підходи щодо заохочення іноземних інвесторів в Україну: покращення верховенства права, посилення дієвості державних інституцій, уніфікація з міжнародними правилами і нормами, забезпечення вільного руху капіталу, системна зміна щодо інноваційної політики, енергетичної стійкості тощо. Особливу увагу слід приділяти диверсифікації економіки, стратегічно орієнтованому розвитку різних секторів економіки, інвестуванню в людський капітал та інтеграції у глобальні ринки. Використання запропонованих методів та інструментів створить передумови для продуктивного залучення інвестицій, довгострокового зростання, диверсифікації економіки України й зменшення вразливості до зовнішніх шоків [3;4].

Література:

1. Котлер Ф. Маркетинг 5.0: Технології, що змінюють споживачів / Ф. Котлер, І. Сет'яван, Х. Картаїя; пер. з англ. К. : ВД «КМ-Букс», 2023. 300 с.
2. 70 % компаній в Україні планують нові інвестиції попри війну. Куди вкладатимуть гроші та що заважає бізнесу. ГО «Громадське телебачення». Рубрика: Економіка. 18 листопада 2024 р. URL: <https://hromadske.ua/ekonomika/234608-70-kompaniy-v-ukrayini-planuiut-novi-investitsiyi-popry-viynu-kudy-vkladatymut-hroshi-ta-shcho-zavazaye-biznesu> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Redziuk Y. Leading risks of geopolitical and geoeconomics for business activity in Ukraine during the war. Actual problems of International Relations, 2024, vol. 1, no. 159, pp. 138-145. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3909/3559> (date of application: February 15, 2025).

4. Redziuk Y. Mechanisms of external financing of the Ukrainian economy during war and approaches to their optimization. *Економіка України*. 2024. Том 68. № 12(757). С. 51-66.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Сафонова В.Є., доктор економічних наук, професор,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4631-2408>

Специфіка навчання у вищій школі полягає в динамічності процесу пізнання, що виражається в постійному підвищенні рівня обізнаності і, відповідно, кваліфікації, і призводить до інноваційної освітньої діяльності.

Інноваційна освітня діяльність – це процес створення та реалізації інноваційних освітніх програм, які трансформують освітні інновації в нові технології навчання, що забезпечують зростання інтегральних показників ефективності освітньої діяльності.

Стратегічною метою ВНЗ в процесі реалізації інноваційних освітніх програм є розробка та впровадження інновацій, а також мобілізація інноваційних можливостей ВНЗ по відношенню до завдань, що забезпечують найбільшу цінність для всіх учасників освітньої діяльності: замовників, інвесторів, викладачів, студентів.

Однак чинні організаційно-економічні механізми управління вищою освітою і, перш за все, механізм її фінансового забезпечення не гарантують ні необхідної якості освіти, ні підтримки інновацій.

Для вирішення цієї проблеми доцільно використовувати досвід провідних європейських країн, в яких з метою залучення роботодавців до соціального діалогу у сфері професійної освіти держава, яка в кінцевому підсумку несе за нього відповідальність, використовує такі механізми, як:

- державні субсидії роботодавцям, які створюють додаткові навчальні місця для виробничого навчання та навчання без відриву від виробництва;

- створення фондів навчання в рамках колективних договорів, активи яких формуються або за рахунок податку на заробітну плату, або за рахунок державних дотацій;

– надання кредитів на організацію курсів перепідготовки та перепідготовки висококваліфікованих робітників з метою подолання дефіциту кваліфікованих кадрів, необхідних для розвитку високотехнологічної промисловості;

– державні субсидії на навчання на робочому місці;

– податкові пільги підприємствам та інші податкові преференції.

Для поліпшення якісних характеристик освітньої діяльності закладів вищої освіти необхідно вирішити цілий комплекс проблем на макро- і мікрорівнях:

1. Створення належної інфраструктури фінансового забезпечення інноваційної освіти для всієї системи вищої освіти.

Фінансова складова інфраструктури вищої освіти в основному використовує два джерела фінансування - бюджетні асигнування і позабюджетні надходження. Однак цього явно недостатньо для зростання інноваційних перетворень. Необхідне багатоканальне фінансування освітніх інновацій. При цьому важливо не тільки диверсифікувати джерела фінансування, а й максимально залучити приватні інвестиції.

2. Створення нормативно-правової бази, що стимулює приплив інвестицій у вищу освіту.

Новою організаційно-правовою формою для закладів вищої професійної освіти є автономна неприбуткова організація, яка забезпечує можливість співзаснування та багатоканального фінансування, у тому числі залучення приватного капіталу у сферу вищої освіти.

Примусова компенсація нестачі бюджетних коштів позабюджетними надходженнями дає можливість покрити тільки поточні витрати ВНЗ і не передбачає формування коштів на підтримку інноваційної діяльності.

У зв'язку з цим необхідно, змінюючи нормативну базу, не тільки закріпити права на дохід за розробниками освітніх інновацій, а й забезпечити державну підтримку приватних інвестицій в освіту.

3. Система управління ресурсами повинна будуватися за принципом «управління за результатами», що передбачає чіткий перелік показників ефективності за кожною з програм розвитку інноваційної освітньої діяльності. Основою для реалізації цього принципу має стати фінансування освіти на основі стратегічного планування та середньострокових програм.

Однак відсутність висококваліфікованих керівників не дозволяє успішно реалізовувати не тільки довгострокові стратегії, орієнтовані на інновації та якість, а й забезпечувати прозорість управління фінансовими потоками, а також дотримання принципів

збалансованого управління освітньою діяльністю, що, звичайно, не робить інвестиції ВНЗ привабливими. У зв'язку з цим вважаємо найбільш доцільним використовувати на макрорівні не тільки середньострокове планування і програмно-цільове бюджетування, а й поширити ці методи на кожен ВНЗ [1]. Це забезпечить взаємозв'язок фінансових та нефінансових показників ефективності освітньої діяльності, спрямованих на оптимізацію співвідношення інвестицій – якості – доступності освітніх програм, а отже гарантує інвесторам мінімізацію їх ризиків та ефективне використання вкладених коштів.

Визначено низку теоретико-методологічних проблем інноваційно-орієнтованого розвитку вищої освіти та завдань, що з ними пов'язані. Це:

- аналіз інноваційних процесів в освіті та механізму управління фінансовими потоками, стимулювання ресурсної підтримки освітніх інновацій;

- виявлення закономірностей і типологій диверсифікації фінансування освітньої діяльності різних рівнів як в українській, так і в зарубіжній практиці;

- аналіз концепцій ефективності фінансування освітніх інновацій, що забезпечують сучасну траєкторію фінансового забезпечення розвитку інноваційного потенціалу вищої освіти, та розробку на цій основі авторської концепції інвестиційної привабливості освітніх інновацій;

- ретроспектива сучасних методів оцінювання ефективності фінансування інновацій, що дозволяє сформулювати нові методичні підходи до оцінювання ефективності фінансових інвестицій в освітні інновації вищої освіти;

- розроблення методики розрахунку кількісних і якісних індикаторів результативності фінансування освітніх інновацій та розрахунку вартості інноваційної освітньої програми.

Нове трактування парадигми фінансування інноваційної освітньої діяльності вищої освіти посилює позиції соціально-економічних інтересів основних співінвесторів освітніх інновацій: держави, бізнесу, інвестиційних фондів та приватних інвесторів, забезпечуючи їх сучасними інструментами експертної оцінки ефективності фінансових інвестицій у розвиток інноваційного потенціалу вищої освіти.

Література:

1. Сафонова В.Є. Вища освіта – ресурс формування інноваційної економіки: Монографія. К. : ТОВ «Аграр Медія Груп», 2012. 336 с.

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У ВИСОКОКОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Хамайдуга Д.О., аспірант,
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет», м. Київ, Україна

У сучасному глобалізованому світі формується новий тип суспільства, яке орієнтоване на знання, технології та інновації. Технологічні прориви, цифровізація та постійна еволюція інформаційних технологій перетворюють знання на основний ресурс для розвитку та конкуренції. Це означає, що для економічного зростання країни чи підприємства важливою умовою стає здатність не лише виробляти нові технології, а й ефективно впроваджувати їх у реальний сектор економіки.

У конкурентному середовищі, що постійно змінюється, успіх того чи іншого гравця залежить від здатності адаптувати свою стратегію розвитку до зовнішніх викликів, зокрема до інноваційних змін у технологіях і ринкових умовах. Високий рівень інноваційної готовності дозволяє швидше реагувати на зміни, знижувати витрати та відкривати нові можливості для зростання.

Інноваційні стратегії підприємств є ключовими елементами їх успіху на внутрішньому і міжнародному ринках. Сучасні інновації часто проявляються не тільки у вигляді нових продуктів, а й у вигляді удосконалених виробничих процесів або нових моделей ведення бізнесу, що підвищують ефективність і зменшують витрати. Відтак, інновації є потужним драйвером економічного розвитку, що дозволяє компаніям займати лідерські позиції у своїх галузях і відкривати нові ринки.

За останні кілька років інноваційний розвиток здобув ще більше значення. Це не тільки підвищує конкурентоспроможність підприємств, а й дозволяє вирішувати соціальні, економічні та екологічні проблеми. Наприклад, інновації у сфері зелених технологій сприяють зниженню екологічного сліду, тоді як технології цифровізації бізнесу підвищують його ефективність і дозволяють знижувати витрати на адміністративні та операційні процеси.

Зважаючи на ці фактори, розвиток інновацій є обов'язковою складовою стратегії успішних підприємств. Завдяки впровадженню нових технологій і рішень, компанії можуть значно підвищити свою

здатність до адаптації в умовах високої глобальної конкуренції. Інновації – це не просто елемент розвитку, а невід’ємна частина існування компаній на ринку, що забезпечує їх довгострокову конкурентоспроможність та фінансову стійкість.

Підприємства можуть застосовувати кілька інноваційних стратегій, які відображають різні варіанти розвитку бізнесу. Усі ці стратегії базуються на основних стратегічних альтернативних підходах, таких як обмежене зростання, стратегії зростання або скорочення. Для підприємства важливо правильно обрати стратегію в залежності від ситуації на ринку, ресурсних можливостей та загальних цілей розвитку (рис.).

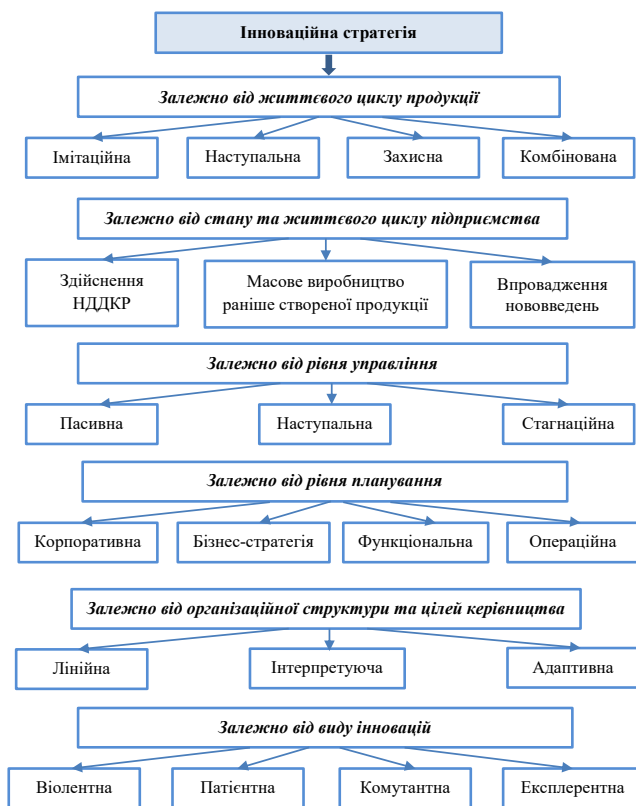

Рис. Види інноваційних стратегій підприємств

Джерело: систематизовано та адаптовано за даними [1-4]

Для інноваційної діяльності важливою є можливість побудови стратегії розвитку на основі перших двох альтернатив – зростання та інтеграції. В цьому контексті інноваційні стратегії орієнтовані на постійне оновлення продуктового портфеля, використання нових технологій або розширення ринкових можливостей через інновації [1; 2].

Інноваційна стратегія підприємства є специфічним типом загальної стратегії і спрямована на активне зміцнення позицій на ринку через новаторські підходи. Основною відмінністю інноваційної стратегії від загальної є вимога постійного новаторства і орієнтації на впровадження інновацій у діяльність підприємства. Це дозволяє не тільки зміцнювати існуючі позиції, а й створювати нові конкурентні переваги в умовах швидко змінюваного середовища.

Стратегії інноваційного розвитку підприємства зазвичай характеризуються результатами, що дозволяють забезпечити сталий економічний ріст. У процесі розробки інноваційних стратегій важливо враховувати відгуки та зворотній зв'язок, що допомагає коригувати існуючі стратегії та приймати обґрунтовані рішення для подальшого розвитку. Крім того, важливо враховувати фактор невизначеності, який є невід'ємною частиною інноваційного процесу через труднощі прогнозування подальших результатів [1; 3].

Успішність підприємства в задоволенні потреб споживачів, забезпеченні конкурентоспроможності та досягненні фінансової стійкості значною мірою залежить від його інноваційної активності. Управління інноваційною діяльністю охоплює такі ключові компоненти, як наукові дослідження та розробки, маркетинг, підприємницька культура та організаційна структура.

Вибір стратегії інноваційного розвитку підприємства визначається низкою факторів, серед яких:

Цілі організації: довгострокові та короткострокові плани розвитку, орієнтація на інновації.

Наявність ресурсів: фінансові, людські та технологічні ресурси, необхідні для реалізації інновацій.

Зовнішнє середовище: ринкові умови, конкурентне середовище, регулювання та технологічні тенденції.

Внутрішнє середовище: організаційна культура, структура управління, готовність персоналу до змін.

Прийняття конкретної стратегії інноваційного розвитку також залежить від:

– аналізу ринку нововведень: моніторинг науково-технічної інформації та тенденцій ринку.

– науково-технічного потенціалу: наявність інтелектуальних ресурсів та технологічної бази.

– терміну життєвого циклу продуктів: стадія розвитку продукту та необхідність його оновлення.

Керівники повинні оцінювати відповідність обраної стратегії загальній стратегії розвитку компанії, рівень ризику та готовність ринку до прийняття інновацій. Врахування цих факторів дозволяє ефективно формувати та реалізовувати інноваційні стратегії, що сприяють сталому розвитку підприємства.

Зокрема, дослідження показують, що інноваційна діяльність підприємства має комплексний характер і є важливим інструментом стратегічного управління. Важливу роль у розвитку інноваційної діяльності відіграє її організація, яка орієнтується на зміни в плануванні, управлінні, контролі та аналізі інноваційного процесу на підприємстві.

Також, при формуванні інноваційної стратегії необхідно визначити фактори, які залежать від стадії інноваційного проекту та особливостей реалізації інноваційної стратегії в інноваційній компанії.

Таким чином, ефективне управління інноваційною діяльністю та обґрунтований вибір стратегії інноваційного розвитку є ключовими чинниками для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємства в умовах сучасного бізнес-середовища.

Література:

1. Богашко О.Л. Дослідження особливостей становлення й розвитку національної інноваційної системи України. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2014. Вип. 1(53). С. 259-270. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/3534>

2. Богашко О.Л. Перспективи впровадження принципів розумної спеціалізації ЄС в українську практику державного регулювання інноваційного розвитку. *Економічні горизонти*. 2018. № 3(6). С. 4-17. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(6\).2018.156311](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(6).2018.156311)

3. Dzhezdzhula V.V., Yepifanova I.Yu. Methodological bases of concept formation and choice of innovative business strategies. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2018, vol. 4, no. 3, pp. 51-59.

4. Космідайло І.В. Теоретичні аспекти організаційно-економічного механізму управління державними підприємствами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. Вип. 13. С. 44-47. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2012/13.pdf

ПРОГНОЗНА ОЦІНКА ЦИФРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Цвілий С.М., кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1720-6238>

В проєкті Плану відновлення країни Національною радою з відновлення України від наслідків війни включено відновлення різних об'єктів інфраструктури України (туристичних об'єктів для інвестування і підтримки індустрії туризму також). Відносно відновлення індустрії туризму у проєкті визначено пріоритети: у міжнародному просторі використання інформаційного ресурсу для висвітлення поточної ситуації та туристичного потенціалу країни у повоєнний період; розробка стратегії комунікацій, яку має бути орієнтовано на міжнародний ринок; створення привабливого іміджу України для інвестування в її економіку, механізмів та умов залучення інвестицій; залучення стейкхолдерів до розробки, впровадження інноваційних проєктів з використанням цифрових інструментів у сфері туризму, допоміжних сфер обслуговування (для аналізу даних; реалізація проєкту «Маршрутами війни»).

Проведено експертну оцінку за семи важливими для оцінки сервісу та інфраструктури в індустрії туризму показниками з урахуванням цифрових трендів. Оцінка велася за п'ятибальною шкалою. Результати подано у таблиці 1. Результат цієї експертної оцінки показує слабкий цифровий потенціал індустрії туризму країни за показниками сервісу (оцінки 1-2): у 2020 р. за чотирма із семи показників; у 2024 р. – за чотирма із семи показників; у 2028 р. (прогноз експертів) – за двома із семи показників. За оцінками експертів сталого розвитку у 2020-2028 рр. набули такі показники, як «можливість бронювання місць для тривалого проживання за допомогою цифрових платформ» та «цифрова спільнота».

Пріоритетною умовою розширення цифрової потужності і масштабів зростання якості обслуговування туристичних регіонів країни є залучення інвестицій, які сприятимуть утворенню бази відновлення індустрії туризму, дозволять побудувати цифрову платформу матеріально-технологічної фундаменти туризму.

Таблиця 1

**Оцінка цифрового потенціалу індустрії
туризму України за показниками сервісів**

Показник	Оцінка		
	2020 рік (Covid-19)	2024 рік (війна з росією)	2028 рік (відновлення)
Надійний зв'язок (швидкісний інтернет, якісний стільниковий зв'язок, wi-fi, конкурентні тарифи)	3	3	3
Можливість бронювання місць для тривалого проживання за допомогою цифрових платформ (якісна та доступна оренда, колівінги, рівень безпеки житла)	2	3	4
Місця тяжіння для колаборації на базі місцевого вузу, технопарку, IT/креативного кластера (зосередження профільних компаній), коворкінги, ресторани торгіві вулиці тощо та їх доступність у цифровому просторі	1	1	3
Якісна охорона здоров'я, як мінімум налагоджена первинна ланка; рішення найчастіше виникаючих звернень щодо здоров'я в онлайн-форматі зустрічі	3	2	2
Цифровий доступ до показників екологічності країни	4	1	3
Цифрова безпека в індустрії туризму	2	1	2
Цифрова спільнота (мають бути початкові community схожих за духом й інтересами людей, подібний event-туризм, активна взаємодія та розвиток онлайн)	2	3	4

Інвестиції дозволять розширити межі планування об'єктів туризму, організацію умов стандартизації і сертифікації цифрових послуг туристичних баз. Це розширить діджитал-простір послуг, що сприятиме зростанню рівня цифрового потенціалу регіонів [1].

В Україні відсутній цифровий механізм монетизації наявних природніх багатств, не оновлюється туристична інфраструктура, приділяється мало уваги розвитку регіональної системи індустрії туризму, не розроблено цифрові національні туристичні продукти, які здатні конкурувати із туристичними країнами Європи (рис. 1).

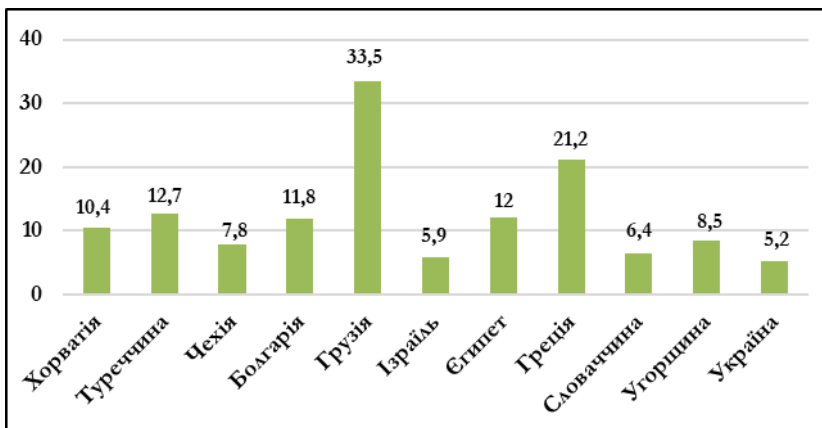

Рис. 1. Частка індустрії цифрового туризму в структурі ВВП країн у 2023 р., %

У постконфліктному періоді відновлення індустрії туризму України виникає значна потреба у глибокому вивченні і впровадженні теоретико-методологічних положень активізації цифрового потенціалу вітчизняних туристичних дестинацій, які є ланкою перебудови інфраструктури туристично-рекреаційних місць відпочинку та подорожі туристів. При цьому, розподіл більшої частини цифрового потенціалу регіонів України за використанням його на відновлення індустрії туризму має носити збалансований характер з цільовим перерозподілом ресурсів на користь пріоритетних туристичних дестинацій усередині сектору послуг і розваг. Пізнання України, багатой історії, унікальної природи і самобутньої культури дасть Європейським туристам цифрову можливість по-іншому сприйняти країну, що створить позитивний імідж держави у світовому співтоваристві [2].

Авторами проведено рейтингування туристичних регіонів України з використанням 22-бальної шкали оцінки (туристичний регіон, який займає перше місце за рівнем цифровізації, отримує 22 бали, та 1 бал, якщо посідає останнє). Сформовано рейтинг туристичних регіонів України за індексом цифрового потенціалу їх розвитку (рис. 2) за наступною формулою (1):

$$I_{dp} = \sum \frac{\Sigma I_{dr} + \Sigma I_{tr} + \Sigma I_c}{N_i} \quad (1)$$

де I_{dp} індекс цифрового потенціалу розвитку туристичного регіону країни; ΣI_{dr} – загальний індикатор забезпечення туристичного

регіону цифровими ресурсами; $\sum I_{lr}$ – загальний індикатор забезпечення туристичного регіону трудовими ресурсами, які спеціалізуються на впровадженні цифрових технологій в туризм; $\sum I_c$ – загальний індикатор забезпечення туристичного регіону капіталом; N_i – кількість індексів.

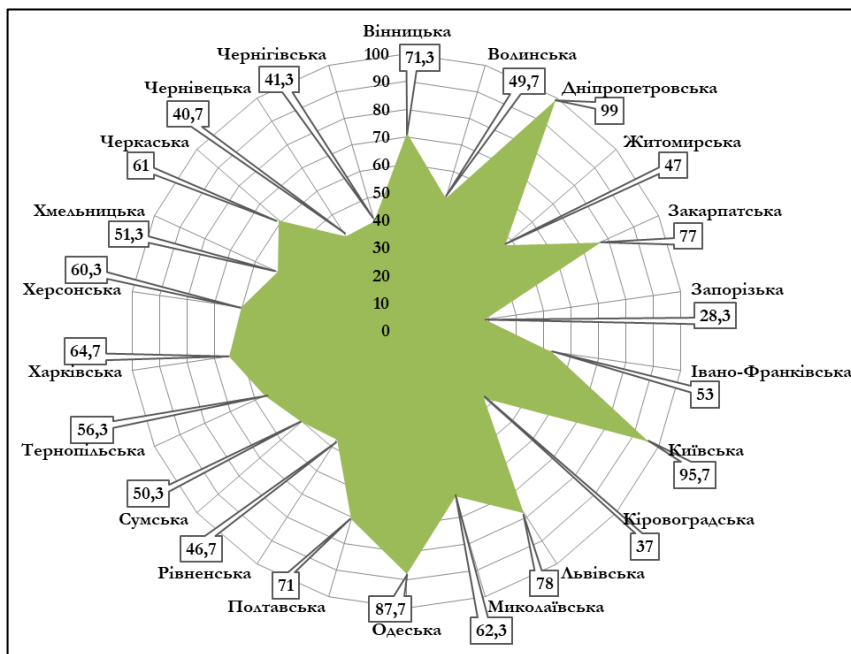

Рис. 2. Індекс цифрового потенціалу розвитку туристичних регіонів України (прогнозна оцінка) на 2025-2028 роки

Джерело: [3]

Економічна спроможність суб'єктів бізнесу буде напряму залежати від індикаторів забезпечення національних регіонів цифровими ресурсами, які формуватимуть високий рівень цифрової привабливості туристичних регіонів з обґрунтованими критеріями цифрового потенціалу розвитку індустрії туризму України – забезпечить нівелювання асиметрії їх розвитку завдяки визначенню рівня цифрової привабливості туристичного регіону, що, у свою чергу, дозволить сформуванню стратегію цифрового розвитку індустрії туризму в довгостроковій перспективі.

В цілому, до заходів прискорення цифрової трансформації індустрії туризму на базі використання цифрового потенціалу туристичних регіонів віднесено активне впровадження цифрових технологій, до яких належать: переведення в електронний формат послуг у різних сферах обслуговування споживачів, які пов'язані з індустрією туризму; партнерство між суб'єктами, задіяними у туристичній діяльності через електронний формат комунікацій; створення єдиної державної інформаційної платформи, де буде розміщена інформація щодо індустрії туризму, суміжних галузей.

Література:

1. Цвілий С.М. Конструктивна модель реалізації потенціалу індустрії туризму України в європейському гео економічному просторі. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2024. № 1(50). С. 57-69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-50-7>
2. Tsviliy S. Tourism industry methodology: potential for business development and regulation in countries of the world. *Economics and Region*, 2024, no. 3(94), pp. 30-40. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3479](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3479)
3. Zaytseva V.M., Tsviliy S.M., Demko V.S., Klopov I.O., Kovalenko V.I. Internalization of the investment environment in the international tourism industry. *Apuntes del CENES*, 2024, vol. 43, no. 78, pp. 91-123. DOI: <https://doi.org/10.19053/uptc.01203053.v43.n78.2024.16971>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІНАНСОВИХ ПРОЦЕСАХ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Ямкова А.Р., здобувачка вищої освіти*,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

В умовах сучасної глобалізації та цифровізації економіки використання штучного інтелекту (ШІ) у фінансових процесах набуває дедалі більшого значення. Зростаючий обсяг даних, що генеруються компаніями, фінансовими інститутами та ринками, створює нові проблеми для ефективного управління та прийняття рішень. Традиційні методи аналізу та прогнозування фінансових показників часто не справляються з великою кількістю і складністю змінних у сучасному ринковому середовищі. Це підкреслює важливість впровадження інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, для підвищення точності та швидкості фінансового аналізу.

* Науковий керівник – Гапак Н.М., к.е.н., доцент

Основна перевага впровадження штучного інтелекту в систему фінансового та управлінського обліку компанії — можливість автоматизації облікових процесів, аналіз фінансової звітності та елементи фінансового менеджменту. Використання технологій ШІ, до прикладу експертні системи, системи машинного навчання та нейронні мережі, дає змогу скоротити кількість рутинних завдань і складати точніші фінансові прогнози, тим самим мінімізувати ризики та підвищити ефективність управління. ШІ також можна використовувати для створення складніших моделей прогнозування, що враховують безліч факторів і змінних.

Використання ШІ для оптимізації ресурсів дає змогу ефективніше використовувати наявні ресурси компанії. Замість того щоб нести витрати на ручне опрацювання великої кількості даних, ШІ допомагає автоматизувати ці складні процеси, що призводить до більш швидкого і точного опрацювання інформації. Це знижує витрати на обробку даних і підвищує загальну ефективність підприємства: використовуючи ШІ для прогнозування фінансових показників, компанії можуть краще планувати й управляти своїми фінансовими ресурсами, знижувати ризики та покращувати процес прийняття рішень.

Технологія штучного інтелекту все ще перебуває в зародковому стані, і існують певні ризики та проблеми, пов'язані з процесом, за допомогою якого компанії прогнозують результати діяльності. По-перше, алгоритми машинного навчання чутливі до якості вихідних даних, тому існує ризик того, що точність і надійність прогнозів може виявитися недостатньою. Неповні, неточні або передчасні дані можуть призвести до неточних фінансових прогнозів, що, своєю чергою, може вплинути на ухвалення рішень і стратегічне планування.

Безпека даних має вирішальне значення при впровадженні ШІ у фінансові процеси. Підприємству необхідно забезпечити сучасними системи захисту даних, такі як шифрування та контроль доступу, щоб гарантувати конфіденційність інформації, включно із захистом від несанкціонованого доступу, кібератак, витоку даних та інших кіберзагроз. Дотримання стандартів безпеки допоможе знизити ризики та захистити конфіденційні клієнтські та корпоративну таємницю.

Поява квантових комп'ютерів є перспективним напрямком штучного інтелекту в розвитку середовища фінансового прогнозування. Квантові комп'ютери, засновані на квантових бітах,

можуть виконувати велику кількість обчислень одночасно завдяки принципу суперпозиції. Це значно прискорює обробку та аналіз даних, що необхідно для ефективного прогнозування. У міру ускладнення фінансових ринків і збільшення обсягу даних квантові комп'ютери можуть забезпечити новий рівень точності прогнозування завдяки врахуванню більшої кількості змінних та їх взаємозв'язків. Впровадження квантових комп'ютерів у фінансовий сектор може призвести до створення більш ефективних стратегій управління ризиками та інвестиційними портфелями.

Інтеграція з блокчейн технологіями дає великі переваги в забезпеченні прозорості та незмінності даних, що використовуються для навчання моделей ШІ. Блокчейн дає змогу створити децентралізовану базу даних, у якій усі транзакції та зміни записуються у вигляді блоків, з'єднаних ланцюжками. Це робить дані незмінними і захищеними від несанкціонованого доступу. У випадку з фінансовим прогнозуванням це означає, що моделі ШІ можуть навчатися на надійних і вже перевірених даних, що підвищує точність і надійність прогнозування. Крім того, блокчейн технологія може забезпечити аудит і перевірку процесів обробки даних, що важливо для дотримання нормативних вимог і надійності прогнозів..

Майбутнє штучного інтелекту у фінансових процесах пов'язане з розробкою автономних систем, здатних ухвалювати фінансові рішення в режимі реального часу. Наприклад, автономні торгові системи можуть проводити аналіз ринкових даних, прогнозувати рух цін і укладати угоди в автоматичному режимі без втручання спеціаліста. Це значно підвищує ефективність торгівлі та знижує вплив людського фактора.

Загалом розробки в галузі штучного інтелекту, квантових обчислень і блокчейн здатні кардинально змінити фінансовий сектор, зменшити випадки помилок через людський фактор, підвищити операційну ефективність і покращити безпеку даних, а також створивши нові можливості для розвитку компаній і фінансових установ, які прагнуть інвестувати в інновації та адаптуватися до швидко змінного технологічного середовища [1].

Література:

1. Фаріон В., Гомотюк А., Назар Р., Турчин С. Використання штучного інтелекту для прогнозування фінансових показників. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 2. С. 327-337. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.327>

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ (FINTECH) ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Маткобожик С.В., аспірант,

Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9033-5599>

Литвиненко А.О., кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0372-5130>

На сьогоднішній день фінансові технології (FinTech) є ключовим драйвером цифрової трансформації підприємств, сприяючи їхній конкурентоспроможності на глобальному ринку. FinTech охоплює широкий спектр інноваційних рішень, зокрема штучний інтелект, великі дані, блокчейн, хмарні технології та автоматизовані фінансові сервіси, що дозволяють оптимізувати управління фінансовими потоками, знижувати витрати та підвищувати ефективність бізнес-процесів. Активне впровадження фінансових технологій змінює традиційні підходи до здійснення платежів, кредитування, ризик-менеджменту та фінансового аналізу. В умовах динамічних змін ринку та зростаючої конкуренції підприємства змушені адаптувати FinTech-рішення для забезпечення своєї стійкості, гнучкості та інноваційного розвитку.

Глобальна економічна криза, спричинена пандемією COVID-19, активізувала процеси цифровізації у сфері фінансів та міжнародної торгівлі, змінивши механізми регулювання конкурентоспроможності економічних суб'єктів [1]. В умовах високої волатильності світових ринків та інфляційного тиску цифрові фінансові інструменти, зокрема алгоритмічна торгівля, блокчейн-технології та смарт-контракти, стали ключовими засобами забезпечення стабільності торговельних операцій і хеджування ризиків. Автоматизація фінансових процесів дозволила компаніям ефективніше адаптуватися до змінних ринкових умов, що стало вирішальним фактором збереження їхньої конкурентоспроможності.

Одним із головних викликів сучасного глобального ринку стала необхідність швидкого реагування на коливання валютних курсів та зміну вартості активів. Використання цифрових платформ для

трейдингу, таких як електронні біржові системи та децентралізовані фінансові протоколи (DeFi), значно прискорило процеси прийняття рішень у сфері міжнародної торгівлі та інвестицій. Зокрема, алгоритмічні торгові стратегії, що використовують штучний інтелект та машинне навчання, дозволили компаніям зменшити вплив людського фактора та оперативні коригувати торговельні портфелі відповідно до поточних ринкових умов.

Ф'ючерсні та опціонні контракти стали ключовими інструментами для управління фінансовими ризиками в умовах нестабільності. Інноваційні платформи, що використовують смарт-контракти, забезпечили прозорість угод та мінімізували потребу в посередниках, що сприяло зниженню транзакційних витрат та підвищенню ефективності торгових операцій. У результаті цифровізація фінансових інструментів дозволила компаніям не лише хеджувати ризики, а й використовувати аналітику великих даних (Big Data) для прогнозування ринкових тенденцій та ухвалення стратегічних рішень.

Інтернет і пов'язані з ним цифрові інструменти збільшили нашу здатність збирати, зберігати, аналізувати та обмінюватися інформацією, тим самим перетворюючи процеси поширення товарів і знань через національні кордони. Вони надають нові моделі міжнародного бізнесу та трансформують традиційні міжнародні корпорації [2].

Фінансові технології сьогодні є важливим інструментом управління структурою капіталу, забезпечуючи компаніям можливість оптимізувати фінансові потоки, знижувати витрати та підвищувати ефективність розподілу ресурсів. Вони інтегрують передові цифрові рішення, такі як штучний інтелект, великі дані, хмарні обчислення та мобільні платформи, що дозволяє створювати гнучкі механізми управління фінансами. Завдяки використанню FinTech-рішень компанії можуть адаптуватися до змін ринкового середовища та покращувати свою фінансову стабільність.

Особливе значення фінансові технології мають у контексті сучасних викликів, таких як економічна нестабільність, глобальні кризи та необхідність цифрової трансформації. Вони сприяють розвитку альтернативних фінансових інструментів, зокрема автоматизованого кредитування, краудфандингових платформ та блокчейн-рішень для управління активами. Використання подібних технологій дає змогу підприємствам більш ефективно управляти власним капіталом, скорочуючи витрати на фінансові операції та забезпечуючи прозорість транзакцій.

Одним із ключових напрямків розвитку фінансових технологій є їх впровадження у процеси капіталізації компаній. Сучасні фінтех-рішення дозволяють швидко оцінювати ризики, прогнозувати майбутні фінансові потоки та оптимізувати структуру капіталу з урахуванням економічних умов. Це, у свою чергу, підвищує інвестиційну привабливість підприємств та сприяє їхньому довгостроковому розвитку [3].

Цифровізація фінансових інструментів не лише сприяла адаптації економічних суб'єктів до кризових умов, але й стала ключовим фактором підвищення їхньої конкурентоспроможності. Використання передових технологій у сфері фінансів дозволило бізнесу оптимізувати торговельні операції, знизити ризики та покращити прогнозування макроекономічних змін. У перспективі подальший розвиток цифрових фінансових рішень визначатиме нові моделі ведення міжнародної торгівлі та регулювання глобальних економічних процесів.

Література:

1. Lytvynenko A., Lytvynenko E., Otenko I., Hrabynskiy I., Povoroznyk M., Nikitin D. The Impact of the Covid-19 Pandemic on the Dynamics of Financial Instruments in the World Trade. *WSEAS Transaction on Business and Economics*, 2022, no. 19, pp. 1748-1763. URL: <https://wseas.com/journals/articles.php?id=7331>

2. Маткобожик С.В., Маткобожик С.В. Цифровізація як визначальний фактор ефективного управління стратегією в міжнародному бізнесі. Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» присвячена видатному вченому-економісту О. Г. Ліbermanу. м. Харків, 24 листопада. 2023 р. Харків, 2023. С. 959-962.

3. Мазур В. В. Фінансові технології як інструмент управління структурою капіталу в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-48>

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНИХ» ІННОВАЦІЙ У РЕГІОНАХ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ

Косінський П.М., доктор філософії, доцент,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

Сучасні події глобального масштабу лише підкреслюють важливість переходу держав до використання альтернативних джерел енергії.

Зокрема, війна з російським агресором зумовила зростання цін на енергоресурси в Україні та сусідній Польщі, що впливає на енергетичну безпеку цих держав й створює додаткові виклики для зниження темпів переходу до низьковуглецевої економіки, збільшуючи залежність від викопного палива та посилюючи негативні екологічні наслідки [1].

Ситуація, що склалася, спричиняє енергетичну кризу й дестабілізацію соціо-еколого-економічних систем для обох держав, а тому одним із основних шляхів подолання енергетичної кризи, в даному випадку, є тісна транскордонна співпраця між Польщею та Україною спрямована на розвиток альтернативної «зеленої» енергетики з урахуванням ресурсного потенціалу регіонів польсько-українського прикордоння. Такі дії можуть вимагати необхідності інтеграції зелених та цифрових технологій з оптимізацією використання ресурсів, підвищення енергоефективності та створення нових можливостей для економічного розвитку прикордонних регіонів.

Наприклад, Норвегія, що також постраждала, в «екологічному» плані, від російського вторгнення в Україну, виступаючи сьогодні як найбільший постачальник газу в Європі, стикається з підвищеними ризиками виснаження запасів і зниження цін на експорт даного палива, що змушує її шукати альтернативи, зокрема через розвиток технологій виробництва блакитного та зеленого водню [2].

Досвід Норвегії демонструє, що енергетичний перехід та диверсифікація джерел енергії є необхідними кроками для забезпечення стабільності національної економіки в умовах глобальних викликів.

Враховуючи наведений приклад, Україна та Польща, для зміцнення власної енергетичної безпеки та сталого розвитку прикордонних регіонів, мають докласти спільних зусиль для залучення й ефективного використання необхідного обсягу інвестицій у розвиток зелених технологій і створення сприятливих умов для їх впровадження, що передбачають не лише фінансування інноваційних проєктів, а й розробку спільних стратегій енергетичного переходу, вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження механізмів державно-приватного партнерства тощо.

Варто зазначити, що цифрова економіка також відіграє дуже важливу роль у просуванні екологічних інновацій. Дослідження показують, що цифрові технології, зокрема такі як великі дані, штучний інтелект та блокчейн, можуть підвищити ефективність використання ресурсів, зменшити викиди забруднюючих речовин та сприяти розвитку зелених інновацій [3].

У процесі «зеленої» трансформації регіонів польсько-українського прикордоння застосування спеціалізованих цифрових платформ може допомогти у моніторингу стану навколишнього середовища, оптимізації логістичних процесів та управлінні відходами.

В наш час, ефективним інструментом для досягнення сталого розвитку є політика зеленого цифрового фінансування (GDF), адже вона сприяє трансформації промислових структур через фінансову інклюзію та енергетичні переходи [4].

Вважаємо, що для регіонів польсько-українського прикордоння така політика повинна бути спрямована на розробку транскордонних регіональних програм підтримки зелених інновацій, активне залучення інвестицій у сферу відновлюваної енергетики, а також створення сприятливого середовища для екологічно орієнтованого бізнесу.

Зауважимо, що для деяких регіонів польсько-українського прикордоння традиційно важливим сектором є гірничодобувна (паливодобувна) промисловість, що стикається з екологічними викликами, насамперед, такими як забруднення навколишнього середовища та виснаження ресурсів.

Дослідження зарубіжних вчених показують, що нині гірничодобувна промисловість переживає революційні зміни, а інтеграція цифрових технологій у цю галузь може підвищити ефективність видобутку, зменшити негативний екологічний вплив та сприяти сталому розвитку. Однак, все ж залишаються певні виклики, пов'язані з дефіцитом необхідних ресурсів, екологічними ризиками та необхідністю дотримання суворих регуляторних вимог [5].

Отже, регіони польсько-українського прикордоння мають унікальну можливість стати прикладом інтеграції зелених й цифрових технологій для забезпечення сталого розвитку та посилення енергетичної незалежності обох держав. У зв'язку із цим, необхідно:

- забезпечити активне впровадження та використання відновлювальних джерел енергії у сформованих соціально-економічних системах (передбачається, насамперед, розвиток сонячної, вітрової, водної, біоенергетики, а також інфраструктури для їх зберігання і розподілу);

- стимулювати використання цифрових технологій для підвищення ефективності управління ресурсами та екологічними інноваціями, включаючи системи моніторингу довкілля, розумні мережі та штучний інтелект для оптимізації енергоспоживання;

- розробляти й реалізувати на практиці спільні транскордонні програми зеленого фінансування для підтримки екологічно

орієнтованих проєктів, що дозволяють залучати міжнародні інвестиції, зокрема в рамках Європейського зеленого курсу та програму фінансування сталого розвитку;

– забезпечити належну співпрацю між урядами, бізнесом та науковими установами Польщі та України для досягнення глобальних цілей сталого розвитку, що включає створення спільних дослідницьких центрів, реалізацію освітніх ініціатив для підготовки фахівців у сфері зеленої економіки тощо.

Література:

1. Kierasiński M. Implementation of the European Green Deal in Poland: selected issues. *Mechanism of an Economic Regulation*, 2023, no. 1(99), pp. 7-10. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.01>

2. Cheng C.S.W. Does time matter? A multi-level assessment of delayed energy transitions and hydrogen pathways in Norway. *Energy Research & Social Science*, 2023, volume 100. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2023.103069>

3. Qiao P., Liu S, Fung H.-G., Wang Ch. Corporate green innovation in a digital economy. *International Review of Economics & Finance*, 2024, vol. 92, pp. 870-883. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2024.02.073>

4. Xiao Y., Lin M. & Wang L. Impact of green digital finance on sustainable development: evidence from China's pilot zones. *Financ Innov*, 2024, no. 10. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40854-023-00552-9>

5. Zhou Yu. Natural resources and green economic growth: A pathway to innovation and digital transformation in the mining industry. *Resources Policy*, 2024, vol. 90. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2024.104667>

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ЕКСТРЕНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ГАЛУЗІ ІТ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Шафоренко І.Ю., здобувач PhD*,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3833-6667>

Стрімкий розвиток інформаційних технологій супроводжується підвищенням рівня невизначеності, що змушує керівників ухвалювати оперативні рішення. У сфері ІТ часто виникають непередбачувані обставини, пов'язані зі зміною ринкових умов, кібератаками,

* Науковий керівник – Зайка С.О., к.е.н., професор

технічними збоями, регуляторними вимогами тощо. За умов жорсткої конкуренції ІТ-компанії, які не здатні швидко реагувати на такі ситуації, можуть втратити свої позиції [2]. Тому пошук ефективних механізмів ухвалення екстрених рішень є пріоритетним завданням.

Невизначеність у галузі ІТ може проявлятися по-різному. Вона часто пов'язана з неточністю або недостатністю даних, необхідних для ухвалення рішень, трансформацією технологічних стандартів, а також сукупністю різноманітних ризиків, що можуть мати як внутрішнє, так і зовнішнє походження. Поєднання цих чинників створює ситуації, за яких передбачення можливих сценаріїв значно ускладнюється, а прийняті управлінські рішення повинні бути оперативними й враховувати різні варіанти розвитку подій. У зв'язку з цим особливу роль відіграють спеціальні методи ухвалення рішень, що дозволяють оцінити ймовірність різних сценаріїв та обрати найбільш обґрунтований варіант. Дослідження [1–6] свідчать, що найбільш результативними є підходи, засновані на методах теорії ігор, статистичних моделях, аналітичних інструментах та використанні технологічних рішень на основі штучного інтелекту.

Одним з популярних підходів є використання моделей теорії ігор, що дозволяють оцінити варіанти поведінки конкурентів або партнерів у нестабільних умовах. Зокрема, рівновага Неша дає можливість визначити варіанти, за яких жоден учасник не може поліпшити свою позицію, не погіршуючи становище інших. Оптимізація Парето використовується для знаходження такого рішення, яке дозволяє отримати максимальну вигоду без шкоди для інших учасників процесу. У ситуаціях, коли необхідно обрати мінімально ризиковий варіант, застосовується підхід, що передбачає вибір стратегії з найменшими можливими негативними наслідками [5].

Методи статистичних рішень застосовуються у ситуаціях, коли необхідно ухвалити рішення за відсутності точних даних. Наприклад, критерій Гурвіца дає змогу знайти компроміс між песимістичним та оптимістичним сценаріями, що особливо корисно у разі невизначеності. Критерій Вальда допомагає обрати найкращий з найгірших можливих варіантів, що важливо у випадках, коли ІТ-компанія не має права на помилку. Критерій Лапласа заснований на рівномірному розподілі ймовірностей, що дає змогу оцінити варіанти без додаткових припущень. Критерій Севіджа дозволяє мінімізувати можливі втрати, аналізуючи наслідки неправильних рішень [5].

Окрім традиційних методів, все більше ІТ-компаній звертаються до використання технологічних рішень. Автоматизовані системи ухвалення рішень дають змогу аналізувати великі обсяги даних та прогнозувати можливі варіанти розвитку подій. Зокрема, штучний інтелект дозволяє швидко оцінити поточний стан ринку, виявити закономірності та запропонувати оптимальний варіант. Великі корпорації вже впроваджують системи на основі машинного навчання, які самостійно формують сценарії поведінки в залежності від змін у зовнішньому середовищі. Наприклад, компанії Google та Amazon використовують алгоритми, які аналізують поведінку користувачів і коригують стратегію у режимі реального часу.

Розвиток хмарних технологій також суттєво вплинув на здатність ІТ-компаній оперативно реагувати на проблеми. Використання віддалених серверів дозволяє зберігати резервні копії даних, забезпечувати безперервну роботу систем та мінімізувати ризики, пов'язані з фізичними збоями обладнання. У випадку надзвичайної ситуації, ІТ-компанії можуть швидко перемикатися на резервні сервери, що забезпечує безперервність роботи. Дослід показує, що ІТ-компанії, які впровадили хмарні технології, значно швидше відновлювали робочі процеси після непередбачуваних ситуацій.

Кібербезпека є ще одним важливим напрямом, що впливає на ефективність управлінських рішень. Використання сучасних алгоритмів захисту даних дозволяє запобігти втратам у разі кібератак, що набувають все більшої актуальності. Наприклад, шифрування даних, багатофакторна автентифікація та алгоритми виявлення загроз дозволяють уникнути великих фінансових втрат та втрати репутації ІТ-компанії.

Світовий досвід доводить, що ухвалення екстрених рішень є невід'ємною частиною стратегічного управління. Провідні компанії, такі як Microsoft, IBM та Tesla, використовують аналітичні моделі для прогнозування ризиків та розроблення стратегій, які мінімізують негативні наслідки. Наприклад, у період пандемії COVID-19 корпорації, що змогли швидко переорієнтувати свою діяльність, втримали свої позиції та навіть покращили фінансові показники.

Для українських ІТ-компаній ця тема має особливе значення, оскільки нестабільна економічна ситуація та військові дії створюють додаткові ризики. Компанії вимушені не лише реагувати на кризи, а й перебудовувати підходи до організації своєї діяльності відповідно до умов сьогодення. Використання сучасних підходів, автоматизованих систем та технологічних рішень дозволяє ефективніше управляти невизначеністю та зменшувати ймовірність критичних помилок.

Таким чином, ухвалення екстрених рішень у сфері ІТ є складним процесом, що вимагає застосування методів теорії ігор, статистичних моделей та новітніх технологій. Використання комплексного підходу, що поєднує аналітичні методи з автоматизованими системами, дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити стабільність у непередбачуваних умовах. Розвиток штучного інтелекту, хмарних технологій та алгоритмів кібербезпеки відкриває нові можливості для підвищення ефективності управління та формування надійних механізмів прийняття рішень.

Література:

1. Svitlana Zaika, Igor Shaforenko. The Essence and Classification of Management Decisions: Theoretical and Methodological Aspect. *Three Seas Economic Journal*, 2024, vol. 5, no. 1, pp. 62-68. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2024-5-9>

2. Zaika Svitlana, Shaforenko Igor. Conceptual approaches to administrative decision-making. *Transformacje cyfrowe i technologie innowacyjne w ekonomii [wydanie elektroniczne]: zbiór materiałów Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji Internetowej*, Łomża – Charków, 14.03.2024. Redakcja naukowa: Ireneusz Żuchowski, Zoia Sharlovych, Olena Dudnyk. Łomża: Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży; Charków: PISzW «Charkowski Uniwersytet Technologiczny «SHAG», Ukraina. Wydawnictwo: MANS w Łomży, Część 1. 2024, pp. 189-196. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/50020/1/Zb%C3%B3r%20materia%C5%82%C3%B3w%20konferencji_189-196.pdf.

3. Zaika Svitlana, Shaforenko Igor. Optimization of the stages of accepting administrative decisions to minimize the impact of uncertainty. *Exploring the digital landscape: interdisciplinary perspectives*. Monograph. Edited by Olha Blaha and Iryna Ostapolets. The University of Technology in Katowice Copyright by Academy of Silesia, Katowice, 2024, pp. 50-62. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/54660/1/>.

4. Коваль З.О. Оцінювання стратегії підприємства методом теорії ігор. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2021. № 3(2). С. 47-55.

5. Левіна-Костюк М., Мельничук О., Телічко Н. Методи прийняття управлінських рішень в умовах недостатньої інформації. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-40>

6. Методологія та прикладні техніки досліджень в менеджменті: конспект лекцій: навч. посіб. для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньо-наукової програми «Менеджмент». КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: А.Р. Дунська, КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 113 с.

Секція

*Облік, аналіз та
фінансовий контроль як
інструменти ефективного
управління економічними
процесами*

ВПЛИВ ЗМІНИ МЕТОДУ СПИСАННЯ ЗАПАСІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Кірдіна О.Г., доктор економічних наук, професор,

Український державний університет
залізничного транспорту, м. Харків, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0600-7329>

Стещенко О.Д., кандидат економічних наук, доцент,

Український державний університет
залізничного транспорту, м. Харків, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5117-0585>

У сучасних умовах господарювання має місце нестабільність зовнішнього та внутрішнього середовища. Суб'єкт господарювання має докласти всіх зусиль для забезпечення ефективної діяльності. Це стосується не тільки забезпечення всіма необхідними ресурсами – матеріальними, фінансовими, кадровими та іншими.

Згідно до законодавства України, облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [1]. Належно вибрані методи дозволяють підприємствам визначати доходи, оптимізувати витрати, приймати ефективні управлінські рішення, надавати шляхи управління облікової політикою підприємства та можливі аспекти її покращення.

Запаси є однією з найважливіших статей у загальній структурі оборотних активів. Запаси необхідні для виробництва і відіграють важливу роль у діяльності підприємства, особливо в операційній діяльності. Оскільки запаси є найважливішою статтею оборотних активів підприємства, їх облік, особливо оцінка на момент надходження, вибуття та на дату балансу, має першочергове значення. Адже результат, відображений у бухгалтерському обліку запасів, прямо впливає на ефективність діяльності підприємства.

Основні завдання обліку та оцінки запасів полягають у наступному:

- 1) точне і своєчасне документування всіх операцій, пов'язаних з цінностями;
- 2) визначення та облік витрат, пов'язаних з їх закупівлею;
- 3) контроль за надходженням, закупівлею та зберіганням товарів;
- 4) своєчасне виявлення запасів, які не використовуються на підприємстві та підлягають реалізації.

Для того, щоб правильно вести облік запасів на підприємстві, необхідно перш за все визначити, коли, звідки і скільки запасів надійшло, як виконується план поставок, кому, коли і скільки запасів відпущено, як виконується план виробництва і споживання та які залишки по окремих видах запасів, чи досягаються встановлені ліміти, та на багато інших питань, які потребують відповідей. Одним з основних питань з цього переліку є проведення оцінки запасів.

Вимогами П (С)БО 9 «Запаси» встановлено, що оцінка запасів здійснюється в трьох випадках: при надходженні, при списанні і на дату складання балансу [2]. При виборі одного з методів оцінки необхідно керуватися цілями, які ставить перед собою кожне підприємство в своїй конкретній ситуації. Найпоширенішими методами є метод ФІФО та метод середньозваженої собівартості.

Аналізуючи практичне застосування методів оцінки на підприємствах, слід зазначити, що найбільш оптимальним з метою спрощення облікового процесу є метод ФІФО.

Метод ФІФО ґрунтується на припущенні, що одиниці запасів вибувають в тій послідовності, у якій вони надійшли на підприємство, тобто першими вибувають запаси, які надійшли першими на підприємство й оцінюють по собівартості перших за часом надходження. При застосуванні даного методу, запаси, які надійшли раніше за часом будуть списані у першу чергу. Метод ФІФО є найбільш реалістичним з точки зору відображення даних фінансового стану в Балансі, оскільки максимально наближає вартість запасів до поточної ринкової вартості, але в той же час може призвести до заниження витрат. До переваг методу ФІФО можна віднести те, що він не трудомісткий; показує об'єктивну картину залишку запасів та значення чистого прибутку на підприємстві. До недоліків належить те, що необхідно постійно здійснювати розрахунки.

Метод середньозваженої собівартості полягає в тому, що оцінка кожної одиниці запасів визначається в результаті ділення сумарної вартості залишку запасів на початок звітного періоду і вартості запасів, отриманих у звітному періоді на сумарну кількість запасів на початок звітного періоду й отриманих запасів у звітному періоді. Відповідно зі змінами НП(С)БО9 [2] оцінку операції по середньозваженій собівартості можна визначити діленням сумарної вартості цих запасів на дату операції на сумарну кількість запасів на дату операції. Метод середньозваженої собівартості досить простий, оскільки не вимагає детального обліку запасів і забезпечує рівномірність списань. Однак, визначаючи середнє значення результату, втрачається точність розрахунку. Витрати є меншими, але і прибуток та податок на прибуток, відповідно, будуть менші.

Отже при виборі методу оцінки вибуття запасів підприємства повинні зосередитися на тому, що важливіше – вірне відображення фінансового стану в балансі чи більш точні дані про результати фінансової діяльності у звіті про фінансовий стан. Таким чином на вибір методу також впливають наслідки застосування одного з розкритих методів. Метод списання залежить від обраної підприємством облікової політики і не може бути змінений протягом звітного періоду. Найбільш привабливим є метод ФІФО, який дозволяє списувати запаси в момент їх надходження. За цим методом запаси ФІФО не залишаються на складі. Вплив цього методу на ефективність підприємства є позитивним, тому що статті оборотних активів бухгалтерського балансу відображаються у вартості, наближеній до ринкової.

Література.

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 зі змінами та доповненнями URL: <https://egolovbuh.expertus.com.ua/npd-doc?npid=10496#01db3d060c> (дата звернення: 30.01.2025).

2. П(С)БО 9 «Запаси», затверджене наказом Мініну № 246 від 20.10.99 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення: 30.01.2025).

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Радіонова Н.Й., доктор економічних наук, професор,
Бориспільський інститут муніципального менеджменту
при МАУП, м. Бориспіль, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8855-2963>

В сучасних умовах аналіз є основою функціонування сучасної системи управління підприємством. Він забезпечує керівників і менеджерів необхідними даними для прийняття обґрунтованих рішень, визначення пріоритетів і прогнозування подальшого розвитку. У контексті динамічного економічного середовища, аналіз для системи управління став інструментом, який дозволяє не лише адаптуватися підприємствам до нестабільних ситуацій, але й використовувати зміни для досягнення конкурентних переваг. Гончаренко Н.Г. зазначає, що

тільки «комплексний системний аналіз спроможний технічно вирішувати питання, пов'язані з якісним управлінням» [2, с. 686].

Ні в кого не викликає сумніву необхідність аналізу внутрішнього середовища, що допомагає оцінити ефективність використання всіх ресурсів підприємства – людських, фінансових, матеріальних і технологічних. Так, в механізмі управління підприємством аналіз можна розглядати, як функціональну складову, що дає інформацію для прогнозування, планування, нормування, організації виробництва, регулювання бізнес-процесів [4, с. 269]. За результатами аналізу виявляються сильні та слабкі сторони підприємства, що дозволяє ідентифікувати шляхи покращення бізнесу, резерви для зростання економічних показників діяльності, а також своєчасно врахувати негативних вплив потенційних ризиків. Для цього проводиться всебічний аналіз динаміки й структури ключових показників діяльності (продуктивність праці, рентабельність, ліквідність, обсяги продажів, витрати, прибутки, тощо) та оцінюються фактори впливу.

При цьому важливо застосувати саме комплексний підхід. Так, аналіз фінансової звітності дозволить зробити оцінку активів й зобов'язань, прибутків і збитків, грошових потоків, допомагає виявити ефективність використання капіталу та визначити можливості його збільшення. І.І. Туболец та Н.І. Демчук зазначають, що «комплексна оцінка фінансової звітності підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта господарювання» [5, с. 45]. Аналіз виробничих процесів дає змогу виявити вузькі місця у виробництві, оцінити продуктивність обладнання та ефективність роботи працівників, що допоможе знизити плінність кадрів і підвисити рівень продуктивності праці. Маркетинговий аналіз надасть інформацію щодо потреб покупців, основних конкурентів, допоможе покращити маркетингову стратегію щодо просування товарів.

При цьому відмітимо, що керівництву підприємства потрібно мати дані не тільки внутрішнього аналізу, а й оцінку можливостей й загроз зовнішнього середовища. Н. Гуріна та А. Томпа зазначають, що ефективність функціонування кожного підприємства залежить від ефективного управління з врахуванням реальному стану ринкового середовища [3].

Не применшуючи значення аналізу внутрішніх показників діяльності підприємства, вважаємо, що тільки аналіз ринку допоможе сформулювати дієву стратегію діяльності, визначити позицію підприємства в конкурентному середовищі, дослідити споживчі вподобання та поведінку покупців. Крім того, важливим є вивчення макроекономічних чинників, таких як реальні й очікувані зміни в

законодавстві, економічна стабільність, політичні умови, що полегшить підприємству адаптацію до змін. Для цього, існує різноманітний аналітичний інструментарій. Так, взявши зарубіжний досвід, вітчизняні підприємства вдало застосовують SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити можливості та загрози, що виникають у зовнішньому середовищі. Це надасть можливість керівництву підприємством прийняти раціональні управлінські рішення [1].

Отже, аналіз є невід'ємною частиною системи управління підприємством. Він дозволяє оцінювати поточний стан бізнесу, виявляти проблеми, використовувати можливості і зменшувати ризики. Використання сучасних методів і інструментів аналізу, таких як аналітичні програми і системи управління даними, робить цей процес більш точним і оперативним. Системи моніторингу показників діяльності забезпечують своєчасне виявлення проблемних зон, що дозволяє оперативно реагувати. Аналіз відхилень між плановими і фактичними показниками дозволяє коригувати стратегію. Застосування аналітичних моделей дозволить керівництву підприємства передбачити основні тенденції розвитку ринку, зміну попиту на продукцію, поведінку споживачів тощо. Дані, отримані в результаті аналізу, дають можливість приймати обґрунтовані, аргументовані рішення, знижуючи рівень невизначеності. Використання сучасних інструментів аналізу, призводить до глибшого розуміння впливу внутрішнього й зовнішнього середовища на результати бізнес-процесів підприємства. Завдяки аналізу підприємства можуть не тільки ефективно функціонувати у сьогоденні, але й впевнено дивитися у майбутнє.

Література:

1. Гаміє А.М. Теоретичне та методичне забезпечення прийняття стратегічних рішень щодо розвитку підприємства : автореферат дис... канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2021.
2. Гончаренко Н.Г. Роль комплексного системного аналізу в управлінні підприємством. *Економіка та суспільство*. 2017. № 12. С. 683-686. URL: <http://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 16.01.2025).
3. Гуріна Н., Томша А. Аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022 № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1703/1638> (дата звернення: 16.01.2025).
4. Радіонова Н.Й. Управління витратами промислового підприємства в ринкових умовах: теорія, методологія, практика. Київ : КНУТД, 2019. 404 с
5. Туболець І.І., Демчук Н.І. Теоретичні аспекти комплексного аналізу фінансової звітності підприємства. *Агрорівіт*. 2012. № 4. С. 44-48.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Яновська В.П., доктор економічних наук, професор,
Державний університет інфраструктури
та технологій, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0648-3643>

Салімовський М.В., аспірант,
Державний університет інфраструктури
та технологій, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-9727-9063>

Сучасні виклики, з якими стикається суспільство, загострюють необхідність критичної оцінки надійності прогнозів і їхньої практичної цінності. Враховуючи стохастичний характер прогнозних результатів, науково обґрунтовані передбачення, що надають своєчасну інформацію про потенційний розвиток процесів і явищ, часто стають об'єктом критики. Утім, значна частина прогнозів демонструє задовільну точність, а деякі вирізняються високим ступенем достовірності. Згідно з дослідженнями Tetlock P. і Gardner D., навіть неспеціалісти, об'єднані у структуровану діяльність, можуть створювати прогнози глобальних подій з високою точністю [1]. Останні досягнення у сфері прогнозування, зокрема вдосконалення методів і технологій, суттєво підвищують можливості прийняття стратегічних рішень. Як зазначають Goodwin P. та інші, застосування новітніх підходів у деяких компаніях забезпечило істотні економічні переваги, зокрема оптимізацію запасів і покращення клієнтського обслуговування [2].

Незважаючи на це, дослідження свідчать, що систематичне використання прогнозів усе ще є рідкістю, і більшість організацій не застосовує такі підходи, втрачаючи значні потенційні вигоди. Водночас для багатьох підприємств прогнозування є ключовим компонентом організаційно-методичної основи ефективного економічного розвитку. Ухвалення рішень щодо обсягів майбутньої діяльності, планування кадрів, розширення виробничих потужностей або розподілу ресурсів неможливе без розуміння можливих змін у зовнішньому середовищі. Прогнози мають бути якомога точнішими й обґрунтованішими, а методологічні припущення, межі застосування та потенційні похибки мають бути чітко зрозумілими й прийнятними для осіб, що ухвалюють рішення. Важливо забезпечити об'єктивність прогнозних результатів, уникати впливу суб'єктивних факторів або кон'юнктурної заангажованості, а також коректно відображати реальність.

Ефективне прогнозування передбачає максимальне використання доступних даних, залучення експертного досвіду та врахування економічної доцільності. Реалізація цих цілей можлива лише за умови наявності висококваліфікованих фахівців, які володіють сучасними методами прогнозування, здатні комунікувати результати аналізу та адаптувати їх до специфіки управлінських завдань і потреб користувачів.

Прогнозування є невід'ємною складовою стратегічного управління економічним розвитком, адже забезпечує можливість завчасного визначення тенденцій і ризиків, які можуть впливати на діяльність підприємств та галузей. Здатність передбачати майбутні зміни дозволяє суб'єктам господарювання формувати ефективні стратегії, оптимізувати розподіл ресурсів, адаптуватися до викликів ринку та знижувати рівень невизначеності. У контексті економічного розвитку, систематичне застосування прогнозів сприяє не лише підвищенню конкурентоспроможності окремих підприємств, а й забезпечує стійкість галузей, таких як транспортна інфраструктура, де точність і своєчасність управлінських рішень відіграють вирішальну роль у досягненні сталого зростання.

В сучасній економічній науці загальний економічний розвиток розглядається як процес трансформації, що веде від обмежених ресурсів та обмежених можливостей для більшості населення до економіки з розширеними ресурсними базами та більшим вибором. Такий підхід сприяв виникненню окремої дисципліни – економіки розвитку, яка фокусується на вивченні економік з низьким рівнем ресурсів на душу населення, що отримали назву економік, що розвиваються. Основною метою економіки розвитку є вивчення причин та механізмів, які дозволяють економікам подолати початковий низький рівень та перейти до високого добробуту.

Економіка розвитку як самостійна галузь науки почала формуватися після Другої світової війни, коли стало очевидним, що проблеми економік, що розвиваються, мають суттєві відмінності від традиційних тем основної економічної теорії. У межах класичних економічних теорій економічний розвиток ґрунтується на кількох ключових припущеннях. Зокрема, йдеться про наявність надлишку робочої сили, де традиційне сільське господарство забезпечує можливість залучення робочої сили в інші сектори без втрат продуктивності. Окрім того, фізичний капітал розглядався як основний стримуючий фактор економічного зростання, а внутрішні ринки були обмеженими, що знижувало ефективність ринкових механізмів.

Пріоритет індустріалізації, розвиток промисловості вважався головним напрямком економічного зростання. Країни, що розвиваються, також стикалися з обмеженими перспективами на міжнародних ринках і мали порівняно менший потенціал для участі в глобальній торгівлі. Сподівання на державне втручання в економіку базувалося на припущенні, що уряди мають достатню інформацію для прийняття ефективних рішень.

На основі таких припущень політика економічного розвитку була спрямована на накопичення капіталу, індустріалізацію, захист національних виробників через бар'єри для імпорту та кількісне регулювання, зокрема планування, при цьому не враховуючи макроекономічного балансу та зовнішньої рівноваги. Наприкінці ХХ століття більшість цих припущень були піддані критичному аналізу, що призвело до суттєвих змін у розумінні економічного розвитку та політичних наслідків таких змін. На початку ХХІ століття наукова спільнота досягла консенсусу, наголошуючи на таких важливих аспектах, як створення сприятливого економічного середовища, де стабільність макроекономічної політики, захист прав власності, справедлива правова система і надійні інституції є основними чинниками для залучення інвестицій. Окрему увагу надають значенню людського капіталу, як наслідок освіта та професійний розвиток набувають не меншої ваги, ніж фізичний капітал (табл.). Важливою є також роль ринкових стимулів – якщо вплив ринкових сигналів значний, політика повинна забезпечувати їх ефективність. Також враховуються інформаційні бар'єри, при яких необхідно створювати механізми для підтримки соціально корисної поведінки навіть за недостатнього контролю з боку держави. До цього переліку додається значення прозорості та справедливості, що передбачає, що інструменти економічної політики, включаючи субсидії та податки, повинні бути зрозумілими, недискримінаційними та заснованими на чітких правилах. Сучасна політика також підкреслює необхідність підтримки макроекономічної рівноваги, розвитку конкурентних ринків, зняття бар'єрів для торгівлі та покращення транспортної і комунікаційної інфраструктури. Водночас продовжуються дискусії щодо управління міжнародною фінансовою системою, демографічних змін, зростання та зменшення бідності, ролі соціального капіталу, зміни уподобань та їхнього впливу на економіку, а також взаємозв'язку між економічними і політичними аспектами. Крім того, залишається відкритим питання зовнішніх ефектів, зокрема в контексті освіти, охорони здоров'я та економічного зростання.

Генезис концепцій економічного розвитку

Етап розвитку	Основні припущення (характеристики)	Ключові зміни (нові підходи)
Після Другої світової війни	Створення економіки розвитку як самостійної дисципліни, індустріалізація, пріоритет розвитку промисловості	Застосування класичних економічних теорій, зокрема накопичення капіталу, захист національних виробників
Кінець XX століття	Критика класичних припущень, зміна підходів до економічного розвитку	Створення сприятливого економічного середовища, акцент на макроекономічну стабільність, правову систему, інституції
Початок XXI століття	Консенсус щодо важливості стабільності, правових норм, людського капіталу, ринкових стимулів	Підтримка макроекономічної рівноваги, розвиток конкурентних ринків, інвестиції у інфраструктуру, зняття бар'єрів для торгівлі
Концепція сталого розвитку (поширення після 10-х років XXI століття)	Консенсус щодо концепції сталого розвитку – задоволення потреб теперішнього покоління без шкоди для майбутніх	Визнання екологічних цінностей, принципи справедливості та довгострокової перспективи, поширення як основоположного принципу глобальної спільноти

Джерело: складено автором

Перетворення змісту поняття економічного розвитку відбувалося під впливом альтернативних концепцій [3]. Наприкінці 1980-х років Всесвітня комісія з навколишнього середовища та розвитку (WCED) ввела поняття сталого розвитку, яке визначається як розвиток, що «задовольняє потреби теперішнього покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [4]. У межах концепції сталого розвитку, висвітленої у працях Pearce D. і Barbier E.B., наголошується на принципах справедливості, зосереджених на довгостроковій перспективі та інтеграції екологічних цінностей у процес прийняття рішень [5]. Попри критику, яка включала сприйняття концепції як засобу відволікання уваги від актуальних соціально-економічних проблем, сталий розвиток поступово набув міжнародного визнання, а на початку XXI століття став основоположним принципом глобальної спільноти [6]. Трактуювання сталого розвитку варіюється як між різними науковими дисциплінами, так і в їх межах. Загальний підхід передбачає, що

сучасний економічний розвиток має забезпечувати збереження або покращення економічних можливостей для майбутніх поколінь. Добробут наступних поколінь не повинен бути нижчим за той, що доступний сьогодні. Це означає, що необхідно зберігати щонайменше поточний рівень економічного добробуту суспільства, що є однією з основних вимог сталого розвитку [7].

Різні підходи до сталого розвитку акцентують увагу на кількох ключових аспектах. По-перше, екологічне функціонування та стійкість зосереджуються на здатності екосистем підтримувати свої функції в умовах зовнішніх змін і впливів. По-друге, аналізується зв'язок між економічним зростанням і екологічними наслідками, що дозволяє оцінити баланс між розвитком і збереженням довкілля. По-третє, вивчаються технологічні інновації та механізми ендегенного зростання, які зменшують залежність економік від виснаження природного капіталу. На основі цих досліджень виділено чотири стратегічні напрями для досягнення сталого розвитку. Моніторинг впливу забезпечує точне вимірювання економічних і екологічних наслідків виснаження ресурсів. Оцінка природного капіталу спрямована на вдосконалення методів аналізу економічних втрат від деградації довкілля. Розвиток стимулів та інституцій передбачає створення механізмів ефективного управління ресурсами шляхом підтримки сталих інвестицій. Міждисциплінарний підхід стимулює співпрацю між соціальними, економічними та поведінковими науками для розробки комплексних стратегій. Таким чином, економічний розвиток трактується як складний багатовимірний процес, що потребує гнучких підходів і інтеграції нових знань у практичну політику. У сучасному контексті він включає екологічні, економічні та соціальні аспекти, формуючи основу глобальної, національної та регіональної політики, корпоративних стратегій і міждисциплінарних досліджень.

Як наслідок, сучасна оцінка, а отже і прогнозування параметрів економічного розвитку базується не тільки на сукупності індикаторів, що відображають економічне зростання (рис.).

Основні макроекономічні показники включають ВВП і ВНП, але зростає роль індикаторів сталості та якості життя, таких як рівень забруднення, соціальне задоволення, доступний дохід і зайнятість. На мікроекономічному рівні аналізуються та прогнозуються показники діяльності суб'єктів господарювання, ринків і галузей, серед яких обсяг виробництва, прибутковість, рентабельність, собівартість і продуктивність праці.

Вхідні дані	• Економічні показники (ВВП, ВНП, прибутковість тощо) • Соціальні індикатори (якість життя, зайнятість, соціальне задоволення) • Екологічні показники (рівень забруднення, вичерпання природних ресурсів)
Методи прогнозування	• Економетричні моделі • Експертні оцінки • Статистичний аналіз
Обробка інформації	• Інтеграція економічних, соціальних і екологічних аспектів • Аналіз ризиків та невизначеності
Результати прогнозування	• Тенденції розвитку • Ризики та можливості • Рекомендації для стратегічного планування
Вплив на економічний розвиток	• Стратегічні рішення для підприємств і галузей • Поліпшення якості життя • Оптимізація ресурсів і збереження довкілля

**Рис. Інтеграційний підхід до прогнозування
сталого економічного розвитку**

Джерело: складено автором

Фактичні і прогнозні дані стають основою для оцінки конкурентоспроможності підприємств, динаміки галузей і обґрунтування управлінських рішень. Комплексний підхід до прогнозування економічного розвитку має враховувати не лише економічні показники. Він має включати соціальні, екологічні та політичні аспекти, які визначають якість життя і перспективи розвитку на різних рівнях.

Таким чином, прогнозування стає не лише методом аналізу, а і стратегічним інструментом, який інтегрує економічні, соціальні та екологічні аспекти для забезпечення сталого розвитку. Завдяки комплексному підходу таке прогнозування сприяє формуванню адаптивних і довгострокових рішень, що дозволяють долати невизначеність і ризики в умовах динамічних змін. Від точності прогнозів залежить здатність суб'єктів економіки адаптуватися до викликів і створювати нові можливості для економічного зростання. Тим самим прогнозування відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого економічного розвитку, формуючи основу для раціонального розподілу ресурсів, збереження довкілля та покращення якості життя майбутніх поколінь.

Література:

1. Tetlock P., Gardner D. Superforecasting: The Art and Science of Prediction. Unabridged edition ed. New York: Crown Publishing, 2015, 224 p. URL: [Google Scholar](#) (application date: December 22, 2025).
2. Goodwin P., Hoover J., Makridakis S., Petropoulos F., Tashman L. Business forecasting methods: Impressive advances, lagging implementation. PLoS One. 2023 Dec 14;18(12):e0295693. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0295693> (application date: December 22, 2025).
3. Яновська В., Парфентьева О. Історичний аналіз формування концептуальних засад сталого розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6. Том 2. С. 231-238. URL: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-39](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-39) (дата звернення: 22.12.2024).
4. Report of the World Commission on Environment and Development. Our common future. 4 August 1987. URL: <https://ambiente.files.wordpress.com/2011/03/brundtland-report-our-common-future.pdf> (application date: December 22, 2025).
5. Pearce D., Barbier E.B. Blueprint for a Sustainable Economy (Blueprint Series). Routledge; 1st edition, 2000, 240 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781849774239> (application date: December 22, 2025).
6. Our Common Journey: A Transition Toward Sustainability. National Research Council, 1999, 394 p. URL: <https://doi.org/10.17226/9690> (application date: December 22, 2025).
7. Burgess J.C., Barbier E.B. Sustainable Development. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2001, pp. 15329-15335. DOI: <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/04164-4> (application date: December 22, 2025).

ВПЛИВ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Аль-Сьюф Я.А., здобувач вищої освіти*,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

Глобалізація світової економіки, що характеризується жорсткою конкуренцією та високими вимогами споживачів, обумовлює актуальність проблеми забезпечення якості промислової продукції. Підвищення стандартів якості стає необхідною умовою для успішної інтеграції вітчизняних підприємств у глобальні виробничі ланцюжки.

* Науковий керівник – Колесніченко А.С., к.е.н., доцент

Значний науковий внесок у розробку теоретико-методичних основ оцінки якості продукції на підприємстві зробили у своїх наукових працях такі вчені: Калашнік І.І., Малюта Л.Я., Пархоменко В.М. [1], Бондаренко С.М., Цилюрик Г.І. [2] та інші науковці. Однак, незважаючи на широкий спектр методів економічного аналізу якості продукції, їхнє застосування в конкретних умовах роботи підприємств потребує додаткового дослідження.

Насичення ринку товарами та послугами призвело до того, що ціна перестала бути єдиним критерієм вибору для споживача. Сьогодні покупці все більше звертають увагу на якість продукції, що вимагає від виробників постійного вдосконалення своїх виробничих процесів і підвищення стандартів якості.

У зв'язку з цим покращення якості продукції є одним із найефективніших інструментів для посилення позицій підприємства на ринку та забезпечення його стійкого розвитку. Висока якість продукції дозволяє підвищити лояльність клієнтів, збільшити обсяги продажів та зміцнити репутацію бренду.

Успіх будь-якого підприємства залежить від його здатності адаптуватися до змін ринкового середовища. Регулярний аналіз фінансових показників і якості продукції дозволяє своєчасно виявляти ризики та можливості, що відкриваються перед підприємством.

Якість продукції є інтегральною оцінкою, заснованою на сукупності параметрів, що характеризують її відповідність заданим вимогам. Ці параметри можуть бути як якісними (наприклад, надійність, ергономічність), так і кількісними (наприклад, продуктивність, точність). Сучасні споживачі все більш вимогливі до якості товарів та послуг, що зумовлює необхідність постійного вдосконалення виробничих процесів та систем управління якістю. Якість продукції виступає одним із ключових інструментів досягнення стійкої конкурентної переваги та довгострокового успіху підприємства в умовах глобалізації.

Початковим етапом оцінки якості продукту є чітке визначення мети дослідження. Саме мета визначає, які саме характеристики продукту будуть пріоритетними для аналізу. Залежно від того, чи планується вихід на регіональний, національний чи глобальний ринок, змінюється і підхід до оцінки якості. Кожен ринок має свої специфічні вимоги та очікування споживачів.

Після визначення мети та критеріїв оцінки, наступним важливим кроком є збір та систематизація необхідної інформації. Формування інформаційної бази – етап, на якому збираються всі необхідні дані про

продукт, його виробництво та споживання. Для кожного конкретного випадку необхідно підбирати оптимальний набір показників, який дозволить найбільш повно та об'єктивно оцінити якість продукту. При цьому слід враховувати як загальноприйняті стандарти, так і специфічні вимоги клієнтів.

Технічні характеристики продукту, які визначають її призначення, ефективність роботи, зручність використання та довговічність, називаються технічними показниками якості. Вони формуються на всіх етапах життєвого циклу продукту: від проектування до експлуатації. Особливо важливими є функціональні показники, які безпосередньо впливають на корисність продукту для споживача. До них належать показники призначення, ергономічні, довговічності, безпеки, екологічності та інші. Технічні показники якості відображають, наскільки добре продукт виконує свої основні функції, наскільки він зручний у використанні, наскільки довговічний і безпечний. Саме тому функціональні показники, які безпосередньо пов'язані з основним призначенням продукту, вважають найважливішими.

Якість виготовлення продукту безпосередньо залежить від того, наскільки точно дотримуються технологічні процеси. Її рівень оцінюють за допомогою коефіцієнтів сортності та дефектності. Дотримання технологічної дисципліни під час виготовлення та правильне проектування забезпечують довгий термін служби продукту та його безперебійну роботу. Саме на етапі виробництва закладаються основи для подальшої експлуатації виробу.

Крім традиційних показників якості, таких як надійність та довговічність, на успіх продукту на ринку значно впливають маркетингові фактори: репутація виробника, сила бренду, ефективність рекламних кампаній, рівень сервісного обслуговування та зручність придбання. Ці фактори формують у споживача позитивне сприйняття продукту та підвищують його готовність до покупки.

Економічні показники дозволяють оцінити, наскільки ефективно використовуються ресурси на всіх етапах життєвого циклу продукту: від виробництва до споживання.

Отже, саме якість продукції є ключовим фактором, який визначає конкурентоспроможність підприємства на сучасному ринку. Тому результати оцінки якості мають бути фундаментом для розробки стратегій, спрямованих на підвищення ефективності виробництва та задоволення потреб споживачів.

Література:

1. Пархоменко В.М. Економічний аналіз якості продукції: компоненти методики. *Вісник ЖДТУ: Економічні науки*. 2021. № 2(48). С. 26-29.
2. Ціліярик Г.І. Якість товару – ключовий важіль забезпечення його конкурентоспроможності. *Облік і фінанси АПК: науково-виробничий журнал*. 2020. № 1. С. 133-136.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Бондаренко Н.М., кандидат економічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів м. Дніпро, Україна

У сучасних умовах розвитку світової економіки нематеріальні активи набувають дедалі більшої важливості, оскільки підприємства починають ставити їх у пріоритет над матеріальними активами. Це пояснюється тим, що в епоху глобалізації і стрімких технологічних змін вартість таких активів значно зростає. Їх роль виходить за межі традиційного розуміння активів, адже вони стають ключовими елементами, які визначають конкурентоспроможність і успіх підприємства на світовому ринку.

Звітування за міжнародними і національними стандартами бухгалтерського обліку дозволяє підприємствам точно оцінювати, обліковувати та ідентифікувати нематеріальні активи, що робить їхній внесок у загальну вартість підприємства більш прозорим та зрозумілим для інвесторів і партнерів.

Згідно з НП(С)БО 8, нематеріальні активи – це ресурси, які не мають матеріальної форми, проте можуть бути чітко ідентифіковані та використовуються в процесах виробництва, адміністративної діяльності або для надання в оренду протягом терміну, що перевищує один рік або один операційний цикл [1].

Нематеріальні активи є складною категорією, що має специфічні характеристики. Однією з головних рис є відсутність фізичної форми. Іншою ключовою особливістю є очікування отримання економічних вигод у майбутньому від їх використання. До таких активів відносяться інтелектуальна власність, патенти, торгові марки, авторські права, а також різноманітні ліцензії, які надають право на використання природних ресурсів або спеціалізованих технологій. Окрім того, до складу нематеріальних активів входять комерційні знання, бренди, технологічні ноу-хау та інші нематеріальні ресурси, що є важливими для розвитку і стабільності підприємства. Всі ці активи мають суттєве

значення для бізнесу, оскільки вони не тільки сприяють підвищенню прибутковості, але й покращують імідж компанії, її здатність до інновацій та залучення інвестицій.

В умовах сучасного розвитку нематеріальні активи (НМА) виконують низку важливих функцій у діяльності підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Основні функції нематеріальних активів

Функція	Зміст
Інноваційна функція	Патенти, ліцензії, ноу-хау та інші нематеріальні активи є рушійною силою інновацій та розвитку підприємства. Саме вони дозволяють створювати унікальні продукти та послуги, випереджаючи конкурентів
Маркетингова функція	Бренди, торгові марки та інші нематеріальні активи є цінним надбанням компанії, яке формує її репутацію та створює лояльність клієнтів. Завдяки їм компанія виділяється на ринку, що дозволяє збільшити обсяги продажів та підвищити прибутковість
Захисна функція	Нематеріальні активи, такі як авторські права або патенти, захищають права на унікальні розробки та інновації від копіювання конкурентами, забезпечуючи монопольне право на використання цих активів
Інвестиційна функція	Нематеріальні активи часто слугують об'єктом інвестування, оскільки їхня вартість може зростати з часом, особливо якщо вони пов'язані з інтелектуальною власністю, технологіями чи репутацією бренду
Економічна функція	Нематеріальні активи є джерелом стійких доходів для підприємства завдяки можливості ліцензування, отримання роялті та інших форм монетизації інтелектуальної власності
Функція підвищення вартості підприємства	Наявність значних нематеріальних активів може значно підвищити загальну вартість підприємства, що є важливим фактором при його оцінці для продажу, злиття або залучення інвестицій

Джерело: складено автором на основі [2]

Процес формування і відображення інформації про нематеріальні активи в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності українських підприємств регулюється національним (НП(С)БО 8) та міжнародним (МСФЗ 38) стандартами бухгалтерського обліку. Ці стандарти встановлюють порядок визнання, оцінки, амортизації та вибуття нематеріальних активів.

Точна оцінка нематеріальних активів є необхідною умовою для забезпечення достовірності фінансової звітності підприємства та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Визначення справедливої вартості нематеріальних активів є одним із найскладніших завдань бухгалтерського обліку. Оскільки такі активи часто не мають чіткого визначеного ринку, їх оцінка зазвичай проводиться на основі витрат на створення або придбання, а також потенційних майбутніх економічних вигод.

Для забезпечення належного контролю та обліку нематеріальних активів потрібно використовувати комплекс необхідних документів, які відображатимуть усі аспекти придбання, використання, амортизації та вибуття нематеріальних активів. Окрім стандартних договорів купівлі-продажу, актів наданих послуг і контрактів, підприємству необхідно розробити та використовувати ряд специфічних документів, без яких повноцінний облік нематеріальних активів неможливий (табл. 2).

Запровадження цих документів забезпечить прозорість і контроль за процесом управління нематеріальними активами на підприємстві. Вони дозволять точно відображати активи в обліку, знижуючи ризики помилок та порушень законодавства, а також спростять аудит та податкові перевірки. Наявність повної та правильно оформленої документації є необхідною умовою для уникнення штрафних санкцій у разі виявлення недоліків у процесі перевірок.

Не менш важливим етапом в організації обліку НМА виступає фіксація в обліку операцій про етапи існування нематеріальних активів підприємства з використанням рахунків. Національна система бухгалтерського обліку, заснована на Плані рахунків, затвердженому наказом Мініфіну № 291, передбачає використання для обліку нематеріальних активів рахунків 12 «Нематеріальні активи» і 15 «Капітальні інвестиції». Цей підхід забезпечує єдиний порядок відображення інформації про інвестиції в інтелектуальну власність на рівні всіх підприємств. За потреби деталізації обліково-економічної інформації Головному бухгалтеру дозволяється вводити додаткові субрахунки до плану рахунків підприємства.

Нематеріальні активи підприємства, як окремий вид активів, потребують детального відображення у фінансовій звітності. В Україні інформація про такі активи надається в балансі, звіті про фінансові результати, звіті про рух грошових коштів та у примітках до фінансової звітності. Найбільш детальна інформація про нематеріальні активи підприємства міститься у примітках до фінансової звітності.

Документальне забезпечення облікового процесу нематеріальних активів

Назва первинного документу	Призначення
Акт приймання-передачі НМА	Цей документ є одним із ключових при оформленні придбання або передачі прав на нематеріальні активи. Він фіксує дату та умови прийняття на баланс активу, а також підтверджує правомірність його використання підприємством. Відсутність таких актів може призвести до неузгодженостей у бухгалтерському обліку, а також унеможливити податковий контроль
Акт введення в експлуатацію нематеріальних активів	Нематеріальні активи можуть почати використовуватись після введення їх в експлуатацію, що необхідно формально зафіксувати. Цей документ визначає момент початку використання активу, з якого нараховується амортизація. Впровадження такого акта дозволить чітко відстежувати строки експлуатації активів та забезпечить правильність розрахунків амортизаційних відрахувань
Первинні документи щодо витрат на придбання або створення НМА	До таких документів належать платіжні інструкції, рахунки-фактури, накладні тощо. Вони необхідні для обґрунтування вартості активу при його постановці на баланс, а також для підтвердження витрат, понесених підприємством у зв'язку з придбанням або розробкою активів. Відсутність цих документів може спричинити труднощі під час аудиторських перевірок або перевірок податковими органами
Паспорт НМА	Це внутрішній документ підприємства, який має містити детальну інформацію про актив: його назву, опис, дату придбання або створення, початкову вартість, строк корисного використання, методи амортизації, а також відповідальних осіб за його використання. Паспорт допомагає систематизувати інформацію про всі нематеріальні активи підприємства, забезпечуючи зручність їх управління
Первинні документи для обліку інтелектуальної власності	Якщо підприємство володіє нематеріальними активами, які захищені авторськими правами або патентами, необхідно забезпечити наявність підтверджуючих документів. Це можуть бути свідоцтва про реєстрацію авторського права або патентні документи, які підтверджують правомірність використання цих активів і надають підприємству ексклюзивні права на їх експлуатацію.
Протоколи нарад керівництва або рішення власників щодо використання НМА	Це документи, що фіксують стратегічні рішення стосовно використання активів, їх амортизації, можливого продажу або передачі. Вони підтверджують, що управління активами здійснюється відповідно до рішень керівництва і є обґрунтованим.
Акти списання НМА	Після завершення строку корисного використання активу або у разі його вибуття (наприклад, через продаж або моральне зношення) необхідно скласти акт списання. Він документує факт зняття активу з балансу підприємства і визначає причини цього процесу. Такий документ є важливим для правильного ведення обліку та звітності.
Документи щодо оцінки НМА	Для правильного відображення реального стану активів підприємства, потрібно періодично проводити їх оцінку. Це може стосуватися як визначення початкової вартості, так і переоцінки активів у разі зміни їх вартості. Оцінка повинна бути підтверджена відповідними документами, такими як звітні незалежних оцінювачів або внутрішні акти переоцінки.

Джерело: узагальнено автором

Саме там розкриваються такі аспекти, як склад нематеріальних активів, їхня вартість, методи оцінки та амортизації. Баланс, звіт про фінансові результати та звіт про рух грошових коштів надають загальну інформацію про наявність та використання цих активів.

Дослідивши і проаналізувавши позиції науковців щодо проблем обліку нематеріальних активів на вітчизняних підприємствах, ми дійшли висновку, що основними напрямками покращення обліку активів в умовах сьогодення є такі (табл. 3).

Таблиця 3

Шляхи покращення стану обліку НМА на вітчизняних підприємствах

Пропозиція	Обґрунтування	Очікувані переваги
Впровадження автоматизованих систем обліку НМА	Ручний облік призводить до помилок і займає багато часу	Зниження трудовитрат, підвищення точності обліку та оперативності фінансової звітності
Розробка політики обліку НМА відповідно до МСФЗ	Відсутність відповідності міжнародним стандартам ускладнює звітність для партнерів та інвесторів	Прозорість обліку, довіра інвесторів, покращення конкурентоспроможності на міжнародному ринку.
Класифікаційний поділ НМА за групами та регулярна оцінка	Відсутність чіткої класифікації і переоцінки ускладнює управління активами та їхню точну оцінку	Актуалізація вартості активів, покращення управлінських рішень і точності фінансових показників
Підвищення кваліфікації персоналу з обліку НМА	Недостатній рівень знань у бухгалтерів та аналітиків щодо специфіки обліку НМА	Зменшення помилок у звітності, ефективніше використання нематеріальних активів
Застосування сучасних методів амортизації НМА	Застарілі методи амортизації викривляють реальну вартість активів	Справедлива оцінка зносу НМА, зниження податкового навантаження, точніша фінансова звітність

Джерело: складено автором на основі [3-7]

Отже, нематеріальні активи є важливим елементом ресурсної бази підприємства, адже здатні створювати додану вартість та сприяти досягненню конкурентних переваг. Для раціонального використання нематеріальних активів необхідно забезпечити їх точний облік та оцінку. Це дозволяє контролювати рух нематеріальних активів, визначати їхню вартість та ефективність використання, а також забезпечувати дотримання вимог законодавства.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
2. Федорова І.В. Амортизація нематеріальних активів у контексті облікової політики: актуальна проблематика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 20(3). С. 101-105. URL: http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/20_3_2018ua/23.pdf
3. Бутнік-Сіверський О. Економіко-правовий погляд щодо розвитку обліку нематеріальних активів на шляху до неоекономіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 109-122. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/31846/1/intangible%20assets.pdf>
4. Гамова О., Козачок І. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту нематеріальних активів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/39.pdf
5. Городянська А.В. Критеріальні підходи до визнання в обліку відтворюваних інтелектуальних ресурсів. *Соціально-економічний розвиток України в XXI столітті*. 2020. № 2. С. 293-297. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv
6. Старко І.Є. Особливості організації управлінського контролю нематеріальних активів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 1(117). С. 134-137. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0000672823>
7. Сизоненко О.В. Класифікація нематеріальних активів з метою ефективного забезпечення виконання завдань бухгалтерського, управлінського обліку та аналізу. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Menedzhment/2010_13/suzonenk.html (дата звернення: 30.01.2025).

НОРМАТИВНА ГРОШОВА ОЦІНКА ВІТЧИЗНЯНИХ АГРОЗЕМЕЛЬ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Боровик П.М., кандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7971-1718>

Шемякін М.В., кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3621-1446>

Дослідження актуального стану українських агроземель посвідчило зростання випадків погіршення якісних властивостей зазначених природних ресурсів, яке, насамперед, виявляється у прифронтовій місцевості, а також в регіонах, що постраждали від військових дій [1].

Бомбардування, ракетні атаки, бої, збройні зіткнення ті інші військові дії спричиняють масу негативних впливів на екосистеми, більшість із яких зумовлюють також негативні наслідки для ґрунтів територій, які постраждали від війни. Зниження якісних показників ґрунту, особливо гумусних горизонтів, в свою чергу, зумовлює зниження оцінної вартості земельних ресурсів.

Окремі публікації попередників та власні дослідження дозволили виокремити найтиповіші види негативних ефектів від військових дій на агроземлі України, а саме [2; 4-6]:

- погіршення ґрунтів агроземель а результаті побудови на них оборонних споруд та військових укріплень;
- знищування гумусних шарів ґранту під час пожеж, викликаних збройними сутичками, бомбардуваннями та обстрілами;
- забруднення ґрунтів під час артобстрілів, мінувань, дронівих та ракетних атак окремих територій і об'єктів;
- засмічення земельних ресурсів та водойм різними осколками, нафтопродуктами і хімікатами, що постійно використовуються військовими (як агресорами, так і захисниками);
- забруднення еколандшафтів внаслідок руйнування міць зберігання різноманітних промислових відходів, отрутохімікатів, гербіцидів, пестицидів, паливно-мастильних матеріалів, тощо.

Слід зауважити, що такі випадки забруднення земельних багатств потребують проведення тривалих матеріаловитратних та енергоємних робіт з відновлення та поліпшення земельних ресурсів.

Поряд з цим, необхідність нарахування і сплати землекористувачами земельного податку та інших платежів за використання земельних ресурсів, прив'язаних до нормативної грошової оцінки агроземель (єдиного податку для суб'єктів агробізнесу, орендної плати за користування землями державної і комунальної власності, плати за оренду земельних паїв, платежів за суборенду земель, платежів за договорами емфітевзису, тощо) зумовляють необхідність термінової актуалізації нормативної грошової оцінки сільгоспземель, передусім, на теренах, які постраждали від війни. На противагу проведення такої оцінки, варто зауважати, що можливо, варто просто проіндексувати показники нормативної грошової оцінки, що їй передбачено земельним законодавством [3]. В той же час, проста індексація базових показників нормативної грошової оцінки земельних ділянок не може врахувати розмірів шкоди, понесеної агроземлями та їх компонентами під час війни [1; 6]. Зважаючи на викладене, лише актуальна та сучасна нормативна грошова оцінка сільгоспугідь є передумовою дотримання принципу справедливості в їх оподаткуванні.

Варто зазначити, що результати дослідження продемонстрували, що в ході її проведення необхідно врахувати наступні моменти [1]:

- в грошовій оцінці сільгоспземель має бути обчислення розміру нормативних рентних доходів землекористувача-аграрія від вирощування трьох основних для регіону культур;

- в основі проведення нормативної грошової оцінки сільгоспземель має бути показник норми прибутку для комерційних банків за депозитними операціями у національній валюті (13 %), що відповідає показнику рентабельності – 30 % і є нижчим на 5 % від рівня рентабельності за чинною методикою нормативної грошової оцінки сільгоспземель;

- у разі виявлення випадків зменшення якісних характеристик земельних угідь за наслідками бонітування ґрунтів (внаслідок військових дій) та виникнення потреби додаткового фінансування землеохоронних заходів, держава Україна повинна документувати такі випадки та подавати за кожним із них судові позови через міжнародні судові інстанції по відношенню до країни-агресора.

Описані нами зміни підходів стосовно нормативної грошової оцінки сільгоспземель в Україні будуть передумовою надійного фінансування робіт з охорони та післявоєнного поліпшення земель в Україні.

Література:

1. Боровик П.М., Бечко П.К., Броварна С.М. Проблеми податкового регулювання земельних відносин в агросфері в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*, 2014. Випуск 9. С. 92-96.

2. Боровик П.М., Олійник С.В. Земельний податок – невід’ємна складова інструментарію державного регулювання в агросфері. *Традиційні та інноваційні напрямки досліджень у геодезії, землеустрої та кадастрі*: матер. Міжнар. наук.-практ. Інтер.-конф. (м. Умань, 27 квітня 2022 р.). Умань, 2022. С. 7-8.

3. Земельний кодекс України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 14.01.2025).

4. Serge Kolotukha, Nataliia Gvozdej, Liudmyla Chvertko, Tetiana Korniienko, Oksana Vinnytska and Petro Borovyk. Efficiency of Using Land Resources in the Agricultural Sector in the Context of Financial Instability. *Proceedings of the 38th International Business Information Management Association (IBIMA)*, 3-4 November 2021, P. 4376-4381.

5. Сплатидель А., Голубцов О., Чумаченко С. та Сорокіна Л. Забруднення земель внаслідок агресії росії проти України: навч. посіб. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii1.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).

6. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. URL: https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html#gad_source (дата звернення: 14.01.2025).

MONETARY TRANSMISSION POLICY INSTRUMENTS AND AN INTEGRATED APPROACH

Zharikova O., PhD., Associate Professor,
National University of Life and Environmental
Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1259-1712>

Pashchenko O., PhD., Associate Professor,
National University of Life and Environmental
Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0603-8072>

Oborska V., a second (master's) level graduate,
National University of Bioresources
and Nature Management of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Monetary transmission policy instruments are tools used by central banks to influence economic activity, primarily through the control of money supply and interest rates. These instruments play a critical role in transmitting

monetary policy decisions to the broader economy. An integrated approach combines various instruments and channels to ensure the effective and coordinated implementation of monetary policy [1; 2; 3].

The NBU abandoned the fixed exchange rate regime in 2014 in response to the economic crisis caused by the initial Russian invasion.

- In the context of inflation targeting, the short-term interest rate, while the exchange rate remained floating.

- The full-scale invasion of Russia in 2022 forced the National Bank of Ukraine to temporarily abandon the key policy rate as the main policy instrument, fix the exchange rate, and impose administrative restrictions.

- However, the NBU is committed to returning to traditional inflation targeting when economic conditions return to normal.

Today, the NBU is guided by the flexible inflation targeting regime as an intermediate regime, which involves the use of a mix of instruments [1; 2; 3].

The effect of interest rate rollover in Ukraine: Estimates and determinants, assessment of the pass-through of interbank interest rates, overnight interest rates to the rates on term deposits and loans on term deposits and loans, the pass-through effect depends on a decrease or increase in the increase in the interbank rate, and also changed the time [1; 2; 3].

Practical application:

The strength and predictability of market rates' reaction to the key policy rate is gradually increasing.

The effectiveness of the NBU's key policy rate is still not enough for the NBU to fully fulfill its role as the main monetary instrument, but in combination with other monetary instruments, it is quite sufficient for the transition to flexible IT.

Key Instruments of Monetary Policy:

1. Open Market Operations (OMO):

Central banks buy or sell government securities in the open market to regulate liquidity in the banking system.

- Expansionary Policy: Buying securities injects liquidity.

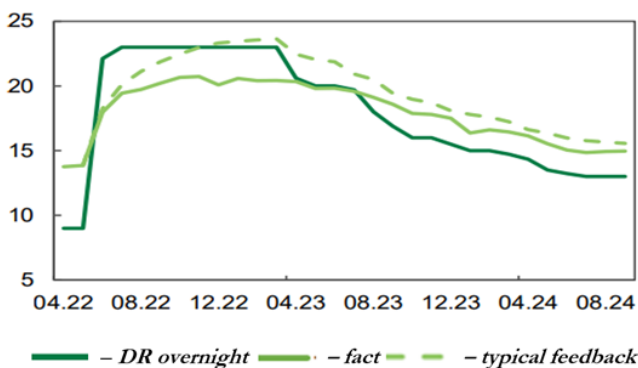
- Contractionary Policy: Selling securities absorbs excess liquidity.

2. Policy Interest Rates:

Central banks adjust benchmark interest rates like the repo rate to influence borrowing and lending.

- Lower Rates: Stimulate borrowing, investments, and consumption.

- Higher Rates: Control inflation by curbing demand.

*Average monthly **Excluding transactions under additional agreements under which there was a change in the amount and/or interest rate, as well as prolongations.*

**Figure Overnight DS rate* and weighted average rates
on new hryvnia loans to NFC**, %, in UAH**

Source: NBU calculations [1; 2; 3]

3. Reserve Requirements:

The central bank mandates commercial banks to hold a certain percentage of their deposits as reserves.

- Reduced Reserves: Free up funds for lending.
- Increased Reserves: Tighten liquidity.

4. Credit Controls:

Central banks impose direct restrictions or incentives for certain types of credit to control sector-specific economic activity.

Foreign Exchange Interventions:

Central banks intervene in currency markets to stabilize the exchange rate and impact external trade dynamics.

Quantitative Easing (QE):

Central banks purchase long-term assets to inject liquidity, often used when traditional tools like interest rates are near zero.

An integrated approach to monetary transmission considers the interplay of these instruments while accounting for external factors like globalization, financial innovations, and economic shocks. Key components of this approach include [1; 2; 3]:

Holistic Policy Design:

Combining traditional and unconventional tools (e.g., QE, forward guidance) to address complex economic dynamics.

Coordination with Fiscal Policy:

Aligning monetary policy with government fiscal measures to amplify overall economic impact.

Market Signal Management:

Transparent communication to manage expectations and prevent market distortions.

Digital Innovations:

Adapting tools for new financial ecosystems, such as using central bank digital currencies (CBDCs).

Transmission Mechanisms. The effectiveness of monetary policy depends on how well the central bank influences the following:

Interest Rate Channel: Changes in interest rates directly affect consumption and investment.

Credit Channel: Banks' ability to lend is influenced by liquidity and reserve policies.

Exchange Rate Channel: Policy affects currency value, influencing exports and imports.

Asset Price Channel: Changes in policy impact stock and real estate prices, altering wealth and spending behavior.

Challenges in an Integrated Approach

Lag Effect: Monetary policy effects take time to manifest, making timing critical.

Globalization: External factors, such as capital flows, limit central bank autonomy.

Financial Market Complexity: Rapid innovation in financial markets can dilute traditional transmission mechanisms.

In sum, an integrated approach ensures central banks use a combination of instruments efficiently and adapt to evolving economic landscapes.

References:

1. Official website of the NBU: Research priorities during the war and post-war reconstruction. URL: https://Farina_pr_29.11.2024.pdf (date of application 15.12.24).

2. Official website of the NBU: Inflation will begin to decrease next year, and the economy will continue to grow – Inflation report of the NBU. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-pochne-znijuvatisya-v-nastupnomu-rotsi-a-ekonomika-y-nadali-zrostatime-inflyatsiyniy-zvit-nbu> (date of application 12/15/24).

3. Official website of the NBU. URL: <https://bank.gov.ua/> (date of application 15.12.24).

СУТНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Заїка С.О., кандидат економічних наук, професор,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8132-7643>

У сучасних умовах ефективне управління підприємством передбачає всебічне вивчення його діяльності, що дає змогу проаналізувати поточний стан, виявити недоліки та запропонувати способи їх подолання. Важливу роль у цьому процесі відіграє управлінська діагностика, яка дозволяє досліджувати різні сторони функціонування підприємства, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формувати обґрунтовані управлінські рішення. Її трактування охоплює як загальні принципи діагностування, так і особливості, що враховують специфіку конкретної сфери діяльності.

Науковці визначають управлінську діагностику по-різному (табл.), проте більшість формулювань мають спільні риси: аналіз, оцінка, прогнозування та формування рекомендацій для покращення стану підприємства. Деякі дослідники наголошують на постійному характері цього процесу, що передбачає систематичне відстеження змін у внутрішньому середовищі підприємства, тоді як інші розглядають її як інструмент ситуаційного аналізу.

Узагальнення наведених підходів дає підстави стверджувати, що управлінська діагностика є засобом дослідження стану підприємства, що включає збір інформації, її аналіз та розробку заходів для покращення ситуації. Вона сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень і створює умови для уникнення потенційних загроз. Особливістю діагностики є можливість застосування як загальних методів аналізу, так і спеціальних інструментів, що враховують специфіку окремих сфер діяльності.

Аналіз літературних джерел [1-8] дає змогу виділити основні функції, які виконує управлінська діагностика. По-перше, це збір та обробка інформації про стан підприємства, що дає змогу отримати достовірні дані для оцінювання ефективності його діяльності. По-друге, аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на роботу підприємства. Це дозволяє виявити наявні ризики та оцінити рівень їх впливу. По-третє, ідентифікація слабких і сильних сторін підприємства, що сприяє формуванню обґрунтованих рішень для покращення його діяльності. По-четверте, розробка рекомендацій щодо можливих управлінських змін, які спрямовані на усунення недоліків і підвищення ефективності функціонування підприємства.

Наукові підходи до визначення управлінської діагностики

Автор	Визначення
Б.М. Андрушків, А.І. Піхурко [3]	процес комплексного аналізу внутрішніх ресурсів і можливостей підприємства, спрямований на оцінку їх наявності та відповідності поставленим цілям і завданням (зокрема, стратегічним завданням забезпечення та підтримки конкурентних переваг підприємства), на оцінку поточного стану підприємства, його сильних і слабких сторін, виявлення стратегічних проблем та недоліків менеджменту.
С.Б. Довбня [5]	цілеспрямована аналітична діяльність, яка ґрунтується на: 1) оцінці стану реалізації основних (загальних, конкретних) функцій менеджменту; 2) виявленні ключових проблем (наявних, можливих) підвищення (або зниження) ефективності функціонування і розвитку системи управління підприємством та пошуку шляхів їх подолання.
Г. Павловські [4]	логічно-структурований процес комплексного аналізу внутрішніх змінних факторів (технології та ресурсів, структури, працівників) та можливостей підприємства, який спрямований на оцінку їх наявності та відповідності цілям і завданням, на оцінку поточного стану, ефективності, тенденцій та перспектив розвитку підприємства на основі дослідження (постійного моніторингу, аналізу, оцінки) його сильних і слабких сторін (позичій) за відповідними бізнес-індикаторами (залежно від діагностичних цілей управлінської діагностики) з метою виявлення (встановлення) і усунення проблем (наявних, можливих) та недоліків системи менеджменту підприємства.
О.В. Коваленко, Д.М. Біда [7]	процес комплексного аналізу стану внутрішніх ресурсів та можливостей підприємства з метою їх оцінювання на наявність та відповідність цілям і меті підприємства (установи, організації)
І.М. Станьковська [8]	процес динамічного дослідження (моніторингу, аналізу, оцінки) діяльності системи (підприємства, організації) та її підсистем (внутрішнє середовище, зовнішнє середовище) для виявлення (встановлення) конкретних першопричин (проблем, дестабілізуючих факторів) щодо неефективності функціонування та розвитку цієї системи і її складових

Розглядаючи управлінську діагностику в межах загальної системи управління, можна відзначити її важливість для формування комплексного підходу до оцінювання діяльності підприємства. Вона не лише забезпечує систематизацію інформації, а й створює передумови для її практичного використання. Особливе значення має аналіз ресурсного потенціалу підприємства, який включає дослідження кадрового складу, рівня використання матеріальних ресурсів та ефективності технологічних процесів. Окрім цього, важливим є оцінювання фінансового стану підприємства, що дозволяє ідентифікувати проблеми у забезпеченні стабільності економічної діяльності.

Отже, управлінська діагностика є важливим інструментом оцінювання стану підприємства та визначення напрямів його розвитку. Вона дає змогу проводити комплексний аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на діяльність підприємства, визначати його сильні та слабкі сторони, а також ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення. Це дозволяє своєчасно виявляти недоліки в управлінні, запобігати можливим проблемам і підвищувати ефективність використання ресурсів. Регулярне проведення діагностики допомагає оптимізувати управлінські процеси, забезпечити ефективну діяльність підприємства та створити умови для його сталого розвитку. Використання сучасних методів діагностування сприяє більш точному оцінюванню стану підприємства та впровадженню заходів для його покращення.

Література:

1. Zaika S.O., Hridin O.V., Sahachko Y.M. The role of management diagnostics in substantiating management decisions in operational management. *International Scientific Periodical Journal «Modern engineering and innovative technologies»*. 2024. № 34, part 2, pp. 3-9. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-34-00-002> URL: <http://www.modern techno.de/index.php/meit/article/view/meit34-00-002>
2. Zaika S.O., Sahachko Y.M., Kuskova S.V. Management diagnostics as a tool for making effective decisions in modern management. *Економіка розвитку систем*. 2024. Том 6. Вип. 2. С. 98-106. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2024-2-14>
3. Андрушків Б.М. Піхурко А.І. Управлінська діагностика як спосіб пошуку напрямів покращення системи менеджменту на підприємстві. *Збірник тез доп. IV Міжн. наук.-техн. конф. молодих уч. та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій»*, (25-26 листопада 2015 р.). Т. : ТНТУ, 2015. Т. 2. С. 168-169.
4. Гжегож Павловські. Управлінська діагностика в системі цілей економічної діагностики підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 66-73.

5. Довбня С.Б. Методологія формування дворівневої системи управлінської діагностики. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2015. № 1. С. 118-123.

6. Заїка С.О. Управлінська діагностика: курс лекцій для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання. Харків: ДБТУ. 2023. 270 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/41884/1/KL_Upravlinska_diagnostyka_23.pdf

7. Коваленко О.В., Біда Д.М. Роль економічної діагностики у процесі прийняття рішень. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. Вип. 7. С. 5-11.

8. Станьковська І.М. Управлінська діагностика: загальна концепція та застосування в системі управління конкурентоспроможністю. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2013. Вип. 9(2). С. 83-88.

«РОЗУМНЕ ПІДПРИЄМСТВО» В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ТА ІНДУСТРІЯ 4.0

Карпусенко Є.А. здобувач вищої освіти,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Ульзугуєва А.Ю., здобувач вищої освіти,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Аєра О.В., кандидат економічних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0989-8000>

Цифровізація бізнесу охоплює всі сфери життя і дозволяє розширити та оптимізувати діяльність підприємств відповідно до потреб ринку. Вона змінює підходи та принципи роботи підприємств, оскільки на зміну паперовому документообороту приходять цифровий електронний документообіг та структурування даних.

В цьому контексті розумне підприємство (Smart Enterprise) є одною із ключових концепцій, яка заохочує використання інновацій для розвитку підприємства. Це включає впровадження інтернет речей (IoT), великих даних (Big Data), штучного інтелекту (AI), хмарних обчислень та інших інноваційних рішень. Він передбачає, що процес роботи має бути бездоганим, як і вихідний продукт. Ці технології дозволяють підприємству підвищити свою ефективність, зменшити витрати (коштів, часу), а також покращити якість продукції та послуг.

Інтегроване підприємство є частиною Індустрії 4.0 (Industry 4.0), оскільки ці концепції спрямовані на автоматизацію та впровадження інновацій. Індустрія 4.0 відома як «Четверта промислова революція», що

використовує інтернет речі (IoT), великі дані (Big Data), штучний інтелект (AI), хмарні технології та інше.

Інтернет речі (IoT) – це технологія в якій використовується Інтернет для обміну інформацією не лише між людьми, а й між людиною та машинами, пристроями датчиками. Також речі на яких є датчики самі можуть обмінюватися інформацією без участі людини.

Великі дані (Big data) – це великі обсяги даних, що накопичуються внаслідок «оцифровування» фізичного світу, можуть бути ефективно оброблені лише за допомогою комп'ютерів, які використовують хмарні обчислення та технології штучного інтелекту. Таким чином, людина, що контролює процес, ситуацію або обстановку, повинна отримувати оброблену інформацію в максимально зручному форматі для сприйняття, аналізу та прийняття рішень.

Хмарні обчислення (Cloud Computing) – це технології які за допомогою датчиків Інтернет речей (IoT) надають інформаційні панелі в режимі реального часу діяльності виробничої лінії. Головна умова використання таких технологій є те, що вони мають поєднуватися з основними операціями підприємства [1; 2; 6].

Однією з ключових характеристик розумного підприємства є здатність до самостійного навчання та адаптації. Аналіз великих масивів даних допомагає підприємству прогнозувати тенденції ринку, а також приймати обґрунтовані управлінські рішення. Що дозволяє швидко реагувати на зміни ринку та забезпечувати високий рівень обслуговування клієнтів. Крім того, Smart підприємства використовують автоматизацію рутинних процесів, що дозволяє зменшити вплив людського фактору.

Щодо бухгалтерського обліку, то такі підприємства використовують сучасні технології та інноваційні підходи для автоматизації та оптимізації фінансових процесів. Завдяки застосуванню штучного інтелекту, блокчейну та аналітики великих даних, підприємства можуть забезпечити більш точний, прозорий та ефективний облік фінансових операцій. Це дозволяє не лише зменшити кількість помилок, але й знизити витрати на обробку та аналіз даних.

Блокчейн – це технологія, яка дозволяє безпечно, надійно та прозоро зберігати всі дані за допомогою мережі комп'ютерів. Тому, блокчейн дозволяє створювати незмінні записи всіх транзакцій, це допомагає підвищити рівень захисту від підробок та шахрайств. Як підсумок, використання інновацій та розумних технологій сприяє підвищенню ефективності, надійності та конкурентоспроможності підприємства.

З головних переваг розумного підприємства в обліку є здатність автоматизованого збору та аналізу даних у реальному часі, а також доступу до них. А використовуючи інтернет речі (IoT) та хмарні технології, працівники бухгалтерської служби можуть отримати доступ до необхідної фінансової інформації з будь-якої точки світу та в зручний час. Що забезпечує швидке прийняття управлінських рішень та покращує взаємодію з фінансовими ресурсами.

Впровадження інноваційних технологій та цифровізація стали ключовими чинниками розвитку сучасних підприємств, зокрема у сфері бухгалтерського обліку та виробництва. Оскільки впровадження технологій Індустрії 4.0 дозволяє суб'єктам господарювання створювати інноваційні рішення та підходи, які забезпечують стійке зростання та розвиток, а також забезпечують конкурентоздатність на ринку. Розумні підприємства є прикладом того, як сучасні технології можуть допомогти бізнесу досягти нових висот, оптимізувати процеси та забезпечити високу якість продукції та послуг [3].

Важливо визначити негативні чинники використання інноваційних технологій в своїй діяльності, наприклад [1; 4]:

- зростання рівня злочинності, а саме кібератак, оскільки відсутній повний захист особистих даних, особливо в умовах воєнного стану;
- підвищення безробіття, бо там, де могли працювати люди будуть використані роботи;
- невідповідність законодавства до Індустрії 4.0;
- відсутність повного покриття інформаційної інфраструктури;
- потрібні високі затрати для впровадження інновацій в бізнес;
- слабка підтримка з боку держави;
- потрібні працівники, які вміють працювати з новітніми технологіями, а також необхідно забезпечити постійне навчання їм для підвищення навичок в роботі;
- не завжди сучасні технології зможуть виконувати чітко свої завдання, потрібен постійний моніторинг.

На сьогоднішній день розвиток автоматизованих систем є дуже стрімкий та відчутний для людства. Боротьба за клієнтів завжди набирала стрімко оборотів, а сьогодні вона увійшла в нове русло, на першому місці серед показників результативність, високий сервіс, комфортні умови та більше зекономленого часу.

Ще донедавна системи інтеграції можна було запровадити лише на великих підприємствах, тепер цей об'єкт розвитку підвладний і малому бізнесу. Системи модернізації допомагають значно скоротити витрати часу та ресурсів установи [5].

Отже, не завжди потрібно боятися чогось нового та відвертатися від сучасних інновацій – підлаштовуйте їх під свої потреби. Однак потрібно пам'ятати, їхня ефективність на пряму залежить від людського впливу.

Література:

1. Pererva P., Kobielieva T., Dolyna I. Management of Innovative Changes of the «Smart Enterprise» in the Conditions of Business Scaling and Industry 4.0. *Economic journal Odessa polytechnic university*, 2024, vol. 1, no. 27, pp. 131-138. DOI: <https://doi.org/10.15276/ej.01.2024.14> (date of application: January 23, 2025).

2. Industry 4.0. IT-Enterprise – your one-stop platform for digital transformation. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/industry-4> (date of application: January 23, 2025).

3. Додд Ф. Що таке Індустрія 4.0? Все, що вам потрібно знати. Fiberroad Technology. URL: <https://fiberroad.com/uk/resources/new-trends/what-is-industry-4-0/> (date of application: January 23, 2025).

4. Ноджак Л., Паращич М. Розвиток 4.0 індустрії в Україні: проблеми, перспективи. Економіка та суспільство. 2022. № 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-29> (дата звернення: 23.01.2025).

5. Автоматизація бізнес-процесів: все про автоматизацію бізнесу. BXmaster. URL: <https://bx-master.com/ua/news/biznes-protsessy/avtomatizatsiya-biznes-protsssov-vsye-ob-avtomatizatsii-biznesa> (дата звернення: 23.01.2025).

6. Балан О.С., Перерва П.Г., Князь С.В., Лега О.В. Розвиток методів формування собівартості та ціни науково-інформаційної продукції в системі менеджменту «розумного підприємства». *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2024. № 9(199). С. 72-81. URL: <http://eee.khpi.edu.ua/article/view/315274> (дата звернення: 23.01.2025).

ПРІОРИТЕТНИЙ РОЗВИТОК АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ

Квашук О.В., викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист, ВСП «Уманський фаховий коледж
технологій та бізнесу» УНУС, м. Умань, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6944-9576>

Традиційні методи, які протягом тривалого часу використовувались при проведенні державного фінансового контролю, сьогодні не виявляють своєї ефективності та

результативності. Фінансова дисципліна і відповідальність знаходяться на досить низькому рівні, що, безперечно, посилює синергетичний ефект незаконного та неефективного використання бюджетних коштів [5]. Використання аудиту ефективності є дієвим засобом визначення результативності та економічності бюджетних програм, що у підсумку визначає ефективність функціонування як фінансово-бюджетного механізму, так і механізму державного фінансового контролю України.

Сьогодні у практиці контрольної діяльності переважно здійснюється процес виявлення порушень та значно менше уваги приділяється оцінці ефективності використання коштів. Аудит ефективності є складним та багатоплановим інструментом контролю, який виконує такі функції, як [4]:

- 1) контроль за економічною обґрунтованістю, правомірним, цільовим та ефективним використанням державних фінансових ресурсів;
- 2) аналіз результативності використання державних фінансових ресурсів;
- 3) перевірка ефективності діяльності державних органів під час реалізації передбачених положень фінансової політики, в тому числі витрачання бюджетних коштів.

Основними завданнями аудиту ефективності є [1]:

1. Порівняння звітних результативних показників виконання бюджетної програми із заданими параметрами, у т.ч. в паспорті бюджетної програми.
2. Виявлення упущень і недоліків організаційного, нормативно-правового та фінансового характеру, що перешкоджають виконанню бюджетної програми.
3. Визначення рівня впливу виявлених упущень і недоліків на ефективність виконання бюджетної програми.
4. Розробка пропозицій щодо удосконалення організації виконання бюджетної програми, ефективнішого і раціональнішого використання бюджетних коштів.

В сучасних умовах бюджетні установи повинні не тільки планувати, здійснювати та контролювати доходи та видатки бюджетних програм, але і керувати результатами їх виконання. Перед керівниками бюджетних установ – розпорядниками бюджетних коштів виникають задачі прогнозування, оцінки ризиків і створення ефективної системи управління. Все це зумовлює специфіку і новизну в методології та організації обліку і вимагає посилення контролю за використанням ресурсів та покращення результативних показників діяльності цих установ.

Організація контрольних заходів аудиту ефективності – це поетапний процес [3]:

Етап I. Планування аудиту ефективності, а саме формування середньострокового плану аудиту ефективності та річного плану роботи відділу внутрішнього аудиту.

Етап II. Реалізація контрольних заходів в рамках проведення аудиту ефективності управління бюджетними коштами, тобто контроль формування паспорту бюджетної програми (розробка програми, підпис, підготовка інших документів), здійснення перевірки (збір фактичних даних; аналіз виконання за видатками та наданими кредитами за бюджетною програмою; аналіз напрямів використання бюджетних коштів з оцінкою відхилення; аналіз виконання видатків на реалізацію державних програм; аналіз виконання результативних показників з проведенням аналітичних процедур та поясненням щодо розбіжностей), оформлення результатів перевірки, формування плану заходів щодо виконання бюджетної програми, оформлення звіту за результатами перевірки.

Етап III. Підведення підсумків контрольної діяльності в рамках аудиту ефективності, контроль за ходом виконання рекомендацій за результатами перевірки, підведення річних підсумків аудиту ефективності, підведення середньострокових підсумків аудиту ефективності, визначення ефективності контролю.

Нині аудит ефективності в Україні перебуває на етапі свого становлення. Він набув легітимності лише як один із методів державного фінансового контролю після прийняття Бюджетного кодексу України, Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі та Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 р. й реалізується переважно у якості аудиту ефективності бюджетних програм.

Слід відмітити, що результативне запровадження законодавчо регламентованого аудиту ефективності у вітчизняну практику державного фінансового контролю вимагає, в першу чергу, науково обґрунтованого підходу до формування його концептуальних та методичних основ, серед яких: понятійний апарат, цілі, класифікаційні ознаки, форми реалізації аудиту ефективності, виконання його рекомендацій.

Загалом під аудитом ефективності розуміють форму державного фінансового контролю, яка спрямована на здійснення оцінки досягнення запланованих показників (продуктивності, ефективності, якості), виявлення проблем у виконанні бюджетних програм та

розробки пропозицій щодо підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів держави [5]. Різноманіття цілей, завдань і напрямів аудиту ефективності бюджетних ресурсів, широкє трактування його предмету обумовлює існування різних підходів до класифікаційних ознак, що характеризують аудит ефективності в різних аспектах.

Пріоритетний розвиток аудиту ефективності обумовлюється стратегічною метою реформування механізму державного фінансового контролю України, зокрема необхідністю:

1) підвищення дієвості та ефективності державного фінансового контролю в усіх сферах бюджетної системи;

2) формування і реалізації загальноприйнятих міжнародних принципів і правових основ при підготовці проекту державного бюджету, його виконання, контролю за виконанням державного бюджету;

3) суттєвого покращення державного управління в умовах обмеженості фінансових ресурсів;

4) публічності і прозорості діяльності державних органів, які використовують фінансові ресурси;

5) переходу до бюджетування за результатами діяльності, в результаті чого прийняті рішення будуть базуватися на раціональних рішеннях, віддаючи перевагу фінансуванню найбільш пріоритетних програм.

Аудит ефективності відіграє важливу роль у механізмі дієвого державного фінансового контролю, що, як наслідок, сприяє забезпеченню належного рівня фінансово-бюджетної дисципліни та запобіганню її порушень.

Оцінка ефективності бюджетних програм повинна здійснюватися шляхом аналізу: відповідності бюджетної програми пріоритетам соціально-економічного розвитку країни та окремих галузей економіки (сфер діяльності, регіону); відповідності бюджетної програми плану діяльності головного розпорядника на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди; відповідності бюджетної програми нормативно-правовим актам, на підставі яких передбачається її виконання; мети, завдань бюджетної програми та напрямів використання бюджетних коштів на предмет реалістичності та доцільності їх виконання у плановому бюджетному періоді, їх спрямованості на досягнення певного результату; результативних показників бюджетної програми, яких передбачається досягти при виконанні бюджетної програми в плановому бюджетному періоді, щодо їх відповідності меті та завданням бюджетної програми; фактичних результатів виконання бюджетної програми за попередні бюджетні періоди; зобов'язань та стану розрахунків за ними.

Основними завданнями оцінки ефективності бюджетних програм при виконанні державного та місцевих бюджетів є: визначення рівня ефективності та результативності бюджетної програми шляхом встановлення взаємозв'язку між досягнутими результатами та використаним обсягом бюджетних коштів; визначення ступеня досягнення запланованої мети, виконання завдань бюджетної програми шляхом аналізу виконання результативних показників; виявлення чинників, що перешкоджають виконанню бюджетних програм та досягненню запланованих результативних показників бюджетної програми; розробка пропозицій щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів; прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Аналіз результативності впровадження бюджетних програм сприяє оптимізації витраток бюджету, підвищенню якості бюджетних послуг, посиленню рівня зацікавленості бюджетних установ в успішному виконанні делегованих державою завдань та функцій.

Оцінювання ефективності діяльності бюджетних установ за бюджетними програмами дає змогу отримати такі переваги: планування видаткової частини бюджету за програмами здійснюється на основі досягнутих результатів діяльності; ефективність функціонування установ та організацій зумовлюється необхідністю проведення оцінки отриманих результатів; аналіз досягнення програмою встановлених цілей, виявлення причин невиконання завдань і визначення заходів, яких потрібно вжити для покращення реалізації бюджетної програми; результати ефективного процесу оцінки забезпечують раціональний розподіл фінансових ресурсів, удосконалення структури програми, оптимізацію системи управління, досягнення кращих результатів [1].

Література:

1. Іваськевич Х.І. Аналіз проблем фінансового контролю в Україні в контексті децентралізації. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28, Ч. 2. С. 111-116.
2. Стукаленко В.В. Трансформація фінансового контролю в Україні в контексті інформатизації. *Правова держава*. 2017. № 26. С. 72-77.
3. Табенська Ю.В. Напрями посилення результативності державного фінансового контролю центральних органів виконавчої влади. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2015. Вип. 12. С. 444-453.
4. Труш І.Є. Державний фінансовий контроль в умовах економічних трансформацій. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 14. С. 141-144.
5. Хаблюк О.А., Яцишин С.Р. Аудит ефективності в системі державного фінансового контролю, його суть та необхідність упровадження в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 827-831.

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Крамаренко К.М., кандидат економічних наук, доцент,
Національна академія національної гвардії України м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9601-2003>

В умовах воєнного стану набуває все більшого значення соціально відповідальна діяльність суб'єктів господарювання, що є важливим чинником функціонування та подальшого розвитку соціально орієнтованої економіки країни. Соціальна відповідальність повинна мати певні кількісні критерії, що обумовлює необхідність оцінки її ефективності як основи сталого розвитку. Таку оцінку має забезпечити інформація, яка формується в системі бухгалтерського обліку.

У зв'язку з необхідністю інформації про соціальну відповідальність, доцільним є ведення специфічної системи бухгалтерського обліку – соціального, головна мета якого полягає у формуванні достовірної та неупередженої інформації щодо результативності соціально відповідальної діяльності підприємства для зовнішніх і внутрішніх користувачів [1].

Останнім часом облік соціальної відповідальності бізнесу набув значного розвитку, став стратегічного орієнтованим. Водночас раніше він розглядався переважно як благодійна діяльність, що має на меті формування позитивного іміджу підприємства [2].

Соціально-відповідальна діяльність регламентується нормами Конституції України, Господарського та Цивільного кодексів та Кодексу законів про працю, а також низкою законодавчих актів у сфері соціального забезпечення, Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» від 24.01.20 № 66-р. У сфері побудови соціальної відповідальності бізнесу варто звернутися до міжнародних актів, які стосуються принципів корпоративної відповідальності, ухвалені світовою спільнотою та ратифіковані українським урядом (Глобальний договір (United Nations Global Compact), який є ініціативою, започаткованою Організацією Об'єднаних Націй у 2000 році, Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 «Настанови по соціальній відповідальності», The Keidanren Charter for Good Corporate Behavior, Декларація Міжнародної організації праці, серія стандартів ISO 9000,

Міжнародна угода про обмеження викидів в атмосферу парникових газів (Київський протокол) та інші) [3].

Соціальний облік використовує традиційний методичний інструментарій бухгалтерського обліку, а саме: документування, оцінка і калькулювання, рахунки і подвійний запис, формування звітів.

Функціонування системи соціального обліку включає три етапи: вхід в систему (формування нормативної бази та розпорядчих документів щодо організації соціального обліку, наявність кваліфікованих фахівців), процес (рух облікової інформації про соціальну діяльність на всіх етапах її формування і використання із застосуванням відповідних методичних прийомів обліку), вихід із системи (складання соціальних звітів, забезпечення передачі інформації зацікавленим особам для прийняття відповідних рішень) [1].

Важливим об'єктом бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності у розрізі соціальних ініціатив є витрати за такими напрямками: розвиток персоналу, охорона здоров'я і безпека праці, якість продукції, природоохоронна діяльність та ресурсозбереження, здійснення соціальних ініціатив на користь громади, соціально відповідальна реструктуризація, добросовісна ділова практика. Система бухгалтерського обліку має формувати інформацію про вартісну оцінку соціальних ініціатив та відповідних отриманих доходів.

Важливо розуміти, що одна господарська операція може торкатися різних аспектів діяльності підприємства. Соціальне значення операцій може бути як прямим, так і непрямим. Робочий план рахунків повинен забезпечувати можливість формування інформації в розрізі економічної, екологічної та соціальної діяльності. Соціальні аспекти діяльності суб'єкта господарювання доцільно відображати в аналітичних рівнях відповідних синтетичних рахунків. Факти господарського життя, які не мають грошової оцінки, доцільно відображати на позабалансових рахунках або окремими записами. Соціальна спрямованість робочого плану рахунків визначається наказом про облікову політику [4].

Для впровадження бухгалтерського обліку соціальної відповідальності важливо реалізувати такі заходи:

- 1) визначити цілі, завдання, процедури обліку соціальної відповідальності, розробити внутрішні звіти;
- 2) забезпечити відповідну кваліфікацію працівників;
- 3) розробити систему показників оцінювання ефективності соціально відповідальної діяльності;

- 4) забезпечити оприлюднення інформації для зацікавлених сторін;
- 5) здійснювати моніторинг з метою досягнення більшого соціального впливу.

Таким чином, система обліку соціальної відповідальності уможливає генерування релевантної інформації про соціально відповідальну діяльність в інтересах усіх груп зацікавлених сторін та створює передумови для представлення цієї інформації у формах соціальної звітності.

Література:

1. Бразілій Н.М., Крот Ю.М., Пастернак Я.П. Система забезпечення соціального обліку підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2(49). С. 123-128.
2. Покинйчереда В.В., Копняк К.В. Обліково-інформаційне забезпечення корпоративної соціальної відповідальності бізнесу. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9433> (дата звернення: 21.01.2025).
3. Крізь Я.Я., Бандура З.Л., Москаль Н.В. Передумови впровадження бухгалтерського обліку соціальної відповідальності: ключові аспекти та виклики для підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-35>
4. Будько О.В. Облік соціально відповідальної діяльності як інформаційна основа управління сталим розвитком підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 33-38.

FINANCIAL ACCOUNTING: ADAPTING TO NEW REALITIES AND OPPORTUNITIES FOR GROWTH IN THE MODERN BUSINESS ENVIRONMENT

Levkovets N., Ph.D. in Economics, Associate Professor,
National Transport University, Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5382-5418>

In today's world, where globalization and digitalization create both new opportunities and challenges, financial accounting has become critically important for business.

Financial accounting is the process of collecting, analyzing, and presenting a company's financial information. Its main task is to create financial statements that provide accurate data on the organization's activities.

The primary goal of financial accounting is to provide external users (investors, creditors, regulators, shareholders) with reliable information for making economic decisions.

Principles of Financial Accounting:

- Objectivity: Data should be based on actual events.
- Transparency: Information must be clear and transparent.
- Conservatism: Accounting should consider possible losses, but not expected profits.
- Continuity: It assumes that the company will continue its operations in the future.

Regulatory Standards and Accounting Processes in Financial Accounting:

- International Financial Reporting Standards (IFRS).
- Generally Accepted Accounting Principles (GAAP).
- Primary accounting (registration of financial transactions).
- Data summarization (journals and general ledger).
- Preparation of reports.

Differences Between Financial Accounting and Managerial Accounting:

- Focus: Financial accounting is oriented towards external users, while managerial accounting focuses on internal users.
- Regulation: Financial accounting is strictly regulated by standards, while managerial accounting is more flexible.

Main Objectives of Financial Accounting:

- Providing reliable information for shareholders, investors, and creditors.
- Monitoring the effective use of resources.
- Ensuring compliance with legal and regulatory requirements.

Main Forms of Reporting: Balance sheet, income statement, cash flow statement.

Challenges of Modern Financial Accounting:

- Integrating innovative solutions requires financial costs and staff training.
- Automating processes and using technologies like Big Data and artificial intelligence improves data accuracy and processing speed.
- Constant adaptation to new reporting rules.
- Compliance with new standards enhances trust from partners and investors.
- Complex corporate structures may complicate the preparation of transparent reports.

- Integrating ESG factors makes reporting attractive to modern investors.
- Working in markets with different financial systems and currencies.
- Global standards such as IFRS simplify integration into international markets.

New Perspectives in Financial Accounting:

- Using blockchain to enhance data security.
- Cloud technologies simplify access to financial information.
- Analytical tools allow for forecasting financial results.
- Standardization of financial reporting through the adoption of international standards.
- Improving corporate reputation through transparency and unified working principles.
- Instead of performing purely operational functions, financial accounting becomes the foundation for strategic planning.
- Data from financial statements help evaluate performance, risks, and opportunities.

Financial Accounting Becomes the Basis:

- For management decisions: analyzing costs, revenues, and risks.
- For capital attraction: transparency of financial data increases investor trust.
- For cost optimization: monitoring resources helps reduce expenses and improve efficiency.
- For legal compliance: the company remains within the legal framework.

Financial accounting is a key element of an enterprise's management system as it ensures the accurate and objective representation of the company's financial position. This process is important not only for the internal needs of the organization but also for external users such as investors, creditors, and regulators, who make decisions based on financial information. It contributes to ensuring transparency and accountability in business operations, allowing the clear presentation of financial results through standard financial statements, such as the balance sheet, income statement, and cash flow statement, for a specific period.

Literature:

1. Information-Finance-Accounting. Monograph / edited by Fedosov V. Ternopil: ZUNU, 2022. 472 p.

ПОДАТКОВІ РОЗРАХУНКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПРОЗОРОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Лега О.В., кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0989-8000>

Приймак Т.Б., кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9257-0419>

Яловега Л.В., кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5351-545X>

Податкові розрахунки є одним із ключових інструментів, які сприяють фінансовій прозорості підприємства. Роль податкових розрахунків у діяльності суб'єктів бізнесу можна охарактеризувати через:

- дотримання законодавчих норм: податкові розрахунки дозволяють підприємству дотримуватися податкового законодавства, своєчасно сплачувати податки та уникати штрафів. Це сприяє формуванню позитивного іміджу перед державними органами та партнерами;

- підвищення фінансової прозорості: відображення податкових зобов'язань та активів у фінансовій звітності дозволяє інвесторам, кредиторам та іншим стейкхолдерам оцінити реальний фінансовий стан підприємства;

- зниження ризиків: коректні податкові розрахунки зменшують ризик податкових перевірок, донарахувань податкових зобов'язань та судових спорів;

- формування довіри: систематичне виконання податкових зобов'язань підвищує рівень довіри до підприємства з боку контрагентів, кредиторів і партнерів.

Податкові розрахунки відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової прозорості підприємства, оскільки сприяють чіткому відображенню податкових зобов'язань у фінансовій звітності, підвищуючи її якість і рівень довіри з боку користувачів. Вони допомагають встановити баланс між інтересами підприємства та держави, створюючи умови для сталого розвитку бізнесу. Прозора податкова політика є важливим чинником для залучення інвестицій, адже інвестори віддають перевагу підприємствам із зрозумілими і надійними підходами до оподаткування.

Для визначення ролі податкових розрахунків у забезпеченні фінансової прозорості підприємства проаналізуємо таблицю, яка містить показники питомої ваги дебіторської та кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом у структурі активів, пасивів, оборотних активів, зобов'язань та загальної суми дебіторської і кредиторської заборгованості. Ці показники надають можливість оцінити фінансову дисципліну підприємств, рівень їхньої податкової відповідальності та прозорості у взаємодії з бюджетом.

Таблиця

**Питома вага розрахунків з бюджетом
у окремих статтях Балансу (Звіту про фінансовий стан)***

Підприємства	ПВ ДЗб в активах, %	ПВ ДЗб в оборотних активах, %	ПВ ДЗб в загальній сумі ДЗ, %	ПВ КЗб в пасивах, %	ПВ КЗб в зобов'язаннях, %	ПВ КЗб в загальній сумі поточної КЗ, %
1	0,02	0,03	0,24	0,69	1,82	44,17
2	1,94	2,59	4,66	0,08	0,23	6,99
3	1,72	3,84	21,18	0,08	0,12	4,13
4	3,31	4,08	4,68	0,08	0,08	0,96
5	1,40	1,82	15,99	0,02	0,53	2,87
6	2,34	3,32	13,72	0,16	0,79	0,86
7	3,66	4,33	11,75	14,63	22,84	41,26
8	0,01	0,01	0,09	1,24	39,82	63,30
9	0,99	1,61	9,75	0,03	0,16	100
10	3,84	3,88	5,03	0,21	0,41	12,04
11	1,59	10,61	12,93	2,55	7,49	14,07
12	0,11	0,20	0,45	0,76	1,78	5,21
13	3,16	3,27	4,59	0,07	1,01	8,66
Умовні позначення: Питома вага – ПВ, дебіторська заборгованість – ДЗ, кредиторська заборгованість – КЗ, дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – ДЗб, кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – КЗб						

Джерело: розраховано авторами на підставі фактичних даних фінансової звітності

Найнижчий рівень питомої ваги дебіторської заборгованості в активах спостерігається на підприємствах № 1 (0,02 %) та № 8 (0,01 %), що свідчить про мінімальну залежність цих підприємств від повернення коштів із бюджету. Високі показники спостерігаються у підприємств № 7 (3,66 %) та № 10 (3,84 %). Це може свідчити про значну затримку відшкодувань або неефективне управління податковими платежами. У структурі оборотних активів питома вага дебіторської заборгованості також варіюється від 0,01 % (№ 8) до 10,61 % (№ 11), що вказує на суттєві відмінності у стратегіях управління оборотними активами між підприємствами. У загальній сумі дебіторської заборгованості частка розрахунків із бюджетом варіюється від 0,09 % (№ 8) до 21,18 % (№ 3).

Високий показник (понад 15 % – у підприємств № 3, № 5, № 6) свідчить про значну залежність цих підприємств від повернення податкових коштів, що може негативно вплинути на їхню ліквідність у разі затримок відшкодувань із бюджету.

Найвищий показник питомої ваги кредиторської заборгованості в пасивах спостерігається у підприємства № 7 (14,63 %), що свідчить про значну частку зобов'язань перед бюджетом у загальній структурі фінансування. Низькі показники (до 0,08 %) характерні для підприємств № 2, № 3, № 4, що свідчить про краще управління податковими зобов'язаннями.

Частка податкової кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях – найвищий показник спостерігається у підприємства № 8 (39,82 %), що може свідчити про ризиковану податкову політику та можливу непрозорість у виконанні фінансових зобов'язань перед бюджетом.

Підприємства з низькою питомою вагою податкової дебіторської та кредиторської заборгованості (№ 1, № 8, № 12) демонструють вищий рівень фінансової прозорості, оскільки вони не акумулюють значних податкових зобов'язань. Підприємства № 7 та № 8, які мають високу частку податкової заборгованості в активах і пасивах, можуть бути менш фінансово прозорими, оскільки високий рівень податкових зобов'язань може свідчити про недостатній контроль за податковими розрахунками.

Виявлено зв'язок між питомою вагою дебіторської заборгованості в загальній сумі дебіторської заборгованості та її питомою вагою в оборотних активах. Наприклад, у підприємства 3 ці показники становлять 21,18 % і 3,84 % відповідно, що свідчить про суттєву концентрацію дебіторів із боку бюджету в загальній структурі активів.

Отже:

– низька питома вага податкової заборгованості свідчить про ефективне управління фінансами, що є важливим фактором для підвищення довіри до підприємства з боку інвесторів, партнерів та контролюючих органів;

– високий рівень заборгованості може негативно вплинути на фінансову стійкість, зменшити ліквідність та призвести до санкцій з боку контролюючих органів;

– підприємства повинні прагнути до мінімізації податкової заборгованості через оптимізацію податкової політики, впровадження чітких внутрішніх регламентів і регулярний контроль за розрахунками з бюджетом.

Література:

1. Лега О.В. Облік розрахунків за податками та платежами: систематизація поглядів. *Інфраструктура ринку. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2021. Вип. 54. С. 259-266. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct54-41> (дата звернення 17.01.2025).

2. Перерва П.Г., Лега О.В. Податковий консалтинг: інструмент для фінансової безпеки. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : зб. Матеріалів 4-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 20 листопада 2024 р., Херсон-Хмельницький / ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Херсонський національний технічний університет, Хмельницький національний університет. – Електрон. текст. дані. Херсон : ФОП Вишемирський В.С., 2024. С. 141-143. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/84562> (дата звернення 17.01.2025).

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБОРГОВАНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Лисенко А.М., кандидат економічних наук, доцент,
Центрально український національний технічний
університет, м. Кропивницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8193-4267>

Якісне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю – важливе завдання, вирішення якого покладене на систему менеджменту, ефективність функціонування якої,

зокрема, у рамках управління заборгованістю забезпечує формування достатнього обсягу коштів в обороті суб'єкта господарювання, підвищення його платоспроможності та фінансової стійкості. Особливої актуальності ефективне управління заборгованістю набуває в умовах сьогодення, що передусім пов'язано з високими ризиками залучення кредитних ресурсів та здійснення господарської діяльності загалом, зниженням рівня платоспроможності контрагентів у період військового стану.

Зважаючи на те, що прийняття рішень, у тому числі й у сфері управління заборгованістю, передусє економічний аналіз, доречно стверджувати, що економічний аналіз є важливим інструментом, який забезпечує ефективне управління заборгованістю суб'єктів господарювання. У процесі аналізу здійснюється розрахунок, оцінка взаємозв'язку та динаміки змін взаємопов'язаних економічних показників, визначаються факторні впливи.

Погоджуючись з думкою Рудики В.І., Чемчикаленка Р.А., Крупко К.С. необхідно зазначити, що недоречно розглядати процес управління дебіторською та кредиторською заборгованістю абстраговано один від одного [1, с. 602]. У зв'язку з цим доцільно на основі використання методики, розглянутої та детально описаної у рамках попередніх наукових досліджень [2, с. 123; 3, с. 189-190], здійснювати розрахунки та проводити аналіз динаміки змін за наступними основними узагальнюючими показниками управління заборгованістю:

- оборотами дебіторської та, відповідно, кредиторської заборгованості;
- тривалістю оборотів дебіторської та кредиторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги);
- порівнянням тривалості оборотів кредиторської та дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги);
- часткою дебіторської заборгованості в обсязі оборотних активів;
- співвідношенням середньої величини дебіторської та кредиторської заборгованості до чистого доходу від реалізації.

При розробці підходів до класифікації й аналізу заборгованості необхідно керуватися, зокрема, НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», затвердженим наказом МФУ № 237 від 08.10.1999 р. (зі змінами та доповненнями) [4], НП(С)БО 11 «Зобов'язання», затвердженим наказом МФУ № 20 від 31.01.2000 р. (зі змінами та доповненнями) [5]. У процесі розробки рішень важливе значення слід

надавати строкам виникнення та погашення заборгованості, проводити з урахуванням цього ретельний аналіз у розрізі контрагентів. Такий підхід дасть можливість розбити заборгованість за обсягами та ступенем важливості її погашення, виокремити так званих «проблемних» контрагентів.

На основі групування дебіторської заборгованості за строками виникнення з використанням даних аналітичного обліку доречним є визначення коефіцієнта простроченої заборгованості (співвідношення заборгованості, не сплаченої вчасно, до загального обсягу заборгованості). Водночас, суб'єкт господарювання повинен дбати про своєчасність сплати кредиторської заборгованості, щоб мати репутацію надійного партнера по бізнесу. Тому важливе значення слід надавати й аналізу обсягів та строків погашення кредиторської заборгованості. При цьому доцільно управляти коштами у заборгованості таким чином, щоб забезпечувати більш тривале використання суб'єктом господарювання коштів контрагентів у власному обороті. Тобто, прийняття рішень щодо вчасності погашення заборгованості повинне загалом забезпечувати перевищення тривалості обороту кредиторської заборгованості над тривалістю обороту дебіторської заборгованості.

Загалом методика проведення аналізу рішень, пов'язаних з управлінням дебіторською та кредиторською заборгованістю, поєднує наступні етапи:

1) постановка мети аналізу, визначення його завдань, об'єктів, методів, а також сфер застосування конкретних способів управління заборгованістю;

2) збір необхідної інформації для аналізу ситуацій та подальшого прийняття рішень;

3) проведення аналізу, узагальнення його результатів та прийняття на цій основі обґрунтованих рішень щодо управління заборгованістю.

Серед ключових підходів в управлінні заборгованістю доцільно виокремити наступні:

- моніторинг обсягів та стану дебіторської та кредиторської заборгованості;

- розроблення системи знижок при припвидженні погашення заборгованості та штрафних санкцій при затримці платежів;

- виокремлення інструментів стягнення дебіторської заборгованості у досудовому та судовому порядку;

- загальна оцінка якості управління заборгованістю.

Основні способи управління заборгованістю необхідно систематизувати за такими узагальненими групами:

- психологічні (періодичне нагадування контрагентам про терміни погашення заборгованості);
- економіко-юридичні (застосування системи знижок та штрафних санкцій, призупинення постачань, вирішення проблеми неплатежів у судовому порядку).

Отже, забезпечення якісного підходу до аналізу обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості, періодів її виникнення та погашення, показників управління заборгованістю є запорукою прийняття економічно обґрунтованих рішень й підґрунтям для підвищення платоспроможності та забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Література:

1. Рудика В.І., Чемчикаленко Р.А., Крупко К.С. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 17. С. 601-606. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/88.pdf

2. Лисенко А.М. Складові елементи методики аналізу фінансової звітності малого підприємства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Видавничий дім «Гельветика». 2020. Т. 31(70). № 4. Ч. 2. С. 119-125. URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_4/31_70_4_2/21.pdf

3. Лисенко А.М. Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 26. С. 184-192. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/dcba4cb6-1e0f-43d2-a59b-ec016f436384/content>

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.1999 р. (редакція від 03.11.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 20.01.2025).

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України № 20 від 31.01.2000 р. (редакція від 03.11.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 20.01.2025).

ЕВОЛЮЦІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ

Матюха М.М., кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7968-3777>

Розвиток інформаційних технологій обліку нерозривно пов'язаний із розвитком систем, які в економіці використовуються для автоматизованого (людино-машинного) вирішення економічних завдань. Для розв'язання завдань за допомогою комп'ютера створюється інформаційне забезпечення, що поєднує організаційне, математичне, технічне забезпечення для використання працівником в ході обробки даних. Але еволюція технологій дозволяє використовувати все більш прогресивні методи обробки даних, у тому числі у процесі ведення обліку та проведення аналізу даних.

Розгляд еволюції комп'ютерної обробки даних дає можливість спостерігати поступовий перехід від автоматизованого робочого місця бухгалтера до роботизованого помічника управлінця в ході прийняття рішень [1].

За час виникнення і розвитку інформаційних систем організаційного типу структура і надмірність даних і обчислень значно змінювалися, чим визначалися покоління цих систем. На рисунку подана схема розвитку інформаційних систем, де показані особливості розв'язання функціональних задач залежно від характеру інформаційного і математичного забезпечення.

На початкових етапах автоматизований облік ґрунтувався на системах опрацювання даних (СОД) головними її компонентами є окремі дані та обчислення. Особливостями таких систем є наявність компонент системи, як-от: вимоги, запити, тригери і звіти. Всі вони, зокрема, містять великі описи свого власного змісту в тій чи іншій формі, (і описи необхідні для інтерпретації і коректного використання наданої інформації (коли в системі відсутній повний опис, то мається на увазі, що користувачі отримують його із іншого джерела)).

В інформаційних системах першого покоління, які в зарубіжній літературі відомі під назвою «Системи опрацювання даних» («Електронне опрацювання даних», «Система електронного опрацювання даних»), у вітчизняній літературі – «Автоматизовані системи управління (АСУ) – позадачний підхід»: – для кожної задачі окремо готувалися дані й створювалася математична модель.

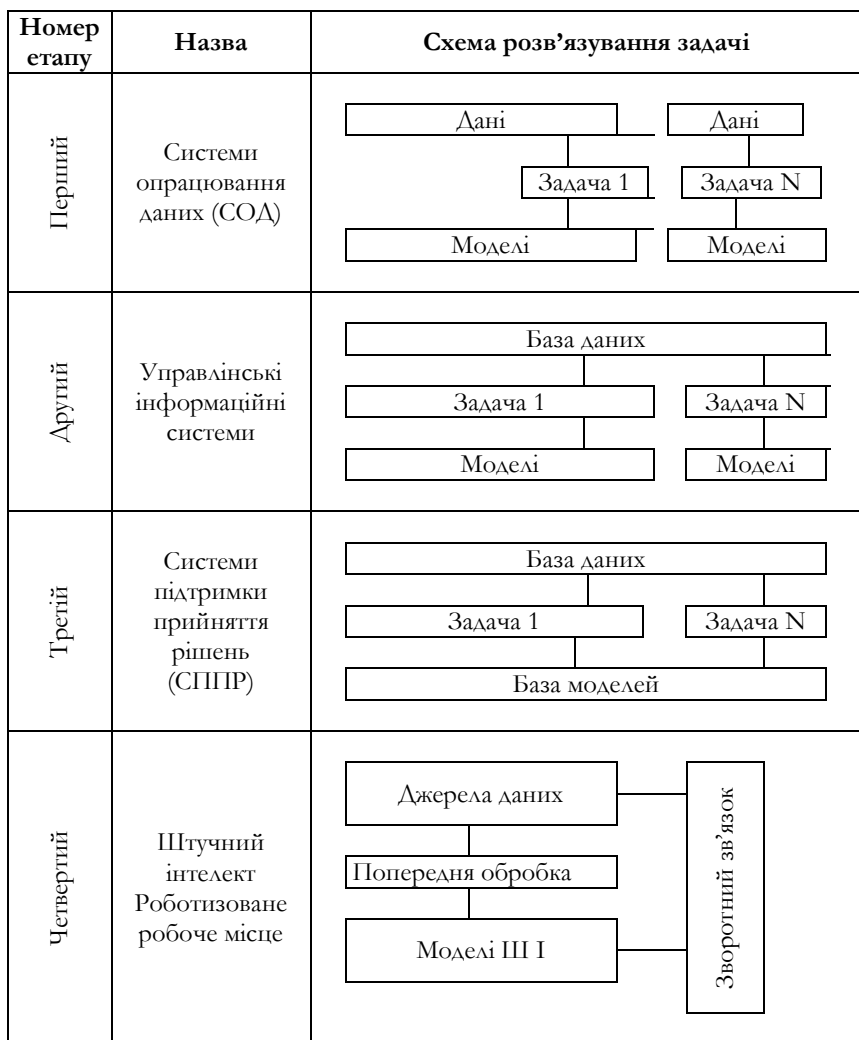

Рис. Структурна схема еволюції інформаційних систем

Такий підхід зумовлював інформаційну надмірність (одні й ті самі дані могли використовуватись для розв'язання різних задач) і математичну надмірність (моделі розв'язання різних задач мали загальні блоки). Типовими прикладами систем опрацювання даних є системи: керування запасами, виписування рахунків, нарахування зарплати.

Інформаційні системи другого покоління відомі під назвою «Управлінські (адміністративні) інформаційні системи» – Management Information System (термін «АСУ – концепція баз даних»). Основною функцією таких систем є забезпечення керівництва необхідною інформацією. Типову управлінську інформаційну систему характеризує структурований потік інформації, інтеграція задач опрацювання даних, генерування запитів і звітів.

В управлінських інформаційних системах (УІС) вже були визначені переваги загального, спільного користування даними, а також відзначено, що в одній організації багато прикладних програм використовують одні й ті самі робочі дані, має місце дублювання робіт у процесі збору, зберігання і пошуку цих даних. У міру збільшення кількості прикладних програм, що обслуговують усі рівні управління та опрацьовують одні й ті самі робочі дані, зростає обсяг дублювання, що ставало перешкодою на шляху повної комп'ютеризації управління. Більше того, це дублювання часто було неефективним, оскільки спричинялося несумісністю прикладних програм. Виходом із цієї ситуації стала концепція створення єдиної централізовано керованої бази даних, яка обслуговується за допомогою спеціального програмного продукту – СУБД (системи управління базами даних) [2].

Системи підтримки прийняття рішень (Decision Support System) – це інформаційні системи третього покоління. Вони мають не тільки загальне інформаційне забезпечення, а й загальне математичне забезпечення – бази моделей, тобто в них реалізована ідея розподілу обчислень подібно до того, як розподіл даних став вирішальним чинником у звичайних інформаційних системах.

Згодом, поява штучного інтелекту (ШІ) призводить до значимих відмінностей в обробці інформації. Штучний інтелект – це одна з найбільш революційних технологій сучасності, яка змінює спосіб опрацювання даних та взаємодію співробітників один з одним та із машинними можливостями. Сучасний розвиток ШІ пов'язаний з впровадженням машинного навчання, особливо його підгалузі – глибокого навчання. Цей підхід дозволяє створювати моделі, які можуть самостійно навчатися на основі великих обсягів даних. У бухгалтерському обліку технологія ШІ бере на себе процес автоматизації всіх однотипних рутинних процесів – від обробки рахунків до складання звітів. Також, спостерігається зведення до мінімуму технічних помилок при проведенні розрахунків та складанні звітності. При використанні ШІ змінюються методи

виявлення пахрайства, а також вивчення ризиків діяльності їх прогнозування, виникає здатність передбачати фінансові проблеми ще до їхнього виникнення.

Отже, еволюційний розвиток інформаційних систем обліку характеризується багатопрофільним середовищем, в якому працюють ці системи, досить складним, неповністю визначеним і що важко моделюється. Системи, як правило, містять у собі великі і складні бази знань, які взаємодіють із різними системами, направлені на підвищенні ефективності прийняття управлінських рішень.

Література:

1. Шиbirин В.С., Стаценко Д.В. FPV-дрони: інформаційні системи в польоті. *Електромеханічні, інформаційні системи та нанотехнології*: матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених та студентів, м. Київ, 18 квітня 2024 року. Київ : КНУТД, 2024. С. 71-72.

2. Санду Р.І., Бебко С.В. Інформаційні технології та маркетинг. *Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу*: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених (м. Київ, 25 березня 2021 р.). Київ : КНУТД, 2021. С. 82-84.

THE ROLE OF FINANCIAL CONTROLLING IN MODERN ORGANIZATIONS

Moskalenko V.M., assistant professor,
Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1265-3546>

Financial controlling is a critical function within modern organizations that bridges the gap between operational management and strategic planning. By providing insight, oversight, and foresight, financial controlling ensures that a company's financial resources are utilized effectively to achieve long-term success. In a rapidly evolving business landscape, the role of financial controlling has become more crucial than ever.

Financial controlling involves the processes, systems, and strategies that monitor and manage an organization's financial performance. It encompasses budgeting, financial reporting, risk management, and decision support. Financial controllers, the professionals who oversee this function, are tasked with ensuring that financial activities align with corporate objectives and regulatory requirements.

Financial controlling is a critical management function that focuses on planning, monitoring, and optimizing an organization's financial resources to achieve its strategic and operational goals. It ensures that financial activities align with the company's overall objectives, providing a framework for effective decision-making and performance management.

In today's dynamic business environment, financial controlling has emerged as a critical function within organizations. It encompasses the processes and systems that ensure a company's financial health, align its strategic goals with operational realities, and provide the data-driven insights necessary for informed decision-making.

Financial controllers play a central role in planning the financial trajectory of an organization. By preparing budgets and financial forecasts, they help management anticipate future expenses, revenues, and cash flows. These projections are instrumental in resource allocation and strategic planning.

Regular monitoring of financial performance ensures that organizations remain on track to achieve their goals. Controllers analyze variances between budgeted and actual figures and provide comprehensive reports to stakeholders. These reports often include insights into profitability, cost trends, and financial risks.

Ensuring compliance with legal and regulatory requirements is a vital aspect of financial controlling. Controllers oversee audits, implement internal controls, and identify potential financial risks. This minimizes the organization's exposure to penalties and financial irregularities [1, p. 25].

By scrutinizing operational costs, financial controllers identify areas for efficiency improvement. Cost optimization strategies can enhance profitability and support sustainable growth.

Financial controllers provide actionable insights that inform strategic decisions. Through analysis of key performance indicators (KPIs) and financial trends, they enable leaders to make informed choices about investments, expansions, and other initiatives.

Financial controlling has evolved significantly over the years. Traditionally, it focused on bookkeeping and compliance. However, advancements in technology and the growing complexity of global markets have expanded its scope. Today's financial controllers are not just custodians of financial data but also strategic advisors.

Modern financial controlling relies heavily on technology. Tools such as enterprise resource planning (ERP) systems, data analytics platforms, and artificial intelligence (AI) enable controllers to process vast amounts of data efficiently. These technologies enhance the accuracy of financial reports, improve forecasting capabilities, and support real-time decision-making.

In a competitive business landscape, financial controlling is indispensable for maintaining organizational agility and resilience. It ensures that financial strategies are aligned with broader business objectives and equips organizations to navigate uncertainties effectively. By balancing short-term financial management with long-term strategic planning, financial controllers drive sustainable success.

Financial controlling plays a strategic role in an organization's success, offering much more than routine financial management. Its importance lies in enabling sound decision-making, optimizing resources, and aligning financial performance with long-term goals. Here's an outline of its strategic value [2, p. 231]:

1. Enhanced Decision-Making

Financial controlling provides accurate, real-time data that supports strategic decisions. By analyzing key performance indicators (KPIs) and forecasting trends, controllers help management assess risks and opportunities, ensuring that decisions are based on solid financial insights.

2. Goal Alignment and Strategy Execution

Controllers ensure that financial activities align with the organization's strategic objectives. They translate high-level goals into financial terms, set budgets, and monitor performance, ensuring that departments contribute effectively to overarching goals. Financial controlling ensures that the organization's financial plans align with its overall strategic objectives. By monitoring and adjusting budgets, investments, and expenditures, controllers help maintain focus on long-term goals while addressing short-term challenges.

3. Risk Management

A key aspect of financial controlling is identifying, analyzing, and mitigating financial risks. By monitoring cash flow, debt levels, and market conditions, controllers can anticipate potential issues and recommend preventive measures, safeguarding the company's financial health. Financial controlling plays a pivotal role in identifying potential financial risks and implementing measures to mitigate them. Additionally, it ensures compliance with regulations and standards, which is essential for maintaining operational integrity and avoiding legal issues.

4. Cost Optimization

Through careful monitoring of expenditures and resource allocation, financial controllers identify inefficiencies and areas where cost savings can be achieved. This helps the organization maintain profitability while investing in growth opportunities. Through robust analysis of financial data, controlling identifies areas where resources can be allocated more effectively. This optimization helps businesses reduce waste, prioritize high-value

initiatives, and maintain competitive advantage. A key aspect of financial controlling is monitoring costs and identifying inefficiencies. By maintaining tight control over expenses and analyzing profitability metrics, organizations can improve their bottom line and sustain long-term growth.

5. Financial Transparency and Compliance

Controllers play a pivotal role in ensuring that financial practices adhere to regulatory requirements and ethical standards. By maintaining accurate records and providing detailed reports, they enhance transparency and build trust with stakeholders.

6. Strategic Planning and Forecasting

Financial controllers contribute to long-term planning by creating financial models, scenario analyses, and forecasts. These tools help organizations anticipate market changes, allocate resources effectively, and maintain resilience in uncertain conditions.

7. Performance Monitoring

By regularly evaluating financial performance against established benchmarks, controllers identify areas that require attention or improvement. This continuous feedback loop enables organizations to adjust their strategies proactively.

8. Support for Innovation and Growth

Effective financial controlling provides the stability needed to explore new markets, invest in innovative technologies, and scale operations. It balances risk and reward, ensuring growth initiatives are financially viable [3, p. 73].

In conclusion, financial controlling is not merely an administrative task but a strategic pillar that supports the organization's success. It bridges the gap between operational activities and strategic goals, ensuring the business remains agile, compliant, and competitive in an ever-changing market.

Financial controlling is a cornerstone of modern organizational management. As businesses continue to face rapid changes and challenges, the role of financial controllers will only grow in significance. Their ability to combine financial expertise with strategic insight positions them as key contributors to organizational success.

Financial controlling is more than just managing numbers; it is about driving organizational success through strategic resource management, risk mitigation, and informed decision-making. As businesses navigate increasingly complex markets, the importance of financial controlling continues to grow. Organizations that prioritize this function are better positioned to achieve stability, adaptability, and sustained growth in today's dynamic economic environment.

Financial controlling is indispensable for organizations aiming to maintain financial stability, achieve strategic goals, and adapt to dynamic market conditions. By combining analytical tools, strategic planning, and performance monitoring, financial controlling provides the foundation for sustainable growth and competitive advantage.

The strategic importance of financial controlling extends beyond numbers and reports; it is a cornerstone of effective management and organizational success. By integrating financial expertise with strategic insight, controllers empower organizations to navigate complexities, seize opportunities, and achieve sustainable growth.

Literature:

1. Deyhle A., Blazek A., Eiselmayr K. Controlling and the Controller. Verlag für Controlling Wissen; 1 edition (March 10, 2011). 239 p.
2. Brealey R.A., Myers S.C. (1991). Principles of Corporate Finance. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. 971 p.
3. Sablina N.V. Finansovyi kontrolinh: navchalnyi posibnyk. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia, 2019. 161 s.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ

Новицький М.М., здобувач ступеня доктора філософії*,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-6865-1641>

Автоматизація фінансового контролю інвестиційної нерухомості є однією з ключових тенденцій сучасного розвитку систем управління підприємствами, які активно використовують нерухомість як інструмент для отримання доходу чи капітального приросту. У зв'язку зі збільшенням обсягів інформації, що потребує обробки, зростанням складності ринкових операцій та підвищенням вимог до прозорості й достовірності фінансової звітності, традиційні підходи до фінансового контролю втрачають свою ефективність. Цифровізація бізнес-процесів та впровадження інноваційних технологій створюють нові можливості для вдосконалення методів контролю, зокрема через автоматизацію процесів обліку, аналізу та аудиту.

* Науковий керівник – Красевський В.М., д.е.н., професор

Використання автоматизованих систем фінансового контролю дозволяє суттєво підвищити точність і оперативність перевірок, мінімізувати ризики помилок, пов'язаних із людським фактором, а також оптимізувати ресурси, необхідні для виконання контрольних функцій. У цьому контексті автоматизація стає не лише засобом підвищення ефективності контролю, але й стратегічним інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства та його конкурентоспроможності.

Сучасні технології, такі як великі дані, блокчейн, штучний інтелект та машинне навчання, відкривають нові перспективи для розвитку автоматизованих систем фінансового контролю, особливо в такій складній сфері, як інвестиційна нерухомість. Це вимагає перегляду традиційних підходів до контролю, розробки нових методологій та інтеграції інформаційних систем, які забезпечують всебічне охоплення та аналіз фінансових операцій, пов'язаних із цим типом активів. Таким чином, автоматизація фінансового контролю інвестиційної нерухомості є не тільки вимогою часу, але й необхідною умовою для ефективного управління активами у динамічному бізнес-середовищі.

Автоматизація фінансового контролю інвестиційної нерухомості охоплює комплекс процесів, спрямованих на підвищення ефективності управління активами через впровадження цифрових технологій. Цей напрямок базується на сучасних концепціях інтеграції облікових і контрольних функцій у єдину інформаційну систему, що забезпечує моніторинг, аналіз і оцінку фінансових операцій у режимі реального часу. З огляду на специфіку інвестиційної нерухомості, яка включає довгострокові вкладення, зміну вартості активів і постійний рух капіталу, автоматизація є ключовим фактором мінімізації ризиків і забезпечення точності фінансових даних.

Однією з основних переваг автоматизації є забезпечення наскрізного контролю операцій із нерухомістю. Від моменту придбання активу до його продажу чи здачі в оренду система автоматизованого контролю дозволяє відстежувати всі фінансові аспекти, включаючи витрати на утримання, отримання доходів, амортизаційні нарахування та зміни у справедливій вартості. Це досягається завдяки інтеграції інформаційних модулів, які охоплюють бухгалтерський облік, податковий облік і аналіз фінансових ризиків.

Ключовим елементом автоматизації є впровадження ERP-систем, які забезпечують комплексне управління фінансовими процесами. Такі системи дозволяють автоматично генерувати звітність відповідно до вимог міжнародних стандартів, виконувати аналіз ліквідності та

доходності активів, а також проводити сценарне моделювання. Наприклад, модулі управління нерухомістю в системах SAP чи Oracle надають можливість оптимізувати використання ресурсів підприємства, зменшити час на виконання рутинних завдань і підвищити точність фінансових розрахунків.

Використання великих даних (Big Data) є ще одним важливим аспектом автоматизації фінансового контролю. Застосування аналітичних платформ на основі великих даних дозволяє обробляти значні обсяги інформації, що включає ринкові ціни на нерухомість, зміни у законодавстві, макроекономічні показники та інші фактори, які впливають на вартість активів. Аналітичні інструменти здатні не лише надавати точні прогнози щодо змін у вартості нерухомості, але й ідентифікувати потенційні ризики, такі як зниження орендних доходів чи підвищення витрат на утримання.

Інтеграція штучного інтелекту та машинного навчання у системи автоматизованого фінансового контролю дозволяє оптимізувати процеси оцінки ризиків і прийняття рішень. Штучний інтелект здатний аналізувати історичні дані, виявляти закономірності та пропонувати оптимальні стратегії управління активами. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть використовуватися для автоматичної класифікації нерухомості, оцінки її вартості та прогнозування доходів на основі поточних ринкових трендів.

Автоматизація також сприяє посиленню внутрішнього контролю підприємства. Використання блокчейн-технологій у фінансових системах забезпечує прозорість і безпеку операцій із нерухомістю, створюючи незмінний реєстр усіх транзакцій. Це дозволяє уникнути шахрайства, знизити витрати на аудит і забезпечити відповідність операцій нормативним вимогам. Крім того, автоматизація фінансового контролю включає створення автоматичних тригерів, які сигналізують про порушення встановлених норм чи потенційні ризики, такі як перевищення витрат чи несплата орендних платежів.

Автоматизовані системи також надають можливість оперативного формування фінансової звітності, яка відповідає вимогам МСФЗ. Це особливо важливо для підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність або прагнуть до залучення іноземних інвесторів. Наприклад, модулі, розроблені для управління нерухомістю, можуть автоматично обчислювати справедливую вартість активів, враховуючи зміну ринкових умов, що знижує ризик помилок і підвищує довіру до фінансової звітності.

Таким чином, автоматизація фінансового контролю інвестиційної нерухомості є складним багатограним процесом, що включає впровадження інноваційних технологій, оптимізацію процесів управління та інтеграцію цифрових рішень у фінансові операції. Вона дозволяє не лише підвищити ефективність контролю та забезпечити відповідність нормативним вимогам, але й створює передумови для більш ефективного управління інвестиційною нерухомістю у динамічному бізнес-середовищі.

Література:

1. Богуцька Л.Е. Інвестиційна нерухомість як об'єкт облікової політики підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Вип. 1(45). Т. 2. С. 64-67.

2. Іванченкова Л.В., Лагодієнко Н.В., Ужва А.М., Серова І.А. Теоретико-методичні аспекти обліку інвестиційної нерухомості. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 2(304). Т. 1. С. 211-216.

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ, ПАРИ ТА КОНДИЦІЙОВАНОГО ПОВІТРЯ

Нужна О.А., кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4629-4011>

Підприємства, які здійснюють діяльність з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, відповідно до КВЕД-2010 відносяться до секції D, яка включає однойменний розділ 35, до складу якого відносяться три групи: 35.1 «Виробництво, передача та розподілення електроенергії», 35.2 «Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи»; 35.3 «Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря» [4].

Ефективна діяльність підприємств зазначених видів діяльності забезпечується за умови належного забезпечення основними засобами, а також використання сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення, яке відноситься до нематеріальних активів.

Згідно НПСБО 8, «Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований» [1].

Дослідимо динаміку вартості основних засобів і нематеріальних активів на підприємствах з постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря України за період 2013-2023 роки (таблиця). Зазначимо, що дані Державної служби статистики України не містять окремо інформації про вартість нематеріальних активів, а лише разом з основними засобами.

Аналізуючи статистичні дані, робимо висновок, що протягом періоду дослідження вартість основних засобів і нематеріальних активів підприємств з постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря України загалом зростали. Виняток становлять 2014 і 2022 роки – роки початку війни.

Таблиця

Аналіз динаміки вартості основних засобів і нематеріальних активів на підприємствах з постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря України за 2013-2023 роки

Рік	Баланс		у т.ч. основні засоби і нематеріальні активи		Питома вага в балансі, %
	млн грн	у % до попереднього року	млн грн	у % до попереднього року	
2013	493039,8	-	308333,5	-	62,54
2014	485103,1	98,4	297043,3	96,3	61,23
2015	547069,0	112,8	302986,8	102,0	55,38
2016	654720,9	119,7	309871,8	102,3	47,33
2017	727548,0	111,1	339538,4	109,6	46,67
2018	828580,0	113,9	386096,6	113,7	46,60
2019	970396,1	117,1	523242,5	135,5	53,92
2020	1130297,3	116,5	539704,4	103,1	47,75
2021	1365702,2	120,8	596130,7	110,5	43,65
2022	1523535,7	111,6	537666,7	90,2	35,29
2023	1781408,6	116,9	772675,1	143,7	43,37
2023 до 2013, +/-	1030495,9	x	229333,2	x	-27,25
2023 до 2013, %	209,0	x	74,4	x	-43,6

Джерело: розрахунки автора за даними [2-3]

Загальне зростання вартості основних засобів і нематеріальних активів підприємств обраного виду економічної діяльності у 2023 році відносно 2013 року становить 229333,2 млн. грн. або 74,4 %.

Зазначимо, що протягом періоду дослідження питома вага основних засобів і нематеріальних активів в балансі підприємств з постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря України коливалась в діапазоні від 35,29 % (у 2022 році) до 62,54 %

(у 2013 році). Показник зменшувався протягом періоду дослідження, за винятком незначного зростання у 2019 (на 7,32 відсоткових пункти) і 2023 (на 8,08 відсоткових пункти) роках.

Графічно динаміку питомої ваги основних засобів і нематеріальних активів в балансі підприємств з постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря України за 2013-2023 роки подано на рис.

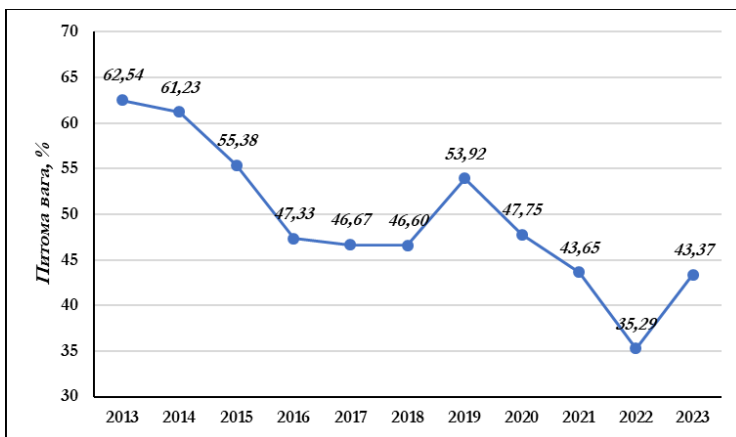

Рис. Динаміка питомої ваги основних засобів і нематеріальних активів в балансі підприємств з постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря України за 2013-2023 роки, %

Джерело: побудовано автором за даними таблиці.

Таким чином, наше дослідження дало можливість встановити позитивну динаміку зростання вартості майна загалом і вартості основних засобів і нематеріальних активів підприємств з постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря України у 2013-2023 роках, за незначними виключеннями. Крім того, питома вага основних засобів і нематеріальних активів цих підприємств є доволі значною і в середньому складає близько 50 % у вартості майна, причому спостерігається негативна динаміка до зменшення показника.

Література:

1. Нематеріальні активи: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 8, затв. наказом МФУ від 18.10.1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення: 15.01.2025).

2. Необоротні активи підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2013-2023 роки. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pok_bal_pidpr/no_pved_roz_13_20_ue.xlsx (дата звернення 15.01.2025).

3. Необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2013-2023 роки. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/fin_new/pbp_ek_v_smm_2013_2020_ue.xlsx (дата звернення 15.01.2025).

4. Сервіс для визначення кодів видів економічної діяльності за КВЕД-2010. Державна служба статистики України. URL: https://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/35/KVED10_35.html (дата звернення 14.01.2025).

РОЗВИТОК ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Пилипенко Я.В., здобувач вищої освіти,
Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна

Пристемський О.С., доктор економічних наук, професор,
Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9743-3563>

В умовах глобалізації інформаційних технологій організація та ведення обліку на підприємствах стають неможливими без їх застосування. Розвиток інформаційних технологій дозволяє кваліфікованому обліковому працівнику виконувати свою роботу більш якісніше та ефективніше, тому в сучасних умовах для нього є надзвичайно важливим вміти правильно організувати та вести облік з їх використанням [1]. Цифровізація - одна з основних тенденцій розвитку людської цивілізації, що формує більш інклюзивне суспільство та оптимальні механізми управління. Запровадження цифровізації в Україні – це активне використання цифрових технологій, внаслідок чого організації стають більш продуктивними і отримують можливість збільшити свій прибуток в короткі терміни.

Цифровізація бізнесу передбачає не тільки встановлення і оновлення додаткового обладнання, а й фундаментальне перетворення робочих процесів. Таким чином, вдається впровадити більш ефективні підходи до управління, розширити способи комунікації, сформувати нову корпоративну культуру [2].

Інвентаризація є обов'язковою процедурою на кожному підприємстві, що має на меті перевірку та документальне підтвердження наявності, оцінки та стану всіх активів і зобов'язань. Вона порівнює фактичну наявність активів з обліковими даними, що в свою чергу дозволяє виявити розбіжності, нестачу матеріальних цінностей, крадіжки, псування товарів, помилки в обліку та запобігти викривленню фінансової звітності. Результати інвентаризації можуть бути використані для вдосконалення систем управління запасами, обліку та контролю. Інвентаризація допомагає виявити потенційні ризики, пов'язані з втратою активів або помилками в обліку, і вжити заходів для їх усунення. Інвентаризація – це не просто рутинна процедура, а потужний інструмент контролю, який дозволяє підприємствам забезпечити точність обліку, виявити потенційні проблеми та оптимізувати свої процеси.

Цифровізація інвентаризації – це процес переходу від традиційних, паперових методів проведення до використання сучасних, цифрових технологій. Цей перехід відкриває нові можливості для підвищення ефективності, точності та прозорості цього процесу. Цифровізація цього процесу дозволить отримати більш детальну інформацію про стан запасів та їх рух, автоматизувати процес збору та обробки даних, що значно скорочує час, мінімізує ймовірність помилок при підрахунку та введенні даних, легко зберігати інформацію, аналізувати та надавати доступ до них різним користувачам.

Основними інструментами, що дозволяють підприємствам цифровізувати інвентаризацію є: мобільні пристрої з встановленими спеціальними додатками для сканування штрих-кодів, особливі мітки для виведення даних, спеціалізовані програми для управління інвентаризацією, хмарні сховища для зберігання та обробки великих обсягів даних.

Як запроваджується цифрова інвентаризація на підприємствах?

Перш за все відбувається створення електронного каталогу товарів або обладнання, налаштування мобільних пристроїв та програмного забезпечення. Під час проведення процедури перевірки співробітники за допомогою мобільних пристроїв сканують штрих-

коди або спеціальні мітки товарів, вводять необхідні дані та проводять фізичний підрахунок. Зібрані дані автоматично передаються в систему для подальшого опрацювання та аналізу. Система генерує звіт про результати інвентаризації, що містить інформацію про розбіжності, нестачу, надлишки тощо.

Основними перевагами цифрової інвентаризації для бізнесу є: скорочення витрат на проведення інвентаризації за рахунок автоматизації процесів, зменшення кількості помилок при підрахунку та обробці даних, підвищення ефективності управління запасами, отримання більш детальної інформації про стан запасів, що в свою чергу дозволяє оптимізувати закупівлі та знизити витрати на зберігання, підвищення прозорості бізнес-процесів [3].

Точні та достовірні дані, отримані в результаті інвентаризації, посилюють довіру інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін до фінансової звітності підприємства. Інвентаризація є незамінним інструментом контролю на будь-якому підприємстві. Вона забезпечує точність обліку, допомагає виявити та усунути проблеми, оптимізувати використання ресурсів та підвищити ефективність діяльності підприємства в цілому. Інвентаризація є важливим інструментом для забезпечення прозорості та ефективності діяльності підприємства. Регулярне проведення інвентаризації дозволяє знизити ризики фінансових втрат, оптимізувати використання ресурсів та підвищити довіру до фінансової звітності. Цифровізація інвентаризації – це не просто технологічний тренд, а необхідний крок для сучасних підприємств, які прагнуть підвищити свою ефективність та конкурентоспроможність.

Література:

1. Пристемський О.С., Келлер Ю.А. Облік на підприємствах в умовах глобалізації інформаційних технологій. Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «*Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін*». 22 жовтня 2020 р. м. Полтава. С. 283-286.
2. Коваль І.З., Бінерт О.В. Переваги цифрової трансформації: матеріали X-тої Всеукраїнської студ. наук.- практ. конференції присвяченої 73-ій річниці від дня народження д.е.н., професора Петра Степановича Березівського м. Львів, 7 березня 2024 р. С. 47-49.
3. Digitalization of companies. Efficient inventory management URL: <https://analyticalways.com/en/blog/retail-experts/digitalization-of-companies-efficient-inventory-management/> (application date: January 18, 2025).

ІНТЕГРАЦІЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ БАНКІВ

Сарахман О.М., кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8793-592X>

З розвитком новітніх технологій банки все частіше використовують мобільні додатки та розумні системи для моніторингу фінансових операцій, управління ризиками та забезпечення безпеки. Автоматизація облікових процесів стає необхідною умовою для підвищення ефективності фінансового контролю в банках.

Впровадження автоматизованих облікових систем дозволяє банкам значно скоротити час на обробку фінансових транзакцій та зменшити ймовірність людських помилок. Такі системи дозволяють проводити аналіз фінансових результатів, а також забезпечують інтеграцію з іншими банківськими системами для моніторингу й аналізу операцій у реальному часі [1].

У 2024 році українські банки активно використовували різноманітні автоматизовані облікові системи для підвищення ефективності фінансового контролю та забезпечення безпеки. Серед них [2]:

1. AS/400 (IBM iSeries) – система, яка широко застосовується для автоматизації обліку, управлінської та фінансової звітності. Вона підтримує масштабованість і інтеграцію з іншими системами, що робить її ідеальною для великих банківських установ.

2. SAP – комплексне програмне забезпечення для управління бізнес-процесами, яке також включає бухгалтерський та фінансовий облік. SAP активно використовується кількома великими українськими банками для автоматизації облікових процесів та управління фінансовими потоками.

3. Flexcube – банківська автоматизована система, яка застосовується для автоматизації фінансових операцій, обліку депозитів, кредитів та інших банківських продуктів.

4. BIS (Banking Information System) – система, що охоплює облік усіх банківських операцій, включаючи транзакції, депозити та кредити, а також надає можливість моніторингу і аналізу фінансових показників.

5. T24 (Temenos) – потужна система для управління банківськими операціями, яка активно використовується для автоматизації облікових процесів, зокрема в роботі з фінансовими продуктами, кредитами та депозитами.

Подібні системи дозволяють значно підвищити ефективність обліку, зменшити ризики, а також забезпечити більш точне та своєчасне виконання фінансових операцій.

Особливо важливим напрямом є інтеграція штучного інтелекту (ШІ) в процеси фінансового обліку. Технології ШІ мають величезний потенціал для автоматизації і покращення процесів фінансового контролю, оскільки здатні здійснювати глибокий аналіз великих обсягів даних, прогнозувати фінансові показники та виявляти помилки в операціях. ШІ використовує алгоритми машинного навчання, що дозволяє йому постійно вдосконалювати прогнози і виявляти складні залежності в даних [3].

Важливим аспектом використання ШІ є прогнозування різноманітних фінансових ризиків, таких як кредитні, ринкові та операційні ризики [4]. Алгоритми ШІ аналізують дані про клієнтів, їх платіжну дисципліну та інші фактори для оцінки ймовірності дефолту або втрат.

Впровадження ШІ та автоматизованих облікових систем дозволяє створити систему автоматичного моніторингу банківських операцій в реальному часі. Такі системи здатні здійснювати контроль транзакцій, порівнювати їх з встановленими критеріями і автоматично генерувати звіти, що дозволяє виявляти порушення та відхилення в операціях [5].

Автоматизовані системи обліку та ШІ також можуть бути інтегровані з іншими фінансовими технологіями, такими як блокчейн, що забезпечує ще більший рівень безпеки та прозорості фінансових операцій [6]. Використання блокчейн-технологій дозволяє зберігати транзакції в незмінному вигляді, що підвищує довіру до фінансових операцій і знижує ризик їх фальсифікації.

Отже, інтеграція автоматизованих облікових систем та ШІ в фінансовий контроль банку є ключовим елементом цифрових трансформацій в сучасному банківському секторі. Ці технології дозволяють підвищити ефективність управління фінансами, зменшити людські помилки, поліпшити точність звітності та прийняття рішень, а також забезпечити більш швидке виявлення фінансових порушень або ризиків. Подібний процес є необхідним для адаптації до нових технологічних вимог і забезпечення конкурентоспроможності банку.

Література:

1. Головчак Ю.В., Головчак Г.В., Скрипник С.В. Інтеграція розумних технологій та штучного інтелекту в бухгалтерський облік: ключові аспекти цифрової революції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. С. 38-44 DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.6.38>
2. Бей Г.В., Шперчук А.О., Думанська А.О. Можливості застосування технологій AI в системі стратегічного управління розвитком банківської установи. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-53> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1827>
3. Сарахман О.М. Впровадження автоматизованих систем обліку в банківських установах: виклики, ризики та можливості в умовах цифрової трансформації. *Трансформація обліку та бізнес-консалтинг в умовах невизначеності: сучасні тренди, виклики, міжнародний досвід*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (08 листопада 2024 р.). Харків: ДБТУ, 2024. С. 305-307. URL: <https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2025/01/conf-08-11-24-materv1.pdf>
4. Демченко І. Штучний інтелект у банківських процесах. URL: <https://www.liga.net/ua> (дата звернення: 30.01.2025).
5. Світлик М.Г. Характеристика застосування штучного інтелекту в банківській діяльності в умовах цифровізації. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 4(32). С. 157-164.
6. Павлюченко Д.М. Вплив штучного інтелекту та машинного навчання на банківські послуги. *Академічні візії*. 2024. Вип. 32. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12936652>

АУДИТ ОЧИМА РОЗРОБНИКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПЕРШІ ЗАВДАННЯ З АУДИТУ – ЗАЛИШКИ НА ПОЧАТОК ПЕРІОДУ

Селіванов В.М., аудитор,

Товариство з обмеженою відповідальністю
«Аудиторська фірма «КАПІТАЛ ГРУП», м. Київ, Україна

Починаючи з релізу 8.2.24.04 від 24.11.2024 року програми для автоматизації аудиторської діяльності «1С:Аудит-Контроль (+) для України» [1] (далі за текстом – Система), оптимізовано функціонал взаємодії з попереднім аудитором та додано автоматичну процедуру співставлення вхідних залишків.

За визначенням Міжнародного стандарту аудиту (далі за текстом – МСА) 510 «Перші завдання з аудиту – залишки на початок періоду»

метою аудиторів при виконанні першого завдання з аудиту щодо залишків на початок періоду є отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів щодо того, чи [2, МСА 510, параграф 3]:

- існують викривлення у залишках на початок періоду, які суттєво впливають на фінансову звітність поточного періоду;

- послідовно застосовувалися прийнятні облікові політики, відображені у залишках на початок періоду, у фінансовій звітності за поточний період та чи зміни в облікових політиках було враховано та адекватно подано й розкрито відповідно до застосовної концептуальної основи фінансового звітування.

Аудитор повинен отримати прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі стосовно того, чи існують викривлення залишків на початок періоду, які суттєво впливають на фінансову звітність за поточний період, через [2, МСА 510, параграф 6]:

- визначення, чи правильно перенесені залишки на кінець попереднього періоду на початок поточного періоду або, якщо це доречно, перераховані;

- визначення, чи відображають залишки на початок періоду застосування прийнятних облікових політик.

Якщо аудит фінансової звітності за попередній період проводився попереднім аудитором, аудитор може мати змогу отримати прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі щодо залишків на початок періоду через огляд робочих документів попереднього аудитора [2, МСА 510, параграф А4].

Сценарій реалізації вимог МСА у Системі:

- пошук записів у базі даних з метою визначення, чи підлягав попередній період аудиту Суб'єктом аудиторської діяльності;

- у випадку, якщо попередній період не підлягав аудиту Суб'єктом аудиторської діяльності, формування у Запиті на отримання інформації про Суб'єкта перевірки окремих питань стосовно аудиту попереднього періоду; надання аудиторського звіту та дозволу на спілкування з попереднім аудитором – у разі його існування;

- формування та надсилання попередньому аудиторі Запиту на отримання інформації від попереднього аудитора – у випадку, якщо такий аудитор існує, визначений, та Суб'єктом перевірки надано дозвіл на спілкування з ним;

- реєстрація та обробка відповіді попереднього аудитора за елементами довідника «Оцінка попереднього аудитора»;

- реєстрація ознайомлення теперішнього аудитора з робочою документацією попереднього аудитора та формування

висновку щодо того, чи надають аудиторські процедури, виконані попереднім аудитором, достатні та прийнятні докази щодо залишків на початок періоду;

- незалежно від існування попереднього аудитора, наявності дозволу на спілкування з ним та результатів огляду його робочої документації, виконання процедури автоматичного співставлення залишків на початок періоду з вихідними залишками попереднього періоду – як на рівні балансу так і на рівні окремих рахунків обліку;

- формування Запиту на надання інформації про різниці вхідних залишків (у випадку їх існування).

Системний документ «Інформація про Суб'єкта перевірки».

Починаючи з релізу 8.2.24.04 у системний документ додана закладка «Попередній період». Реквізити цієї закладки визначають результат пошуку у базі даних завдань, пов'язаних з аудитом фінансової звітності Суб'єкта перевірки за попередній період. У випадку наявності відповідного задання реквізит «Попередній період перевірявся» прийме значення «Напою компанією». У випадку відсутності відповідного задання реквізити закладки редагуються в процесі обробки відповіді Суб'єкта перевірки на цей Запит.

Системний документ «Інформація попереднього аудитора».

Закладка «Загальні відомості» містить додаткові реквізити:

- посилання на відповідний документ «Інформація про Суб'єкта перевірки», який є джерелом отримання даних про попереднього аудитора;

- зареєстровану назву компанії попереднього аудитора, її код ЄДРПОУ та номер реєстрації у Реєстрі;

- ознаку отримання дозволу Суб'єкта перевірки на спілкування з попереднім аудитором;

- посилання на файл, який містить документ дозволу;

- посилання на файл, який містить відповідь попереднього аудитора на Запит теперішнього аудитора.

Закладка «Запит» містить текст поштового повідомлення та перелік електронних адрес одержувачів Запиту. Під час надсилання Запиту у поштові вкладення автоматично додається сформований лист запиту та дозвіл Суб'єкта перевірки на спілкування поточного (теперішнього) аудитора з попереднім аудитором.

Закладка «Показники оцінювання» містить табличну частину з виведеними актуальними показниками – елементами довідника «Оцінка попереднього аудитора».

Закладка «Робоча документація» містить табличну частину, яка відображає результат ознайомлення теперішнього аудитора з робочою документацією попереднього аудитора. Хоча МСА 510 не зобов'язує теперішнього аудитора отримувати та реєструвати копії робочих документів попереднього аудитора, це може бути корисним під час прийняття рішення щодо достатності та прийнятності аудиторських доказів щодо залишків на початок періоду.

Системний документ «Аналіз вхідних залишків».

Документ призначений для автоматичного співставлення вхідних залишків поточного періоду з вихідними залишками попереднього періоду (як на рівні балансу, так і на рівні облікових рахунків). Крім цього, документ передбачає автоматичне співставлення інформації про доходи та витрати, яка відображена у Звітах про фінансові результати поточного та попереднього року. Документ містить реквізити, які розміщено на трьох закладках:

- на закладці «Відомості» наведено інформацію про аудиторське завдання, а також інформацію про звітність поточного та попереднього (співставного) періодів;

- реквізити закладки «Співставлення», у свою чергу, згруповані за трьома закладками: На закладці «Залишки на рівні балансу» наводяться результати співставлення вхідних залишків поточного періоду з вихідними залишками попереднього періоду на рівні рядків балансу; На закладці «Розкриття на рівні P&L» наводяться результати співставлення інформації про доходи та витрати, яка відображена у колонці «За звітний період» Звіту про фінансові результати попереднього року з колонкою «За аналогічний період попереднього року» Звіту про фінансові результати поточного року; На закладці «Залишки на рівні рахунків» наводяться результати співставлення вхідних залишків поточного періоду з вихідними залишками попереднього періоду на рівні рахунків обліку;

- на закладці «Коментар» розміщено поле форматowanego документа для реєстрації коментарів користувача у довільному вигляді.

Література:

1. Офіційний сайт програми для автоматизації аудиторської діяльності «1С:Аудит-Контроль (+) для України». URL: <http://audit-control.zzz.com.ua/> (дата звернення: 15.01.2025).

2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг видання 2016-2017 років URL: http://audit-control.zzz.com.ua/Files/ISA_2016_2017-1.pdf (дата звернення: 15.01.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Скорик О.В., здобувач ступеня доктора філософії*,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-7893-6701>

Ефективне управління зовнішньоекономічними операціями вимагає високого рівня контролю за фінансовими потоками, які виступають ключовим елементом міжнародної торгівлі. Комплексність процесів, що охоплюють експортно-імпортні угоди, митне регулювання, валютні розрахунки та ризики, потребує удосконалення методів фінансового контролю. У сучасних умовах особливої важливості набуває впровадження підходів, які забезпечують оперативність, прозорість та достовірність фінансових даних.

Сучасні методи фінансового контролю акцентують увагу на інтеграції процесів аудиту та моніторингу в рамках єдиної системи управління. Це дозволяє своєчасно ідентифікувати ризики, запобігати втратам та оптимізувати фінансові ресурси підприємств, які беруть участь у міжнародній торгівлі. Інноваційні рішення у цій сфері сприяють підвищенню точності контролю, мінімізації людського фактору та адаптації підприємств до швидко змінюваних умов зовнішньоекономічної діяльності.

Сучасна зовнішньоекономічна діяльність створює величезний обсяг транзакцій, які потребують швидкого та точного контролю. Для забезпечення прозорості фінансових операцій та запобігання ризикам, таким як ухилення від сплати податків, відмивання коштів або фінансування незаконних діяльностей, впроваджуються автоматизовані методи моніторингу.

До інноваційних рішень належать системи AML (Anti-Money Laundering), які інтегруються з банківськими та корпоративними платформами для виявлення аномалій у фінансових потоках. Вони використовують алгоритми машинного навчання для аналізу шаблонів поведінки клієнтів та транзакцій. Наприклад, платформи, засновані на штучному інтелекті, здатні ідентифікувати підозрілі операції в режимі реального часу, що дозволяє миттєво реагувати на потенційні порушення.

* Науковий керівник – Красевський В.М., д.е.н., професор

Іншим важливим інструментом є використання систем KYC (Know Your Customer), які автоматизують процес перевірки контрагентів у міжнародній торгівлі. Інтеграція цих систем із національними та міжнародними базами даних дозволяє знижувати ризики та забезпечувати відповідність регуляторним вимогам. Наприклад, впровадження таких систем у міжнародних банках показало значне скорочення кількості фінансових шахрайств.

Перехід від локальних стандартів до інтегрованих міжнародних моделей є важливим етапом у забезпеченні фінансової стабільності підприємств, залучених у ЗЕД. Міжнародні стандарти, такі як ISO 31000 (управління ризиками) або COSO ERM (Enterprise Risk Management), надають базу для гармонізації підходів до контролю.

Адаптація таких стандартів до національних систем потребує врахування місцевих регуляторних вимог, економічних умов і практик. У цьому контексті особливої уваги заслуговують приклади країн, які розробляють гібридні моделі. Наприклад, інтеграція COSO ERM у систему фінансового контролю українських компаній дозволяє враховувати особливості національного законодавства, одночасно забезпечуючи прозорість операцій для міжнародних партнерів.

Крім того, адаптація стандартів часто супроводжується навчанням персоналу та автоматизацією процесів. Використання сертифікованих ERP-систем (Enterprise Resource Planning) з інтегрованими модулями фінансового контролю дозволяє зменшити розрив між міжнародними та локальними вимогами.

Зростання обсягів інформації у сфері ЗЕД створює потребу у впровадженні ефективних методів верифікації даних. Один із таких підходів – використання технології блокчейн. Ця технологія дозволяє створити незмінні реєстри фінансових операцій, які легко перевірити без необхідності у проміжних посередниках. У міжнародній торгівлі блокчейн застосовується для сертифікації походження товарів, верифікації митних документів та автоматизації процесу платежів.

Ще один перспективний напрям – впровадження смарт-контрактів, які забезпечують автоматичне виконання фінансових зобов'язань між сторонами після виконання певних умов. Наприклад, у рамках угод на постачання товарів смарт-контракт активує оплату лише після підтвердження отримання товару.

Верифікація даних також підсилюється через використання технологій оцифровування документів і штучного інтелекту для перевірки відповідності транзакцій нормативним вимогам. Інтеграція таких систем у хмарні платформи забезпечує доступність даних для міжнародних перевірок у режимі реального часу.

Таким чином, ефективний фінансовий контроль у зовнішньоекономічній діяльності є ключовим інструментом забезпечення прозорості, зниження ризиків та підвищення конкурентоспроможності підприємств на міжнародному рівні. Інноваційні підходи до автоматизованого моніторингу транзакцій, адаптації міжнародних стандартів і верифікації даних забезпечують новий рівень управління фінансовими потоками, відповідаючи вимогам глобалізованої економіки. Автоматизація процесів моніторингу дозволяє вчасно ідентифікувати потенційні загрози та зменшувати ризики, пов'язані з порушенням регуляторних норм чи фінансовими шахрайствами. Адаптація міжнародних стандартів до національних умов сприяє гармонізації процедур контролю, підвищенню довіри з боку міжнародних партнерів та інтеграції в глобальні економічні системи. Водночас інноваційні методи верифікації даних, зокрема технології блокчейн і смарт-контракти, формують нові підходи до управління міжнародною торгівлею, забезпечуючи автоматизацію, достовірність та ефективність фінансових операцій. Результати дослідження підтверджують, що впровадження таких інструментів не лише покращує оперативність і якість управління, але й створює нові можливості для сталого розвитку підприємств у сфері ЗЕД. Подальший розвиток цих підходів має зосереджуватися на інтеграції інноваційних технологій у єдині платформи управління фінансами та розробці нормативних механізмів для підтримки міжнародної співпраці.

Література:

1. Кондрат О.Б. Інноваційні фінансові інструменти в системі розвитку підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 339-344.
2. Кононов І.І. Сутність зовнішньоекономічної діяльності як об'єкта облікового моделювання. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 79-86.

МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Таран А.А., здобувач вищої освіти*,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

В умовах сучасної конкуренції та нестабільності економіки оптимізація витрат набуває критичного значення для підприємств. Вона

* Науковий керівник – Марченко В.М., д.е.н., професор

не тільки сприяє зростанню прибутковості, а й підвищує ефективність використання ресурсів, знижуючи надлишкові витрати. Оскільки витрати є основною складовою собівартості продукції, правильне управління ними дозволяє досягти конкурентних переваг.

Ефективне управління витратами потребує розуміння структури витрат підприємства. Відповідно до національних стандартів П(С)БО 16 «Витрати», витрати – це зменшення активів або збільшення зобов'язань, що приводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [1].

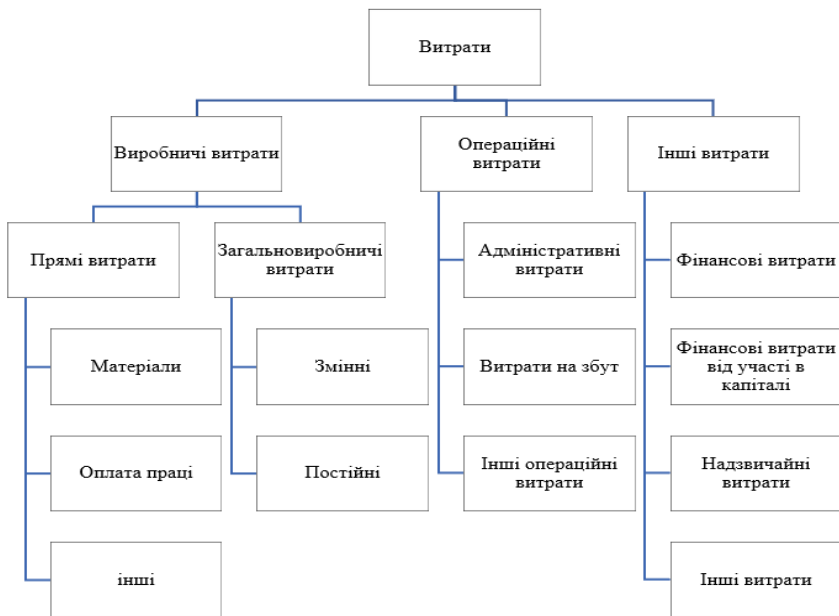

Рис. Класифікація витрат підприємства згідно П(С)БО 16

Джерело: [1]

Усі витрати підприємства, незалежно від їхньої класифікації, безпосередньо впливають на його результати. Тому ефективне управління витратами та їх оптимізація є основою успішної діяльності підприємства. Оптимізація витрат – це безперервний процес, що включає планування, облік, аналіз і контроль витрат, а також ухвалення

рішення щодо майбутньої економічної політики підприємства. В цьому процесі активно застосовуються інструменти мотивації працівників на всіх рівнях організаційної структури для підвищення ефективності управління витратами [2].

Методи оптимізації витрат:

1. Бюджетування.

Бюджетування – це процес планування та контролю витрат через встановлення фінансових лімітів для різних напрямів діяльності підприємства. Цей метод допомагає організаціям детально прогнозувати свої витрати, виявляти неефективні видатки та контролювати виконання плану. Бюджетування також дозволяє своєчасно реагувати на відхилення від запланованих показників і коригувати бюджет. Виділяють кілька видів бюджетування, серед яких:

- Оперативне бюджетування – розробка бюджету на короткий термін (місяць або квартал) для поточного контролю.
- Стратегічне бюджетування – бюджетування на довгостроковий період (кілька років) із врахуванням перспектив розвитку.
- Гнучке бюджетування – бюджет, який змінюється залежно від обсягів виробництва або обсягів продажів.

Переваги цього методу включають можливість прогнозування і управління грошовими потоками, а також забезпечення дисципліни витрат. Наприклад, підприємство, яке виробляє споживчі товари, може використовувати гнучке бюджетування для адаптації витрат під коливання попиту.

2. ABC-аналіз витрат.

ABC-аналіз передбачає класифікацію витрат за рівнем важливості та впливу на кінцевий результат. Цей метод допомагає підприємствам ідентифікувати найважливіші витрати, на які припадає найбільша частка загальних витрат. Він базується на принципі Парето (80/20), згідно з яким 20% витрат становлять 80% усіх витрат компанії.

Етапи проведення ABC-аналізу:

- 1) Визначення всіх статей витрат.
- 2) Класифікація витрат на групи: А (найважливіші), В (середньої важливості), С (найменш важливі).
- 3) Аналіз і оптимізація витрат, зосереджуючись на групі А.

Наприклад, у виробничій компанії витрати на сировину можуть становити більшу частину витрат. Завдяки ABC-аналізу підприємство може шукати шляхи для зменшення витрат саме на цю категорію, зокрема через укладання вигідніших угод із постачальниками або скорочення витрат на логістику.

3. Попередільний метод.

Попередільний метод використовується в галузях з багатостадійним технологічним процесом, наприклад у харчовій промисловості, металургії або хімічній галузі. Його суть полягає у тому, що витрати обчислюються за кожною стадією виробництва (переділом), що дозволяє контролювати собівартість напівфабрикатів та готової продукції. Це особливо актуально, коли кожен переділ має власні особливі витрати.

Переваги попередільного методу:

- Детальний контроль витрат на кожному етапі.
- Можливість зниження витрат за рахунок оптимізації певного переділу (етапу) виробництва.

Наприклад, у хлібопекарній галузі витрати поділяються на заміс, випічку і пакування. Завдяки цьому підприємство може аналізувати та зменшувати витрати, наприклад, оптимізуючи витрати енергії на етапі випічки.

4. Калькулювання собівартості позамовно та попроцесно.

Ці два методи підходять для підприємств із різними типами виробництва:

– Калькулювання за замовленнями підходить для компаній, що виконують індивідуальні замовлення з унікальними характеристиками, як-от будівельні компанії чи виробники меблів. Витрати обчислюються для кожного окремого замовлення, що дозволяє точно визначити собівартість.

– Калькулювання за процесами застосовується у масовому виробництві з однотипними операціями (наприклад, харчова або фармацевтична промисловість). Витрати обчислюються для кожного виробничого процесу, а потім підсумовуються для обчислення собівартості партії.

Ці методи дозволяють підприємствам ефективно контролювати собівартість продукції залежно від типу виробництва. Наприклад, виробник фармацевтичних препаратів може використовувати калькулювання за процесами для визначення собівартості кожного препарату у масовому виробництві.

5. Цільове управління витратами (Target Costing).

Target Costing передбачає встановлення цільової собівартості продукції ще на етапі проектування, виходячи з конкурентної ціни на ринку. Після встановлення цільової ціни і бажаної рентабельності визначається максимальний рівень собівартості, якого необхідно дотримуватися. Для цього підприємство аналізує можливі витрати і шукає шляхи їх зниження, щоб укластися в цільову собівартість.

Target Costing ефективний для підприємств, які працюють у висококонкурентних галузях, де ринкова ціна є визначальним фактором. Наприклад, виробники побутової техніки часто використовують цей метод для встановлення оптимальної ціни на нові продукти, орієнтуючись на потреби споживачів і можливості конкуренції.

Сучасні інформаційні системи, такі як CRM і ERP, значно спрощують процес обліку та контролю витрат, автоматизуючи багато рутинних операцій. Наприклад, за допомогою CRM систем підприємства можуть контролювати витрати, пов'язані з обслуговуванням клієнтів, а ERP системи інтегрують усі аспекти обліку, що дозволяє в реальному часі відстежувати витрати на різних рівнях управління. [3] Автоматизація облікових процесів допомагає знижувати помилки у веденні обліку та поліпшувати ефективність управління ресурсами підприємства.

Управління персоналом також є важливим аспектом у зниженні витрат. Наприклад, оптимізація робочого часу через автоматизацію рутинних завдань або впровадження систем для роботи з персоналом, таких як HRM, дозволяють знижувати витрати на адміністративний персонал. Навчання персоналу методам ефективної роботи також може зменшити витрати, пов'язані з помилками, і підвищити загальну продуктивність підприємства.

Застосування методів оптимізації витрат є важливим елементом фінансового менеджменту, що дозволяє підприємствам знижувати витрати та збільшувати прибутковість. Вищенаведені методи дозволяють підприємствам ефективніше контролювати свої витрати і знижувати собівартість продукції. У поєднанні з сучасними технологіями та інструментами обліку витрат це сприяє гнучкому управлінню ресурсами та покращує здатність підприємства адаптуватися до динамічних змін на ринку. Отже, впровадження комплексного підходу до оптимізації витрат дозволяє підвищити фінансову ефективність підприємств України в сучасних умовах.

Література:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
2. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бутріменко Р.М. Управління витратами: навчальний посібник. 2017. 166 с.
3. What is ERP? Oracle URL: <https://www.oracle.com/erp/what-is-erp/#:~:text=ERP%20stands%20for%20enterprise%20resource,finance%2C%20accounting%2C%20and%20more> (дата звернення: 30.01.2025).

КАТЕГОРІЯ СУТТЄВОСТІ ЯК КЛЮЧОВА КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО ОБЛІКУ

Ходзицька В.В., кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2734-763X>

Категорія «суттєвості» належить до ключових концепцій бухгалтерського обліку, розкривається в МСФЗ та практиці фінансового обліку та складання різних форм звітності. Вплив суттєвості важко переоцінити. Застосування принципу означає визначення важливих питань, тем та питань, розгляд яких найважливіший для суб'єкту господарювання та стейкхолдерів. Суттєвість також відіграє ключову роль у звітуванні сталого розвитку, і в цій сфері різні точки зору стають найважливішими. Суб'єкти звітування та їх зацікавлені сторони можуть мати різні погляди на очікування організації у парині сталого розвитку. Ці відмінності значно впливають на підготовку звітності.

Але важливим є розуміння визначення принципу суттєвості для МСФЗ та сталого розвитку. Фінансовий облік та звітність вважають інформацію суттєвою, якщо вона впливає на економічні рішення користувачів. Для сталого обліку та звітності визначення суттєвості може відрізнятися в різних основах, контекстах та стандартах. Використання суттєвості є важливим методом ідентифікації суттєвих тем із врахуванням вимог стейкхолдерів. Облік сталого розвитку стикається з найрізноманітнішими проблемами, і впливовість цих проблем може значно відрізнятися залежно від географічних регіонів, галузей промисловості і груп стейкхолдерів. Зміна важливих аспектів сталості змінюється під впливом різноманітних динамічних чинників, таких як суттєві зміни у соціальних проблемах. Тому, оцінка суттєвості є невід'ємною частиною обліку сталого розвитку, незалежно від використання суб'єктами звітування інформації для внутрішньогосподарських рішень, розкриття для стейкхолдерів.

Важливим є розуміння впливу терміновості та впливовості певного аспекту сталості на глобальному рівні на відображення суттєвості для конкретного суб'єкту звітування. Це констатує контекстно-залежний стан оцінки суттєвості. Важливою є також

порівняність між оцінкою впливу та оцінкою залежностей. Облік впливу полягає в аналізі потенційних наслідків дій звітуючого суб'єкту для суспільства, стейкхолдерів та довкілля. Для співставлення важливо розуміти, що облік залежностей оцінює аспекти сталості, від яких суб'єкт господарювання найбільше залежить. Зміни цих аспектів суттєво впливають на звітування організації протягом звітного часу. Організаційні залежності та впливи на сталість можуть розрізнятися, і їх суттєвість може з'являтися в різний час. Таким чином, розуміння різниці між оцінкою впливу та оцінкою залежностей є важливим елементом у розумінні обліку підзвітності сталого розвитку звітуючого суб'єкту.

Концепція суттєвості в царині сталого розвитку є суб'єктивною та залежить від індивідуальних уявлень та пріоритетів. Різні організації можуть визначати різну вагу елементам сталості, причому визначення суттєвості залежить від прогнозів розвитку. Суб'єкт звітування може вважати суттєвими особливості прийняття управлінських рішень, але такі управлінські фішки можуть не співпадати з поглядами стейкхолдерів. Стейкхолдери можуть мати різні погляди на суттєвість тем та питань. Розуміння та взаємодія цих різних поглядів важливі для суб'єктів звітування і пов'язані з процесами взаємодії з стейкхолдерами [1-13].

Таким чином, суттєвість відіграє ключову роль у звітуванні сталого розвитку, і в цій сфері різні точки зору стають найважливішими. Суб'єкти звітування та їх зацікавлені сторони можуть мати різні погляди на очікування організації у царині сталого розвитку. Ці відмінності значно впливають на підготовку звітності. Суттєвість у масштабуванні звітності сталого розвитку базується на рекомендаціях професійних організацій бухгалтерського обліку. Аудиторська «четвірка» надає рекомендації та візуалізує квінтесенцію суттєвості у своїх звітах.

Література:

1. Sustainability Accounting Studies: A Metasynthesis / M. Gil-Marín et. al. Sustainability. 2022, vol. 14, no. 15. pp. 9533. URL: <https://doi.org/10.3390/su14159533>
2. Adams, C.A., Larrinaga, C. (2019). Progress: engaging with organisations in pursuit of improved sustainability accounting and performance. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, no. 32(8), pp. 2367-2394. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AAAJ-03-2018-3399/full/html>

3. Astudillo Moya, M., Porras Rivera, R. (2021). Social Accounting Model for Mexico Based on Institutional Sector Accounts. *Gestión y política pública*, no. 30(1), pp. 61-99. URL: https://www.scielo.org.mx/scielo.php?pid=S1405-10792021000100061&script=sci_abstract&tlng=en
4. Gray, R., Owen, D., Adams, C. Accounting & Accountability: Changes and Challenges in Corporate Social and Environmental Reporting. *Prentice Hall*. 1996. 332 p.
5. GRI, UN Global Compact. Business Reporting on the SDGs: An Analysis of the Goals and Targets. *United Nations*. 2017. URL: www.unglobalcompact.org/library/5361
6. Dillard J., Vinnari E. (2019). Critical dialogical accountability: From accounting-based accountability to accountability-based accounting. *Critical Perspectives on Accounting*, vol. 62, pp. 16–38. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2018.10.003>
7. Freeman, R.E. Strategic Management: A Stakeholder Approach. *Cambridge University Press*. 2010. 276 p. URL: [https://www.scrip.org/\(S\(43dyn45teexjx455qlt3d2q\)\)/reference/referencespapers.aspx?referenceid=1209107](https://www.scrip.org/(S(43dyn45teexjx455qlt3d2q))/reference/referencespapers.aspx?referenceid=1209107)
8. Rinaldi, L., Unerman, J., Tilt, C. (2014). The Role of Stakeholder Engagement and Dialogue within the Sustainability Accounting and Reporting Process. *Sustainability Accounting and Accountability*. *Routledge*, pp. 86-107. URL: <https://www.scrip.org/%28S%28351jmbntvnst1aadkoze%29%29/reference/referencespapers.aspx?referenceid=3102132>
9. Mitchell R. K., Agle B. R., Wood D. J. (1997). Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts. *The Academy of Management Review*, vol. 22, no. 4, 853 p. URL: <https://doi.org/10.2307/259247>
10. Stakeholder Theory: The State of the Art / A.C. Wicks et al. *University of Cambridge ESOL Examinations*, 2016. URL: <https://doi.org/10.1002/9781405164771.ch1>
11. Arnstein S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, vol. 35, no. 4, pp. 216-224. URL: <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
12. KPMG International. Sustainable Insight: The essentials of materiality assessment. *KPMG International*. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2014/10/materiality-assessment.pdf>
13. Unerman J., Bebbington J., O'dwyer B. (2018). Corporate reporting and accounting for externalities. *Accounting and Business Research*, vol. 48, no. 5, pp. 497-522. URL: <https://doi.org/10.1080/00014788.2018.1470155>

ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ В УКРАЇНІ

Ковальова Т.В., кандидат економічних наук, доцент,
Національний автомобільно-дорожній університет м. Харків, Україна
Шагун Є.М., здобувачка вищої освіти,
Національний автомобільно-дорожній університет м. Харків, Україна

Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) є важливим елементом системи державного соціального страхування в Україні. Він виконує функцію фінансового забезпечення соціальних гарантій для громадян, а також є інструментом регулювання трудових відносин і джерелом надходжень до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування. У цьому контексті ЄСВ є ключовим засобом реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення.

ЄСВ в Україні запроваджений з 2011 року як обов'язковий платіж для роботодавців, фізичних осіб-підприємців та інших категорій платників. Основною метою його створення було об'єднання різних соціальних внесків, що раніше сплачувалися до кількох фондів, в один платіж. Це дозволило спростити адміністрування платежів і зменшити фінансове навантаження на бізнес [1].

Однією з головних функцій ЄСВ є забезпечення фінансового контролю за використанням коштів, призначених для соціального страхування. Завдяки чітко визначеній процедурі сплати та звітування, держава має можливість контролювати надходження коштів і забезпечувати їх цільове використання. Важливим інструментом цього процесу є електронна система звітності, яка дозволяє оперативно отримувати інформацію про обсяги сплачених внесків і їх розподіл між фондами [2].

Крім того, ЄСВ відіграє ключову роль у забезпеченні соціальних гарантій, таких як пенсійне забезпечення, страхування на випадок безробіття, тимчасової непрацездатності та нещасних випадків на виробництві. Розмір соціальних виплат залежить від обсягів коштів, що надходять до відповідних фондів, тому ефективність функціонування системи ЄСВ безпосередньо впливає на рівень соціального захисту населення [3].

ЄСВ також є важливим інструментом регулювання трудових відносин. Встановлення єдиного внеску сприяє легалізації праці, оскільки роботодавці зобов'язані сплачувати внески за кожного офіційно працевлаштованого працівника. Це, у свою чергу, сприяє

зменшенню рівня тіньової економіки та підвищенню прозорості ринку праці. Крім того, сплата ЄСВ є передумовою для отримання працівниками соціальних гарантій, що стимулює їх до офіційного працевлаштування [4].

Разом із цим, система ЄСВ має низку проблем і викликів, що впливають на її ефективність. Високе навантаження на фонд оплати праці часто стає причиною ухилення від сплати внесків або мінімізації офіційних зарплат. Недосконалість механізмів адміністрування та контролю за сплатою ЄСВ створює можливості для зловживань і порушень. Економічна нестабільність та високий рівень безробіття в країні ускладнюють забезпечення стабільних надходжень до фондів соціального страхування [5].

Для підвищення ефективності системи ЄСВ необхідно реалізувати такі заходи [6]:

1. Оптимізація розміру ставки ЄСВ з урахуванням економічних умов і фінансових можливостей платників.

2. Вдосконалення механізмів контролю за сплатою внесків, зокрема шляхом розширення можливостей електронної звітності та використання сучасних інформаційних технологій.

3. Зменшення тінізації економіки та стимулювання роботодавців до легалізації трудових відносин через запровадження податкових пільг і програм підтримки бізнесу.

4. Посилення відповідальності за ухилення від сплати ЄСВ і створення умов для добровільної участі в системі соціального страхування для самозайнятих осіб.

Важливим аспектом удосконалення системи ЄСВ є адаптація до європейських стандартів і практик. У країнах Європейського Союзу широко застосовуються механізми диференціації ставок соціальних внесків залежно від рівня доходів, а також системи субсидій для осіб із низькими доходами. Запровадження подібних підходів в Україні сприятиме забезпеченню більшої соціальної справедливості та підвищенню рівня довіри до системи соціального страхування [7].

Додатково слід враховувати вплив демографічних змін на систему соціального страхування. Старіння населення вимагає збільшення видатків на пенсійне забезпечення, що ставить додаткові вимоги до фінансової стабільності Пенсійного фонду. У таких умовах ЄСВ повинен бути адаптований до довгострокових потреб соціального страхування, зокрема шляхом впровадження накопичувальної пенсійної системи, яка дозволить диверсифікувати джерела фінансування пенсій [2].

Ще одним важливим напрямком вдосконалення системи ЄСВ є підвищення прозорості та відкритості діяльності фондів соціального страхування. Це може бути досягнуто через регулярне оприлюднення звітів про використання коштів, проведення незалежного аудиту та залучення громадськості до контролю за діяльністю фондів. Такий підхід сприятиме зміцненню довіри до системи соціального страхування і підвищенню її ефективності [5].

Значну роль у забезпеченні фінансової стабільності системи соціального страхування відіграє міжнародна співпраця. Україна може скористатися досвідом країн Європейського Союзу та інших держав для впровадження ефективних механізмів адміністрування ЄСВ, зокрема через участь у міжнародних проєктах і програмах технічної допомоги. Такі ініціативи можуть включати обмін інформацією, навчання персоналу та впровадження сучасних інформаційних систем.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває підтримка соціально вразливих верств населення. ЄСВ відіграє ключову роль у забезпеченні соціальних виплат для осіб, які втратили роботу, були поранені або отримали інвалідність. У зв'язку з цим важливо забезпечити стабільні надходження до фондів соціального страхування, зокрема через створення спеціальних механізмів фінансування, адаптованих до умов кризових ситуацій [3].

Єдиний соціальний внесок є важливим інструментом фінансового контролю та регулювання соціальних гарантій в Україні. Його ефективне функціонування сприяє забезпеченню фінансової стабільності системи соціального страхування, підвищенню рівня соціального захисту населення та розвитку трудових відносин. Разом із тим, для подолання існуючих проблем і викликів необхідно здійснювати комплексні реформи, спрямовані на вдосконалення механізмів адміністрування та контролю, адаптацію до європейських стандартів і стимулювання легалізації праці.

Література:

1. Кабінет Міністрів України. «Про затвердження Порядку нарахування і сплати єдиного соціального внеску»: постанова від 27 вересня 2010 р. № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2010-п> (дата звернення: 15.01.2025).
2. Міністерство соціальної політики України. Річний звіт «Про діяльність Пенсійного фонду України». Київ, 2020. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 15.01.2025).
3. Державна служба статистики України. Статистичний бюлетень «Соціальне страхування в Україні». Київ, 2021. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.01.2025).

4. Офіс простих рішень та результатів. Аналітичний звіт «Реформа соціального страхування в Україні». Київ, 2022. URL: <https://rro.gov.ua> (дата звернення: 15.01.2025).

5. Світовий банк. Податкові реформи і соціальний захист: досвід країн Європи. Доповідь. Вашингтон, 2019. URL: <https://worldbank.org> (дата звернення: 15.01.2025).

6. Європейська комісія. Соціальне забезпечення в країнах ЄС: тенденції і виклики. Звіт. Брюссель, 2021. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 15.01.2025).

7. Організація економічного співробітництва і розвитку. Механізми фінансування соціального захисту в умовах кризи. Рекомендації. Париж, 2020. URL: <https://oecd.org> (дата звернення: 15.01.2025).

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Шишкова Н.А., кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6675-8223>

Шишкова Д.С., здобувачка вищої освіти,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6673-8196>

Розвиток аудиту фінансової звітності для ефективного управління з врахуванням цілей сталого розвитку є складною та включає наступні складові:

– аналіз теоретичних основ аудиту фінансової звітності, щоб дослідити існуючі концепції та методологічні підходи до аудиту фінансової звітності, узагальнити його роль у забезпеченні достовірності фінансових даних, а також визначити його значення для прийняття стратегічних управлінських рішень;

– дослідження впливу цілей сталого розвитку на аудиторську діяльність, щоб оцінити трансформаційний вплив інтеграції принципів сталого розвитку на аудиторську практику, вивчити міжнародні стандарти, які регулюють аудит нефінансових показників, та визначити, як ці стандарти сприяють узгодженню фінансової звітності з глобальними цілями сталого розвитку;

– визначення перспектив удосконалення аудиту фінансової звітності, щоб ідентифікувати ключові виклики сучасного аудиту в умовах інтеграції екологічних, соціальних та управлінських аспектів до аудиторських процедур, запропонувати напрями модернізації методик аудиторської перевірки, а також обґрунтувати необхідність розширення ролі аудиту у забезпеченні стійкості бізнесу;

– розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності аудиту, щоб запропонувати інноваційні підходи до аудиторської діяльності, які враховують сучасні вимоги до прозорості управлінських процесів, визначити ефективні механізми взаємодії між аудиторами та користувачами фінансової звітності, а також розробити рекомендації щодо вдосконалення регуляторної бази у сфері аудиту;

– оцінка значення аудиту для ефективного управління економічними процесами, щоб визначити взаємозв'язок між якістю аудиту, прозорістю фінансових операцій і результативністю управлінських рішень, дослідити, як аудит сприяє досягненню сталих економічних, екологічних та соціальних показників, а також оцінити його вплив на підвищення рівня довіри інвесторів і суспільства.

В Україні поступово запроваджуються регуляторні вимоги щодо розкриття ESG-показників, що змушує аудиторів адаптуватися до нових нормативних стандартів [1]. Особлива увага приділяється ролі аудиту в досягненні цілей сталого розвитку, що відображає перехід на якісно новий рівень аудиторської діяльності та визначає перспективний напрям для подальших наукових досліджень. Аудиторська політика при цьому має представляти собою комплексну систематизацію методів, принципів, процедур і підходів до організації та розвитку аудиторських послуг, що ґрунтується на управлінні якістю та формуванні цінової політики [2, с. 39]. Вона акцентує увагу на суспільному позиціонуванні й відповідальності аудиторської діяльності, сприяючи формуванню позитивного іміджу професії.

Розвиток міжнародних стандартів аудиту (МСА) спрямований на забезпечення прозорості, достовірності та повноти фінансової й нефінансової звітності [3, с. 37], що відповідає цілям сталого розвитку. Інтеграція принципів екологічної, соціальної та управлінської відповідальності (ESG) у МСА сприяє підвищенню довіри зацікавлених сторін та підтримці стійкого економічного розвитку.

Метою цього дослідження стало визначення впливу інтеграції принципів сталого розвитку на аудиторську діяльність в Україні. Зокрема, вплив на діяльність аудиторів та керівників аудиторських фірм в Україні пов'язаний з розширенням обсягу аудиторської роботи.

З'явився сегмент аудиту нефінансової звітності, бо впровадження принципів сталого розвитку потребує перевірки екологічних, соціальних та управлінських (ESG) показників. Це розширює сферу компетенцій аудиторів, вимагаючи від них глибоких знань у нефінансовій звітності. Крім того, для комплексної оцінки звітності аудитори повинні враховувати нефінансові ризики, що потребує оновлення методологій перевірки та залучення експертів із суміжних галузей. В результаті це вимагає підвищення вимог до професійної кваліфікації аудиторів через нові знання та сертифікації, бо необхідно опановувати міжнародні стандарти нефінансової звітності, зокрема GRI (Global Reporting Initiative) та SASB (Sustainability Accounting Standards Board) [4; 5]. При цьому постійне навчання включно з інтеграцією принципів сталого розвитку вимагає постійного оновлення знань, що спричиняє збільшення витрат аудиторських фірм.

Для гармонійної зміни підходів до управління в аудиторських фірмах необхідна адаптація стратегій щодо інтеграції принципів сталого розвитку в бізнес-моделі аудиторських фірм для демонстрації прозорості і відповідності вимогам ESG у власній діяльності. Додаткові інвестиції в технології мають на меті підвищення ефективності перевірок, для чого керівники фірм вкладають кошти в цифрові рішення (блокчейн, штучний інтелект) для аудиту нефінансових показників. Відбувається підвищення відповідальності аудиторів, які стають ключовими гравцями у забезпеченні прозорості та достовірності даних про вплив компаній на довкілля й суспільство, що підвищує вимоги до їхньої незалежності та об'єктивності (етична відповідальність). Одночасно збільшується ризик відповідальності за помилки чи недоліки в аудиті ESG-звітності, що потребує більш ретельної роботи та документування процесів перевірки (юридична відповідальність).

Запит на ESG-звітність збільшується, але керівники компаній очікують від аудиторів більшого залучення до питань сталого розвитку, зокрема консультування з інтеграції принципів сталого розвитку в бізнес-процеси. Натомість аудиторські фірми які освоюють нові стандарти, отримують конкурентні переваги, що спонукає аудиторів розширювати послуги.

Інтеграція принципів сталого розвитку у фінансову та нефінансову звітність вимагає від аудиторів розробки нових та адаптації існуючих робочих документів:

1) робочі документи для аудиту нефінансової звітності (ESG): аудиторські тести перевірки ESG-звітності – для розробки

переліку питань для оцінки відповідності екологічних, соціальних та управлінських показників міжнародним стандартам (GRI, SASB, TCFD тощо);

2) матриці ризиків ESG – документи для ідентифікації, оцінки та документування ризиків, пов'язаних із нефінансовими аспектами діяльності компанії (впливу на довкілля, соціальної відповідальності);

3) документи для інтеграції сталого розвитку в аудит фінансової звітності - мапа взаємозв'язків фінансових і нефінансових показників описує, як нефінансові ризики впливають на фінансову звітність (вплив кліматичних змін на активи чи зобов'язання); додатковий звіт про суттєвість нефінансових показників включає оцінку суттєвості нефінансових показників, що впливають на прийняття рішень зацікавленими сторонами; звіт щодо перевірки розкриття інформації про сталий розвиток спрямований на оцінку повноти та відповідності розкриття інформації в примітках до фінансової звітності;

4) документи для комунікації - шаблон висновку щодо нефінансової звітності, як частина форми аудиторського висновку з оцінкою відповідності ESG-звітності міжнародним стандартам; звіт аудитора для зацікавлених сторін (орієнтований на інформування інвесторів, кредиторів та громадськості про вплив діяльності компанії на сталий розвиток); протокол спілкування з керівництвом з питань ESG – документування обговорень із керівниками компаній щодо виявлених недоліків у нефінансовій звітності або ESG-даних;

5) документи для внутрішнього контролю та якості аудиту: політика якості перевірки нефінансової звітності містить вимоги до дотримання стандартів аудиту в аспектах сталого розвитку; анкета контролю якості роботи аудитора включає додаткові вимоги до перевірки ESG-показників та відповідності новим стандартам; довідники для моніторингу регуляторних змін, як інструмент відстеження змін у нормативній базі та міжнародних стандартах, що стосуються аудиту нефінансових показників.

Розробка цих документів дозволить аудиторам ефективно адаптувати свою роботу до нових викликів, забезпечити повноту перевірки нефінансових даних та підвищити довіру до результатів аудиту.

Отже, інтеграція принципів сталого розвитку стимулює розвиток аудиторської діяльності в Україні, підвищує вимоги до професійної кваліфікації аудиторів та створює нові виклики і можливості для керівників аудиторських фірм.

Подальші дослідження мають визначити перспективи використання цифрових технологій в аудиті, щоб вивчити можливості автоматизації аудиторської діяльності за допомогою сучасних цифрових рішень, дослідити переваги впровадження блокчейн-технологій у фінансовий аудит, а також проаналізувати потенціал штучного інтелекту у підвищенні точності й ефективності аудиторських перевірок.

Література:

1. Петрик О.А. Аудит в умовах сталого розвитку: колективна монографія / О.А. Петрик, Н.В. Гойло, І.І. Матієнко-Зубенко, І.О. Мариніч, Ю.Б. Слободяник ін. К.: КНЕУ, 2021. 231 с. URL: <https://www.apu.com.ua/2019/12/16>
2. Ліпич Л.Г. Аудиторська політика суб'єктів аудиторської діяльності в умовах сталого розвитку. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2022, Vol. 2(43). DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3580>
3. Shyshkova N.L., Khutorna H.P., Shyshkova D.S. International standards of audit: update of implementation practice in Ukraine. *Economic Bulletin of Dnipro University of Technology*, 2023, no. 1(81), pp. 36-49. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/1/EV20231_036-049.pdf
4. GRI. Standards. URL: <https://www.globalreporting.org/standards/>
5. SASB Standards – IFRS Foundation. URL: <https://sasb.ifrs.org/standards/>

ВИЗНАЧЕННЯ ТИПУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

Шурпенкова Р.К., кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8825-2389>

У більшості літературних джерел та працях дослідників під фінансовою стійкістю розуміють здатність підприємства здійснювати та розвивати свою діяльність в умовах конкуренції та нестабільності ринку, підтримуючи задовільну структуру капіталу та динамічний фінансовий баланс активів і пасивів, забезпечуючи ліквідність, поточну і перспективну платоспроможність. Тому під поняттям фінансової стійкості розуміють стан активів підприємства, що забезпечує його постійну платоспроможність.

Фінансова стійкість висока, коли підприємство може розвиватися переважно за рахунок власних джерел фінансування. Таке підприємство повинна мати фінансові ресурси з відносно гнучкою структурою.

Недостатня фінансова стійкість призводить до відсутності засобів розвитку підприємства, його неплатоспроможності та банкрутства, а надмірна стійкість буде перешкодою для ефективного використання фінансових ресурсів [1].

У науковій літературі виділяють такі види фінансової стійкості підприємства:

1) Абсолютна фінансова стійкість (зустрічається дуже рідко) – коли власні оборотні кошти (ВОК) забезпечують запаси (З).

2) Нормально стабільна фінансова стійкість – коли запаси складаються із суми власних оборотних коштів і джерел довгострокових позик (сума власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань складає функціонуючий капітал – ФК).

3) Нестійкий фінансовий стан – коли запаси забезпечуються власними оборотними коштами, джерелами довгострокових позик і короткострокових кредитів і позик. Сума функціонуючого капіталу і короткострокових кредитів та позик складає загальну величину основних джерел формування запасів – ЗВ.

Недостатня ліквідність, що виникає внаслідок періодичної неплатоспроможності, уповільнює оборотність короткострокових активів, тому виникає необхідність залучення додаткових джерел фінансування.

4) Кризовий фінансовий стан – коли запаси і витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство знаходиться на межі банкрутства.

Підприємство має хронічну прострочену заборгованість перед кредиторами, і відновлення платоспроможності без санації практично неможливе [2].

Визначення типу фінансової стійкості представлено в таблиці.

Визначивши тип фінансової стійкості підприємства, ми можемо сформулювати низку управлінських рішень, що будуть ефективними саме для цього підприємства, яке перебуває у кризовому стані.

Використовуючи заходи щодо підвищення фінансової стійкості, будь-яке підприємство може покращити свою фінансову стійкість, що в свою чергу позитивно вплине не лише на

загальний фінансовий стан підприємства, інвестиційну привабливість, а й на діяльність в цілому. Зрозуміло, що прийняття управлінських рішень щодо підвищення фінансової стійкості підприємства є лише першим, але важливим кроком у покращенні фінансового стану підприємства.

Таблиця

Модель визначення типу фінансової стійкості

Показники: надлишок (+) нестача (-)	Типи фінансової стійкості			
	Абсолютна фінансова стійкість	Нормально стабільна фінансова стійкість	Нестійкий фінансови й стан	Кризовий фінансовий стан
$\pm \text{ВОК} = \text{ВОК} - 3$	$\pm \text{ВОК} \geq 0$	$\pm \text{ВОК} < 0$	$\pm \text{ВОК} < 0$	$\pm \text{ВОК} < 0$
$\pm \text{ФК} = \text{ФК} - 3$	$\pm \text{ФК} \geq 0$	$\pm \text{ФК} \geq 0$	$\pm \text{ФК} < 0$	$\pm \text{ФК} < 0$
$\pm \text{ЗВ} = \text{ЗВ} - 3$	$\pm \text{ЗВ} \geq 0$	$\pm \text{ЗВ} \geq 0$	$\pm \text{ЗВ} \geq 0$	$\pm \text{ЗВ} < 0$

Джерело: [3].

Отже, проведене аналітичне дослідження виявило, що за результатами економічного аналізу фінансової стійкості підприємства можна приймати управлінські рішення, що стосуються не тільки коригування системи управління фінансовим станом, а й короткостроковим та довгостроковим плануванням, що впливає на стратегію підприємства. Це дозволить управлінському персоналу, враховуючи всі аспекти, що впливають на фінансову стійкість підприємства, приймати ефективні управлінські рішення, які вплинуть на підвищення прибутковості, зростання вартості підприємства та забезпечать високу позицію в економічних і соціальних рейтингах.

Література:

1. Удосконалення організації обліку, аналізу і аудиту фінансового стану суб'єктів господарювання: монографія/ авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Б.Ф. Усача. К. : УБС НБУ, 2011. 352 с.
2. Шурпенкова Р.К., Демко І.І. Організація і методика економічного аналізу: навчальний посібник. К. : УБС НБУ, 2011. 287 с.
3. Гапак Н.М., Капштан С.А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка*. 2014. Вип. 1. С. 191-196.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Мошковська О.А., доктор економічних наук, професор,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1176-9478>

Попри всі труднощі, які виникли через війну в Україні, молочна галузь нашої країни розпочала поступове відновлення. Ситуація на ринку молокопродуктів в Україні покращується: на сьогодні близько 70 % молокопереробних підприємств налагодили своє виробництво та налаштували схеми продажів [5].

У той же час традиційна модель управління, що побудована на засадах стабільності та довгострокового планування, виявилась абсолютно непридатною для сучасних умов воєнного стану, а нова модель управління потребує більш деталізованої інформації [3].

В останнє десятиліття (навіть в звичайних умовах господарювання, коли структура управління не перебуває в стресових умовах), бажаних результатів на цих підприємствах досягти досить складно через недосконалість системи управлінського обліку [2].

Сучасна ситуація ще більш ускладнює процеси управлінського обліку. Безпосередній аналіз наслідків масштабного вторгнення засвідчує, що обсяги прямої шкоди й збитків для підприємств України є надзвичайно великими, що ставить під загрозу процеси їх відновлення. Не менш проблемним є і зростання витрат виробництва, що є прямим наслідком складної ситуації у вітчизняній економіці. Відповідно інформація про збитки та витрати стає критично важливою для оперативного керівництва та бачення істинної ситуації на підприємстві. Також вона потрібна органам державної влади, інвесторам, кредиторам, фінансовим та банківським органам, ефективна взаємодія з якими є стратегічно важливим аспектом діяльності підприємств в умовах воєнного стану [4].

Сучасні проблеми в сфері управлінського обліку виникають також у зв'язку із дефіцитом фахівців облікової галузі, які мають створити науково-практичне підґрунтя для формування інформаційної бази управління витратами [1].

Усі ці обставини формують коло проблем управлінського обліку в галузі виробництва молочної продукції, зокрема проблемним аспектом управлінського обліку на молокопереробних підприємствах є

доцільним та економічно обґрунтованим визначенням об'єктів обліку та контролю витрат, що є найважливішою сферою управління виробництвом в умовах воєнного стану.

Систематичне ознайомлення із проблемами контролю витрат молокопереробної галузі засвідчує, що на підприємствах, що займаються виробництвом готової молочної продукції, класифікація та номенклатура об'єктів обліку залежатиме від спеціалізації виробництва, вихідної сировини, способу приготування, найменування продукту, упаковки та інших факторів.

При цьому, організація основного виробництва на молокопереробних підприємствах має особливості, які пояснюються специфікою сировини та матеріалів, технологічних процесів виробництва, засобів праці, що застосовуються, а також рівнем механізації та автоматизації виробничих процесів [2].

Виробництво і переробка молока є складними об'єктами обліку з низки факторів (рис. 1).

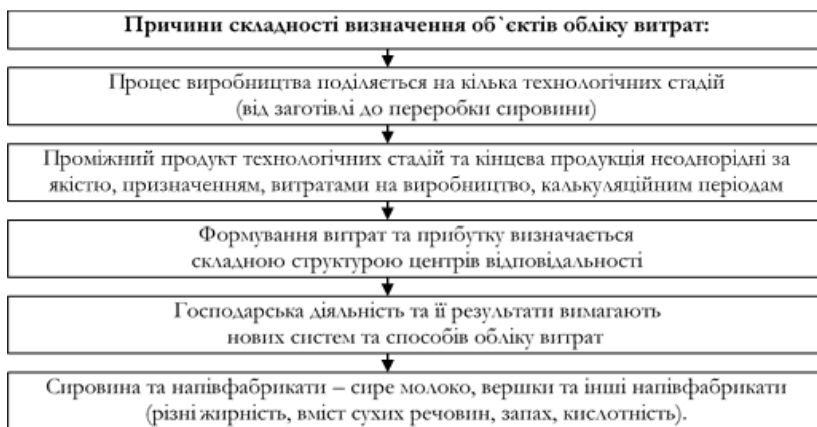

Рис. 1. Фактори, що обумовлюють ускладнення процесу визначення об'єктів обліку витрат молокопереробного виробництва

Джерело: складено автором

У зв'язку із наявністю вищезазначених складностей, необхідно детально аналізувати технологію та організацію виробництва на кожній стадії процесу виробництва та переробки молочної продукції для визначення специфіки використовуваних засобів та предметів праці для отримання різних видів продукції.

Загальний процес виробництва та переробки молочної продукції – це кілька взаємозалежних технологічних стадій, які у свою чергу представлені технологічними операціями. Отже, об'єкти обліку витрат мають визначатись з урахуванням технологічного процесу виробництва.

Проведене дослідження дозволило проаналізувати ознаки, за якими ми визначили стадії (операції) технологічного процесу з метою управлінського обліку (рис. 2).

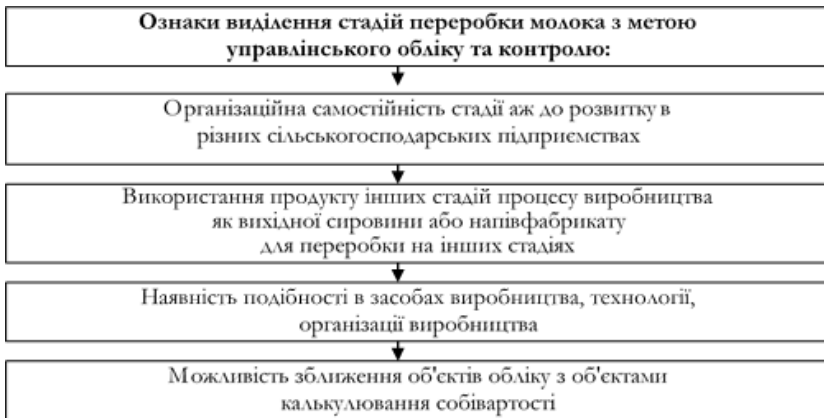

Рис. 2. Технологічні стадії виробництва молочної продукції з точки зору обліку витрат

Джерело: складено автором

Особливу увагу молокопереробним підприємствам необхідно приділяти витратам на якість молочної продукції. Облік якості продукції є постійним, планомірним і цілеспрямованим процесом впливу на всіх рівнях на фактори та умови, що забезпечує створення продукції оптимальної якості та повноцінне її використання. Нижче ми наводимо склад витрат, що виникають при переробці сирого молока при виготовленні молочних продуктів і підлягають контролю.

Для ефективності облікового процесу в такій галузі як молокопереробна промисловість, потрібна побудова системи обліково-контрольного забезпечення, яка дозволить вести детальний облік витрат на виробництво по всьому колу визначених об'єктів обліку та контролю.

**Систематизація витрат, що виникають
при переробці сирого молока при виготовленні
молочних продуктів і підлягають контролю**

Витрати	Склад витрат
Витрати на організацію бізнес процесів виробництва молочної продукції	– на планування якості при прийомі та очищенні сировини; – на забезпечення якості та безпеку вихідної сировини; – на проведення ветеринарно-санітарної експертизи вихідної сировини; – на зберігання вихідної сировини; – на утримання санітарно-технічного стану приміщень та обладнання; – на охорону виробничого та навколишнього середовища; – лабораторії на контрольно-випробувальні обстеження; – на перевірку комплектності супровідної документації; – на планування якості виробничих переділів; – на проведення санітарної експертизи молочної продукції; – на передачу у виробництво сировини; – на забезпечення якості та безпеку молока, що надходить; – на забезпечення якості та безпеку готових молочних виробів та напівфабрикатів; – на зберігання та збут готової продукції; – на утримання санітарно-технічного стану приміщень та обладнання; – на охорону виробничої, включаючи особисту гігієну, та навколишнього середовища; – лабораторії на контрольно-випробувальні обстеження на виправлення та переробку дефектів, виявлених у процесі виробництва молока
Витрати, що виникають у зв'язку із організацією виробництва молочної продукції	– на ліквідацію вихідної сировини, що не підлягає виправленню; – на виправлення дефектів вихідної сировини; – на оплату простоїв через дефекти вихідної сировини та помилок у плануванні; – на ліквідацію молочних виробів, що не підлягають виправленню; – витрати на виправлення дефектів при виробництві молочної продукції та вихідної сировини, що надходить у виробництво; – витрати на оплату простоїв через продукцію та помилки у плануванні щодо запобігання дефектам молочної продукції
Інші витрати (витрати на планування, інновації, маркетинг)	– витрати на планування якості на основі аналізу причин дефектів; – витрати на впровадження нової техніки, технології та організації переробки; – витрати на підвищення рівня компетентності персоналу та системи планування; – витрати на планування якості на основі аналізу причин дефектів; – витрати на впровадження нової техніки, технології та організації виробництва; – витрати на підвищення рівня компетентності персоналу та системи планування

Джерело: складено автором

Література:

1. Акименко О. Забезпечення ведення бухгалтерського обліку та відновлення первинної документації в умовах тривалого воєнного стану в Україні. *Облік діяльності бізнесу в умовах воєнного стану: новації – 2023*: збірник матеріалів Перш. бух. воркшопу-стажування (м. Київ, 26 жовтня – 03 листопада 2023 р.). Київ : ННЦ «ІАЕ», 2023. С. 8-10.
2. Бенько М.М. Мошківська О.А. Особливості впровадження стратегічного управлінського обліку на вітчизняних молокопереробних підприємствах. *Імплементация інновацій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сучасного бізнесу*: І Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 22 березня 2018 р. / редкол.: О.І. Черевко [та ін.]; Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х. : ХДУХТ, 2018. 435 с.
3. Бруханський Р.Ф. Актуалізація застосування обліково-аналітичного інструментарію стратегічного вибору в умовах воєнного стану. *Облік діяльності бізнесу в умовах воєнного стану: новації – 2023*: збірник матеріалів Першого бухгалтерського воркшопу-стажування (26.10.2023-03.11.2023 р.). Київ : ННЦ «ІАЕ», 2023. С. 18-19.
4. Якименко-Терещенко Н.В., Клімович І.М. Моделювання оптимізації прибутку підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. С. 1-5.
5. 70 % молокопереробних підприємств України продовжують працювати – аграрний комітет. URL: <https://agropolit.com/news/23813-70-molokopererobnih-pidpriyemstv-ukrayini-prodovjuyut-pratsyuvati--agrarniy-komitet> (дата звернення: 26.01.2025).

ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ПЕРЕРОБКИ ФРУКТІВ ТА ЯГІД

Забродський І.Т., аспірант*,

Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-2156-0101>

Сфера переробки фруктів та ягід переживає бурхливий розвиток. Зростає попит на здорову та органічну продукцію, а конкуренція на ринку стає все більш жорсткою. В таких умовах ефективний облік готової продукції стає не просто бажаним, а необхідним елементом успішного бізнесу.

Облік готової продукції в системі управління підприємством відіграє ключову роль, оскільки від якості та оперативності інформації про виробництво залежить ефективність прийнятих

* Науковий керівник – Мулик Т., к.е.н., доцент

рішень. Правильна оцінка продукції, отриманої у процесі виробництва, є основою точності визначення фінансового результату як підприємства загалом, так і за окремими видами продукції, що важливо для прийняття управлінських рішень [1].

Завдяки ефективно організованому обліку можна відстежувати кількість використаної сировини, витрати енергії, продуктивність обладнання та вихід готової продукції. Облік дозволяє оцінити прибутковість різних видів продукції, ефективність маркетингових кампаній та загальний фінансовий стан підприємства. Він підвищує довіру партнерів, інвесторів та органів державної влади тощо.

При побудові та організації обліку підприємств з переробки фруктів та ягід, звісно, необхідно враховувати специфіку даної галузі, а саме:

- швидкопсувність – необхідність постійного контролю термінів зберігання та умов зберігання продукції;
- сезонність – значні коливання обсягів виробництва протягом року;
- широкий асортимент – велика кількість різних видів продукції, що вимагає детальної класифікації;
- високі вимоги до якості – необхідність дотримання санітарних норм та стандартів якості.

Оптимізація обліку готової продукції на підприємствах з переробки фруктів та ягід, є важливим аспектом ефективного управління. Вона дозволяє знизити витрати, підвищити точність даних та покращити прийняття управлінських рішень. Доцільно запропонувати наступні заходи з оптимізації обліку готової продукції на підприємствах з переробки фруктів та ягід (табл.).

Для оптимізації обліку на переробних підприємствах загалом, та зокрема, обліку готової продукції, доцільно також використовувати різні інструменти цифрової економі. До прикладу, це можуть бути:

- інтернет речей (IoT) – для збору даних про виробництво і стан обладнання в реальному часі;
- штучний інтелект (AI) – для аналізу великих обсягів даних, прогнозування попиту та оптимізації виробничих процесів;
- блокчейн – для забезпечення прозорості та безпеки обміну даними про продукцію тощо.

Заходи з оптимізації обліку готової продукції на підприємствах з переробки фруктів та ягід

Заходи з оптимізації обліку	Види робіт
Вибір відповідної системи обліку	Ручний облік
Автоматизація обліку	Автоматизовані системи обліку
Ідентифікація готової продукції	Впровадження програмного забезпечення
	Штрих-кодування
	RFID-мітки
	Сканери та зчитувачі
Вдосконалення складського обліку	Зональне зберігання
	Система управління складом (WMS):
	Інвентаризація
Стандартизація облікових процедур	Розробка єдиних форм документів
	Розроблення інструкцій
	Навчання персоналу
Контроль якості	Лабораторний контроль
	Система управління якістю
Аналіз даних	Використання звітності для аналізу
	Прогнозування
Інтеграція з іншими системами	Обмін даними з виробничими системами
	Інтеграція з системами продажу
Інші заходи	Управління термінами зберігання
	Оптимізація виробничих процесів

Джерело: сформовано автором

До оптимізації обліку готової продукції підприємств з переробки фруктів та ягід, слід віднести наступні переваги:

- збільшення точності даних, тобто зменшення кількості помилок в обліку;
- покращення прийняття управлінських рішень, шляхом наявності достовірної та повної інформації, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення;
- зниження витрат, через автоматизацію обліку, що дозволяє зменшити кількість ручних операцій та витрати на оплату праці;
- підвищення ефективності управління запасами, тобто оптимізація складських процесів, що дозволяє знизити витрати на зберігання та уникнути дефіциту або надлишків продукції;
- покращення якості обслуговування клієнтів через швидке та точне виконання замовлень.

Отже, вибір конкретних заходів з оптимізації обліку, залежить від масштабів діяльності підприємства, асортименту його продукції, використовуваного обладнання у виробничому процесі та інших факторів. Доцільно, на підприємствах з переробки фруктів та ягід, спочатку провести детальний аналіз існуючої системи обліку а вже потім розробляти індивідуальний план оптимізації.

Література:

1. Саванчук Т.М., Чернецька О.В. Облікове забезпечення відображення виходу готової продукції зернових культур у системі управління аграрними підприємствами. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 546-553.

СУЧАСНИЙ СТАН ВІТЧИЗНЯНИХ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Кульгейко М.О., аспірант*,

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2065-1468>

Масштабна війна, розв'язана в Україні в лютому 2022 р, поставила енергетичний сектор у стан невизначеності, спричиненої не лише активними бойовими діями, а й тим, що війна повністю змінила проблемне коло національної енергетики. Саме з моменту початку вторгнення розпочався відлік часу, відведений державі на створення реальних передумов для енергетичної незалежності України.

Зарубіжні експерти вважають, що на початку війни, наприкінці лютого 2022 р., агресор не мав мети створення в Україні «енергетичного геноциду», бо і не очікував, що ця війна триватиме довго, сподіваючись швидко захопити територію країни чи принаймні встановити свій політичний контроль. Крах загарбницьких планів змінив відношення агресора до енергетичного фактору як аргументу у військових діях [5].

Отже, з середини 2022 р. ворожі атаки на енергетичну інфраструктуру України спрямовані на дестабілізацію електроенергетичної системи, а в серпні 2024 р. країна-агресор за один день випустила понад 200 ракет та БПЛА під час однієї зі своїх найбільших повітряних атак на Україну. Основними цілями стали енергетична інфраструктура країни. В результаті близько 8 мільйонів домогосподарств залишилися без електрики.

* Науковий керівник – Кораль С.Я., д.е.н., професор

Усього у 2024 році ворог завдав понад 10 масованих ударів по українській енергоструктурі в низці областей України. Були нанесені пошкодження різного ступеню важкості теплоелектростанціям Центренерго та ДТЕК. Також удару зазнали ДніпроГЕС та Київська ГЕС, які входять до складу ПрАТ «Укргідроенерго». Наймасштабнішою була атака 26 серпня 2024 року, коли росія застосувала 127 крилатих ракет повітряного, морського та наземного базування, балістичні ракети, зенітні керовані ракети, розвідувальні та 109 ударних БПЛА типу «Shahed-136».

Також і національна мережа централізованого теплопостачання України, яка забезпечує більшу частину гарячого водопостачання та опалення приміщень у великих містах, неодноразово зазнавала нападів з боку російських військ з моменту початку повномасштабного вторгнення у 2022 р. За даними експертів у 2022 р. понад третину українських домогосподарств було підключено до мережі централізованого теплопостачання. Більшість виробництва тепла (близько 70 %) вироблялося на природному газі, а близько третини тепла в Україні вироблялося на теплоелектростанціях (ТЕЦ), тоді як решта надходила від традиційних теплових електростанцій та інших джерел. Розуміючи залежність України від системи централізованого енергопостачання агресором у період з лютого 2022 р. по травень 2024 р. було пошкоджено або зруйновано загалом 18 великих ТЕЦ, а також 815 котелень, 152 пункти центрального опалення та 354 кілометри труб централізованого теплопостачання [1].

Протиповітряна оборона України забезпечила певний захист, але масштаб атаки та викликані нею збої ще раз підкреслили життєво важливе стратегічне значення енергетичного сектору України, а також ризики, що постійно існують для енергопостачання країни [6].

Отже, спрямованість на енергетичну інфраструктуру мала широкомасштабні наслідки задля забезпечення енергією українських домогосподарств та інших споживачів, а окупація Запорізької атомної електростанції посилила ситуацію, скоротила доступні українські потужності з виробництва електроенергії на 6 гігават (ГВт) [6]. В результаті виробництво Україною електроенергії знизилося вдвічі – з 18 гігават до дев'яти, а ключові фактори, що впливають на сучасний стан української енергетики виглядають наступним чином (рис.).

У вищезазначених умовах взаємозв'язок із європейською енергетичною системою (ENTSO-E) має в даний період часу вирішальний внесок у енергетичну безпеку України. До вторгнення у 2022 р. енергосистема України була об'єднана з мережами ворожих нині держав (росії та білорусі). При цьому планувалося синхронізувати

розподіл електроенергії з континентальною європейською системою у 2023 році. На початку вторгнення Україна відключилася від російської та білоруської систем. Незабаром після вторгнення Україна (разом із Республікою Молдова) запросила екстрену допомогу, яка була надана в рекордно короткі терміни: початкові терміни в кілька місяців були скорочені до кількох тижнів завдяки надзвичайним зусиллям європейських операторів (TSO) та Укренерго. Нині енергетична допомога координуються Європейською мережею операторів систем передачі електроенергії (ENTSO-E) за підтримки Європейської комісії.

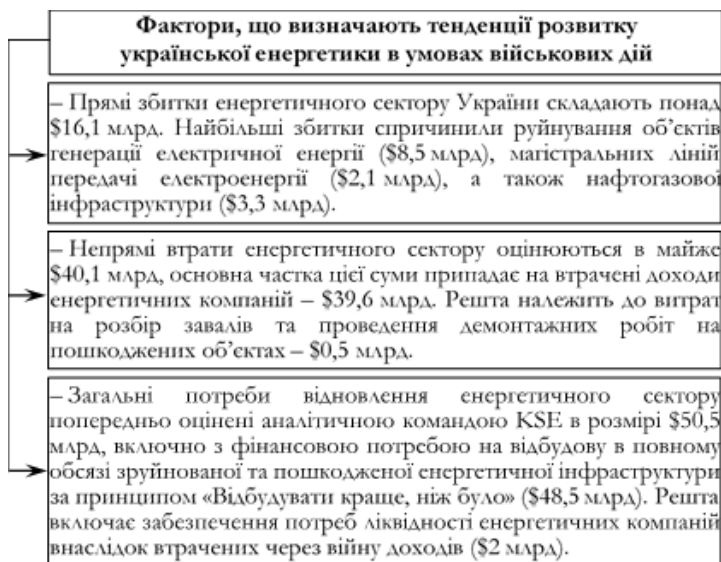

Рис. 1. Факторна схема стану української енергетики в умовах війни

Джерело: [2]

Отже, інтеграція з системою ENTSO-E стала пріоритетом і постачання електроенергії в Україну розпочалося у червні 2022 р., при цьому торговельні ліміти поступово збільшувалися. Нині торговий ліміт з континентальної Європи в Україну становить 1,7 ГВт, що доповнюється угодою, відповідно до якої Європа може забезпечити кілька сотень мегават підтримки протягом кількох годин, що дало можливість стабілізувати енергетичну систему України в період пікових навантажень [6].

Тим не менш, дефіцит електроенергії призвів до тривалих відключень електроенергії, порушивши життя людей та стійкість бізнесу, посиливши соціальні та гуманітарні ризики. Протягом червня та липня 2024 р., навіть з урахуванням імпорту електроенергії, розрив між попитом та пропозицією становив від 0,8 ГВт до 2,3 ГВт. Це призвело до виялових відключень електроенергії по всій країні. Більшість громадян України зустріли ці щоденні відключення електроенергії з розумінням, проте обмеження які торкнулися функціонування ліфтового господарства, доставки води, ускладнили їхнє життя. Для вирішення цих проблем багато домогосподарств та підприємств придбали малогабаритні дизельні генератори та зовнішні акумулятори як резервні варіанти забезпечення життєдіяльності під час відключень електроенергії.

Наразі у вирішенні завдань розвитку вітчизняної енергетики Україна активно співпрацює з приватним сектором та міжнародними компаніями для постачання енергообладнання, також має місце співпраця з міжнародними донорами – близько 5 мільярдів доларів було виділено на підтримку українського енергетичного центру в останні три роки [3].

У той же час слід зазначити, що повне відновлення всіх втрачених генеруючих потужностей не відповідає баченню енергетичного майбутнього України, а попередні оцінки вартості відновлення, які становлять близько 50,5 млрд доларів США, не дають можливості розраховувати на швидке відновлення національної енергетичної системи.

У зв'язку з вищезазначеним, Україна активно розвиває відновлювану енергетику, що є питанням не стільки екології, скільки роздільної генерації, яка є безпечнішою через ворожі атаки на енергосистему України. На відміну від інших країн, де децентралізація була обумовлена проблемами енергозбереження, основним драйвером в Україні стала енергетична безпека. Великі генеруючі установки є простою ціллю для ракет та атак БПЛА, тому український уряд прийняв рішення розгорнути децентралізовану генерацію, в основному за рахунок невеликих модульних газових турбін, що працюють в діапазоні від 5 до 40 мегават (МВт). Також було прийняте рішення прискорити розгортання сонячних батарей на дахах в адміністративних будинках, лікарнях, школах, домогосподарствах та на підприємствах. До початку 2024 р. було встановлено майже 1500 МВт сонячних фотоелектричних установок і ця робота буде продовжена в найближчі роки.

Економічні та соціальні переваги розвитку відновлюваної енергетики безперечні. Проте жодна галузь економіки не може розвиватися без належної державної підтримки та привабливого бізнес-клімату. Зараз перед Урядом України стоїть завдання утримати національних та міжнародних інвесторів у відновлювані джерела енергії.

Для вирішення можливих майбутніх проблем, пов'язаних із розвитком сучасної безвуглецевої енергетики в Україні, в тому числі ВДЕ, необхідно:

- прийняти один фундаментальний стратегічний документ, який визначає напрямки розвитку енергетики, в тому числі ВДЕ;
- ухвалити план впровадження на 5-10 років, обов'язковий як для держави (Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Міненерго, «Укренерго», НКРЕ тощо), так і для суб'єктів ринку;
- зобов'язати всі державні органи та державні підприємства енергетики включити заходи з цього плану у свої програми та передбачити політичну/адміністративну відповідальність за їх невиконання.

У перспективі (після війни) широкомасштабний розвиток «зеленої» генерації та створення нової моделі енергетики України буде можливим за умови [4]:

1. Прийняття чітких Національних стратегій розвитку ВДЕ, виробництва відновлюваного водню та розвитку офшорної вітрової енергетики. Перегляд Енергетичної стратегії до 2035 р. з урахуванням заміни виведених з експлуатації генераційних потужностей на нові з відповідними енергоакуюлюючими потужностями. Прийняття Енергетичної стратегії України до 2050 р.

2. Постановка амбітних цілей розвитку ВДЕ, які відповідатимуть поточній енергетичній політиці ЄС, а саме досягнення до 2030 р. частки ВДЕ в електроенергетичному балансі України не менше 50 % (з урахуванням ГЕС великої потужності) та безвуглецеву економіку до 2050 р.

3. Міжнародні PR-кампанії для заохочення стратегічних міжнародних фінансових інвесторів вийти на ринок ВДЕ України.

4. Запровадження нових ринкових механізмів сприяння розвитку ВДЕ, зокрема «зелених» аукціонів, корпоративних РРА, контрактів на різницю цін тощо.

5. Більше використання біомаси у виробництві електроенергії та тепла.

6. Розвиток ринку відновлюваного водню, а саме: забезпечити гарантії походження водню, переглянути та підвищити податок на вуглець; перевірити та технічно обґрунтувати можливість використання української ГТС, локалізувати проекти виробництва водню, підключити їх до ГТС; забезпечити реалізацію національних водневих проектів; розвинути надійну інфраструктуру для виробництва, споживання та експорту відновлюваного водню; заохочувати наукові організації до досліджень у галузі водневих технологій.

7. Вивчення потенціалу та розробка відповідної законодавчої бази для будівництва гібридних електростанцій з використанням ВДЕ.

8. Сприяння місцевим енергетичним ініціативам, таким як енергетичні кооперативи, малі та середні підприємства в енергетичному секторі, виробництво та постачання електроенергії з урахуванням регіональних особливостей, розвиток розподіленої генерації.

9. Стимулювання вітчизняного виробництва обладнання для об'єктів ВДЕ, в тому числі вітрових турбін.

10. Застосування передового досвіду охорони навколишнього середовища.

11. Розробка законодавства щодо запровадження схеми торгівлі квотами на викиди парникових газів та інших ринкових і неринкових інструментів скорочення викидів парникових газів.

12. Впровадження автоматизованих систем обліку електроенергії.

13. Надійне функціонування енергетичної інфраструктури, її модернізація для виключення поломок та аварій.

У цілому війна створили передумови для того, щоб вітчизняна енергетика отримала нове інноваційне обличчя. Відповідно у цей час надзвичайно важливим є правильне визначення та фіксація стратегічних пріоритетів повосенного розвитку вітчизняної енергетики, з урахуванням необхідності її максимальної ефективності, безпеки та екологічності.

Література:

1. Суходоля О.М. Стійкість критичної енергетичної інфраструктури та життєдіяльності громад: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2024. 160 с.

2. Тарасовський Ю. Збитки та втрати енергосектору України через війну перевищили \$56 млрд – KSE Institute URL: <https://forbes.ua/news/zbitki-ta-vtrati-energosektoru-ukraini-cherez-vijnu-perevishchili-56-mlrd-kse-institute-10062024-21678> (дата звернення: 28.01.2025).

3. Українська енергетика в умовах війни. URL: <https://www.golosameriki.com/a/ukrainian-energy-sector-in-war-conditions/7913851.html> (дата звернення: 28.01.2025).

4. Post War Development of the Renewable Energy Sector in Ukraine
GOPA International Energy Consultants GmbH April 2024. Vienna,
12 April 2024. 153 p.

5. Rimutis S. Lessons of War: Ukraine's Energy Infrastructure Damage,
Resilience and Future Opportunities. URL: https://www.gssc.it/wp-content/uploads/2024/05/v04_Rimutis_Ukrainos-energetikos-sektoriaus-zala_EN_A4.pdf (access date: January 28, 2025).

6. Ukraine's energy system under attack.
URL: <https://www.iea.org/reports/ukraines-energy-security-and-the-coming-winter/ukraines-energy-system-under-attack> (access date: January 28, 2025).

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ АКТИВІВ І ПАСИВІВ БАЛАНСУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Тютюнник Ю.М., кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9175-3395>

Момоход О.Ю., здобувач вищої освіти,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Активи страхової компанії – засоби страховика, інвестовані в цінні папери, нерухомість, інші матеріальні цінності, розміщені на рахунках у банках. Склад активів (майна) залежить від того, як страхова компанія складає фінансову звітність: згідно МСФЗ [1] чи НП(С)БО 1 [2].

Якщо страхова компанія складає фінансову звітність згідно МСФЗ, то у Звіті про фінансовий стан відображається інформація про такі можливі види активів:

- гроші та їх еквіваленти;
- інвестиційні активи (зазвичай займають найвищу частку в структурі активів);
- активи за контрастами з перестрахування;
- активи за контрастами страхування;
- кошти, що розміщені в централізованих резервах;
- нематеріальні активи;
- активи з права використання;
- власна нерухомість та обладнання;
- інші активи.

Якщо ж страхова компанія складає фінансову звітність згідно НП(С)БО 1, то за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про

фінансовий стан)» будується методична таблиця активу скороченого аналітичного балансу (табл. 1).

Пасиви страхової компанії – джерела формування майна страховика, які включають різні види зобов’язань та власного капіталу. Склад пасивів (джерел формування майна) залежить від того, як страхова компанія складає фінансову звітність: згідно МСФЗ чи НП(С)БО 1.

Таблиця 1

Актив скороченого аналітичного балансу страхової компанії

№ з/п	Вид активів (майна)	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
	Активи – всього	1300
1.	Необоротні активи	1095
1.1	Нематеріальні активи	1000
1.2	Основні засоби	1010
1.3	Інвестиційна нерухомість	1015
1.4	Довгострокові фінансові інвестиції	1030+1035
1.5	Відстрочені аквізиційні витрати	1060
1.6	Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065
1.7	... ¹	...
2.	Оборотні активи	1195
2.1	Запаси	1100
2.1.1	Виробничі запаси	1101
2.2	Поточна дебіторська заборгованість	сума із 1125 по 1155 (без 1136)
2.3	Поточні фінансові інвестиції	1160
2.4	Гроші та їх еквіваленти	1165
2.5	Частка перестраховика у страхових резервах	1180
2.6	... ²	...
3.	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200

Примітки:

¹. Можуть наводитись інші важливі для страхової компанії види необоротних активів.

². Можуть наводитись інші важливі для страхової компанії види оборотних активів.

Якщо страхова компанія складає фінансову звітність згідно МСФЗ, то у Звіті про фінансовий стан відображається інформація про такі можливі види пасивів:

1. Зобов'язання:

- поточні зобов'язання з податку на прибуток;
- інші поточні зобов'язання;
- зобов'язання за страховими контрактами (зазвичай займають найвищу частку в структурі пасивів);
- зобов'язання з оренди;
- зобов'язання за виплатами працівникам.

2. Капітал:

- акціонерний капітал;
- капітал у дооцінках;
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- інші резерви.

Якщо ж страхова компанія складає фінансову звітність згідно НП(С)БО 1, то за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» будується методична таблиця пасиву скороченого аналітичного балансу (табл. 2).

За інформацією Звіту про фінансовий стан страховика, складеному згідно МСФЗ, чи за методикою, наведеною в активі та пасиві скороченого аналітичного балансу (табл. 1 і 2), будуються розрахункові таблиці, в яких із використанням прийомів горизонтального та вертикального аналізу досліджується склад, структура та динаміка активів і пасивів страхової компанії [3, с. 51, 58].

У процесі горизонтального аналізу визначаються:

- абсолютна зміна (у тис. грн) величин активів і пасивів за видами та в цілому в звітному році порівняно з базовим роком;
- відносна зміна (у % або разях) величин активів і пасивів за видами та в цілому.

У процесі вертикального аналізу визначаються:

- частка (у %) окремих видів активів і пасивів у їхньому загальному підсумку в базовому та звітному роках;
- зміна частки (у відсоткових пунктах) окремих видів активів і пасивів у їхньому загальному підсумку.

Таблиця 2

Пасив скороченого аналітичного балансу страхової компанії

№ з/п	Вид пасивів (джерел формування майна)	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
	Пасиви – всього	1900
1.	Власний капітал	1495
1.1	Зареєстрований капітал	1400
1.2	Капітал у дооцінках	1405
1.3	Додатковий капітал	1410
1.4	Резервний капітал	1415
1.5	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420
1.6	Інші резерви	1435
1.7	... ¹	...
2.	Зобов'язання	1595+1695+1700
2.1	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595
2.1.1	Страхові резерви	1530
2.1.2	... ²	...
2.2	Поточні зобов'язання і забезпечення	1695
2.2.1	Поточна кредиторська заборгованість	сума із 1610 по 1650 (без 1621)
2.2.2	... ³	...
3.	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700

Примітки:

¹. Можуть наводитись інші важливі для страхової компанії види власного капіталу.

². Можуть наводитись інші важливі для страхової компанії види довгострокових зобов'язань і забезпечень.

³. Можуть наводитись інші важливі для страхової компанії види поточних зобов'язань і забезпечень.

За результатами аналізу складу, структури та динаміки активів і пасивів формуються комплексні висновки, в яких виокремлюються позитивні та негативні ознаки і тенденції у майновому стані страхової компанії.

Література:

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text (дата звернення: 30.01.2025).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 30.01.2025).

3. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Полтава : Видавництво ПП «Астра», 2020. 434 с.

VIRTUALITY OF STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING

Khomyn P.Ya., Doctor of Economics, Professor,
Kuyavian-Pomeranian Academy, Bydgoszcz, Poland

In the context of the virtuality of the so-called strategic and management accounting, Hegel's aphorism «History repeats itself twice: first as a tragedy, then as a farce» is relevant for the last almost a hundred years. After all, the tragedy that occurred in the «fatal forties» was replaced by the farce of macaroni in the nineties, which have not been eradicated to this day. Then the «people of the accounting bottom» took over, as a result of which this led to the appearance of monster books, where the most fantastic ideas were mixed up under one cover, and accounting specialists were not paid attention to, their opinion was not taken into account, the best were expelled, trying to build accounting and reporting without them. Now, characters like Vanyukha the literate (V. Mayakovsky) have entered the arena of accounting theory, who could not understand foreign words - because there were no computers then. Who, on the contrary, precisely because of scientific progress in the communicative space of the twentieth century. – computerization, the Internet, – therefore, unprecedented opportunities for self-expression as scientists, are bypassed by neologisms formed «on the basis of direct linguistic translation into Ukrainian without attempting to find an adequate interpretation in accordance with the current formal regulatory framework» [1, p. 12].

Accordingly, the effects are different: the then Vanyukha-literates categorically declared: «We will not give our «apogees» to anyone, and we do not need other people's «apogees» (V. Mayakovsky); the current ones, speculating on the automatic introduction of moral satisfaction thanks to citation indexes, rushed to turn around the virtual names given in the title of the article in all directions. Of course, not by increasing the level of their publications in accounting theory, but in the usual way: «Zozulya Pivnya praises... For the fact that Pivny... knows how to indulge well: The hand, as they say, washes the hand» (L. Glibov).

So the outlined problem harms the development of accounting in Ukraine, so it is thought that the paraphrase of the stanza from the previously quoted poem: «I derive a similar moral: what is suitable for discussions in accounting is not suitable» is correct in relation to this problem. After all, in most cases we are not dealing with some with the latest ideas in accounting theory, but only with banal distortions of the meaning of foreign publications due to the aforementioned «direct linguistic translation into Ukrainian without an attempt to find an adequate interpretation» of their content.

In particular, this happened with the so-called «management» accounting, about which tons of paper have been written for more than a quarter of a century, but it, as V. Lastovetsky emphasized, «is not being implemented, since it is one of the far-fetched (probably a misperception during translation) types of accounting, like the former operational and statistical, which we so easily forgot. And we forgot because they did not exist. Operational reporting, which was called accounting, was brought to its death throes» [2, p. 15].

But despite the massive re-singing on one false note with promising passages, up to the exposition of «strategic management accounting methods» in a textbook, also compiled on the basis of a «direct linguistic translation» of the works of K. Drury, E. Atkinson, D. Khan, R. Hilton, K. Horngren, etc., they began to forget about it, although occasionally belated mentions of the former storm in a teacup still emerge. True, now with a confusion of labels like «management accounting (controlling)», «strategic management accounting», etc.

Or in general, in the hustle and bustle of the race for ever and ever more foreign-language names, instigated by the former zemstvo statistician O. Chayanov, who was perhaps the first to rename accounting under the pretext that accounting should be replaced by economic accounting (the term «accounting» itself is outdated, does not reflect the true

meaning of economic processes, bears the traces of the cursed, forever destroyed capitalist system and psychologically scares young people away from this profession, reject the adjective «management» and offer the abracadabra «strategic accounting (controlling)».

Now, characters like Vanyukha the Literate (V. Mayakovsky) have entered the arena of accounting theory, who could not understand foreign words – because there were no computers then. Who, on the contrary, precisely because of scientific progress in the communicative space of the twentieth century. – computerization, the Internet, – therefore, unprecedented opportunities for self-expression as scientists, do without neologisms formed «on the basis of direct linguistic translation into Ukrainian without an attempt to find an adequate interpretation in accordance with the current formal regulatory framework» [1, p. 12].

Fantasizing, supposedly: «The fact of the emergence of strategic accounting is natural, it reflects the realities of the post-war period, when in the 50s approaches to long-term planning were formulated» [3, p. 281]. And without giving a single example of an enterprise where such «facts» could be observed.

Such are the dubious statements of one of the «theoreticians» from Zhytomyr, who referred to the ZAO «Novo-Kramatorsk Machine-Building Plant», where there was supposedly a far-fetched «management» accounting. Although logically it would be necessary to cite the source closer. But instead, his followers in the same style rushed to introduce know-how, that is, «strategic accounting (controlling)». Apparently forgetting that accounting and long-term planning are not two sides of the same coin, and controlling is a special self-regulating system of methods and tools, which is aimed at functional support of enterprise management and includes information support, planning, coordination, control and internal consulting [5, p. 137].

However, unfortunately, most scientists prefer not to get involved in discussions with ignorants and pseudo-scientists, giving accounting theory to copywriters-compilers who turned out to be incapable of working in accounting, but acquired all the formal titles up to the undeservedly deserved one, without mastering the de facto level and the rank of associate professor.

As a result, the current level of publications indexed as scientific in accounting, in general, clearly does not correspond even to that when his theory was tabooed, and the scientists of that time created a scholastic trend in accounting, not a theory, since it was as difficult as it was dangerous to engage in, but a pseudo-theory, reducing it to three completely far-fetched

problems: subject, method, and classification of accounts. True, they still did not descend to indiscriminate plagiarism, and if this is not the euphemism in mind, instead of a smile, a sympathetic smile is more likely.

Especially since even with this taboo, discussions arose. Now anyone can publish whatever they want, but no one dares to discuss. In particular, the discussion started by M. Chumachenko on the essence of depreciation ended with the publication of two articles in the journal «Accounting and Audit», because the scientific community was unable to say anything significant about a problem that is certainly not scholastic, which is relevant even in the 21st century: the case described by the author of this article regarding the disappearance of depreciation resources worth over 9 billion UAH in 2015 in the transport sector is illustrative.

Instead, most of the Hirsch index record holders only copy the titles of publications of those authors who replicate «their» opuses through «the continuous distillation of abstract propositions of old dogmatism, which have already been distilled hundreds of times» [6, p. 127].

It is therefore not surprising that in the mandatory section «Analysis of recent research and publications in which the solution of the problem has been initiated» the list of names of both those who allegedly made «numerous proposals for a radical renewal» of accounting theory and «little-known compilers among scientists» [4, p. 5] resembles almost a machine-gun tape, not that there is no evidence of this «initiation», but often their «works» do not appear in the lists of sources used at all.

And even when they are indicated there, this does not mean that the text will contain an «analysis of research and publications»: do not consider it a passing curtsy about a «significant contribution» that is added to this list.

For example, one ordinary compiler, as he put it, «with foam at the mouth» recently tried to prove at all crossroads, or rather conferences and self-published publications, that everything compiled by him is an unprecedented contribution to the theory of accounting. And to enhance the impression of such, I apologize for the abuse of his style, truly unprecedented in the literal sense of «scientific achievements», because they could not exist, when a schoolboy (girl), a student of a secondary school, graduating from the same local peripheral spill university, becoming an adjunct there, as he convinced, are able to immediately reach the shining peaks of science, not knowing the basics of accounting methodology and not imagining the differences between the balance sheet and its reporting form.

This happened to a large extent due to ignoring the peculiarities of scientific activity and the directly established measure of its volume as the number of published articles in domestic or foreign journals. And the substantive achievements of scientific research, like the scientific process itself, turned out to be beyond the interests of scientists, who, adapting to the imposed system, became another victim of Goodhart's law. It is precisely because of the excessive attention of managers from science to quantitative indicators that another unpleasant phenomenon has also occurred – «craftsmen» with a high level of citations have appeared, as well as a multitude of frankly low-quality articles and a fairly large group of «garbage» journals, which has led to, in Rubinstein's words, a «demon publication market», with a wide range of offers to publish articles for a fee.

In which, instead of delving into the pressing problems of accounting theory and practice, the authors of these articles are content with a short period of furor. After all, such a shuffling from one senseless clone-ephemeral, inspired by names-twists that arose as a result of arbitrary translation from foreign languages: from German - controlling, English – management accounting, later – strategic accounting, to the next cannot be a contribution to accounting theory by definition.

And the aforementioned circle-theoretical rubbish will not exist for long either. Because, as has happened since ancient times, the current clones are destined for the same fate and their mainstream period is unlikely to be long-lasting, given the next modern era – digitalization, intentionally not translated, since this nonsense is immediately noticeable in relation to accounting – even sophisticated digitalists are probably unable to imagine it without digitalization.

Literature:

1. Yefimenko T.I., Konoplyov S.L. Institutional aspects of reforming public finances. *Finances of Ukraine*, 2016, no. 6, pp. 7-30.
2. Lastovetsky V. O. Industry accounting: problems of theory and practice. Chernivtsi: Prut, 2005. 200 p.
3. Pushkar M.S. Creative accounting (creation of information for managers): Monograph. Ternopil: Carte-blanche, 2006. 334 p.
4. Pushkar M.S. Metatheory or what the theory should become: Monograph. Ternopil: Carte-blanche, 2007. 359 p.
5. Tereshchenko O.O. The concept of «controlling» and «management accounting» in theory and practice. *Finance of Ukraine*, 2006, no. 8, pp. 137-145.
6. Schmoller, Gustav von. Justice in Taxation. New York: Columbia. University. 119 p.

КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖЕР ЯК АТРАКТАНТ У ВЗАЄМОДІЇ З ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ

Синчак В.П., доктор економічних наук, професор,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8957-3654>

Із внесенням Законом №3813-IX [1] змін до пункту 19¹.1 статті 19¹ ПК України щодо її доповнення підпунктом 19¹.1.4¹ для посадових осіб Державної податкової служби України введено додаткову функцію. Мовиться про здійснення ними податкового комплаєнсу у «межах повноважень» [2], установлених ПК України [2]. До того ж, із призначенням з їх числа комплаєнс-менеджерів. По суті саме вони стають відповідальними за взаємодію з платниками податків (підпункт «г» пункту 69.41.3. Розділу XX «Перехідні положення» ПК України [2]). Проте сам процес взаємодії у податковій справі ще недостатньо досліджений та чітко невизначений у нормативно-правових актах.

Означене посилюється необхідністю створення умов для реалізації взаємодії з дотриманням високого рівня податкової культури учасниками цього процесу. Відтак актуалізуються питання розкриття змісту взаємодії комплаєнс-менеджера з платниками податків при виконанні ними податкових обов'язків в умовах воєнного стану.

Із погляду психологічної енциклопедії, зауважимо, що під взаємодією розуміється, по-перше, «процес обміну інформацією, впливу та спільної комунікації між двома або більше особами чи об'єктами» [3]. І, по-друге, акцентується увагу на тім, що досліджуване явище стосується «...різних сфер...» [3], зокрема, і «...професійної...» [3], до якої відносимо і податкову сферу.

Тому при реалізації процесу взаємодії, з боку комплаєнс-менеджерів повинна проявлятися ініціатива. Тим більше, що Законом №3813-IX [1], чітко визначено вимоги до формування платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства (далі – ВРДПЗ). Власне, на вказаних платників податків якраз і спрямовується податковий комплаєнс.

Саме з такими платниками податків має здійснюватися взаємодія з боку комплаєнс-менеджера. Такий висновок ґрунтується з огляду на назву та призначення Закону № 3813-IX [1], яким для платників податків із ВРДПЗ встановлюються особливості в податковому

адмініструванні. І навіть якщо таку винятковість буде поширено на післявоєнний період із призначенням компласнс-менеджерів, то це лише сприятиме відповідальності та взаємодії при виконанні платниками податків податкових обов'язків.

Отож, введення компласнсу в роботу податкової служби є характерною особливістю, спрямованою на взаємодію із платниками податків із ВРДПЗ. Однак процес вказаної взаємодії окреслений лише у загальному в ПК України. Її зміст полягає у консультуванні компласнс-менеджером означеної групи платників податків з питань, що стосуються виконання ними податкових обов'язків (пункт 69.41.4. Розділу XX «Перехідні положення» ПК України [2]). Отже, компласнс-менеджер – це посадова особа податкової служби відповідальна під час воєнного стану за взаємодію з платниками податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства.

Причому, з огляду на назву цієї групи платників податків, констатуємо, що вони, по-перше, мають досягати високого рівня податкової культури, по-друге, якраз їхня податкова освіченість дозволяє добровільно дотримуватися податкового законодавства. Віднесення їх податковою службою до такої групи не випадкове та дозволяє мати перевагу, порівняно з іншими платниками податків.

До зазначеного доцільно лише додати, що назва означеної групи осіб є не менш важливою у взаємодії. Причому, нехай не стільки з компласнс-менеджером, хоча це не заперечується, але навіть у середовищі самих платників податків. Тут мається на увазі ставлення таких суб'єктів господарювання до самої ідеї оприлюднення їхніх показників. Як, власне, і до по-суб'єктного переліку у списку платників податків із ВРДПЗ за відповідними галузями.

Із одного боку, на цей процес має вплив суто бізнесове небажання оприлюднювати наявні дані перед конкурентами. Натомість, із іншого боку, важливо, щоб було досягнуте розуміння призначення сформованого кола осіб із ВРДПЗ. Ідеться, насамперед, про підвищення ролі платників податків загалом. Як власне, і важливості виконання ними обов'язків, наведених загалом у статті 16 ПК України [2] у кількості п'ятнадцяти пунктів.

Тут доцільно зауважити, що перелік податкових обов'язків, які стосуються компласнсу, є дещо меншим. Спеціальне визначення, що дається компласнс-ризик, звужує зазначену кількість до семи видів. Їхня назва, як і види, наведені у пункті 14.1.221. статті 14 ПК України [2]. Щоб технічна кількість не домінувала у нашому дослідженні над сутнісним контентом, наголосимо лише на важливості їх дотримання.

Причому, в нинішніх умовах воєнного стану, коли податки у першу чергу пов'язуються з фінансуванням оборони, обов'язок платника податків із їх сплати став більше, ніж визначальним. Тому після прийняття в умовах війни Закону №3813-ІХ [1], акцент зміщується якраз на вагомості взаємодії між комплаєнс-менеджерами та платниками податків із ВРДПЗ. Лише перші з них мають повноцінно реалізовувати свої функції, як представники територіальних органів податкової служби, а другі – сумлінно виконувати установлені для них податкові обов'язки, зокрема, за консультування перших.

Саме тому, на нашу думку, для дотримання означеного алгоритму передбачено гнучкий підхід, зокрема і в процедурних відносинах з платниками податків із ВРДПЗ. Так, відповідно до Порядку № 495 [4], особа, яка віднесена податковою службою до вказаного переліку, має право на відмову в оприлюдненні її даних в означеній групі осіб. Для реалізації свого права такий платник податку повинен через електронний кабінет має подати відповідне повідомлення у термін, встановлений Порядком № 495 [4].

Із наведеного вище, очевидно, що в основу взаємодії комплаєнс-менеджера з платниками податків із ВРДПЗ покладені партнерські відносини. Така ситуація особливо характерна для комунікації під час здійснення консультування. Насамперед, із забезпеченням взаємної атракції. Без її наявності у комунікативній взаємодії та без дотримання обома сторонами відповідальності за результати консультування, такий процес не матиме досяжних перспектив.

Отже, під взаємодією комплаєнс-менеджера з платниками податків із високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства слід розуміти процес консультування платника податків з питань, пов'язаних з виконанням його податкових обов'язків. Безумовно, з огляду на функціональний розподіл між працівниками податкової служби, зокрема в її структурних підрозділах, за окремими питаннями комплаєнс-менеджер звертатиметься за допомогою до колег-фахівців. Однак це лише посилюватиме якість консультаційних послуг.

Окремо слід наголосити на відповідальності комплаєнс-менеджерів за взаємодію з означеним колом осіб. Особливо, якщо врахувати те, що право на обрання форми взаємодії з комплаєнс-менеджером належить платнику податків із ВРДПЗ. До таких видів комунікації за ПК України (пункт 69.41.4. Розділу XX) віднесено «усну форму» [2] спілкування, «засоби дистанційного зв'язку» [2], «у тому числі

відеоконференцію» [2]. До того ж, оскільки відповідальність за взаємодію з платниками податків із ВРДДПЗ покладено на комплаєнс-менеджерів, то у цьому процесі саме вони повинні стати аттрактантами (аттрактанти від. лат. *attrahere* – вабити до себе [5, с. 72]). Серед ознак, що найбільше приваблюватимуть платника податків із ВРДДПЗ, на нашу думку, буде фахова компетентність комплаєнс-менеджера. Причому якраз у питаннях, пов'язаних із виконанням першими податкових обов'язків відповідно до принципів податкового законодавства та добросовісності.

Отже взаємодія комплаєнс-менеджера з платниками податків із ВРДДПЗ під час воєнного стану спрямована як на виконання ними податкових обов'язків, так і виявлення ймовірності настання податкових ризиків із можливістю їх усунення. Відтак створюються передумови для поглиблення змісту взаємодії та її використання у післявоєнному періоді, що окреслює наступний напрям досліджень.

Література:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства: Закон України від 18 червня 2024 року № 3813-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3813-20#Text> (дата звернення: 31.01.2025).

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%94%D0%BD%D1%81#w1_1 (дата звернення: 31.01.2025).

3. Психологічна енциклопедія. Взаємодія це... URL: <https://www.psykholoh.com/post/%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F-%D1%86%D0%B5> (дата звернення: 02.02.2025).

4. Порядок формування та оприлюднення Переліку платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства: затверджено наказом Міністерства фінансів України 07 жовтня 2024 року № 495 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1539-24#Text> (дата звернення: 01.02.2025).

5. Новий словник іншомовних слів: близько 40000 сл. і словосполучень / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк; за ред. Л.І. Шевченко. К. : АРІЙ, 2008. 672 с.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ БІЗНЕС ПРОЦЕСІВ У ДИСТРИБУЦІЙНИХ КОМПАНІЯХ

Винницький Т.І., здобувач вищої освіти доктора філософії*,
Львівський торговельно-економічний університет, Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-5591-4194>

Для визначення основних підходів до організації внутрішнього моніторингу бізнес-процесів у сфері дистрибуції на початковому етапі слід ідентифікувати ключові бізнес-функції, що відіграють важливу роль у створенні інформаційно-аналітичної системи таких компаній. Загалом, формування механізму управління бізнес-процесами відповідно до головних принципів функціонального менеджменту починається з етапу стратегічного планування та структурного проєктування, що дозволяє визначити основні фактори, котрі впливають на ключові показники ефективності у межах окремих підрозділів підприємства. Фінальним етапом є здійснення контролю операційної діяльності як у межах роздрібної мережі, так і щодо окремих сегментів ринку та товарних груп, що реалізуються дистрибуційною компанією.

Необхідність ефективного внутрішнього контролю за операційними процесами обумовлена потребою своєчасного реагування на зміну зовнішніх умов ринку, що вимагають концентрації наявних ресурсів компанії та впровадження дієвих управлінських механізмів для досягнення поставлених бізнес-завдань. Обрані підходи до управління мають забезпечувати ефективний моніторинг процесів на всіх рівнях функціонування компанії, сприяючи її адаптивності до нестабільності та динамічних змін у ринковому середовищі. Теоретичні засади комунікаційної стратегії дистрибуційних компаній доводять, що використання сучасних інструментів взаємодії може включати не лише традиційні методи вербального спілкування та документального обліку, а й цифрові технології, програмні рішення, а також спеціалізовані мережеві платформи.

Чисельність бізнес-процесів у дистрибуційній сфері, що підлягають внутрішньому контролю, є значною, тому доцільним є їх групування відповідно до основних функціональних напрямів діяльності компанії. Однією з ключових функцій є управління товарними категоріями, що належить до сфери категорійного

* Науковий керівник – Бойко Р.В., к.е.н., доцент

менеджменту та визначає логічну структуру оцінки ефективності діяльності роздрібної мережі. Важливо зазначити, що процес визначення стратегічного напрямку розвитку та складання бізнес-плану є початковим етапом подальшого формування середньо- та довгострокових бізнес-цілей. Відповідно, визначення ключових показників ефективності (KPI) дає можливість контролювати динаміку розвитку компанії та оцінювати відповідність до обраної стратегії управління.

Очевидно, що рівень реалізації конкретного бізнес-сценарію значною мірою визначається особливостями логістичного ланцюга, що охоплює всі ключові ланки товароруку: від виробників продукції та оптових постачальників до роздрібних операторів і кінцевих споживачів. Відтак, рішення щодо інформаційної підтримки управління бізнес-процесами мають бути орієнтовані на підвищення ефективності операційного циклу та спрощення комунікації між усіма учасниками логістичного ланцюга, що сприятиме зниженню витрат, прискоренню товарообігу та підвищенню загальної конкурентоспроможності компанії.

Функціональні можливості інформаційно-аналітичних систем, розроблених для підтримки логістичних процесів та закупівельної діяльності, повинні включати такі ключові аспекти: вибір постачальників на основі різних підходів до закупівель — традиційних контрактів, тендерних процедур та електронних аукціонів, що сприяє зниженню витрат на закупівлю товарів та забезпечує прозорість у процесі оцінки пропозицій; наскрізне планування логістичних ланцюгів, що дозволяє раціоналізувати обсяги страхових запасів на всіх рівнях зберігання, мінімізувати витрати на утримання складської інфраструктури та скоротити витрати на транспортне обслуговування; а також ефективну координацію дій між усіма учасниками процесу постачання.

Виконання цих завдань має здійснюватися централізовано на рівні операторів мережевого бізнесу, оскільки саме такий підхід дозволяє досягти максимальної ефективності логістичних операцій та закупівельних процесів, підвищуючи загальну продуктивність і конкурентоспроможність компанії.

Ряд ключових завдань потребує вирішення і на локальному рівні, тобто безпосередньо в торгових точках, де здійснюється реалізація товарів. Насамперед, ці завдання стосуються інтеграції інформаційних систем дистрибуційного підприємства та функціоналу електронних касових терміналів (POS-систем). Взаємодія між цими системами може відбуватися як в онлайн-режимі, так і офлайн, проте в будь-якому

випадку вона повинна забезпечувати використання уніфікованої нормативно-довідкової бази для всієї роздрібної мережі.

Усі дані, що стосуються товарних позицій, договірних угод, партнерських взаємовідносин, торгових об'єктів та здійснених операцій, повинні реєструватися відповідно до єдиних стандартів обліку та виступати основою для централізованого процесу планування, аналітичного оцінювання та управлінського контролю. Враховуючи специфіку кожної торгової точки, її формат, географічне розташування та інші значущі характеристики, доцільно формувати індивідуальну асортиментну матрицю, яка максимально відповідатиме потребам споживачів і сприятиме ефективному управлінню товарними запасами [1].

Прийняття управлінських рішень щодо ефективного розподілу ресурсів, формування асортиментної стратегії, впровадження мотиваційних систем оплати праці тощо може значно покращитися завдяки використанню високоякісної аналітичної бази. Така база обов'язково повинна включати широкий спектр маркетингової інформації, зокрема аналіз соціально-демографічних характеристик цільової аудиторії, сегментацію ринку та формування споживчого профілю, моніторинг змін у поведінці споживачів, оцінку ефективності рекламних кампаній, а також рівень лояльності клієнтів до бренду [2].

Впровадження інформаційних систем у діяльність дистрибуційних підприємств надає їм змогу ефективно організовувати внутрішній контроль за всіма видами торговельних операцій. Ці системи охоплюють широкий спектр функціональних можливостей - від управління нормативно-довідковими даними та обліку первинної документації до формування детальних аналітичних звітів і отримання оперативної управлінської інформації. У межах конкретної торгової точки такі системи можуть бути інтегровані з різним технологічним обладнанням, зокрема контрольно-касовими апаратами, сканерами штрих-кодів, принтерами етикеток, POS-терміналами, терміналами збору даних, ваговим обладнанням та іншими технічними засобами, що автоматизують торговельні процеси.

Застосування інформаційних торговельних систем у дистрибуційних компаніях сприяє підвищенню рівня контролю за всіма бізнес-операціями, оптимізації управлінських рішень, мінімізації ризиків та забезпеченню більшої прозорості всіх внутрішніх процесів. Використання таких технологій дозволяє не лише підвищити ефективність обліку й аналізу даних, а й створити гнучку та адаптивну систему управління, яка сприяє покращенню загальної продуктивності підприємства в умовах динамічного ринкового середовища.

Література:

1. Винницький Т.І. Внутрішній контроль бізнес процесів у дистрибуційних компаніях: концептуальні основи. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. № 42. С. 160-168. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1398>
2. Жук Т.І., Терещенко Е.П. Впровадження новітніх технологій у сектор роздрібної торгівлі: переваги та виклики. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 10. С. 47-53.

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Дмишко Я.Г., здобувач вищої освіти доктора філософії*,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5415-2410>

У сучасному цифровому світі питання захисту даних клієнтів є однією з найважливіших складових діяльності банківських установ. Зростання обсягів інформації, яку банки обробляють та зберігають, а також збільшення кіберзагроз вимагають підвищення рівня безпеки та впровадження надійних механізмів контролю. У цьому контексті внутрішній аудит виступає ключовим інструментом забезпечення інформаційної безпеки та запобігання витоку даних [1].

Захист персональних даних стає критично важливим у сучасних умовах цифровізації та постійного зростання кіберзагроз. Внутрішній аудит відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання банками вимог національного законодавства, наприклад, Закону України «Про захист персональних даних», а також міжнародних стандартів. Такі заходи дозволяють мінімізувати ризики витоку інформації, захистити дані клієнтів і зміцнити довіру до фінансових установ.

В Європейському Союзі з 2018 року діють суворі регуляції, які впливають на всі компанії, що працюють із резидентами ЄС. Серед них найважливішим є Загальний регламент із захисту даних (GDPR), ухвалений у 2016 році, який набув чинності 25 травня 2018 року. Цей документ визначає правила обробки, зберігання та передачі персональних даних громадян ЄС [2].

* Науковий керівник – Скаско О.І., д.е.н., професор

Згідно з вимогами GDPR, організації зобов'язані дотримуватися високих стандартів захисту даних. Вони мають забезпечити прозорість у роботі з інформацією, пояснюючи, які дані збираються, з якою метою та на яких правових підставах. Крім того, компанії повинні отримувати чітку згоду від користувачів на обробку їхніх персональних даних, а користувачі мають право відкликати цю згоду в будь-який момент, а компанії повинні видаляти всі відповідні дані на запит.

Внутрішній аудит виконує регулярну оцінку ризиків, зокрема аналіз потенційних загроз, таких як кібератаки, фішинг, несанкціонований доступ до інформаційних систем. Для прикладу, у 2023 році Джей Пі Морган Чейз (англ. J P Morgan Chase) - найбільший за розмірами активів банківський холдинг США витратили понад \$600 мільйонів на кібербезпеку, зокрема й на внутрішні аудиторські перевірки, щоб мінімізувати ризики злому клієнтських рахунків [3].

Українські банки, зокрема АТ КБ «ПриватБанк», активно впроваджують системи моніторингу шахрайських операцій у режимі реального часу. Вони регулярно перевіряються внутрішнім аудитом, зокрема щодо дотримання політики розмежування доступу до даних відповідно до посадових обов'язків співробітників. Внутрішній аудит аналізує ці системи для запобігання випадковим або навмисним витокам інформації. Крім того, банк запустив серію тренінгів для своїх співробітників, спрямованих на навчання розпізнаванню фішингових листів та забезпечення відповідного реагування [4].

Наприклад, у банку HSBC впроваджено політику шифрування всіх внутрішніх і зовнішніх комунікацій із клієнтами, що стало важливим елементом їхнього аудиту безпеки [5]. Аудитори оцінюють ефективність впроваджених технологій захисту, таких як шифрування даних клієнтів, резервне копіювання, багатофакторна автентифікація.

Внутрішній аудит сприяє підвищенню кваліфікації персоналу. Наприклад, у банку АТ «Сітібанк» впроваджено обов'язкові курси з кібербезпеки для співробітників, а внутрішній аудит контролює дотримання цих навчальних програм.

Ще одним прикладом є впровадження аналітичних систем для моніторингу підозрілих операцій. У 2022 році Monobank застосував штучний інтелект для аналізу операцій клієнтів і виявлення підозрілої активності, що стало результатом рекомендацій внутрішнього аудиту [6].

Таким чином, роль внутрішнього аудиту у банківському секторі виходить за рамки простого контролю. Аудитори сприяють створенню ефективної системи захисту даних, оцінюють ризики,

вдосконалюють процедури й технології, а також підтримують розвиток культури безпеки в банку. Такий підхід дає змогу не лише мінімізувати втрати від потенційних інцидентів, а й підвищити довіру клієнтів до фінансової установи.

Література:

1. Криклій О.А., Павленко Л.Д. Внутрішній аудит як превентивна складова в системі кібербезпеки банку. URL: <https://afj.org.ua/pdf/665-vnutrishniy-audit-yak-preventivna-skladova-v-sistemi-kiberbezpeki-banku.pdf> (дата звернення: 06.02.2025).
2. Вимоги GDPR та стандарт ISO 27001. URL: <https://www.sim-networks.com/ukr/blog/gdpr-requirements-and-iso-27001-standard> (дата звернення: 06.02.2025).
3. JPMorgan Chase. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/JPMorgan_Chase (date of application: February 05, 2025).
4. Положення про Напрямок «Внутрішній Аудит». URL: <https://static.privatbank.ua/files/00000033425323322881992.1.0.pdf> (дата звернення: 06.02.2025).
5. HSBC пілотує шифрування операцій клієнтів на основі квантових технологій. URL: <https://fintechinsider.com.ua/hsbc-pilotuye-shyfruvannya-operaczij-kliientiv-na-osnovi-kvantovyh-tehnologij/> (дата звернення: 06.02.2025).
6. Сарахман О.М., Шурпенкова Р.К. Інтеграція ESG-факторів у внутрішній аудит банків. *Реформування та стабілізація економіки в контексті міжнародного співробітництва*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 25 жовтня 2024 р.). С. 78-81 DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-431-6-19>

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Заїка О.В., аспірант*,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7921-3273>

Фінансовий механізм є невід’ємною складовою економічної системи, що забезпечує регулювання потоків фінансових ресурсів, стабілізацію економіки та підтримку сталого розвитку. Розуміння сутності фінансового механізму, його структури та взаємозв’язку окремих елементів відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного

* Науковий керівник – Мандич О.В., д.е.н., професор

впровадження фінансової політики як на рівні підприємств і галузей, так і в масштабах національної економіки. Важливо враховувати, що фінансовий механізм є найбільш динамічною складовою фінансової політики, яка постійно змінюється під впливом економічних процесів. Упродовж історичного розвитку його структура зазнавала значних перетворень, особливо у сфері фінансового регулювання та фінансових відносин, де одні елементи втрачали актуальність, поступаючись місцем новим [5].

Концепція фінансового механізму пройшла тривалий шлях еволюції, трансформуючись відповідно до змін у світоглядних підходах до економіки та фінансів.

Термін «фінансовий механізм» має глибокі історичні корені, що сягають ранніх економічних концепцій. Його походження пов'язане з грецьким словом «машина» (*μηχανή*), яке спочатку означало структурний апарат для регулювання економічних процесів. У XVI–XVIII століттях поняття фінансового механізму тісно перепліталося з механістичними теоріями, що домінували в наукових підходах тих часів [4].

Філософські школи епохи Відродження та Просвітництва розглядали економічну систему як певну механічну структуру, що функціонує за суворими законами. Такі мислителі, як Томас Гоббс та Джон Лок, у своїх працях заклали підґрунтя для розуміння фінансового управління як регульованої системи, де економічні відносини можуть бути прогнозованими та підданими математичному аналізу.

У XVIII столітті класична політична економія, представлена працями Адама Сміта та Давіда Рікардо, розширила концепцію фінансового механізму, включивши в нього поняття ринку, капіталу та ролі держави у регулюванні економіки. Вони розглядали фінансові механізми як важливий інструмент розподілу ресурсів та підтримки рівноваги між попитом і пропозицією.

З розвитком економічної науки фінансовий механізм еволюціонував у багатовимірну концепцію, яка включає в себе не лише суто економічні аспекти, але й фінансово-правові та політичні чинники.

Фінансова політика підприємства набуває практичної реалізації через систему фінансових заходів, що втілюються завдяки фінансовому механізму, який являє собою сукупність методів і інструментів організації фінансових відносин, які підприємство застосовує для створення сприятливих умов свого економічного розвитку. У цьому контексті фінансовий механізм виступає як система управління

фінансами, що забезпечує ефективну взаємодію фінансових потоків і грошових ресурсів з метою досягнення оптимальних результатів діяльності підприємства [10].

На рівні національної економіки фінансовий механізм виступає важливим інструментом регулювання фінансової діяльності держави. Сучасні науковці тлумачать цю категорію по-різному, проте основне значення зводиться до її впливу на економічний розвиток та розподіл фінансових ресурсів.

Так, в навчальному посібнику «Державні фінанси» автори [2] визначають фінансовий механізм як систему економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави. Основною його функцією, на їх думку, є створення та використання фондів фінансових ресурсів, які спрямовуються на забезпечення потреб державного управління, підприємницького сектору та населення.

Інший підхід до визначення фінансового механізму представлений у навчальних виданнях [6; 11], де автори розглядають його як сукупність фінансових методів, форм, інструментів та важелів, що впливають на соціально-економічний розвиток країни. Ця точка зору підкреслює змінюваність фінансового механізму та його пристосування до коливань у зовнішньому середовищі, що впливає на ефективність державної фінансової політики.

На рівні окремого підприємства фінансовий механізм виконує інші функції, зокрема забезпечує ефективне використання фінансових ресурсів та їх розподіл відповідно до його стратегічних і тактичних цілей. Відповідно до тлумачення Аранчії В.І. [1], фінансовий механізм підприємства є сукупністю форм і методів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення його фінансової діяльності.

Ця система включає в себе такі елементи:

- фінансове планування та прогнозування, що визначає довгострокові напрями використання ресурсів;
- методи фінансування – власний капітал, банківське кредитування, інвестиції, лізинг тощо;
- податкове та бюджетне регулювання, що впливає на фінансову стабільність підприємства;
- інструменти фінансового контролю – аудит, антикризове управління, ризик-менеджмент.

Колектив авторів на чолі з Поддєрьогіним А.М. розглядають фінансовий механізм підприємства як систему управління фінансами, що спрямована на організацію взаємодії фінансових відносин і фондів

грошових коштів. Головною метою цієї системи, на їх думку, є оптимізація впливу фінансових ресурсів на кінцеві результати діяльності підприємства, що забезпечує не лише його фінансову стабільність, а й ефективне досягнення як короткострокових, так і довгострокових завдань [9].

З іншого боку, Плікус І.Й. та Слободяник Ю.М. наголошують, що фінансовий механізм підприємства є системою управління фінансами, яка забезпечує взаємодію фінансових відносин та фондів капіталу. Важливим аспектом у цьому контексті є регуляторний вплив держави, який здійснюється відповідно до економічних законів, визначаючи правила функціонування фінансового середовища підприємства [7].

Дещо інший підхід пропонує Сокиринська І.Г. [8], яка розглядає фінансовий механізм підприємства як сукупність методів і форм впливу на фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання. Особливу увагу вона приділяє не лише внутрішньому фінансовому управлінню, а й зовнішньому регулюванню, що здійснюється у тісному зв'язку з директивним фінансовим механізмом. Таким чином, ефективність фінансової діяльності підприємства великою мірою залежить від узгодженості його внутрішніх фінансових процесів із макроекономічними умовами та державними регуляторними вимогами.

На думку Кремень В.М. та Кремень О.І., фінансовий механізм являє собою систему організації фінансових відносин підприємства, яка функціонує в межах загальної системи фінансового регулювання. Важливими складовими цієї системи є інформаційне та нормативно-правове забезпечення, що визначають можливості досягнення тактичних і стратегічних цілей підприємства [5].

Цей підхід підкреслює, що фінансовий механізм підприємства не може розглядатися ізольовано від державного регулювання та ринкових умов. Його ефективність залежить від якості нормативно-правових актів, прозорості фінансової звітності та здатності менеджменту підприємства використовувати інформаційні ресурси для прийняття оптимальних рішень.

Згідно з дослідженням Бондаря Ю. та Швиданенка Д. [3], у структурі фінансового механізму можна виділити п'ять основних елементів, що забезпечують його ефективність:

1. Фінансові методи – способи впливу на фінансові відносини та господарську діяльність підприємства, зокрема на формування та використання фінансових ресурсів. Вони застосовуються у двох напрямках:

- управління фінансовими потоками, що включає прогнозування, планування та розподіл фінансових ресурсів;

- регулювання ринкових відносин, які сприяють підвищенню економічної активності, оптимізації витрат та зростанню прибутку.

2. Фінансові важелі – інструменти, що безпосередньо застосовуються для реалізації методів фінансового управління. Вони включають:

- прибуток і дохід;
- амортизаційні відрахування;
- цільові грошові фонди;
- фінансові санкції;
- оренду;
- процентні ставки за кредитами;
- депозити;
- облігації.

3. Правова та законодавча база – регуляторний компонент фінансового механізму, що включає систему законів, розпоряджень, наказів та інших нормативних актів, які визначають загальні правила фінансової діяльності.

4. Нормативне забезпечення фінансової діяльності підприємства, що включає встановлені правила та стандарти, які регулюють економічні процеси. Основними нормативами є:

- норми оборотного капіталу, що визначають необхідний рівень ліквідності;
- норми амортизації, які впливають на фінансові результати підприємства та оновлення активів;
- нормативи податкових ставок, що визначають податковий тиск на підприємство та його можливості для розвитку.

5. Інформаційна підтримка, яка включає:

- фінансову аналітику;
- дані про економічну ситуацію;
- ринкові тенденції;
- звітність про бізнес-діяльність.

На основі проведеного аналізу різних наукових підходів можна визначити, що фінансовий механізм є сукупністю методів, інструментів, важелів, нормативно-правових засад та інформаційного забезпечення, які використовуються для управління фінансовими потоками підприємства, галузі чи національної економіки з метою забезпечення ефективного розподілу та використання фінансових ресурсів, досягнення фінансової стійкості та економічного зростання.

Отже, фінансовий механізм виступає комплексною системою, що охоплює як внутрішні процеси підприємств (фінансове планування, управління капіталом, аналіз та контроль), так і зовнішнє регулювання з боку держави, яке визначає загальні умови фінансової діяльності через податкову політику, кредитно-грошове регулювання, бюджетні інструменти та законодавчі норми. Від узгодженості його елементів залежить фінансова стабільність і економічне зростання, а його ефективне застосування є запорукою безперебійного функціонування як окремих підприємств, так і всієї економічної системи в цілому.

Література:

1. Аранчій В.І. Фінанси підприємств: навчальний посібник. К. : Професіонал, 2004. 304 с.
2. Базилевич В.Д. Державні фінанси: навчальний посібник / За заг. ред. Базилевича В.Д. К. : Атіка, 2004. 224 с.
3. Бондар Ю., Швиданенко Д. Структура фінансового механізму в управлінні діяльністю підприємства. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин. Збірник наукових статей* 2023. С. 333-338.
4. Дорош В.Ю., Жилюк І.С. Генезис наукової думки щодо поняття «фінансовий механізм». *Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка»*. 2023. Вип. 20(79). С. 37-44.
5. Кремень В.М., Кремень О.І. Категорія «фінансовий механізм»: науково-методичні підходи до тлумачення сутності. *Іноваційна економіка*. 2012. № 5(11). С. 254-259.
6. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навчальний посібник. [2-ге вид., доп. і перероб.]. К. : КНЕУ, 2001. 241 с.
7. Плікус І.Й., Слободяник Ю.Б. Особливості функціонування фінансового механізму підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2003. № 4. С. 18-23.
8. Сокиринська І.Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства. *Фінанси України*. 2003. № 1. С. 88-105.
9. Фінанси підприємств: підручник / Кер. авт. кол. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін. [4-ге вид., перероб. і доп.]. К. : КНЕУ, 2002. 571 с.
10. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. Київ : Знання, 2008. 611 с.
11. Романенко О.Р., Огородник С.Я., Зязюн М.С., Славкова А.А. Фінанси: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. [2-ге вид., перероб. і доп.]. К. : КНЕУ, 2003. 185 с.

АВТОМАТИЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Колісник О.П., кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1755-5638>

Купріянова А.О., здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-0264-0420>

Автоматизація бухгалтерського обліку трактується як впровадження сучасних програмних рішень для оптимізації облікових операцій, скорочення людських помилок та забезпечення точності фінансової звітності. Вона замінює ручну обробку даних автоматичними системами, прискорюючи рутинні завдання і підвищуючи ефективність роботи. Автоматизація охоплює облік активів, розрахунок заробітної плати, управління заборгованістю та формування звітності.

У сфері державних закупівель автоматизація забезпечує не лише прозорість облікових процесів, але й доступ до даних у режимі реального часу, що важливо для громадського моніторингу та попередження корупційних ризиків. Функціонування автоматизованих облікових систем ґрунтується на кількох ключових принципах, таких як інтегрованість, прозорість і доступність даних, автоматизація рутинних процесів, масштабованість, адаптивність та захист інформації [1].

Досвід розвинених країн, таких як ЄС та США, доводить, що автоматизація облікових процесів є основою успішних реформ у державних закупівлях. На платформі ЄС Tenders Electronic Daily (TED), а в США FedBizOpps забезпечує доступ до інформації про закупівлі в реальному часі [3; 4].

В Україні впровадження платформи Prozorro стало важливим кроком на шляху до автоматизації та прозорості державних закупівель. Однак, для досягнення повної інтеграції з бухгалтерським обліком необхідно забезпечити синхронізацію даних між Prozorro та автоматизованими системами обліку [5].

Аналіз стану державних закупівель в Україні вказує на необхідність системних змін, спрямованих на підвищення прозорості, ефективності та підзвітності. Інструментом для досягнення цих цілей може стати автоматизація бухгалтерського обліку, яка забезпечить

доступність даних, зменшить кількість помилок і корупційних ризиків, а також сприятиме впровадженню найкращих міжнародних практик.

Автоматизовані системи обліку забезпечують доступність інформації про проведені операції, дозволяючи зацікавленим сторонам (громадськості, контролюючим органам, донорам) отримувати актуальні дані у зручному форматі. Інтеграція таких систем з платформами на кшталт Prozorro дозволяє відстежувати всі етапи державних закупівель: від планування до завершення контракту. Це сприяє зменшенню корупційних ризиків і підвищує рівень довіри до державних інституцій [2; 5].

Ручне введення даних часто стає причиною технічних помилок, що впливають на точність бухгалтерської звітності. Автоматизація дозволяє мінімізувати цей ризик завдяки використанню стандартизованих шаблонів та інструментів перевірки. Усі дані вводяться та обробляються уніфіковано, що забезпечує узгодженість і точність фінансової інформації.

Автоматизовані системи обліку спрощують процеси моніторингу та аудиту. Дані про фінансові операції можна аналізувати в режимі реального часу, що дозволяє швидко виявляти відхилення від затверджених бюджетів або недотримання умов контрактів. Це також значно скорочує час, необхідний для проведення аудиторських перевірок, і зменшує витрати на їх проведення.

Цифровізація облікових процесів сприяє екологічній відповідальності завдяки зменшенню використання паперових документів. Електронний документообіг дозволяє підприємствам ефективніше управляти ресурсами, а також зменшує вплив на навколишнє середовище. Крім того, автоматизація сприяє впровадженню інноваційних технологій, що підтримують сталий розвиток економіки загалом [1].

Автоматизація бухгалтерського обліку у сфері державних закупівель є не лише технічним рішенням, а й стратегічним інструментом для підвищення ефективності управління фінансами. Нижче розглядаються основні інструменти, які сприяють оптимізації облікових процесів у сфері державних закупівель.

Системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) та планування ресурсів підприємства (ERP) є важливими інструментами для автоматизації облікових і операційних процесів. ERP-системи, такі як SAP, Oracle NetSuite або їхні вітчизняні аналоги, інтегрують фінансові операції, моніторинг закупівель, складування та розподіл ресурсів, забезпечуючи повний цикл управління державними

закупівлями та автоматизовану генерацію звітності. CRM-системи використовуються для управління комунікаціями з постачальниками та підрядниками, створюючи єдину базу даних для спрощення укладання контрактів і моніторингу їх виконання.

Електронний документообіг (ЕДО) є ключовим елементом автоматизації бухгалтерського обліку, який дозволяє створювати, зберігати, підписувати та обмінюватися документами у цифровому форматі. Використання електронного підпису гарантує юридичну силу документів, що відповідають вимогам законодавства. Системи, такі як «Вчасно» або «DocuSign», прискорюють затвердження кошторисів, підписання договорів і обробку платежів, зменшуючи кількість паперових операцій [1; 6; 7].

Prozorro є важливим інструментом забезпечення прозорості державних закупівель. Інтеграція бухгалтерських систем із цією платформою дозволяє автоматично відображати дані про тендери, договори та їх виконання, синхронізувати облікові операції з інформацією про контрагентів і забезпечувати аналіз ефективності закупівель у режимі реального часу. Це сприяє підвищенню якості контролю за витратами бюджетних коштів.

Автоматизація бухгалтерського обліку в державному секторі є стратегічним кроком до забезпечення прозорості та ефективності державних закупівель. Однак її впровадження супроводжується низкою суттєвих викликів. Серед основних проблем можна виокремити високі початкові витрати, пов'язані з інтеграцією сучасних програмних рішень, закупівлею обладнання, ліцензуванням та технічною підтримкою. Для багатьох державних установ, які працюють у межах обмеженого бюджету, це стає суттєвим бар'єром. Крім того, недостатній рівень цифрової грамотності працівників ускладнює ефективне використання автоматизованих систем, що підвищує ризик помилок і знижує загальну ефективність.

Важливим аспектом є необхідність адаптації облікової політики до вимог автоматизації. Цей процес включає оновлення процедур, інтеграцію сучасних технологій із чинними нормативними документами, а також залучення експертів для розробки нових стандартів і регламентів. Цифровізація облікових процесів також створює значні ризики, пов'язані із забезпеченням кібербезпеки. Надійний захист інформаційних систем від несанкціонованого доступу та кібератак є обов'язковою умовою для забезпечення прозорості державних закупівель [1].

Для подолання зазначених проблем рекомендується впроваджувати навчальні програми для працівників, що підвищують їхню цифрову грамотність і здатність ефективно працювати з автоматизованими системами. Необхідно також оновити нормативно-правову базу, щоб вона відповідала сучасним вимогам цифровізації, зокрема встановлення стандартів автоматизованого обліку, регулювання процесів цифрового документообігу та захисту даних. Важливим кроком є проведення пілотних проєктів у окремих державних установах для перевірки ефективності автоматизації, що дозволить виявити недоліки та скоригувати стратегію її впровадження [2].

Одним із ключових напрямів розвитку є забезпечення відкритого доступу до даних у сфері державних закупівель через інтеграцію автоматизованих систем із платформами, такими як Prozorro. Це сприятиме підвищенню рівня довіри громадськості та зменшенню корупційних ризиків. Незважаючи на перешкоди, автоматизація бухгалтерського обліку відкриває значні перспективи для оптимізації управління державними ресурсами, мінімізації корупції та сталого розвитку системи державних закупівель.

Література:

1. Євсєєва О.О., Іванова Н.А., Скорба О.А. Вплив цифрових інновацій на ефективність бухгалтерського обліку в Україні. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. № 1. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13296464> (дата звернення: 21.01.2025).

2. Жиглей І.В., Лайчук С.М., Поліщук І.Р. Використання інформаційних технологій у бухгалтерському обліку. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1(107). С. 95-102. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-95-102](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-95-102) (дата звернення: 22.01.2025).

3. Єдиний закупівельний словник та система електронних державних закупівель ЄС: пояснення та рекомендації. *Міністерство економічного розвитку та торгівлі України*: веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/download/65c9be6b-9d08-4e2a-8432-ff65aa4d9a38/file.pdf> (дата звернення: 21.01.2025).

4. FedBizOpps. *Federal Law Enforcement Training Centers*: веб-сайт. URL: <https://www.fletc.gov/external/fedbizoppes> (date of application: January 21, 2025).

5. Закупівлі. *Prozorro*: веб-сайт. URL: <https://prozorro.gov.ua/uk> (дата звернення: 21.01.2025).

6. Сервісом «Вчасно» користується понад мільйон компаній. Як працює цей бізнес. *Liga.net*: веб-сайт. URL: <https://tech.liga.net/ua/technology/article/servisom-vchasno-korystuietsia-ponad-milyon-kompaniy-yak-pratsuiue-tsey-biznes> (дата звернення: 23.01.2025).

7. Everything you need to agree. *DocuSign*: веб-сайт. URL: <https://www.docusign.com/> (date of application: January 23, 2025).

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Мельник К.М., кандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет, м. Умань, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4638-4188>

Банки є одним з основних інститутів ринкової економіки. Основна частина кредитних ресурсів країни сконцентрована саме в банках, що робить їх важливим елементом економічної системи.

Функціонування банківської системи України останніми роками пов'язане з цілим рядом викликів. Повномасштабне вторгнення росії суттєво вплинуло на економічну стабільність та роботу усього фінансового сектору країни. Тому викликом для банківської системи стало забезпечення фінансової стійкості в умовах воєнного стану. Банки повинні одночасно вирішувати завдання підтримки національної економіки, диверсифікації ризиків та збереження капіталізації. Особливої уваги потребує кредитування реального сектору економіки, підтримка малого та середнього бізнесу, а також розвиток механізмів відновлення економіки постраждалих регіонів.

Під впливом яскраво вираженої економічної та політичної нестабільності в державі число діючих банків щорічно зменшується. З початку 2015 року кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 100 одиниць. При цьому кількість банків з іноземним капіталом скоротилась за даний період майже вдвічі, і становила 26 установ на кінець 01.12.2024 року, з них 19 установ – це банки зі 100% іноземним капіталом[1].

Загалом, незважаючи на певне зменшення кількості банків в Україні і серйозні виклики сьогодення, банківська система продовжує стабільно працювати. Так, за даними офіційної статистики, наданої НБУ, чистий прибуток банків (після оподаткування) за січень-серпень 2024 року склав 106,1 млрд грн, що на 11,6 % більше за аналогічний період 2023 року. Чистий фінансовий результат збільшився незважаючи на підвищення ставки оподаткування банків з 18 % до 25 %.

Рентабельність банківського капіталу станом на 1 вересня 2024 року зросла до 47,2 % порівняно з 32,3 % з вереснем 2021 року.

Норматив достатності регулятивного капіталу становить 16,15% (при нормі не менше 8,5 % до кінця 2024 року), капіталу першого рівня – 15,72 % (норма не менше 7,5 %), основного капіталу першого рівня – 15,71 % (норма 5,625 %) [2].

Однак інфляційні процеси, коливання курсу валют створюють додаткові виклики для банківської системи країни, змушуючи банківські установи постійно адаптувати свої бізнес-стратегії та інструменти управління ризиками [3]

Викликом для банків є набрання чинності з 01.12.2024 Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану», який зокрема передбачає підвищення ставки податку на прибуток для банків до 50 % [4]. Відповідно це потребуватиме коригування бізнес-планів низки банків, а деякі повинні будуть переглянути програми капіталізації, складені за результатами оцінки стійкості в 2023 році. Проте прибутковість забезпечить здатність цих фінансових установ накопичити необхідні запаси капіталу надалі.

Ще одним викликом для банків є визначення непрацюючих активів відповідно до запроваджених змін до Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України, які набрали чинності з початку 2025 року.

Це означає, що до непрацюючих активів банку, крім тих, для яких встановлено ознаку дефолту відповідно до пруденційних вимог Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, належатимуть: придбані або створені знецінені фінансові активи; реструктуризовані активи, за якими після припинення їх визнання непрацюючими банк здійснив повторну реструктуризацію та/або за якими наявне прострочення погашення боргу більше 30 календарних днів. Ці новації приведуть статистику непрацюючих кредитів у відповідність до європейських підходів, що підвищує прозорість вітчизняного фінансового сектору [5].

Необхідно визнати, що економічна роль банків зростає, і це проявляється в розширенні сфер їх діяльності та розвитку нових видів фінансових послуг під впливом глобалізації та цифровізації. До перспективних напрямів розвитку банківської системи можна віднести наступні: цифрова трансформація та технологічна модернізація; розширення спектру діджитал-послуг, створення зручних мобільних додатків; посилення кібербезпеки; створення доступних фінансових продуктів для різних верств населення, розвиток мікрокредитування, впровадження спеціальних програм підтримки малого та середнього бізнесу.

Література:

1. Офіційний сайт Національного банку України.
URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 04.02.2025).
2. Рейтинг надійних банків України 2025 (січень).
URL: <https://forinsurer.com/rating-banks> (дата звернення: 04.02.2025).
3. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunenko I., Nechyporenko A., Nemsadze G. The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*, 2020, no. 15(2), pp. 94-104.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: закон України від 10.10.2024 р. № 4015-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20> (дата звернення: 04.02.2025).
5. У 2025 році починають діяти оновлені підходи до визначення та розкриття інформації про рівень непрацюючих кредитів.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2025-rotsi-pochinayut-diyati-onovleni-pidhodi-do-viznachennya-ta-rozkrittya-informatsiyi-pro-riven-nepratsuyuchih-kreditiv> (дата звернення: 04.02.2025).

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

Молдован М.М., аспірант*,

Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-5374-4904>

Роль цифрових технологій у підвищенні ефективності управління фінансовими результатами підприємств агробізнесу є однією з найактуальніших проблем сучасної економіки. Незважаючи на значний прогрес у розвитку цифрових технологій та їх широке застосування в різних сферах діяльності, аграрний сектор не достатньо активно інтегрує цифрові інструменти у свої процеси. Це пов'язано із його консерватизмом, відсутністю кваліфікованих кадрів, високою вартістю впровадження цифрових інструментів, недостатністю інтеграції різних інформаційних систем, відсутність чіткої стратегії цифрової трансформації тощо.

* Науковий керівник – Гуцаленко А.В., д.е.н., професор

Разом з тим, впровадження цифрових інструментів в управлінні фінансовими результатами аграрних підприємств, дозволить значно підвищити ефективність роботи, знизити витрати та збільшити прибуток. Говорячи про переваги використання цифрових інструментів в агробізнесі, слід зазначити наступні: оптимізація використання ресурсів, зниження витрат; забезпечення прозорості та безпеки харчових продуктів; оптимізація виробничих процесів, зниження витрат та підвищення ефективності маркетингу; підвищення конкурентоспроможності завдяки використанню інноваційних технологій; оптимізація використання ресурсів та зниження викидів.

Отже, цифрові технології є потужним інструментом для трансформації аграрного сектору (табл.).

Завдяки їх використанню аграрні підприємства можуть підвищити свою конкурентоспроможність, знизити витрати, збільшити прибуток та стати більш стійкими до зовнішніх впливів.

Тож, роль цифрових інструментів у сучасному агробізнесі, підкреслюють їхню важливість для ефективного управління та адаптації до змін у технологічному та ринковому середовищі [1].

Цифрові технології – це вже не просто інструмент, а необхідна умова для успіху сучасних підприємств агробізнесу. Завдяки процесному підходу до управління, цифрова трансформація допомагає компаніям бути гнучкими та адаптуватися до змін на ринку.

Отже, цифрові технології відіграють все більш важливу роль у розвитку агробізнесу. Вони дозволяють підвищити ефективність управління фінансовими результатами, зробити бізнес більш прозорим та конкурентоспроможним. Застосування ERP-систем, CRM, GIS, IoT, III та інших інструментів дозволяє оптимізувати виробничі процеси, підвищити ефективність використання ресурсів, покращити якість продукції та, як наслідок, збільшити прибуток аграрних підприємств. Впровадження цифрових рішень є необхідною умовою для успішного розвитку аграрних підприємств в сучасних умовах, роблячи їх більш конкурентоспроможними та стійкими до змін ринку.

**Цифрові інструменти для поліпшення управління
фінансовими результатами підприємств агробізнесу**

Цифровий інструмент	Основні функції	Переваги для агробізнесу в сфері управління фінансовими результатами
Системи планування ресурсів підприємства (ERP)	Об'єднання всіх бізнес-процесів в єдину систему, автоматизація обліку, управління запасами, аналіз фінансових показників	Комплексний контроль над усіма аспектами бізнесу, підвищення ефективності, зниження витрат
Системи управління відносинами з клієнтами (CRM)	Управління взаємодією з клієнтами, аналіз продажів, маркетингові кампанії	Покращення обслуговування клієнтів, збільшення продажів, підвищення лояльності клієнтів
Геоінформаційні системи (GIS)	Аналіз геопросторових даних, планування виробництва, моніторинг полів	Оптимізація використання ресурсів, підвищення врожайності, зниження витрат
Інтернет речей (IoT)	Збір даних з датчиків, моніторинг стану рослин, ґрунту, погоди	Оптимізація використання ресурсів, підвищення ефективності виробництва, прогнозування врожайності
Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання	Аналіз великих даних, прогнозування, автоматизація процесів	Оптимізація виробництва, прийняття рішень на основі даних, підвищення ефективності
Мобільні додатки	Доступ до інформації про підприємство в будь-який час і з будь-якого місця	Підвищення мобільності та оперативності управління
Блокчейн	Забезпечення прозорості та безпеки ланцюгів поставок, відстеження походження продукції	Підвищення довіри до продукції, спрощення торгових операцій
Хмарні технології	Доступ до обчислювальних ресурсів та програмного забезпечення з будь-якого місця	Зниження витрат на ІТ-інфраструктуру, масштабованість
Аналітичні інструменти	Аналіз фінансових показників, виявлення трендів, прийняття обґрунтованих рішень	Оптимізація фінансових процесів, підвищення прибутковості

Джерело: сформовано автором

Література:

1. Кифяк В., Дубінський Р. Цифрові інструменти управління агробізнесом в сучасних умовах технологічних і ринкових викликів. *Сучасні виклики та перспективи розвитку економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності*: зб. наук. пр. II Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції науковців та здобувачів вищої освіти (м. Кам'янець-Подільський, 17 квітня 2024 р.). 2024. 326 с. URL.: http://188.190.43.194:7980/jspui/bitstream/123456789/13020/1/41%20економія%203%20Кифяк_Dubinskyi.pdf

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ В БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Фрадинський О.А., кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9093-5026>

Надання державою загальносупільних благ, пов'язаних із державним управлінням, обороною, правоохоронною діяльністю, реалізацією потужних інфраструктурних проєктів невідривно пов'язані із бюджетним фінансуванням. Податкові надходження завжди становили лівову частку у доходах як Державного, так і Зведеного бюджету. Проте, протягом останніх трьох років відбулися кардинальні зміни у цьому процесі, які були обумовлені збройною агресією зі сторони нашого північно-східного сусіда та запровадження, у зв'язку із цим, воєнного стану.

Усе це не могло не відобразитись на стані державних фінансів, як у частині формування їх доходів, так і у частині здійснення видатків. Як видно із таблиці 1, якщо у 2021 році (передвоєнному) частка податків у доходах Зведеного бюджету становила 87,46% (1453,8 млрд грн), то у 2022 році різко впала до 61,16% (1343,2 млрд грн), а свого дна сягнула наступного, 2023 року, зменшившись до 52,77%, хоча і вирісши, в абсолютному значенні, до 1638,1 млрд грн. І лише у 2024 році намітилася тенденція до росту – 58,21%, або 2088,3 млрд грн.

**Динаміка податкових надходжень до
Зведеного бюджету України в 2021-2024 роках**

Показник	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Всього надходжень, млрд грн	1662,2	2196,3	3104,3	3587,8
Податкові надходження, млрд грн	1453,8	1343,2	1638,1	2088,3
Частка податкових надходжень, %	87,46	61,16	52,77	58,21

Джерело: побудовано автором на основі джерел [1; 2; 3; 4]

Така тенденція була обумовлена групою взаємопов'язаних факторів, які були визначені воєнним станом. Це і демографічний, коли значна частка наших громадян змушена була покинути територію України, ставши вимушеними біженцями та шукаючи прихистку в інших країнах. Це і втрата частини економічного потенціалу України, як у вигляді виробництв та бізнесів, так і у вигляді робочої сили, частина якої виїхала за кордон, а частина – поповнила лави Збройних сил України, ставши на захист нашої державності. Це і суттєва лібералізація податкового законодавства, шляхом надання досить широкого кола податкових і митних пільг, що були направлені на підтримку окремих сегментів вітчизняної економіки (малий бізнес, що перебував на спрощеній системі оподаткування); зменшення цін на окремі види стратегічних ресурсів (паливо-мастильні матеріали), компенсацію потреб ЗСУ у окремих видах транспорту, в першу чергу, легкових автомобілях, які були звільнені від сплати митних платежів при імпорті.

Природньо, що усе це не могло не відобразитись на структурі податкових платежів. Таблиця 2 наочно демонструє ті структурні зміни, які сталися при нарахуванні і сплаті податків на зовнішню торгівлю. Якщо у 2021 році вони становили третину усіх податкових надходжень – 33,97 %, то у 2022 році стрімко обвалилися до 23,68 %. І лише після оцінки наслідків лібералізації у сфері митних платежів та повернення до довоєнного режиму оподаткування пального і автотранспорту, яке, за оцінками народного депутата Д. Гетманцева, обумовило фіскальні збитки на суму близько 42 млрд грн, відбулося зростання надходжень по лінії Державної митної служби України у 2023 році, до 480,6 млрд грн, що склало 29,3 % у структурі податкових надходжень. Ця тенденція, із незначним ростом, продовжилася і у 2024 році, коли частка митних платежів збільшилася до 30,13 % або 629,2 млрд грн.

Ще одним методом надання податкових пільг та підтримки економіки за умов воєнного стану, стала політика переходу на надання преференцій за принципом територіальної адресності – на територіях, які перебували в окупації або на яких велись, або ведуться бойові дії було запроваджено звільнення від екологічного податку, від плати за землею земельних ділянок, забруднених вибухонебезпечними предметами чи на яких розташовані споруди фортифікації; призупинено дію норми щодо загального мінімального податкового зобов'язання.

Таблиця 2

**Податки на зовнішню торгівлю у податкових надходженнях до
Зведеного бюджету України в 2021-2024 роках**

Показник	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Податкові надходження, млрд грн	1453,8	1343,2	1638,1	2088,3
Податки на зовнішню торгівлю, млрд грн	493,9	318,1	480,6	629,2
Частка податків на зовнішню торгівлю у податкових надходженнях, %	33,97	23,68	29,3	30,13

Джерело: побудовано автором на основі джерел [1; 2; 3; 4]

Як би там не було, але затяжна війна, що тривас вже четвертий рік, обумовлює потребу у фінансуванні витрат на оборону. Якщо у передвоєнному 2021 році, витрати на оборону становили лише 8,77 % від загальної величини податкових надходжень (таблиця 3), то у 2022 році вони склали 85,08 % від величини сплачених податків. А у 2023 і 2024 році, коли війна перейшла у затяжну фазу, податкові надходження не перекривають оборонних потреб України – у 2023 році вони були меншими на 28 % від оборонних витрат, а у 2024 році – на 10 %.

Таблиця 3

**Коефіцієнт покриття податками витрат на оборону
України в 2021-2024 роках**

Показник	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Податкові надходження, млрд грн	1453,8	1343,2	1638,1	2088,3
Витрати на оборону, млрд грн	127,5	1142,9	2097,6	2304,5
Коефіцієнт покриття податковими надходженнями витрат на оборону	0,0877	0,8508	1,28	1,10

Джерело: побудовано автором на основі джерел [1; 2; 3; 4]

Тому, не дивлячись на збільшення частки неподаткових надходжень, емісійний дохід від девальвації гривні, донати населення та міжнародну фінансову допомогу і кредити, Україна продовжує шукати додаткові джерела фінансування своїх загальнодержавних потреб. І альтернативи підвищенню рівня оподаткування тут немає. Це переконливо продемонструвало прийняття урядом України Національної стратегії доходів до 2030 року та зміни у Податковому кодексі України, які вступили в дію із 01 січня 2025 року. В першу чергу, вони стосуються змін правил гри із підприємцями-спрощенцями, для яких запроваджено військовий збір, а також підвищення цього обов'язкового платежу для найманих працівників, які є платниками податку на доходи фізичних осіб, із 1,5 до 5 %. Таким чином, військовий збір перетворився у повноцінний податок, який відсутній у Податковому кодексі України, але є суттєвим важелем регулювання доходів (прямо) і споживання (опосередковано).

Таким чином, слід визнати, що якщо на початку воєнного стану вітчизняні урядовці пішли шляхом податкової лібералізації, яка обумовила суттєве частки податків у державних доходах і на яке можна було йти з огляду на рівень міжнародної фінансової підтримки України на той час, то із затягуванням воєнних дій у часі та зменшенням зовнішньої фінансової допомоги, в Україні не залишається іншого варіанту у сфері державних фінансів як перегляд існуючих податкових норм, збільшення ставок діючих податків та запровадження нових. І цей процес не буде зосереджений на часовому проміжку ведення воєнних дій, адже післявоєнна відбудова України теж потребуватиме фінансових ресурсів, як і наявність потужних збройних сил, наявність яких не викликає заперечень з огляду на події останніх років.

Література:

1. Бюджет 2021 року. URL: <https://mof.gov.ua/uk/budget-process-projects-declaration> (дата звернення: 02.02.2025).
2. Бюджет 2022 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 02.02.2025).
3. Бюджет 2023 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (дата звернення: 02.02.2025).
4. Бюджет 2024 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (дата звернення: 02.02.2025).
5. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf (дата звернення: 04.02.2025).

АСПЕКТИ СТАЛОГО ЗВІТУВАННЯ: ВПЛИВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Ходзицька В.В., кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2734-763X>

Сучасна реальність констатує негативний вплив соціальних нерівностей та фінансових криз. Важливим є розуміння впливу терміновості та впливовості певного аспекту сталості на глобальному рівні на відображення суттєвості для конкретного суб'єкту звітування. Спосіб життя світової спільноти загрожує екології, тому людство має орієнтуватися на довгострокові наслідки. Економіка та організаційні системи, які шкодять планеті Земля та її ресурсам, мають бути констатовані як фактори світової кризи. Людство має актуалізувати соціальну, екологічну та економічну справедливість та забезпечити перехід до сталих систем. Екологічні проблеми відіграють ключову роль формуванні корпоративної соціальної відповідальності.

Процес розробки та реалізації корпоративної екологічної стратегії розкривається у інформаційному документі «Реалізація корпоративних екологічних стратегій», в якому виділено три окремі етапи корпоративної взаємодії [3]. Розглянемо основні теорії щодо досягнення оптимальної сталості:

Теорія 1. Управління дотриманням нормативних вимог.

Згідно з цією теорією на первісному етапі суб'єкти сталості створюють програми екологічного менеджменту. Потенційна відповідальність мотивує усвідомлювати ризики, пов'язані з судовими позовами, витратами на очищення, що виникають внаслідок практики сьогодення. Таким чином, створюються системи для виявлення та моніторингу фізичних ризиків та небезпеку відповідності до нормативних вимог.

Теорія 2. Досягнення конкурентної переваги.

До суб'єктів сталості приходить усвідомлення, що ефективне використання ресурсів може забезпечити конкурентну перевагу. У той час як підприємства теорії 1 переважно зосереджені на мінімізації екологічних ризиків та відповідальності, компанії теорії 2 акцентуються на оптимізації витрат.

Теорія 3. Завершальна інтеграція екологічної сталості.

На останньому етапі суб'єкти сталості повністю інтегрують екологічну точку бачення у свою корпоративну культуру. суб'єкти господарювання визнають, що екологічний акцент – це не просто юридичне зобов'язання, моральний імператив чи комерційні витрати – це важливий елемент існування в конкурентному середовищі. Акцент на екологічну сталість превалює та незмінно впливає на щоденне прийняття рішень на всіх рівнях. До господарюючих суб'єктів приходить усвідомлення можливості довгострокового розвитку та стабільності поряд з концепцією екологічної еволюції.

Таким чином, інструментарій трьох теорій може комунікувати на всіх рівнях. Використання в тандемі усіх трьох теорій забезпечує оптимальний довгостроковий розвиток підприємства та сталість його конкурентоспроможності. Організації обирають різні методології та інструменти для безпрецедентного включення екологічних аспектів до стратегічного прийняття оперативних та стратегічних рішень.

Література:

1. AccountAbility, AA1000 Assurance Standard v3. 2020. URL: www.accountability.org/standards/aa1000-assurance-standard/ (date of application: February 06, 2025).
2. Mattera M. et. al. Sustainable business models to create sustainable competitive advantages: strategic approach to overcoming COVID-19 crisis and improve financial performance. *Competitiveness Review: An International Business Journal*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1108/cr-03-2021-0035>
3. Oware K.M., Valacherry A.K., Mallikarjunappa T. Do third-party assurance and mandatory CSR reporting matter to philanthropic and financial performance nexus? Evidence from India. *Social Responsibility Journal*. 2021. Ahead-of-print, ahead-of-print. DOI: <https://doi.org/10.1108/srj-10-2020-0411>
4. The Impact of Sustainability Practices on Firm Financial Performance: Evidence from Malaysia. *Management and Accounting Review*, 2021, vol. 20, no. 3. DOI: <https://doi.org/10.24191/mar.v20i03-09>
5. Buallay A., Khoury R., Hamdan A. Sustainability reporting in smart cities: A multidimensional performance measures. *Cities*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103397>
6. Pham D.C. et. al. The impact of sustainability practices on financial performance: empirical evidence from Sweden. *Cogent Business & Management*, 2021, vol. 8, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.1080/23311975.2021.1912526>
7. Buallay A. Sustainability reporting and agriculture industries' performance: worldwide evidence. *Journal of Agribusiness in Developing and Emerging Economies*, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1108/jadee-10-2020-0247>

8. Buallay A. Sustainability Reporting and Firm's Performance: Comparative Study between Manufacturing and Banking Sectors. *Int. J. Product. Perform. Manag.*, 2019, no. 69, pp. 431-445.

9. Yilmaz I. Sustainability and financial performance relationship: international evidence. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1108/wjemsd-10-2020-0133>

10. Dincer B., Keskin A., Dincer C. Nexus between Sustainability Reporting and Firm Performance: Considering Industry Groups, Accounting, and Market Measures. *Sustainability*, 2023, vol. 15, no. 7, pp. 5849. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15075849>

ФІНАНСОВА АНАЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Гайченя Ю.О., здобувач вищої освіти,
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ, Україна

Балашова О.В., кандидат економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8928-2148>

Фінансова аналітика є важливим етапом у рамках управління ефективністю бізнес-моделей підприємств. Для цього використовуються самі різні документи та матеріали (бухгалтерський баланс та інші форми фінансової звітності, аналіз ринків збуту та конкурентоспроможності продукції тощо). Фінансова політика має здійснюватися за допомогою системи економічних категорій та показників, які є самостійними і водночас тісно взаємопов'язаними, можуть використовуватися як комплексно, так і кожен окремо, зовнішніми та внутрішніми інвесторами, кредиторами, діловими партнерами, управліннями.

Різним проблемам функціонування бізнес-моделей підприємств присвячено праці О.Ю. Литовченко, В.В. Дячек, М.О. Мітіна [1], І.Я. Кузьмук, А.А. Осіпової, В.В. Вишнюк [2] та інших. Проте проблема використання фінансової аналітики як інструмента управління ефективністю бізнес-моделей підприємства досить широка і багатогранна.

Дослідження показали, що якість фінансової аналітики залежить від достовірності фінансової звітності, а також компетенції керівника, який приймає управлінські рішення. На основі даних поточного фінансового аналізу можна розробити показники фінансового та виробничого плану, а вже на підставі цих даних розрахувати економічні орієнтири розвитку підприємства у перспективі. Від того, наскільки якісно проведено фінансовий аналіз, залежить ефективність управлінських рішень та діяльності підприємства.

Підприємницька діяльність в Україні здійснюється за умов невизначеності. Державне регулювання зводиться до визначення норм провадження такої діяльності та розробки системи оподаткування, а все інше можна визначити тільки можливостями споживачів та виробників. Внаслідок цього виникає невпевненість при отриманні кінцевого результату, що часто призводить до кризового стану підприємств.

Одним із найвагоміших напрямів вивчення стану підприємства, особливо при дослідженні загрози кризових явищ, є фінансова аналітика. Під фінансовою аналітикою слід розуміти не лише дослідження минулого та сьогодення підприємства, а й передбачення ймовірного розвитку ситуації у внутрішньому та зовнішньому оточенні, а його наслідком є обґрунтування заходів щодо вдосконалення системи фінансового оздоровлення суб'єкта господарювання та зростання його ринкової вартості. Важливість фінансової аналітики зумовлює ще й широке коло її користувачів: власники, засновники та акціонери, менеджери, інвестори, кредитори. Основним завданням фінансової аналітики є проведення комплексного аналізу, що забезпечує задоволення потреб різних користувачів.

На нашу думку, фінансова аналітика має включати процес оцінки стану об'єкта, його ліквідності та платоспроможності за допомогою методики експрес-аналізу, що дозволить виявити проблеми розвитку підприємства, особливості їх виникнення та визначити методи покращення ситуації. Процес здійснення фінансової аналітики передбачає використання методів, прийомів, концепцій, але основою цього є фінансовий аналіз.

Часто поняття «фінансова аналітика» та «фінансовий аналіз» ототожнюються. Вони справді схожі, взаємопов'язані, але є деякі відмінності. Фінансова аналітика — це повна система, що включає методологічні засади економічного аналізу, господарського обліку, різні концепції, підходи та механізми встановлення слабких сторін підприємства [3]. А фінансовий аналіз є тим основним методологічним прийомом, на якому базується фінансова аналітика підприємства. Фінансовий аналіз підприємства — це комплексне вивчення

особливостей його функціонування для об'єктивної оцінки фінансових результатів та виявлення напрямів подальшого підвищення прибутку з одночасним забезпеченням достатнього рівня ліквідності [4].

Дослідження показали, що основними факторами, які сприяли бурхливому розвитку фінансової аналітики, є:

- світова економічна криза та її наслідки;
- зростання процесів цифровізації, що охопили практично всі сфери людського життя, включаючи і фінансовий сектор;
- активне поширення мережі Інтернет (географія та швидкість), що сприяє розвитку ринку мобільних пристроїв;
- швидке поширення соціальних мереж та месенджерів;
- прагнення до прискорення інноваційної активності;
- успіх технологічних підприємств;
- зростання обсягу електронної торгівлі, що стимулює зростання обсягу послуг у сегменті платежів та переказів, а також у сегменті фінансування.

Фінансова аналітика відкриває великі можливості для всіх суб'єктів фінансової сфери. Вона забезпечує клієнтам зниження витрат, платежі у реальному часі, ширший вибір послуг та більшу зручність. Вона може сприяти розширенню доступу до фінансування для фізичних осіб, малих та середніх підприємств.

Поряд із перевагами використання фінансова аналітика має ряд недоліків: недостатній рівень нормативного регулювання внаслідок використання компаніями відмінних від традиційних установ бізнес-моделей; спонтанність ухвалення рішення споживачами онлайн-послуг; обмеженість доступу, враховуючи певний рівень умінь та наявності гаджетів у користувачів, для здійснення онлайн-операцій.

В цих умовах розвиток цифрових технологій сприяє появі певних потенційних ризиків, які впливають на ефективність фінансової аналітики. До таких ризиків можна віднести: ринковий ризик, що передбачає негативні наслідки від суттєвої зміни ринкової кон'юнктури; кібер-ризик, що виникає внаслідок специфіки середовища фінансових технологій; технологічний ризик, що передбачає порушення безперервності надання послуг унаслідок збоїв чи помилок у діяльності сервісу; юридичні ризики щодо недостатності захисту прав.

Всі ці ризики не нові, вони можуть посилюватися внаслідок швидкого зростання фінансових технологій, нових форм взаємозв'язку (хмарні обчислення, послуги роботи з даними), які не охоплені регулюванням. Вважаємо, що найбільший вплив на фінансову аналітику в умовах цифровізації надає ризик кібератак, який останнім часом відчують фінансові компанії.

Незважаючи на існуючі ризики фінансових технологій, потенціал їх використання набагато вищий, тому державним органам необхідно вдосконалювати інституційну структуру фінансових технологій, моніторити найглобальніші фінансові технології, адаптуватися у міжнародних регуляторних правилах та наглядових практиках та модернізувати законодавство.

Аналіз свідчить, що на ринку фінансових технологій не вистачає акселераторів, які б допомагали розвиватися компаніям на ранніх стадіях. Крім того, на відміну від загальноприйнятої практики, в Україні багато компаній намагаються виходити на ринок вже з готовим продуктом. Тому більшість українських фінансових технологій за рівнем розвитку знаходяться на стадії початку продажів або масштабування бізнесу і лише кожна п'ята є зрілою.

Найбільшими гравцями на ринку фінансових технологій виступають банки. Ефективний розвиток національного ринку фінансових технологій значною мірою залежить від співпраці та партнерства банків з компаніями, які активно працюють над розвитком фінансових технологій. Найближчим періодом основними сферами співробітництва банків та фінансових компаній будуть платіжні послуги, системи штучного інтелекту, великі дані та кібербезпека.

Проведений аналіз функціонування ринку фінансової аналітики дає можливість виділити такі проблеми, що стримують його прогрес, а саме:

- нестабільна ситуація у країні;
- недосконалість державного регулювання сфери фінансової аналітики;
- несприятливий інвестиційний клімат у країні (відсутність інтересу зарубіжних інвесторів до процесу інвестування у вітчизняні стартапи);
- недостатність та нерівномірність розвитку необхідної інфраструктури, якості та вартості послуг інтернету та мобільного телефонного зв'язку;
- низький рівень патентної активності, практично повна відсутність проривних цифрових технологій;
- нерозвиненість венчурної системи;
- недостатньо висока технологічна та фінансова грамотність населення загалом.

Таким чином, галузь фінансової аналітики перебуває на стадії становлення і значно поступається західним країнам, що пояснюється нестабільною економічною ситуацією, волатильністю національної валюти, недосконалістю державного регулювання,

несприятливим інвестиційним кліматом у країні, недостатністю та нерівномірністю розвитку необхідної інфраструктури, низьким рівнем патентної активності.

Для ефективного та безпечного функціонування системи фінансової аналітики необхідне дотримання грамотного та системного підходу з боку держави щодо правового регулювання сфери фінансових технологій, запровадження відкритого банкінгу через затвердження норм європейської директиви, сприяння процесу кооперації банків та фінансових компаній на основі залучення до аутсорсингу фінансових компаній.

Література:

1. Литовченко О.Ю., Дячек В.В., Мітін М.О. Трансформація бізнес-моделей підприємств в умовах цифровізації економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 69. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-36>
2. Кузьмук І.Я., Осіпова А.А., Вишнюк В.В. Адаптація бізнес-моделей до вимог цифрової економіки. *Академічні візії*. 2024. Вип. 32. DOI: <http://orcid.org/10.5281/zenodo.11447985>
3. Іванченкова Л.В., Ткачук Г.О., Скляр Л.Б., Іванченков В.С. Фінансова аналітика та її роль в підвищенні конкурентоспроможності підприємства. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 3. С. 55-60. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/45204>
4. Ярошевська О.В., Красноступ В.М. Теорія фінансового аналізу стану підприємств України. *Вісник економічної науки України*. 2024. № 1(46). С. 139-144. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2024.1\(46\).139-144](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2024.1(46).139-144)

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ВИНОРОБНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Марчук У.О., кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0971-1303>

Виноробна промисловість на початку 2025 року попри виклики, що спричинені роками війни та економічними труднощами демонструє ознаки відновлення та розвитку. Профільні асоціації та уряд намагаються сприяти розвитку галузі та допомагати в поступовому відновленні позицій на внутрішньому та міжнародному ринках. Можна виділити три основні шляхи у відновленні та розвитку, а саме (рис. 1):

Відновлення та розвиток виноробної галузі України

<i>Аудит та контроль якості</i> Проведення аудиту виноробної галузі України з метою підвищення якості продукції та боротьби з фальсифікатом, що сприятиме зміцненню довіри споживачів до українських вин. Контроль якості через систему сертифікації якості вин.	<i>Євроінтеграція та законодавчі зміни</i> Прийняття євроінтеграційного закону, який гармонізує українське законодавство з європейськими стандартами сприятиме підвищенню якості продукції та розширенню експортних можливостей	<i>Міжнародне визнання</i> Українські винороби активно беруть участь у міжнародних виставках та конкурсах, що сприяє популяризації українських вин на світовому ринку

Рис. 1. Відновлення та розвиток виноробної галузі України

Джерело: сформовано автором на основі [1, 2, 3]

На глобальному рівні виноробна галузь продовжує адаптуватись до змін клімату, економічних викликів та споживчих уподобань. Зростає попит на органічні та екологічно чисті вина, а також на продукти з чітким географічним зазначенням походження.

Країни з традиційно розвиненим виноробством (Франція, Італія, Іспанія та інші) зберігають лідерство у виноробстві та експорті вина, що і впливає певним чином на їх собівартість.

Досліджуючи питання формування собівартості виноматеріалів та вина, з'ясовано, що вони не вважаються сільськогосподарською продукцією, оскільки не отримують в результаті збирання врожаю та не можуть обліковуватись за п.4 НП(С)БО 30 «Біологічні матеріали» [4]. Виноматеріали та вино утворюються в результаті переробки іншої сільськогосподарської продукції (винограду), тому для цілей бухгалтерського обліку обліковуватись мають відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» [5].

Система формування собівартості виноробної продукції охоплює комплексний процес планування, обліку, контролю та аналізу витрат на виробництво вина, та узагальнюється на принципах економічної доцільності, ефективності використання ресурсів та відповідності законодавчим вимогам.

Система формування собівартості виноробної продукції базується на інтеграції внутрішніх процесів підприємства із зовнішніми факторами ринку, та передбачає наступний поетапний процес (рис. 2):

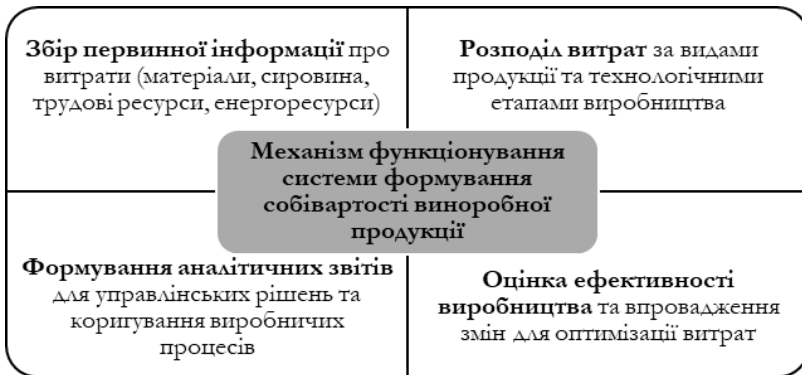

Рис. 2. Механізм функціонування системи формування собівартості виноробної продукції

Джерело: сформовано автором

На собівартість виноробної продукції значний вплив мають погодні умови та кліматичні зміни. Крім того не аби який вплив присутній від воєнних дій на виробництво, оскільки зменшено площі виноградників у традиційних регіонах. Держава здійснює регулярний контроль та вносить зміни до податкового законодавства і зміни вартості енергоресурсів, що впливає на кінцеву ціну готової винної продукції.

Вищевикладене дозволяє дійти висновку, що сучасні виноробні підприємства України прагнуть оптимізувати собівартість шляхом удосконалення і впровадження енергоефективних технологій та автоматизації виробничих процесів.

Література:

1. Володимир Печко: У 2025 році відбудеться аудит виноробної галузі України. 2024. URL: <https://agropolit.com/> (дата звернення: 05.02.2025).

2. Президент України підписав євроінтеграційний Закон України «Про виноград, вино та продукти виноградарства». 2024. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.02.2025).

3. Макарова В. Wines of Ukraine на PROWEIN 2024: досягнення, розвиток, нові перспективи. 2024. URL: <https://drinks.ua/> (дата звернення: 05.02.2025).

4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні матеріали» Наказ М-ва фінансів України від 80.11.2005 р. № 790 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення: 05.02.2025).

Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ М-ва фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення: 05.02.2025).

РОЛЬ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Минич Ю.В., викладач вищої категорії,
Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу, м. Лозова, Україна
Яковенко С.А., викладач-методист, викладач вищої категорії,
Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу, м. Лозова, Україна
Лабінцева О.П., викладач вищої категорії,
Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу, м. Лозова, Україна

Економічна стабільність є ключовим фактором успішного розвитку будь-якої держави. В умовах сучасних глобалізаційних процесів та швидкозмінюваного економічного середовища, питання забезпечення стабільності економічної системи стає дедалі актуальнішим. Облік та фінансовий контроль відіграють важливу роль у цьому процесі, адже вони забезпечують прозорість та достовірність фінансової інформації, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень.

Метою даного дослідження є виявлення значущості обліку та фінансового контролю у забезпеченні економічної стабільності, а також визначення основних підходів до підвищення їх ефективності. Завданнями дослідження є аналіз теоретичних основ обліку та

фінансового контролю, дослідження їх ролі у забезпеченні економічної стабільності, а також вивчення практичних аспектів застосування облікових та контрольних методів у сучасних умовах.

Аналіз літератури з даної теми свідчить про те, що облік та фінансовий контроль є невід’ємними складовими системи управління економікою. Вони забезпечують своєчасність та достовірність фінансової інформації, що, у свою чергу, сприяє прийняттю оптимальних рішень та мінімізації фінансових ризиків. Таким чином, дослідження ролі обліку та фінансового контролю у забезпеченні економічної стабільності є надзвичайно актуальним та практично значущим.

Облік є системою збору, обробки та узагальнення фінансової інформації про діяльність підприємства. Він забезпечує прозорість та достовірність даних, що використовуються для прийняття управлінських рішень. Бухгалтерський облік допомагає оцінити фінансовий стан підприємства, контролювати його ресурси та здійснювати планування.

Фінансовий контроль включає різні форми та методи, які забезпечують перевірку правильності ведення бухгалтерського обліку та відповідності фінансових операцій законодавчим вимогам. Основні види фінансового контролю включають внутрішній та зовнішній аудит, податковий контроль, контроль з боку банків та інших фінансових установ.

Правові аспекти обліку та фінансового контролю регулюються законами та нормативними актами, що визначають порядок ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності та проведення аудиту. Важливим елементом нормативно-правового забезпечення є стандарти бухгалтерського обліку та аудиту, які сприяють уніфікації облікових процесів та забезпеченню достовірності фінансових даних.

Облік є важливим інструментом управління, який забезпечує оперативну інформацію про фінансовий стан підприємства. Своєчасність та достовірність облікових даних сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, що сприяють стабільному розвитку підприємства.

Достовірність та прозорість облікових даних є ключовими факторами для забезпечення економічної стабільності підприємства. За допомогою обліку можна виявити потенційні фінансові ризики та розробити стратегії їх мінімізації. Таким чином, облік сприяє підтриманню фінансової стійкості та забезпечує збереження активів підприємства.

Бухгалтери та аудитори несуть відповідальність за достовірність та прозорість облікових даних. Вони повинні дотримуватися професійних стандартів та етичних норм, забезпечуючи правильність ведення бухгалтерського обліку та проведення аудиторських перевірок. Це сприяє довірі до фінансової інформації та забезпечує стабільність економічної системи.

Фінансовий контроль здійснюється у різних формах, включаючи внутрішній та зовнішній контроль, аудиторські перевірки, податковий контроль та контроль з боку фінансових установ. Кожна з цих форм має свої особливості та мету, спрямовану на забезпечення фінансової стабільності.

Фінансовий контроль дозволяє виявляти та попереджувати фінансові ризики, що можуть негативно вплинути на економічну стабільність підприємства. За допомогою контролю можна виявити невідповідності, шахрайські дії та інші проблеми, що сприяє їх своєчасному усуненню.

Фінансовий контроль на рівні держави сприяє забезпеченню економічної стабільності та підтримці довіри до фінансової системи. Контрольні органи здійснюють перевірки відповідності фінансової звітності законодавчим вимогам, що забезпечує прозорість та відповідальність фінансових операцій.

Розгляд реальних прикладів підприємств, які успішно впроваджують облік та фінансовий контроль, дозволяє краще зрозуміти їх значущість. Наприклад, компанії, що використовують сучасні методи обліку, можуть швидко реагувати на зміни ринку та адаптувати свої стратегії, що сприяє їх стабільності та розвитку.

Сучасні технології, такі як автоматизовані системи обліку, електронні документообіги та аналітичні платформи, значно підвищують ефективність обліку та фінансового контролю. Вони забезпечують швидкість обробки даних, зменшують ймовірність помилок та надають можливість проведення глибокого аналізу фінансової інформації.

Аналіз результатів фінансового контролю на конкретних прикладах підприємств дозволяє оцінити його ефективність у запобіганні фінансовим ризикам та забезпеченні економічної стабільності. Приклади успішного використання фінансового контролю включають виявлення шахрайських схем, зниження витрат та оптимізацію фінансових потоків.

Підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити висновок, що облік та фінансовий контроль є ключовими інструментами

забезпечення економічної стабільності. Вони сприяють прозорості та достовірності фінансової інформації, що дозволяє ефективно управляти підприємствами та мінімізувати фінансові ризики.

З метою підвищення ефективності обліку та фінансового контролю, рекомендується впроваджувати сучасні технології, постійно оновлювати нормативно-правову базу та підвищувати кваліфікацію бухгалтерів та аудиторів. Це дозволить забезпечити високий рівень облікових процесів та надійність фінансового контролю.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на вивченні нових методів обліку та фінансового контролю, а також на аналізі впливу цифровізації на облікові процеси. Важливим напрямом є також дослідження ролі обліку та контролю у забезпеченні стабільності державних фінансів та економіки загалом.

Література:

1. Коваленко О. «Аудит: теорія і практика». К. : Освіта, 2020.
2. Петрова І. «Сучасні тенденції в бухгалтерському обліку». Харків : Фінансова академія, 2021.
3. Сидоренко В. «Блокчейн у фінансовому обліку: нові можливості». Львів : Наукова думка, 2022.
4. Шевченко Т. «Штучний інтелект у аудиті: перспективи та виклики». Київ : Бізнес-інформ, 2023.

ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

Пікуль С.В., здобувач вищої освіти,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Лега О.В., кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0989-8000>

Підприємства давно відійшли від паперового формату ведення бухгалтерського обліку і все більше користуються перевагами цивілізованого та цифровізованого світу. Величезні масиви бухгалтерських даних знаходяться в одному місці і не потребують окремих архівних приміщень. Господарські операції знаходять своє відображення в автоматизованих системах обліку, що підвищує швидкість та точність облікової роботи. Не виключенням є і, зокрема, операції з покупцями та замовниками.

Дебіторська заборгованість є звичайним явищем у фінансово-господарській діяльності підприємства і формується завдяки взаємодії покупців та продавців. Належний контроль за станом розрахунково-платіжних відносин та управління ними є важливим у час невизначеності та нестабільності. Підприємству слід ретельно добирати політику кредитування тих чи інших партнерів у залежності від певних факторів, щоб уникнути ризику сумнівності дебіторської заборгованості та повної втрати грошових коштів. А контролювати вже наявні розрахунки та заборгованості на підприємстві допомагає бухгалтерський облік.

Вартість реалізованої продукції, товарів, наданих послуг (в тому числі сума податку на додану вартість) вітчизняним та іноземним контрагентам відображається за дебетом рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», а за кредитом цього рахунка відображається погашення заборгованості покупцем [2].

Таблиця

Облік реалізації матеріальних цінностей

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
Перша подія – передоплата				
1	Надійшла передоплата від покупця за матеріали	311	681	276
2	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	643	641	46
3	Відвантажено матеріали замовнику	361	712	276
4	Списано суму податкового зобов'язання з ПДВ	712	641	46
5	Списано собівартість реалізованих матеріалів	943	201	54
6	Здійснено взаємозалік	681	361	276
Перша подія – відвантаження продукції				
1	Реалізовано матеріали покупцю	361	712	276
2	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	712	641	46
3	Списано собівартість матеріалів	943	201	54
4	Надійшла оплата за матеріали від покупця	311	361	276

Операції з реалізації готової продукції у підприємства-продавця призводять до виникнення податкового зобов'язання з податку на додану вартість, сума якого відображається в податковому обліку та в кінці звітного періоду (за мінусом суми податкового кредиту за операції з придбання) буде підлягати сплаті до бюджету.

588

Розробники бухгалтерських програмних продуктів «BAS» дають змогу не лише в теорії, а й на практиці розглянути процес здійснення розрахунків із покупцями та формування податкового зобов'язання за допомогою демонстраційних версій.

Заповнення документа «Реалізація товарів та послуг» є досить простим за умови наявності всіх необхідних налаштувань програмного продукту під кожне підприємство індивідуально та попередньо накопиченої бази даних про контрагентів, товари, договори та інше. Дані цього документу є основою для формування Акту надання послуг, Видаткової накладної, Товарно-транспортної накладної, а також наступного етапу – Податкової накладної та Прибуткового касового ордера.

Результатом заповнення документа «Реалізація товарів і послуг» у автоматизованій системі є формування одразу декількох бухгалтерських проведення.

Важливим є правильність відображення податкового зобов'язання з ПДВ, адже ця сума зменшує суму податкових доходів, що в подальшому враховуються при визначенні податку на прибуток. Крім того, покупець в результаті операції придбання матиме право на податковий кредит з ПДВ і повинен бути впевненим у точності розрахунків та достовірності облікових документів.

← → ☆ Рухи документа: Реалізація товарів і послуг Д000-000001 від 07.02.2025 10:12:27

Записати і закрити Оновити

Ще ?

☐ Ручне коригування (дозволяє редагування рухів документа)

Бухгалтерський та податковий облік (3) Очікуваний і підтверджений ПДВ продажів (1) Продажі податковий облік (1)

Ще

Період	Дебет	Под. облік Дт	Кредит	Под. облік Кт	Сума
07.02.2025	943		201	Кліт.: 1,000	54,00
	1 <...>	<...>	Фарба	Опод. ПДВ	Списані ТМЦ
	В-ть реалізов. виробничих запасів		Надходження товарів і послуг Д000-000017...		
			Головний склад		
07.02.2025	361		712		276,00
	2 Все для дому		Реалізація матеріалів	<...>	Реалізація товарів
	купівлі-продажу № 28		<...>		
	Реалізація товарів і послуг Д000-000001 ві...				
07.02.2025	712		6432		46,00
	3 Реалізація матеріалів	<...>	Все для дому		ПДВ: податкові зобов'язання відвантаження, перша подія
	<...>		купівлі-продажу № 28		
			<...>		

Рис. 2. Кореспонденція рахунків за сформованим документом
Джерело: [3]

Отже, використання автоматизованих систем забезпечує коректність відображення цих операцій у бухгалтерському обліку. Вони дозволяють створювати уніфіковані документи, які відповідають вимогам законодавства, та автоматично генерувати кореспонденцію рахунків. Автоматизація облікових процесів є важливим інструментом оптимізації роботи підприємства, що не лише підвищує ефективність ведення бухгалтерського обліку, але й дозволяє підприємству краще адаптуватися до умов сучасного ринку та законодавчих вимог.

Література:

1. Головбух Експертус. *Бухоблік* ПДВ 2023. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7705-buhoblk-pdv> (дата звернення: 07.02.2025).
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій Мінфін України; Інструкція від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#n408> (дата звернення: 07.02.2025).
3. BAS. Демонстраційні бази (онлайн). URL: <https://www.bas-soft.eu/soft/bas-demo/> (дата звернення: 07.02.2025).

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Поліщук В.Г., кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5479-1221>

Фінансовий моніторинг є важливим інструментом контролю, що дозволяє забезпечити прозорість фінансових потоків, виявляти ризики та запобігати зловживанням у сфері фінансової діяльності. В умовах змінної геоекономічної ситуації його значення зростає, оскільки він сприяє стабільності суб'єктів господарювання та економіки загалом.

Ми погоджуємося з думкою вчених Булатової О.В. та Сарбаш С.М., що «зміна геополітичних та геоекономічних умов вимагають формування та постійного удосконалення науково-обґрунтованого інструментарію, чільне місце серед якого обіймає фінансовий моніторинг» [3]. Сучасні глобальні виклики, пов'язані з економічною нестабільністю, фінансовими кризами та зміною структури світових ринків, вимагають вдосконалення методологічних

підходів до фінансового моніторингу. Такий процес потребує інтеграції новітніх цифрових технологій, штучного інтелекту та аналітичних моделей, що дозволяють швидко та якісно виявити ризики, відстежувати нелегальні фінансові потоки та запобігати фінансовим злочинам. Виходячи з цього, фінансовий моніторинг як форма фінансового контролю набуває особливої актуальності в умовах глобальних економічних трансформацій.

Вчений Бортняк В.А. слушно зауважує, що «форма контролю – це багатофункціональний інструмент дослідження певних явищ, об'єктів, процесів, внутрішній зміст якого визначається сукупністю застосованих методів (прийомів) дослідження» [1]. У цьому контексті фінансовий моніторинг виступає не лише засобом перевірки та аналізу фінансової діяльності суб'єктів господарювання, а й важливими аналітичним механізмом, що дозволяє прогнозувати потенційні ризики та оптимізувати фінансові процеси. Враховуючи складність та багатогранність фінансових операцій, застосування комплексу методів – від традиційного аналізу фінансових звітності до прогнозного моделювання – є необхідною умовою ефективності фінансового моніторингу. Таке бачення дозволяє не лише реагувати на проблеми після їхнього виникнення, а й запобігати їм на ранніх етапах.

Дослідження вчених Братюк В.П. та Нестерова С.В. вказують на те, що «серед ознак важливості фінансового контролю доцільно вказати на такі важливі функції забезпечення діяльності підприємства як підтримка грошового потоку, управління ресурсами, оперативність, рентабельність, запобігання шахрайству» [2]. Фінансовий моніторинг є не лише інструментом виявлення порушень, а й засобом ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства. Постійний контроль грошових потоків дозволяє виявляти дисбаланси та запобігати фінансовим ризикам, а управління ресурсами – забезпечувати їх раціональне використання. Оперативність є важливою характеристикою фінансового моніторингу, адже дозволяє швидко реагувати на зміни ринкової ситуації та приймати зважені управлінські рішення. Крім того, ефективна система моніторингу здатна суттєво знижувати рівень шахрайства та фінансових зловживань, що є ключовим фактором забезпечення фінансової стабільності суб'єкта господарювання.

Варто врахувати і закордонний досвід здійснення фінансового контролю та фінансового моніторингу. Зокрема, як влучно зауважує Ярова Ю., «досвід зарубіжних країн свідчить про необхідність трансформації системи фінансового контролю з метою підвищення її ефективності, створення єдиної методології та нормативно-правової

бази, розмежування сфер діяльності органів фінансового контролю, використання нових інформаційних технологій та створення ефективних систем внутрішнього фінансового контролю та аудиту» [6]. На прикладі країн ЄС та США можна побачити, що впровадження цифрових платформ для аналізу фінансових операцій, автоматизованих систем оцінки ризиків та штучного інтелекту значно покращує ефективність моніторингу. Варто звернути також увагу на інституційне розмежування контролюючих органів: спеціалізація підрозділів та чітке розмежування їхніх повноважень забезпечують ефективність функціонування всієї системи. Досвід міжнародних організацій, зокрема таких як FATF, підтверджує, що впровадження ризик-орієнтованого підходу та використання аналітичних технологій є необхідною умовою ефективного контролю за фінансовими потоками та боротьби з фінансовими злочинами.

Цілком погоджуємося з думкою, що висловили вчені Винниченко-Кумкова Л.О. та Кащук К.В., що «фінансовий моніторинг слід розглядати як систему заходів, передбачених законодавством та здійснюваних уповноваженими суб'єктами, спрямованих на дотримання вимог закону щодо протидії та запобігання легалізації коштів злочинного походження» [4]. У сучасних умовах таке розуміння реалізації фінансового моніторингу набуває особливої важливості, оскільки фінансова безпека держави значною мірою залежить від ефективності заходів щодо протидії відмиванню коштів. Впровадження автоматизованих систем аналізу транзакцій, удосконалення механізмів ідентифікації фінансових операцій із підозрілими ознаками та зміцнення міжвідомчої взаємодії є ключовими складовими ефективного фінансового моніторингу. Крім того, важливим фактором є міжнародна співпраця у сфері протидії фінансовим злочинам, що дозволяє виявляти та блокувати транскордонні нелегальні фінансові операції.

Варто відзначити поділ принципів фінансового моніторингу, що запропонований вченим Грабчук І.А., згідно з яким виділяють: загальні (універсальні) принципи: науковість, системність, об'єктивність, плановість, незалежність, оперативність, комплексність, ефективність; спеціальні принципи: координованість, співробітництво, доступність, захист, застосування ризик-орієнтованого підходу [5]. Впровадження означених принципів дозволяє підвищити якість моніторингу фінансових потоків, забезпечити глибокий аналіз та достовірність отриманих даних. Зокрема, принцип науковості означає використання сучасних методів фінансового аналізу, а принцип системності – взаємопов'язаність усіх етапів моніторингу. Застосування ризик-орієнтованого підходу є ключовим у сучасному фінансовому

моніторингу, оскільки дозволяє сконцентрувати ресурси на тих операціях, що становлять найбільшу загрозу для фінансової стабільності держави та підприємств.

Таким чином, фінансовий моніторинг є ефективною формою фінансового контролю, що забезпечує прозорість фінансових операцій, мінімізацію ризиків та запобігання фінансовим правопорушенням. Його удосконалення та інтеграція з новітніми технологіями є необхідною умовою підвищення фінансової безпеки як на рівні підприємств, так і на рівні держави.

Література:

1. Бортняк В.А. Форми і методи здійснення фінансового контролю в Україні. *Академічні візії*. 2022. Вип. 13. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7514213>
2. Братюк В.П., Нестерова С.В. Роль планування та фінансовий контроль в забезпеченні діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2024. № 4. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.37>
3. Булатова О.В., Сарбаш С.М. Фінансовий моніторинг як протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10925445>
4. Винниченко-Кумкова Л.О., Кащук К.В. Фінансовий моніторинг у сфері протидії відмиванню грошей: поняття та міжнародні аспекти. *Молодий вчений*. 2024. № 4(128). С. 151-156.
5. Грабчук І.А. Принципи фінансового моніторингу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 14. С. 62-66.
6. Ярова Ю. Світовий досвід державного фінансового контролю в системі управління державними фінансами. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 5. С. 306-312.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ (КОНТЕЙНЕРНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ)

Воробець Є.О., аспірант*,

Державний торговельно-економічного університет, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-6253-3672>

У сучасних умовах глобалізації та динамічного розвитку міжнародної торгівлі контейнерні перевезення відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного товарообігу між країнами. Водночас, оптимізація логістичних процесів потребує системного

* Науковий керівник – Мошковська О.А., д.е.н., професор

підходу до управління витратами, що робить управлінський облік ключовим інструментом для підвищення економічної ефективності транспортних операцій. Особливого значення набуває аналіз витрат у розрізі таких методів контейнерних перевезень, як LCL (Less than Container Load) та FCA (Free Carrier), оскільки вони передбачають специфічні фінансові механізми та розподіл відповідальності між учасниками логістичного ланцюга.

Управлінський облік у сфері контейнерних перевезень спрямований на формування аналітичної інформації для прийняття стратегічних та операційних рішень. Він дозволяє контролювати витрати, пов'язані з транспортуванням, обробкою та зберіганням вантажів, що є основними складовими загальної вартості логістичних операцій [3, с. 173].

Основними об'єктами управлінського обліку в логістиці контейнерних перевезень є:

- прямі та непрямі витрати на транспортування (паливні витрати, витрати на завантаження та розвантаження, страхування вантажу);
- адміністративні витрати (організація перевезень, митне оформлення, інформаційні технології);
- витрати на зберігання та обробку контейнерів (термінальні збори, складські послуги, використання обладнання для перевалки вантажів).

Оскільки логістика є капіталомісткою сферою діяльності, раціональне управління витратами сприяє мінімізації фінансових ризиків та покращенню конкурентоспроможності компаній [2].

Формати контейнерних перевезень LCL (Less than Container Load) та FCA (Free Carrier) мають принципові відмінності у структурі витрат та методах їх обліку. LCL передбачає консолідоване перевезення вантажів від різних відправників в одному контейнері, що дозволяє знизити транспортні витрати для малих і середніх партій товарів. Водночас такий підхід створює додаткові витрати, пов'язані з сортуванням, обробкою, консолідацією та деконсолідацією вантажу, а також підвищує ризик пошкодження товарів через спільне транспортування.

На відміну від цього, умова FCA передбачає передачу товару продавцем перевізнику у визначеному місці, після чого всі витрати та ризики переходять на покупця. Це вимагає точного обліку витрат на етапі передачі вантажу, включаючи митні збори, витрати на транспортування до пункту відправлення, страхування та супровід товару. Покупець у цьому випадку має можливість самостійно контролювати подальші логістичні процеси, обираючи оптимальні маршрути та транспортні засоби.

Вибір між LCL і FCA залежить від характеру товару, його обсягів, фінансових можливостей сторін та рівня прийнятних логістичних ризиків. Комплексний аналіз витрат та ефективне застосування методів управлінського обліку дозволяють підприємствам оптимізувати логістичні витрати, мінімізувати фінансові ризики та підвищити конкурентоспроможність на ринку міжнародних перевезень [1, с. 396].

З метою підвищення ефективності логістичних операцій та мінімізації витрат підприємства впроваджують різні підходи до управління витратами:

Використання цифрових технологій та автоматизації – застосування транспортно-логістичних інформаційних систем дозволяє контролювати витрати в режимі реального часу, прогнозувати фінансові витрати та зменшувати ризики непередбачених витрат.

Аналіз варіантів транспортування – порівняння витрат при LCL та FCA допомагає вибрати найбільш економічно вигідний спосіб перевезення для конкретного виду вантажу [2].

Оптимізація логістичних маршрутів – вибір найкоротших або найбільш економічних маршрутів, використання мультимодальних перевезень (комбінування морського, залізничного та автомобільного транспорту).

Консолідація вантажів – зменшення витрат при LCL шляхом об'єднання відправлень різних клієнтів, що дозволяє оптимізувати використання контейнерного простору.

Управління складськими запасами – скорочення витрат на зберігання завдяки використанню Just-in-Time (JIT) та інших стратегій мінімізації складських залишків [1, с. 397].

Ефективне управління витратами у логістиці контейнерних перевезень є важливим чинником забезпечення стабільності та конкурентоспроможності підприємств. Управлінський облік відіграє центральну роль у формуванні фінансової політики компанії, дозволяючи аналізувати витрати, прогнозувати ризики та оптимізувати логістичні процеси [3, с. 175].

Формування собівартості контейнерних перевезень здійснюється за допомогою різних методів калькуляції. ABC-аналіз допомагає розподілити витрати за категоріями на основі важливості операцій, що дозволяє оптимізувати фінансові ресурси. Маржинальний підхід дає змогу аналізувати змінні та постійні витрати для визначення прибутковості кожного перевезення. Також застосовуються методи повного розподілу витрат, які враховують усі складові витратного ланцюга, включаючи паливо, мита, складське зберігання та адміністративні витрати.

Автоматизація управлінського обліку за допомогою сучасних інформаційних систем (TMS, ERP) значно підвищує точність фінансових розрахунків і операційну ефективність. TMS (Transport Management System) дозволяє контролювати транспортні потоки, прогнозувати витрати та автоматизувати розрахунки вартості перевезень. ERP-системи (Enterprise Resource Planning) інтегрують фінансовий, адміністративний і логістичний облік, що сприяє оптимізації ресурсів і забезпечує детальний аналіз витрат. Використання таких технологій дозволяє мінімізувати людський фактор, уникати помилок у розрахунках і підвищувати конкурентоспроможність компаній [2].

На структуру витрат суттєво впливають міжнародні кризи, військові конфлікти та санкції. Вони спричиняють дефіцит контейнерів, затримки в портах, зростання фрахтових ставок і підвищення вартості пального. Крім того, зміни в митному регулюванні та торгових обмеженнях можуть збільшувати адміністративні витрати та ускладнювати процеси доставки. У таких умовах компанії змушені адаптувати свої логістичні стратегії, застосовуючи гнучкі маршрути, альтернативні види транспорту та цифрові рішення для управління ризиками.

Отже, ефективне управління витратами у сфері контейнерних перевезень є ключовим фактором забезпечення економічної стабільності та конкурентоспроможності підприємств в умовах глобалізації. Використання сучасних методів управлінського обліку, автоматизація фінансових процесів та аналіз логістичних витрат дозволяють оптимізувати товарообіг, зменшити фінансові ризики та підвищити прибутковість перевезень. Вплив зовнішніх факторів, таких як міжнародні кризи та зміни у регулюванні, вимагає від компаній адаптивних стратегій та цифрових рішень для забезпечення стабільної роботи в умовах нестабільності світового ринку.

Література:

1. Басанець С.В., Лакомова М.С., Гриценко С.І. Контейнерні перевезення як інструмент розвитку транспортних систем. *Перспективи розвитку території: теорія і практика*: матер. всеукр. науково-практ. конф. здобувачів вищ. освіти і молодих уч. Харків, 2020. С. 396-398.
2. Воробець Є. Управлінський облік витрат в міжнародній логістиці: формування собівартості логістичних послуг. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-2> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4532> (дата звернення: 05.02.2025).
3. Радіонова А., Бікташева А. Ефективність контейнерних перевезень: виклики та перспективи. *Сучасні технології комерційної діяльності і логістики*: зб. матер. IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Київ : КНЕУ, 2024. С. 173-175.

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Нагірняк М.Ф., аспірант*,

Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8245-1021>

Податкові надходження є основою бюджетів будь-якої країни. Тому від своєчасності та повноти сплати податкових зобов'язань платниками податків залежить виконання функцій державою і територіальними громадами.

Одним із інструментів адміністрування податків, який забезпечує достовірне формування податкових зобов'язань та надходження їх до бюджетів є податковий контроль.

У ПКУ податковий контроль розглядається як система заходів з метою контролю правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів.

При цьому, податковий контроль виконує як забезпечувальну, так і попереджувальну функції. Забезпечувальна функція податкового контролю створюється системою способів (прийомів) за допомогою яких здійснюється виявлення фактів ухилення від сплати податків.

Серед інформативних способів податкового контролю щодо виявлення об'єктів оподаткування, перевірки достовірності розрахунку бази оподаткування та забезпечення сплати податків важливе місце займає інвентаризація, яка дозволяє об'єктивно оцінювати обсяги податкових зобов'язань.

Однак, проблематика використання інвентаризації для забезпечення податкового контролю на рівні нормативного визначення та в наукових дослідженнях розглядається неоднозначно.

ПКУ в контексті застосування інвентаризації в процесі податкового контролю лише надає право вимагати від платників податків їх проведення під час перевірок. Об'єктами інвентаризації (зняття залишків) можуть бути основні засоби, товарно-матеріальні цінності та кошти (готівка). Інформація та документи щодо результатів такої інвентаризації використовується податковою перевіркою або під час наступних заходів податкового контролю. При цьому, не визначені організаційні основи проведення інвентаризації та процес використання її результатів при встановленні достовірності податкових зобов'язань.

* Науковий керівник – Мороз Ю.Ю., д.е.н., професор

Досі залишаються майже не вирішеними питання інвентаризації і через призму її завдань і функцій у податковому контролі в наукових дослідженнях.

При цьому, у розв'язанні низки загальних проблем пов'язаних з організацією та методикою проведення інвентаризації як методичного прийому бухгалтерського обліку, контролю, ревізії і аудиту в останні роки приймали участь такі науковці Височан О.О. [1], Височан С.О. [1], Вінниченко Т.А. [3], Горлачова Г.Р. [2], Зоря О.П. [2], Левченко Т.В. [3], Максименко І.Я. [2], Мезенцева Н.М. [3], Шевчук О.А. [4].

Вперше, серед українських науковців комплексно проблеми інвентаризації були досліджені в дисертації Цал-Цалко Ю.С. на тему «Інвентаризація як засіб забезпечення збереження майна колгоспів» у 1985 році за спеціальністю «Бухгалтерський облік і аналіз».

Виходячи з того, що в нормативних актах відсутнє поняття інвентаризації, а майже кожен науковець формулює його по-різному, то звідси по відношенню до податкового контролю тлумачити інвентаризацію можна як методичний прийом, що полягає у встановленні фактичної наявності і стану об'єктів бази оподаткування та підтвердженні господарських операцій пов'язаних з розрахунками податкових зобов'язань та їх сплати платниками податків.

Інвентаризація як економічна категорія в податковому контролі повинна мати свої власні предмет, об'єкт та суб'єкт, етапи, методи, прийоми, методи процедури, принципи, порядок, техніку та технологію здійснення (виконання) [3].

Інвентаризації в процесі податкового контролю притаманна певна система практичних дій направлених на встановлення наявності об'єктів пов'язаних з базою оподаткування, які характеризуються активами, власним капіталом, зобов'язаннями та їх рухом, які відображаються в обліковій системі платників податків при здійсненні господарської діяльності.

Перелік завдань такої інвентаризації значно ширший ніж у бухгалтерському обліку, особливо щодо використання її результатів в процесі здійснення податкових контрольних процедур для забезпечення достовірності показників податкової звітності та розрахунку податкових зобов'язань.

До основних причин проведення інвентаризації в процесі податкового контролю можна віднести виявлення лишків та встановлення нестач активів пов'язаних з формування бази оподаткування, необхідність розрахунку природного убутку, впорядкування пересортиць, здійснення перевірок кількісних та якісних характеристик активів для визначення податкових зобов'язань.

Вона як засіб встановлення істини виконуючи контрольну функцію дозволяє підтвердити дані податкової звітності або виявити не враховані об'єкти оподаткування та господарські операції, які вплинули на приховування податкових платежів. А це означає, що через інвентаризацію захищаються інтереси у розподілі доходів бізнесу на користь держави, територіальних громад і відповідно населення кожної країни.

Література:

1. Височан С.О., Височан О.О. Інвентаризація: сутність, класифікація, принципи, функції та завдання. *Вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22, Ч. 1. С. 48-52.
2. Максименко І.Я., Зоря О.П., Горлачова Г.Р. Інвентаризація як складова внутрішньогосподарського контролю в процесі управління підприємством. *Економіка і держава*. 2017. № 10. С. 83-85.
3. Мезенцева Н.М., Вінниченко Т.А., Левченко Т.В. Сучасні дефініції та класифікація інвентаризації в умовах господарювання підприємства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2020. Т. 31(70). № 3. Ч. 2. С. 151-158.
4. Шевчук О.А. Форми та методи податкового контролю: світовий досвід та українська практика. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 1-2(1). С. 73-76.
5. Саванчук Т.М. Інвентаризація як метод контролю в системі управління матеріально-технічним забезпеченням аграрних підприємств. *Фінансово-облікове забезпечення сталого розвитку аграрного сектора України: колективна монографія / за заг. ред. А.І. Катан та Н.І. Демчук. Дніпро: Пороги, 2017. С. 507-517.*

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЛАТІЖНИХ АКТИВІВ У ПРОЦЕСІ ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Панічук О.В., аспірант,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6781-1672>
Мороз Ю.Ю., доктор економічних наук, професор,
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9507-711X>

Господарська діяльність є дуже складним та різноманітним процесом, який здійснюється за допомогою відносин, що виникають при постачанні товарних об'єктів та придбанні ресурсів.

При цьому, виникає необхідність здійснення розрахунків, формування об'єктів платіжних активів і платіжних зобов'язань, створення системи управління станом кредитоспроможності суб'єктів господарювання. Необхідність оцінювання кредитоспроможності виникає за умови формування як дебіторської, так і кредиторської заборгованості, коли підприємство тимчасово позичає іншій стороні товарні активи та якщо підприємство інша сторона позичає активи для господарської діяльності. В обох випадках як інша сторона, так і підприємство зобов'язуються повернути борг у визначений термін.

Оперативним критерієм управління кредитоспроможністю бізнесу є моментний показник, який характеризує відношення наявних платіжних активів до платіжних зобов'язань, які необхідно оплатити на відповідну дату.

Питанням оцінювання та управління стану кредитоспроможності в розумінні балансової та об'єктної теорії бухгалтерського обліку та її тотожної категорії «платоспроможність» як показника, що характеризує лише підтвердження передумов нормального функціонування бізнесу за здатністю здійснювати погашення боргів на основі аналізу можливостей суб'єкта господарювання сплачувати зобов'язання в останні, 2021-2025 роки присвячені праці Волощук Р.Є. [4], Колесніченко А.С. [1], Нескородєва І. [2], Новіченко А.С. [3], Петрученко Ю.М. [1], Погрішук Г.Б. [4], Пустовгар С. [2].

Незважаючи на наукові дослідження, що продовжують проводитися в цьому напрямі вони, як правило, розглядають проблему управління платіжною дисципліною у розрахунках з дебіторами і кредиторами лише з фінансових позицій. При цьому облікова складова як основа інформаційного забезпечення вирішення проблем кредитоспроможності практично не розглядається. Насамперед, наявне різночитання в трактуванні понять «кредитоспроможність» та «платоспроможність» і розмежування їх як виділення доцільності застосування до окремих суб'єктів зобов'язань і можливості використання для розрахунків при цьому елементних складових активів, особливо грошових коштів. Крім того, відсутня теоретична база об'єктно-балансового підходу до оцінювання кредитоспроможності на основі бухгалтерського обліку активів і зобов'язань. З управлінських позицій в сфері платіжної дисципліни вважаємо за необхідність здійснювати розрахунки стану кредитоспроможності виходячи з класифікаційних ознак платіжних зобов'язань та платіжних активів як засобів їх оплати на основі об'єктної теорії бухгалтерського обліку.

У процесі оцінювання кредитоспроможності платіжні активи як засоби оплати зобов'язань необхідно характеризувати за наступними групами:

– форма функціонування – з виділенням груп об’єктів активів, які характеризуються матеріально-речовими ознаками товарних запасів, задіяні в розрахунках та відображають дебіторську заборгованість, поточні фінансові інвестиції і короткострокові векселі одержані, а також знаходяться у грошових коштах та їх еквівалентах в національній та іноземній валюті;

– монетарні ознаки – як монетарні, які формуються грошовими коштами та дебіторською заборгованістю і немонетарні в складі визначених для оплати зобов’язань товарних об’єктів активів;

– участь в господарському процесі – характеризуються об’єктами, які знаходяться в матеріальних оборотних активах як виробничі запаси для здійснення господарської діяльності та можуть бути використані для оплати зобов’язань, забезпечують процес розрахунків з дебіторами та будуть одержані від покупців в майбутньому, формують товарні запаси для постачання, а також акумулюються в залишках грошових коштів та призначені для проведення розрахунків;

– ліквідності – щодо можливості конвертування об’єктів платіжних засобів в активи для здійснення оплати зобов’язань (абсолютно ліквідні – залишки грошових коштів, швидко ліквідні – дебіторська заборгованість покупців, повільно ліквідні – товарні об’єкти для постачання).

Вважаємо, що використання класифікаційного підходу до оцінювання платіжних активів як об’єктів бухгалтерського обліку дозволить розглядати кредитоспроможність у її взаємозв’язку із станом платіжної дисципліни бізнесу щодо розрахунків з дебіторами і кредиторами.

Література:

1. Колесніченко А.С., Петрученко Ю.М. Концептуальні засади фінансового управління кредитоспроможністю компанії. *Ефективна економіка*. 2024. № 8. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4478/4513>
2. Нескородєва І., Пустовгар С. Аналіз впливу корпоративної соціальної відповідальності на платоспроможність українських підприємств в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-78>
3. Новіченко А.С. Платоспроможність суб’єкта господарювання: сутність, економічний аналіз та напрями підвищення. *Наукові перспективи*. 2022. № 3(21). С. 21-28.
4. Погрішук Г.Б., Волощук Р.Є. Кредитоспроможність позичальника: зміст і критерії оцінки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17(1). С. 190-204.

СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКА ЕКСПЕРТИЗА В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ

Скиба Г.І., кандидат економічних наук, доцент,
«Міжрегіональна академія управління персоналом», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3751-0082>

Бержанір І.А., кандидат економічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7035-1170>

Судово-бухгалтерська експертиза є невід'ємною складовою системи правосуддя в Україні, що відіграє ключову роль у забезпеченні законності та справедливості у фінансово-економічних справах. Вона дозволяє проводити глибокий і об'єктивний аналіз фінансової діяльності підприємств, установ і фізичних осіб, що дає змогу виявляти економічні злочини та порушення законодавства, пов'язані з фінансовими операціями. З кожним роком роль судово-бухгалтерської експертизи стає все важливішою, оскільки економічні злочини набувають нових форм та використовують все більш складні фінансові інструменти. З огляду на це, питання вдосконалення цієї сфери набуває надзвичайної актуальності. Успішна боротьба з економічними злочинами неможлива без розвитку методичних підходів до проведення судово-бухгалтерських експертиз, а також без підвищення рівня професійної підготовки експертів, які мають здійснювати ці дослідження. Професіоналізм та компетентність експертів є гарантією точності і неупередженості результатів експертизи, що, у свою чергу, забезпечує правову визначеність у судовому процесі.

Крім того, на сьогоднішній день існує необхідність удосконалення нормативно-правового регулювання цієї сфери, оскільки постійні зміни у фінансовому середовищі та законодавстві вимагають оперативного реагування з боку державних органів. Створення чітких, сучасних стандартів і процедур для проведення судово-бухгалтерських експертиз дозволить підвищити їх ефективність і сприяти більш високому рівню правосуддя. Тому реформування цієї сфери є стратегічним напрямом для забезпечення стабільності та розвитку правової системи України в умовах глобалізації та постійних змін на фінансових ринках [1; 2].

Судово-бухгалтерська експертиза в Україні є важливою складовою частиною правової системи, що дозволяє ефективно розглядати фінансово-економічні справи та вирішувати спори, пов'язані з порушеннями фінансового законодавства. Вона здійснюється відповідно до існуючих законодавчих та методологічних вимог, що визначають порядок проведення експертиз, а також критерії, за якими суди та інші органи можуть звертатися до експертів. Серед основних учасників цієї процедури можна виділити державні та приватні експертні установи, а також незалежних експертів, які мають відповідну кваліфікацію та досвід. Однак, незважаючи на важливість цього інституту, функціонування судово-бухгалтерської експертизи в Україні стикається з низкою проблем. Однією з основних є недостатнє нормативно-правове забезпечення, що створює правову невизначеність у частині методик проведення таких експертиз. Відсутність єдиних стандартів і чітких процедур призводить до варіативності в результатах експертних досліджень, що може ставити під сумнів їхню об'єктивність. Крім того, не вистачає висококваліфікованих фахівців, що, в свою чергу, знижує якість експертиз та ускладнює їхню інтеграцію в судову практику.

Враховуючи ці проблеми, можна визначити кілька ключових напрямів вдосконалення судово-бухгалтерської експертизи в Україні. Перше і найважливіше завдання – це оновлення нормативно-правової бази. Для цього необхідно розробити єдині стандарти та методики проведення судово-бухгалтерських експертиз, які відповідатимуть міжнародним стандартам та сучасним вимогам. Це дозволить не тільки підвищити якість експертних досліджень, але й забезпечити їхню однакову трактовку та застосування в усіх правових інституціях країни. Окрім цього, важливою є розробка спеціалізованих освітніх програм, які б допомогли підвищити кваліфікацію експертів. Професійна підготовка фахівців повинна відповідати високим стандартам і включати як теоретичні, так і практичні аспекти, що дозволяють ефективно вирішувати складні питання, пов'язані з фінансовими розслідуваннями. Водночас, для підвищення точності та швидкості проведення експертиз, необхідно впроваджувати цифрові технології. Автоматизація процесів збору та аналізу бухгалтерської інформації дозволить експертам значно зменшити час, витрачений на підготовку висновків, а також знизити ймовірність людських помилок [3].

Ще одним важливим напрямком є посилення міжнародної співпраці, адже досвід зарубіжних експертних установ може стати

вкрай корисним для вдосконалення української судово-бухгалтерської експертизи. Спільні дослідження, участь у міжнародних конференціях і обмін досвідом дозволять розширити горизонти українських експертів і покращити систему в цілому. Стратегічним орієнтиром для розвитку цієї сфери є інтеграція судово-бухгалтерської експертизи у систему фінансового моніторингу країни. Це дозволить виявляти економічні злочини на ранніх етапах, запобігаючи серйозним економічним втратам і підтримуючи стабільність фінансової системи. Збільшення довіри до експертних висновків є ще однією важливою задачею. Для цього необхідно запровадити незалежний контроль якості експертиз, що забезпечить їх об'єктивність, неупередженість та відповідність сучасним вимогам правосуддя. Розширення сфери застосування судово-бухгалтерської експертизи також є перспективним напрямом розвитку. Окрім традиційних кримінальних та господарських справ, цей інструмент може бути ефективно використаний у сферах корпоративного управління, державного аудиту та контролю, де точні фінансові висновки є основою для прийняття важливих управлінських рішень [2].

Таким чином, судово-бухгалтерська експертиза в Україні має значний потенціал для розвитку, який необхідно реалізувати через системне оновлення нормативної бази, підвищення кваліфікації експертів, впровадження новітніх технологій і розвиток міжнародної співпраці. Це дозволить підвищити ефективність правосуддя і забезпечити більш надійний механізм захисту прав та інтересів громадян у сфері фінансів.

Судово-бухгалтерська експертиза в Україні займає важливе місце в системі правосуддя, оскільки забезпечує належну оцінку фінансово-економічних відносин, виявлення економічних злочинів та порушень фінансового законодавства. Вона є необхідним інструментом для ефективного розв'язання спорів у галузі фінансів і економіки, сприяючи забезпеченню фінансової безпеки країни. Однак, у зв'язку зі змінами в економічній ситуації та швидким розвитком нових фінансових інструментів, судово-бухгалтерська експертиза потребує вдосконалення, що вимагає системного підходу до розвитку цієї сфери. Одним з найбільш актуальних завдань є оновлення законодавчої та нормативно-правової бази. Сучасні економічні умови та зміни в міжнародному фінансовому середовищі потребують створення нових стандартів та методик для проведення судово-бухгалтерських експертиз. Це забезпечить не лише гармонізацію процесів в межах країни, а й

наближення до міжнародних практик, що дозволить зробити експертизи більш точними та об'єктивними. Важливим є також визначення єдиних підходів до використання бухгалтерських та фінансових стандартів у судових процесах.

Ще одним важливим кроком у вдосконаленні судово-бухгалтерської експертизи є підвищення кваліфікації експертів. Система освіти і професійної підготовки повинна бути адаптована до швидких змін у фінансовому секторі та технологіях. Необхідно створити спеціалізовані освітні програми та сертифікаційні курси, що дозволять підвищити рівень знань і навичок судово-бухгалтерських експертів. Крім того, важливою є мотивація до постійного навчання та вдосконалення, оскільки судово-бухгалтерська експертиза потребує високого рівня спеціалізації.

Впровадження цифрових технологій також є необхідною складовою розвитку цієї сфери. Автоматизація процесів збору та аналізу бухгалтерської інформації дозволить значно підвищити ефективність роботи експертів, зменшити кількість помилок, а також скоротити час на підготовку висновків. Використання сучасних програмних продуктів для обробки даних забезпечить більшу точність у розрахунках та дозволить ефективно аналізувати великі обсяги фінансової інформації.

Щодо міжнародної співпраці, то вона є важливою складовою розвитку судово-бухгалтерської експертизи. Україна може черпати досвід із практик провідних зарубіжних експертних установ, що дозволить не лише підвищити професіоналізм експертів, а й адаптувати українську систему судово-бухгалтерської експертизи до міжнародних стандартів. Спільні дослідження, участь у міжнародних форумах і конференціях дадуть можливість українським фахівцям не тільки покращити свої знання, але й внести свій внесок у розвиток цієї галузі на глобальному рівні.

Стратегічними орієнтирами розвитку судово-бухгалтерської експертизи є інтеграція в систему фінансового моніторингу, підвищення довіри до висновків через незалежний контроль якості та розширення сфер застосування. Це дозволить раніше виявляти економічні злочини, оперативно реагувати на загрози економічній стабільності та застосовувати експертизу в інших сферах, таких як корпоративне управління та державний аудит, що зміцнить економічну безпеку країни.

Реалізація зазначених заходів сприятиме значному підвищенню ефективності судово-бухгалтерської експертизи в Україні. Вони дозволять забезпечити точність і об'єктивність судових рішень, зміцнити фінансову безпеку держави і створити умови для сталого розвитку правової системи в умовах сучасних викликів. Системне вдосконалення судово-бухгалтерської експертизи є важливим кроком до досягнення більш високого рівня правосуддя, що відповідатиме вимогам часу та потребам українського суспільства.

Література:

1. Бутусова Н. Судово-бухгалтерська експертиза: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Економіка України*. 2022. № 3. С. 53-58.
2. Дяченко В.М. Судово-бухгалтерська експертиза: теорія та практика. Харків: Право, 2021.
3. Методичні рекомендації з проведення судово-бухгалтерських експертиз, затверджені Міністерством юстиції України. Київ, 2020.

EXPRESS DIAGNOSTICS OF THE FINANCIAL CONDITION OF THE ENTERPRISE AS A FINANCIAL MANAGEMENT TOOL

Zaika S., candidate of economic sciences, professor,
State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8132-7643>

Skudlarski J., dr inż., adiunkt dydaktyczny,
Warsaw University of Life Sciences, Warszawa, Poland
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2005-6197>

The financial position of an enterprise determines its ability to operate, develop and fulfill its obligations to partners and investors. Managers use various methods of assessing the financial condition to make informed decisions aimed at improving operations. One of the most effective tools is express diagnostics, which allows to quickly assess the financial stability of the company, its capabilities and potential risks.

This method of analysis provides a general assessment without the need for a detailed financial audit. It includes the calculation of liquidity, profitability, the ratio of own and borrowed resources, and asset utilization efficiency. Express diagnostics helps a company to quickly adjust its financial policy and adapt to changes in the market situation.

Financial diagnostics is an important stage in the assessment of a company's performance, as it allows you to identify weaknesses in the financial structure and take timely action to eliminate them. The choice of analysis methods depends on the purpose of the study and industry specifics. The scientific literature discusses various approaches to assessing the financial condition, including horizontal and vertical analysis, calculation of financial ratios and forecasting the threat of bankruptcy [3].

Express diagnostic methods help to quickly assess the financial capabilities of an enterprise, determine the level of liquidity, asset utilization efficiency, and overall sustainability. They can be used individually or in combination to obtain more detailed results.

The main methods of express diagnostics include:

- horizontal analysis – comparing financial indicators for different periods to identify changes and trends;
- vertical analysis – studying the structure of financial statements to assess the share of each element in the total value of assets or liabilities;
- calculation of financial ratios – the ratio between various indicators to assess stability, liquidity, profitability and efficiency;
- bankruptcy forecasting models – estimation of the probability of financial problems using mathematical approaches, for example, Altman or Taffler models [1-4].

Table 1 provides a visual representation of the main areas of express diagnostics.

Table 1

**Areas of express diagnostics of the financial
condition of the enterprise**

Direction	Essence	Significance for financial position assessment
Financial independence	Determines the capital structure of the company and the balance between own and borrowed funds	Allows to assess the company's dependence on external sources of financing
Liquidity	Indicates the extent to which the company can fulfill its obligations	Reflects the level of solvency and financial stability
Asset utilization efficiency	Determines how quickly the company's resources are involved in turnover	Allows to assess the rationality of working capital management
Profitability of activities	Characterizes the overall performance of financial and economic activities	Allows to determine how efficiently the invested resources are used

Table 1 shows the main areas of assessment of the financial condition of an enterprise, which allow to comprehensively cover all important aspects of its functioning. Analyzing these parameters helps to understand what factors affect the financial position of the company and how to improve its results.

These indicators are the basis for assessing the financial condition of the company and can be used for express diagnostics.

In addition to a general analysis of the areas of financial activity, it is advisable to consider specific indicators used for express diagnostics (Table 2).

Table 2

Indicators of express diagnostics of the financial condition of the enterprise

Indicator	Description	Calculation formula	The optimal value
Autonomy ratio	Share of equity in total assets	Equity / Assets	$\geq 0,5$
Equity maneuverability ratio	Measures the ability of the company to cover current expenses with its own capital	Current assets / Equity	0,2-0,5
Coverage ratio	Ratio of current assets to current liabilities	Current assets / Current liabilities	1,5-2,0
Net profit	Profit of the company after all expenses and taxes	Revenue - Expenses - Taxes	Growth
Return on assets	Measures the efficiency of using assets	Net income / Assets	Growth
Asset turnover ratio	The rate at which assets are converted into income	Net income / Average current assets	Growth

The use of these methods in combination allows to obtain a comprehensive assessment of the financial condition of the company, which contributes to the effective management of its resources and minimization of risks.

Thus, express diagnostics of the financial condition of an enterprise is an important tool for assessing its stability, liquidity and profitability. It allows you to quickly get a general idea of the financial condition of the company, which contributes to making informed management decisions. The use of

such analysis methods as horizontal and vertical analysis, calculation of financial ratios and forecasting of possible bankruptcy provides a comprehensive assessment of the company's activities.

The results of the study confirm that the analysis of financial independence, liquidity, asset utilization efficiency and profitability are the main areas of express diagnostics. Certain indicators, such as the autonomy ratio, return on assets, asset turnover and coverage ratio, provide an opportunity to objectively assess the financial condition of the enterprise and identify the necessary measures to improve it.

The advantages of express diagnostics are the speed of obtaining results, the availability of analysis methods and the ability to use them without significant financial and time costs. This makes it an effective tool for companies in various industries, especially in situations where it is necessary to quickly assess the state of finances and make decisions on further actions.

Further research in this area could be aimed at developing automated express diagnostic systems that would allow for even faster analysis of financial indicators and identification of potential threats. The use of modern technologies can significantly improve the accuracy of the analysis and make it more accessible to a wide range of users.

Thus, express diagnostics is an effective financial management tool that helps companies maintain stable development, efficiently use available resources, and prevent potential financial problems..

Literature:

1. Заїка С.О., Грідін О.В. Особливості діагностики ефективності менеджменту. *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки*. 2016. Вип. 174. С. 199-206.

2. Насібова О.В., Шипенко А.А. Методичні підходи фінансового аналізу підприємства. *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки*. 2019. Вип. 206. С. 35-44.

3. Семененко Т., Поплюйко А. Діагностика фінансового стану як основний етап стратегічного аналізу бізнесу. *Економіка та суспільство*, 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-69>

4. Управлінська діагностика: курс лекцій для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання / Упорядник: С.О. Заїка. Харків: ДБТУ [б. в.], 2023. 270 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/41884/1/KL_Upravlinska_diahnostyka_23.pdf

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ

Маначинська Ю.А., кандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький торговельно-економічний
інститут ДТЕУ, м. Чернівці, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9155-3417>

Фірчук-Лукашева М.С., здобувач вищої освіти,
Чернівецький торговельно-економічний
інститут ДТЕУ, м. Чернівці, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4017-2075>

Сучасні технології штучного інтелекту (ШІ) активно змінюють підходи до фінансового обліку, аудиту та аналітики. Використання інтелектуальних алгоритмів дозволяє автоматизувати обробку великих масивів даних, покращити прогнозування економічних ризиків та зробити аудит більш ефективним і прозорим.

ШІ значно перевершує традиційні методи аналізу завдяки своїй здатності виявляти складні закономірності та кореляції, які не піддаються виявленню стандартними бухгалтерськими підходами. Глибоке навчання, когнітивні обчислення та технології інтерпретованого ШІ сприяють розробці адаптивних систем контролю та прогнозування, що можуть аналізувати не лише числові показники, а й поведінкові аспекти, приховані взаємозв'язки між фінансовими операціями та навіть емоційні фактори керівництва компаній [1].

1. ШІ та його роль у прогнозуванні фінансових ризиків.

Одна з ключових проблем класичних методів фінансового прогнозування – їхня обмежена здатність працювати з нелінійними процесами. Більшість традиційних моделей використовують історичні дані для оцінки майбутніх ризиків, але не враховують складних взаємозв'язків між факторами, які можуть змінюватися в реальному часі.

Впровадження квантового машинного навчання дозволяє обробляти значно більший обсяг фінансових сценаріїв одночасно, що підвищує точність прогнозування. Алгоритми на основі квантових обчислень можуть виявляти приховані макроекономічні патерни, що впливають на волатильність ринків, та швидше адаптуватися до нових умов. Такі технології особливо корисні у сферах страхування, інвестування та управління ризиками, оскільки вони здатні враховувати комплексні багатофакторні взаємодії, які раніше залишалися поза увагою аналітиків [2].

2. Автоматизований аудит та виявлення шахрайства за допомогою ІІІ.

ІІІ робить аудит більш точним та ефективним завдяки технології пояснюваного штучного інтелекту (ХАІ), яка дозволяє не просто виявляти фінансові аномалії, а й пояснювати причини їхньої появи. У традиційному аудиті значну роль відіграє людський фактор, що може призводити до помилок або маніпуляцій. Використання ІІІ для перевірки фінансових документів мінімізує ризики таких недоліків, оскільки алгоритми можуть самостійно аналізувати великі обсяги інформації, знаходити закономірності та ідентифікувати потенційно небезпечні транзакції [6].

Одним із найперспективніших напрямів є застосування нейромереж для аналізу текстових даних, таких як фінансові звіти, контракти та судові документи. Методи обробки природної мови (NLP) дозволяють визначати ризикові формулювання, приховані угоди та невідповідність нормативним вимогам. Це відкриває можливість створення автоматизованих систем контролю, які будуть виявляти шахрайські схеми на ранніх етапах їхнього формування.

3. Адаптивні бухгалтерські системи на основі генеративних нейромереж.

Використання генеративних нейромереж у сфері бухгалтерського обліку дозволяє створювати гнучкі фінансові системи, які можуть автоматично оновлюватися відповідно до змін у законодавстві та економічних умовах. Такі моделі можуть аналізувати регуляторні норми та адаптувати облікову політику без необхідності ручного втручання бухгалтерів.

Генеративний ІІІ також може застосовуватися для моделювання податкових стратегій та оптимізації фінансових рішень компаній. Наприклад, він може оцінювати податкове навантаження залежно від різних сценаріїв розвитку бізнесу, що дозволяє знизити ризики порушення податкового законодавства та покращити ефективність управління фінансами.

4. Блокчейн-аудит: децентралізований контроль фінансових операцій.

Комбінація блокчейн-технологій та ІІІ створює новий підхід до аудиту, що ґрунтується на розподілених реєстрах. Оскільки блокчейн забезпечує незмінність фінансових записів, це дозволяє усунути ризик маніпуляцій із бухгалтерськими даними [5].

Інтеграція смарт-контрактів з алгоритмами машинного навчання дозволяє проводити аудит у режимі реального часу, забезпечуючи миттєвий контроль за виконанням фінансових зобов'язань. Такий

підхід значно підвищує рівень прозорості у фінансовій звітності та знижує ймовірність економічних злочинів.

Децентралізований аудит також може бути ефективним для міжнародних корпорацій, оскільки дозволяє здійснювати миттєву перевірку операцій у різних країнах без необхідності централізованого контролю. Це сприяє гармонізації фінансових стандартів та підвищує довіру до корпоративної звітності.

5. Аналіз емоційної поведінки у фінансовій аналітиці.

Новим напрямом застосування ІІІ у фінансах є аналіз поведінкових факторів керівництва компаній. Використання технологій розпізнавання емоцій, аналізу тональності мовлення та невербальних сигналів дозволяє оцінювати психологічний стан керівників та прогнозувати потенційні ризики для компанії [4].

Дослідження показують, що компанії, які перебувають у фінансовій кризі, часто змінюють характер своєї комунікації з інвесторами та ЗМІ. Використання штучного інтелекту для аналізу таких змін може стати додатковим інструментом для оцінки реального стану справ у корпораціях та прогнозування можливих банкрутств.

Отже, інтеграція ІІІ в систему бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту відкриває широкі можливості для підвищення ефективності управління суб'єктами господарювання, дозволяючи здійснювати більш глибокий і точний аналіз фінансових даних. Використання алгоритмів машинного навчання, квантових обчислень, генеративних нейромереж та блокчейн-аудиту сприяє підвищенню ефективності фінансового управління та зниженню ризиків шахрайства.

Однак впровадження таких технологій також ставить перед фінансовими установами та регуляторами нові виклики. Необхідно розробляти нормативні рамки для використання ІІІ в аудиті, забезпечувати етичне використання цифрових систем з інтеграцією ІІІ та адаптувати Національних (положень) стандартів бухгалтерського обліку до нових цифрових реалій.

Майбутнє фінансового аналізу та контролю тісно пов'язане з розвитком ІІІ, що забезпечить більш прозорі, надійні та ефективні механізми управління фінансовими ресурсами.

Література:

1. Андрусак В.М., Хорошилова І.О., Смірнова Н.В. Вплив цифрових технологій на розвиток системи обліку і аудиту в Україні. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 7. URL: <https://zenodo.org/records/14697272> DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14697272>

2. Бондаренко О.В. Інтеграція штучного інтелекту у фінансові процеси підприємства. *Науковий журнал «Економічні дослідження»*. 2024. №2. С. 37-49. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2627>

3. Бабенко-Левада В.Г., Чикалюк М.М., Ковернінська Ю.В. Вплив штучного інтелекту на інновації у фінансовому секторі України у 2024 році. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. № 3-4. URL: <https://zenodo.org/records/13992645>
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13992645>

4. Демченко І.П. Штучний інтелект у бухгалтерській діяльності. *Науковий журнал «Scientia Fructuosa»*. 2024. № 6. С. 88-103. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/2054>

5. Легенчук С.Ф., Захаров Д.М., Денисюк О.М. Діджиталізація обліку на основі застосування засобів штучного інтелекту: неоінституційні аспекти. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. № 5. URL: <https://zenodo.org/records/14534654>
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14534654>

6. Яковенко А., Гнатєва Т., Воронюк І. Інноваційні рішення в сфері бухгалтерського обліку та аудиту. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 21. С. 75-85. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/555>
DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.21.7>

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ: ПОШУКОВО-ПРОГНОСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Московчук А.Т., кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8355-0846>

Посилення впливу зовнішніх дестабілізаційних факторів на діяльність вітчизняних підприємств в сучасних умовах обумовлює доцільність істотних змін в їх системі управління. Кожна конкретна ситуація потребує використання певних методів розробки й прийняття управлінських рішень.

Одним із ключових інструментів, що забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень, є економічний аналіз. Він відіграє вирішальну роль у сучасній системі управління підприємством. «Значення економічного аналізу в процесі управління в умовах нестабільності та відсутності прогнозованості змін вітчизняної економіки суттєво зростає, оскільки економічний аналіз є дієвим засобом доцільності прийняття правильних управлінських рішень для стійкого та ефективного функціонування підприємства» [1, с. 159].

У контексті управління підприємством, економічний аналіз спрямований на отримання об'єктивної та систематизованої інформації про підприємство, і як динамічний процес, що постійно розвивається та адаптується до змін, проявляється в різних аспектах:

- забезпечує збір, обробку, інтерпретацію даних та дозволяє перетворити розрізнену інформацію на цінний ресурс, який відображає реальний стан справ на підприємстві та у зовнішньому середовищі, тобто формує інформаційне забезпечення;

- дозволяє виявити проблеми, слабкі місця та потенційні можливості підприємства; допомагає ідентифікувати фактори, що впливають на результати діяльності та оцінити їх значущість;

- дає можливість прогнозувати майбутні зміни та розробляти стратегії адаптації до них на основі аналізу тенденцій, закономірностей та факторів, що впливають на діяльність підприємства;

- передбачає розробку планів та програм розвитку підприємства, дозволяє визначити цілі, завдання, ресурси та шляхи їх досягнення.

- використовується для оцінки виконання планів та програм, виявлення відхилень та прийняття коригувальних заходів, забезпечуючи зворотний зв'язок в системі управління та сприяє підвищенню її ефективності;

- є невід'ємною частиною процесу прийняття управлінських рішень, надаючи керівництву об'єктивну та всебічну інформацію, необхідну для вибору оптимального варіанту дій.

Литвин З.Б. та Серединська В.М., досліджуючи роль економічного аналізу як інструменту підвищення ефективності системи управління підприємством, зазначають: «Забезпечення ефективного функціонування підприємств потребує економічно грамотного управління їхньою діяльністю, яке багато в чому визначається умінням її аналізувати. За допомогою аналізу вивчають тенденції розвитку, глибоко і системно досліджують фактори зміни результатів діяльності, обґрунтовують плани та управлінські рішення, здійснюють контроль за їх виконанням, виявляють резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюють результати діяльності підприємства, виробляють економічну стратегію його розвитку» [2].

Економічний аналіз – це не просто набір інструментів чи сукупність технічних прийомів, а системний та науково обґрунтований процес, що включає в себе об'єктивно зумовлений порядок аналітичних процедур. Цей порядок спрямований на отримання необхідної інформації з даних бухгалтерського обліку, статистичної і фінансової звітності, інших джерел, передбачає визначення мети,

об'єкту та предмету аналітичного дослідження, методики проведення аналізу та документального оформлення його результатів. Методика конкретних аналітичних досліджень має бути максимально наближеною до господарських потреб підприємства, відповідати повсякденним запитам менеджменту та слугувати надійним інструментом для ефективного управління підприємством.

Згідно з дослідженнями науковців «сучасний економічний аналіз використовує обґрунтовану систему теоретико-пізнавальних категорій, принципів, способів та спеціальних прийомів дослідження, що забезпечують прийняття обґрунтованих управлінських рішень і засновані на законах діалектики» [3].

Сучасний економічний аналіз зазнає кардинальних змін, переходячи від оцінно-статистичного до пошуково-прогностичного підходу, досліджуючи широкий спектр проблем, що зумовлені динамічними змінами в економіці, розвитком технологій та новими викликами для бізнесу. Пошуково-прогностичний підхід в економічному аналізі — це інноваційний напрям дослідження, основною характеристикою якого є гнучкість та адаптивність, а метою — активне виявлення проблем, прогнозування майбутніх тенденцій і розробка альтернативних сценаріїв оптимальних управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику. Цей підхід відрізняється від традиційного оцінно-статистичного аналізу тим, що він не просто констатує факти, а й активно шукає можливості для поліпшення діяльності підприємства, враховуючи фактори зовнішнього середовища та можливі сценарії розвитку.

З врахуванням динамічних змін в економіці, розвитком технологій та виникненням нових викликів для бізнесу, вважаємо актуальними такі напрями досліджень в економічному аналізі:

- адаптація методів економічного аналізу до умов трансформації економіки (застосування сучасних методів аналізу в умовах євроінтеграції, децентралізації та інших трансформацій, що відбуваються в економіці України);

- аналіз конкурентоспроможності підприємств (розробка методик оцінки та підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках);

- оцінка ефективності використання ресурсів (розробка методик оцінки раціонального використання енергетичних, матеріальних та трудових ресурсів підприємств);

- аналіз інвестиційної привабливості (розробка методик оцінки інвестиційної привабливості підприємств та регіонів для залучення інвестицій та забезпечення економічного зростання);

– розвиток аналітичного інструментарію (розробка нових методів та інструментів економічного аналізу з використанням сучасних інформаційних технологій).

За допомогою економічного аналізу підприємство може не тільки оцінити свій поточний стан, але й передбачити тенденції розвитку, адаптуватися до змін та забезпечити своє довгострокове зростання. Тому, економічний аналіз є невід’ємною складовою сучасної системи управління підприємством, що забезпечує його ефективність та конкурентоспроможність.

Література:

1. Шестерняк М.М. Сучасний економічний аналіз та його основні види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20. Ч. 3. С. 158-162.

2. Литвин З.Б., Серединська В.М. Аналіз як невід’ємний інструмент ефективності в системі управління підприємством. Тернопіль, ТНЕУ, 2019. URL: <https://surl.li/phswmt> (дата звернення: 10.02.2025).

3. Адлер О.О., Долгій А.М. Економічний аналіз як основний складник у системі прийняття обґрунтованого управлінського рішення на підприємстві (на прикладі ПрАТ «Концерн Хлібпром»). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Випуск 39. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/39_2021ua/3.pdf (дата звернення: 10.02.2025).

АВТОМАТИЗАЦІЯ АНАЛІТИКИ ДАНИХ ПРОДАЖІВ ПІДПРИЄМСТВА: ЇЇ ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ

Піддубний О.С., здобувач вищої освіти*,
Центральнокраїнський національний технічний
університет, м. Кропивницький, Україна

Будь-який суб’єкт господарювання рано чи пізно стикається з необхідністю аналізу даних своєї діяльності. Незалежно від розміру чи прибутковості підприємства критично важливо для подальшого позитивного розвитку приймати правильні рішення, націлені на зниження витрат і стабільне зростання прибутків. Для цього вкрай необхідним є збирання, обробіток та аналіз даних.

* Науковий керівник – Лисенко А.М., к.е.н., доцент

У межах підприємства важливими об'єктами аналізу виступають основні, допоміжні процеси та процеси обслуговування, ефективно управління якими передбачає необхідність розробки своєчасних та якісних тактичних і стратегічних рішень [1]. При цьому потрібно враховувати, що з появою Big Data змінилася практика управління інформацією на підприємствах, з'явилася можливість проводити аналіз більш детально та з урахуванням комплексного підходу. В умовах розвитку цифрових технологій та зростання інформаційних потоків широкого розповсюдження набули сучасні технології обробітку великих масивів даних: технології блокчейн, хмарні обчислення, нейронні мережі та ін. [2].

Але не завжди навіть керівництво підприємства має повне уявлення про типи та об'єми даних, які необхідно збирати. Адже важливими, в першу чергу, є не кількість чи об'єми даних, а вміння їх аналізувати, досліджувати та приймати на їх основі рішення відповідно до обраної стратегії розвитку підприємства.

Наприклад, сама по собі цифра продажів одиниць сільськогосподарської техніки за період мало про що скаже. Досвідчений керівник обов'язково хоче мати можливість глибинного аналізу: хто продав, коли, куди? А якщо за перший квартал, а за перше півріччя? А як у порівнянні до підвищення мотивації та після?

Всі ці питання логічні і при правильному підході до них – ключові для подальшого зростання підприємства. Та дуже часто буває, що підготовка цих звітів покладається на плечі менеджерів та економістів, які і без того мають достатнє навантаження у рамках поточної діяльності. Мало хто залучає відповідного співробітника для аналітики та підготовки звітів, адже бізнес «любить» навантажувати працівника по максимуму.

Як це часто буває на практиці, керівник прагне оцінити стан справ на поточний момент часу, і тому звертається із завданням до економістів, які повинні за короткий проміжок часу підготувати для нього звіт щодо обсягу продажів у розрізі областей/філій/менеджерів тощо. Тут і приходить на допомогу автоматизація аналізу даних. Адже значний обсяг необхідних даних вже є у підприємства в системі бухгалтерського обліку, а отже треба «просто» взяти ці дані і опрацювати.

На сьогодні на ринку є достатній вибір як платних, так і безкоштовних програмних засобів для вирішення подібних завдань. До прикладу, можливість експортувати дані з 1С і зробити звіт за допомогою MS Power BI не становить великих труднощів для фахівців.

Повертаючись до прикладу з продажами сільськогосподарської техніки потрібно враховувати, що базовий набір даних міститиме мінімально необхідну для аналізу результатів продажів кількість інформації про вид техніки, тип клієнтів, менеджерів, дати здійснення й географію продажів і т. ін.

Розуміючи можливості сучасних інструментів аналітики даних, керівник підприємства може в будь який момент з планшету чи телефону відкрити аналітику продажів, покрутити її в будь-якому напрямку за допомогою фільтрів та вибірок, а отже він навряд чи захоче повертатися до звітів, «складених вручну». Адаже актуальність даних, зручність використання, доступність – це все беззаперечні переваги використання сучасних інструментів в аналітиці як обсягів продажу, так і результатів роботи підприємства загалом.

Як і будь-яке нововведення, автоматизація аналітики потребує витрат, але в порівнянні з перевагами та зручностями, які пропонує дане рішення, ці витрати будуть більш, ніж виправданими. Це дасть можливість зняти зайве навантаження з працівників, які готували щотижневі звіти, а отже й оптимізувати виплати персоналу.

Таким чином, автоматизувати аналітику даних продажів та діяльності підприємства загалом не так складно і дорого, як може здатися на перший погляд. Необхідні для цього дані, як правило, є в системі бухгалтерського обліку. Фахівця, здатного впровадити процес автоматизації, можна залучити тимчасово, або ж знайти всередині підприємства. Наступним кроком при підготовці базової автоматизованої аналітики є узгодження з керівником розрізу даних для аналізу та формату звітів. При бажанні та/або необхідності можна додатково залучити аналітика для розбору та налаштування ключових метрик і більш глибокого занурення.

Література:

1. Лисенко А.М., Акімов С.С. Місце та роль бізнес-аналізу в системі управління підприємством. *Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології / збірник тез IV Міжсф. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 1-3 бер. 2023 р. Київ : НАУ, 2023. С. 111-112. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12639>
2. Супруненко С., Чорновол А., Гаврилюк В. Використання аналітики даних для управління фінансовими процесами в цифровому середовищі України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-51>

ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБАЛИВОСТІ

Снігур В.М., здобувач вищої освіти,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний
інститут, м. Хмельницький, Україна

Нікольчук Ю.М., кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний
інститут, м. Хмельницький, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7466-2558>

Особисте страхування – це сфера страхування, що охоплює низку підгалузей (видів), у яких об'єктом страхування є майнові інтереси страхувальника, пов'язані з його життям, здоров'ям та працездатністю [3, с. 60].

Його необхідність обумовлена ризиками, пов'язаними з відтворенням робочої сили, зростанням життєвих загроз через урбанізацію, погіршенням екологічної ситуації та збільшенням кількості літніх людей. Це створює труднощі у забезпеченні державного захисту особистих інтересів громадян і вимагає впровадження механізмів захисту через перерозподіл індивідуальних доходів.

Особисте страхування має багато спільних рис із соціальним страхуванням, зокрема щодо об'єктів страхового захисту громадян. Водночас між ними існують суттєві відмінності, головна з яких полягає у джерелах формування страхових фондів (резервів). У більшості випадків особисте страхування фінансується за рахунок індивідуальних доходів громадян, тоді як соціальне – за рахунок коштів підприємств, установ та організацій [2, с. 135].

До об'єктів особистого страхування належать майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю, а також додатковим пенсійним забезпеченням страхувальника або застрахованої особи. Його предметом є ризики, зокрема смерть, хвороба, каліцтво, травми та тривалість життя.

Суб'єктами особистого страхування виступають страховик, страхувальник, застрахована особа та вигодонабувачі. Страховими випадками вважаються смерть або настання визначеної події в житті застрахованої особи, втрата працездатності, необхідність медичної допомоги внаслідок захворювання чи нещасного випадку, а також інші заздалегідь встановлені події, що спричинили шкоду застрахованій особі [2, с. 135].

Відмінною особливістю цієї галузі страхування є відсутність вартісної оцінки об'єктів особистого страхування. Страхова сума визначається індивідуально для кожного випадку, залежно від страхувальника та його фінансових можливостей. Саме тому виплати, які здійснює страховик на користь страхувальника, його родини або застрахованої особи, мають характер фінансової допомоги [2, с. 135].

Специфічні особливості особистого страхування представлені на рис.

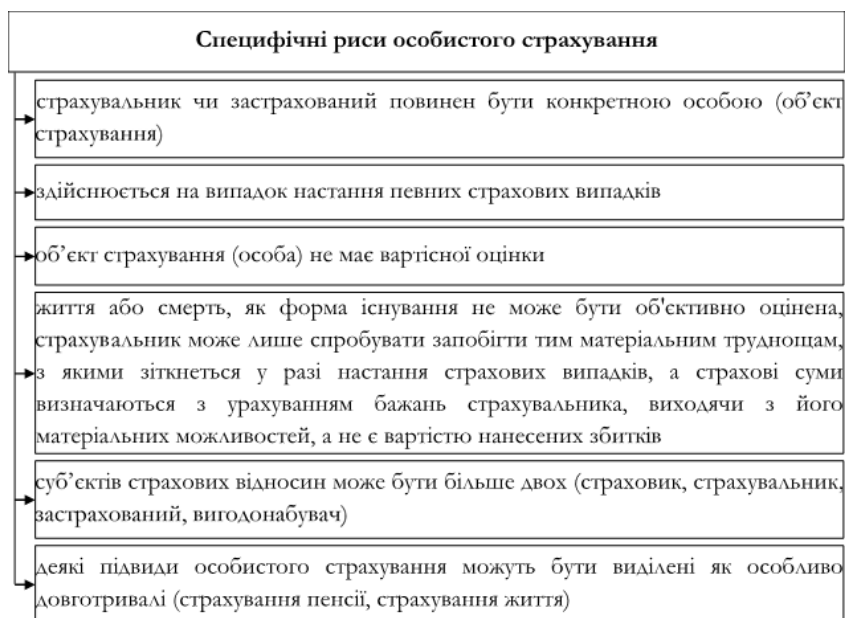

Рис. Специфічні риси особистого страхування

Джерело: сформовано автором на основі [4, с. 128]

У сфері особистого страхування виділяють три основні підгалузі:

- страхування від нещасних випадків;
- медичне страхування;
- страхування життя [1, с. 145].

Перші дві підгалузі належать до загального (ризикового) страхування, тоді як страхування життя виділяється в окрему підгалузь із відповідною назвою.

Характеристики видів особистого страхування, що належать до ризикового страхування, представлені в таблиці.

Таблиця

Види особистого страхування

№ з/п	Група страхування	Характеристика
1	Страхування від нещасних випадків і хвороби	Ризикове страхування, на відміну від накопичувального довгострокового страхування життя, передбачає виплату страхової суми лише у випадку настання страхового випадку (повністю або частково). Страхові виплати здійснюються у таких випадках: - ушкодження здоров'я застрахованої особи через нещасний випадок або хворобу; - смерть застрахованої особи внаслідок нещасного випадку чи хвороби; - втрата працездатності (постійна або тимчасова, загальна чи професійна) внаслідок нещасного випадку або хвороби, за винятком випадків, що підпадають під медичне страхування.
2	Медичне страхування	Пов'язане з відшкодуванням витрат громадян, пов'язаних із отриманням медичної допомоги, а також інших витрат, спрямованих на збереження та підтримку здоров'я. Страхові виплати здійснюються у разі звернення застрахованої особи до медичних установ за послугами, що входять до програми медичного страхування.

Джерело: сформовано автором на основі [2, с. 136-137], [3, с. 61]

Отже, ринок особистого страхування в Україні має великі перспективи для зростання. Основними факторами успіху є підвищення фінансової обізнаності населення, впровадження інноваційних технологій та зміцнення довіри до страхових компаній.

Література:

1. Журавка О.С., Бухтіарова А.Г., Пахненко О.М. Страхування: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 350 с.
2. Мельник Т.А., Сибірцев В.В. Страхування: навч. посіб. Кропивницький: ПП «Ексклюзив Систем», 2022. 307 с.
3. Сосновська О.О. Страхування: навч. посіб. К.: ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с.
4. Страхування: навч. посіб. / Г.М. Рябенко, Н.М. Сіренко, А.С. Кравченко. Миколаїв : МНАУ, 2014. 429 с.

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ І НЕОБХІДНІСТЬ

Ткачук Н.М., кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1947-7565>

Господарську діяльність підприємств аналізують і оцінюють за допомогою системи взаємопов'язаних показників, які відображають ефективність їх функціонування. Дослідження взаємозв'язків між економічними показниками можливе лише за умови застосування комплексного підходу до оцінки, тобто шляхом аналізу результатів усіх видів діяльності підприємства. Для отримання точних розрахунків та обґрунтованих висновків, які адекватно відображають реальні економічні процеси, необхідно враховувати складну структуру взаємозв'язків та ієрархічну підпорядкованість факторів, що впливають на показники господарської діяльності.

На нашу думку, основним результатом господарської діяльності підприємства є величина прибутку, виражена як в абсолютних, так і в відносних показниках. Розмір прибутку, який є основним джерелом фінансування розвитку підприємства та зростання доходів його працівників і власників, знаходиться під прямим і опосередкованим впливом управлінських рішень, що приймаються в усіх сферах діяльності.

Саме тому для підприємства є критично важливим розробити ефективну систему управління, яка ґрунтуватиметься на всебічній та об'єктивній оцінці результатів господарської діяльності, особливо в умовах воєнного стану. До основних елементів такої системи повинні входити [1]:

- оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища – аналіз факторів, що впливають на діяльність підприємства, включаючи ринкові умови, ресурсний потенціал та операційні процеси;
- підготовка аналітичної інформації – збір, систематизація та аналіз даних, необхідних для прийняття стратегічних рішень;
- прийняття управлінських рішень – розробка та впровадження заходів, спрямованих на досягнення цілей підприємства;
- аналіз та коректування рішень – постійний моніторинг результатів реалізації рішень та їх адаптація до змінених умов.

У контексті управління результати діяльності підприємства ці етапи визначаються як процеси формування інформаційної бази, яка є основою для прийняття обґрунтованих рішень, що ґрунтуються на результатах комплексної оцінки господарської діяльності підприємства.

Важливе значення для правильного розуміння результатів діяльності підприємства має чітке визначення сутності комплексної оцінки та її основних завдань у контексті управління прибутком. У загальному випадку, комплексна оцінка результатів діяльності підприємства передбачає визначення розміру прибутку, що дозволяє оцінити місце підприємства у галузі за рівнем його прибутковості. Така оцінка не лише дає змогу визначити поточний стан підприємства, але й створює необхідну інформаційну основу для прийняття управлінських та фінансових рішень, спрямованих на пошук джерел збільшення прибутку та підвищення рівня рентабельності.

Комплексна оцінка результатів господарської діяльності підприємства представляє собою їхню характеристику, сформовану шляхом всебічного дослідження. Вона ґрунтується на одночасному та узгодженому аналізі сукупності показників, які відображають різні аспекти господарських процесів. Така оцінка включає узагальнені висновки щодо результатів діяльності підприємства, які базуються на виявленні як якісних, так і кількісних відхилень від обраної бази порівняння. Цією базою можуть бути планові показники, нормативні значення, дані за попередні періоди, досягнення аналогічних підприємств або інші можливі сценарії розвитку [2].

Варто зауважити, що складність комплексної оцінки може полягати в тому аспекті, що за наявності багатокритеріальних систем буде нелегко виокремити єдиний узагальнюючий критерій (показник) для такої оцінки, а витрати на проведення розрахункових процедур можуть не покриватися їх результативністю. Також можуть з'являтися перешкоди методологічного чи організаційного характеру. Відтак, завдання комплексної оцінки зводиться до виявлення інтегрального параметра на підставі агрегації різних способів кількісного та якісного аналізу.

Враховуючи вищевикладене відмітимо, що в завданні комплексної оцінки результатів діяльності підприємства інтегральним абсолютним параметром будемо вважати прибуток як фінансовий результат діяльності підприємства, а інтегральним відносним параметром – рівень рентабельності (прибутковості) підприємства за відповідний рік, що обчислюються на підставі різних методів кількісного та якісного аналізу.

Об'єднання множини показників у єдиний інтегральний індекс дозволяє виявити якісні зміни (поліпшення чи погіршення) досягнутого стану порівняно з базовим рівнем, однак не дає можливості точно визначити ступінь цих відмінностей. Створення інтегрального показника не є підставою для використання лише одного індикатора для оцінки. Навпаки, інтегральний показник слугить загальним орієнтиром для оцінки економічної ситуації, тоді як для глибокого аналізу об'єкта дослідження застосовується система взаємопов'язаних показників, що дозволяє врахувати всі аспекти досліджуваного явища.

Як випливає з вищезазначеного, комплексна оцінка результатів діяльності підприємства застосовується власниками для обґрунтування стратегічних рішень, менеджерами – для забезпечення інформаційної бази оперативного фінансового планування, а також може стати важливим інструментом в системі антикризового управління.

Для визначення рейтингової оцінки існує різноманіття методів і критеріїв. Спільним для всіх є те, що на першому етапі необхідно визначити перелік фінансових показників, які виступають чинниками впливу на узагальнену оцінку. Центральним елементом процедури комплексної оцінки є модель обробки вхідної інформації. Ця модель формується з урахуванням специфіки конкретного випадку аналізу та представляє собою синтез математичних, статистичних і аналітичних методів дослідження, що забезпечує об'єктивність і достовірність результатів. Ключовими етапами комплексної оцінки результатів діяльності підприємства є [2]:

1. Формування системи оцінних показників – визначення набору індикаторів, які відображають різні аспекти функціонування підприємства.

2. Оцінка одиничних показників – аналіз кожного з обраних показників окремо для виявлення їхнього стану та динаміки.

3. Синтез одиничних оцінок – інтеграція окремих результатів у єдину комплексну оцінку, що дозволяє отримати загальну картину ефективності діяльності підприємства.

Важливо відзначити, що головною перевагою такої методики є її методологічна чіткість та прозорість. Визначений перелік показників стає корисним інструментом для оперативного управління та контролю, оскільки систематичний та послідовний аналіз усіх характеристик дозволяє своєчасно виявити слабкі сторони діяльності підприємства та вжити необхідних коригувальних заходів.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що застосування комплексного підходу до оцінки результатів діяльності підприємства сприятиме раціоналізації використання його ресурсного потенціалу, оптимізації ефективності персоналу та рівня його завантаженості, а також підвищенню координації між структурними підрозділами як у внутрішньоорганізаційному контексті, так і у взаємодії з клієнтами та постачальниками.

Література:

1. Трусова Н.В., Терещенко М.А. Фінансовий аналіз підприємства: методика та практика: навчальний посібник. Таврійський державний агротехнологічний університет. [2-ге вид.]. Мелітополь : Мелітоп. міськ. друк., 2019. 272 с.

3. Турило А. М. Фінансово-економічні аспекти оцінки результатів і ефективності діяльності підприємства. *Фінанси України*. 2019. № 8. С. 35-44.

ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ З МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ФАНДРЕЙЗИНГУ

Щесюк С.В., старший викладач,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-2097-039X>

Події останніх років на рівні національної економіки, так і на ринку міжнародних фінансів ще раз доводять, що потреби соціальних верств суспільства невідмінно зростають в той час, як можливості місцевих бюджетів вкрай обмежені з явно вираженою тенденцією до скорочень в перспективі. Тому, з року в рік перед місцевими бюджетами постає завдання, яке полягає у вирішенні питання надходжень коштів на фінансування окремих проектів, особливо соціального спрямування. Найкращим способом вирішення проблем з надходження фінансів є залучення механізмів фандрейзингу. Такий спосіб залучення цільових дотацій вже декілька десятиріч ефективно використовується в розвинених країнах світової спільноти та набирає ще більших обертів [2, с. 28].

В нашій країні подібний спосіб суб'єктних дотацій отримав би підтримку бізнес-структур та заможних верств населення. Пояснення доволі просте: переважна більшість бізнесменів, накопичивши значні статки мають бажання використати їх не лише для себе, але і на тих, хто

потребує підтримки серед незаможних верств населення, але в силу високої корумпованості бюрократичного апарату органів державної влади вони побоюються щодо цільового використання внесених ними коштів. Зокрема, наглядним прикладом являється наступний. Рівненський бізнесмен закупив для дитячого будинку комплект нових меблів. І яким було його здивування, коли приїхавши через місяць він їх не побачив. Їх списали... Саме тому в таких та подібних до цієї ситуацій доцільним є залучення ефективних форм цільових дотацій, оскільки саме вони допоможуть вирішити ряд нагальних проблем з фінансування вкрай необхідних соціальних проектів на які не вистачає коштів в місцевих бюджетах. Звідси випливає основне правило фандрейзингу: спонсори фінансуючи певний проект сподіваються на чесну майбутню співпрацю із посильним вкладом самих учасників [1, с. 73].

В такому випадку місцеві бюджетні організації не використовуючи коштів платників податків вирішуватимуть проблеми фінансування за рахунок привернених спонсорських дотацій. Для цього необхідно не лише бути обізнаним в сфері фандрейзингу та його поняттях, але і вміти оперувати його інструментами, оскільки саме це забезпечуватиме авансовану репутацію в бізнес-середовищі. Тобто спонсори повинні мати впевненість у цільовому використанні наданих ними фінансів оскільки першочергово зацікавлені у фінансуванні привабливих та соціально значимих проектів та реалізованих відповідними організаціями.

В свою чергу, місцеві бюджети повинні зосередити увагу не на пошуках дефіцитних коштів, а на навчанні та підготовці фахівців, які володіють навичками із залучення суб'єктних дотацій. Це вимагає часу та терпіння. Подібні спеціалісти повинні знати анатомію заявки, вміти провести евалюацію проекту, показати реалізаторам ступінь виконання поставленої мети та довести власну спроможність та компетентність в даному проекті для подальшої співпраці. Оскільки більшість спонсорів хочуть знати на що конкретно будуть використані його гроші. Вони мають власні інтереси в реалізації певного проекту, але невідомі реципієнтам.

Таким чином, наростити потенціал будь якого місцевого чи регіонального бюджету цілком реально, використавши альтернативні джерела фінансування соціальних проектів, які повинні реалізовуватися за рахунок місцевих бюджетів завдяки використанню набутого досвіду розвинених держав та формуванню команди підготовлених компетентних фахівців для яких метою запланованого проекту є не

отримання коштів, а вирішення посталої проблеми. Фінанси, в даному випадку, виступають, як засіб або інструмент з реалізації соціально значимих заходів, одночасно будучи елементом механізму нарощеного потенціалу певного регіону у вирішенні завдань, потребуючих вирішення місцевим бюджетом.

Література:

1. Краплич Р.Р. Розвиток локальних ресурсів, або вступ до соціального інвестування. Рівне: «Фундація імені князів-благодійників острозьких», 2003. 128 с.
2. Корпоративне спонсорство. К. : ІАЦФ, 2000. 60 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОРИСТАННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В СТАНДАРТАХ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Акімова Н.С., кандидат економічних наук, професор,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8608-8757>

Наумова Т.А., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8373-870X>

В даний час ефективність діяльності організації багато в чому залежить від розробки та впровадження бізнес-процесів, які дозволяють комерційній організації досягти поставлених стратегічних цілей. Будь-який бізнес-процес завжди взаємопов'язаний з низкою різних ризиків. У разі реалізації цих ризиків мета такого бізнес-процесу досягається частково або зовсім не досягається.

В.Ю. Фаб'янська [1, с. 113] наголошує, що при оцінці аудиторського ризику необхідно оперувати наступними основними стандартами: МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту»; МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища»; 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту»; 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики»; 450 «Оцінка викривлень, ідентифікованих під час аудиту».

Внутрішній аудит повинен оцінити ризики і на цій основі сформулювати план і програму внутрішнього аудиту. Нині є кілька підходів до оцінки ризиків внутрішнього аудиту. Одним із перспективних підходів, який дозволить адекватно та своєчасно виявити та знизити ризики у внутрішньому аудиті, є ризик-орієнтований підхід. У зв'язку з цим доцільно виробити методичні рекомендації щодо застосування ризик-орієнтованого підходу у стандартах внутрішнього аудиту. При розробці стандартів внутрішній аудитор повинен мати на увазі, що об'єктом внутрішнього аудиту повинні бути ризики втрати майна, ресурсів, ефективності, а не майно та ресурси.

Ризик-орієнтований внутрішній аудит дозволяє здійснювати оцінювання ризиків на рівні підрозділів підприємства. Запровадження принципів та постулатів концепції «центрів відповідальності» на підприємстві дозволяє, наприклад, під час здійснення експертного оцінювання ризиків використовувати особисту думку менеджерів та фахівців різних підрозділів у формуванні ланцюгу цінностей підприємства [2, с. 16].

Регламентація процесу проведення аудиту на основі ризик-орієнтованого підходу у внутрішніх стандартах передбачає визначення, ідентифікацію ризиків, що впливають на діяльність компанії та розробку на цій основі плану та програми аудиту.

Цей підхід здійснюється відповідно до принципів, розроблених системою сучасних міжнародних стандартів внутрішнього аудиту. Однак у міжнародних стандартах внутрішнього аудиту цей підхід лише згадується, а технологія його практичного використання не розкрита, що потребує деталізації у стандартах внутрішнього аудиту конкретного економічного суб'єкта

Розробка методики внутрішнього аудиту взаємопов'язана з розвитком не тільки Міжнародних професійних стандартів внутрішнього аудиту, але й з розвитком Міжнародних стандартів аудиту (МСА), однак у МСА використовується процесний підхід до проведення аудиту, при якому якість роботи аудиту забезпечується перевіркою всіх технологічних процесів, не допускаючи перепусток господарських операцій Насправді почався перехід до ризик-орієнтованого підходу.

Слід зазначити, що використання ризик-орієнтованого підходу у стандартах внутрішнього аудиту має такі переваги:

- підвищення економічної корисності внутрішнього контролю та ризик-менеджменту, у частині раннього виявлення та запобігання загрозам, що впливають на досягнення стратегічних цілей організації;

– підвищення ролі внутрішнього аудиту як додаткового засобу організацій, що дозволяє обґрунтовано спланувати та здійснити функціональний аудит бізнес-процесів з точки зору їх уразливості та слабкості під впливом різних ризиків, а також виробити комплекс заходів щодо їх профілактики та нейтралізації;

– підвищення ефективності внутрішнього аудиту шляхом оцінки виявлених ризиків та частоти перевірок на основі рівня ризику, найбільш ефективного розподілу ресурсів внутрішніми аудиторами. Внутрішні аудитори приділяють увагу областям найбільшого ризику. Крім того, цей підхід лише допомагає виявити ризики, які не контролюються належним чином;

– зміцнення відносин між внутрішнім аудитом та менеджментом. При такому підході внутрішній аудит та менеджмент впливають із цілей організації, загроз досягнення цілей, тим самим визначаючи, як контролювати ризики, що дозволяє підвищити значення функції внутрішнього аудиту та покращити співпрацю між ними.

Розробка стандартів внутрішнього аудиту при використанні ризик-орієнтованого підходу базується на моделях ризику та контролю, розроблених The Committee of Sponsoring Organizations of The Treadway Commission (COSO) у США, створеною присяжними бухгалтерами, внутрішніми аудиторами, фінансовими менеджерами для вивчення ситуації у США.

На початку методологічний підхід до управління ризиками полягав у тому, що кожен відділ (бухгалтерія, фінансовий та ревізійний) самостійно керував ризиками відповідно до своїх функцій. У сучасних умовах впроваджується нова модель організації систем управління ризиками: ризик – менеджмент у межах всієї організації.

У світовій практиці існують кілька підходів до формування моделі управління ризиками, які містяться у стандарті з управління ризиками RMS (Risk Management Standard), розробленому Інститутом ризик-менеджменту (IRM), Асоціацією ризик-менеджменту та страхування (AIRMIC) спільно з Федерацією європейських асоціацій ризик - менеджерів (FERMA) та іншими професійними організаціями, які займаються питаннями управління ризиками.

В підході COSO визначено, що управління ризиками є процесом, який здійснюється директором підприємства, спеціальною групою людей при розробці стратегії для виявлення потенційних подій, здатних вплинути на діяльність організації, щоб забезпечити розумну впевненість щодо досягнення цілей організації.

Центральною групою завдань є формування та реалізація програми управління ризиком, що включає перелік заходів щодо зниження та ліквідації несприятливих наслідків, а також критерії результативності їх реалізації. Відповідно до ризик-орієнтованого підходу, перелік ризиків бізнес-процесів включає лише ряд найбільш актуальних великих ризиків бізнес-процесу. Ці властивості можуть бути визначені на різних рівнях (високий, низький, середній) або за шкалою (наприклад, 1-5) кожного критерію.

У зв'язку з цим у стандартах необхідно закріпити модель оцінки ризиків, яка є основою для виконання внутрішнього аудиту з використанням ризик-орієнтованого підходу. Для оцінки ризиків пропонується використовувати матрицю ризику та метод рейтингових оцінок значущості ризиків як основа для планування аудиту (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця ризику

Ймовірність невдачі	Високий	5	10	15	20	25
		4	8	12	16	20
		3	6	9	12	15
		2	4	6	8	10
	Низький	1	2	3	4	5
Низький			Високий			
Критичність ризику						

Незалежно від методу критичність ризику відображається так:

- 1 – не впливає чи незначний вплив на бізнес-процеси;
- 2 – незначний вплив може уповільнити бізнес-процесів або викликати проблеми, якщо не фіксувати протягом 30-60 днів;
- 3 – середній вплив, що може погіршувати бізнес, повинні фіксувати протягом 2-4 тижнів;
- 4 – серйозний вплив, вплив суспільних відносин, що приносить великі витрати, юридичне ризику, потрібно виправлення протягом 1-7 днів;
- 5 – важке відновлення, багато втрат доходів, що призводить до банкрутства і повинні бути виправлені протягом 24 годин.

Для кожного сценарію невдачі, ймовірність відображається як фактор з 1-5-го рейтингу: 1 = 0-20 %; 2 = 20-40 %; 3 = 40-60 %; 4 = 60-80 %; 5 = 80-100 %

При цьому критичність/ймовірність обчислюється за формулою:

Бал критичності / ймовірності = критичність ризику * ймовірність невдачі.

В рамках ризик-орієнтованого підходу можна використовувати два методи: спрощений метод і просунутий метод. При використанні спрощеного методу основне завдання полягає у формуванні рейтингу ризикованості процесів та виборі найбільш ризикованих для проведення проєктів внутрішнього аудиту. Цей метод має одну істотну гідність – його результати можуть бути наочними, доступними для сприйняття не підготовленими громадянами та відносно доказовими.

У таблиці 2 показаний приклад каталогу операційних ризиків підприємства з бізнес-процесів та складових їх елементарних операцій. У правій частині таблиці показано оцінку величини впливу кожного фактора ризику на окремі операції процесу.

При використанні цього методу за точку відліку береться перелік ризиків підприємства з оцінкою як мінімум їхньої сили впливу та ймовірності, або, як його називають у спеціалізованій літературі, картка ризиків. Таким чином, формується наступний ланцюжок дій: створення карти ризиків, вибір найбільш суттєвих ризиків, конвертування ризиків у план та програму аудиту.

Таблиця 2

Приклад рейтингу ризиків

Бізнес-процеси	Ризики				Загальні
	Ризики внутрішніх джерел			Ризики зовнішніх джерел	
	Фінансові ризики	Інвестиційні ризики	Управлінські ризики		
Фінансове забезпечення	5	4	4	3	16
Кадрове забезпечення	2	1	1	3	7
Інновація	3	1	5	4	13
Інвестиція	2	5	2	3	12
Постачання	1	3	2	4	10
Виробництво	1	4	3	2	10
Обслуговування	1	2	3	3	9
Оподаткування	2	1	3	5	11
Маркетинг	1	2	2	3	8
Збут	1	1	3	4	9
Післяпродажне обслуговування	1	1	5	1	8

Таким чином, внутрішній аудит може використовувати результати роботи відділу управління ризиками для визначення процедур аудиту.

Література:

1. Фабіянська В.Ю. Аудиторський ризик: сутність, методика оцінки та шляхи зниження. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 1. С. 110-121.

2. Максимчук І.А., Уманець Т.М. Організація внутрішнього аудиту на підприємствах: ризик-орієнтований підхід. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 8. С. 15-18.

УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Бабенко Є.О., здобувач вищої освіти*,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Ефективне управління активами підприємств в умовах економічного відновлення стає надзвичайно важливим для забезпечення їх стійкості та конкурентоспроможності. Перехід до стабільного економічного зростання приносить як нові виклики, так і можливості для компаній. У цьому контексті управління активами виступає як стратегічний процес, спрямований на оптимізацію використання ресурсів з метою досягнення максимальної ефективності та вартості підприємства.

Забезпечення підприємства фінансовими ресурсами, що є основою для ефективного функціонування та досягнення високих фінансових результатів, відіграє важливу роль у його діяльності. Джерелами формування капіталу є власні та позикові ресурси. Фундаментом фінансової стійкості підприємства виступає власний капітал, забезпечуючи його незалежність і стабільність. Проте функціонування підприємств у ринкових умовах передбачає періодичне залучення позикових коштів, які сприяють розширенню виробництва, оновленню активів та підтримці конкурентоспроможності.

Матеріальну основу для формування капіталу, що забезпечує інвестування в різні напрямки господарської діяльності, виконують фінансові ресурси підприємства. Частиною цих ресурсів, які

* Науковий керівник – Хоменко А.М., к.е.н., доцент

спрямовуються на виробничі цілі й здатні приносити дохід по завершенні господарського обороту, є капітал. Він виступає не лише як економічний ресурс, а й як інструмент, що визначає рівень фінансової стабільності підприємства та його здатність до розвитку в умовах динамічного ринкового середовища.

Раціональне управління власним і позиковим капіталом дозволяє підприємствам своєчасно реагувати на зміни ринкової ситуації, забезпечувати стабільний дохід та підвищувати фінансову ефективність діяльності.

В умовах відновлення економіки в Україні підприємства змушені переглядати свої підходи до управління активами. Особливу увагу приділяється диверсифікації активів і підвищенню ліквідності, оскільки це забезпечує гнучкість і здатність оперативно адаптуватися до змін, що відбуваються в економічному середовищі. Водночас, значну роль відіграють інноваційні підходи та використання технологій для вдосконалення процесів управління активами.

Міжнародний досвід підтверджує важливість комплексного підходу до управління активами в період відновлення. Один з ключових елементів це ретельне планування і стратегічне прийняття рішень щодо розміщення активів. Оглядаючи позитивні приклади з інших країн, українські підприємства можуть адаптувати міжнародні стандарти і практики для підвищення ефективності управління своїми активами.

Сучасні українські підприємства опиняються в надзвичайно складних умовах: висока невизначеність, підвищені ризики, пов'язані з військовими діями, та постійні зміни в економічному середовищі вимагають адаптації підходів до управління активами. Це зумовлює необхідність врахування зовнішніх факторів, таких як політична ситуація, рівень безпеки, економічні коливання і їхній вплив на стабільність діяльності підприємства.

Управління активами є багатогранним завданням, яке потребує як теоретичного осмислення, так і практичного застосування в реальних умовах. Одним із найбільших викликів є чітке визначення поняття «активи», оскільки в різних системах та підходах існують різні трактування цього терміну.

До 2022 року українські підприємства мали всі необхідні передумови для нарощування обсягів активів, що сприяло їх економічному розвитку. Проте з початком військової агресії ситуація змінилася, ускладнивши поступовий розвиток підприємств. Тепер підприємства стикаються з новими викликами, що вимагає оперативних і зважених рішень щодо управління активами.

Структура необоротних і оборотних активів значно варіюється залежно від сфери господарювання. Тому при формуванні підходу до управління активами важливо звернути увагу на специфіку підприємства, аналізуючи динаміку та структуру активів конкретної галузі. Дослідження цих аспектів і порівняння з конкурентами дає можливість знайти джерела і резерви для підвищення ефективності управління активами та забезпечення конкурентоспроможності.

Формуючи концептуальний підхід до управління активами, слід діяти комплексно, враховуючи всі види та складові активів, їхню динаміку і місце в загальній структурі підприємства. Тільки такий підхід дозволить знайти можливості для підвищення ефективності не лише управління активами, але й загальної діяльності підприємства в умовах змінного економічного середовища.

Для ефективного управління активами підприємств доцільно використовувати сучасні програмні засоби, що забезпечують автоматизацію процесів і допомагають оптимізувати управлінські рішення. До таких програм належать:

- ServiceNow – програмне забезпечення, яке ідеально підходить для компаній, що надають послуги з управління запасами. Воно дозволяє автоматизувати процеси обслуговування та контролю запасів, забезпечуючи високий рівень ефективності.

- ServiceNow – програмне забезпечення, яке ідеально підходить для компаній, що надають послуги з управління запасами. Воно дозволяє автоматизувати процеси обслуговування та контролю запасів, забезпечуючи високий рівень ефективності та спрощення управлінських операцій.

- Kissflow – хмарна фінансова платформа, яка використовується для управління активами підприємств, включаючи процеси фінансового моніторингу, планування та управління активами. Вона забезпечує простоту налаштування та відстеження всіх фінансових операцій, надаючи можливість для швидкого прийняття рішень.

- SAP ERP Suite – потужне комплексне рішення, яке охоплює широкий спектр функцій для управління активами. Система інтегрує бізнес-процеси підприємства, включаючи фінанси, людські ресурси, логістику та інші, що дозволяє оптимізувати роботу підприємства та знижувати витрати на управління активами. [1].

Ці інструменти дозволяють забезпечити високий рівень прозорості та ефективності у процесах управління активами на підприємствах, що є особливо важливим у сучасних умовах.

Активами є важливим інструментом для підприємств, що прагнуть досягти високих фінансових та операційних результатів. Впровадження таких систем дозволяє значно покращити фінансові показники, забезпечити більш обґрунтовані інвестиційні рішення, ефективно управляти ризиками, підвищувати якість продукції та послуг, а також дотримуватись юридичних і нормативних вимог. Всі ці фактори сприяють підвищенню репутації компанії, її стійкості та ефективності діяльності, що, у свою чергу, веде до сталого розвитку в умовах сучасного економічного середовища.

Таким чином, система управління активами є не лише інструментом для ефективного використання ресурсів, але й ключовим елементом стратегічного управління, що дозволяє підприємствам адаптуватися до змінюваних умов ринку та досягати конкурентних переваг.

В господарській діяльності підприємства важливу роль відіграє управління його активами, оскільки подальша діяльність і конкурентоспроможність підприємства залежать від ефективних управлінських рішень керівництва щодо активів. Часті зміни умов функціонування підприємства та необхідність оперативного прийняття рішень ускладнюють процес управління активами.

Нестабільність податкового законодавства, наслідки фінансових криз та низька платіжна дисципліна створюють серйозну проблему нестачі оборотного капіталу. Це може призводити до фінансових труднощів, а в окремих випадках – навіть до банкрутства підприємств.

Склад і структура активів підприємства визначають специфіку формування його капіталу. Виробничо-господарська діяльність завжди тісно пов'язана з капіталом, що залежить від сфери підприємництва та особливостей організації виробничо-господарської структури. Така залежність зумовлює необхідність чітко скоординованого управління активами для забезпечення фінансової стабільності та ефективного розвитку підприємства.

Література:

1. Система управління активами: переваги та 5 кращих програмних рішень. Офіційний сайт «Доходність бізнесу». URL: <https://businessyield.com/uk/management/asset-managementsystem/> (дата звернення: 02.02.2025).

2. Яценко Н.М., Онищенко О.В., Гончаренко Н.О. Роль економічної безпеки у стратегічному управлінні промисловим підприємством. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2022. № 4. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-4-7969>

3. Онищенко О.В. Упровадження та застосування сучасних інформаційних технологій і ERP-систем у бухгалтерському обліку вітчизняних підприємств. *Східна Європа: Економіка, Бізнес та Управління*. 2019. № 3(20). С. 515-522.

МЕТОДОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ: НОВІТНІ ПІДХОДИ ТА КОНЦЕПЦІЇ

Жукевич С.М., кандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6088-6232>

Методологічна рефлексія фінансового аналізу передбачає систематичний перегляд і переосмислення існуючих методів і підходів до фінансового аналізу в контексті новітніх тенденцій, викликів та змін, що відбуваються у фінансовій сфері та економіці загалом. З розвитком технологій, змінами в управлінських практиках і появою нових вимог до інформації, роль фінансового аналізу, а також його методологія, зазнають значних трансформацій. Сучасні методологічні підходи здійснення фінансового аналізу потребують врахування новітніх концепцій та теорій (сталого розвитку, поведінкової економіки, перспектив, тощо), що забезпечує ефективність управлінських рішень, адекватність та верифікацію його аналітичного обґрунтування з вектором на перспективний розвиток та відповідність міжнародним стандартам [1].

Традиційно фінансовий аналіз зосереджений на аналізі фінансових звітів, таких як баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал, примітки до фінансової звітності. Безумовно, зазначений підхід з використанням різноманітних коефіцієнтів (ліквідності, рентабельності, оборотності активів тощо) дає змогу оцінити фінансовий стан та ефективність фінансового господарської діяльності підприємства з використанням існуючих даних. Проте сучасний розвиток економічних умов і бізнес-середовища потребує вдосконалення цих методологічних прийомів і засобів та пошуку нових підходів, що враховують більш комплексні аспекти в умовах постіндустріальних трансформацій.

Утвердження концепції сталого розвитку, корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) потребує вдосконалення фінансового аналізу. Зокрема, важливо оцінювати фінансові результати з враховуванням впливу нефінансових факторів, таких як

екологічна ефективність, соціальна відповідальність, корпоративне управління, ризики зміни клімату та інші аспекти сталого розвитку. Врахування нефінансових аспектів потребують застосування нових моделей та методичних прийомів фінансового аналізу, що включають ESG-показники у фінансові оцінки.

Надаючи пріоритет концепції соціальної відповідальності бізнесу та його сталого розвитку як головних чинників успіху, Європейська консультативна група з фінансової звітності EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group) вбачає доцільність інтегрованого корпоративного звітування, яке визначається як «процес, заснований на інтегрованому мисленні, результатом якого є періодичний інтегрований звіт організації про створення цінності протягом певного часу» [2].

Інтегрована звітність (Integrated Reporting) дозволяє зібрати в одному документі фінансові, соціальні та екологічні аспекти діяльності компанії, що надає комплекснішу характеристику стану суб'єкта господарювання, оскільки охоплює поряд з фінансовими результатами, показники інтелектуального, людського, природного та соціального капіталу. Такий підхід дозволяє оцінити як поточну ефективність і стійкість компанії, так і її потенціал для розвитку в майбутньому. Він демонструє цілісність підприємства, як складової екосистеми із впливом на навколишнє середовище та його можливості генерувати цінність у довгостроковому періоді.

Важливим є розвиток концепції соціальної та екологічної відповідальності у бізнесі. Позаяк, підприємства, які успішно інтегрують екологічні та соціальні аспекти у свою стратегію, здатні забезпечити сталий розвиток і підвищити привабливість для інвесторів, споживачів і партнерів (стейкхолдерів). У цьому контексті фінансовий аналіз оцінює соціальну та екологічну ефективність бізнесу та її вплив на створення вартості з часом, що є важливим фактором для довгострокового успіху [3; 4].

З впровадженням технологій, таких як великі дані (Big Data), штучний інтелект (AI, ІІІ), машинне навчання та аналітика в реальному часі, з'являються нові можливості для покращення методів фінансового аналізу. Використання таких технологій дозволяє не тільки автоматизувати процеси збору та обробки фінансової інформації, але й прогнозувати тренди, здійснювати точніші прогнози, оцінювати ризики та їх вплив на бізнес в реальному часі. Завдяки застосуванням новітніх технологічних інструментів фінансовий аналіз може стати динамічнішим, ефективнішим і гнучкішим та своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Методологічна рефлексія передбачає врахування особливостей постіндустріальних трансформацій, таких як невизначеність, динамічність та необхідність адаптації до змін. У сучасному бізнес-середовищі, яке характеризується високою нестабільністю, важливе значення має прогностична спрямованість фінансового аналізу та застосування новітніх методів прогнозування та сценарних аналізів. Застосування прогнозування на основі різних сценаріїв дозволяє передбачити й оцінити можливі фінансові результати та підготуватися до різноманітних економічних ситуацій, які можуть виникнути в майбутньому, що допомагає мінімізувати ризики та підвищити ймовірність успіху.

Однією з ключових тенденцій сучасності є розширення предметного поля фінансового аналізу та його орієнтація на аналіз ризиків. В умовах постійних змін економічного, політичного та соціального середовища, суб'єкти господарювання намагаються враховувати не лише фінансові, але й нефінансові ризики, зокрема, екологічні, репутаційні, технологічні, соціальні тощо. Оцінка впливу зазначених ризиків на фінансово-господарську діяльність підприємства є важливим елементом сучасного фінансового аналізу, що дозволяє більш ефективно керувати ресурсами та забезпечувати стабільність бізнесу.

Отже, методологічна рефлексія фінансового аналізу вимагає постійного перегляду та адаптації підходів, з огляду на новітні економічні, технологічні та соціальні зміни. Оскільки фінансовий аналіз сьогодні є не тільки інструментом для оцінки поточного стану компанії, але й важливим елементом для її сталого розвитку, необхідно зосередитися на інтеграції традиційних і новітніх методів, що дозволить забезпечити не тільки точні фінансові оцінки, але й комплексну оцінку впливу на навколишнє середовище, соціальні аспекти та управлінські процеси суб'єктів господарювання.

Література:

1. Integrated reporting. IFRS. URL: <https://integratedreporting.ifrs.org/faqs/> (date of application: February 12, 2025).
2. Жукевич С. Проблемні аспекти формування парадигми фінансового аналізу в умовах постіндустріальних трансформацій. *Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу*: зб. праць учасників III Міжнар. наук.-практ. конф. (7-8 листоп. 2024). Житомир: Поліський національний університет, 2024. С. 100-106. DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.27925230.v3>

3. Pasichnyk Y.V., Biletska O.A. A new paradigm of European financial science. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 2021, no. 1(32), pp. 518-525. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i32.200773>

4. Heydari, Somayye & Mohammad, Seyyed & Najafi, Bagher & Methodology of Social Sciences and Humanities. *Journal of Investigation of the Components of the Complexity Paradigm in the New Institutional Economics*, 2024, DOI: <https://doi.org/10.30471/mssh.2022.8378.2302>

ПРИБУТКОВІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Зінченко Д.О., здобувач вищої освіти*,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Сільське господарство є важливою складовою економіки України, оскільки значно впливає на валовий внутрішній продукт країни. Проте прибутковість сільськогосподарських підприємств залишається нестабільною і схильною до коливань. Це пояснюється впливом численних факторів, таких як погодні умови, сезонність, якість сировини, рівень технічного оснащення та інші. Окрім цього, фінансування аграрного сектора також має важливе значення. Хоча більшість аграрних підприємств працюють на основі самофінансування, вони все одно потребують додаткової фінансової підтримки для забезпечення стабільного розвитку.

Формування прибутку сільськогосподарських підприємств має свої особливості, оскільки виробничий процес у цій галузі не відповідає календарному року. Наприклад, у рослинництві збір урожаю залежить від конкретного виду продукції та сезону збору врожаю. Важливо також враховувати витрати виробничого процесу, які можуть зменшити рівень прибутку. Під час періодів посіву, догляду за рослинами або збору врожаю, сільськогосподарські підприємства використовують техніку, що потребує великих витрат на придбання та ремонт.

Прибуток є ключовим фактором для функціонування та розвитку підприємства, тому контроль і аналіз цієї показники є важливою складовою ефективного управління. Це пояснює чому прибуток є предметом дослідження багатьох науковців, адже він безпосередньо впливає на стабільність і прогрес підприємства.

* Науковий керівник – Хоменко А.М., к.е.н., доцент

Важливим аспектом оцінки фінансових результатів діяльності підприємства є розуміння та розмежування понять «прибуток» і «прибутковість». Прибуток традиційно розглядається як абсолютний фінансовий показник, що визначає різницю між доходами та витратами підприємства за певний період. Він є ключовим індикатором ефективності діяльності, але обмежується рамками статичного підходу, що не дозволяє повною мірою оцінити динаміку змін.

Натомість прибутковість характеризує процес формування та зміни прибутку в часі, показуючи відношення прибутку до інших фінансових показників, таких як активи, власний капітал або обсяг продажу. Вона є динамічним показником і дозволяє оцінювати ефективність діяльності підприємства не лише в одному часовому проміжку, а й у довгостроковій перспективі.

Розрізнення спадної, сталої та зростаючої прибутковості є важливим для фінансового аналізу. Спадна прибутковість сигналізує про необхідність пошуку шляхів оптимізації витрат чи підвищення ефективності бізнес-процесів. Стала прибутковість свідчить про стабільність підприємства, а зростаюча – про його здатність ефективно використовувати наявні ресурси та досягати нових фінансових вершин.

Такий підхід дозволяє більш комплексно оцінювати фінансовий стан підприємства, своєчасно визначати ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо його розвитку.

Щодо прибутковості сільськогосподарських підприємств, вони відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки як для держави, так і для населення. Тому дослідження ефективності роботи аграрних підприємств є важливим і пріоритетним завданням для будь-якої країни.

Природні умови, зокрема несприятливі погодні фактори, можуть суттєво впливати на обсяг виробництва сільськогосподарських культур, що напряду позначається на рівні прибутковості підприємств. Крім того, підвищення цін на сировину та енергоресурси збільшує витрати на виробництво, що також негативно позначається на рентабельності. Інфляція додає до цього фактору додаткові труднощі, оскільки ціни на продукцію та витратні ресурси можуть змінюватися не на користь виробника.

Внутрішні фактори, такі як недотримання технологічних норм чи зниження якості продукції, також значно знижують ефективність аграрних підприємств. Ці проблеми можуть бути спричинені не тільки людським фактором, а й відсутністю достатньої кількості фінансування на модернізацію виробництва. Для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств важливим є інвестування в

оновлення технічної бази і основних засобів, що допоможе знизити витрати та підвищити ефективність виробництва.

Обсяги вантажних перевезень зерна, зокрема залізничним транспортом, продовжують зростати. АТ «Укрзалізниця» стикається з проблемою дефіциту вантажних вагонів, зокрема хопер-дозаторів для перевезення зерна, що ускладнює виконання замовлень. В умовах виходу українських зернотрейдерів на світовий ринок, передбачено залучення додаткових коштів на закупівлю нового рухомого складу для вантажних перевезень зернових. Важливим аспектом уніфікації конструкцій є оптимізація номенклатури сучасних хопер-дозаторів для зерна та зернових культур, що мають схоже експлуатаційне призначення. Асортиментна політика щодо сучасних вагонів-хоперів для перевезення зернових повинна зосереджуватися на оптимальному співвідношенні за стадіями життєвого циклу продукції, яка одночасно пропонується виробниками на ринку транспорту для перевезення зерна.

Підготовка до створення та освоєння нової продукції тісно пов'язана з врахуванням функції розподілу продуктивності вантажних вагонів. Цю функцію отримують через статистичну обробку конструкторської, технологічної та виробничої документації, що спрямована на забезпечення економічної ефективності вагону. В процесі маркетингових досліджень важливо вирішити питання щодо розробки одного універсального типу сучасного хопер-дозатора для зерна та зернових культур, який буде здатний забезпечити високу продуктивність за будь-яких умов експлуатації.

З метою збільшення прибутку, більш повного задоволення потреб зернотрейдерів та ефективного використання надлишкових виробничих потужностей, топ-менеджмент «КВБЗ» активно працює над усуненням пропусків як в асортименті, так і в глибині товарної номенклатури, зокрема лінійки вагонів-хоперів з удосконаленою формою кузова для перевезення зернових культур. Відповідно до організаційної структури заводу, виробництво зварних металоконструкцій зосереджене у вагоноскладальному блоці цехів, що забезпечує ефективну інтеграцію процесів.

У умовах крупносерійного виробництва піввагонів, зерновозів та цементовозів створено спеціалізовані лінії з жорсткими та гнучкими зв'язками, оснащені необхідними транспортними засобами, обладнанням та технологічною оснасткою. Це дозволило значно підвищити продуктивність, покращити якість продукції та знизити трудовитрати, звільнивши робітників-складальників і зварювальників від важкої та монотонної праці [1].

Виготовлення зварних конструкцій вагонів-хоперів передбачає як диференціацію, так і концентрацію операцій з урахуванням ритму і циклу виробничого процесу. Однією з важливих складових є лінії для виготовлення поперечних балок рами та складання кузова сучасної конструкції. Виготовлення поперечних балок відбувається на напівавтоматичних одно предметних прямоточних лініях з гнучким зв'язком, що об'єднані транспортною системою [1]. До складу поточної лінії для виготовлення шкворневих балок входять постачальник з рольгангом, механізований стенд складання, проміжний рольганг, накопичувачі, стенд для автоматичного зварювання, а також монорейки для подовжного та поперечного руху.

Згідно зі статистичними даними, у період з 2014 по 2021 рік прибуток підприємств України демонстрував нестабільну тенденцію до зростання. Найбільш значне скорочення обсягів чистого прибутку відбулося у 2016-2018 роках, особливо серед сільськогосподарських підприємств. Це скорочення було спричинено комплексом зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як економічна криза, коливання цін на сировину та зміни в державній підтримці галузі [2].

Водночас у промисловому та великому бізнесі спостерігалася певна стабільність, що свідчить про їх більшу стійкість до макроекономічних змін. Незважаючи на ці труднощі, деякі підприємства змогли адаптуватися до змін зовнішнього середовища завдяки інноваціям, оптимізації витрат та диверсифікації виробництва.

Література:

1. Хоменко Л., Ткаченко С., Водолазська О. Підвищення прибутковості аграрного ринку за оптимізації вантажоперевезень зерна. *Електронне наукове фахове видання «Економіка і регіон»*, Полтава. 2023. № 2(89). С. 88-95. URL: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/issue/view/103>
2. Онищенко О., Солодков Д. Формування фінансового результату та управління прибутком: розподіл і використання. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-72>
3. Khalatur S., Dubovych O. та Kononevych A. Formation and development of the cash flow management system of the agricultural enterprise in conditions of financial instability. *Агросвіт*. 2020. № 01. С. 9-16. DOI: <http://dx.doi.org/10.32702/2306-6792.2020.1.9>

РОЗВИТОК ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Колісник О.П., кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1755-5638>

Лукіяненко А.В., здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

Сучасна цифрова економіка суттєво змінює підходи до ведення бізнесу, включаючи сферу бухгалтерського обліку. Активне впровадження новітніх технологій сприяє удосконаленню облікових систем, які відіграють ключову роль у фінансовому управлінні підприємствами. Автоматизація, хмарні технології, використання великих даних і фінансових технологій створюють нові можливості для підвищення ефективності облікових процесів, але водночас ставлять перед бізнесом та професійною спільнотою низку викликів.

Одним із головних викликів є необхідність адаптації традиційних облікових систем до умов цифрової трансформації. Бухгалтерський облік зазнає змін, оскільки класичні методи ведення документації поступаються місцем сучасним цифровим платформам. Необхідність модернізації програмного забезпечення стає критично важливою для забезпечення безперебійної роботи фінансових процесів. Важливим аспектом є інтеграція облікових систем із цифровими платформами, такими як електронна комерція, фінансові технології та мобільні додатки, що дає змогу підприємствам оперативно реагувати на зміну ринкових умов і покращувати точність фінансового аналізу [1].

Окремої уваги заслуговує проблема безпеки та конфіденційності даних. Цифровізація облікових систем передбачає використання хмарних сервісів, електронного документообігу та автоматизованих фінансових платформ, що підвищує ризик кібератак і фінансового шахрайства. Хакерські атаки, витоки інформації, внутрішні загрози – усе це створює серйозні проблеми для підприємств. Захист облікових даних вимагає впровадження сучасних методів кібербезпеки, включаючи багаторівневу автентифікацію, шифрування інформації та розподілені реєстри даних на основі блокчейну. Запровадження таких технологій підвищує рівень довіри до облікових процесів і мінімізує фінансові ризики [3].

Ще одним викликом є підготовка кадрів до роботи в умовах цифрової економіки. Бухгалтери та фінансові аналітики повинні

володіти не лише знаннями традиційного обліку, а й цифровими навичками, включаючи роботу з автоматизованими системами, аналіз великих даних і основи кібербезпеки. Постійне підвищення кваліфікації персоналу є необхідною умовою ефективної роботи в нових умовах. Підприємства змушені інвестувати в навчальні програми, розвивати компетенції працівників і впроваджувати інноваційні підходи до управління персоналом [4].

Розвиток облікових систем у цифровій економіці супроводжується появою нових технологічних можливостей. Однією з ключових тенденцій є використання хмарних технологій, які дозволяють підприємствам зберігати й обробляти фінансову інформацію в режимі реального часу. Хмарні платформи забезпечують доступність і масштабованість облікових систем, що зменшує витрати на інфраструктуру та підвищує ефективність управління фінансами. Крім того, вони сприяють швидкому доступу до фінансової інформації незалежно від місцезнаходження користувачів [2].

Автоматизація облікових процесів і використання великих даних (Big Data) відкривають нові можливості для аналізу фінансової інформації. Аналітичні інструменти дозволяють прогнозувати фінансові результати, ідентифікувати ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Використання сучасних цифрових технологій в обліку дає змогу автоматично виявляти аномалії у фінансових звітах, аналізувати поведінку клієнтів і прогнозувати майбутні зміни на ринку. Такі технології значно підвищують ефективність облікових систем і дозволяють підприємствам адаптуватися до мінливих умов цифрової економіки [1].

Ще одним важливим напрямом розвитку є інтеграція облікових систем із фінансовими технологіями (FinTech). Цифрові платіжні системи, блокчейн та смарт-контракти сприяють оптимізації облікових процесів і підвищують їх прозорість. Автоматизація податкової звітності, інтеграція з банківськими сервісами та використання аналітичних платформ для фінансового моніторингу дозволяють підприємствам зменшити адміністративне навантаження та покращити взаємодію з регуляторними органами. Завдяки FinTech рішенням процеси бухгалтерського обліку стають більш швидкими, зручними та безпечними [3].

Таким чином, розвиток облікових систем у цифровій економіці є невід'ємною частиною сучасної бізнес-стратегії. Виклики, зокрема адаптація традиційних систем, забезпечення безпеки даних і підготовка кадрів, вимагають комплексного підходу. Водночас

цифровізація відкриває широкі можливості для вдосконалення фінансового управління завдяки хмарним технологіям, автоматизації та фінансовим технологіям.

Цифрова трансформація бухгалтерського обліку змінює не лише технічні аспекти, а й методологічні підходи. Автоматизація процесів і впровадження аналітичних систем підвищують швидкість, точність і прозорість облікових операцій, знижуючи ризики фінансових помилок [4].

Для повноцінної реалізації цифрового потенціалу підприємства мають інвестувати в сучасні технології, адаптувати організаційні структури та забезпечити безперервне навчання персоналу. Важливу роль відіграє державне регулювання – встановлення стандартів кібербезпеки та стимулювання інновацій у сфері бухгалтерського обліку.

Подальший розвиток облікових систем тісно пов'язаний із глобальними тенденціями цифрової економіки. Використання блокчейну, FinTech-рішень і автоматизованих платформ сприятиме підвищенню ефективності бухгалтерського обліку та конкурентоспроможності підприємств. Загалом цифровізація є невідворотним процесом, що визначає майбутнє фінансового менеджменту, сприяє адаптації бізнесу до нових викликів і забезпечує стабільне зростання в умовах глобальної трансформації.

Література:

1. Реслер М.В. Вплив цифрової економіки на обліково-аналітичну систему. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. № 5. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/180/177> (дата звернення: 06.02.2025).
2. Артюх О.В., Колосов А.С. Вплив цифровізації на бухгалтерський облік: виклики та перспективи. *Науковий вісник*. 2023. № 11-12. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-11-12-312-313-44-50> (дата звернення: 06.02.2025).
3. Коваль О.В., Томчук О.Ф. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. № 1(67). URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/36729.pdf> (дата звернення: 08.02.2025).
4. Андрусак В.М., Хорошилова І.О., Смірнова Н.В. Вплив цифрових технологій на розвиток системи обліку і аудиту в Україні. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 7. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/162/168> (дата звернення: 08.02.2025).

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО КОНТРОЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Михальчишина А.Г., кандидат економічних наук, доцент,
ПВНЗ Вінницький інститут конструювання одягу
і підприємництва, м. Вінниця, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2579-3313>

На сучасному етапі розвитку функціонування вітчизняних підприємств відбувається в турбулентних умовах динамічного екзогенного середовища. Формування цифрового середовища вимагає трансформацій в усіх сферах суспільно-політичного життя, управлінні господарськими процесами, здійсненні документообігу та складання звітності. Застосування сучасних програмних продуктів стало актуальним й у сфері бухгалтерського обліку. Діджиталізація бухгалтерського обліку надає можливість суттєво підвищити точність і оперативність процесу, значно розширює можливості обміну інформацією та надає можливість віддаленого доступу, що забезпечує своєчасність прийняття управлінських рішень [1, с. 58].

Але при цьому в умовах тотальної інформатизації економіки облік ризикує втратою позицій основного постачальника економічної інформації, «розчиненням» у технологічних і багатофункціональних електронних інформаційних середовищах, розмиванням професії бухгалтера. Водночас протягом останніх десятиліть накопичилися проблеми, пов'язані зі зниженням функціональності обліку, зумовлені його консервативністю та ретроспективною спрямованістю інформації, специфічністю методів і формату продукту, значною кількістю обмежень і регламентів, домінуванням процесу над результатом, а також недостатністю інформаційної цінності облікової інформації для зацікавлених осіб, що зумовило ряд досліджень на фундаментальному рівні, спрямованих на перегляд положень його теорії, концепцій та парадигм, переоцінці ролі в формуванні інформаційного середовища управління економічними процесами, а на практичному рівні – пошук шляхів актуалізації обліку та підвищення рівня відповідності його інформації запитам користувачів [2, с. 84].

Слід погодитись, що з розвитком цифрової економіки закономірно зазнають змін і об'єкти обліку, показники бухгалтерської і звітної інформації. До традиційної системи бухгалтерських

показників долучають (більшою мірою декларативно) індикатори нефінансового типу (людські, організаційні, інноваційні, репутаційний види капіталу). Діапазон бухгалтерських звітних об'єктів розширився за рахунок нових модифікованих форм активів, пасивів і капіталу. Цьому значною мірою сприяють хмарні технології (Cloud computing), які являють собою сукупність пов'язаних між собою технологій. Вони становлять єдиний комплекс обробки даних і передбачають постійне збереження інформації на серверах у мережі Інтернет. Технології хмарних обчислень здійснюються у процесі реалізації заходів із підвищення рівня безпеки інформації, резервного її копіювання, контролю, розширення доступу до неї і масштабування. Такі технології надають можливість доступу до інформації в режимі реального часу, гарантують цілісність і безпечність даних завдяки процедурам шифрування та багатофакторній аутентифікації [3].

Одним із системних функціональних сучасних завдань трансформації фінансового контролю є охоплення тіньової частини національної економіки.

Подібно до більшості інших країн з доходом на душу населення, меншим за середній, та слабким державним управлінням – Україна потерпає від відносно високого розміру «тіньової економіки» – тобто економічної діяльності, з якої не сплачуються податки. Міністерство економіки України оцінює її розмір у 40 % від валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2023 році, що є забагато порівняно з розвиненими країнами, але схоже на показники країн із близькими до наших характеристиками якості врядування і доходу на душу населення [4].

Згідно з даними Міністерства економіки, рівень тіньової економіки в Україні останніми роками знижувався з 40 до 28 %, але у 2023 році зріс до 40 % через низку факторів, зокрема пов'язаних з воєнними діями. Безумовними «лідерами» серед найбільших схем з мінімізації податків стали схеми із заробітними платами «у конвертах» (115-230 млрд грн втрат бюджету на рік) та схеми «контрабанда та сірий імпорт» - втрати бюджету оцінюються у 120-167 млрд грн на рік. Однією з рекомендацій експертів аналітичних центрів для подолання найбільших схем щодо ухилення від сплати податків є подальше підсилення інституту контролю трансфертного ціноутворення і контролю іноземних компаній, створення єдиного дата-центру із всією податковою та митною інформацією у лавах Міністерства фінансів чи незалежного дата-центру. Також актуальним є

перезавантаження Державної митної служби (законопроект № 6490_Д) та Державної податкової служби (законопроект № 9243), налагодження обміну митною інформацією з найбільшими країнами – торговими партнерами України [5]. Ідеться про ефективні комунікації між суб'єктами контролю та ефективне використання та обробку існуючої економічної інформації, створеної сучасними інформаційними ресурсами і технологіями.

Незважаючи на численні можливості, які відкриває цифрова економіка, підприємствам доводиться долати низку викликів, аби повною мірою використовувати переваги цих нових бізнес-моделей. Цифрова трансформація часто вимагає значних інвестицій у технології, інфраструктуру та кадри. Організації повинні враховувати загрози кібербезпеки та конфіденційності даних, оскільки зростаюча залежність від цифрових систем робить їх вразливими до кібератак та контролю з боку регуляторних органів [6, с. 9-10].

Загалом стрімкий розвиток цифрових інформаційних технологій суттєво підвищує оперативність обліково-контрольних та аналітичних процесів, зокрема ідентифікації та обробки даних щодо внутрішніх бізнес процесів суб'єктів господарювання і факторів зовнішнього середовища.

Література:

1. Білоус О., Кундеус О. Трансформація бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4(83). С. 56-61.
2. Спіальник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Випуск 1-2. С. 83-96.
3. Лемішовська О.С., Лінинська В.І. Бухгалтерський облік в умовах впровадження інформаційних технологій і систем. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1794/1729>
4. Порівняльний аналіз фінансового ефекту від застосування інструментів ухилення/унікнення оподаткування в Україні. URL: <https://iset-ua.org/images/Shemi-2024-final.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).
5. Гетман О. На яких схемах тіньової економіки держава втрачає найбільше? URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721290/> (дата звернення: 10.02.2025).
6. Кузьмук І.Я., Осіпова А.А., Вишніук В.В. Адаптація бізнес-моделей до вимог цифрової економіки. *Академічні візії*. 2024. Випуск 32. С. 1-13.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ МІЖНАРОДНИХ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Нестеренко І.В., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3892-8248>

Сучасний етап світового економічного розвитку характеризується зростанням інтеграції та посиленням взаємозв'язків між національними економіками, що зумовлює необхідність активного здійснення міжнародних розрахунків, відкриває значні можливості для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення фінансово-господарської автономії підприємств.

В умовах глобалізації міжнародні валютно-кредитні операції набувають ключового значення у фінансово-економічній діяльності суб'єктів господарювання. Вони охоплюють надання кредитів, залучення позик, укладання валютних контрактів та інші фінансові транзакції у міжнародному вимірі [1, с. 8]. Тому питання обліку міжнародних валютно-кредитних операцій актуалізуються, а потреба нормативно-правового врегулювання та комплексного управління валютними ризиками зростає. При цьому, у фокусі залишається питання визначення курсових різниць за монетарними статтями на дату балансу, що забезпечує достовірність квартальної та річної фінансової звітності підприємств, особливо у разі часткової компенсації дебіторської або кредиторської заборгованості в іноземній валюті. Відповідно до п. 8 П(С)БО 21, у даному випадку можливі два підходи до їх відображення: на дату кожної операції; за всією монетарною статтею [2, с. 33]. Вибір методу має бути послідовним і визначатися підприємством у межах його облікової політики. Незалежно від обраного підходу, підсумкові фінансові результати підприємства щодо активів та зобов'язань залишаються незмінними. Відмінність полягає у розподілі доходів і витрат від курсових різниць, величина яких безпосередньо залежить від динаміки валютного курсу [3].

На сьогодні основні ризики, пов'язані з міжнародними валютно-кредитними операціями, включають: курсовий ризик (зміни валютного курсу впливають на фінансові результати); кредитний ризик (можливість несплати зобов'язань контрагентами); ліквідний ризик (труднощі з виконанням платежів у разі валютних коливань).

Колівання валютного курсу можуть суттєво впливати на фінансовий стан суб'єктів господарювання, що зумовлює необхідність застосування ефективних методів страхування валютних ризиків.

Основними інструментами нівелювання ризиків, які використовуються в міжнародній практиці та мають законодавче підґрунтя в Україні, є хеджування, диверсифікація валютних операцій і моніторинг валютного ринку.

Хеджування валютних ризиків передбачає використання фінансових інструментів, що дозволяють мінімізувати негативний вплив коливань валютного курсу на фінансовий результат підприємства. До основних механізмів хеджування належать:

- форвардні контракти – угоди, що передбачають купівлю або продаж валюти на визначену дату в майбутньому за фіксованим курсом. В Україні правове регулювання форвардних контрактів здійснюється відповідно до Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, а також нормативно-правових актів Національного банку України;

- ф'ючерсні контракти – стандартизовані біржові контракти, які передбачають поставку валюти в майбутньому за заздалегідь узгодженим курсом. В Україні операції з ф'ючерсами регламентуються Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» та регуляторними актами НКЦПФР;

- опціони – фінансові інструменти, що надають право (але не зобов'язання) купити або продати валюту за фіксованим курсом. Використання опціонів дозволяє підприємствам захищати себе від несприятливих змін валютного курсу, що особливо важливо для експортерів та імпортерів [4, с. 61].

Диверсифікація валютних операцій є ще одним ефективним інструментом зниження валютних ризиків. Вона передбачає використання декількох валют у міжнародних розрахунках, що дозволяє зменшити залежність підприємства від коливань курсу однієї конкретної валюти. В Україні законодавче регулювання валютних операцій здійснюється відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» та нормативних актів НБУ, які визначають порядок здійснення валютних розрахунків та встановлюють вимоги до валютного контролю. Для підприємств диверсифікація валютних операцій є особливо актуальною у випадку роботи з країнами, валюти яких мають високу волатильність.

Практична реалізація диверсифікації може передбачати: використання мультивалютних контрактів у зовнішньоекономічній діяльності; залучення фінансування в різних валютах для зниження залежності від однієї грошової одиниці; використання взаємозалікових механізмів для зменшення валютних ризиків.

Моніторинг валютного ринку є важливою складовою управління валютними ризиками, оскільки дозволяє підприємствам прогнозувати зміни валютних курсів та адаптувати свою стратегію до ринкових умов. Основними джерелами інформації для моніторингу валютного ринку в Україні є: офіційні курси валют, що публікуються НБУ; аналітичні звіти міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ, Світового банку та Європейського центрального банку; біржові котирування валют на міжнародних фінансових ринках (Forex) [5, с. 45]. Підприємства, що здійснюють активну зовнішньоекономічну діяльність, можуть використовувати спеціалізоване програмне забезпечення та алгоритми штучного інтелекту для аналізу трендів валютного ринку та формування прогнозів щодо майбутніх змін курсу.

Таким чином, в умовах динамічної макроекономічної ситуації в Україні управління валютними ризиками є необхідним елементом фінансової стратегії підприємств. Використання інструментів хеджування, диверсифікації валютних операцій і моніторингу валютного ринку дозволяє мінімізувати потенційні фінансові втрати, що виникають внаслідок коливань обмінного курсу. Подальший розвиток національного законодавства у сфері валютного регулювання сприятиме підвищенню ефективності цих механізмів та адаптації українських підприємств до умов глобальної фінансової нестабільності. Водночас ефективне управління валютними ризиками потребує належного бухгалтерського обліку міжнародних валютно-кредитних операцій, який має відповідати вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та міжнародних стандартів фінансової звітності. Удосконалення методик обліку та подальша адаптація нормативно-правової бази України до міжнародних стандартів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств у глобальній економічній системі.

Література:

1. Гордополов В.Ю. Розвиток теорії та методології бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності: монографія. Житомир: Видавць О.О. Євенок, 2019. 392 с.
2. Кашена Н.Б., Нестеренко І.В. Організаційні аспекти реінжинірингу обліку еко-інновацій в інформаційній системі управління підприємством. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2024. Вип. 1(35). С. 32-44. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/54667>
3. Скорнякова Ю., Косарева О. Розрахунки в іноземних валютах за імпортно-експортними операціями: відображення в обліку та облікова політика підприємств малого бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-125>

4. Нестеренко І.В. Актуальні проблеми обліку та аудиту інвестиційної діяльності підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2011. Вип. 2. С. 61-68. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/18734/1/esprstp_2011_2_12.pdf

5. Чернікова І.Б., Дергільова Г.С., Нестеренко І.В. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності: навчальний посібник. Харків : Форт, 2015. 200 с. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/10383>

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У СИСТЕМУ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ ПРО СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЗГІДНО З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Овод А.В., кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7719-7046>

Мельник А.О., здобувач вищої освіти,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

Запровадження у практику звітування вітчизняних підприємств Європейських стандартів звітності про сталий розвиток (ESRS) стало важливим кроком у посиленні корпоративної соціальної відповідальності суб'єктів господарювання із схваленням «Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку», яка набула чинності відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2024 р. № 1015-р [1].

Європейські стандарти про сталий розвиток (ESRS) – це стандарти звітності про сталий розвиток у ЄС, які охоплюють декілька напрямків, які пов'язані з корпоративним управлінням (ESG), впливу на довкілля, соціальну сферу, включно з кліматичними змінами, забрудненнями, біорізноманіттям, використанням ресурсів, правами людини тощо.

Таким чином, складання звітів відповідно до ESRS передбачає ґрунтовну трансформацію системи управлінського й фінансового обліку, зміну їх завдань та функцій, пов'язаних із посвідченням управлінського, економічного, соціального, екологічного аспектів, гармонізацію фінансових та нефінансових звітів. Водночас, господарська діяльність і облікова система потребують своєчасного реагування на постійні зміни в навколишньому й внутрішньому

середовищі підприємства, а стратегічна спрямованість у прийнятті управлінських рішень – врахування впливу на природу та суспільство, розширення аналітичних інструментів планування й оцінки діяльності підприємства.

Впровадження вимог із звітування про сталий розвиток відповідно до ESRS вимагає інтеграції екологічних показників в систему управлінського обліку і дозволить зменшити екологічний вплив від діяльності підприємства, покращити ефективність використання природних ресурсів та діяльності підприємства, знизити вплив на зміну клімату тощо.

Переорієнтація умов господарювання на зменшення викидів, покращення управління відходами, впровадження природоохоронних технологій та інші практики для забезпечення досягнення цілей сталого розвитку у поєднанні з розробкою системи екологічних показників покращує імідж підприємства, знижує витрати і підвищує в цілому конкурентоспроможність суб'єкту підприємництва.

Виділення показників екологічних витрат у самостійний об'єкт обліку та контролю обумовлено наступними їх характеристиками:

1) відмінності екологічних витрат від інших витрат підприємства, що потребує особливих методів управління і відповідних підходів до їх обліку і контролю;

2) необхідність оперативного управління екологічними витратами підприємства, з метою їх оптимізації та попередження небажаних порушень природоохоронних норм і правил та захисту підприємства від небажаних наслідків, що передбачає формування відповідного інформаційного забезпечення;

3) необхідність оцінки екологічних витрат з метою складання звітності, яка в сучасних умовах є додатковим інструментом екологічної комунікації, оскільки надає корисну інформацію для прийняття рішень зацікавлених сторін та виконання екологічної відповідальності [2].

Слід зазначити, що система показників екологічних заходів та витрат має ґрунтуватися на кількох аспектах в діяльності підприємства і класифікуватися з одного боку, з видами діяльності, а з іншого, за характером впливу на клімат, забруднення, природні ресурси та їх використання, біорізноманіття й екосистеми за кількісними і, водночас, якісними параметрами.

За видами діяльності витрати, пов'язані з довкіллям для складання звітності за європейськими стандартами (ESRS) про сталий розвиток (за групою стандартів ESRS-E) слід поділяти на операційні та інвестиційні для обліку за центрами витрат, центрами відповідальності і природоохоронними заходами.

У кожній групі слід виділяти такі заходи та показники витрат:

- 1) заходи та витрати із забезпечення виробничого процесу необхідними природними ресурсами;
- 2) заходи та витрати з відновлення природних ресурсів, біорізноманіття та екосистем;
- 3) заходи та витрати на зниження забруднення природного середовища, впливу на клімат, витрати переробку відходів тощо;
- 4) витрати з організації природоохоронної діяльності.

Операційні витрати на довкілля та заходи виникають у процесі операційної діяльності підприємства і пов'язані з використанням природних ресурсів, їх охороною та відновленням, зниженням забруднення природного середовища, впливу на клімат, підвищенням якості продукції тощо.

Інвестиційні витрати на довкілля та заходи пов'язані зі створенням, придбанням, реконструкцією, модернізацією, технічним переобладнанням, капітальним ремонтом об'єктів необоротних активів, пов'язаних з охороною довкілля, підвищенням якості продукції.

В залежності від специфіки діяльності підприємства необхідною умовою є створення аналітичних рахунків в системі управлінського обліку для відображення витрат, інвестицій на довкілля, обліку і контролю таких витрат.

Зауважимо, що будь-які заходи та витрати на довкілля не можуть бути оцінені з позиції загальних підходів до оцінювання, оскільки заходів має бути достатньо, а витрати не слід економити для забезпечення сталого розвитку підприємства і збереження природних ресурсів, зниження впливу на зміну клімату, екосистем, біорізноманіття та пом'якшення наслідків тощо. Тому система екологічних показників в управлінському обліку має бути спрямована на формування необхідної інформації про запланований та фактичний перелік заходів на збереження довкілля, розмір витрат і потреби в таких витратах для оцінки достатності заходів і вкладених коштів внутрішніми та зовнішніми користувачами звітності за європейськими стандартами (ESRS).

Таким чином, надання релевантної інформації щодо заходів та витрат на довкілля в операційній та інвестиційній діяльності, інтеграція екологічних показників у систему управлінського обліку є базою для розробки управлінських рішень як на оперативному, так і стратегічному рівнях та основою для складання звітності за європейськими стандартами (ESRS).

Література:

1. Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2024 р. № 1015-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.02.2025).

2. Костирко Л.А., Чернодубова Е.В. Внутрішній контроль екологічних витрат в забезпеченні фінансової безпеки промислових підприємств. Економіка та суспільство. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-70>

ОБЛІК, АНАЛІЗ І КОНТРОЛЬ – ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Оляднічук Н.В., кандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7900-2740>

Рациональна організація бухгалтерського обліку на підприємстві забезпечує ефективний процес управління господарськими процесами та фінансовими активами суб'єкта господарювання. Бухгалтерський облік на підприємстві є інформаційним першоджерелом формування обліково-економічної бази з метою використання її зацікавленими користувачами для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Системний підхід до організації бухгалтерського обліку передбачає вирішення методичних, технологічних, технічних та організаційних питань з метою забезпечення аналітичних та контрольних функцій управління підприємством.

Дослідження щодо обліку, аналізу і контролю та їх впливу на управління суб'єктом господарювання завжди є в центрі уваги науковців та практиків. Здирко Н.Г., Фабіянська В.Ю. наголошують на тому, що «функція аналізу є важливою і незамінною в системі управління, оскільки за результатами аналітичного дослідження можливо обґрунтувати оптимальне управлінське рішення» [1]. Братюк В.П., Нестерова С.В. переконані в тому, що процес планування виробничо-фінансової діяльності на підприємстві неминучий, оскільки «план є сукупністю рішень з виконання конкретних дій для досягнення певних результатів у визначений термін» [2]. Звісно ж для аналізу певних результатів необхідно мати інформацію про цілі та завдання, які формуються на етапі планування господарської та фінансової

діяльності суб'єкта господарювання. Скиба Г.І., Солодовник Н.В., Беженар І.М. вважають, що облікова політика конкретного суб'єкта господарювання є одним із основних засобів створення аналітичної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень та стратегічного розвитку підприємства. На думку авторів «розробка облікової політики підприємства передбачає створення комплексного набору проектних матеріалів з бухгалтерського обліку: графіки документообороту, оперограми, посадові інструкції, аналітичні та зведені документи, програмне забезпечення тощо» [3]. Безперечно, виражена облікова політика є вагомим важелем для вирішення чітко визначених завдань, досягнення цілей та забезпечення фінансової стійкості підприємства у сучасних соціально-економічних умовах.

Рационалізація бухгалтерського обліку дозволяє вдосконалювати облікові процеси, структуру та наповнення документального супроводу, покращувати взаємозв'язок первинної облікової інформації з аналітичною та синтетичною, підвищувати ефективність та професіоналізм облікових працівників, забезпечувати синхронізацію та оптимізацію роботи структурних підрозділів при формуванні єдиної обліково-аналітичної бази підприємства. Обліково-аналітичне забезпечення виробничо-фінансової діяльності суб'єкта підприємництва передбачає первинне документування господарських операцій, групування в системі рахунків бухгалтерського обліку та відображення в реєстрах аналітичного і синтетичного обліку, узагальнення у фінансовій звітності, оцінку отриманих результативних даних та їх аналіз, проведення контрольних процедур, що є підґрунтям для прийняття виражених управлінських рішень.

Функція аналізу в цілісній системі обліково-аналітичного забезпечення вирішує конкретні завдання: виявлення помилок у звітності та фактів некоректного відображення господарських операцій на рахунках обліку; перевірку правильності нарахування податків та зборів; виявлення відхилень фактичних економічних параметрів від планових та прийняття рішень.

Контрольна функція в обліково-аналітичному середовищі призначена для встановлення відповідності заздалегідь визначеним показникам, у випадку виникнення відхилень, встановлюється причина.

Отже, взаємозв'язок і взаємозалежність функцій обліку, аналізу й контролю є очевидними і надзвичайно важливим в системі управління підприємством. Доречною складовою в структурі системи управління є сектор планування (рис.).

**Рис. Інструменти управління підприємством
та їх вплив на прийняття рішень**

Таким чином, комплексне використання інструментів обліку, аналізу й контролю формує повноцінну систему обліково-аналітичного забезпечення, яка слугує підставою для прийняття та реалізації обґрунтованих управлінських рішень.

Література:

1. Здирко Н.Г., Фабіянська В.Ю. Функції обліку, аналізу та контролю в управлінні публічними закупівлями. *Агросвіт*. 2020. № 6. С. 22-35. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.6.22> URL: http://www.agrosvit.info/pdf/6_2020/5.pdf (дата звернення: 05.02.2025).
2. Братюк В.П., Нестерова С.В. Роль планування та фінансовий контроль в забезпеченні діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2024. № 4. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3518/3553> (дата звернення: 06.02.2025).
3. Скиба Г.І., Солодовник Н.В., Беженар І.М. Облікова політика як засіб створення аналітичної інформації для управлінських рішень та стратегічного розвитку підприємства. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2024. Вип. 4(76). URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3518/3553> (дата звернення: 07.02.2025).

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕВОЇ ЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ АГРОПІДПРИЄМСТВ

Остапчук С.М., кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2342-6376>

Прийнято вважати, що теорія бухгалтерського обліку є універсальною та не потребує розвитку через галузеві аспекти. На практиці ця проблема виражається через встановлення єдиних для всіх та недостатньо інформаційних для широкого кола стейкхолдерів форм фінансової звітності, відсторонення галузевого управління від методологічного впливу на розвиток ключової управлінської функції, яким є бухгалтерський облік, а також другорядність цієї інформаційної системи в економічній роботі. Проте, нездатність традиційних підходів відповідати на локальні кризові явища та глобальні виклики, вимагає перегляду теоретичних доктрин. Діловий світ вимагає від бухгалтерського обліку повнішої інформації. Розвиток, конкуренція в глобальній економіці проходить в галузевій площині. Для України, котра позиціонує себе лідером світової аграрної економіки, важливим є розвиток теоретико-прикладних засад галузевого бухгалтерського обліку і звітності [1, с. 5].

В Україні теоретичні засади галузевого обліку та звітності почали формуватися в кінці 2000-х років, перш за все, завдяки вивченню положень теорії фізичної економії та використання їх для розробки концептуальних підходів до удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління аграрним сектором економіки. Їх розвиток знаходимо в працях Ю.С. Бездушної, В.М. Жука [2], С.М. Остапчука [3], В.М. Метелиці [4], В.О. Шевчука [5]. В роботах цих дослідників здійснено не лише теоретичне обґрунтування необхідності впровадження галузевого обліку та звітності, але й запропоновано проєкти окремих галузевих стандартів і форм звітності, наприклад щодо обліку земель сільськогосподарського призначення. Однак, всі ці напрацювання не знайшли свого практичного втілення, тоді як звітність агропідприємств в Україні з кожним роком кількісно скорочувалася.

Починаючи з 2001 року у якому діяло 63 (!) форми по сільському та рибному господарству та 8 спеціалізованих форм по лісовому господарству і мисливству, вже до 2006 року скорочено

більше половини існуючих форм статистичної звітності. Чи слід вважати це позитивним зрушенням в процесі реформування державної статистики? Можливо. Проте, в окремих випадках раціональність скорочення є вкрай сумнівною. Також значно скоротилась інформаційна база державного управління у сфері землекористування. Зокрема, інформаційне забезпечення у сфері землекористування у 2001 році було представлене 15 формами, а у 2016 році – лише чотирма [6, с. 29-30].

На нашу думку, причиною нежиттєздатності запропонованих дослідниками нових галузевих форм статистичної і фінансової звітності, а також окремих облікових стандартів, на зміну згаданих вище форм статистичного спостереження, була необхідність їх затвердження до використання державним регулятором методологічного впливу – Міністерством фінансів України, або хоча б Міністерством аграрної політики та продовольства України (останнє на той час формально ще мало такі повноваження). Тобто навіть якщо пропозиції були справді актуальними для управління агропідприємствами, без схвалення державних регуляторів суб'єкти господарювання не могли їх повноцінно використовувати на ряду із законодавчо врегульованою практикою бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Отже, розвиток галузевого обліку та звітності по такій траєкторії був приречений на провал, адже без акцептації науково обґрунтованих пропозицій методологічним регулятором, все залишалося на рівні теорії.

В останні роки нові перспективи відкрили два глобальні тренди. По-перше, активного поширення набула нефінансова звітність зі сталого розвитку, яка наразі складається і оприлюднюється в більшій мірі добровільно, а її зміст чітко не регламентується методологічними регуляторами на локальному рівні – в тій чи іншій країні. Визначаються лише напрямки (екологічні, соціальні та управлінські аспекти / *environmental, social, and governance issues*), за якими підприємство має розкрити свої показники. По-друге, необхідність розвитку галузевих стандартів обліку та звітності була визнана доцільною на міжнародному рівні. Зокрема, у 2022 році завершилось створення під керівництвом Фонду МСФЗ Ради з міжнародних стандартів сталого розвитку (*The International Sustainability Standards Board*), до повноважень якої входить розробка стандартів фінансової звітності сталого розвитку. Для задоволення інформаційних потреб широкого кола стейкхолдерів окремі такі стандарти будуть галузевими.

Ще одним чинником, який, на наш погляд, сприяє розвитку галузевого звітування зі сталого розвитку є Європейський зелений курс (The European Green Deal) та політика повосенного відновлення України на засадах сталого розвитку. Виходячи з євроінтеграційного вектора розвитку України, вітчизняні агропідприємства будуть змушені переймати досвід своїх європейських колег у сфері звітування, щоб претендувати на інвестиції та грантову підтримку.

Така потреба вже прийнята до уваги окремими дослідниками – представниками Центру професійних бухгалтерів, які спільно з німецькими колегами розробили і запропонувати українським аграрним підприємствам адаптований до їхніх потреб інструмент галузевого звітування – Звіт зі сталого розвитку та інвестицій (Report on Sustainable Development and Investments) [7]. Цей галузевий звіт є одним із інструментів, які пропонує Платформа сталого розвитку, розроблена в рамках програми MSCA4Ukraine, що фінансується Європейським Союзом. Ціль проєкту – сприяти зеленій відбудові і реконструкції аграрної галузі України в повосенний період.

Вважаємо, що згадані вище тренди і чинники відкривають нові можливості для розвитку галузевого екологічного обліку та звітності зі сталого розвитку для агропідприємств. Важливо відмітити, що в цьому випадку мотивацію до практичного застосування цих обліково-інформаційних інструментів мають самі суб'єкти господарювання, а добровільний характер звітування щодо сталого розвитку дозволяє їм не чекати встановлення законодавчих вимог регуляторами методологічного впливу, а діяти в інтересах інвесторів та інших зацікавлених сторін.

Очікуємо, що глобальна тенденція до наростаючої потреби в ширшому наборі фінансових та нефінансових звітних показників, які характеризують відповідність діяльності підприємств вимогам сталого розвитку, буде сприяти розвитку галузевих аспектів бухгалтерського обліку як на міжнародному рівні, так і в Україні. Вітчизняним науковцям варто приділити більше уваги цьому питанню, враховуючи наявність значних теоретичних напрацювань, які можуть знайти нове практичне втілення в сучасних умовах господарювання.

Література:

1. Галузеві стандарти обліку та фінансової звітності: колективна монографія / [В.М. Жук, Ю.С. Бездушна, Б.В. Мельничук та ін.]; За ред. В.М. Жука. К. : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2015. 370 с.

2. Фізіократична доктрина розвитку бухгалтерського обліку: колективна монографія / [В.М. Жук, Б.В. Мельничук, С.М. Остапчук та ін.]; За ред. В.М. Жука. К. : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2015. 234 с.
3. Остапчук С. М. Фізіократичні засади бухгалтерського обліку використання земель сільськогосподарського призначення. *Вісник ЖДТУ. Сер.: Економічні науки*. 2014. № 4(70). С. 23-30.
4. Метелія В.М. Становлення аграрного сегменту бухгалтерської професії. *Облік і фінанси*. 2013. № 1(59). С. 33-39.
5. Шевчук В.О. Проблеми управління рівноважним довгостроковим розвитком економіки на засадах фізичної економії. *Облік і фінанси*. 2016. № 4(74). С. 145-152.
6. Жук В.М., Мельничук Б.В., Бездушна Ю.С. Проблеми реформування державної статистики України. *Облік і фінанси*. 2016. № 4(74). С. 25-33.
7. Metelytsia V. M. Report on sustainable development and investments in the agricultural sector of Ukraine (an illustration for grain and industrial crop production): a practical guide / ed. by T.V. Gagalyuk. Odesa: Publishing house «Helvetica», 2024. 194 p.

МІЖНАРОДНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ЗВІТУВАННЯ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сторожук Т.М., кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2260-1301>

Міжнародна та національна практика звітування передбачає складання звіту про рух грошових коштів, як однієї з обов'язкових форм фінансової звітності загального призначення. Важливість та необхідність інформації про грошові потоки суб'єкта господарювання, який представляє інтерес, важко оцінити. Внутрішні та зовнішні користувачі зацікавлені в інформації як суб'єкт господарювання генерує і використовує найбільш ліквідні активи - грошові кошти та їх еквіваленти. Інформація про грошові потоки, разом з іншою інформацією повного комплексу фінансових звітів «допомагає користувачам фінансової звітності спрогнозувати майбутні грошові потоки суб'єкта господарювання і, зокрема, їхній час та певність», а також «демонструє результати того, як управлінський персонал суб'єктів господарювання розпоряджається ввіреними йому ресурсами» [1].

Інформація про грошові кошти потрібна усім суб'єктам господарювання, незважаючи якою різною є їх діяльність. Суб'єктам господарювання потрібні грошові кошти з однакової причини – для здійснення діяльності. «Економічні рішення, що їх приймають користувачі, вимагають оцінки спроможності суб'єкта господарювання генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також їх часу та визначеності» [2].

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3] звіт про рух грошових коштів – це звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Отже, звіт про рух грошових коштів містить інформацію про наявність грошових коштів на початок та кінець звітного періоду та грошові потоки суб'єкта господарювання за звітний період. МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» [2], який встановлює вимоги до подання та розкриття інформації про рух грошових коштів відповідно до МСФЗ, визначає грошові кошти як готівку в касі і депозити до запитання. В національних стандартах грошові кошти трактуються як готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [3]. В поняття «грошові кошти» крім, власне, грошових коштів включаються і їх еквіваленти, тобто короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у відому суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості. Разом з тим у звіті про рух грошових коштів не відображаються: зміни у складі грошових коштів та їхніх еквівалентів, різні негрошові операції та внутрішні зміни (переміщення) у складі грошових коштів.

Звіт про рух грошових коштів є доповненням до балансу та звіту про фінансові результати, оскільки відображає причини зміни суми грошових коштів на кінець звітного періоду порівняно з початком року та розкриває статті звіту про фінансові результати з позиції руху грошових коштів упродовж звітного періоду (року) в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [4, с.191].

МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» [2] не визначає формат звіту про рух грошових коштів і перелік статей за кожним видом діяльності, але містить конкретні вимоги та пояснення щодо: грошових потоків на нетто-основі; грошових потоків в іноземній валюті; відсотків і дивідендів; податків на прибуток; інвестицій у дочірні, асоційовані та спільні підприємства; зміни часток участі в капіталі дочірніх підприємств та інших господарських одиниць; компонентів грошових коштів та їх еквівалентів; розкриття іншої інформації щодо грошових потоків.

В національній практиці форми і зміст звіту про рух грошових коштів затверджуються на загальнодержавному рівні. На теперішній час в Україні використовується декілька форм звіту:

Звіт про рух грошових коштів ф.3 та ф. 3-н, який складають великі і середні підприємства відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», зокрема, додаток 1 [3];

Звіт про рух грошових коштів ф.3-дс, який подають суб'єкти державного сектору відповідно до НП(С)БО ДС 101 «Подання фінансової звітності» [5], форму подано в додатку 3 до НП(С)БО ДС 101;

Консолідований звіт про рух грошових коштів ф. 3-к та 3-кн, який складається материнським підприємством групи відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3] та НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» [6], форму представлено в додатку 2 до НП(С)БО 1;

Консолідований звіт про рух грошових коштів ф. 3-кас передбачений для суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі, які подають консолідовану фінансову звітність відповідно до НП(С)БО ДС 102 «Консолідована фінансова звітність» [7], де в додатку 3 подано форму звіту.

Отже, зміст та склад статей форм звіту про рух грошових коштів та порядок їх розкриття в Україні визначаються відповідними національними стандартами та Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності № 433 [8] – в підприємницькій діяльності і Порядком заповнення форм фінансової звітності – в державному секторі [9].

Згідно з міжнародними та національними стандартами інформація про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності може бути подана із використанням прямого або непрямого методу. Прямий метод передбачає послідовне подання надходжень та видатків грошових коштів.

Непрямий метод передбачає послідовне коригування показників прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування, наведеного в Звіті про фінансові результати на зміни у складі запасів; операційної дебіторської та кредиторської заборгованості; негрошових операцій; доходів і витрат, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Зміни у складі грошових коштів та їхніх еквівалентів є наслідком управління грошовими коштами підприємства. МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» [2] заохочує до застосування прямого методу. Як

свідчить практика, підприємства віддають перевагу більш простому прямому методу, який надає корисну інформацію для оцінювання майбутнього руху грошових коштів. До застосування певного методу у різних країнах підходять по-різному, у деяких є навіть обов'язковість застосування, наприклад, прямого – в Австралії, непрямого – в Іспанії.

Країни Європейського союзу для підготовки звіту про рух грошових коштів керуються Директивою 2013/34/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 26 червня 2013 року про річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність і відповідні звіти окремих видів компаній [10], яка передбачає складання річної фінансової звітності загального призначення усіма суб'єктами господарювання (в т.ч. і мікропідприємствами) та їх групами, які складають консолідовану фінансову звітність.

Відповідність форми, формату та змісту розкриття інформації про рух грошових коштів нормам європейського законодавства та міжнародним стандартам є актуальним питанням сучасності. Впровадження європейської практики та підходів до фінансового звітування в Україні дозволить наблизити європейську інтеграцію вітчизняного бізнесу і сприяти вступу України до ЄС та значно підвищить інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств.

Література.

1. МСБО 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення: 02.02.2025).
2. МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-07_ukr_2016.pdf (дата звернення: 06.02.2025).
3. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів від 7 лютого 2013 року № 73. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 07.02.2025).
4. Сторожук Т.М., Дружинська Н.С. Звітність підприємства: навчальний посібник; Державний податковий університет. Ірпінь, 2024. 660 с.
5. НП(С)БО ДС 101 «Подання фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів від 28 грудня 2009 року № 1541. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11#Text> (дата звернення: 08.02.2025).
6. НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність»: наказ Міністерства фінансів України 27.06.2013 № 628. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13#Text> (дата звернення: 08.02.2025).

7. НП(С)БО ДС 102 «Консолідована фінансова звітність»: наказ Міністерства фінансів України 24.12.2010 № 1629. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-11#Text> (дата звернення: 09.02.2025).

8. Методичні рекомендації щодо заповнення фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433. Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

9. Порядок заповнення форм фінансової звітності в державному секторі: наказ Міністерства фінансів України 28.02.2017 № 307 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 29.11.2017 № 976). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0384-17#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

10. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC Text with EEA relevance. Document 32013L0034. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0034> (date of application: February 13, 2025).

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТАРОПАКУВАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Луців А.Я., аспірант*,

Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-0207-9194>

Управлінський облік витрат на виробництво таропакувальних матеріалів є ключовим компонентом оперативного та стратегічного управління підприємством. Він виступає не лише інструментом контролю за витратами, а й стає важливим активом, здатним забезпечити адаптацію підприємства до швидкозмінних умов ринку та підтримувати його сталий розвиток. У сучасних умовах зростаючої конкуренції та технологічних змін управлінський облік перетворюється на багатофункціональну систему, яка охоплює аналіз витрат, прогнозування, оптимізацію ресурсів, підвищення якості продукції та інтеграцію новітніх технологій.

* Науковий керівник – Мошковська О.А., д.е.н., професор

Основним завданням сучасного управлінського обліку є не тільки оцінка поточних витрат на виробництво, але й їхнє планування. Це включає регулярний аналіз витрат, порівняння їх із ринковими показниками, виявлення основних тенденцій та чинників, що впливають на собівартість продукції. Такий підхід дозволяє підприємствам бути конкурентоспроможними та ефективно реагувати на зміни у вартості сировини, коливання попиту, зміни в законодавчому середовищі та інші зовнішні фактори. Важливою складовою є й аналіз витрат у контексті конкурентного середовища. Порівняння власних витрат із витратами конкурентів дозволяє підприємству виявляти власні слабкі місця і водночас знаходити нові можливості для поліпшення, що є важливим для стратегічного планування [1].

Управлінський облік витрат на виробництво таропакувальних матеріалів у сучасних умовах є критично важливим елементом успішного функціонування підприємств в умовах динамічного ринку. Сучасний бізнес зіптовхується з численними викликами, такими як підвищення конкурентоспроможності, зміни в споживчих вподобаннях, коливання цін на сировину та необхідність дотримання екологічних стандартів. У цьому контексті управлінський облік витрат набуває особливої значущості.

Водночас управлінський облік повинен враховувати специфіку ринку та сучасні споживчі тенденції. Адже сучасні споживачі стають дедалі вимогливішими, що вимагає від підприємств не лише забезпечення високої якості продукції, а й гнучкості у виробничих процесах. Це означає, що управлінський облік повинен бути здатний швидко адаптуватися до зміни попиту, а також до нових вимог щодо екологічності та безпеки упаковки.

Однією з актуальних тенденцій є зростання попиту на екологічно чисті та біорозкладні матеріали. Це вимагає від підприємств інвестування в нові технології, які можуть бути дорожчими, але в довгостроковій перспективі можуть забезпечити конкурентні переваги. Управлінський облік повинен включати в себе аналіз витрат на розробку та впровадження таких інновацій, а також оцінку їх впливу на загальні витрати та прибутковість підприємства [2].

Поряд з тим, важливою є роль управлінського обліку в процесах планування. Ефективне планування витрат дозволяє підприємствам не лише контролювати свої фінанси, а й прогнозувати майбутні потреби. Це включає в себе розробку бюджетів, які враховують не лише поточні витрати, але й інвестиції в розвиток, модернізацію обладнання та впровадження нових технологій. Бюджетування на основі діяльності

(Activity-Based Budgeting) може стати корисним інструментом, який дозволяє більш точно планувати витрати, пов'язані з конкретними проектами та продуктами [3-5].

Необхідно також зазначити, що управлінський облік витрат у таропакувальній галузі повинен бути тісно пов'язаний з системою контролю якості. Витрати на контроль якості, тестування та забезпечення відповідності продукції стандартам можуть бути суттєвими. Впровадження ефективних систем контролю якості може допомогти знизити витрати на повернення продукції, рекламації та покращити загальну репутацію підприємства.

Важливою складовою управлінського обліку є також моніторинг та аналіз фінансових показників. Підприємства повинні регулярно оцінювати свої фінансові результати, порівнюючи фактичні витрати з плановими. Це дозволяє виявляти відхилення, аналізувати їх причини та вживати коригуючі заходи. Важливими показниками можуть бути собівартість продукції, рентабельність, а також показники ефективності використання ресурсів.

Необхідність підвищення рівня прозорості у фінансових звітах також стає все більш актуальною. Підприємства мають бути готовими надавати детальну інформацію про витрати та їх структуру, що може вплинути на довіру інвесторів, партнерів та споживачів. Це передбачає впровадження стандартів звітності, які забезпечують зрозумілість і доступність інформації.

Таким чином, управлінський облік витрат на виробництво таропакувальних матеріалів у сучасних умовах є багатограним і динамічним процесом, що вимагає від підприємств постійного вдосконалення своїх облікових систем. У відповідь на нові виклики, такі як зміни у споживчих вподобаннях, зростання конкуренції, коливання цін на сировину та підвищення екологічних вимог, підприємства мають впроваджувати інноваційні методи обліку та управління витратами, що сприятимуть їх адаптації до ринку.

Адаптація, впровадження інновацій, ефективне планування та контроль витрат стають ключовими факторами успіху. Підприємства, здатні ефективно управляти витратами та адаптуватися до змін, можуть не лише зберегти конкурентоспроможність, а й забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі. Відтак, управлінський облік витрат на виробництво таропакувальних матеріалів не лише виконує функцію контролю та аналізу, але й стає стратегічним інструментом, що визначає успіх підприємства в умовах швидкозмінного ринку.

Однією з основних характеристик управлінського обліку витрат є його орієнтація на прийняття рішень. Сучасні підприємства потребують актуальної та точної інформації про витрати для того, щоб ефективно планувати, контролювати і аналізувати свої фінансові результати. Це передбачає не лише фіксацію витрат, а й їх детальний аналіз, що дозволяє виявляти тенденції, ризики та можливості для оптимізації. Зокрема, управлінський облік має забезпечувати інформацію про структуру витрат, що дозволяє керівництву розуміти, які компоненти виробництва є найбільш витратними і де можна зекономити [6].

Управлінський облік також повинен враховувати екологічні аспекти, оскільки сучасні підприємства все більше зосереджуються на сталому розвитку та дотриманні екологічних норм. Це вимагає від них не лише дотримання законодавчих вимог, але й активного впровадження екологічних ініціатив, які можуть впливати на структуру витрат. Таким чином, управлінський облік повинен включати в себе аналіз витрат, пов'язаних з екологічними заходами, і оцінку їхньої ефективності.

Таким чином, управлінський облік витрат на виробництво таропакувальних матеріалів є невід'ємною частиною загальної стратегії розвитку, що допомагає підприємству не лише зберігати фінансову стабільність, а й ефективно реагувати на виклики сучасного ринку.

Література:

1. Бухгалтерський облік: загальна теорія: навч. посібник / Ю.С. Серпенінова, С.М. Гольцова, І.О. Макаренко; за заг. ред. Ю.С. Серпенінової. Суми : Університетська книга, 2015. 336 с.
2. Скрипник С., Костенко Ю., & Курей О. Управлінський облік на підприємствах України в умовах кризових явищ. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-32>
3. Кім Ю.Г. Бухгалтерський та податковий облік: Первинні документи та порядок їх заповнення. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 600 с.
4. Головацька С.І. Системи електронного обліку і звітності підприємств: актуальні аспекти. *Підприємство і торгівля*. 2021. № 32. С. 11-16. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-32-02>
5. Задорожний З.В., Аверкин Я.Ф. Управлінський облік: особливості та принципи. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 1. С. 114-120.
6. Declerck B., Swaak M., Martin M., Kesteloot K. Activity-based cost analysis of laboratory tests in clinical chemistry. *Clin. Chem. Lab. Med.*, 2021, no. 59, pp. 1369-1375.

ЗНАЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Угрімова І.В., кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4641-1051>

Управлінський облік є важливим компонентом системи управління підприємством і це дозволяє забезпечувати ефективний процес прийняття рішень, що робиться на основі якісної облікової інформації. Теоретичний аналіз показав, що особливістю управлінського обліку є його гнучкість і адаптивність до потреб конкретного підприємства. На відміну від фінансового обліку, який підлягає суворому регулюванню, управлінський облік характеризується відсутністю уніфікованих стандартів, що дозволяє використовувати різноманітні методики залежно від галузі, масштабів діяльності та стратегічних завдань організації. Тож його ключова особливість полягає у спрямованості на внутрішні потреби управління, що дозволяє адаптувати методи та форми до конкретних умов функціонування організації.

Управлінський облік посідає важливе місце в сучасній системі управління підприємством, адже забезпечує керівництво інформацією, необхідною для ефективного прийняття рішень в умовах мінливого бізнес-середовища. Його ключова роль полягає у створенні, аналізі та використанні даних, що дозволяють менеджерам різних рівнів оцінювати стан ресурсів підприємства, визначати напрямки розвитку, розробляти стратегії й адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Відсутність єдиного жорсткого регламенту управлінського обліку надає підприємствам значну свободу у його впровадженні, що дозволяє адаптувати систему обліку до специфіки діяльності та стратегічних цілей кожного суб'єкта господарювання.

Існує велика кількість визначень поняття «управлінський облік» в науковій літературі. Наприклад, М. Чумаченко вбачає управлінський облік як цілеспрямований розвиток усього бухгалтерського обліку, який має перетворитися в надійного постачальника інформації для потреб управління, тобто через призму інформаційної функції [1].

Задорожний З.-М.В. та Аверкин Я.Ф. говорять: «управлінський облік трактують через призму систематизації й аналізу даних, вважаючи його системою підготовки і економічної інтерпретації інформації для

формування стратегічних рішень. Управлінський облік – це інтегрована система збору, обробки та передачі інформації внутрішнім користувачам щодо доходів і витрат підприємств з метою забезпечення ефективного управління собівартістю та отримання позитивного фінансового результату» [2, с. 117].

С. Голов та В. Єфіменко розглядають «управлінський облік» як процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю всередині організації та для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів, тобто зі сторони планування, оцінки та контролю [3].

Враховуючи вище зазначені визначення, управлінський облік розуміється в більш широкому сенсі як інформаційна підсистема системи управління підприємством, яка здатна об'єднати в собі різні методи управління і підпорядкувати їх досягненню єдиної мети [4]. А найбільш загально прийнятим визначенням, яке найточніше надає розуміння поняття, є наступне: «Управлінський облік – це процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки та контролю всередині організації і для забезпечення ефективного використання ресурсів» [5].

Згідно із Законом України [6], підприємства самостійно визначають форми, методи та правила ведення управлінського обліку в залежності від своїх потреб, що надає йому гнучкості й індивідуальності. В цьому полягає специфіка даного обліку: він орієнтований виключно на внутрішні потреби підприємства. На відміну від фінансового обліку, який передбачає жорсткі правила та стандарти, управлінський облік характеризується значною варіативністю, що дозволяє керівникам використовувати різні методики залежно від конкретних управлінських завдань.

В управлінському обліку використовуються численні терміни та поняття, які можуть мати різне значення залежно від контексту. І це свідчить про необхідність чіткого розуміння цілей, на які спрямований аналіз.

В системі управлінського обліку припустимі певні наближення й оцінки, особливо на етапах планування чи прогнозування. Абсолютна точність даних не завжди є необхідною, якщо це не критично для ухвалення рішень. Така гнучкість дозволяє швидко реагувати на зміни, водночас залишаючи можливість для уточнення інформації, при необхідності.

В реальних умовах прийняття управлінських рішень повна інформація про об'єкт управління рідко буває доступною, може бути значний дефіцит необхідних даних і це змушує менеджерів спиратися на наявну інформацію, використовуючи власну інтуїцію, досвід і аналітичні методи для заповнення прогалів. Ведення управлінського обліку на підприємстві значно в цьому допомагає. Дані управлінського обліку завжди є частиною загальної управлінської інформації. Синтез даних із різних сфер, який використовується менеджерами забезпечує більш обґрунтований підхід до управління підприємством.

Правильно організована система управлінського обліку допомагає підвищення ефективності управління якщо її використовувати як потужний інструмент, чим вона є насправді.

Загалом управлінський облік охоплює процеси виробничо-господарської діяльності, які відображаються в облікових даних і слугують базою для аналізу, планування та прогнозування. Це створює цілісне уявлення про діяльність підприємства, дозволяючи ухвалювати ефективні та виважені рішення. Об'єктами управлінського обліку є витрати, доходи, внутрішня звітність, що забезпечує зв'язок між операційними діями та стратегічними цілями. Їх ефективне управління сприяє оптимізації ресурсів і виявленню ключових напрямків розвитку.

Основним завданням управлінського обліку є забезпечення керівництва інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Інші завдання орієнтовані на підвищення ефективності діяльності підприємства, оскільки вони забезпечують можливість реагування на зміни вчасно і оптимізувати процеси та покращити управлінські рішення. Результатом виконання таких завдань є формування чіткої й структурованої інформації, яка стає основою для ухвалення рішень на різних рівнях управління.

Значення управлінського обліку в системі управління підприємства дуже велике: управлінський облік забезпечує комплексну оцінку діяльності; він дозволяє оптимізувати процеси й ресурси, приймати обґрунтовані рішення та прогнозувати майбутні результати; виконує важливу роль у формуванні стратегії підприємства. Отримана як результат управлінського обліку інформація стає основою для формування обґрунтованих рішень. Вони дозволяють зменшувати витрати, оптимізувати виробничі процеси, підвищувати рентабельність та конкурентоспроможність підприємства.

Місце управлінського обліку в системі облікової інформації дуже велике: він інтегрує дані з фінансового, виробничого та інших видів обліку, утворюючи комплексну систему, яка дозволяє всебічно оцінювати діяльність підприємства. Управлінський облік функціонує як

ланка між інформаційними потоками та управлінськими діями, що дозволяє ефективно використовувати ресурси підприємства, оцінювати результати діяльності та розробляти стратегії для досягнення поставлених цілей.

Сучасним роботодавцям дуже потрібні фахівці з управлінського обліку. З практичної точки зору управлінський облік можна звести до трьох основних пунктів: 1) вміння аналізувати витрати і прибуток та оцінювати рентабельність; 2) розробка фінансових стратегій та оптимізація діяльності підприємства; 3) знання методів розрахунку собівартості продукції та управління витратами.

Управлінський облік є ключем до прийняття рішень на керівному рівні, такі знання дуже цінуються.

Отже, управлінський облік є універсальним інструментом, який забезпечує підприємство не лише оперативною інформацією для прийняття рішень, але й аналітичними даними для розробки стратегій і планів. Його значення в сучасному бізнесі важко переоцінити, адже він дозволяє досягати ефективності, підвищувати конкурентоспроможність і адаптуватися до мінливих умов ринку.

Управлінський облік виступає основою інформаційної системи підприємства, яка забезпечує менеджмент релевантними даними для досягнення стратегічних, тактичних і оперативних цілей. Його функції спрямовані на оптимізацію управління ресурсами, зниження витрат, підвищення продуктивності та забезпечення конкурентних переваг. Завдяки інтеграції з іншими обліковими системами (фінансовою, податковою, виробничою тощо), управлінський облік дозволяє отримати цілісну картину діяльності підприємства, що є запорукою його успіху в довгостроковій перспективі.

Дослідження підтвердило, що значення управлінського обліку полягає не лише у створенні інформаційної бази для прийняття управлінських рішень, але й у забезпеченні оптимізації ресурсів, у підвищенні конкурентоспроможності та адаптації до впливу зовнішнього середовища. Все це робить управлінський облік необхідною складовою ефективного управління сучасним підприємством.

Література:

1. Чумаченко М.Г. Управлінський облік потребує підтримки. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2003. № 5. С. 3-7.
2. Задорожний З.-М.В., Аверкин Я.Ф. Управлінський облік: особливості та принципи. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 1. С. 114-120.

3. Голов С.Ф., Єфіменко В.І. Фінансовий та управлінський облік. Київ, 1996. 554 с.

4. Косташ Т.В., Смола М.Р. Роль управлінського обліку в прийнятті управлінських рішень. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2567/1/Kostash%20Т.%2С%20Smola%20%D0%9C.%20_article.pdf

5. Шевців Л.Ю. Управлінський облік: навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2022. 642 с.

6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV, поточна редакція 03/09/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 14.02.2025).

РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Янчева А.М., кандидат економічних наук, професор,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1231-531X>

Акімова Н.С., кандидат економічних наук, професор,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8608-8757>

Спіцина Н.В., кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7903-3504>

Розробка та реалізація продуманої концепції та надійної системи забезпечення економічної безпеки організації є необхідними умовами забезпечення її економічної безпеки (спроможності), своєчасного попередження, виявлення та усунення можливих небезпек і загроз, нейтралізації ризиків.

Важливими факторами забезпечення економічної безпеки організації є її ресурсні можливості, моделювання загроз, послаблення впливу дії деструктивних (негативних) чинників (невизначеності тощо), відповідне меті та завданням організації інформаційне забезпечення, оптимізація ухвалюваних управлінських рішень, а також узгодження інтересів і цілей усіх учасників організації.

Обліково-аналітична система, у цьому контексті, виконує кілька важливих функцій: інформаційна функція забезпечує управлінців необхідними даними для оцінки поточного стану економічної безпеки, прогностична функція дозволяє аналізувати можливі сценарії розвитку подій та виявляти потенційні загрози, а контролююча функція допомагає оцінювати ефективність управлінських рішень та забезпечувати своєчасну реакцію на зміни у зовнішньому середовищі [1].

Відтак актуальним є розгляд механізмів зміцнення економічної безпеки господарюючих суб'єктів з погляду вдосконалення їх обліково-аналітичного забезпечення.

Обліково-аналітичне забезпечення є важливою складовою системи управління підприємством і відіграє ключову роль у забезпеченні його економічної безпеки. Це система, яка охоплює збирання, обробку, аналіз та інтерпретацію економічних даних, що використовуються для прийняття рішень щодо забезпечення стійкості підприємства до ризиків і загроз [2].

Система обліково-аналітичного забезпечення включає в себе кілька основних елементів: фінансовий облік надає інформацію про фінансовий стан підприємства, його активи, зобов'язання, доходи та витрати; управлінський облік забезпечує інформацію для внутрішнього використання, спрямовану на аналіз і контроль діяльності окремих підрозділів підприємства; внутрішній аудит здійснює контроль за дотриманням внутрішніх стандартів і процедур, що сприяє виявленню слабких місць у системі економічної безпеки; аналіз ризиків оцінює ймовірність виникнення загроз для економічної безпеки та розробляє плани щодо їх мінімізації [3]. Обліково-аналітичну інформацію ми розглядаємо як суттєвий внутрішній фактор забезпечення економічної безпеки при управлінні організацією.

Забезпечення сталого функціонування організації потребує реалізації комплексу спеціальних заходів щодо забезпечення економічної безпеки та засобів захисту, заснованих на внутрішньофірмовій концепції стратегії та політиці економічної безпеки, аналізі та оцінці ризиків і загроз, можливих для даної організації в конкретний період часу.

Нині в науковій літературі наводяться різні формулювання концепції економічної безпеки організації.

На думку багатьох авторів, концепція економічної безпеки організації являє собою систему поглядів, ідей, цільових установок, пронизаних єдиним задумом на проблему безпеки основних

об'єктів безпеки організації. Така концепція включає систему заходів, шляхів, напрямів досягнення поставлених цілей і створення сприятливих умов для досягнення цілей організації в умовах невизначеності, а також існування внутрішніх і зовнішніх загроз. При цьому концепцію розглядають не як детальну програму або план забезпечення економічної безпеки, а як принципову позицію, задум, систему поглядів, вимог і умов організації заходів економічної безпеки на різних етапах і рівнях економічної діяльності, логічну схему (програму) функціонування системи забезпечення економічної безпеки організації [4].

Система економічної безпеки організації виконує такі основні завдання, що становлять комплекс захисних заходів:

- аналіз реальних і потенційних загроз безпеці організації;
- оцінка загроз;
- планування комплексу заходів щодо локалізації загроз;
- реалізація комплексу заходів протидії загрозам.

Одним із найважливіших чинників забезпечення економічної безпеки організації є сукупність її корпоративних ресурсів. Корпоративні ресурси – економічні чинники, які використовують власники та керівники організації для досягнення поставлених цілей її функціонування. Основними корпоративними ресурсами організації є: ресурс капіталу, ресурс персоналу, ресурс інформації та технології, ресурс техніки та обладнання, ресурс прав. Зі сказаного випливає, що обліково-аналітична інформація являє собою економічний фактор – інформаційний корпоративний ресурс організації, без якого нормальне функціонування системи забезпечення її економічної безпеки не є можливим.

Використання обліково-аналітичної інформації (ОАІ) у процесі управління організаційною системою дає змогу виявляти відхилення фактичного результату її функціонування від бажаного. При цьому ОАІ є основою для утворення замкнутих контурів з негативним зворотним зв'язком в економічній системі, що визначає процеси саморегуляції та автокорекції в системі управління в умовах значної нестабільності середовища. Такий метод управління зумовлює ключову роль обліково-аналітичної інформації як внутрішнього чинника в забезпеченні економічної безпеки при управлінні організацією.

У сучасній економічній літературі характеристика категорії «обліково-аналітична інформація» розкривається, головним чином, через зміст понять «бухгалтерський облік», «економічний аналіз», «аудит», «інформація», «безпека», «організація», «управління», «система»

тощо. Обліково-аналітична інформація являє собою істотний внутрішній фактор забезпечення економічної безпеки при управлінні організацією. У зв'язку з цим необхідні науковий аналіз і синтез категорії «обліково-аналітична інформація», а також дослідження процесу формування ОАІ в організації.

Обліково-аналітична інформація, що відображає фактичні результати діяльності організації, належить до внутрішніх інформаційних чинників забезпечення її економічної безпеки.

ОАІ є обов'язковим компонентом інформаційної функціональної складової системи економічної безпеки організації. Крім того, обліково-аналітична інформація – компонент силової функціональної складової системи економічної безпеки організації, оскільки формування і використання ОАІ тісно пов'язане з розв'язанням проблем у сфері забезпечення інформаційної безпеки організації.

На підставі вищевикладеного зробимо такі висновки.

1. Використання комплексу обліково-аналітичної інформації в процесі управління організацією підвищує рівень її економічної безпеки внаслідок інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності організації. Таке забезпечення дає можливість оцінити можливі негативні впливи на стан економічної безпеки організації, проаналізувати ефективність вжитих заходів щодо забезпечення економічної безпеки організації, оцінити збитки від негативних впливів на діяльність організації.

2. Використання комплексу обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки організації дає змогу послабити вплив факторів господарських ризиків (наприклад, виробничих, фінансових, комерційних) за рахунок зменшення невизначеності її внутрішнього середовища, що дає змогу поліпшити результат функціонування організації. Зокрема, це може забезпечити можливість подовжити життєвий цикл організації на етапі стабільності.

3. Використання комплексу обліково-аналітичної інформації в процесі управління організацією дає змогу запобігти низці конфліктних ситуацій, що можуть виникнути між цілями функціонування та розвитку організації із зовнішнім і внутрішнім середовищем, або запобігти деяким зовнішнім і внутрішнім загрозам. Наприклад, запобігти загрозам конкуренції та поглинання необґрунтованості товарної, цінової та збутової політики, зниження ефективності використання ресурсів тощо.

Аналіз чинників, що впливають на економічну безпеку організації, має вирішальне значення для контролю і раннього виявлення ознак її економічної неспроможності (банкрутства). Дослідження та оцінка результатів функціонування організації на основі комплексу ОАІ дає змогу своєчасно і цілеспрямовано коригувати фінансово-економічну діяльність організації, що визначає важливу роль цього інформаційного фактора в забезпеченні її економічної безпеки.

Література:

1. Згоранець М.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: thesis. 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/54636> (дата звернення: 14.02.2025).
2. Томчук В., Сердюк Ю. Теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 232-237. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.232>
3. Vasylishyn S. Conceptual bases of functioning of accounting and analytical support for economic security management of enterprises. *Accounting and finance*, 2020, no. 3(89), pp. 12-21. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3\(89\)-12-21](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3(89)-12-21)
4. Ковтуненко Ю.В. Забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання на основі заходів конкурентної розвідки. *Теорії конкуренції та практики визначення конкурентоспроможності в умовах безпекоорієнтованого розвитку*: колективна монографія. Одеса : ОНПУ, ІДГУ. 2020. 162 с.

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ПРИБУТКУ ВІД ІНШОЇ НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.А., доктор економічних наук, професор,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8556-7123>

В умовах глобальних змін і трансформацій у світовій економіці підприємства повинні використовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це засоби праці, які можуть бути в обороті більш ніж один раз і мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Щоб раціонально і рівномірно розподілити вартість необоротних активів протягом строку їх функціонування використовують амортизацію. Її розраховують за різними методами. Як приклад, для амортизації необоротних активів можна застосовувати обернений метод на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності.

Інша неопераційна діяльність — це діяльність підприємства, що не є фінансовою і інвестиційною діяльністю) і безпосередньо не пов'язана з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [1].

У НП(С)БО 15 «Дохід» зазначено, що інший дохід (або дохід від іншої неопераційної діяльності) складається із доходу від реалізації фінансових інвестицій; доходу від неопераційних курсових різниць та інших доходів, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства [2].

Для обліку доходів від іншої неопераційної діяльності застосовують рахунок 74 «Інші доходи». До нього призначені такі субрахунки:

- 740 «Дохід від зміни вартості фінансових інструментів»;
- 741 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій»;
- 742 «Дохід від відновлення корисності активів»;
- 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці»;
- 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів»;
- 746 «Інші доходи» [3; 4].

Згідно з НП(С)БО 16 «Витрати» до складу інших витрат (або витрат від іншої неопераційної діяльності) включаються витрати, які виникають під час діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [5].

Витрати від іншої неопераційної діяльності реєструють на рахунку 97 «Інші витрати». Він має такі субрахунки:

- 970 «Витрати від зміни вартості фінансових інструментів»;
- 971 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій»;
- 972 «Втрати від зменшення корисності активів»;
- 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць»;
- 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій»;
- 976 «Списання необоротних активів»;
- 977 «Інші витрати діяльності» [3; 4].

Прибуток (збиток) підприємства відображають на рахунку 79 «Фінансові результати».

Прорахунок прибутку (збитку) від іншої неопераційної діяльності здійснюється на субрахунку 793 «Результат від іншої діяльності».

Облік використаного у поточному році прибутку, а також нерозподілені прибутки чи непокриті збитки поточного та минулих років ведуть на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

За кредитом рахунку наводиться збільшення прибутку від усіх видів діяльності, за дебетом – збитки та використання прибутку.

На субрахунку 441 «Прибуток нерозподілений» відображається наявність та рух нерозподіленого прибутку.

Інформація щодо чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності зазначається за дебетом рахунку 79 (або субрахунку 793) і за кредитом рахунку 44 (або субрахунку 441) [3; 4].

Чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності обраховується як різниця між прибутком від іншої неопераційної діяльності та податком на прибуток від іншої неопераційної діяльності. Ставка податку на прибуток дорівнює 18 % із прибутку.

Підрахунок чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності окремо в бухгалтерському обліку не здійснюється. Його підприємство може обраховувати самостійно, наприклад у господарському обліку.

Залежно від видів чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності можна застосовувати різні обернені методи амортизації необоротних активів, зокрема, на основі: 1) чистого прибутку від зміни вартості фінансових інструментів; 2) чистого прибутку від реалізації фінансових інвестицій; 3) чистого прибутку від відновлення корисності активів; 4) чистого прибутку від неопераційної курсової різниці; 5) чистого прибутку від безоплатно одержаних активів; 6) інших видів чистого прибутку від неопераційної діяльності і т. п.

Розрахунок амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності робиться на базі попереднього обчислення методу амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності, і суми переставляються у протилежній послідовності: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. ін.

Річна сума амортизації за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності прораховується множенням вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю) на коефіцієнт амортизації, який вираховується діленням чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності за відповідні

періоди на плановий обсяг чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності за увесь період.

При обчисленні прибутку (збитку) від іншої неопераційної діяльності користуються формулою:

$$\text{П(З)ІНД} = \text{ДІНД} - \text{ВІНД},$$

де П(З)ІНД – прибуток (збиток) від іншої неопераційної діяльності; ДІНД – доходи від іншої неопераційної діяльності; ВІНД – витрати від іншої неопераційної діяльності.

Розрахунок податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності робиться за формулою:

$$\text{ППІНД} = \text{ПІНД} \times 18\%,$$

де ППІНД – податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності; ПІНД – прибуток від іншої неопераційної діяльності; 18% – ставка податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності.

При прорахунку чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності застосовують формулу:

$$\text{ЧПІНД} = \text{ПІНД} - \text{ППІНД},$$

де ЧПІНД – чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності.

Амортизація необоротних активів за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності розраховується за формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА},$$

де СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{ОЧПІНД} : \text{ПОЧПІНД},$$

де ОЧПІНД – плановий або фактичний обсяг чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності за окремі періоди; ПОЧПІНД – плановий обсяг чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності за увесь період.

Прорахунок амортизації необоротних активів можна виконувати також за іншим варіантом методу на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності:

$$\text{СА} = \text{ОЧПІНД} \times \text{КА};$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПОЧПІНД}.$$

Обраховувати амортизацію необоротних активів за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності можна двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Розрахунок оберненого методу амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності виконаємо на прикладі.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 184000 грн, строк корисної експлуатації – 5 років, ліквідаційна вартість – 1000 грн. Таким чином, вартість, що амортизується, становить 183000 грн ($184000 - 1000 = 183000$).

Передбачається за термін корисного використання (експлуатації) необоротних активів одержати 558000 грн чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності, у тому числі: в 1-му році – 143000 грн, в 2-му році – 127000 грн, в 3-му році – 105000 грн, в 4-му році – 99000 грн, в 5-му році – 84000 грн.

Обрахуємо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,2563 ($143000 : 558000 = 0,2563$), за 2-й рік – 0,2276 ($127000 : 558000 = 0,2276$), за 3-й рік – 0,1882 ($105000 : 558000 = 0,1882$), за 4-й рік – 0,1774 ($99000 : 558000 = 0,1774$), за 5-й рік – 0,1505 ($84000 : 558000 = 0,1505$).

Алгоритм розподілу вартості необоротних активів за 1-м способом простого і оберненого методів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності наведено в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

**Нарахування амортизації необоротних активів
за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної
діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової)
вартості необоротних активів))**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	183000	143000	0,2563	46903
2	183000	127000	0,2276	41650
3	183000	105000	0,1882	34441
4	183000	99000	0,1774	32464
5	183000	84000	0,1505	27542
x	Разом	558000	1	183000

Джерело: авторська розробка

Таблиця 2

**Нарахування амортизації необоротних активів
за оберненим методом на основі чистого прибутку
від іншої неопераційної діяльності (1-й спосіб (від первісної
(початкової) вартості необоротних активів))**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	183000	84000	0,1505	27542
2	183000	99000	0,1774	32464
3	183000	105000	0,1882	34441
4	183000	127000	0,2276	41650
5	183000	143000	0,2563	46903
x	Разом	558000	1	183000

Джерело: авторська розробка

Дослідивши дані таблиць 1 і 2, можна зробити висновок, що застосування 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) обрахунку простого і оберненого методів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності забезпечує суцільний розподіл вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

В таблицях 3 і 4 сформовано результати підрахунку 2-го способу простого і оберненого методів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності.

Таблиця 3

**Нарахування амортизації необоротних активів
за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної
діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної)
вартості необоротних активів))**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	183000	143000	0,2563	46903
2	136097	127000	0,2276	30976
3	105121	105000	0,1882	19784
4	85337	99000	0,1774	15139
5	70198	84000	0,1505	70198
x	Разом	558000	1	183000

Джерело: авторська розробка

Таблиця 4

**Нарахування амортизації необоротних активів
за оберненим методом на основі чистого прибутку від іншої
неопераційної діяльності (2-й спосіб (від залишкової
(балансової, поточної) вартості необоротних активів))**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	70198	84000	0,1505	70198
2	85337	99000	0,1774	15139
3	105121	105000	0,1882	19784
4	136097	127000	0,2276	30976
5	183000	143000	0,2563	46903
x	Разом	558000	1	183000

Джерело: авторська розробка

Із показників таблиць 3 і 4 можна переконатись, що при використанні 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності, розподіл амортизації необоротних активів в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках не здійснюється відповідно до коефіцієнту амортизації, а списується у витрати періоду (70198 грн).

Висновки. Розраховувати амортизацію необоротних активів можна за оберненим методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності.

Обчислюється чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності як алгебраїчна сума прибутку від іншої неопераційної діяльності та податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності. Ставка податку на прибуток дорівнює 18 % з прибутку.

До іншої неопераційної належить діяльність підприємства, яка не є операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю [1].

Щоб вирахувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності спочатку потрібно прорахувати метод амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності, і потім суми відобразити у протилежній послідовності: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. д.

Можна застосовувати декілька обернених методів амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності, відповідно до видів чистого прибутку,

наприклад, таких як на основі: 1) чистого прибутку від зміни вартості фінансових інструментів; 2) чистого прибутку від реалізації фінансових інвестицій; 3) чистого прибутку від відновлення корисності активів; 4) чистого прибутку від неопераційної курсової різниці; 5) чистого прибутку від безоплатно одержаних активів; 6) інших видів чистого прибутку від неопераційної діяльності і та ін.

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності можна вираховувати двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Література:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом Міністерства фінансів України 7 лютого 2013 р. № 73, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 15.02.2025).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 грудня 1999 р. за № 860/4153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 15.02.2025).

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09 грудня 2011 р. № 1591), зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 грудня 2011 р. за № 1557/20295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 15.02.2025).

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 1999 р. за № 893/4186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 15.02.2025).

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2000 р. за № 27/4248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 15.02.2025).

УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ВИТРАТАМИ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ

Сумець О.М., доктор економічних наук, професор,
Харківського інституту ПрАТ ВНЗ «МАУП», м. Харків. Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7116-3857>

Галкіна О.А., кандидат економічних наук, директорка,
Харківський соціально-економічний фаховий
коледж, м. Харків. Україна

Сфера логістики нині є досить привабливою для бізнесу. Цей інтерес зрозумілий – логістика надає можливість істотно скорочувати витрати у межах циклу виробництва і реалізації продукції. Ці витрати відносять до логістичних. На сьогодні фахівці вже навчилися їх ідентифікувати, оцінювати, контролювати, аналізувати. Проте цього ще не достатньо, щоб отримати очікуваний ефект щодо їх істотного зниження у межах всього логістичного циклу. То ж на що ж ще необхідно звернути увагу логістів, щоб досягти бажаного результату?

Чисельною кількістю вітчизняних і закордонних дослідників доказано, що одним із шляхів скорочення логістичних витрат є належне управління ними. А що ж розуміється під дефініцією «управління логістичними витратами»?

Аналіз наукових джерел надав можливість виявити (хоча і суб'єктивно) найбільш змістовні визначення поняття «управління логістичними витратами». Вони належать відомим дослідникам Данько М.І., Болту Г.Дж., Брауну Дж. і Говінду Дж., Танькову К.Ч., Кальченко А.Г., Шевців Л.Ю. і Петецькому І.

Данько М. І. трактує досліджуване поняття у такий спосіб: «управління логістичними витратами полягає в обліку всієї сукупності витрат управління матеріальними і пов'язаними з ними інформаційними та фінансовими потоками в усій логістичній системі й плануванні витрат з метою їх зниження» [2]. Своєю чергою, Болт Г.Дж. вказує, що «основні питання системи управління логістичними витратами пов'язані: з виділенням і класифікацією логістичних витрат, на основі яких досліджуються окремі явища і процеси, які відбуваються у логістичному ланцюгу; визначенням основних елементів логістичного потоку, ресурсів, учасників логістичної діяльності; співвідношень взаємозв'язків, що виникають між учасниками логістичної діяльності, вирішення питань логістичної організації для побудови комплексу управління логістичними

витратами» [1]. При цьому він акцентує увагу на тому, що істотного значення набуває зниження рівня витрат саме на логістичній операції.

Закордонні дослідники Браун Дж. і Говінд Дж. наголошують на тому, що «управління витратами передбачає зниження витрат до раціонального рівня, що й дозволяє досягати зростання економічної ефективності діяльності».

Дослідники Таньков К.Ч., Тридід О.М. і Колодизєва Т.О. зазначають, що «управління логістичними витратами можливо шляхом логістизації діючої господарської структури, побудови логістичної системи і акцентування уваги менеджменту на проблемі мінімізації логістичних витрат підприємства, що можливо лише в умовах впливу логістики як загального системного науково-методичного інструмента на потокові процеси виробничо-комерційної діяльності» [6].

Кальченко А.Г. [3], розглядаючи питання управління логістичними витратами, виділяє характеристичні моменти цього процесу – це «підвищення оборотності ресурсів у ланцюгу руху товарів, підключення нових джерел фінансування, зниження логістичних витрат». А Шевців Л.Ю. і Петецький І. під управлінням логістичними витратами розуміють «технологію, що дозволяє знижувати витрати логістичної діяльності» [7].

Раніше, в попередніх авторських публікаціях [4; 5], управління логістичними витратами було визначено як процес прийняття логістичних рішень, які впливають на використання резервів економії ресурсів підприємства. І при цьому було акцентовано увагу на тому, що витрати логістики не пов'язані зі створенням нової вартості.

Висновок. Дослідники трактують поняття «управління логістичними витратами» і як процес, і як технологію, надаючи при цьому першочергове значення в одних джерелах – обліку та плануванню сукупності витрат, в інших же значна увага приділена оборотності ресурсів у ланцюгу руху товарів та підключенню нових джерел фінансування. Поняття «управління логістичними витратами» можна конкретизувати у такий спосіб: управління логістичними витратами являє собою процес прийняття логістичних рішень на основі отриманих даних обліку всієї сукупності витрат управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками в усій логістичній системі для досягнення зниження витрат логістичної діяльності. Вважаємо, що саме така інтерпретація поняття «управління логістичними витратами» повністю описує даний процес і посилює його розуміння для логістів-практиків.

Література:

1. Болт Г.Дж. Практичний посібник із керування збутом. Пер. з англ. 1991. 271 с.
2. Данько М. І. та ін. Транспортна логістика. Складові частини логістики: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Українська держ. академія залізничного транспорту. Харків : УкрДАЗТ, 2004. 157 с.
3. Кальченко А.Г. Логістика: підручник.. Київ: Київський національний економічний ун-т, 2003. 284 с.
4. Сумець О.М. Логістичні витрати підприємства: теоретичний аспект: монографія. Харків: КП «Міська друкарня», 2013. 224 с.
5. Сумець О.М. Логістичні витрати підприємств олійно-жирової галузі: формування та оцінювання : монографія. Харків : Вид-во НУА, 2017. 243 с.
6. Таньков К.Ч., Тридід О.М., Колодизева Т.О. Виробнича логістика: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.; Харківський держ. економічний ун-т. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. 352 с.
7. Шевців А.Ю., Петецький І. Логістичні витрати підприємства: формування та оцінювання: монографія. Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2011. 244 с.

ПРЕДМЕТНА ОБЛАСТЬ РІШЕНЬ КОРИСТУВАЧІВ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ

Шерстюк О.А., доктор економічних наук, доцент,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9866-511X>

Для визначення інформації щодо фіскальних розрахунків підприємства, яка має бути відображена в інтересах користувачів інтегрованої звітності, насамперед, пропонуємо систематизувати їхні інформаційні очікування. Їх зміст має визначатися, виходячи зі спрямованості та характеру рішень, які приймають зацікавлені особи на підставі відповідних даних.

Предметна область рішень користувачів інтегрованої звітності, зацікавлених в отриманні даних щодо фіскальних платежів підприємства визначається чинниками, що можуть розрізнятися не лише цілями, які, як очікується, мають бути досягнуті внаслідок впровадження рішень користувачів, але й рівнями зазначеного впливу. Саме цей аспект має бути врахований під час формування форм інтегрованої звітності з метою відображення у відповідних формах даних про розрахунки підприємства з бюджетом.

Найбільш узагальнений рівень чинників, які впливають на рішення користувачів інформації про фінансові розрахунки підприємств, є рівень впливу прийнятих рішень на осіб, які уповноважені здійснювати фінансово-господарську діяльність в цілому та окремі її елементи, представлені господарськими операціями або їх сукупністю у форматі сегментів. В контексті реалізації такого впливу відбувається, з одного боку делегування повноважень ініціаторам господарських операцій, особам, які формалізують та імплементують алгоритми їх здійснення та безпосереднім виконавцям окремих процесів.

Ініціатори господарських операцій зацікавлені, як правило, у досягненні стратегічних, оперативних та тактичних цілей діяльності і, як наслідок, визначають основні критерії такого досягнення. Стосовно фінансових розрахунків відповідні цілі, як правило, враховують вибір (за наявної можливості) застосовуваної форми оподаткування (загальна або спрощена), визначення критеріїв оптимізації податкового навантаження, а також балансування власних економічних, соціальних, політичних та інших видів інтересів з інтересами держави.

Організатори господарських процесів з урахуванням формалізованих ініціаторами цілей і завдань визначають та розподіляють ресурси, необхідні для їх вирішення, і забезпечують реалізацію алгоритмів їх використання. При цьому, визначаються кількісні, якісні та вартісні характеристики необхідних ресурсів, враховуються технологічні вимоги, а також параметри створення продукту (виробу чи послуги). Водночас, враховуються фінансові наслідки кожного процесу.

Виконавці господарських операцій в межах делегованих їм повноважень здійснюють заходи реалізації визначених організаторами алгоритмів. Серед іншого, до їх повноважень відноситься участь у заходах формування податкової та фінансової звітності (участь в інвентаризації, подання поточних звітів, працівники бухгалтерської служби формують показники податкових декларацій, на підставі яких здійснюється сплата податків та інших обов'язкових платежів тощо).

Діяльність підприємства здійснюється в умовах впливу середовища, основними елементами якого є держава, суспільство, постачальники ресурсів та замовники продукції або послуг.

В контексті здійснення фінансових розрахунків держава відіграє провідну роль, оскільки є не лише учасником окремих бізнес-процесів, але й безпосереднім їх бенефіціаром. Зважаючи на це, є

підстави констатувати не лише наявність її впливу на рішення користувачів відповідних даних, але й його безумовність та невідворотність. При цьому, держава формалізує у нормативно-правових документах як правила оподаткування та здійснення фіскальних розрахунків кожного із суб'єктів фінансово-господарської діяльності, так і порядок самої діяльності та складання фінансової, податкової, митної, статистичної та інших видів звітності за її наслідками. Зазначене обумовлює потребу розкриття в інтегрованій звітності не лише фіскальні наслідки діяльності підприємства, але й параметри іншого впливу держави.

В багатьох країнах світу суспільство через громадські об'єднання визначає в інтересах держави низку критеріїв соціальної відповідальності, яким має відповідати діяльність підприємств. Зокрема, це стосується обов'язковості дотримання норм захисту природного середовища, здійснення внесків для розвитку територіальних громад, участі у благодійних заходах, фінансування освіти й надання медичних послуг, здійснення заходів щодо перекваліфікації працівників тощо.

Взаємодія підприємства з постачальниками і замовниками є найрозповсюдженішим елементом фінансово-господарської діяльності. Це означає, що будь-які розрахунки підприємства з контрагентами можуть мати обов'язкові фіскальні наслідки (нарахування та сплата податків та інших обов'язкових платежів. Особливістю такої взаємодії є те, що відповідні розрахунки прямо чи непрямо залежатимуть від повноти та своєчасності розрахунків підприємства з бюджетом. У випадку прямого впливу (зокрема – роздрібна реалізація товарів або послуг з готівковими розрахунками) господарська операція безпосередньо визначатиме необхідність визнання та погашення податкового зобов'язання з податку на додану вартість (у розрахунках з покупцями) або отримання права на податковий кредит (у розрахунках з постачальниками), оскільки платником податку є саме підприємство. Натомість, розрахунки з персоналом, який є постачальником ресурсу праці) має непрямий характер в контексті розрахунків з податком з доходів фізичних осіб, оскільки формально платником податку є отримувач грошової виплати.

Будь-яка господарська операція має за результат зміни в активах підприємства та (або) у джерелах їх формування (зобов'язаннях і власному капіталі). Ефективність діяльності підприємства оцінюється, як правило, в контексті здійснення заходів управління зазначеними показниками.

Фіскальний аспект управління активами та джерелами їх створення охоплює наступні складові:

1) включення чи невключення (капіталізація) до вартості активів податків та інших обов'язкових платежів. Виходячи з цього, фіскальна складова вартості активів може мати суттєве значення, що впливатиме на прийняття рішень стосовно доцільності їх придбання або створення;

2) виплата відсотків за використання позикових ресурсів призводить до зменшення об'єкта оподаткування податком на прибуток. Зазначене може бути враховане при оптимізації фінансової структури капіталу підприємства;

3) виплата державі частини прибутку на її частку у власному капіталі (наприклад, у форматі дивідендів). Врахування цих платежів може потребувати додаткових грошових коштів, що негативно позначатиметься на фінансово-майновому стані підприємства.

Варто також відзначити, що існують певні платежі, які здійснюються на користь держави, хоча не пов'язані зі змістом конкретних господарських операцій. Прикладом таких платежів є податки на нерухоме майно, мито, реєстрацій та дозвільні збори, фінансові санкції тощо. Такі види платежів є додатковим напрямком витрачання найліквіднішої складової активів (грошових коштів). З іншого боку, несплата може призвести не лише до фінансової відповідальності, але й до неможливості виконувати певні види господарських операцій чи здійснювати діяльність в цілому.

Зазначені та інші аспекти фіскальних розрахунків підприємства формують предметну область рішень користувачів інтегрованої звітності. Такі аспекти мають як фінансовий, так і не фінансовий характер, проте під час використання з метою обґрунтування та прийняття рішень користувачами інформації враховуються комплексно. При цьому, різні користувачі можуть мати різні критерії для оцінювання як фінансових, так і не фінансових даних. Наприклад, під час створення нового суб'єкта підприємництва чи реорганізації існуючого одна група користувачів може бути зацікавлена у здійсненні високорентабельних видів діяльності, що передбачає оплату окремих видів державних дозволів, але такі платежі не будуть суттєвими порівняно з результатами діяльності. Натомість, інші користувачі нададуть перевагу залученню держави до власного капіталу підприємства, що, на їх думку, матиме значення для перспектив його участі в реалізації державних програм.

REPORTING ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT: NEW REALITIES FOR UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN DIRECTIVES

Semenova S.M., PhD (Economic), Associate Professor,
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7250-7482>

Modern global economic challenges and environmental crises demand that businesses and public institutions adopt new standards of transparency and accountability. European sustainability directives, particularly the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) [1], set clear requirements for non-financial reporting aimed at ensuring environmental, social, and economic stability. For Ukraine, this presents a strategic opportunity to integrate European expertise, adopt best practices, and modernize its reporting system to boost investor confidence and foster sustainable economic growth.

The implementation of European legislation, specifically the CSRD, is a strategic imperative for Ukraine. The first CSRD reports are expected in 2025, covering data from the 2024 financial year. The directive is designed to ensure transparency in the economic, environmental, and social activities of large enterprises, including listed companies, financial institutions, and insurance organizations. However, social responsibility principles apply to all businesses regardless of size or ownership structure, addressing the need to reduce environmental impact, protect human rights, ensure product and service quality, support local communities, and combat corruption. Social responsibility enhances capitalization, strengthens partnerships, and increases investment attractiveness and company reputation as employers. Moreover, it underpins business strategy by requiring an integrated approach to evaluating performance through both financial and non-financial indicators at the highest levels of management.

The EU Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) came into force on January 5, 2023 [1]. This key legislative initiative requires businesses operating in the EU, including subsidiaries of non-EU companies, to disclose their environmental and social impacts and to report on how their ESG (Environmental, Social, and Governance) practices affect their operations. The primary goal of CSRD is to offer transparent information to investors, analysts, consumers, and other stakeholders, enabling them to evaluate the sustainable performance, risks, and opportunities of EU companies.

In 2022, the European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) released the European Sustainability Reporting Standards (ESRS), which specify the metrics and reporting methodologies that companies must adhere to under the CSRD. The ESRS framework consists of 12 standards divided into four categories: cross-cutting (general principles and disclosures), environmental (covering climate change, pollution, water and marine resources, biodiversity, ecosystems, resource use, and circular economy), social (addressing issues related to the workforce, value chain, affected communities, consumers, and users), and governance (focusing on business conduct) [2-3].

Research involving 1,000 companies from all EU Member States on their sustainable development reporting revealed that jurisdictions with the highest number of published reports include the United Kingdom (168 companies), France (128 companies), and Germany (108 companies) [3]. The uneven adoption of non-financial sustainability reporting across the EU is due to differences in economic development, regulatory approaches, corporate culture, and resource availability. In advanced economies such as Germany and France, reporting is driven by strict national legislation, active public and investor participation, and robust business support for standard implementation. In contrast, countries with less developed economies or weaker institutional frameworks, such as Bulgaria and Romania, or those with a communist legacy like Lithuania, Latvia, and Estonia, face challenges due to a lack of expert support, low business motivation, and limited resources for adaptation. This underscores the need for harmonized approaches and additional support at the EU level, offering valuable insights for implementation in Ukraine.

Implementing sustainable development reporting standards that comply with European directives offers several strategic advantages for Ukraine:

1. Increased transparency and trust, because modern non-financial reporting systems enable companies to openly demonstrate their responsibility in social, environmental, and economic spheres, boosting investor, partner, and public confidence in Ukrainian businesses and public institutions [4].

2. Enhanced competitiveness by integrating European reporting standards, Ukrainian companies can meet international requirements, gaining access to capital on European markets and spurring the development of innovative business models, which fosters a modern, competitive market.

3. Attraction of investments. Transparent reporting and compliance with EU standards are critical criteria for international investors [5]. Adopting CSRD will make Ukrainian enterprises more attractive to investors, contributing to the country's economic growth.

4. Modernization of management processes. Implementing advanced methodologies for assessing intellectual capital and digital technologies allows companies to better analyze and manage risks, thereby enhancing overall productivity and business resilience.

5. Support for European Integration. Adopting European directives helps harmonize national legislation with EU norms, easing Ukraine's integration into the European economic space [6]. This creates new opportunities for collaboration, participation in international programs, and the adoption of best practices in sustainable development.

6. Advancement of digital transformation. The use of modern digital tools in reporting stimulates the development of intellectual potential, enabling companies to adapt to the challenges of the digital economy and implement innovative solutions.

Implementing the European reporting standards positions Ukraine for significant long-term benefits. By aligning its corporate transparency and sustainability practices with EU directives, Ukraine will not only attract increased foreign investment and modernize its management processes but also enhance its competitiveness on a global scale. This transformation is expected to foster economic growth, strengthen public trust, and promote social cohesion, paving the way for a resilient and prosperous future that fully integrates Ukraine into the evolving European digital and sustainable economy. Furthermore, the adoption of these standards will drive innovation and cultivate a culture of accountability essential for the transition to a competitive, knowledge-based economy.

The implementation of contemporary methods for assessing intellectual capital, combined with the integration of digital technologies and ESG factors, allows companies to form an objective view of their contribution to sustainable development. This not only improves internal management systems but also creates favorable conditions for partnerships among government bodies, businesses, and civil society. Thus, sustainable development reporting becomes a key tool for implementing European standards, enhancing competitiveness, and adapting Ukraine to new global realities.

Literature:

1. Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). Directive 2022/2464/EU of the European Parliament. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>

2. Directive 2014/95/EU On the disclosure of non-financial and diversity information. Non-Financial Reporting Directive (NFRD). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095>

3. Fomina O., Semenova S., & Korol S. (2025). Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD): A Driver of European Integration. *Foreign trade: economics, finance, law*, 1(138). DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2025\(138\)05](https://doi.org/10.31617/3.2025(138)05)

4. Odobasa R., & Marosevic K. (2023). Expected contributions of the European corporate sustainability reporting Directive (CSRD) to the sustainable development of the European Union. *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, 7, pp. 593-612. DOI: <https://doi.org/10.25234/eclic/27463>

5. Semenova S. (2023). European principles of integrated reporting of socially responsible business. *Scientia Fructuosa*, 149(3), pp. 83-99. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2023\(149\)07](https://doi.org/10.31617/1.2023(149)07)

6. Umantsiv H. (2023). Reporting on sustainable development in the context of corporate social responsibility. *Scientia fructuosa*, 149, 3, pp. 59-71. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2023\(149\)05](https://doi.org/10.31617/1.2023(149)05)

ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ

Воляк А.Р., кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7792-8729>

Аграрний сектор відіграв ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки та розвитку економіки країни. Однак його ефективне функціонування значною мірою залежить від доступу до фінансових ресурсів, зокрема кредитування. Забезпечення аграрних підприємств доступними та вигідними кредитними продуктами є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності галузі, модернізації виробничих потужностей та впровадження інноваційних технологій.

Разом з тим, кредитування агросектору стикається з низкою викликів, серед яких висока залежність від сезонності, значні ризики ведення сільськогосподарської діяльності, а також зміни в державній підтримці та регулюванні фінансового ринку. В умовах воєнного стану в країні, макроекономічної нестабільності та глобальних викликів важливо оцінити поточний стан кредитування аграрного сектору, визначити основні тенденції, проблеми та перспективи його розвитку.

Зважаючи на складну ситуацію в країні аграрний сектор як ніколи потребує належного фінансування для підтримання роботи та підтримки з боку держави й уряду. Тому, з початку повномасштабного вторгнення держава мобілізувала всі свої ресурси для перемоги над ворогом і відновлення економіки. Одним із пріоритетних завдань, яке виконується щодня є постійна підтримка фермерів у забезпеченні продовольчої безпеки [1].

Одним із найпопулярніших механізмів підтримки аграрного сектору в Україні є державна програма «Доступні кредити 5-7-9», що діє з початку 2020 року. В рамках цієї програми держава частково компенсує відсоткову ставку за кредитами, дозволяючи позичальникам платити лише 5 %, 7 % або 9 % річних. Спочатку основною метою ініціативи було стимулювання інвестицій, однак з часом її умови були розширені. Зараз аграрні компанії мають можливість отримати до 90 мільйонів гривень фінансування через банки-партнери. Згідно з рішенням уряду, програму продовжено до 31 березня 2025 року.

З огляду на актуальність і важливість фінансової підтримки аграрного сектору, варто детальніше розглянути розподіл кредитних коштів за регіонами. Нижче представлено таблицю, яка демонструє групування областей за обсягом залучених кредитів у тому числі у рамках програми «Доступні кредити 5-7-9» та кредиті залучені під портфельні гарантії [2]. Це дозволяє оцінити рівень підтримки аграрних підприємств у різних частинах країни та її ефективність.

Таблиця

Групування регіонів за обсягом залучених кредитів

Групи	Межі областей за обсягом залученого кредиту, тис. грн.	Області	Середня кількість обсягу кредитів в групі за програмою 5-7-9, тис. грн	Середня кількість суб'єктів, які залучили кредити	Середній обсяг залученого кредиту /кредитної лінії під портфельні гарантії, тис.грн
1	345689,2-2129649,7	7	742946,5	180,6	381308,8
2	2129649,7-3913610,1	3	1574537	449,7	577273,1
3	3913610,1-5697570,6	4	2661770	577,8	1357869,2
4	5697570,6-7481531,1	7	2936824	985,4	1710063,4

Аналіз показників залучення кредитних ресурсів аграрними підприємствами в регіональному розрізі засвідчив наявність суттєвих відмінностей у доступності фінансування. Розподіл областей за обсягами залучених кредитів дозволяє виявити специфіку фінансової підтримки сільськогосподарських суб'єктів господарювання, зокрема в межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9», а також оцінити рівень їх фінансової активності.

Здійснено поділ 21 області України на чотири групи на основі диференціації за обсягом залучених кредитних ресурсів, що дозволяє виокремити закономірності фінансової активності аграрних підприємств у різних регіонах. Виключені з аналізу Луганська та Донецька області через відсутність або обмежений обсяг статистичних даних щодо кредитування. Також не врахована у дослідженні Київська область, оскільки 20,8% усіх залучених кредитів припадає на неї, що може суттєво впливати на загальну структуру розподілу кредитних ресурсів.

До першої групи входять Херсонська, Закарпатська, Чернівецька, Запорізька, Івано-Франківська, Рівненська, Житомирська області). Дана група характеризується найнижчими обсягами залучених кредитних ресурсів, що може бути обумовлено обмеженою фінансовою спроможністю підприємств, а також низьким рівнем розвитку сільськогосподарського виробництва в окремих регіонах.

Друга група – Миколаївська, Сумська, Хмельницька області характеризується збільшення середнього обсягу кредитування при меншій кількості отримувачів, що може свідчити про концентрацію кредитних ресурсів серед фінансово стійких підприємств із високою платоспроможністю.

Третя група включає Харківську, Волинську, Чернігівську та Полтавську області та демонструє вищий рівень кредитування, що може бути пов'язано з активним залученням середніх і великих агропромислових підприємств до державних фінансових програм.

Остання, четверта група в яку входять Тернопільська, Львівська, Черкаська, Одеська, Кіровоградська, Вінницька, Дніпропетровська області, характеризується найвищими обсягами залучених кредитних ресурсів, що свідчить про значний рівень розвитку агропромислового комплексу, високу фінансову активність підприємств та доступність кредитних програм для сільськогосподарського бізнесу.

Аналіз отриманих даних вказує на значну варіативність рівня фінансування аграрного сектору в різних регіонах України, що може бути пов'язано з економічними, інфраструктурними та організаційними факторами. Регіони з вищими загальними обсягами

залучених кредитів мають меншу кількість отримувачів, що свідчить про фокусування фінансової підтримки на середніх і великих агропромислових підприємствах. У регіонах із високим рівнем кредитування спостерігається активне використання механізмів державної фінансової підтримки, зокрема програми «Доступні кредити 5-7-9», що свідчить про ефективність програми та її вплив на розвиток агропромислового сектору.

У 2024 році обсяг залучених кредитів для аграрного сектору загалом збільшився на 32,5 % порівняно з 2023 роком та на 9,4 % порівняно з 2022 роком. Зокрема, у межах програми «Доступні кредити 5-7-9» цей показник зріс на 5,4 % порівняно з 2023 роком. Водночас кількість суб'єктів господарювання, які скористалися кредитними програмами у 2024 році, становила 13088, що на 893 менше, ніж у 2023 році, та на 30560 менше, ніж у 2022 році [2].

Слід підкреслити, що основними кредиторами аграрного сектору залишаються державні банки, зокрема: «Приватбанк», «Ощадбанк», «Укресімбанк», «Укргазбанк» та «Сенсбанк» [3]. Однак актуальною проблемою є небажання банків кредитувати фермерів із регіонів, які знаходяться в зоні бойових дій, навіть за наявності державних гарантій. Навіть у випадках надання фінансування, інша серйозна проблема полягає у відсутності належної уваги до інвестиційної діяльності. Це підтверджується низькою часткою довгострокових кредитів, спрямованих на інвестиційні проєкти, що, на жаль, постійно стримується. Одним із ключових чинників, який обмежує розвиток довгострокового кредитування українських інвестиційних ініціатив, є недостатній обсяг ресурсної бази банків та її невідповідна структура [4].

Кредитування аграрного сектору України є ключовим чинником забезпечення його стійкості, модернізації та конкурентоспроможності, особливо в умовах сучасних викликів, таких як військові дії, макроекономічна нестабільність та ризики ведення сільськогосподарської діяльності. Аналіз показав значну регіональну варіативність у доступності фінансових ресурсів, що обумовлено економічними, інфраструктурними та організаційними факторами. Програма «Доступні кредити 5-7-9» виступає ефективним інструментом державної підтримки аграрного сектору, сприяючи його розвитку та забезпеченню продовольчої безпеки країни.

Однак існують проблеми, які потребують вирішення, зокрема низький рівень інвестиційного кредитування, небажання банків кредитувати фермерів із зон бойових дій та обмеженість ресурсної бази банків. Для підвищення ефективності фінансової підтримки необхідно

вадосконалювати механізми державних програм, адаптувати їх до специфіки регіонів, розширювати можливості довгострокового кредитування та стимулювати інвестиційну активність у секторі. Комплексний підхід до вирішення зазначених проблем забезпечить сталий розвиток агропромислового комплексу та зміцнить економічний потенціал країни.

Література:

1. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/242224.html (дата звернення: 15.02.2025).
2. Офіційний портал Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Фінансування агросектору: Які програми кредитування пропонують банки. Куркуль – онлайн-асистент фермера. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1550-finansuvannya-agrosektoru-yaki-programikredituvannya-proponuyut-banki> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Малій О.Г. Аналіз сучасної системи кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Вип. 191. С. 285-297.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Лазаріді М.М., аспірант*,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0001-5464-8190>

Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах ринкової економіки є надзвичайно важливим аспектом його діяльності. Раціональне використання цих ресурсів визначає здатність підприємства не лише виживати, але й успішно розвиватися, забезпечуючи стійкість та конкурентоспроможність [1]. Особливо актуальним це питання стає в умовах кризових явищ, коли фінансові ресурси стають одним з головних інструментів для подолання труднощів.

* Науковий керівник – Воляк Л.Р., к.е.н., доцент

В якості прикладу розглянемо діяльність великої компанії, такої як ПРАТ «МХП». У кризових умовах, таких як економічний спад чи глобальна пандемія, компанія стикається з численними викликами. Зменшення обсягів продажів призводить до скорочення прибутку, що у свою чергу впливає на можливість інвестувати у розвиток нових продуктів. Нестабільність валютного курсу та інфляція підвищують вартість запозичених коштів, що ускладнює доступ до кредитних ресурсів. У таких умовах компанія ПРАТ «МХП» повинна максимально ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами, аби зберегти стійкість та конкурентоспроможність.

Фінансові ресурси підприємства можуть бути залучені з різних джерел. Одним із головних джерел є власні кошти, до яких належать нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування та фінансові резерви [1]. Наприклад, ПРАТ «МХП» може використати нерозподілений прибуток для фінансування поточних витрат та інвестицій у нові проєкти. Амортизаційні відрахування, що утворюються внаслідок використання основних засобів, також можуть бути спрямовані на модернізацію виробничих потужностей та оновлення обладнання. Фінансові резерви, які створюються за рахунок відрахувань із прибутку, можуть стати важливим джерелом фінансування у випадку непередбачених витрат чи кризових явищ.

Окрім власних коштів, важливе значення мають позикові ресурси, такі як банківські кредити, комерційні кредити, випуск облігацій та фінансування через лізинг. Наприклад, ПРАТ «МХП» може залучити банківський кредит для фінансування великих проєктів, які потребують значних коштів. Комерційні кредити, що надаються постачальниками, можуть бути використані для фінансування закупівель сировини та матеріалів. Випуск облігацій дозволяє компанії залучити кошти на тривалий термін, забезпечуючи стабільність фінансування. Лізинг, зокрема фінансовий лізинг, дає змогу підприємству використовувати дорогівартісне обладнання без необхідності його купівлі.

Залучені ресурси також відіграють важливу роль у фінансовій стійкості підприємства. До них належать інвестиції, державні програми підтримки, гранти та субсидії. Наприклад, ПРАТ «МХП» може залучити інвестиції від венчурних фондів або стратегічних партнерів для розвитку інноваційних проєктів. Державні програми підтримки та гранти можуть стати важливим джерелом фінансування для реалізації соціально значущих проєктів

або проєктів, спрямованих на підвищення енергоефективності. Субсидії можуть бути надані державою для підтримки підприємств, що зазнали збитків через кризові явища або для стимулювання розвитку окремих галузей економіки.

Фінансові ресурси є ключовим елементом забезпечення стабільної діяльності підприємства, особливо в умовах економічної нестабільності. Для ефективного функціонування компанія повинна грамотно поєднувати власні, позикові та залучені ресурси, забезпечуючи стійкість грошових потоків.

На прикладі ПРАТ «МХП» можна проаналізувати, як велике агропромислове підприємство формує свої фінансові ресурси та адаптується до змін у ринковому середовищі. Нижче наведена структура фінансових ресурсів компанії за даними фінансової звітності:

Таблиця

**Джерела формування фінансових
ресурсів ПРАТ «МХП» (станом на 31.12.2023)**

Категорія	Сума (тис. грн.)	Джерело формування
Власний капітал		
Зареєстрований капітал	786 928	Внески акціонерів
Капітал у дооцінках	7 794 312	Переоцінка активів
Додатковий капітал	508	Інші джерела
Нерозподілений збиток	(14 813 014)	Накопичені збитки
Довгострокові зобов'язання		
Довгострокові кредити банків	982 369	Кредити фінансових установ
Інші довгострокові зобов'язання	262 903	Фінансова заборгованість
Оборотні активи		
Запаси	1 324 689	Виробничі запаси, товари
Дебіторська заборгованість	12 993 479	Операційна діяльність
Грошові кошти та їх еквіваленти	3 577 420	Готівка, банківські рахунки
Інші оборотні активи	2 069 946	Поточні операції
Поточні зобов'язання		
Короткострокові кредити банків	894 789	Банківське фінансування
Кредиторська заборгованість	30 628 121	Розрахунки з контрагентами
Заборгованість за одержані аванси	15 643 650	Передоплата за продукцію
Інші поточні зобов'язання	53 800 611	Поточні витрати

Дані свідчать про значну роль власного капіталу у фінансуванні діяльності ПРАТ «МХП», проте через нерозподілений збиток компанія активно використовує позикові ресурси. Довгострокові та короткострокові кредити дозволяють підтримувати необхідний рівень ліквідності, а оборотні активи забезпечують стабільність грошових потоків.

Кризові явища, такі як економічний спад, пандемії або геополітичні конфлікти, можуть значно ускладнити формування та використання фінансових ресурсів підприємства. Наприклад, ПРАТ «МХП» може зіткнутися зі зниженням попиту на продукцію, що призводить до зменшення обсягів продажів та прибутковості. Ускладнення доступу до кредитних ресурсів через високі ставки та жорсткіші умови кредитування може обмежити можливості підприємства залучати позикові кошти. Нестабільність валютного курсу та зростання інфляції можуть призвести до збільшення вартості імпортованих сировини та матеріалів, а також до зниження купівельної спроможності споживачів. Посилення ризиків неплатоспроможності контрагентів може спричинити затримки у розрахунках та збільшення дебіторської заборгованості.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємства у кризових умовах необхідно застосовувати різноманітні стратегії. Однією з таких стратегій є оптимізація витрат. Наприклад, ПРАТ «МХП» може скоротити непродуктивні витрати, такі як витрати на маркетинг або адміністративні витрати, зосередивши ресурси на ключових напрямках діяльності. Автоматизація процесів дозволяє підвищити операційну ефективність та знизити витрати на заробітну плату. Підвищення операційної ефективності може бути досягнуто шляхом впровадження сучасних технологій та методів управління виробництвом.

Диверсифікація фінансових потоків також є важливою стратегією забезпечення фінансової стійкості. Наприклад, ПРАТ «МХП» може використовувати кілька джерел фінансування, такі як банківські кредити, інвестиції та державні програми підтримки, для зменшення залежності від одного джерела фінансування. Розширення асортименту продукції та вихід на нові ринки дозволяють зменшити ризики та збільшити доходи підприємства. Наприклад, компанія може розробити нові види продукції, які будуть користуватися попитом у нових сегментах ринку, або розширити географію продажів, виходячи на міжнародні ринки.

Підвищення платоспроможності підприємства також є важливим аспектом забезпечення фінансової стійкості. Наприклад, ПРАТ «МХП» може провести реструктуризацію заборгованості, домовившись з кредиторами про продовження термінів виплат або зниження відсоткових ставок [2]. Залучення додаткових інвесторів дозволяє збільшити обсяг власних коштів та знизити залежність від позикових ресурсів. Підприємство може також використовувати фінансові інструменти, такі як форвардні контракти, страхування валютних ризиків та хеджування, для захисту від несприятливих змін на ринку.

Антикризовий фінансовий менеджмент включає розробку стратегічного фінансового плану з урахуванням ризиків, регулярний моніторинг грошових потоків та фінансової стійкості, впровадження системи контролю витрат та фінансових показників [3]. Наприклад, ПРАТ «МХП» може розробити план дій у випадку кризових ситуацій, визначивши основні ризики та заходи для їх мінімізації. Регулярний моніторинг грошових потоків дозволяє своєчасно виявляти проблеми та приймати необхідні заходи для їх вирішення. Впровадження системи контролю витрат та фінансових показників дозволяє забезпечити прозорість та ефективність управління фінансами підприємства.

Перспективи підвищення ефективності фінансового управління включають впровадження цифрових технологій, використання інструментів державної підтримки та програм стимулювання, а також залучення альтернативних джерел фінансування [4]. Наприклад, ПРАТ «МХП» може впровадити системи автоматизації фінансового менеджменту, що дозволить оперативніше реагувати на зміни та більш ефективно управляти ресурсами. Використання інструментів державної підтримки, таких як податкові пільги або субсидії, дозволяє знизити витрати та збільшити інвестиції у розвиток. Залучення альтернативних джерел фінансування, таких як венчурний капітал, краудфандинг та стратегічні партнерства, дозволяє ПРАТ «МХП» розширити фінансові можливості та знайти нові шляхи для розвитку. Венчурний капітал може стати важливим джерелом фінансування для інноваційних проєктів, що мають високий потенціал зростання. Краудфандинг дозволяє залучити кошти від великої кількості інвесторів, які вірять у проєкт та готові підтримати його фінансово. Стратегічні партнерства з іншими компаніями можуть принести додаткові ресурси, технології та знання, необхідні для успішного розвитку.

Підсумовуючи, управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах кризових явищ є складним та багатограним завданням, яке вимагає комплексного підходу. Раціональне використання власних, позикових та залучених ресурсів, оптимізація витрат, диверсифікація фінансових потоків, підвищення платоспроможності та антикризовий фінансовий менеджмент дозволяють підприємствам не лише втриматися на плаву, але й створити міцний фундамент для подальшого зростання та розвитку.

В умовах економічної кризи підприємствам необхідно розробляти антикризові фінансові стратегії, спрямовані на оптимізацію структури фінансових ресурсів. Для цього важливо:

- 1) Оптимізувати управління оборотними активами шляхом скорочення дебіторської заборгованості.
- 2) Диверсифікувати джерела фінансування, поєднуючи власні кошти, кредити та державні програми підтримки.
- 3) Контролювати рівень зобов'язань і зменшувати фінансові ризики через гнучке управління кредитним навантаженням.

Таким чином, ПРАТ «МХП» демонструє збалансований підхід до управління фінансовими ресурсами, що дозволяє адаптуватися до викликів кризового періоду та забезпечувати подальший розвиток компанії.

ПРАТ «МХП» є яскравим прикладом того, як ефективно управління фінансовими ресурсами дозволяє компанії адаптуватися до змін та долати виклики кризових явищ. Використовуючи різноманітні джерела фінансування, впроваджуючи сучасні технології та методи управління, компанія може забезпечити стабільний розвиток навіть у найскладніших економічних умовах. Кожен крок, кожне рішення та кожний фінансовий ресурс стають важливими елементами цієї складної та водночас цікавої гри на економічному полі.

Література:

1. Коваленко О.В. Фінансовий менеджмент: теорія та практика. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 456 с.
2. Петренко І.М., Сидоренко Т.О. Антикризовий фінансовий менеджмент: стратегії та інструменти. Харків : Факт, 2021. 320 с.
3. Шевченко В.Г. Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної нестабільності. Львів : Ліра-Прес, 2019. 278 с.
4. Мельник О.І., Гриценко А.П. Стратегічне управління фінансами підприємства в умовах кризи. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1(42).

ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІТИЧНОГО ОБЛІКУ, ЯК СКЛАДОВА ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Писаренко Т.М., кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет м. Луцьк, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5018-0546>

Аналітичний облік є обов'язковою складовою облікового процесу будь-якого суб'єкта господарювання, оскільки саме цей облік надає користувачам облікової інформації дуже цінну для них аналітичну інформацію. Основне призначення аналітичної облікової інформації:

- надання інформації про структуру оборотних і необоротних активів, зобов'язань, капіталу;
- проведення інвентаризації оборотних і необоротних активів, зобов'язань, капіталу з метою виявлення розбіжностей між фактичною їх наявністю і задокументованими показниками;
- ефективне управління наявними оборотними і необоротними активами, зобов'язаннями, капіталом.

Облік бюджетної установи, маючи свою специфіку, зумовлену фінансуванням господарської діяльності установи, повинен забезпечити належний рівень аналітичності облікової інформації.

Основними етапами організації аналітичного обліку є:

- визначення об'єктів аналітичного обліку;
- встановлення розрізів аналітичності облікової інформації (наприклад: асигнування з державного і місцевого бюджету; видатки за загальним і спецфондом; видатки за економічними елементами витрат за загальним і спецфондом, інші);
- розробка системи аналітичних рахунків для обліку об'єктів аналітичного обліку із чітким розмежуванням аналітичних груп;
- визначення методики аналітичного обліку руху об'єктів аналітичного обліку;
- визначення регістрів аналітичного обліку для кожної аналітичної групи та порядку записів в них;
- аналіз та контроль відображення наявності та руху обліково-аналітичної інформації про об'єкти аналітичного обліку;
- коригування облікових показників про наявність і рух об'єктів аналітичного обліку за результатами контрольних процедур.

Технічний процес організації аналітичного обліку в бюджетній установі забезпечується головним бухгалтером, який відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» «забезпечує дотримання встановлених єдиних методологічних

засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності» [1]. Важливим є дотримання норм Типового положення про бухгалтерську службу бюджетної установи [2].

Отже, головний бухгалтер бюджетної установи повинен розподілити обсяги аналітичної роботи між працівниками бухгалтерії, керуючись принципами рівномірності навантаження, професійною підготовкою, положеннями доцільності, іншими факторами. Обсяги обліково-аналітичної роботи закріплюються посадовими інструкціями, які затверджує керівник і в подальшому використовують для контролю за якістю виконаної обліково-аналітичної роботи, закріпленою за відповідною штатною одиницею.

На організацію аналітичного обліку в бюджетній установі впливає нормативне забезпечення, яке передбачає врахування як загальновстановлених нормативів для суб'єктів господарювання всіх форм власності, так і специфічних нормативів виключно для державного сектору економіки. Так, наприклад, для організації аналітичного обліку видатків бюджетної установи необхідно врахувати такі нормативи:

- Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати» [3];
- Інструкція щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету [4];
- План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [5];
- Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [6].

Отже, організація аналітичного обліку є важливою і відповідальною складовою організації облікового процесу бюджетної установи, яка потребує теоретичних знань, практичного досвіду, розуміння психології учасників облікового процесу для забезпечення їхньої злагодженої роботи на всіх ділянках обробки аналітичної інформації про господарську діяльність бюджетної установи.

Література:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 02.02.2025 р.).
2. Типове положення про бухгалтерську службу бюджетної установи, затверджене постановою КМУ від 26.01.2011 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.02.2025 р.).

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати», затверджене наказом МФУ від 18.05.2012 р. № 568. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-12#Text> (дата звернення 02.02.2025 р.).

4. Інструкція щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету, затверджена наказом МФУ від 12.03.2012 р. № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12#Text> (дата звернення 02.02.2025 р.).

5. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затверджений наказом МФУ від 31.12.2013 р. № 1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14#Text> (дата звернення 02.02.2025 р.).

6. Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затверджений наказом МФУ від 29.12.2015 р. № 1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16#Text> (дата звернення 02.02.2025 р.).

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В АГРАРНІЙ ЛОГІСТИЦІ

Скуратова О.Є., аспірант*,

ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-6785-9525>

Необхідність удосконалення бухгалтерського обліку в аграрній логістиці зумовлена зростанням обсягів виробництва та ускладненням логістичних процесів. Логістичні операції у сільському господарстві мають специфічні особливості: сезонність виробництва, необхідність контролю за умовами зберігання продукції, вплив зовнішніх факторів (погодні умови, транспортна інфраструктура). Це створює додаткові виклики для бухгалтерського обліку, зокрема щодо обґрунтованого відображення витрат та оптимізації облікових процедур. Важливим є також питання гармонізації національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості підприємств та забезпеченню прозорості фінансової звітності.

Методологічні аспекти бухгалтерського обліку в аграрній логістиці. Основним завданням бухгалтерського обліку в логістиці є формування точної та достовірної інформації про витрати, доходи та

* Науковий керівник – Бездушна Ю.С., д.е.н., професор

фінансові результати діяльності підприємств. Методологія бухгалтерського обліку логістичних процесів базується на принципах повноти, достовірності, обачності та відповідності доходів і витрат [1].

Облік витрат у логістиці охоплює транспортні витрати, витрати на складування, управління запасами, страхування та інші витрати, пов'язані з рухом матеріальних потоків. Відображення таких витрат має здійснюватися з урахуванням специфіки аграрної діяльності, зокрема сезонних коливань та впливу зовнішніх факторів. Використання облікових підходів, що відповідають вимогам національних стандартів бухгалтерського обліку (ПСБО) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), сприяє більшій узгодженості фінансової звітності та полегшує аналіз ефективності логістичних витрат [2].

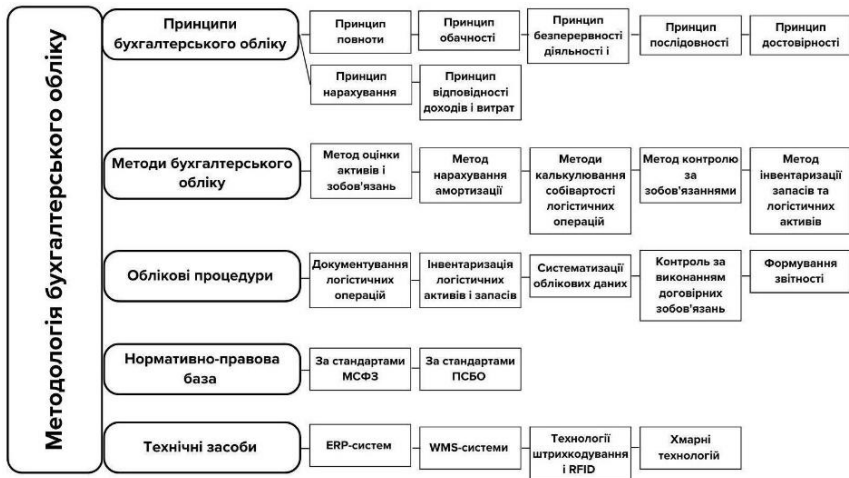

Рис. Елементи методології бухгалтерського обліку

Джерело: узагальнено автором

Автоматизація облікових процесів є важливим напрямом підвищення ефективності бухгалтерського обліку. Використання ERP-систем, систем управління складськими операціями (WMS), RFID-технологій і хмарних рішень дозволяє автоматизувати облік логістичних витрат, підвищити точність даних, зменшити ризик помилок та оптимізувати управлінські рішення. Впровадження таких технологій сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів і мінімізації витрат [3].

Гармонізація національних та міжнародних стандартів обліку. Важливим аспектом розвитку бухгалтерського обліку в аграрній логістиці є приведення облікової політики підприємств у відповідність до міжнародних стандартів. Відмінності між ПСБО та МСФЗ проявляються у методах оцінки витрат, підходах до визнання активів і зобов'язань. Зокрема, ПСБО ґрунтуються на принципі історичної собівартості, тоді як МСФЗ передбачають оцінку активів за справедливою вартістю. Це особливо актуально для аграрної логістики, де вартість активів може змінюватися залежно від ринкової ситуації та сезонних факторів.

Оптимізація облікової політики підприємств вимагає чіткої класифікації логістичних витрат за рахунками бухгалтерського обліку. Витрати на транспортування сировини можуть обліковуватися на рахунку 20 «Виробничі запаси», витрати на перевезення готової продукції – на рахунку 93 «Витрати на збут», адміністративні витрати – на рахунку 92 «Адміністративні витрати». Такий підхід забезпечує об'єктивне відображення витрат у фінансовій звітності та сприяє ефективному управлінню логістичними процесами.

Висновки. Методологія бухгалтерського обліку в аграрній логістиці відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного управління витратами та прийнятті стратегічних рішень. Впровадження сучасних інформаційних технологій, адаптація національних стандартів до міжнародних вимог і автоматизація облікових процесів сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку нових підходів до управління ризиками в логістиці, оцінку впливу цифрових технологій на облікові процеси та вдосконалення механізмів інтеграції обліку з управлінськими інформаційними системами.

Література:

1. Івашкевич В.І. Проблеми та перспективи розвитку управлінського обліку в умовах глобалізації. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2019. № 2. С. 11-17.
2. Крикавський Є.В., Чухрай Н.І. Логістика в аграрному секторі: теорія та практика. Київ : Наукова думка, 2021. 320 с.
3. Лавриненко С., Кравчук І., Буднік О. Сучасні ERP-технології – ефективна складова системи менеджменту організацій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62.

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОЇ ДИДЖІТАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРОВЕДЕННЯ АУДИТОРСЬКИХ ПЕРЕВІРОК

Крот Ю.М., кандидат економічних наук, доцент,
Черкаський державний технологічний університет,
м. Черкаси, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1946-8116>

У сучасному світі цифровізація бізнес-процесів має значний вплив на різноманітні аспекти діяльності підприємств, зокрема й на проведення аудиторських перевірок. Аудит, як процес перевірки фінансової звітності та інших внутрішніх бізнес-процесів компанії, в умовах швидкого розвитку цифрових технологій зазнає суттєвих змін. Ці зміни пов'язані не тільки з автоматизацією рутинних задач, але й із більш глибокою трансформацією підходів до оцінки фінансових та операційних процесів на підприємстві. Зважаючи на це обрана тема дослідження є надзвичайно актуальною та необхідною, особливо в контексті імплементації європейських практик господарювання.

Метою дослідження є проаналізувати вплив диджиталізації на процеси аудиту, дослідити можливості та виклики, що постають перед аудиторами в умовах новітніх технологій та впровадження європейських практик господарювання.

Диджиталізація бізнес-процесів передбачає інтеграцію сучасних технологій у всі етапи діяльності організації, включаючи автоматизацію обробки інформації, збереження даних та їх аналіз. Вона передбачає використання таких інструментів, як програмне забезпечення для управління підприємством (ERP-системи), платформи для електронної комунікації та обміну даними, а також новітні методи аналізу великих даних (Big Data). Як зазначає М.Б. Шлайфер у своїй роботі «Диджиталізація економіки України в умовах євро інтеграції», диджиталізація є основою для створення більш ефективних та конкурентоспроможних бізнес-структур [1].

Зі зміною технологій змінюються й методи, якими аудитори перевіряють діяльність підприємств. Використання цифрових інструментів, таких як автоматизовані системи для обробки фінансових даних, аналітичні програми та платформи для аудиторських перевірок, дозволяє значно скоротити час на обробку великих обсягів інформації. Важливими інструментами стали також

платформи для аналізу великих даних, що дають можливість аудиторам мати доступ до більшої кількості показників діяльності компанії, ніж це було можливо до ери цифровізації.

Діджиталізація значно полегшує процес збору і аналізу інформації. Використання електронних баз даних дозволяє аудиторам здійснювати моніторинг фінансових показників в режимі реального часу. У своїх дослідженнях С. В. Онешко та інші автори «Стратегія розвитку аудиту в умовах цифровізації» зазначають, що застосування цифрових технологій допомагає аудиторам ефективніше і швидше здійснювати перевірки, знижуючи людський фактор і ризики помилок [2]. Автоматизація процесів перевірки дає можливість більш точно оцінювати фінансові ризики, що є важливим елементом для аудиторів.

Особливу увагу науковці приділяють використанню алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту в процесах аудиту. Використання цих технологій дозволяє не лише автоматизувати рутинні завдання, а й прогнозувати можливі фінансові ризики, виявляти аномалії в даних та запобігати шахрайству. Так, Кондратюк О.М., Руденко О.В. та інші у своїй роботі «Можливості та перспективи використання штучного інтелекту в аудиті» вказують, що застосування машинного навчання допомагає не лише здійснювати перевірки більш ефективно, але й адаптуватися до нових ризиків у сфері бізнесу [3].

З одного боку, діджиталізація значно спрощує роботу аудитора, з іншого – постає ціла низка нових викликів. Одним з основних ризиків є питання безпеки даних. Оскільки більшість даних тепер зберігаються в електронному вигляді, існує загроза їхньої несанкціонованої зміни або витоку. Це зумовлює необхідність впровадження додаткових заходів щодо захисту інформації.

Іншим викликом є необхідність постійного оновлення знань аудитора. Цифровізація вимагає від фахівців не лише знання традиційних методів аудиту, а й вміння працювати з новими технологіями, такими як аналіз великих даних або алгоритми штучного інтелекту. Потрібно також враховувати правові та регуляторні аспекти. За словами Король С.Я., Ключко А.О. у своїй праці «Цифрові технології в обліку й аудиті», розвиток нових технологій може створювати проблеми у відстеженні відповідності підприємства чинному законодавству [4].

Перспективи розвитку аудиту в умовах діджиталізації пов'язані з подальшою автоматизацією процесів перевірки, використанням штучного інтелекту для більш глибокого аналізу даних, а також впровадженням блокчейн-технологій, що дозволять забезпечити

більшу прозорість та захищеність фінансових операцій. Як зазначає С.Я. Бабінська у своєму дослідженні «Технологія блокчейн у аудиті: сучасний стан та перспективи застосування», блокчейн може стати основним інструментом у майбутньому, змінюючи підходи до зберігання та перевірки фінансової інформації [5].

Впровадження нових технологій вимагатиме від аудиторів гнучкості та готовності до постійного навчання. Це також передбачає необхідність змін у підготовці кадрів для аудиторської діяльності, в тому числі інтеграцію нових навичок і знань у програми навчання для майбутніх фахівців у галузі аудиту.

Диджиталізація бізнес-процесів має значний вплив на проведення аудиторських перевірок, змінюючи як методи, так і інструменти, що використовуються в процесі перевірки. Водночас ці зміни відкривають нові можливості для підвищення ефективності і точності аудитів. Однак з появою нових технологій виникають і нові виклики, серед яких проблеми безпеки даних та необхідність постійного оновлення професійних навичок аудиторів. Враховуючи ці фактори, можна сказати, що майбутнє аудиту залежатиме від того, наскільки успішно спеціалісти адаптуються до швидко змінюваного цифрового середовища.

Література:

1. Шлайфер М.Б., Тодощук А.В. Діджиталізація економіки України в умовах Євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/45>
2. Онешко С.В., Вітер С.А., Віремейчик А.М. Стратегія розвитку аудиту в умовах цифрової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 64-69. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.15.64> URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7543&i=9>
3. Кондратюк О.М., Руденко О.В., Чернобровкіна А.Є. Можливості та перспективи використання штучного інтелекту в аудиті. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.89> URL: http://www.economy.nayka.com.ua/index.php/pdf/11_2020/68.pdf?op=1&z=8520
4. Король С.Я., Ключко А.О. Цифрові технології в обліку й аудиті. *Держава й регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 1(112). DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-1-29> URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/1_2020/31.pdf
5. Бабінська С.О. Технологія блокчейн в аудиті: сучасний стан та перспективи застосування. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-26>

НОВІ ПАРАДИГМИ БІЗНЕС-МОДЕЛЮВАННЯ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Кононенко Д.В., аспірант*,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Сучасний світ бізнесу переживає епохальні трансформації, зумовлені стрімким розвитком цифрових технологій, глобалізацією ринків та прискореними циклами інновацій. Традиційні бізнес-моделі, сформовані в умовах індустріальних ер, втрачають актуальність під тиском нових викликів: від революції штучного інтелекту до зростання споживчої вимогливості. Цифрова епоха не просто змінює інструменти ведення бізнесу – вона формує принципово інший ландшафт, де дані стають валютою, платформи витісняють лінійні ланцюги поставок, а клієнт очікує персоналізованого досвіду в реальному часі. Сьогодні такі гіганти, як Amazon або Uber, демонструють, як об'єднання споживачів, партнерів і технологій у єдиному цифровому середовищі формує нові ринки. Екосистемний підхід дозволяє залучати зовнішніх учасників – від розробників до інтеграторів – для спільного створення цінності, розмиваючи межі між компанією та її оточенням.

Однією з ключових основ сучасних моделей стали дані. Вони трансформуються з допоміжного ресурсу в головний актив, що генерує прибуток. Завдяки машинному навчанню та штучному інтелекту компанії отримують можливість прогнозувати потреби клієнтів, автоматизувати прийняття рішень і підвищувати ефективність операцій. Наприклад, Google монетизує дані через таргетовану рекламу, а Netflix використовує алгоритми для персоналізації контенту. При цьому виникає парадокс: чим більше компанія знає про клієнта, тим точніше вона може йому служити, але й тим вищими стають ризики порушення конфіденційності.

Важливим трендом є злиття фізичного та цифрового світів – концепція «phygital». Бренди, такі як Nike, інтегрують мобільні додатки для тренувань із продажем взуття, перетворюючи звичайний продукт на частину цифрового досвіду. Інтернет речей відкриває нові горизонти: розумна техніка Samsung «навчається» підлаштовуватись під звички користувачів, а виробники автомобілів використовують дані з датчиків для проактивного сервісу. Ця гібридизація стирає межі між продуктом і послугою.

* Науковий керівник – *Зубков С.О., д.е.н., професор*

Персоналізація масштабу – ще один пріоритет. Технології дозволяють компаніям, як от Spotify або Amazon, пропонувати індивідуальні рішення мільйонам клієнтів одночасно. Динамічне ціноутворення, реалізоване Uber або авіакомпаніями, ілюструє, як аналіз даних у реальному часі впливає на бізнес-стратегії. Однак така гнучкість вимагає вдосконаленої інфраструктури та етичних рамок, щоб уникнути дискримінації.

Економіка підписки переформатує взаємини бізнесу і клієнтів. Замість одноразових продажів компанії на кшталт Microsoft або Adobe орієнтуються на постійні стосунки через циклічну монетизацію. Модель «сервісу замість продукту» поширюється навіть на традиційні галузі: каршеринг замінює приватним авто, а виробники промислового обладнання пропонують його в оренду із супроводом. Це змушує переосмислювати підходи до лояльності та якості обслуговування.

Цифрові інструменти також сприяють відкритим інноваціям. Tesla використовує хакатони для пошуку ідей, а Kickstarter став майданчиком не лише для фінансування, а й для перевірки попиту на нові продукти. Краудсорсинг і партнерства зі стартапами, як у випадку Microsoft, прискорюють розробку технологій, але водночас ставлять питання про захист інтелектуальної власності.

Децентралізація через блокчейн відкриває нові моделі організації бізнесу. DAO (децентралізовані автономні організації) керуються смарт-контрактами, що змінює роль класичного менеджменту. Токенізація активів і NFT створюють ринки для цифрової власності, але регуляторні виклики залишаються невирішеними.

Стійкість стає не просто трендом, а невід'ємною частиною бізнес-моделей. IBM Green Horizon чи проекти circular economy демонструють, як цифрові інструменти допомагають відстежувати вуглецевий слід і ефективніше використовувати ресурси. ESG-критерії вже впливають на інвестиційні рішення, що змушує компанії вбудовувати їх у свою стратегію.

Штучний інтелект виходить за рамки автоматизації, стаючи конкурентом або партнером. AutoGPT здатен аналізувати ринкові дані без людського втручання, а генеративні моделі на кшталт ChatGPT перевертають креативні індустрії. Проте це породжує дискусії про авторське право і соціальні наслідки масової заміни працівників.

Адаптивність – ключова риса сучасних бізнес-моделей. Швидкі зміни в VUCA-світі вимагають гнучких організаційних структур, таких як Agile, і постійного тестування гіпотез через MVP чи A/B експерименти. Від компаній очікується здатність до швидкої трансформації без втрати стабільності.

Нова парадигма бізнес-моделювання ґрунтується на синергії технологій, екосистемній логіці та орієнтації на довгострокову цінність. Успіх залежить від інтеграції даних, відкритості до співпраці та балансу між інноваціями й соціальною відповідальністю. Бізнес-моделі мають бути не лише прибутковими, а й резилієнтними, здатними адаптуватись до змін, які цифрова епоха приносить з неймовірною швидкістю.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Гуцул І.А., кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2281-5940>

Податки є об'єктивно необхідним елементом фінансового господарства будь-якої сучасної держави. За рахунок податків формується переважна більшість доходів бюджетів різних рівнів, що дозволяє акумулювати централізовані фінансові ресурси задля фінансування створення суспільних благ належної якості та належної кількості. Але платники податків, прагнучи максимізувати фінансову результативність своєї діяльності, цілком природно намагаються мінімізувати податкові зобов'язання (законними або незаконними методами).

Від результативності та ефективності податкового адміністрування залежить стан податкових надходжень до бюджету (повнота та своєчасність податкових платежів), а відтак – і спроможність держави вчасно та у належному обсязі оплачувати створення суспільних благ. В таких умовах держава змушена вживати необхідних заходів (в тому числі шляхом організації відповідного фінансування) для підтримки функціонування системи податкового адміністрування, основним завданням якої є забезпечення повноти та своєчасності податкових надходжень згідно вимог чинного податкового законодавства. Одним із елементів системи податкового адміністрування є податкове консультування, яке у різних формах представлено у всіх державах.

На сучасному етапі розвитку України особливої актуальності набуває проблема підвищення рівня податкової культури платників податків та податкових органів. Проведення заходів щодо ефективної

взаємодії між ними дозволить збільшувати податкові надходження, як основної статті доходів державного бюджету.

Механізм формування податкової культури платника податків є одним із найважливіших елементів інституціоналізації, оскільки забезпечує формування потреб платника податків, його ціннісних орієнтацій і очікувань. Механізм формування податкової культури органів контролю сприяє акумуляції податків і зборів до державного й місцевого бюджету [2].

Саме тому Державній податковій службі України разом з іншими органами влади й бізнесовими структурами потрібно розпочати відкритий та орієнтований на перспективу консультативний процес щодо шляхів дальшого розвитку податкової культури. До цього процесу бажано залучити не лише всіх працівників органів контролю, а й репрезентативні вибірки громадськості. Загалом для підвищення ефективності здійснення державної податкової політики слід пришвидшити впровадження в управлінський процес елементів державного-громадського управління, що мають сприяти налагодженню більш ефективної співпраці з громадськістю й перетворенню її на плідне партнерство у вирішенні питань розвитку податкової культури.

На підставі аналізу наявних дефініцій поняття «податкова культура» пропонуємо таке уточнене міждисциплінарне визначення: це різновид загальної культури суспільства, що становить систему цінностей і стереотипів поведінки, культурних еталонів, традицій, соціальних звичок та економічних знань, які відтворюють домінантні в суспільстві зразки та моделі правомірної фіскальної поведінки суб'єктів податкових відносин.

Досліджуючи проблеми, з якими стикається процес формування і розвитку податкової культури, не можна не відзначити одну з найактуальніших. Громадяни України ще не до кінця приймають фундаментальні і загальноприйняті в ринковому суспільстві політичні цінності, наприклад, такі що податки – це не просто обов'язок, а почесний обов'язок, оскільки сумлінне виконання обов'язку платника податків кожним громадянином є запорукою зміцнення державності та економічною передумовою формування громадянського суспільства в країні.

Ментальність українця ще не дозволяє говорити йому від імені платника податків. В Україні несплата податків практично не впливає на імідж, ділову репутацію платника. Населення вважає чинну систему оподаткування доходів та розподілу видатків

економічно необґрунтованою та соціально несправедливою. Переважна більшість платників вважає нинішню податкову систему неефективною і не очікує поліпшення умов для розвитку підприємництва в найближчій перспективі [1].

В Україні більшість громадян з об'єктивних чинників (фінансова криза, погіршення економічного становища, скорочення підприємств і працівників, збільшення безробіття, зменшення реального рівня заробітної плати, значне зростання цін на товари і послуги) та суб'єктивних причин (недовіра до держави та її установ, недостатня правова та економічна грамотність, байдужість до майбутнього) досить лояльно відноситься до такого явища, як отримання «чорної» заробітної плати та остаточно не усвідомлює її негативні наслідки в майбутньому.

Складається хибне коло: чим менше офіційна зарплата – тим менше відрахування податків до бюджетів, чим нижче рівень життя людини – тим неохоче вона сплачує податки з економічних міркувань. Чим більше недовіра громадян до влади, чим більше розшарування доходів населення – тим менше податків сплачується громадянами, які вважають себе бідними з морально-етичних міркувань. Розуміння своєчасного і повного виконання податкових зобов'язань перед державою навряд чи можливе за умов фіскального пресингу. Розірвати це хибне коло дуже важко, якщо Україна буде залишатися демократичною, соціальною та правовою державою лише декларативно, на папері.

У всьому цивілізованому світі офіційна праця і зарплата – це потреба, а високий рівень податкової культури – норма. Натомість в Україні рівень нелегальної праці й відповідної несплати податків досяг загрозливих розмірів. З іншого боку, високий рівень тіньової економіки конкретно впливає на умови заснування та ведення бізнесу, загальний економічний розвиток держави та, відповідно, на її інвестиційну привабливість. Тому саме тіньова економіка є однією із найбільших перешкод в Україні для її конкурентоспроможності, а також для поліпшення соціальних стандартів життя й інтеграції країни до Європи; також тіньова економіка є результатом криміналізації економічних процесів, корумпованості органів державної влади й органів місцевого самоврядування, що безпосередньо пов'язано з низькою правовою та податковою культурою юридичних та фізичних суб'єктів цієї сфери. Держава мусить вирішити ці проблеми негайно [3].

Як складники «тіньової» економіки визначаються ухиляння від податків, що передбачає приховування або прибутку від бізнесу, або реальної кількості найманих працівників, або реальних розмірів

виплаченої зарплатні (також зарплатні «у конверті»). При цьому реальні масштаби ухилень від сплати податків і зборів, від неоформлених виплат жодні статистичні й математичні програми вирахувати не зможуть, хоча за даними соціологічного опитування чи усною інформацією від посадових осіб можна зробити певні висновки про реальний стан у цій сфері.

Слід усвідомити, що незаконні явища оплати «в конверті», роботи без офіційного оформлення глибоко вкорінені в суспільстві й руйнують його зсередини, позбавляючи трудівників майбутнього. Однак, усі громадяни у своєму прагненні до гармонії в інтересах держави й свого бізнесу мають не припускати поведінки погодження на працевлаштування без офіційного оформлення, оскільки в результаті цього бюджет втрачатиме податки, а такі працівники – соціальні гарантії. Тобто потрібна активна робота задля легалізації праці, що в перспективі призведе до збільшення податкових надходжень до бюджету і зрештою – до зростання рівня податкової культури суспільства.

Значну роль у формуванні податкової культури українського суспільства відіграє прагнення до європейських цінностей. Можна здійснити безліч реформ і створити нові інституції, проте поки не зміняться цінності в кожного українця, ця система не буде ефективною. Побудувати європейські інститути без впливового прошарку людей, які сповідають європейські цінності, у принципі неможливо. Якщо в країні створити атмосферу активного проповідування європейських цінностей, то це стане модою, і навіть людям, які їх не сповідають, буде незручно проти них заперечувати, а отже, знизиться протестне відношення до податків і відповідно збільшиться кількість сумлінних платників.

Література:

1. Бапшинський І.А. Податкова культура населення в Україні: рекомендації щодо вдосконалення. *Science and education a new dimension. Humanities and Social Sciences*. Budapest, 2019, VII (35), issue 213, pp. 7-10.

2. Прокопенко І.А. Податкова культура та її вплив на підвищення рівня податкових надходжень. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки*. 2023. № 4(1). С. 222-226. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie>

3. Синчак В.П. Податкова культура суспільства як чинник економічної компоненти національної безпеки. *Університетські наукові записки*. 2017. № 2. С. 218-230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2017_2_23

ОБЛІК В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Коваль С.О., здобувач вищої освіти *,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

Бухгалтерський облік здійснюється в усіх галузях економічної діяльності: на підприємствах, в організаціях, установах, як виробничій так невиробничій сфері і служить інформаційною основою їхньої діяльності.

Бухгалтерський облік в бюджетних установах справа державна. Особливістю бюджетних установ є те, що метою їх діяльності не є створення прибутку, а надання послуг соціального характеру або виконання, передбачених програмою фінансування, завдань і функцій. Діяльність здійснюють за рахунок фінансування з державного чи місцевого бюджетів [1].

Окрім основного фінансування, бюджетні установи можуть отримувати спеціальні кошти за рахунок власної господарської діяльності: надання платних послуг, здачі в оренду державного майна, продажу основних засобів та залежалих запасів, а також ведення наукової роботи за господарськими договорами. Використання цих коштів, як і бюджетних, суворо планується. Кожна установа розробляє власний кошторис, який потім узагальнюється у зведеному кошторисі вищого розпорядника. Останній подає цей зведений кошторис до Міністерства фінансів для включення до видаткової частини Державного бюджету України на наступний рік. Отже, кошторис кожної бюджетної установи є невід'ємною частиною державного бюджету.

Для забезпечення обліку діяльності бюджетних установ, згідно з Бюджетним кодексом України [2] та Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3], розроблено спеціальний План рахунків [4]. Порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності для цих установ встановлюється Міністерством фінансів України.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3] визначає, що метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

* Науковий керівник – *Сторожук Т.М., к.е.н., доцент*

Предметом бухгалтерського обліку в бюджетних установах є їх фінансово-господарська діяльність, спрямована на виконання функцій держави та процес виконання бюджету.

Об'єктами бухгалтерського обліку в бюджетних установах є активи, їх джерела, а також господарські процеси, що забезпечують діяльність установи.

Одним із методів удосконалення обліку у бюджетних установах є впровадження управлінського обліку. Управлінський облік визначається як сукупність методів та процедур, які забезпечують підготовку та надання інформації для планування, контролю і прийняття рішень на різних рівнях управління підприємством, установою, організацією [5].

Законодавство України, зокрема Закон «Про бухгалтерський облік і звітність в Україні» [3], не вимагає ведення управлінського обліку в бюджетних установах. Він також не передбачений Планом рахунків бюджетних установ. Проте, існує ряд факторів, які зумовляють необхідність ефективного управлінського обліку, особливо для великих установ.

По-перше, у великих бюджетних установах, де бюджети сягають мільйонів гривень, значна частина доходів і видатків припадає на спеціальний фонд. У таких випадках, інформація, обмежена кодами бюджетної класифікації, є недостатньою для ефективного управління. Виникає потреба в отриманні даних у розрізі структурних підрозділів, таких як відділення, відділи, факультети, бюро, сектори тощо [5].

По-друге, управлінський облік відіграє важливу роль у детальному обліку витрат та калькулюванні собівартості нематеріальних послуг, таких як освітні, медичні, культурні, юридичні та інші. На сьогодні методика калькулювання таких послуг потребує наукового обґрунтування та адаптації існуючих методів обліку [5].

Незважаючи на те, що управлінський облік в бюджетних установах знаходиться на початковому етапі розвитку, він активно розвивається. Прикладом цього є практика Збройних сил України, де планування видатків та їх облік здійснюється за кошторисом Міністерства оборони України в розрізі різних служб. Ця інформація використовується для оперативного управління видатками на відомчому рівні, що свідчить про формування системи управлінського обліку з деталізацією за центрами відповідальності.

Постійні реформи, підвищені вимоги до прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, а також необхідність адаптації до глобальних змін у сфері управління державними

фінансами ставлять перед бюджетними установами нові виклики. Вирішення цих завдань неможливе без широкого впровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема, автоматизації облікових процесів та використання штучного інтелекту.

Впровадження спеціалізованих програмних продуктів для управління бюджетними коштами дозволяє суттєво скоротити витрати часу на обробку даних, мінімізувати кількість помилок, підвищити рівень контролю за використанням бюджетних коштів, зняти вплив суб'єктивного фактору та прискорити процес обробки інформації, зробивши його більш прозорим та доступним для всіх зацікавлених сторін.

Сучасні ІТ-підприємства розробили широкий спектр програмних продуктів, призначених для автоматизації обліку в бюджетних установах. Серед них варто відзначити такі [6]:

- «Дебет Плюс»: Програма для ведення бухгалтерського, фінансового та кадрового обліку в установах, що фінансуються з державного бюджету.

- «ЕЛФІ - Скарбник Smart»: Комплекс програм на основі штучного інтелекту для ведення бухгалтерського обліку в установах, які є розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів. Програма автоматично формує меморіальні ордери та фінансові звіти.

- «Master: бюджетні установи»: Комплексне рішення для ведення бухгалтерського обліку в бюджетних установах, що включає підсистеми для планування та фінансування, банку, каси, необоротних активів, послуг, складу, обліку податків, звітності, кадрів та обліку заробітної плати.

- «Crystal Finance Millennium»: Програмний комплекс для автоматизації обліку великих та середніх підприємств, включаючи бюджетні установи.

- «UA-Бюджет»: Продукт для автоматизації бухгалтерського обліку, розрахунку заробітної плати та ведення кадрового обліку бюджетних установ, включаючи підготовку звітності.

Використання цих програмних рішень дозволяє оптимізувати робочі процеси, автоматизувати бухгалтерський облік, спростити формування звітності та забезпечити точний аналіз фінансових даних, що сприяє підвищенню ефективності управління бюджетними коштами.

Автоматизація облікових процесів є не просто бажаним, а й необхідним кроком для подальшого розвитку бюджетних установ в

умовах цифрової трансформації та глобальних економічних та науково-технічних змін. Перспективи впровадження автоматизації є досить оптимістичними завдяки наступним тенденціям:

- розвиток хмарних технологій, які дозволяють бюджетним установам скоротити витрати на ІТ-інфраструктуру та отримати доступ до сучасного програмного забезпечення без значних капіталовкладень;
- інтеграція з іншими державними системами, які об'єднують різні державні установи, сприятиме ефективному обміну інформацією та спрощенню облікових процесів;
- використання штучного інтелекту та аналітичних систем дозволить керівникам отримувати більш глибоке розуміння ситуації та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Крім того, зростання рівня цифрової компетентності сприятиме підвищенню кваліфікації працівників бюджетних установ, що дозволить їм ефективніше використовувати можливості сучасних досягнень науково-технічного прогресу.

Література:

1. Іванченкова Л. Особливості бухгалтерського обліку в бюджетних установах: методичний підхід. *Репозиторій ОНТУ: Головна*. URL: <https://card-file.ontu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/70c719a8-2434-4b33-ac03-d96165ad1d8c/content> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Бюджетний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 13.02.2025).
4. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14#Text> (дата звернення: 14.02.2025).
5. Крочак О. Перспективи розвитку обліку у бюджетних установах. URL: <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/Матеріали-МНПК-Облік.pdf#page=34> (дата звернення: 12.02.2025).
6. Зерницька К., Сирцева С. Автоматизація облікових процесів у бюджетних установах: сучасні виклики та перспективи. *Інституційний репозитарій Миколайського національного аграрного університету: Головна сторінка*. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19055/1/Збірник_ПААУ_осінь_2024_-458-460.pdf (дата звернення: 12.02.2025).

ФОРМУВАННЯ БАГАТОАСПЕКТНОЇ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ

Сторожук Д.Є., здобувач вищої освіти*,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3354-4202>

Дієвість управління та формування його рішень напряду залежить від інформаційного забезпечення. Світова практика та досвід довели необхідність та ключове значення стратегічного управління в діяльності бізнесових структур, особливо в умовах криз, невизначеності та непередбачуваності. В сучасних умовах глобалізації та інтеграції господарювання без стратегічного управління, як фактору адаптації господарюючого суб'єкта до зовнішнього середовища, неможливе. Отож побудова обліково-інформаційної системи для стратегічних цілей є важливим завданням сьогодення та метою даної роботи.

Сучасна система обліково-інформаційного забезпечення стратегічного управління суб'єктів господарювання в основному формується на основі фінансового обліку і, в незначній мірі, управлінського (внутрішньогосподарського) обліку. Управлінський облік в більшості господарюючих суб'єктів має лише часткове застосування, ведеться епізодично і стосується в основному обліку витрат, і то тільки основної діяльності. Така модель облікової системи не може задовільнити сучасні потреби стратегічного управління. Аналізуючи інформаційні потреби стратегічного менеджменту Р.Ф. Бруханський базовими елементами формування обліково-аналітичного забезпечення системи стратегічного менеджменту визначає такі стратегічні імперативи:

- 1) позиціонування підприємства у зовнішньому середовищі (виділення унікальності підприємства та його конкурентних переваг);
- 2) обліковий моніторинг внутрішнього середовища підприємства (аналіз потенціалу підприємства і виявлення його сильних і слабких сторін);
- 3) обліковий моніторинг зовнішнього середовища підприємства (виявлення і оцінку фактичних та потенційних можливостей і загроз);
- 4) застосування ефекту синергії (інтеграція елементів управлінських обліково-інформаційних систем для одержання консолідованого результату вищої продуктивності) [1].

* Науковий керівник – Савченко А.М., к.е.н., доцент

О.В. Вакун та С. Синиця засобом надання систематизованої інформації стратегічного характеру для прийняття управлінських рішень визначають стратегічну бухгалтерську звітність, як сукупність різних видів звітів підприємства, які використовуються для прийняття стратегічних управлінських рішень [2]. Формування такої звітності автори передбачають на основі використання інформації облікових та необлікових інформаційних систем. Таку пропозицію вбачаємо доречною, в виду доцільності використання стратегічним управлінням зовнішньої та внутрішньої, кількісної, якісної та вартісної інформації. До складу стратегічної бухгалтерської звітності автори включають не всі складові різних видів звітності, які складає підприємство, а лише ті форми або лише деякі показники, що використовуються стратегічним управлінням в процесі прийняття рішень на основі вибору стратегічних альтернатив та їх реалізації. На противагу, І.І. Криптопа, розглядаючи поняття стратегічної звітності, пропонує її склад та структуру і дає пропозиції з формування конкретної стратегічної звітності, зокрема стратегічної звітності для управління грошовими потоками промислового підприємства [3, с. 219-223].

Дослідження підтверджують необхідність формування багатоаспектної обліково-інформаційної бази з метою прийняття дієвих управлінських стратегічних рішень. Така база має формуватися з урахування існуючих і потенційних потреб стратегічного управління та виходячи з можливостей облікової системи кожного конкретного підприємства. Використання необлікових джерел інформації, як внутрішніх так і зовнішніх, буде здійснюватися в рамках стратегічного обліку. Особливо використання необлікових джерел інформації є доречним для моніторингу зовнішнього середовища функціонування суб'єкта господарювання. Варто зазначити, що в умовах сучасних реалій на ряду з передумовами необхідності організації стратегічного обліку та розвитку багатоаспектної інформаційної бази, існують фактори, які ускладнюють його практичне впровадження. Наповнення інформаційної бази має бути, як мінімум:

- повністю адекватне потребам управління;
- формуватися на його вимогу;
- відповідати стратегії бізнесу.

Тому виходячи з вищезазначених мінімальних вимог, інформаційна база потребує набагато більшого та значно ширшого спектру моніторингу та обліку з виходом за межі конкретного підприємства та теперішнього часу. Особливістю інформаційної бази стратегічного управління є багатоаспектність наповнення, різноплановість використання та різноманітність застосування.

Література:

1. Бруханський Р.Ф. Розширення інформаційного спектру облікової системи підприємства. Тези Міжнародної наукової конференції «Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб'єктів суспільного інтересу» 20-21 жовтня 2017 року. Житомир. 2017. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/26.pdf>
2. Вакун О.В., Синиця С. Стратегічна бухгалтерська звітність в системі інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту підприємства. Тези Міжнародної наукової конференції «Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб'єктів суспільного інтересу» 20-21 жовтня 2017 року. Житомир. 2017. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/31.pdf>
3. Криштопа І.І. Стратегічна звітність в управлінні грошовими потоками промислового підприємства. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2014. № 2(74). С. 219-223.

ЗМІСТ

**ІННОВАЦІЇ, ІНВЕСТИЦІЇ ТА
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СЕКЦІЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

ГОРЯЩЕНКО Ю.Г., ГАРМАШ О.В.

Регіональні особливості розвитку роздрібної торгівлі 15

КРУК О.М., БОРИСОВА С.Є.

Диджиталізація систем управління ланцюгами постачань
у контексті викликів та можливостей для українського бізнесу 17

НІКІШИНА О.В., ЗЕРКІНА О.О.

Інноваційна складова сталої розбудови
систем агропромислових ринків України 21

АЗАРЕНКОВ С.Г.

Вплив цифрових технологій та інновацій
на безпеку банківського бізнесу 25

БЛАГОЙ В.В., ДАНЬКО Є.О.

Впровадження інформаційного
моделювання в будівельній галузі 27

БІДУН В.О.

Формування та використання ресурсного
потенціалу сільськогосподарських підприємств
України в реаліях сьогодення 29

БЛАГОЙ В.В., ДАНЬКО Є.О.

Дослідження можливостей використання технології ВІМ..... 32

БУДАХ І.І., КОРОТАШ А.І.

Інноваційний розвиток як елемент
економічної безпеки підприємства 34

БЛАГОЙ В.В., КОМОВА С.С.

Вплив цифровізації на підвищення
ефективності фінансового управління підприємством..... 38

ГАРАСИМЛЮК М.В.

Вплив війни на рівень інтеграції України
у європейський союз 40

БЛАГОЙ В.В., ДАВИДОВА А.В.

Дослідження вартості модульного будівництва..... 43

ГРИЦЕНКО Н.В.

Інноваційний шлях розвитку економічної системи
країни у сучасних умовах 45

БЛАГОЙ В.В., ЗАХАРЕНКО О.В.

Економічна вигода від використання сонячних панелей 47

БЛАГОЙ В.В., СОКОЛОВ В.А.

Питання цифровізації економіки 49

HRIDIN O. V., ALEKSIEIEV A. E.

The importance of innovative agricultural technologies
in ensuring the dynamic development of Ukrainian agriculture
in the war and post-war periods 52

DZHABIYEV MURAD IRAZYM OGLU

Innovation as a basis for competitiveness and
sustainable development of enterprises..... 55

ДРОНОВА Т.С.

Результативність функціонування
веб-сайту підприємства ТОВ «ІНБЕЛ» 58

КОЧЕРГІНА О.В.

Перспективи розвитку вирощування
круп'яних культур в Україні 60

КРАСНЮК М.Т., КРАСНЮК І.М.

Інтелектуальний аналіз соціально-економічних
даних в умовах кризи 62

МАКАРЕНКО М.Г.

Інтелектуальні системи керування
машинно-тракторними агрегатами:
технологічна досконалість та економічна ефективність..... 68

МАЛЯРЕНКО Я.А.

Розвиток виробництва сої в Україні в умовах війни 71

МІХЄЄВА А.В., ПРИСТЕМСЬКИЙ О.С.

Переваги та недоліки цифровізації в банківській справі..... 73

ПАНЧЕНКО А.О., КОПТЄВА Г.М.

Кібербезпека бізнесу в сучасних умовах..... 76

ПАРТИКА С.О., БОРИСОВА Д.Є.

Роль інноваційних інформаційних технологій у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств агробізнесу..... 78

ПИРИГ С.О.

Синергія інновацій і цифрових технологій у процесі підвищення ефективності бізнесу 83

СОБОЛЄВА Г.Г., СИДОРЕНКО Д.А.

Економічна аналітика ІТ-послуг та підприємств іт-сектору України 85

СОВА О.Ю.

Цифрові технології забезпечення конкурентоспроможності економіки України в умовах євроінтеграції 88

СТАРОВ О.С.

Інноваційні підходи до стратегічного управління розвитком бізнесу в умовах глобальної турбулентності..... 90

ФІМЯР С.В., БЛАКИТА В.О.

Формування інвестиційного портфелю 93

ЧЕРВІНСЬКА Т.М.

Особливості розвитку менеджменту інновативності та комунікацій..... 96

ШИШКОВ С.Є.

Зростання ролі іноземних цінних паперів на фондовому ринку України як чинник інтеграції з ринками капіталу ЄС..... 103

ВЕРБОВСЬКА Л.С.

Застосування гнучких інструментів управління закладами вищої освіти 107

ВОЗНЮК М.А., ГОЛОБОРОДЬКО В.П.

Інноваційна активність – запорука розвитку
компаній харчової промисловості 110

ДЕЙНЕГА К.В.

Роль діджитал-маркетингу у розвитку
соціального підприємництва в умовах невизначеності..... 113

ДЕЙНЕКА В.І., ЛИСИХ І.Ю.

Переваги та недоліки гнучких організаційних
структур для управління підприємствами 115

КИЛИН О.В., ОСТРОВЕРХ О.М., ГУЩАК О.М.

Використання світового досвіду для
стимулювання інвестиційної діяльності України..... 118

ОСТАПЕНКО Я.О., ДАНИЛЕНКО С.В.

Застосування генетичних алгоритмів
в оптимізації бізнес-моделей 122

БЛАГОЙ В.В., БОЧАРОВ М.Т.

Сприяння підприємництву та стартапам
для забезпечення росту економіки 126

КОВАЛЕНКО В.В.

Зелений банкінг як інноваційний
інструмент розвитку вітчизняного бізнесу..... 129

ЛУПАК Р.А., САВКА Є.В., РИБАЛКО А.С.

Змістовно-теоретична характеристика інновацій крізь
призму забезпечення економічної безпеки підприємства..... 132

БІЛОУСЬКО Р.С.

Регенеративне землеробство як елемент інноваційного
агробізнесу в досягненні цілей сталого розвитку..... 134

БУКРЕЄВА А.О., КЛИМЕНКО Д.Р., ЛУМЕЙ В.Б.

Інноваційні стратегії підвищення ефективності діяльності
підприємств в умовах ринкової невизначеності..... 137

ЗАЛЕВСЬКИЙ Ю.О., МИНІВ Р.М.

Особливості інвестиційного
забезпечення аграрних підприємств..... 141

ЛИСЕНКО С.М., МАКОВОЗ О.С.

Цифрова трансформація та стандарти якості: модернізація управління бізнес-процесами для сталого розвитку..... 145

ЛОВКАЙТЕС В.С.

Вплив цифрової трансформації на стратегічний менеджмент підприємств..... 149

МЕДКО М.Б.

Побудова екосистеми кредитування МСБ в умовах цифрової трансформації..... 152

НЕСТЕРЕНКО Е.К., ДРОНОВА Т.С.

Інноваційні стратегії та цифрові інвестиції в підвищенні конкурентоспроможності бізнесу..... 157

НОСОВА Н.І.

Вплив інновацій та технологічного забезпечення агропродовольчого сектору України на його конкурентоздатність у воєнний та повоєнний час..... 160

PETRYNA M., KOCHKODAN V., MATSALA A.

Psychological features of innovative changes at enterprises..... 164

СОРИНА О.О., ПУСТАРНАКОВ О.І.

Система управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах невизначеності..... 166

СЕЛЕЗНЬОВ М.С.

Підвищення ефективності управління реальними інвестиціями підприємства..... 170

СОРИНА О.О., КОЛОМОЄЦЬ В.В.

Інноваційний розвиток як ключовий фактор конкурентоспроможності промислових підприємств..... 173

ЄВСЬЄВА О.О.

Облік, аналіз та фінансовий контроль як дієві інструменти ефективного управління економічними процесами через призму обліково-аналітичного забезпечення..... 178

БАЛАШОВА О.В.

Цифрові інновації як драйвер стратегічного розвитку підприємств газової промисловості України..... 181

БОЙКО Р.В.

Інвестиційний процес, як центровий об'єкт аналізу інвестиційної діяльності суб'єктів бізнесу..... 185

БОНДАРЕНКО В.М., КИРИЧУК Є.О., КОРНЕВ Р.А.

Інноваційні технології забезпечення ефективності підприємства..... 188

БОРИСЕНКО В.О., БОРИСЕНКО Д.В.

Системна оптимізація і моделювання – базові складові цифрових технологій управління конкурентоспроможністю підприємств 190

ВОЙЧЕНКО Т.О.

Технологічні інновації в морській логістиці 193

ВОРОБІЙОВ І.О., МОГИЛЬНА А.М.

Стратегічне управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств у контексті цифрової трансформації..... 198

ДЯЧЕНКО В.В., СОХАНЬ І.В.

Біометричні технології у банківському секторі..... 202

ЛЕВЧУК А.В., ЛЕВЧУК О.В., ОЛАРЬ А.І.

Цифрова трансформація бізнесу: сутність, ознаки, вимоги та технології 206

ЛЕСЮК А.І., ОГІНОК С.В.

Підвищення конкурентоспроможності підприємств за допомогою впровадження тайм-менеджменту 209

ЛУК'ЯНЕНКО М.О., ПОДРЕЗА С.М.

Роль цифрових технологій у трансформації соціально-економічних систем..... 212

МИРОСЄДІ О.В.

Інновації як чинник формування конкурентних переваг підприємств 214

МОРОЗ О.С.

Повоєнний розвиток України і інвестування
у зміцнення її трудового потенціалу 217

НЕМЦОВА Т.Є.

Формування конкурентних переваг підприємств
на засадах інновацій та цифрових технологій..... 221

НЕМЦОВА І.В.

Вплив цифрових технологій на
конкурентоспроможність суб'єктів економічних відносин..... 225

РАБЧУК С.В., ОРЕЛ А.М.

Адаптація світового досвіду мотивації бізнесу
в інноваційних кластерах до умов України..... 227

СІРЕНКО І.О., ЛЕГА О.В.

Автоматизація бізнес-процесів через IT-enterprise:
управління закупівлями та складськими операціями..... 230

ПОПКО О.В., САПЕЦЬКИЙ О.Є., КУЗЬО Н.Є.

Цифровізація управління взаємовідносин з постачальниками
як напрям формування конкурентних переваг 234

АЛЕКСЕЄВ М.А., НЕБАВА М.І.

Особливості та принципи впровадження Індустрії 5.0
в галузі логістики..... 237

БІЛИК В.

Тенденції розвитку іт-сектору України 239

BILIAVSKYI V., DUKHNO E.

Human capital in ensuring investment attractiveness of business..... 242

ВІТЕР В.А.

Актуальні форми залучення іноземних
інвестицій в економіку України 244

ДОНОВСЬКИЙ Д.В., СОРИНА О.О.

Вдосконалення механізму антикризового
управління підприємством авіаційної промисловості 247

НОВОСЕЛЕЦЬ А.І.

Інноваційні управлінські моделі для підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах цифровізації економіки 250

ПОГОРЕЛОВА К.А., КЛИМЕНКО Я.І.

Клієнтоцентричність у CRM: цифрові стратегії підвищення лояльності споживачів 252

СЛЕДЬ К.В.

Інновації в харчовій промисловості 256

СОКОЛЮК К.Ю., СОКОЛЮК І.Ю.

Інвестиційні можливості суб'єктів ринку насінництва та садивного матеріалу в повосенний період: виклики і перспективи 260

РЕШЕТНЯК О.І., ЮРЧЕНКО О.К.

Бізнес-моделі в прогнозуванні можливостей використання цифрових технологій 263

ШЕРЕМЕТ О.О., ШУЛЬГАН О.А.

Огляд цифрових інструментів для ефективного управління проєктами 266

ДЕНИСЮК О.Г.

Обґрунтування інноваційної складової самодостатнього розвитку підприємств 270

ЄСІНА О.Г., ГУЛЯЄВА О.М.

Штучний інтелект та машинне навчання в контексті управління інформацією 273

ІВАНЕНКО В.О., ХИЛЬКО І.І.

Шляхи залучення інвестицій у транспортне будівництво України 275

КУСКОВА С.В., КУСКОВ М.А.

Вплив цифрової економіки на формування у суспільстві 278

ЛЕГІН О.В.

Вплив діджиталізації на підприємства 280

МАЛИК М.В.

Цифрові технології та їх вплив на тактичне
планування циркулярних бізнес-моделей 282

МАЛІЙ О.Г., РІОНІДЗЕ Д.Н.

Фінансові механізми підтримки
зеленого відновлення України 284

МІЩЕНКО В.Ю.

Оптимізація управлінських процесів як чинник
підвищення ефективності підприємства 289

САВЧУК С.В., ЖИДОВСЬКА Л.В.

Цифровізація процесів митного контролю
та митного оформлення вантажів 292

STOYANETS N.

Innovations as a strategic tool to enhance
competitiveness and ensure sustainable
development in the context of European integration..... 294

ТАРАСЕНКО Д.А.

Оптимізація інформаційного забезпечення
управління на основі системного аналізу 297

ТУР Г.О.

Цифрова трансформація роздрібного банкінгу:
тенденції та перспективи 299

ЦУЙКО М.М.

Нові виклики в митній експертизі товарів 305

РУДЬ Н.Т.

Формування інноваційної
конкурентоспроможності персоналу підприємства 307

СИДОРАК О.Р.

Профілі менторингових систем в умовах
поглиблення євроінтеграційних процесів 312

ЧЕРТОРИЖСЬКИЙ В.М.

Транспорентність іноваційно-інвестиційної
діяльності як умова безпеки транскордонного співробітництва..... 314

БОГАЧ О.В., КЛИМЕНКО Т.В., СТАРОДУБЦЕВА О.С.

Фінансові технології (FINTECH) у підвищенні
конкурентоспроможності банківського сектору..... 318

ВИШНЕВСЬКИЙ О.О., ХИЛЬКО І.І.

Хмарні технології: переваги та недоліки для бізнесу 320

ГОЙЧУК В.І.

Діджиталізація як фактор трансформації
трудових ринків і новий потенціал людського капіталу..... 323

КАЦАРАН С.

Вплив диджиталізації на глобальні бізнес-процеси
та міжнародну конкурентоспроможність 326

КРИШТАЛЬ О.О.

Цифрова гривня як інструмент зміцнення економічного
суверенітету та фінансової стабільності України..... 329

КУРАНДА М.В.

Використання технологій штучного інтелекту
як інструменту післявоєнної відбудови економіки України 333

НОВАКІВСЬКИЙ І.І., БІДНИК Н.Б.

Удосконалення систем управління
підприємств аграрного бізнесу за рахунок
впровадження технологій штучного інтелекту..... 337

ГОНЧАР В.В.

Сучасні технології прийняття управлінських рішень 342

НОВАКІВСЬКИЙ І.І., ОЛІЙНИК Р.В.

Віртуальні організаційні структури як
перспективний шлях ефективного розвитку
підприємств агропромислового комплексу..... 344

ЧЕРВІНСЬКА А.П.

Цифрова трансформація: перспективи та виклики 350

ГРЖЕВА О.М., ЯРЕМЕНКО К.

Корпоративна культура як складова
управління інноваційними процесами..... 356

АТАМАСЬ Г.П., ЗГАДОВА Н.С.

Аналіз інвестиційної діяльності підприємств
Одеської області як чинник сталого розвитку регіону 358

БАЛЬКІН Ю.Г.

Проривні цифрові інновації як фактор
трансформації освітньої галузі:
вплив дистанційного навчання..... 363

БОЙКО Я.М.

Етичні та операційні виклики застосування ІІІ в бізнесі..... 365

БУДЯКОВА О.Ю.

Інновації біоекономіки в перспективі
розвитку соціально-економічних систем 368

ГАПАК Н.М.

Штучний інтелект та операційна ефективність
виробництва, торгівлі і фінансових послуг..... 372

ЗВЕРЄВ О.В.

Блокчейн технологія як конкурентна
перевага для підприємств харчової галузі 375

КОРВАТ О.В.

Проблеми впровадження та використання
інновацій в сфері альтернативної енергетики 378

KRALIA V., PODOLSKA O.

Creativity as an essential component of
organizational management..... 381

КУТАС О.О.

Інноваційні стратегії підприємств харчової промисловості 385

ЛЕФТЕРОВ О.І., РУБАН А.К.

Цифрові технології в соціальній роботі..... 388

МАКСИМОВА Ю.О., МАКСИМОВ О.С.

Автоматизація бізнес-процесів у віртуальній
економіці за допомогою штучного інтелекту 393

НОВОСАД З.Г., КРУТЯК М.Б.

Управління ризиками інноваційної діяльності на підприємствах з виробництва комп'ютерного устаткування 395

ПОТАПЕНКО С.Д.

Формування передумов ефективного впровадження технологій інтернету речей в Україні..... 398

ПУШКАР Т.А.

Технологічні тренди цифрової економіки 401

РЕДЗЮК Є.В.

Залучення інвестицій від зовнішніх бізнес-структур в українські підприємницькі структури..... 405

САФОНОВА В.Є.

Концептуальні питання інноваційного розвитку вищої освіти задля досягнення її конкурентоспроможності 409

ХАМАЙДУЛА Д.О.

Інноваційна стратегія як фактор підвищення ефективності підприємств у висококонкурентному середовищі 412

ЦВІЛИЙ С.М.

Прогнозна оцінка цифрового потенціалу розвитку туристичних регіонів України 416

ЯМКОВА А.Р.

Штучний інтелект у фінансових процесах: можливості, виклики, перспективи 420

МАТКОБОЖИК С.В., ЛИТВИНЕНКО А.О.

Фінансові технології (FinTech) як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств..... 423

КОСІНСЬКИЙ П.М.

Стратегічні пріоритети розвитку «зелених» інновацій у регіонах польсько-українського прикордоння 425

ШАФОРЕНКО І.Ю.

Механізми формування екстрених управлінських рішень в галузі ІТ в умовах невизначеності..... 428

**ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК
СЕКЦІЯ ІНСТРУМЕНТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ**

КІРДІНА О.Г., СТЕШЕНКО О.Д.

Вплив зміни методу списання запасів
на ефективність підприємства..... 433

РАДІОНОВА Н.Й.

Основні аспекти застосування комплексного
аналізу для системи управління підприємством..... 435

ЯНОВСЬКА В.П., САЛІМОВСЬКИЙ М.В.

Особливості прогнозування
в умовах сталого економічного розвитку 438

АЛЬ-СЬЮФ Я.А.

Вплив якості продукції на показники діяльності підприємства 444

БОНДАРЕНКО Н.М.

Актуальні питання організації обліку
нематеріальних активів на підприємстві..... 447

БОРОВИК П.М., ШЕМЯКІН М.В.

Нормативна грошова оцінка вітчизняних
агроземель у повоєнний період 453

ZHARIKOVA O., PASHCHENKO O., OBORSKA V.

Monetary transmission policy instruments
and an integrated approach 455

ЗАЙКА С.О.

Сутність управлінської діагностики
та її значення в діяльності підприємства 459

КАРПУСЕНКО Є.А., УЛЬЗУТЄВА А.Ю., ЛЕГА О.В.

«Розумне підприємство» в
бухгалтерському обліку та Індустрія 4.0..... 462

КВАШУК О.В.

Пріоритетний розвиток аудиту
ефективності бюджетних програм 465

КРАМАРЕНКО К.М.

Облікові аспекти соціальної
відповідальності суб'єктів господарювання 470

LEVKOVETS N.

Financial accounting: adapting to new realities and
opportunities for growth in the modern business environment 472

ЛЕГА О.В., ПРИЙДАК Т.Б., ЯЛОВЕГА А.В.

Податкові розрахунки як інструмент забезпечення
фінансової прозорості підприємства 475

ЛИСЕНКО А.М.

Економічний аналіз як інструмент ефективного
управління заборгованістю суб'єктів господарювання 478

МАТЮХА М.М.

Еволюційне становлення інформаційних систем обліку 482

MOSKALENKO V.M.

The role of financial controlling in modern organizations 485

НОВИЦЬКИЙ М.М.

Автоматизація фінансового контролю
інвестиційної нерухомості 489

НУЖНА О.А.

Аналітичне дослідження динаміки основних засобів
і нематеріальних активів на підприємствах з постачання
електроенергії, пари та кондиційованого повітря 492

ПИЛИПЕНКО Я.В., ПРИСТЕМСЬКИЙ О.С.

Розвиток цифровізації інвентаризації
на підприємствах України 495

САРАХМАН О.М.

Інтеграція автоматизованих облікових систем та
штучного інтелекту у фінансовий контроль банків 498

СЕЛІВАНОВ В.М.

Аудит очима розробника програмного забезпечення:
перші завдання з аудиту – залишки на початок періоду..... 500

СКОРИК О.В.

Використання інноваційних інструментів
фінансового контролю у зовнішньоекономічних операціях 504

ТАРАН А.А.

Методи оптимізації витрат на підприємстві..... 506

ХОДЗИЦЬКА В.В.

Категорія суттєвості як ключова концепція сталого обліку..... 511

КОВАЛЬОВА Т.В., ШАГУН Є.М.

Єдиний соціальний внесок як інструмент фінансового
контролю та регулювання соціальних гарантій в Україні..... 514

ШИШКОВА Н.А., ШИШКОВА Д.С.

Перспективи розвитку аудиту фінансової
звітності в умовах реалізації цілей сталого розвитку..... 517

ШУРПЕНКОВА Р.К.

Визначення типу фінансової стійкості 521

МОШКОВСЬКА О.А.

Аналіз сучасного стану управлінського обліку
на молокопереробних підприємствах та шляхи їх вирішення..... 524

ЗАБРОДСЬКИЙ І.Т.

Оптимізація обліку готової продукції на
підприємствах з переробки фруктів та ягід 528

КУЛЬГЕЙКО М.О.

Сучасний стан вітчизняних електроенергетичних
підприємств в умовах військової агресії..... 531

ТЮТЮННИК Ю.М., МОМОХОД О.Ю.

Особливості аналізу активів і пасивів
балансу страхової компанії..... 537

КНОМУН Р.УА.

Virtuality of strategic management accounting..... 541

СИНЧАК В.П.

Компласнс-менеджер як атрактант
у взаємодії з платниками податків 546

ВИННИЦЬКИЙ Т.І.

Основні підходи до організації внутрішнього
контролю бізнес процесів у дистрибуційних компаніях 550

ДМИШКО Я.Г.

Роль внутрішнього аудиту у забезпеченні захисту
персональних даних у банківському секторі 553

ЗАЙКА О.В.

Фінансовий механізм як інструмент
регулювання економічної системи..... 555

КОЛІСНИК О.П., КУПРІЯНОВА А.О.

Автоматизація бухгалтерського обліку
як спосіб підвищення прозорості державних закупівель 561

МЕЛЬНИК К.М.

Виклики та перспективи розвитку
банківської системи України..... 565

МОЛДОВАН М.М.

Роль цифрових технологій у підвищенні ефективності
управління фінансовими результатами підприємств агробізнесу 567

ФРАДИНСЬКИЙ О.А.

Податкові надходження в бюджетній
системі України за умов воєнного стану..... 570

ХОДЗИЦЬКА В.В.

Аспекти сталого звітування: вплив
стратегічного управлінського обліку..... 574

ГАЙЧЕНЯ Ю.О., БАЛАШОВА О.В.

Фінансова аналітика як інструмент управління ефективністю
бізнес-моделей підприємства в умовах цифрової економіки 576

МАРЧУК У.О.

Система формування собівартості виноробної продукції..... 580

МИНИЧ Ю.В., ЯКОВЕНКО С.А., ЛАБІНЦЕВА О.П.

Роль обліку та фінансового контролю у
забезпеченні економічної стабільності..... 583

ПІКУЛЬ С.В., ЛЕГА О.В.

Облік та оподаткування операцій з покупцями та замовниками..... 586

ПОЛІЩУК В.Г.

Фінансовий моніторинг як ефективна форма
фінансового контролю суб'єктів господарювання..... 590

ВОРОБЕЦЬ Є.О.

Управлінський облік логістичних
витрат (контейнерні перевезення)..... 593

НАГІРНЯК М.Ф.

Інвентаризація в процесі податкового
контролю платників податків..... 597

ПАНІЧУК О.В., МОРОЗ Ю.Ю.

Класифікація платіжних активів у процесі оцінювання
кредитоспроможності суб'єктів господарювання..... 599

СКИБА Г.І., БЕРЖАНІР І.А.

Судово-бухгалтерська експертиза в Україні:
напрями вдосконалення та стратегічні орієнтири 602

ZAİKA S., SKUDLARSKI J.

Express diagnostics of the financial condition
of the enterprise as a financial management tool 606

МАНАЧИНСЬКА Ю.А., ФІРЧУК-ЛУКАШЕВА М.С.

Інтеграція штучного інтелекту в систему
обліку, аналізу та аудиту: перспективи та нові виклики 610

МОСКОВЧУК А.Т.

Економічний аналіз в управлінні сучасним
підприємством: пошуково-прогностичний аспект..... 613

ПІДАДУБНИЙ О.С.

Автоматизація аналітики даних продажів підприємства:
її переваги та особливості впровадження..... 616

СНІГУР В.М., НІКОЛЬЧУК Ю.М.

Особисте страхування: сутність та особливості 619

ТКАЧУК Н.М.

Комплексна оцінка результатів діяльності
підприємства: сутність і необхідність 622

ЩЕСЮК С.В.

Фінансування соціальних проєктів з місцевого
бюджету шляхом залучення механізмів фандрейзингу 625

АКІМОВА Н.С., НАУМОВА Т.А.

Методичні рекомендації до використання ризик-орієнтованого
підходу в стандартах внутрішнього аудиту 627

БАБЕНКО Є.О.

Управління активами підприємства 632

ЖУКЕВИЧ С.М.

Методологічна рефлексія фінансового
аналізу: новітні підходи та концепції 636

ЗІНЧЕНКО Д.О.

Прибутковість сільськогосподарських підприємств 639

КОЛІСНИК О.П., ЛУКІЯНЕНКО А.В.

Розвиток облікових систем у цифровій
економіці: виклики та перспективи 643

МИХАЛЬЧИШИНА А.Г.

Удосконалення обліково контрольних
процесів в умовах цифрової економіки 646

НЕСТЕРЕНКО І.В.

Особливості обліку міжнародних
валютно-кредитних операцій 649

ОВОД А.В., МЕЛЬНИК А.О.

Інтеграція екологічних показників у систему
управлінського обліку для складання звітності
про сталій розвиток згідно з європейськими стандартами 652

ОЛЯДНІЧУК Н.В.

Облік, аналіз і контроль — основні інструменти управління підприємством 655

ОСТАПЧУК С.М.

Перспективи розвитку галузевої звітності зі сталого розвитку для агропідприємств 658

СТОРОЖУК Т.М.

Міжнародна та національна практика звітування про рух грошових коштів суб'єктів господарювання 661

ЛУЦІВ А.Я.

Сучасний стан управлінського обліку витрат на підприємствах таропакувальної галузі 665

УГРІМОВА І.В.

Значення управлінського обліку в управлінні та його місце в системі облікової інформації..... 669

ЯНЧЕВА А.М., Акімова Н.С., СПІЦИНА Н.В.

Роль обліково-аналітичної інформації у забезпеченні економічної безпеки при управлінні організацією 673

СУК П.А.

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності..... 677

СУМЕЦЬ О.М., ГААКІНА О.А.

Управління логістичними витратами: сутність поняття..... 685

ШЕРСТЮК О.А.

Предметна область рішень користувачів в контексті підготовки інтегрованої звітності..... 687

SEMENOVA S.M.

Reporting on sustainable development: new realities for Ukraine in the context of European directives..... 691

ВОЛЯК А.Р.

Оцінка стану кредитування аграрного сектору в регіональному розрізі..... 694

ЛАЗАРІДІ М.М.

Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи 698

ПИСАРЕНКО Т.М.

Організація аналітичного обліку, як складова облікового процесу бюджетної установи..... 704

СКУРАТОВА О.Є.

Методологічні аспекти бухгалтерського обліку в аграрній логістиці 706

КРОТ Ю.М.

Вплив глобальної диджиталізації бізнес-процесів на проведення аудиторських перевірок..... 709

КОНОНЕНКО Д.В.

Нові парадигми бізнес-моделювання в цифрову епоху..... 712

ГУЦУЛ І.А.

Напрями підвищення податкової культури в Україні..... 714

КОВАЛЬ С.О.

Облік в бюджетних установах: сучасний стан та шляхи удосконалення 718

СТОРОЖУК Д.Є.

Формування багатоаспектної обліково-інформаційної бази прийняття управлінських стратегічних рішень 722

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(присвячена пам'яті професора
Григорія Євтієвича Мазнева)

Частина 2

Державний біотехнологічний університет

Відповідальна за випуск – *Ю.М. Сагачко*

Редактори: *С.О. Заїка, В.М. Нагаєв, О.В. Грідін*

Підписано до друку 12.03.2025.

Формат 60 × 84 ¹/₁₆. Папір офсетний.

Гарнітура Garamond. Офсетний друк.

Умовн. друк. арк. – 46,5. Наклад – 300 прим.

Видавництво ТОВ «Стильна типографія»
61002, м. Харків, вул. Чернишевська, 28 А
Тел.: (057) 754-49-42

E-mail: zebraprint.zakaz@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК № 4863 від 12.03.2015 р.